

Hof van Cassatie van België

Jaarverslag 2021

Redactie

I. Couwenberg – M. Nolet de Brauwere – A. Meulder – P. Brulez

De algemene vergadering van het Hof heeft op 22 maart 2022 het jaarverslag goedgekeurd. De korpsvergadering van het parket bij het Hof heeft dit gedaan op 16 maart 2022.

Inhoudstafel

Voorwoord – Vorwort	18
Voorwoord	19
<i>Ook in 2021: blijvende impact van de pandemie op de werking van het Hof van Cassatie</i>	19
<i>Cijfers 2021: stijgende instroom in twee sectoren</i>	20
<i>Actieplan Cassatie 2021-2022 en begeleidende maatregelen</i>	21
<i>Internationale contacten en interne reflecties</i>	22
<i>Digitale transformatie</i>	22
<i>Signalen inzake wetsevaluatie en voor een betere wetgeving</i>	22
<i>Stof tot nadenken of tot bijsturen ingevolge twee decennia cijfermateriaal</i>	23
<i>Wijzigingen aan het jaarverslag</i>	24
Vorwort	25
<i>Auch in 2021: Auswirkung der Pandemie auf die Tätigkeit des Kassationshofes</i>	25
<i>Die Zahlen für 2021 – Steigende Eingänge in zwei Sektoren</i>	26
<i>Internationale Kontakte und interne Überlegungen</i>	28
<i>Digitaler Wandel</i>	28
<i>Signale bei der Auswertung der Gesetze un hinsichtlich einer verbesserten Gesetzgebung</i>	29
<i>Anlass zum Nachdenken oder zur Anpassung als Folge des über zwei Jahrzehnte Zusammengetragenen Zahlenmaterials</i>	29
<i>Veränderungen beim Jahresbericht</i>	30
Voorstelling van het Hof van Cassatie	32
Algemene voorstelling	33
<i>Taak van het Hof</i>	33
<i>Samenstelling van het Hof</i>	33
<i>Procedure voor het Hof</i>	34
Het Hof van Cassatie en andere rechtscolleges	36

<i>Algemeen</i>	36
<i>Het Hof van Cassatie en het Hof van Justitie van de Europese Unie</i>	36
<i>Het Hof van Cassatie en het Benelux Gerechtshof</i>	36
<i>Het Hof van Cassatie en het Europees Hof voor de Rechten van de Mens</i>	37
<i>Het Hof van Cassatie en het Grondwettelijk Hof</i>	37
<i>Commissie voor de onwerkzame voorlopige hechtenis</i>	38
Europese, internationale en nationale betrekkingen	38
<i>Het Hof van Cassatie en instellingen op Europees niveau</i>	38
<i>Internationale betrekkingen</i>	39
<i>Nationale betrekkingen</i>	40
Personalia	41
Het Hof van Cassatie in cijfers	42
Belangrijke arresten van het Hof	91
A. RICHTINGGEVENDE ARRESTEN	92
<i>Burgerlijk recht</i>	92
- Zakenrecht – Vernietiging van de verkoop van een onroerend goed met terugwerkende kracht – Gevolgen voor de hypothecaire schuldeiser te goeder trouw	92
- Lening – Zakelijk karakter – Onderscheid met kredietovereenkomst	95
- Gevolgen van een schending van een bepaling van het EVRM of van zijn protocollen – Verplichting voor een verdragsluitende Staat om zich aan het arrest te houden – Rol van het nationaal recht – Toekenning van een billijke genoegdoening – Bijkomende vergoeding gegrond op het interne recht – Herstelplicht	97
- Onrechtmatig verkregen bewijs in burgerlijke zaken – Antigoontoets – Rechten van verdediging (art. 6 EVRM) – Beëindiging onderhoudsuitkering na echtscheiding – Uitkeringsgerechtigde leeft samen met een ander persoon als waren zij gehuwd	101
<i>Strafrecht</i>	106
- Vernietigingsarrest van de Raad van State – Artikel 14 ^{ter} Wet Raad van State – Behoud van de gevolgen van de vernietigde akte – Artikel 159 Grondwet – Overeenstemming van besluiten en verordeningen met de wet – Toezicht door hoven en rechtbanken – Artikel 12 Grondwet – Rechtszekerheidsbeginsel – Legaliteitsbeginsel in strafzaken – Draagwijdte van een verwerpingsarrest van de Raad van State	

– Verplichting tot toezicht door hoven en rechtbanken op de wettigheid van de besluiten en de verordeningen	106
- Laster door aantijging in tegenwoordigheid van de beledigde en voor getuigen – Getroffene die handelingen met een openbaar karakter heeft verricht die verband houden met zijn ambt – Vereiste van een of meerdere getuigen – Verjaringstermijn van de strafvordering – Decreet van 20 juli 1831 op de drukpers – Verenigbaarheid met artikel 10 EVRM	108
- Wegverkeer – Misdrijf bedoeld in de artikelen 29ter en 67ter Wegverkeerswet – Vermoeden van onschuld – Bewijslast	110
<i>Strafprocedure</i>	112
- Voorlopige hechtenis – Verbod om als dwangmiddel te gebruiken – Onherroepelijke miskennenning van een grondvoorwaarde van de hechtenistitel – Geen toekenning wegens het kennelijk gebrek aan samenwerking van de inverdenkinggestelde – Artikel 6.2 EVRM – Vermoeden van onschuld – Zwijgrecht – Invrijheidstelling onder voorwaarden	112
- Herziening – Verzoekschrift – Met redenen omkleed gunstig advies van drie advocaten bij het Hof van Cassatie of van drie advocaten die tenminste tien jaar ingeschreven zijn op de tabel – Inschrijving op de lijst van de advocaten-stagiairs – Niet-ontvankelijkheid van de aanvraag tot herziening	113
- Artikel 65/1 Wegverkeerswet – Aard en doelstelling van het bevel tot betaling – Beroep tegen het bevel tot betaling – Bevoegdheid van de politierechtbank of van de correctionele rechtbank in beroep	115
- Voorlopige hechtenis – Verzoek tot voorlopige invrijheidstelling – Rechterlijke bevoegdheid – Samenstelling zetel – Ontvankelijkheid van het verzoek – Kennelijk onontvankelijk hoger beroep – Wachttermijn voor nieuw verzoekschrift – Verzoek om elektronisch toezicht	118
<i>Straf en strafuitvoering</i>	121
- Verjaring van de straf – Invloed van verlenging van de uitvoeringstermijn van de correctionele werkstraf – Stuiting door daadwerkelijk gedeeltelijke uitvoering – Verjaringstermijn van de werkstrafvervangende gevangenisstraf	121
<i>Sociaal recht</i>	122
- Ontslag van een beschermde werknemer om dringende reden – Nietig verzoekschrift in een verkeerde taal – Tijdigheid van een nieuw verzoekschrift in de correcte taal binnen drie werkdagen na nietigverklaring van het eerste verzoekschrift	122
- Staatloosheid – Verdrag van New York van 28 september 1954 – Uitlegging van het begrip ‘Staat’ – Impact van de	

rechtsorde van elke Staat die bij het Verdrag is aangesloten – Internationale gewoonte – Montevideo-Verdrag van 26 december 1933 – Erkenning door andere Staten – Bevoegdheid van de rechterlijke macht – Ontvankelijkheid van het hoger beroep van het openbaar ministerie in een zaak waarin het openbaar ministerie geen partij is	127
B. OVERIGE BELANGRIJKE ARRESTEN	130
Burgerlijk recht	130
<i>Zakenrecht</i>	<i>130</i>
- Voorrechten en hypotheken – Bijzondere verbeurdverklaring – Toewijzing van de verbeurdverklaarde zaken aan de burgerlijke partij – Opdracht van de rechter – Toepassing op het slachtoffer van het misdrijf wat betreft de in het vermogen van de veroordeelde bij equivalent verbeurdverklaarde geldsommen	130
<i>Verbintenissen</i>	<i>130</i>
- Overeenkomst – Ongeoorloofd voorwerp – Vrijstelling van belastingen of taksen ingevolge de Wet van 19 juli 1930 tot oprichting van de Regie van Telegraaf en Telefoon – Behoud van een toestand die in strijd is met de openbare orde – Invloed van de geldelijke aard van een verbintenis	130
- Verrijking zonder oorzaak – Afwezigheid van rechtsgrond voor vermogensverschuiving	130
- Niet-uitvoering van een overeenkomst – Aantasting van het eigendomsrecht van de schuldeiser door de schuldenaar – Bestaan van schade	131
- Voorwaarden van overeengekomen schuldvergelijking – Nettingovereenkomst – Rechten en plichten van partijen – Voorwaarden voor tegenwerpelijke ten aanzien van derden – Samenloop – Gevolgen van faillissement, faillissementsakkoord en gerechtelijk akkoord – Wet financiële zekerheden	131
<i>Bijzondere overeenkomsten</i>	<i>131</i>
- Lastgevingsovereenkomst met een overgenomen vennootschap – Overdracht van de overeenkomst op de verkrijgende vennootschap – Rechtshandelingen gesteld na de fusie voor de overgenomen vennootschap – Geldigheid	131
- Borgtocht – Ontstaan van het verhaalsrecht van de borg jegens de hoofdschuldenaar – Verbintenis die dagtekent van vóór de faillietverklaring van de hoofdschuldenaar – Uitvoering van de verbintenis van de borg na het faillissement – Gevolg van verschoonbaarverklaring van de hoofdschuldenaar	132

<i>Buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht</i>	132
- Schade – Wettelijke of reglementaire verplichtingen inzake verplichte verzekering van verzekeringsinstellingen – Geneeskundige verzorgingen en uitkeringen – Betaling van de prestaties	132
- Begrip schade – Vormen van schade – Verkeersongeval – Verscheidene hoofdelijk gehouden daders – Regresvordering van de verzekeraar tegen zijn verzekerde – Rechtsvordering tot vrijwaring van de verzekerde tegen zijn makelaar – Beroepsfout van de makelaar – Bijdragevordering tot beloop van 50 pct. van de schade	132
- Arbeidsongeval – Aansprakelijkheid – Regresvordering van een derde tegen de werkgever – Gevolg van de immuniteit van de werkgever – Artikel 1382 oud BW	133
Economisch recht	133
<i>Insolventie en vereffening</i>	133
- Voorwaarden van overeengekomen schuldvergelijking – Nettingovereenkomst – Rechten en plichten van partijen – Voorwaarden voor tegenwerpelijheid ten aanzien van derden – Samenloop – Gevolgen van faillissement, faillissementsakkoord en gerechtelijk akkoord – Wet financiële zekerheden	133
- Vennootschap in vereffening – Opdracht van de vereffenaar – Vertegenwoordigingsbevoegdheid – Beperkingen aan de mogelijkheid tot vordering in rechte – Betaling van sociale schulden – Houder van het vorderingsrecht tegen de beherende vennoten	133
<i>Vennootschappen</i>	134
- Vennootschappen – Fusie van vennootschappen – Openbaarmaking van documenten – Tegenstelbaarheid van de overname aan derden – Begrip derde	134
- Vennootschap in vereffening – Opdracht van de vereffenaar – Vertegenwoordigingsbevoegdheid – Beperkingen aan de mogelijkheid tot vordering in rechte – Betaling van sociale schulden – Houder van het vorderingsrecht tegen de beherende vennoten	134
<i>Verzekeringen</i>	135
- Schade – Wettelijke of reglementaire verplichtingen inzake verplichte verzekering van verzekeringsinstellingen – Geneeskundige verzorgingen en uitkeringen – Betaling van de prestaties	135
- W.A.M.-verzekering – Betrokkenheid van meerdere voertuigen bij een verkeersongeval – Onmogelijkheid om te bepalen welk voertuig het ongeval heeft veroorzaakt –	

Vergoeding van de benadeelde eigenaar van een van de voertuigen	135
- Begrip schade – Vormen van schade – Verkeersongeval – Verscheidene hoofdelijk gehouden daders – Regresvordering van de verzekeraar tegen zijn verzekerde – Rechtsvordering tot vrijwaring van de verzekerde tegen zijn makelaar – Beroepsfout van de makelaar – Bijdragevordering tot beloop van 50 pct. van de schade	135
<i>Andere uitspraken in economisch recht</i>	135
- Goederenvervoer – Luchtvervoer – Weigering van verzoek tot compensatie van de annulatie of vertraging van de vlucht – Misdrijf – Verjaringstermijn	135
Fiscaal recht	136
<i>Algemeen</i>	136
- Overeenkomst – Ongeoorloofd voorwerp – Vrijstelling van belastingen of taksen ingevolge de Wet van 19 juli 1930 tot oprichting van de Regie van Telegraaf en Telefoon – Behoud van een toestand die in strijd is met de openbare orde – Invloed van de geldelijke aard van een verbintenis	136
- Interpretatie van een fiscale wetsbepaling door de belastingadministratie – Vereisten van voorzienbaarheid en rechtszekerheid	136
<i>Inkomstenbelasting</i>	137
- Vaststelling van het belastbaar netto-inkomen – Belastbaarheid van een onverschuldigde betaling in de vennootschapsbelasting als abnormale of goedgunstige voordelen	137
- Prejudiciële vraag aan het GwH inzake belasting als divers inkomen tenzij winst voortkomt uit normale verrichtingen van privé-vermogen	137
<i>Belasting over de toegevoegde waarde</i>	137
- Hoofdelijke gehoudenheid van de aansprakelijke vertegenwoordiger tot voldoening van de belasting – Geen straf in de zin van artikel 6 EVRM	137
Strafrecht	138
<i>Algemeen</i>	138
- Misdrijf – Toerekenbaarheid – Natuurlijke persoon – Geestesstoornis – Aard en oorsprong van de geestesstoornis – Gevolgen	138
<i>Misdrijven</i>	138
- Misdrijven in verband met faillissement – Artikel 489bis, 4°, Strafwetboek – Verzuim van aangifte van faillissement –	

Personen die aangifte dienen te doen – Artikel 489 Strafwetboek – Feitelijke bestuurder	138
- Opzettelijke brandstichting – Vermoeden van menselijke aanwezigheid	138
Strafprocedure	139
<i>Algemeen</i>	<i>139</i>
- Proces-verbaal van de rechtszitting – Regelmatigheid van de rechtspleging – Invloed van vermeldingen in het vonnis of arrest	139
- Bewijs in strafzaken – Rechter ten gronde – Verplichting tot het horen van een getuige op de rechtszitting – Weigering tot het horen van een getuige op de rechtszitting – Vermelding van concrete omstandigheden – Bedreigingen – Impact op een eerlijk proces – Artikel 6.1 en 6.3.d) EVRM	139
- Recht op een eerlijk proces – Artikel 6.1 en 6.3.c) EVRM – Omvang van het recht van de beklaagde om tegenwoordig te zijn bij het tegen hem gevoerde strafproces – Voorlopige hechtenis – Gevolg van de onmiddellijke aanhouding	140
- Taalgebruik gerechtszaken in hoger beroep – Verzoek om stukken te vertalen – Ontvankelijkheidsvoorwaarden	141
- Artikel 44 Wet Politieambt – Regelmatigheid van de vaststelling van een misdrijf door een politieambtenaar	141
- Rechterlijke organisatie in strafzaken – Voorrecht van rechtsmacht – Toewijzing aan de kamer voor burgerlijke zaken voorgezeten door de eerste voorzitter of diens vervanger – Ongemotiveerd verzet tegen de neerlegging van stukken – Overlegging van stukken tijdens de pleidooien en replieken – Recht op tegenspraak – Prejudicieel geschil	141
- Internationale rechtshulp in strafzaken – Uitvoering van een rogatoire commissie – Overmaken van stukken aan de Belgische overheid – Toelaatbaarheid van het bewijs verkregen in het buitenland – Ontbreken van machtigingen van de rechter in de aangezochte staat – Voorwaarden voor toelaatbaarheid van het bewijs – Artikel 6.1 EVRM	143
<i>Strafvordering en burgerlijke rechtsvordering</i>	<i>143</i>
- Machtigingswet 27 maart 2020 Covid II – Schorsing van de verjaringstermijn in strafzaken – Bevoegdheid van de Koning – Artikel 12 Grondwet – Legaliteitsbeginsel in strafzaken – Toepasselijkheid op alle strafvorderingen	143
- Bewijs door getuigen – Verval van de strafvordering – Beoordeling van de burgerlijke aansprakelijkheid – Verzoek tot het horen van belastende getuigen ter rechtszitting – Beoordelingsvrijheid van de rechter	144

- Bewijs – Strafzaken – Algemeen – Onregelmatige klacht met burgerlijke partijstelling – Onderzoeksopdracht van de onderzoeksrechter – Gevolg	145
- Burgerlijke rechtsvordering voor de strafrechter – Vrijwillige of gedwongen tussenkomst – Ontvankelijkheid van de dagvaarding tot bindendverklaring van het vonnis gesteund op artikel 29bis WAM – Bevoegdheid van de strafrechter	145
<i>Onderzoek in strafzaken</i>	146
- Voorlopige hechtenis – Handhaving – Ernstige aanwijzingen van schuld – Aanvoering van onontvankelijkheid van de strafvordering, nietigheid van een onderzoeksverrichting of van een bewijselement – Gerechtelijk onderzoek opgestart op basis van inlichtingen van een buitenlandse politiedienst – Aanvoering dat de inlichtingen onregelmatig zijn verkregen – Opdracht van het onderzoeksgerecht – Onderzoek prima facie van de opgeworpen onregelmatigheid – Artikel 6.1 EVRM	146
<i>Vrijheidsbeneming van een verdachte</i>	146
- Voorlopige hechtenis – Handhaving – Ernstige aanwijzing van schuld – Politionele informatie	146
- Voorlopige hechtenis – Cassatieberoep tegen een beslissing tot handhaving – Dossier dat daags vóór de uiterste datum om uitspraak te doen op de griffie wordt ontvangen – Recht van verdediging	147
- Voorlopige hechtenis – Handhaving – Ernstige aanwijzingen van schuld – Aanvoering van onontvankelijkheid van de strafvordering, nietigheid van een onderzoeksverrichting of van een bewijselement – Gerechtelijk onderzoek opgestart op basis van inlichtingen van een buitenlandse politiedienst – Aanvoering dat de inlichtingen onregelmatig zijn verkregen – Opdracht van het onderzoeksgerecht – Onderzoek prima facie van de opgeworpen onregelmatigheid – Artikel 6.1 EVRM	147
- Voorlopige hechtenis – Betekening van een bevel tot aanhouding – Vereiste van overhandiging van een integraal afschrift van het bevel tot aanhouding – Gevolgen van een miskenning van een op straffe van nietigheid voorgeschreven rechtsvorm – Toezicht op de regelmatigheid van het bevel tot aanhouding door de kamer van inbeschuldigingstelling – Beslissing tot handhaving – Vernietiging zonder verwijzing	147
<i>Onderzoeksgerechten</i>	148
- Burgerlijke rechtsvordering – Klacht met burgerlijke partijstelling – Onregelmatigheid van de klacht – Onderzoeksopdracht van de onderzoeksrechter – Criteria voor uitsluiting van bewijs door de onderzoeksrechter verkregen na de klacht	148
- Voorlopige hechtenis – Handhaving – Ernstige aanwijzingen van schuld – Aanvoering van onontvankelijkheid van de	

strafvordering, nietigheid van een onderzoeksverrichting of van een bewijselement – Gerechtelijk onderzoek opgestart op basis van inlichtingen van een buitenlandse politiedienst – Aanvoering dat de inlichtingen onregelmatig zijn verkregen – Opdracht van het onderzoeksgerecht – Onderzoek prima facie van de opgeworpen onregelmatigheid – Artikel 6.1 EVRM	148
<i>Vonnisgerechten</i>	148
- Extraterritorialiteit – In het buitenland gepleegd wanbedrijf – Mededader is vreemdeling – Geen rechtsmacht	148
- Voorlopig bewind van de beklaagde – Gevolg voor de ontvankelijkheid van de strafvordering van het ontbreken van de betekening van de dagvaarding aan de voorlopige bewindvoerder – Inhoud van de dagvaarding – Kennisgeving aan de voorlopig bewindvoerder van de beklaagde	149
<i>Rechtsmiddelen</i>	150
- Hoger beroep – Verzet als ongedaan beschouwd – Gevolgen	150
- Cassatieberoep in het belang van de wet – Aangifte op verzoek van de procureur-generaal bij het hof van beroep – Meerdaadse samenloop van misdrijven – Samenvoeging van de straffen – Grens voor autonome probatiestrafen – Straf die in zijn geheel twee jaar te boven gaat	150
- Hoger beroep tegen een vonnis van de politierechtbank – Ontvankelijkheid van het hoger beroep ingesteld door een parketjurist	150
- Cassatieberoep tegen een beslissing tot handhaving van de voorlopige hechtenis – Dossier dat daags vóór de uiterste datum om uitspraak te doen op de griffie ontvangen wordt – Recht van verdediging	151
- Hoger beroep – Principaal hoger beroep tegen een vonnis dat het verzet ongedaan verklaart – Grievenformulier	151
- Hoger beroep – Bijdrage aan het Begrotingsfonds voor juridische tweedelijnsbijstand – Veroordeling in eerste aanleg – Bevestiging van het bestreden vonnis in hoger beroep – Wettigheid van een bijkomende veroordeling tot de bijdrage aan het Begrotingsfonds voor juridische tweedelijnsbijstand	151
- Cassatieberoep – Personen door of tegen wie cassatieberoep kan of moet worden ingesteld – Burgerlijke rechtsvordering – Cassatieberoep van de burgerlijke partij tegen de weigering om haar de ten laste van de beklaagde bij equivalent verbeurd verklaarde sommen toe te wijzen – Betekening van het cassatieberoep en mededeling van de memorie	152
- Cassatieberoep – Beslissingen vatbaar voor cassatieberoep – Hof van assisen – Voorbereidende beslissingen en beslissingen van onderzoek – Horen van getuigen op vordering van de procureur-generaal of verzoek van de beschuldigde of de burgerlijke partij – Tussenbeslissing die	

een verzoek tot verhoor van een getuige verwerpt – Afwezigheid van rechtsmiddel – Onderscheid met de mogelijkheid tot uitgesteld cassatieberoep bij toepassing van de artikelen 218, § 2, en 306 Wetboek van Strafvordering – Verenigbaarheid met de artikelen 10 en 11 Grondwet	152
- Principaal hoger beroep – Onsplitsbaar geschil – Vonnis bij verstek – Termijn – Gevolgen van laattijdig hoger beroep van de beklaagde voor het navolgend hoger beroep van het openbaar ministerie	153
- Beslissing van het onderzoeksgerecht tot gedeeltelijke buitenvervolginstelling en verwijzing van de inverdenkinggestelde – Rechtsplegingsvergoeding lastens de burgerlijke partij	154
Straf en strafuitvoering	154
- Meerdaadse samenloop van misdrijven – Samenvoeging van de straffen – Grens voor autonome probatiestrafen – Straf die in zijn geheel twee jaar te boven gaat – Cassatieberoep in het belang van de wet – Aangifte op verzoek van de procureur-generaal bij het hof van beroep	154
- Artikel 37/1, § 1, derde lid, Wegverkeerswet – Grondslag van de beperking van de geldigheid van het rijbewijs tot de met een alcoholslot uitgeruste motorvoertuigen – Andere herhaling bedoeld in artikel 36, eerste lid, dan die bedoeld in artikel 38, § 6 – Veiligheidsmaatregel en geen straf – Invloed op de mogelijkheid tot het verlenen van een uitstel	154
- Artikel 4, § 6, Drugswet – Bijzondere verbeurdverklaring van een voertuig dat heeft gediend om drugsmisdrijven te plegen – Rechten van derden – Persoonlijkheid van de straf – Recht op eigendom – Derde niet veroordeeld voor het drugsmisdrijf – Goede trouw – Criteria voor beoordeling – Tussenkomsst of aanwezigheid in de procedure	155
- Motivering van de straf en strafmaat – Verwijzing naar de uitvoering van de straf	156
- Verzoek tot herstel in eer en rechten na levenslang rijverbod – Kamer van inbeschuldigingstelling – Voorwaarden voor afwijzing	156
- De ontzetting uit bepaalde rechten wegens een seksueel misdrijf in geval van eenheid van opzet met een misdrijf waarop een zwaardere straf staat	157
- Herziening strafuitvoeringsmodaliteit – Gevolgen van afwezigheid van instemming van de veroordeelde	157
- Straf – Samenloop – Enig feit dat aan meerdere misdrijven voldoet – Onaantastbare beoordeling door de feitenrechter	157
- Voorwaardelijke invrijheidsstelling – Herroeping wegens niet-naleving van de opgelegde voorwaarden – Geen keuzevrijheid van de voorwaardelijk in vrijheid gestelde	

veroordeelde over de wijze waarop hij de opgelegde voorwaarden nakomt	157
- Samenloop – Artikel 60 Strafwetboek – Overschrijding van de maximum op te leggen straf – Werkstraffen – Onwettigheid – Vernietiging – Vervangende straf – Omvang	158
- Straftoemeting – Artikel 99bis, eerste lid, Strafwetboek – Kaderbesluit 2008/675/JBZ – Kaderbesluiten 2009/315/JBZ en 2009/316/JBZ – Wijze waarop rekening wordt gehouden met de in andere staten door strafgerechten uitgesproken veroordelingen – ECRIS-opvraging – Draagwijdte	158
- Motivering van een verzoek om opschorting of uitstel van de tenuitvoerlegging	159
- Meerdaadse samenloop – Artikel 65, tweede lid, Strafwetboek – Voorwaarde volgens welke de nieuwe feiten aan het antecedent moeten voorafgaan	159
- Bijzondere verbeurdverklaring – Toewijzing van de verbeurdverklaarde zaken aan de burgerlijke partij – Opdracht van de rechter – Voorrechten en hypotheeken – Toepassing op het slachtoffer van het misdrijf wat betreft de in het vermogen van de veroordeelde bij equivalent verbeurdverklaarde geldsommen	159
- Herstel in eer en rechten – Proeftijd – Blijk geven van verbetering en goed gedrag – Gegevens over de persoonlijkheid van de verzoeker in eerherstel – Laakbare gedragingen bij het begin en het einde van de proeftijd – Processen-verbaal van waarschuwing, onmiddellijke inning en minnelijke schikking met betrekking tot nieuwe strafbare feiten begaan in de proeftijd – Artikel 6.2 EVRM	160
Sociaal recht	161
<i>Arbeidsrecht</i>	<i>161</i>
- Arbeidsovereenkomst – Brandweervrijwilligers in dienst bij een gemeente – Recht op loon – Integratie van de brandweerdiensten in de hulpverleningszones – Uitwerking op de hoedanigheid van werkgever – Vóór de integratie verschuldigde bezoldiging – Richtlijn 2003/88/EG van het Europees Parlement en de Raad van 4 november 2003 – Periodes die arbeidstijd vormen in de zin van de artikelen 8, § 1, tweede lid, van de wet van 14 december 2000 en 24/1 van het modelreglement – Oproepbaarheidsdienst – In interventie – Verschillende bezoldiging	161
- Arbeidsongeval – Aansprakelijkheid – Regresvordering van een derde tegen de werkgever – Gevolg van de immuniteit van de werkgever – Artikel 1382 oud Burgerlijk Wetboek	162
- Openbare centra voor maatschappelijk welzijn – Personeel – Juridisch statuut – Contractueel statuut	163

Sociale zekerheidsrecht	163
<ul style="list-style-type: none"> - Geschillen betreffende de verplichtingen van de werkgever inzake sociale zekerheid – Aangifte van verschuldigde bijdragen (Dimona) – Bevoegdheid van de arbeidsrechtbank – Samenstelling van het strafrechtscollege in hoger beroep – Verordeningen 1071/2009 en 1072/2009 over de communautaire vervoersvergunning – Duurzame vestiging van een transportfirma in een lidstaat – Verordening 883/2004 over de coördinatie van de sociale zekerheidsstelsels – Gedetacheerde werknemers – Zetel van de werkgever – Verordening 987/2009 over de coördinatie van sociale zekerheidsstelsels – Bindende kracht van detachingsdocumenten (A1-documenten) voor autoriteiten van de lidstaat waar de gedetacheerde werknemer verblijft en arbeid verricht – Voorlopige schorsing van de detachingsdocumenten in de lidstaat van de zetel van de werkgever – Bepaling van het toepasselijke socialezekerheidsstelsel – Prejudiciële vraag aan het Hof van Justitie van de Europese Unie 	163
Gerechtigd recht	165
<i>Procedure</i>	<i>165</i>
<ul style="list-style-type: none"> - Vonnis dat een deskundigenonderzoek beveelt – Aard en voorwerp van de vordering tot bindendverklaring van een rechterlijke beslissing – Ontvankelijkheid – Bevoegdheid van de rechter – Recht van verdediging - Gerechtskosten – Voorzitter die bij voorraad uitspraak doet – Voorwaarden voor veroordeling tot de kosten - Burgerlijke zaken – Mededeelbare zaak aan het openbaar ministerie – Minderjarige - Gevolg van een vernietiging van een beslissing van de provinciale raad door de raad van beroep van de Orde der artsen 	166
<i>Beslag en middelen tot tenuitvoerlegging</i>	<i>167</i>
<ul style="list-style-type: none"> - Vernietiging van de verkoop van een onroerend goed met terugwerkende kracht – Gevolgen voor de hypothecaire schuldeiser te goeder trouw 	167
<i>Andere uitspraken in gerechtelijk recht</i>	<i>167</i>
<ul style="list-style-type: none"> - Bureau voor rechtsbijstand bij het Hof van Cassatie – Burgerlijke zaken – Ontvankelijkheid van opmerkingen van verzoeker in een andere taal geformuleerd – Rechtsmacht van het Bureau voor rechtsbijstand met betrekking tot een verzoek tot vervanging van de aangestelde advocaat en tot aanwijzing van een andere advocaat – Slaagkans van een cassatieberoep beperkt tot 1 euro – Gevolg 	167
Tuchtrecht	168

- Gevolg van een vernietiging van een beslissing van de provinciale raad door de raad van beroep van de Orde der artsen	168
Publiek en administratief recht	168
<i>Algemeen</i>	168
- Artikel 144 en 146 Grondwet – Derde belast met de beslechting naar recht van een geschil	168
<i>Vreemdelingen</i>	168
- Staatlozen – Weigering van verblijfsrecht – Andere staat waarmee banden bestaan	168
<i>Andere uitspraken in publiek en administratief recht</i>	168
- Artikel 8 EVRM – Toepassing in milieuzaken – Geluidshinder die gepaard gaat met de exploitatie van een luchthaven – aantasting van het recht op eerbiediging van het privé- en gezinsleven – Aansprakelijkheid van de Staat	168
- Uitlevering – Misdrijf waarvoor de persoon reeds in de aangezochte Staat werd bericht – <i>Non bis in idem</i> – Kennisgeving aan autoriteiten van de verzoekende Staat	169
- Huisvesting – Brussels Hoofdstedelijk Gewest – Premies voor de renovatie van de woning – Verkoop van het onroerend goed – Voorwaarde voor afwijking	169
Belangrijkste conclusies van het parket	170
Burgerlijk recht	171
<i>Familierecht</i>	171
<i>Zakenrecht</i>	171
<i>Verbintenissen</i>	171
<i>Buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht</i>	172
<i>Bijzondere overeenkomsten</i>	172
<i>Verjaring</i>	172
<i>Andere conclusies in burgerlijk recht</i>	173
Economisch recht	173

<i>Handelsrecht</i>	173
<i>Vennootschappen</i>	173
<i>Verzekeringen</i>	173
<i>Mededinging en marktpraktijken</i>	174
<i>Transportrecht</i>	174
<i>Andere conclusies in economisch recht</i>	174
Fiscaal recht	174
<i>Algemeen</i>	174
<i>Inkomstenbelasting</i>	175
<i>Belasting over de toegevoegde waarde</i>	176
<i>Successierechten</i>	176
<i>Douane en accijnzen</i>	176
Strafrecht	176
<i>Algemeen</i>	176
<i>Misdrijven</i>	177
<i>Andere conclusies in strafrecht</i>	179
Strafprocedure	179
<i>Algemeen</i>	179
<i>Strafvordering en burgerlijke rechtsvordering</i>	179
<i>Onderzoek in strafzaken</i>	180
<i>Vrijheidsbeneming van een verdachte</i>	180
<i>Onderzoeksgerechten</i>	180
<i>Vonnisgerechten</i>	181
<i>Rechtsmiddelen</i>	182
<i>Andere conclusies inzake strafprocedure</i>	183
Straf en strafuitvoering	183
Sociaal recht	185
<i>Arbeidsrecht</i>	185
<i>Socialezekerheidsrecht</i>	186
Gerechtigd recht	186

<i>Materiële bevoegdheid van de rechter</i>	186
<i>Procedure</i>	186
<i>Beslag en middelen van tenuitvoerlegging</i>	187
<i>Andere conclusies in gerechtelijk recht</i>	187
Tuchtrecht	187
Publiek en administratief recht	188
<i>Algemeen</i>	188
<i>Stedenbouw</i>	188
<i>Vreemdelingen</i>	188
<i>Andere conclusies in publiek en administratief recht</i>	188
Mercuriale	190
Voorstellen de lege ferenda	193
Verslag 2021 van de procureur-generaal bij het Hof van Cassatie aan het parlementair comité belast met de wetsevaluatie	194
<i>Inleiding</i>	194
<i>A. Voorstellen de lege ferenda 2021</i>	196
<i>B. Niet-bevestigde voorstellen de lege ferenda die reeds werden geformuleerd in de voorgaande wetgevende verslagen (selecties) - Herinnering</i>	196
<i>C. Bijlagen 1 tot 5: Voorontwerpen van wet omtrent de voorstellen geformuleerd in deel B. van het verslag</i>	198
Studie	199
Een cijfermatige doorlichting van de rechtspraak van het Hof in de periode 2000 – 2020. Stof tot nadenken!	200
<i>Inleiding</i>	200
<i>I. De cassatie-instroom in cijfers: twintig jaar in vogelvlucht</i>	203
- 1. Analyse van de globale instroom over twee decennia	203
- 2. Verhouding tussen de instroom in civiele materies en de instroom in penale materies	205
- 3. Analyse van de civiele instroom over twee decennia	206
- 4. Analyse van de penale instroom over twee decennia	217
- 5. Analyse van de instroom per taalrol over twee decennia	224
<i>II. De cassatie-instroom: topics inzake de 20-jarige evolutie van de inhoudelijke stroom</i>	224
- 1. Inhoud van de cassatieberoepen	224
- 2. Inhoud van de cassatieberoepen in C-zaken	225

- 3. Inhoud van de cassatieberoepen in F-zaken	234
- 4. Inhoud van de cassatieberoepen in P-zaken	235
<i>III. De cijfermatige doorlichting 2000-2020 (deel 1): update van de aandachtspunten, kritische ontwikkelingen en toekomstvisie</i>	239
- 1. Belang van precies, gedetailleerd en correct cijfermateriaal	239
- 2. Actualisering van de factoren die een impact hebben op de instroom voor het Hof	241
Rol van de referendaris	246
Algemeen	247
Enkele belangwekkende studies	248
<i>Moet een brandverzekeraar ook dekking verlenen aan de mede-eigenaar van een verzekerd goed, waarvoor een andere mede-eigenaar een brandverzekeringsovereenkomst sloot?</i>	248
<i>Het beroepsgeheim van de hulpverlener in verband met feiten van seksueel misbruik waarvan een minderjarige patiënt vermoedelijk het slachtoffer is</i>	252
- 1. Rechtsvraag	252
- 2. Algemene principes inzake het beroepsgeheim	252
- 3. De verhouding tussen artikel 458bis Sw. en de bestaande uitzonderingen op het beroepsgeheim	257
<i>Streng taalvereisten inzake levensmiddelenetikettering: nationalistisch protectionisme of cultuur- en consumentenbescherming?</i>	272
- Inleiding	272
- 1. EU wetgeving omtrent etikettering en taal inzake voedingsmiddelen	272
- 2. Belgische omzettingswetgeving omtrent etikettering en taal	281
- 3. Omzettingswetgeving en rechtspraak in onze buurlanden	285
- 4. Verenigbaarheid van de Belgische regeling met het secundaire EU recht	291
- Conclusie	296
Bijlage – Organigram en samenstelling van het Hof van Cassatie en het parket	298
Organigram en samenstelling van de zetel op 31 december 2021	298
<i>Organigram</i>	299
<i>Samenstelling</i>	299
Organigram en samenstelling van het parket op 31 december 2021	301

<i>Organigram</i>	301
<i>Samenstelling</i>	302
Referendarissen op 31 december 2021	303
Magistraten met opdracht op 31 december 2021	303
Organigram en samenstelling van de griffie op 31 december 2021	304
<i>Organigram</i>	304
<i>Samenstelling</i>	304
Organigram en samenstelling van het secretariaat van het parket op 31 december 2021	304
<i>Organigram</i>	304
<i>Samenstelling</i>	305
Secretariaat van de Eerste Voorzitter op 31 december 2021	305
Steundienst	305
Dienst overeenstemming der teksten en documentatiedienst op 31 december 2021	305
<i>Dienst overeenstemming der teksten</i>	306
<i>Documentatiedienst</i>	306
Bibliotheek op 31 december 2021	306
Bijlage – Lijst van de studies gepubliceerd in het jaarverslag van het Hof van Cassatie sinds 1998	307
Bijlage – Lijst van de foto’s van het Justitiepaleis te Brussel	310

Voorwoord – Vorwort

Voorwoord

Ook in 2021: blijvende impact van de pandemie op de werking van het Hof van Cassatie

2021 was opnieuw een bijzonder jaar. Hoewel voor het tweede jaar op rij Covid-19 dominant aanwezig was in het wereldnieuws, bleef de invloed van deze pandemie op de dagelijkse werking van het Hof, dankzij de inzet van eenieder, beperkt.

De reeds tijdens de eerste golf in 2020 in gebruik genomen organisatorische maatregelen om de zittingen en de beraadslagingen “corona-proof” te laten verlopen, werden in 2021 voortgezet, zodat er ook dit jaar geen zittingen dienden te worden opgeschort of afgeschaft. Waar nodig werd beroep gedaan op plaatsvervangers, terwijl op de griffie en het parketsecretariaat aparte en afgescheiden équipes in het leven werden geroepen om zo de werking te kunnen blijven garanderen. De gewone zittingszaal en raadkamer bleven grotendeels ongebruikt ten gunste van de afstandsregels-respecterende ruime plechtige zittingszaal. Daarnaast werd het oudste deel van de bibliotheek van het Hof, met zijn op afstand geplaatste vergadertafels, nagenoeg dagelijks ingepalmd voor beraadslagingen en vergaderingen.

De digitaal voorbereidende vergaderingen werden in sommige kamers het nieuwe normaal en ook de algemene vergaderingen van het Hof vonden plaats in een hybride vorm (deels via webex, deels met een beperkte “live” aanwezigheid), wat het blijvend belang voor voldoende technische ondersteuning om te vergaderen en te overleggen via webex en videoconferentie onderstreept. Verdere stappen werden hiervoor gezet in 2021, maar het Hof dient hierbij nog steeds een technische achterstand in te halen.

Tussen de golven van de pandemie door werd de plechtige openingsvergadering van september 2021 georganiseerd met een beperkt aantal aanwezigen, maar met een ruime digitale verspreiding dankzij het IGO, de stafdienst ICT van de FOD Justitie en de eigen ICT-ondersteuning. Deze opening, met de opgemerkte mercuriale van eerste advocaat-generaal Mortier, kan thans nog steeds via youtube worden beluisterd¹.

Ook bleef het Hof in de Covid-tijden in overleg met de supranationale en Europese zuster-hoven, waarbij het merendeel van de activiteiten ofwel in beperktere kring ofwel digitaal plaatsvonden. Een van de bijeenkomsten van het “*Network of the Presidents of the Supreme Courts*” had betrekking op de gevolgen van de pandemie op de werking van de hoogste hoven in de Europese Unie. Dit overleg bevestigde dat alle hoven thans voor dezelfde uitdagingen staan en bood nuttige inzichten over hoe hieraan tegemoet te komen.

Andere protocollaire en publieke activiteiten van het Hof werden noodgedwongen grotendeels opgeschort tot betere tijden. Voor het eerst in meer dan 75 jaar werd de Nieuwjaarsreceptie met de gebruikelijke ontvangst van o.m. overheids- en diplomatieke vertegenwoordigers en van collega’s uit de hoogste hoven uit binnen- en buitenland met spijt afgelast. Bij belangrijke interne sociale contactmomenten, zoals bij het vertrek van een collega, werd gezocht naar veilige alternatieven in de

¹ https://justitie.belgium.be/nl/nieuws/hof_van_cassatie/plechtige_openingszitting_2021.

buitenlucht. Die schaarse momenten, die verademing brachten, boden een warme steun.

Ook binnen de Cassatie-entiteit wegen de noodgedwongen *social distancing* en de al te beperkte contacten immers zwaar door, vooral omdat informele gesprekken, al dan niet over rechtspunten, in de wandelgangen dan wel tijdens een lunch in de (in 2021 helaas grotendeels gesloten) cafetaria van het gerechtsgebouw binnen het Hof erg gebruikelijk waren en door eenieder werden geapprecieerd. Maar ook op afstand of in de buitenlucht kunnen contacten stimulerend werken, wetende dat het einde van de tunnel in zicht is.

Daarnaast heeft de Covid-pandemie ook de geplande overstap naar de federaal ingevoerde boekhoudapplicatie “Fedcom” amper vertraagd. Ondanks de moeilijke omstandigheden werden in 2021, dankzij ook hier een grote inzet van alle betrokkenen (overigens boven hun kerntaken), de eerste vruchtbare stappen gezet, al is de kaap zeker nog niet gehaald.

Cijfers 2021: stijgende instroom in twee sectoren

Net als in 2020 had de pandemie ook in 2021 amper impact op de in- en uitstroom van zaken. Integendeel, de aanvoer van zaken was in 2021 aanzienlijk hoger dan de jaren voordien (opnieuw boven de 2.800 zaken), een cijfer dat het Hof in dit jaarverslag verder poogt te duiden². Ondanks de reeds geschetste moeilijkheden hielden de uitspraken hiermee gelijke tred, in die mate dat dit jaar het aantal uitgesproken arresten het aantal nieuwe dossiers licht overstijgt, met een positieve zogenaamde “*clearance rate*” tot gevolg.

Wel dient vastgesteld dat het Hof, ondanks alle inspanningen, niet kon voorkomen dat de werkvoorraad *in bepaalde materies* aanzienlijk blijft aangroeien, hoewel zijn globale werkvoorraad kon worden herleid. Twee sectoren springen hierbij in het oog: het fiscaal en het strafrechtelijk contentieux.

Voor de aangroei in de fiscale sector werd in het verleden reeds herhaaldelijk aandacht gevraagd. De omvang van dit contentieux neemt immers van jaar tot jaar toe, waarbij ook de onverwerkte werkvoorraad steeds verder stijgt. Zowel in eerdere jaarverslagen als in het “wetgevend verslag” van de procureur-generaal zijn reeds voorstellen gedaan om een bijkomende filter in te voeren voor het inleiden van deze zaken. Opnieuw blijkt een regulering dringend noodzakelijk. De fiscale stijging is typerend voor de trend van de laatste jaren: de inhoudelijke aard van de zaken wijzigt en de complexiteit neemt toe in een meergelaagde rechtsorde. Dit element komt ook zeer goed tot uiting in de studie die de cassatierechtspraak in de voorbije twintig jaar cijfermatig evalueert³ en noopt tot meer structurele maatregelen, waarvoor een eerste stap is ondernomen in het actieplan Cassatie 2021-2022.

Daarnaast werd in 2021, enigszins opmerkelijk, een nieuwe onrustwekkende stijging bij de instroom van de strafzaken vastgesteld, met 25 pct. meer nieuwe zaken dan in 2020. Die stijging heeft, niettegenstaande het Hof in 2021 een hoger aantal penale

² Zie pag. 41 e.v. van dit jaarverslag.

³ Zie pag. 198 e.v. van dit jaarverslag.

eindarresten heeft kunnen wijzen dan in 2020, onvermijdelijk tot een stijging van de penale werkvoorraad geleid. Het is voorlopig onduidelijk of de stijging van het aantal nieuwe strafzaken een structurele oorzaak heeft, dan wel of die stijging eenmalig en van voorbijgaande aard is (gekoppeld aan door Covid-19 uitgestelde zaken bij de feitenrechters bijvoorbeeld). Het spreekt voor zich dat de verdere evolutie van de strafzaken nauwlettend zal worden opgevolgd en, zo nodig, maatregelen zullen worden genomen. Wel merkt het Hof hierbij op dat het gegeven dat een openstaande plaats voor een magistraat-penalist niet is ingevuld geraakt ondanks door het Hof gunstig geadviseerde kandidaten, waardoor de vacature opnieuw diende te worden gepubliceerd, de tijdige afwikkeling van het omvangrijk aantal P-zaken verder heeft bemoeilijkt.

Vast staat wel dat deze beide specifieke stijgingen, waarop het Hof geen impact heeft, verontrusten en, zeker wat de fiscale zaken betreft, de doelstelling om de doorlooptijd van de zaken voor het Hof af te bouwen, in het gedrang brengen.

Actieplan Cassatie 2021-2022 en begeleidende maatregelen

Een welkome budgettaire opening in 2021 heeft de Entiteit Cassatie ertoe aangezet om, in dialoog met de minister van justitie, een eigen actieplan uit te werken waarbij zij zich verder engageerde voor een kwaliteitsvolle, goede en snelle rechtsbedeling, met precisering van de prioriteiten eigen aan Cassatie.

Met het oog op de afbouw van de werkvoorraad en de vermindering van de doorlooptijd tot ongeveer één jaar, voornamelijk in de sector van de fiscale zaken, werd in het actieplan onder meer de uitbreiding van het kader met vier referendarissen vooropgesteld, alsook de integratie in het vaste kader van het Cassatieparket van twee plaatsen die thans via “opdracht” worden ingevuld. Nog in de loop van 2021 organiseerde het Hof daarom reeds intern de noodzakelijke proeven voor het aanleggen van een reserve aan referendarissen. De plaatsen voor de advocaten-generaal zijn recent gepubliceerd. Het spreekt evenwel voor zich dat indien de cijfers verder stijgen, verdere aanpassingen en desgevallend ook een overeenstemmende uitbreiding van de zetel aan de orde zijn.

Bijkomend prioritair aandachtspunt binnen het actieplan was de verdere uitbouw van een aangepaste steundienst voor het Hof (met de cellen personeel & organisatie, monitoring datagegevens, communicatie en documentatie), evenals de versterking van de vertaalcel en concordantiedienst met het oog op het herleiden van de duurtijd nodig voor vertaling/publicatie (tot één jaar). Ondertussen werden verschillende personen ter ondersteuning aangeworven en staan er selecties in de stijgers.

Een derde punt betrof een versterking van de reeds bestaande inspanningen inzake communicatie, zoals de snelle verspreiding van de cassatiearresten via Juportal, de (online) publicatie van het jaarverslag en de vernieuwde website, die – hoewel volledig op punt gezet door leden van de zetel en het parket, met de hulp van de ICT-cel – door technische hindernissen helaas nog steeds niet van start kon gaan. Ook hier moet de versterking van de vertaalcel toelaten dat de arresten sneller en in groter aantal beschikbaar zijn voor het publiek in de andere landstaal en blijkt een verdere uitbouw van de cel ICT broodnodig.

Internationale contacten en interne reflecties

Hoewel meermaals digitaal, bleven de contacten met het *Network of the Presidents of the Supreme Courts* ook in 2021 doorgaan en werden ook de bilaterale banden met onder meer het Franse Hof van Cassatie verstevigd. Zo was er op 16 april 2021 het digitale seminarie over de “*Office du juge de Cour Suprême*”, waar voorzitter de Codt een opgemerkte tussenkomst deed. Op 8 oktober 2021 was er een ontmoeting tussen de eerste voorzitters van het Belgische en het Franse Hof van Cassatie om van gedachten te wisselen over de rol en de werking van een Hof van Cassatie. Hieruit volgde een rijke en boeiende reflectie over gelijkenissen en verschillen, over het vermijden van divergenties in rechtspraak en andere spanningsvelden, de problemen verbonden aan *open data* en artificiële intelligentie, maar bovenal was de ontmoeting inspirerend om samen te reflecteren over de rol van een Hof van Cassatie met bijzondere aandacht voor de optimalisering van de cassatieprocedure ten gunste van de rechtszoekende.

Ook het Hof zelf blijft bijzondere aandacht besteden aan de noodzaak van intern overleg over diverse thema's en treedt hierbij waar nodig proactief op. Een mooi voorbeeld in 2021 vormt het versneld vaststellen van een dossier in voltallige zitting, gelet op een prangende rechtsvraag over de rechtsgrond van de Covid-maatregelen die aanleiding gaf tot divergente rechtspraak bij de feitenrechters. Het arrest, met toelichtende conclusie van de advocaat-generaal, heeft vrij snel voor duidelijkheid gezorgd, zowel voor de feitenrechters als voor de rechtszoekenden⁴.

Digitale transformatie

De “digitale transformatie” betreft een initiatief dat in 2021 werd opgestart door de minister van Justitie met gedeeltelijke Europese financiële steun. De doelstelling hiervan is onder meer de digitale werkprocessen te verbeteren en een “*case management system*” te bekomen. Dit project zou Justitie in het algemeen en het Hof van Cassatie in het bijzonder moeten toelaten om stapsgewijs te evolueren naar een eigentijdse digitale omgeving waarbij elke zaak zal gekoppeld worden aan een volledig digitaal dossier. Het spreekt voor zich dat deze uitdaging de nodige aanpassingen aan de werkprocessen zal vergen binnen het Hof. Wat er ook van zij, het Hof is bereid die uitdaging aan te gaan en hoopt hiervoor de nodige ICT-ondersteuning te bekomen om dit in goede banen te leiden.

Signalen inzake wetsevaluatie en voor een betere wetgeving

Het Hof levert jaarlijks, via de pen van de procureur-generaal, een intensieve bijdrage aan de wetsevaluatie met het oog op een betere wetgeving. Vanuit het overkoepelend perspectief dat het Hof kenmerkt, behoudt dit immers een goed overzicht van regelgeving (of gebrek aan regelgeving) die tot problemen aanleiding geeft en waar de wetgever bijgevolg beter (snel) ingrijpt. Dit initiatief, dat de belangen behartigt van zowel de rechtszoekende als de magistraat die wordt geconfronteerd met onduidelijke

⁴ Zie Cass. 28 september 2021, [P.21.1129.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210928.2N.16](#). Zie ook pag. 177 van dit jaarverslag.

of tegenstrijdige regels, is waardevol en verdient een grondige opvolging. Ook dit jaarverslag bevat opnieuw een uitgebreid overzicht van dergelijke maatregelen⁵.

Een concreet voorbeeld waar een dringende wetgevende tussenkomst is geboden, betreft de tactiek die soms wordt gebruikt bij wrakingszaken om alleen het eerste deel van de vereiste formaliteiten te vervullen (de neerlegging van het verzoek), zonder evenwel het verschuldigde bedrag aan het Begrotingsfonds te betalen, waardoor de inschrijving *de facto* wordt verhinderd en de behandeling van de, vaak dringende zaak, wordt geschorst. Hoewel beperkt tot een aantal specifieke zaken, geeft dit “misbruik” van de wrakingsprocedure aanleiding tot wel wat praktische problemen, waaraan het voorstel tot aanpassing van artikel 837 Gerechtelijk Wetboek wil verhelpen⁶.

Stof tot nadenken of tot bijsturen ingevolge twee decennia cijfermateriaal

Dankzij de inzet van vele handen – van de Cassatiebalie, medewerkers, de steundienst, referendarissen en magistraten – bevat dit jaarverslag ook een cijfermatige doorlichting van twee decennia rechtspraak van het Hof⁷. Deze studie, die slechts het eerste deel bevat van een meer omvangrijke studie, geeft stof tot nadenken.

De studie bevestigt immers sommige veronderstellingen die bij het Hof leven. Andere, nieuwe vaststellingen zijn verrassend en soms zelfs verontrustend. Enkele vaststellingen: de sterk toenemende fiscale instroom voor het Hof, die zeer hoog blijkt wanneer vergeleken met de algemene gerechtelijke instroom, de inhoudelijke wijziging in de aanvoer van zaken, de evolutie hierin en de gewijzigde complexiteit, maar ook de opgemerkte daling van de instroom in sommige sectoren, zoals onder meer het familierecht en het sociaal recht. Wat de inhoud van de cassatiemiddelen in civiele zaken betreft, valt de evolutie op naar meer rechtsvraag-oplossingsgerichte middelen en de vrij beperkte omvang van de corrigerende of disciplinaire middelen, wat uiteraard zijn invloed heeft op de complexiteit van de dossiers en de werklast van het Hof.

Het spreekt voor zich dat dit onderzoek moet worden verdergezet, waarbij wordt nagegaan of de vastgestelde evoluties ook blijvend zijn, ditmaal met ruimere ondersteuning inzake data-analyse. Sommige aspecten roepen immers maatschappelijke vragen op die niet kunnen worden verzwegen, zoals de reeds voormelde daling van de zaken familierecht en sociaal recht: Is dit uitsluitend het effect van buitengerechtelijke geschillenbeslechting? Gaat het om de gerechtskosten die zwaar zijn opgelopen? Is het cassatieberoep te kostelijk of te moeilijk geworden voor deze rechtszoekenden? Of is er iets anders aan de hand?

Het Hof kan deze vragen, die kaderen in een ruimer maatschappelijk onderzoek, niet alleen beantwoorden, maar is vanzelfsprekend bereid tot dialoog met de wetgever en de bevoegde instanties om dit nader te verdiepen. Wel dringt zich de voortzetting van het onderzoek op, bij voorkeur met bijkomende en meer multidisciplinaire ondersteuning.

⁵ Zie p. 1921 e.v. van dit jaarverslag.

⁶ Zie p. 195 van dit jaarverslag.

⁷ Zie p. 198 e.v. van dit jaarverslag.

Wijzigingen aan het jaarverslag

Naast de bespreking van de cijfers, wil het jaarverslag een aantal belangrijke arresten van het Hof in de verf zetten. Net als vorig jaar is hierbij geopteerd voor een onderscheid tussen de zogenaamde “richtinggevende arresten” en de “andere belangrijke arresten”. De richtinggevende arresten zijn de meest opvallende arresten van het voorbije jaar, hetzij omdat ze essentieel zijn voor de eenheid of de evolutie van de rechtspraak of voor de uitlegging van wettelijke bepalingen, hetzij omdat ze vanuit een sociaal of maatschappelijk oogpunt belangrijk zijn. Zij worden in het jaarverslag meer uitgebreid besproken. Van de “andere belangrijke arresten” wordt een korte inhoud weergegeven, op basis van de samenvattingen die het parket opstelt met het oog op de publicatie van de arresten in de Arresten van het Hof van Cassatie en de Pasicrisie (met een ECLI-link).

Nieuw in dit jaarverslag is een tweede onderdeel in de rubriek “Studie”, die dit jaar niet alleen bestaat uit voormelde cijfermatige doorlichting over 2 decennia cassatierechtspraak, maar eveneens uit drie studies, die referendarissen opstelden bij wijze van grondige analyse van bepaalde rechtsvragen. Vaak wordt immers uit het oog verloren welke intens studiewerk vereist is voor een goede werking van het Hof. In dit jaarverslag wil het Hof, met deze nieuwe rubriek, de bijdrage hieraan door de referendarissen in de verf zetten.

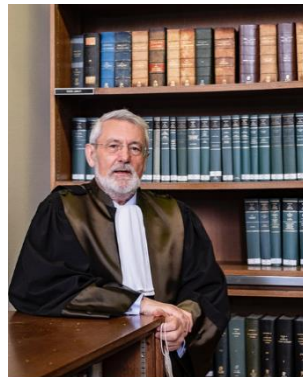
Wij wensen alle geïnteresseerde lezers en collega’s uit binnen- en buitenland een aangename lectuur toe.

Brussel, 31 december 2021.

De eerste voorzitter,

Beatrijs Deconinck

De procureur-generaal,

André Henkes

Vorwort

Auch in 2021: Auswirkung der Pandemie auf die Tätigkeit des Kassationshofes

2021 war erneut ein besonderes Jahr. Obschon Covid-19 das zweite Jahr in Folge die Nachrichten weltweit dominiert hat, hat sich der Einfluss der Pandemie auf die alltägliche Arbeit des Hofes dank des Einsatzes eines jeden in Grenzen gehalten.

Die schon während der ersten Welle in 2020 getroffenen organisatorischen Maßnahmen, die einen „corona-sicheren“ Verlauf der Sitzungen und Beratungen gewährleisten sollten, sind in 2021 fortgeführt worden, sodass auch in diesem Jahr keine Sitzung aufgeschoben oder aufgehoben werden musste. Wo notwendig, ist auf Stellvertreter zurückgegriffen worden, während bei der Kanzlei und beim Sekretariat der Generalanwaltschaft abgesonderte und unterschiedliche Gruppen gegründet worden sind, um auf diese Weise die Weiterführung der Tätigkeit garantieren zu können. Der gewöhnliche Sitzungssaal und die Ratskammer sind größtenteils ungenutzt geblieben, zum Vorteil des prächtigen Sitzungssaals, dessen Ausmaße die Einhaltung der Abstandsregeln erlaubt. Darüber hinaus ist der älteste Teil der Bibliothek des Hofes mit seinem in Abstände eingeteilten Versammlungstisch beinahe täglich für Beratungen und Zusammenkünfte benutzt worden.

Für einige Kammern sind die digitalen Vorversammlungen die Normalität geworden und auch die allgemeinen Zusammenkünfte des Hofes haben in einer hybriden Form stattgefunden (teils über Webex, teils mit einer begrenzten physischen Anwesenheit), was die dauerhafte Wichtigkeit einer zufriedenstellenden technischen Unterstützung für Versammlungen und Beratungen über Webex oder per Videokonferenz unterstreicht. Hierfür sind in 2021 Fortschritte erzielt worden, jedoch muss der Hof in dieser Hinsicht noch immer einen technischen Rückstand aufholen.

Im September 2021, inmitten der Wellen der Pandemie, hat die feierliche Eröffnungsversammlung mit einer begrenzten Anzahl von Anwesenden stattgefunden, die dank des Instituts für Ausbildungen im Gerichtswesen, des ICT-Dienstes des FÖD Justiz und des eigenen ICT-Dienstes weiträumig digital verbreitet worden ist. Diese Eröffnung mit der vielbeachteten Merkuriale der Ersten Generalanwältin Ria Mortier ist noch immer auf Youtube einsehbar¹.

Auch während der Covid-Zeit ist der Hof mit den übernationalen und europäischen Höfen im Austausch geblieben, wobei die Mehrzahl der Tätigkeiten entweder im kleinen Kreis oder digital stattgefunden haben. Eine der Zusammenkünfte des „Network of the Presidents of the Supreme Courts“ beschäftigte sich mit den Folgen der Pandemie auf die Tätigkeit der Obersten Gerichtshöfe in der Europäischen Union. Diese Beratung bestätigte, dass alle Höfe vor denselben Herausforderungen stehen und bot nützliche Einsicht darin, wie diesen zu begegnen ist.

Andere protokollarische und öffentliche Tätigkeiten des Hofes sind notgedrungen auf bessere Zeiten verschoben worden. Erstmals in mehr als 75 Jahren ist der Neujahrsempfang für Angehörige der Behörden und diplomatische Vertreter sowie

¹ https://justitie.belgium.be/nl/nieuws/hof_van_cassatie/plechtige_openingszitting_2021.

für die Kollegen der Obersten Gerichtshöfe des In- und Auslands mit Bedauern abgesagt worden. Bei wichtigen internen Austauschgelegenheiten, wie beispielsweise der Verabschiedung eines Kollegen, ist nach sicheren Alternativen im Außenbereich Ausschau gehalten worden. Diese wenigen Momente, die eine Atempause boten, sind als guttugend empfunden worden.

Auch der Entität Kassation fällt es nicht leicht, das Abstandhalten und die starke Eingrenzung der Kontakte einzuhalten, vor allem weil informelle Gespräche, nicht nur über Rechtsfragen, in den Gängen oder während eines Mittagessens in der (in 2021 leider größtenteils geschlossenen) Kantine des Gerichtsgebäudes gang und gäbe waren und von jedem geschätzt wurden. Aber auch Kontakte mit Abstand oder in der frischen Luft können stimulierend wirken, im Wissen, dass das Ende des Tunnels naht.

Darüber hinaus hat die Pandemie den geplanten Übergang zur föderal eingeführten Buchhaltungs-App „Fedcom“ kaum verzögert. Trotz der schwierigen Umstände sind in 2021 die ersten fruchtbaren Schritte getan worden, nicht zuletzt dank des großen Einsatzes (übrigens außerhalb der Kernaufgaben) aller Betroffenen, selbst wenn das Ziel noch nicht erreicht ist.

Die Zahlen für 2021 – Steigende Eingänge in zwei Sektoren

Ebenso wie in 2020 hatte die Pandemie in 2021 kaum Auswirkungen auf die Ein- und Ausgänge der Akten. Im Gegenteil, die Anzahl eingehender Akten war um einiges höher als in den vorhergehenden Jahren (erneut mehr als 2.800 Akten), eine Anzahl, die der Hof in diesem Jahresbericht näher zu deuten versucht². Trotz der vorerwähnten Schwierigkeiten konnten die Entscheide hiermit Schritt halten, und zwar so, dass in diesem Jahr die Anzahl verkündeter Entscheide die Anzahl neuer Akten leicht übersteigt, was eine positive „clearance rate“ zur Folge hat.

Dennoch muss festgestellt werden, dass in bestimmten Materien ein ziemlicher Anstieg von verbleibenden Akten trotz aller Anstrengungen nicht verhindert werden konnte. Dabei stechen zwei Sektoren hervor: die steuer- und die strafrechtlichen Streitfälle.

Was den Anstieg im steuerrechtlichen Sektor betrifft, so ist schon in der Vergangenheit wiederholt darauf aufmerksam gemacht worden. In der Tat nimmt der Umfang dieser Streitfälle Jahr um Jahr zu, wobei auch der Rückstand weiterhin wächst. Sowohl vorherige Jahresberichte als auch der „gesetzgebende Bericht“ des Generalprokurators enthalten bereits Vorschläge hinsichtlich zusätzlicher Filter für das Einleiten dieser Akten. Erneut erscheint eine Regulierung dringend notwendig. Die Steigerung im Steuerrecht ist typisch für den Trend der letzten Jahre: die inhaltliche Art der Akten verändert sich und in einer vielschichtigen Rechtsordnung nimmt deren Komplexität zu. In der Studie, die die Kassationsrechtsprechung der letzten zwanzig Jahre zahlenmäßig analysiert³, kommt dieser Umstand sehr deutlich

² Jahresbericht, Seite 41.

³ Jahresbericht, Seite 198.

zum Vorschein und ruft nach strukturelleren Regeln, wofür der erste Schritt im Aktionsplan Kassation 2021-2022 getan ist.

Daneben ist in 2021, einigermaßen auffällig, eine beunruhigende Steigerung eingehender Strafakten festgestellt worden, und zwar von 25 Prozent im Vergleich zu 2020. Obschon der Hof in 2021 im Strafrecht eine höhere Anzahl von Endentscheidungen verkünden können als in 2020, hat diese Steigerung unweigerlich zu einem größeren Arbeitsvorkommen im Bereich des Strafrechts geführt. Es bleibt vorläufig unklar, ob die erhöhte Anzahl von Strafakten eine strukturelle Ursache hat oder ob sie einmalig bleibt und einen vorübergehenden Charakter hat (beispielsweise weil der Tatsachenrichter Akten wegen Covid-19 ausgesetzt hatte). Es ist selbstredend, dass die weitere Entwicklung der Strafakten genauestens beobachtet wird und, falls notwendig, geeignete Maßnahmen ergriffen werden. In diesem Zusammenhang weist der Hof doch darauf hin, dass eine freie Stelle als Gerichtsrat im Bereich des Strafrechts nicht besetzt worden ist, obschon Kandidaten vorhanden waren, für die der Hof eine günstige Stellungnahme abgegeben hatte, wodurch die Vakanz erneut hat veröffentlicht werden müssen und die zeitige Bearbeitung der umfangreichen P-Akten zusätzlich erschwert wird.

Es steht jedenfalls fest, dass die beiden spezifischen Steigerungen, auf die der Hof keinen Einfluss hat, beunruhigend sind und, zumindest was das Steuerrecht betrifft, die Zielsetzung der Verkürzung der Bearbeitungsfristen beim Hof in Bedrängnis ist.

Aktionsplan Kassation 2021-2022 und begleitende Massnahmen

Eine willkommene budgetäre Öffnung in 2021 hat die Entität Kassation dazu veranlasst, im Dialog mit dem Justizminister einen eigenen Aktionsplan auszuarbeiten, wobei sie sich weiterhin für eine hochwertige, gute und schnelle Rechtspflege mit Verdeutlichung der ihr eigenen Prioritäten einsetzt.

Mit dem Augenmerk auf den Abbau des Arbeitsvorkommens und die Verminderung der Bearbeitungsdauer auf etwa ein Jahr, insbesondere im Sektor des Steuerrechts, ist im Aktionsplan unter anderem die Erweiterung des Kaders um vier Referendare vorgenommen worden, ebenso wie die Anpassung des festen Kaders der Kassationsgeneralanwaltschaft mittels Schaffung zwei neuer Stellen. Bislang wird die Generalanwaltschaft lediglich ausserplanmässig durch befristete Abordnungen von Staatsanwälten verstärkt. Schon im Laufe des Jahres 2021 hat der Hof daher intern die notwendigen Prüfungen organisiert, um für eine genügende Anzahl möglicher Referendare zu sorgen. Die Stellen der Generalanwälte sind kürzlich veröffentlicht worden. Sollten die Zahlen noch steigen, werden selbstverständlich weitere Anpassungen und dann auch die entsprechende Kadererweiterung bei den Gerichtsräten auf der Tagesordnung stehen.

Zusätzlich achtet der Aktionsplan prioritär auf den weiteren Ausbau eines angepassten Unterstützungsdienstes beim Hof (mit Abteilungen für Personal, Organisation, Datenverarbeitung, Kommunikation und Dokumentation), sowie die Verstärkung der Übersetzungszelle und des Dienstes für die Konkordanz der Texte, um die für Übersetzung und Veröffentlichung notwendige Zeit (auf ein Jahr) zu reduzieren. Unterdessen sind mehrere Personen angeworben wurden und die Auswahlverfahren sind in Vorbereitung.

Ein dritter Punkt betrifft die Verstärkung der bereits bestehenden Anstrengungen in Sachen Kommunikation, sowie die rasche Verbreitung der Kassationsentscheide über Juportal, die (Online-)Veröffentlichung des Jahresberichts und die erneuerte Webseite, die – obschon von Mitgliedern der Richter- und Generalanwaltschaft, mit Beistand der ICT-Zelle, vollständig überarbeitet – wegen externer technischer Schwierigkeiten leider noch immer nicht einsehbar ist. Auch muss die Verstärkung der Übersetzungszelle ermöglichen, dass die Öffentlichkeit schneller und über eine höhere Anzahl von Entscheidungen in der anderen Landessprache verfügen kann, wofür ein weiterer Ausbau der ICT-Zelle dringend erforderlich scheint.

Internationale Kontakte und interne Überlegungen

Die Kontakte mit dem „Network of the Presidents of the Supreme Courts“ sind in 2021 aufrechterhalten worden, wenn auch mehrmals digital, und die bilateralen Bande, unter anderem mit dem Kassationshof in Frankreich, haben sich gefestigt. So hat am 16. April 2021 ein Seminar über das „Office du juge de Cour Suprême“ digital stattgefunden, wo Präsident Jean de Coudt einen beachteten Vortrag gehalten hat. Am 8. Oktober 2021 haben sich die Ersten Vorsitzenden des französischen und des belgischen Kassationshofes zu einem Austausch über die Rolle und die Tätigkeit dieser Gerichtsbarkeit getroffen. Hieraus resultierten bereichernde und interessante Überlegungen zu Gleich- und Verschiedenheiten, dem Vermeiden von Divergenzen in der Rechtsprechung und in anderen Spannungsfeldern sowie zu Problemen in Verbindung mit offenen Daten und künstlicher Intelligenz. Vor allem aber hat das Treffen zur gemeinsamen Reflektion über die Rolle des Kassationshofes angeregt, mit besonderer Aufmerksamkeit für die Optimierung des Kassationsverfahrens zum Vorteil der Rechtsuchenden.

Der Hof achtet auch in besonderem Maße auf die Notwendigkeit interner Abstimmung bei verschiedenen Themen und tritt hierbei, wenn nötig, proaktiv auf. Als Beispiel hierfür sei das in 2021 erfolgte Anberaumen einer Akte in Plenarsitzung genannt, angesichts einer drängenden Rechtsfrage über die rechtliche Grundlage der Covid-Bestimmungen, die von den Tatsachenrichtern unterschiedlich beurteilt worden ist. Bei übereinstimmender Stellungnahme der Generalanwaltschaft hat der Entscheid sehr schnell für Deutlichkeit gesorgt, sowohl bei den Tatsachenrichtern als auch bei den Rechtsuchenden⁴.

Digitaler Wandel

Der „digitale Wandel“ ist eine Initiative, die in 2021 durch den Justizminister mit europäischer finanzieller Unterstützung gestartet wurde. Zielsetzung sind u.a. verbesserte digitale Arbeitsprozesse und ein effizientes „*case management system*“. Das Projekt soll es ermöglichen, zu Gunsten der Justiz im Allgemeinen und dem Kassationshof im Besonderen Schrittweise eine zeitgemäße digitale Umgebung zu entwickeln, in der jeder Streitfall an eine digitale Akte gekoppelt wird. Es versteht sich von selbst, dass diese Herausforderung Anpassungen von Arbeitsprozessen innerhalb des Hofes notwendig machen wird. Wie auch immer, der Hof ist bereit diese

⁴ Siehe Kassation 28. September 2021, P.21.1129.N, verfügbar über www.juportal.be oder siehe Seite 177.

Herausforderung anzunehmen, und hofft hierfür die notwendige Informatikunterstützung zu bekommen um sie erfolgreich zu meistern.

Signale bei der Auswertung der Gesetze un hinsichtlich einer verbesserten Gesetzgebung

Mittels des Berichts des Generalprokurators liefert der Hof jedes Jahr einen intensiven Beitrag zur Auswertung der Gesetze, mit dem Ziel einer verbesserten Gesetzgebung. Aus der übergreifenden Perspektive, die den Hof kennzeichnet, beinhaltet dies eine gute Übersicht über problematische Rechtsetzungen (beziehungsweise mangelnde Rechtsetzungen), bei denen der Gesetzgeber folglich (schnell) eingreifen sollte. Diese Initiative, die sowohl die Belange des Rechtsuchenden als auch diejenige des mit einer undeutlichen oder widersprüchlichen Norm konfrontierten Richters beherzigt, ist wertvoll und verdient eine gründliche Weiterverfolgung. Auch dieser Jahresbericht enthält erneut eine breite Übersicht über derartige Regeln⁵.

Als konkretes Beispiel eines dringend notwendigen Eingreifens des Gesetzgebers sei die Vorgehensweise genannt, die darin besteht, bei Befangenheitsanträgen nur den ersten Teil der vorgesehenen Formalitäten zu erfüllen (Hinterlegung des Antrages), ohne jedoch den geschuldeten Betrag an den budgetären Fonds für Rechtsbeistand zweiter Linie zu zahlen, wodurch die Eintragung des Antrags *de facto* verhindert und die Beurteilung der oft dringenden Angelegenheit aufgeschoben wird. Obschon begrenzt auf eine Anzahl spezifischer Akten, verursacht dieser „Verfahrensmisbrauch“ bei Befangenheitsverfahren Probleme praktischer Art, denen der Vorschlag einer Anpassung von Artikel 837 des Gerichtsgesetzbuches entgegneten soll⁶.

Anlass zum Nachdenken oder zur Anpassung als Folge des über zwei Jahrzehnte Zusammengetragenen Zahlenmaterials

Dank des Einsatzes vieler Hände – bei der Rechtsanwaltskammer beim Kassationshof, den Mitarbeitern, dem Unterstützungsdienst, den Referendaren und Magistraten – beinhaltet dieser Jahresbericht ebenfalls eine zahlenmäßige Überprüfung der Rechtsprechung des Hofes der beiden letzten Jahrzehnte⁷. Diese Studie, die nur den ersten Teil einer umfangreicheren Studie umfasst, gibt Anlass zum Nachdenken.

Sie bestätigt manche vom Hof geäußerten Annahmen. Andere neue Feststellungen sind überraschend und gar beunruhigend. Einige der Feststellungen sind: der stark zunehmende Eingang von Steuerakten, der im Vergleich zum allgemeinen Akteneingang sehr hoch erscheint, die inhaltliche Veränderung der Akten, die stattfindende Entwicklung und deren veränderte Komplexität, aber auch die beobachtete Reduzierung des Akteneingangs in anderen Sektoren, wie unter anderem im Familien- und Sozialrecht. Was den Inhalt der Kassationsmittel in Zivilakten betrifft, so fällt die Entwicklung zu vermehrten Kassationsmitteln, in denen die Lösung einer Rechtsfrage im Mittelpunkt steht, und einer relativ niedrigen Anzahl

⁵ Jahresbericht, Seite 192.

⁶ Jahresbericht, Seite 195.

⁷ Jahresbericht, Seite 198.

disziplinarrechtlicher Kassationsmittel auf, was in der Tat die Komplexität der Akten und die Arbeitsbelastung des Hofes beeinflusst.

Diese Untersuchung muss selbstverständlich fortgeführt werden, wobei zu prüfen sein wird, ob es sich um eine dauerhafte Entwicklung handelt, dies unter Zurhilfenahme einer breiteren Unterstützung durch die Datenanalyse. Manche Aspekte werfen nämlich gesellschaftsrelevante Fragen auf, die nicht verschwiegen werden dürfen, wie beispielsweise die bereits angesprochene Reduzierung der Akten im Familien- und Sozialrecht: handelt es sich ausschließlich um die Wirkung außergerichtlicher Streitbelegungen? Geht es um die Gerichtskosten, die in die Höhe geschossen sind? Ist der Kassationseinspruch für diese Rechtssuchenden zu kostspielig oder kompliziert geworden? Oder gibt es andere Gründe?

Der Hof kann diese Fragen, die sich innerhalb einer breiteren gesellschaftlichen Analyse stellen, nicht allein beantworten, ist aber selbstverständlich bereit diese zu vertiefen, im Dialog mit dem Gesetzgeber und anderen zuständigen Instanzen. Die Fortsetzung dieser Untersuchung drängt sich nämlich auf, vorzugsweise mit zusätzlicher und verstärkter multidisziplinärer Unterstützung.

Veränderungen beim Jahresbericht

Neben der Erörterung der Zahlen möchte der Jahresbericht mehrere wichtige Entscheide hervorheben. Ebenso wie im letzten Jahr ist entschieden worden, zwischen den „richtungsweisenden Entscheiden“ und den „anderen wichtigen Entscheiden“ zu unterscheiden. Bei den richtungsweisenden Entscheiden handelt es sich um die auffälligsten Entscheide des vergangenen Jahres, sei es weil sie essentiell für die Einheit oder die Entwicklung der Rechtsprechung oder für die Auslegung gesetzlicher Bestimmungen sind, sei es weil sie aus sozialer oder gesellschaftlicher Sicht wichtig sind. Sie werden im Jahresbericht eingehender beleuchtet. Von den anderen wichtigen Entscheiden wird kurz der Inhalt wiedergegeben, und zwar auf der Grundlage der von der Generalanwaltschaft hinsichtlich ihrer Veröffentlichung in „Arresten van het Hof van Cassatie“ und in der „Pasicrisie“ aufgestellten Zusammenfassungen (mit einem ECLI-Link).

Der Jahresbericht enthält erstmals einen zweiten Teil der Rubrik „Studie“, die dieses Jahr nicht nur aus der erwähnten zahlenmäßigen Überprüfung der Rechtsprechung des Hofes der beiden letzten Jahrzehnte besteht, sondern auch aus drei Studien, die von den Referendaren mit dem Ziel der Klärung bestimmter Rechtsfragen erstellt worden sind. Es wird in der Tat oftmals vergessen, welche intensive Forschungsarbeit für das Funktionieren des Hofes erforderlich ist. In diesem Jahresbericht möchte der Hof mit der neuen Rubrik den Beitrag der Referendare dazu hervorheben.

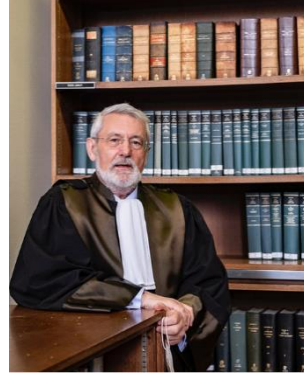
Wir wünschen allen interessierten Lesern sowie den Kolleginnen und Kollegen aus dem In- und Ausland eine angenehme Lektüre.

Brüssel, den 31. Dezember 2021.

Die Erste Präsidentin

Beatrijs Deconinck

Der Generalprokurator

André Henkes

Voorstelling van het Hof van Cassatie

Algemene voorstelling

Taak van het Hof

Artikel 147 van de Grondwet bepaalt dat er voor geheel België één Hof van Cassatie bestaat.

Hoewel het de top van de piramide van de rechterlijke orde vormt, is het geen derde aanleg. Krachtens artikel 608 Gerechtelijk Wetboek neemt het Hof kennis van de beslissingen in laatste aanleg die voor het Hof worden gebracht wegens overtreding van de wet of wegens schending van substantiële of op straffe van nietigheid voorgeschreven vormen. Het Hof oordeelt niet over de feiten. Terwijl de rechtscolleges in feitelijke aanleg tot taak hebben de rechtsregel toe te passen op de hen door de partijen voorgelegde feiten, houdt het Hof van Cassatie toezicht op de wettigheid van de bestreden beslissing die in laatste aanleg is geweest: Is zij regelmatig gemotiveerd? Is zij niet strijdig met de wet? Maakt zij geen onjuiste toepassing van de rechtsregel of geeft ze er geen onjuiste interpretatie aan? Heeft zij de draagwijdte van een akte die aan de rechter werd voorgelegd, niet miskend?

Door toezicht te houden op de correcte toepassing van het recht door de feitenrechters, waakt het Hof van Cassatie over de bescherming van de individuele rechten. Het Hof draagt echter ook bij tot de schepping van het recht. Enerzijds streeft het Hof ernaar, gelet op zijn unieke karakter, de eenheid van interpretatie en van toepassing van de rechtsnormen door alle rechtscolleges van het Rijk te verzekeren. Anderzijds streeft het ernaar de harmonieuze en evenwichtige evolutie van het recht te verzekeren, middels beslissingen die deze vooruitgang van het recht tegelijkertijd kunnen bevorderen en afbakenen.

Het Hof heeft daarnaast ook nog een aantal andere bevoegdheden. Zo kan het bepaalde akten van overheden vernietigen en heeft het bijzondere bevoegdheden in het procesrecht, bijvoorbeeld inzake de onttrekking van een zaak aan de rechter en inzake het voorrecht van rechtsmacht.

Samenstelling van het Hof

Het Hof bestaat uit drie kamers: de burgerlijke kamer, die de burgerlijke, administratieve en fiscale zaken alsook de handels- en tuchtzaken behandelt, de strafkamer en de sociale kamer. Elke kamer is opgedeeld in twee afdelingen, een Franstalige en een Nederlandstalige.

Het Hof van Cassatie wordt voorgezeten door een eerste voorzitter. Het telt ook een voorzitter, zes sectievoorzitters en tweeëntwintig raadsheren.

Het parket bij het Hof van Cassatie staat onder leiding van de procureur-generaal. Daarnaast omvat het de eerste advocaat-generaal en tot voor kort elf advocaten-generaal. Bij Wet van 28 november 2021 om justitie menselijker, sneller en straffer te maken, in werking getreden op 10 december 2021, werd het aantal advocaten-

generaal, naast de eerste advocaat-generaal, echter uitgebreid tot dertien advocaten-generaal¹.

De magistraten van de zetel en de magistraten van het parket worden bijgestaan door de referendarissen. Hun kader telt thans vijftien leden. In 2021 werd door de minister van Justitie een uitbreiding van dat kader met vier bijkomende plaatsen in het vooruitzicht gesteld².

Bovendien kunnen magistraten van de rechtscolleges in feitelijke aanleg en van de parketten en auditoraten bij die rechtscolleges, met hun instemming en voor een bepaalde termijn, een opdracht vervullen in de documentatiedienst van het Hof.

De griffie van het Hof onder leiding van de hoofdgriffier zorgt voor de administratieve opvolging van de dossiers. Wat het parket bij het Hof betreft, komt die taak toe aan het parketsecretariaat dat geleid wordt door de hoofdsecretaris.

De attachés in de dienst overeenstemming der teksten vertalen de gepubliceerde arresten en andere stukken van het Hof.

Voor een volledig detailoverzicht van het organigram en de samenstelling van het Hof wordt verwezen naar het laatste onderdeel van dit jaarverslag (p. 298 e.v.).

Procedure voor het Hof

Een cassatieberoep wordt in burgerlijke zaken ingesteld bij verzoekschrift. Dat verzoekschrift, dat de cassatiemiddelen bevat, moet in burgerlijke zaken door een van de twintig advocaten bij het Hof van Cassatie worden ondertekend. In belastingzaken mag de zaak worden ingeleid door een gewone advocaat en zelfs door een gemachtigde ambtenaar van de FOD Financiën.

In strafzaken moet de eiser een verklaring van cassatieberoep neerleggen op de griffie van het gerecht dat de bestreden beslissing heeft gewezen. Deze verklaring moet, behoudens in de door de wet bepaalde uitzonderingen, worden ondertekend door een advocaat die houder is van een getuigschrift van een opleiding in cassatieprocedures. In strafzaken voert de eiser zijn middelen aan in een memorie, die in de regel binnen de twee maanden na het cassatieberoep moet worden ingediend en eveneens door een advocaat, houder van het voormelde getuigschrift, moet zijn ondertekend.

De verweerder kan een memorie van antwoord neerleggen binnen de bij de wet vastgestelde termijn, die verschilt naargelang het soort zaak. In burgerlijke zaken bedraagt die termijn, op straffe van verval, drie maanden te rekenen van de dag waarop het inleidende verzoekschrift of de memorie van toelichting is betekend. Deze termijn kan in uitzonderlijke omstandigheden worden ingekort. In strafzaken moet de verweerder zijn memorie van antwoord uiterlijk acht vrije dagen voor de rechtszitting ter griffie van het Hof doen toekomen.

¹ Zie artikel 17 Wet van 28 november 2021 om justitie menselijker, sneller en straffer te maken, tot wijziging van tabel I “Hof van Cassatie” bij de Wet van 3 april 1953 betreffende de rechterlijke inrichting.

² Dat voornemen werd ondertussen ook wettelijk bevestigd, middels Ministerieel besluit van 3 februari 2022 houdende vaststelling van de personeelsformatie van de referendarissen bij het Hof van Cassatie, dat op 1 maart 2022 in werking is getreden.

De raadsheer-verslaggever onderzoekt het dossier en maakt een voorontwerp op. Het dossier wordt daarna medegedeeld aan de advocaat-generaal die zijn conclusie voorbereidt.

De zaak wordt in principe aan een kamer van vijf raadsheren voorgelegd. In burgerlijk zaken kan, wanneer de beslissing in verband met het cassatieberoep blijkbaar voor de hand ligt of niet noopt tot beantwoording van rechtsvragen in het belang van de eenheid van de rechtspraak of van de rechtsontwikkeling, de eerste voorzitter of de voorzitter van de kamer, op voorstel van de raadsheer-verslaggever en na advies van het parket, de zaak voorleggen aan een beperkte kamer met drie raadsheren, die eenparig beslist.

Op de rechtszitting krijgen de partijen het woord en hebben zij de gelegenheid te antwoorden op de conclusie van het parket waarin het, na het verslag van de raadsheer-verslaggever, een onpartijdig en met redenen omkleed advies uitbrengt over de beslechting van het geschil. In de praktijk pleiten de advocaten zelden.

Het arrest wordt meestal dezelfde dag gewezen na een beraad waarbij de parketmagistraten niet aanwezig zijn.

In strafzaken bestaat een vereenvoudigde procedure die geregeld is door artikel 433 Wetboek van Strafvordering en waarin uitspraak wordt gedaan zonder rechtszitting en zonder de partijen te horen.

De belangrijke arresten van het Hof worden gepubliceerd in de *Pasicrisie (Pas.)* en de *Arresten van het Hof van Cassatie (AC)* en zijn tevens online consulteerbaar, zowel via de website van het Hof³ als via JUPORTAL⁴ en de ECLI-zoekmachine⁵.

In geval van verwerping van het cassatieberoep wordt de bestreden beslissing onherroepelijk.

In geval van cassatie, die gedeeltelijk of volledig kan zijn, wordt de zaak, indien daartoe aanleiding bestaat, verwezen naar een rechtscollege van dezelfde rang als het rechtscollege dat de bestreden beslissing heeft gewezen, of naar hetzelfde rechtscollege, anders samengesteld. Het rechtscollege waarnaar de zaak is verwezen, is gebonden door de beslissing van het Hof. Het voegt zich naar het arrest van het Hof wat betreft het door het Hof beslechte rechtspunt. Tegen de beslissing van dat rechtscollege wordt geen voorziening in cassatie toegelaten in zoverre deze beslissing overeenstemt met het vernietigingsarrest.

³ https://justitie.belgium.be/nl/rechterlijke_orde/hoven_en_rechtbanken/hof_van_cassatie/documenten/arresten_van_cassatie

⁴ <https://juportal.be/zoekmachine/zoekformulier>

⁵ https://e-justice.europa.eu/content_ecli_search_engine-430-nl.do

Het Hof van Cassatie en andere rechtscolleges

Algemeen

Naast het Hof van Cassatie bestaan er in de interne en in de internationale rechtsorde nog andere instanties en hoge gerechtshoven waarmee het Hof interageert. Het betreft het Hof van Justitie van de Europese Unie, het Benelux Gerechtshof en het Europees Hof voor de Rechten van de Mens enerzijds en het Grondwettelijk Hof en de Commissie voor de onwerkzame voorlopige hechtenis anderzijds.

Het Hof van Cassatie en het Hof van Justitie van de Europese Unie

Naast de verdragen die de Europese Unie en de werking van de Europese Unie regelen, worden door de instellingen van de Europese Unie talrijke verordeningen en richtlijnen op de meest uiteenlopende domeinen uitgevaardigd. Het Hof van Justitie van de Europese Unie is opgericht om de eerbiediging van het Europese recht te waarborgen en is thans het opperste gerechtshof van de Europese Unie.

Het Hof van Cassatie dient zich in zijn rechtspraak te richten naar de rechtspraak van het Hof van Justitie. Wanneer het Hof van Cassatie kennisneemt van een zaak waarin door de partijen een vraag over de uitlegging van het Unierecht wordt opgeworpen en die vraag door het Hof van Justitie nog niet werd beantwoord, moet het Hof, om die vraag te beslechten, aan het Hof van Justitie een prejudiciële vraag stellen. Het Hof van Cassatie dient in dat geval de zaak aan te houden tot het Hof van Justitie de vraag heeft beantwoord. Het antwoord van het Hof van Justitie is bindend voor het Hof van Cassatie. Die werkwijze vertraagt weliswaar de rechtsgang, maar ze is onontbeerlijk voor de eenheid van het recht in Europa. Het Hof is slechts ontslagen van de verplichting een prejudiciële vraag aan het Hof van Justitie te stellen wanneer de uitlegging van het Unierecht voor de hand ligt (*acte clair*) of wanneer het Hof van Justitie zich over deze vraag al heeft uitgesproken (*acte éclairé*).

In 2021 stelde het Hof in vijf zaken één of meerdere prejudiciële vragen aan het Hof van Justitie van de Europese Unie. Het betreft meer bepaald twee Franstalige C-zaken, één Nederlandstalige F-zaak, één Franstalige F-zaak en één Nederlandstalige P-zaak.

Het Hof van Cassatie en het Benelux Gerechtshof

Het Benelux-Gerechtshof is een internationaal rechtscollege dat tot taak heeft de gelijkheid te bevorderen bij de toepassing van rechtsregels die gemeen zijn aan de Beneluxlanden. Deze rechtsregels hebben op uiteenlopende terreinen betrekking, zoals de intellectuele eigendom (waren- en dienstmerken, tekeningen en modellen), de wettelijke aansprakelijkheidsverzekering inzake motorrijtuigen, de dwangsom, de visa, de invordering van belastingschulden, de vogelbescherming en de gelijke fiscale behandeling.

Wanneer het Hof van Cassatie, om een arrest te kunnen wijzen in een voor het Hof hangende zaak, een dergelijke gemeenschappelijke rechtsregel moet toepassen en de betekenis van de toe te passen tekst onzeker is, dan moet het Hof het Benelux-Hof daarover een prejudiciële vraag stellen.

In 2021 stelde het Hof geen dergelijke prejudiciële vraag aan het Benelux-Gerechtshof.

Het Benelux-Gerechtshof is samengesteld uit magistraten van de hoogste rechtscolleges van de drie Beneluxlanden. Op 31 december 2021 zetelden namens België volgende magistraten bij het Hof van Cassatie in het Benelux-Gerechtshof:

- J. de Codt (tweede vice-president)
- B. Deconinck (raadsheer)
- G. Jocuqué (plaatsvervangend raadsheer)
- M.-C. Ernotte (plaatsvervangend raadsheer)
- A. Henkes (eerste advocaat-generaal)
- R. Mortier (plaatsvervangend advocaat-generaal)

In 2021 werden 22 nieuwe zaken bij het Benelux-Gerechtshof ingediend. Er werden 16 arresten gewezen.

Het Hof van Cassatie en het Europees Hof voor de Rechten van de Mens

Het Hof van Cassatie dient zijn rechtspraak eveneens op de rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens af te stemmen.

Evenwel bestaat geen mogelijkheid tot prejudiciële vraagstelling *sensu stricto* aan het Europees Hof voor de Rechten van de Mens. Protocol nr. 16 bij het Europees Verdrag tot Bescherming van de Rechten van de Mens en de Fundamentele Waarden, in werking getreden op 1 augustus 2018, biedt de hoogste nationale hoven de mogelijkheid om adviezen te verzoeken over principekwesties die betrekking hebben op de interpretatie of toepassing van de rechten in het verdrag en de protocollen daarbij. Dat protocol werd door België ondertekend, maar tot op heden nog niet geratificeerd⁶.

Het Hof van Cassatie en het Grondwettelijk Hof

Ten slotte bestaat in België een Hof met grondwettelijke bevoegdheid. Het Grondwettelijk Hof doet onder meer uitspraak over conflicten tussen de Grondwet en de wetten en de decreten alsook tussen de decreten onderling. Wanneer een dergelijk conflict in een zaak wordt opgeworpen, moet het Hof van Cassatie, in de regel, aan het Grondwettelijk Hof een prejudiciële vraag stellen om de tegenstelling te beslechten. Het Grondwettelijk Hof kan daarenboven bij wijze van arrest uitspraak doen op de beroepen tot gehele of gedeeltelijke vernietiging van een wet, decreet of ordonnantie.

⁶ België heeft het aanvullend protocol nr. 16 ondertekend op 8 november 2018. De federale ministerraad heeft op 3 juli 2020 een voorontwerp van wet goedgekeurd dat instemt met het protocol. Dit (voor)ontwerp is thans nog hangende.

In 2021 stelde het Hof in zeven zaken één of meerdere prejudiciële vragen aan het Grondwettelijk Hof. Het betreft meer bepaald één Franstalige C-zaak, twee Nederlandstalige F-zaken, één Nederlandstalige P-zaak en drie Franstalige P-zaken.

Commissie voor de onwerkzame voorlopige hechtenis

De Commissie voor de onwerkzame voorlopige hechtenis is een administratief rechtscollege dat als bodemrechter in laatste aanleg uitspraak doet over het administratief beroep van een rechtszoekende die het voorwerp van een voorlopige hechtenis heeft uitgemaakt die achteraf onnodig bleek te zijn (een zogenaamde onwerkzame hechtenis), tegen een beslissing van de Minister van Justitie tot weigering van toekenning van een schadevergoeding aan die rechtszoekende wegens onwerkzame hechtenis.

De Commissie houdt zitting in de lokalen van het Hof van Cassatie en wordt door de eerste voorzitter van het Hof van Cassatie of, bij verhindering, de voorzitter van het Hof van Cassatie voorgezeten. De voorzitter dient elk verzoekschrift te onderzoeken en wordt daarin door twee referendarissen bij het Hof van Cassatie bijgestaan, belast met het opstellen van een voorontwerp van beslissing.

De Commissie is verder samengesteld uit de eerste voorzitter van de Raad van State of, bij verhindering, de voorzitter van de Raad van State, en, naargelang de taal van de rechtspleging, de voorzitter van de Franstalige en Duitse balie of de voorzitter van de Orde van Vlaamse Balies.

De Commissie doet uitspraak op het ter zitting door de procureur-generaal bij het Hof van Cassatie gegeven advies. Twee advocaten-generaal bij het Hof van Cassatie nemen die opdracht waar.

Het ambt van secretaris van de Commissie wordt uitgeoefend door een of meer leden van de griffie van het Hof van Cassatie.

De beroepen, de memories en de stukken worden ter griffie van het Hof van Cassatie neergelegd.

In 2021 werden 23 nieuwe verzoekschriften voor de Commissie voor de onwerkzame voorlopige hechtenis ingediend (15 Nederlandstalig en 8 Franstalig). Er werden 43 beslissingen gewezen (34 Nederlandstalig en 9 Franstalig). Op dit ogenblik zijn er nog 4 dossiers op de Nederlandse rol en 10 dossiers op de Franse rol in behandeling.

Europese, internationale en nationale betrekkingen

Het Hof van Cassatie en instellingen op Europees niveau

Verscheidene magistraten van zetel en parket vertegenwoordigen het Hof van Cassatie in Europese adviesorganen of netwerken.

- De eerste voorzitter is vice-president en lid van de raad van bestuur van het netwerk van de voorzitters van de opperste gerechtshoven van de lidstaten van de Europese Unie. De procureur-generaal is lid van het netwerk van de

procureurs-generaal van die gerechtshoven. Twee referendarissen zijn lid van het *law liaison network* van het eerstgenoemde netwerk.

- Een magistraat is contactpunt-coördinator van de Belgische magistraten van het Europees Justitieel Netwerk in burgerlijke en handelszaken (EJN/RJE) en de Belgische afdeling van dit netwerk.
- Een magistraat is lid voor België van de *Conseil consultatif de juges européens – Consultative Council of European Judges* (CCJE).
- Twee magistraten werden aangewezen als correspondent van het Justitieel Netwerk van de Europese Unie.
- Een magistraat is lid van het *ECHR Superior Courts Network*.

Het Hof ontvangt jaarlijks een groot aantal questionnaires van de diverse hoogste gerechtshoven van het netwerk van de voorzitters van de opperste gerechtshoven van de lidstaten van de Europese Unie (NOP) en haar *law liaison groep*, van het EJN, van de CCJE en van de *European Commission for the Efficiency of Justice* (CEPEJ). Zo behandelde het Hof via de voormelde *law liaison group* van het NOP in 2021 een 30-tal questionnaires die peilen naar de wijze waarop in België bepaalde problematieken op wettelijk en jurisprudentieel niveau worden aangepakt. Ook in 2021 waren de onderwerpen van de betreffende verzoeken zeer divers. Zij hadden onder meer betrekking op gerechtelijk recht en gerechtelijke organisatie (o.a. erkenning van buitenlandse rechterlijke beslissingen, arbitrage, Brussel *Ibis* Verordening, Rome III Verordening, *dissenting opinions*), publiekrecht (o.a. het genaderecht van de Koning), strafrecht en strafvordering (o.a. drugsmisdriven, strafrechtelijke verantwoordelijkheid van rechtspersonen, strafrechtelijke verantwoordelijkheid van minderjarigen, strafbare deelneming), burgerlijk recht (o.a. aansprakelijkheid voor optreden van de wetgevende macht, vergoeding van reputatieschade, aansprakelijkheid bij vertegenwoordiging, vergoeding van schade van terrorismeslachtoffers, uitvoering van aannemingsovereenkomsten, verjaring), sociaal recht (o.a. arbeidsovereenkomstenrecht, jaarlijkse vakantie), economisch recht (o.a. auteursrecht, statuut van handelstussenpersonen, consumentenbescherming, mededingingsrecht, informatieverplichting bij verzekeringen, faillissementsrecht) en fiscaal recht (o.a. douane en accijnzen).

Internationale betrekkingen

In het voorbije kalenderjaar namen de magistraten van het Hof deel aan onder meer volgende vergaderingen of gaven zij de volgende opleidingen:

- 16/04/2021: digitaal seminarie ‘l’office du juge de cour suprême’ – Mevr. Deconinck en H. de Codt
- 27/05/2021: bestuursvergadering van het netwerk van de voorzitters van de opperste gerechtshoven van de lidstaten van de Europese Unie – per videoconferentie – Mevr. Deconinck
- 10-11/09/2021: plechtige zitting van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens en seminarie – Frankrijk, Straatsburg – Mevr. Deconinck

- 8/10/2021: bilaterale ontmoeting met het Hof van Cassatie van Frankrijk – Mevr. Deconinck
- 12/10/2021: eredoctoraat Mr. Michèle Grégoire – Frankrijk, Parijs – H. Storck
- 21/10/2021: digitaal overleg van het netwerk van de voorzitters van de opperste gerechtshoven van de lidstaten van de Europese Unie ‘The effects of the Covid-19 pandemic on the work of the Supreme Courts and the functioning of the judicial system in general’ – Mevr. Deconinck
- 27-29/10/2021: buitengewone algemene vergadering van de European Network of Councils for the Judiciary (ENCJ) – Litouwen, Vilnius – M. Herregodts
- 3-5/11/2021: 22ste plenaire vergadering van de *Conseil consultatif de juges européens – Consultative Council of European Judges* (CCJE) – per videoconferentie – H. de Formanoir de la Cazerie
- 25/11/2021: raad van bestuur van het netwerk van de voorzitters van de opperste gerechtshoven van de lidstaten van de Europese Unie – Mevr. Deconinck en Mevr. Couwenberg

Nationale betrekkingen

Meerdere magistraten en leden van het Hof maken deel uit van de verschillende expertencommissies tot hervorming van het Burgerlijk Wetboek.

Raadsheer Moens is voorzitter van de raad van bestuur van het Instituut voor Gerechtelijke Opleiding (IGO). Meerdere magistraten van het Hof verzorgen lessen aan het IGO.

Meerdere magistraten maken deel uit van examencommissies samengesteld naar aanleiding van verschillende examens die binnen de rechterlijke orde worden georganiseerd.

Raadsheer Francis is lid van de sanctiecommissie van de FSMA.

Raadsheer Van Volsem en advocaat-generaal Schoeters zijn lid van de sanctiecommissie van de Nationale Bank van België.

Advocaat-generaal Herregodts is lid van de Nederlandstalige benoemings- en aanwijzingscommissie en voorzitter van de internationale cel van de Hoge Raad voor Justitie. Advocaat-generaal Werquin is lid van de Franstalige advies- en onderzoekscommissie van de Hoge Raad voor Justitie.

Raadsheer Moens is voorzitter van het Nederlandstalig Bureau en van het Nederlandstalig College van de Adviesraad van de magistratuur. Advocaat-generaal Vanderlinden is (effectief) lid van het Nederlandstalige College van de Adviesraad van de Magistratuur. Sectievoorzitter Delange en advocaat-generaal Nolet de Brauwere zijn (effectieve) leden van het Franstalige College van de Adviesraad van de Magistratuur.

In 2021 liepen opnieuw verschillende studenten een stage bij het Hof.

Personalia

Het Hof betreurt het overlijden van emeritus eerste voorzitter Robert Soetaert, van emeritus voorzitter Denis Holsters, van ere-raadsheer Alain Bloch, van ere-griffier Marcel Blockerye en van ere-advocaat en voormalig stafhouder Cécile Draps.

Op 30 september 2021 werd raadsheer Michel Lemal als sectievoorzitter geïnstalleerd.

Op 1 maart 2021 werd Mathieu Bernard, rechter in de Franstalige rechtbank van eerste aanleg te Brussel, aangeduid als magistraat met opdracht.

Op 26 januari 2021 legde Ayse Birant de eed af als griffier.

Veerle Develter en Astrid De Witte legden de eed af als attaché bij de Dienst Documentatie en Overeenstemming der Teksten van het Hof, respectievelijk op 16 september 2021 en 28 december 2021.

Op 31 augustus 2021 werd sectievoorzitter Benoît Dejemeppe op rust gesteld.

Expert Michel Chambon en attaché bij de Dienst Documentatie en Overeenstemming der Teksten Veerle Develter verlieten het Hof.

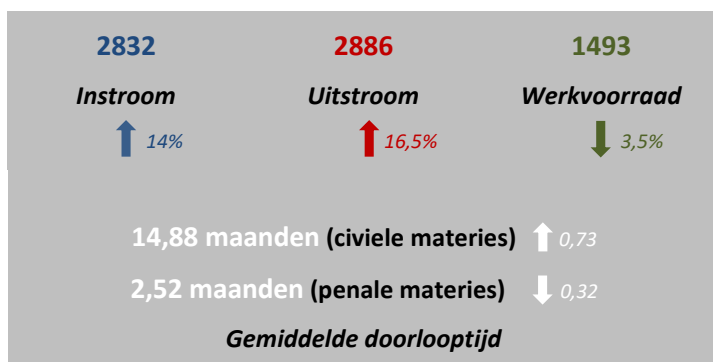
Het Hof van Cassatie in cijfers

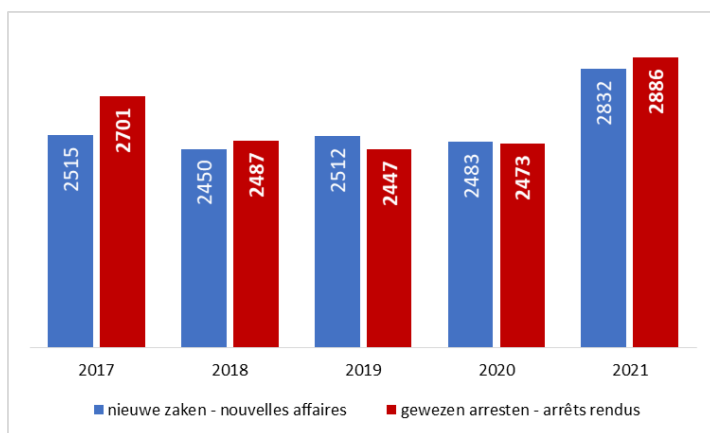
Inleiding

1. Dit hoofdstuk van het jaarverslag bespreekt de cijfers voor het kalenderjaar 2021 en geeft daarbij de evolutie van de cijfers over een periode van tien jaar weer (2012-2021). Het hoofdstuk bestaat uit twee delen.

2. In het *eerste deel* worden de globale cijfers voor het kalenderjaar 2021 besproken, over de verschillende materies heen. Daarbij kunnen alvast – bij wijze van inleiding – de volgende kerncijfers worden meegegeven:

Zowel het aantal nieuwe zaken als het aantal door het Hof uitgesproken arresten ondergaat in 2021, in vergelijking met voorgaande jaren, een forse stijging. Het aantal nieuwe zaken ligt in 2021 14,06 pct. hoger dan in 2020; het aantal uitgesproken arresten ligt 16,70 pct. hoger.

3. In het *tweede deel* van dit hoofdstuk worden de cijfers per afzonderlijke materie besproken. Het Hof inventariseert de zaken daarbij als volgt: C (privaat en publiek recht), D (tuchtrecht), F (fiscaal recht), G (rechtsbijstand), H (prejudiciële verwijzingen naar het Hof van Cassatie), P (strafrecht) en S (sociaal recht). De eerste kamer behandelt de C-, D-, F- en H-zaken. De tweede kamer behandelt de P-zaken. De derde kamer behandelt de S-zaken, een deel van de C-zaken en heel occasioneel F-zaken. Het bureau voor rechtsbijstand behandelt de G-zaken.

Uit dit tweede deel zal blijken dat de stijging van het globaal aantal nieuwe zaken in 2021 voornamelijk te wijten is aan een stijging van het aantal nieuwe P-zaken en, in ondergeschikte orde, van het aantal nieuwe D- en F-zaken, terwijl het aantal nieuwe C- en S-zaken net zijn gedaald. De stijging van het globaal aantal gewezen eindarresten is dan weer in belangrijke mate, zij het niet uitsluitend, te wijten aan een stijging van het aantal uitspraken in Franstalige C-zaken en van het aantal uitspraken in P-zaken.

4. De ‘opschoningsoperatie’ van de openstaande dossiers die in 2020 door de griffie en de IT-dienst van het Hof werd aangevat, werd in 2021 verder gezet. Naar aanleiding daarvan werden een aantal dossiers waarin bleek dat de beslissing onvolledig of onjuist administratief was verwerkt, gecorrigeerd.

I. Globale gegevens voor het kalenderjaar 2021

1. Instroom, uitstroom en werkvoorraad

5. *Instroom* – Zoals reeds in de inleiding vermeld, is het totaal aantal nieuwe zaken dat in 2021 op de griffie van het Hof werd ingeschreven, globaal genomen met maar liefst 14,05 pct. gestegen ten aanzien van het jaar 2020, meer bepaald van 2.483 eenheden in 2020 naar 2.832 eenheden in 2021. Deze stijging is zeer opvallend, want doet zich plots voor en houdt een duidelijke breuk in ten aanzien van de relatief stabiele instroom tussen 2016 en 2020. Zij verdient een nauwgezette opvolging in de komende jaren.

De stijging van het totaal aantal nieuwe zaken in 2021 tekent zich zowel op de Nederlandstalige als op de Franstalige taalrol af, zij het iets scherper op de Franstalige taalrol. Het aantal nieuwe Nederlandstalige zaken is met name in 2021 ten aanzien van 2020 met 11,58 pct. gestegen, tot 1.629 eenheden, terwijl het aantal nieuwe Franstalige zaken met 17,60 pct. is gestegen, tot 1.203 eenheden.

Bij het Hof worden cassatieberoepen aanhangig gemaakt tegen beslissingen die door diverse rechtscolleges worden gewezen. Van de nieuwe zaken die in 2021 op de griffie van het Hof zijn ingeschreven, zijn er:

- 1.944 afkomstig van de hoven van beroep en 130 van de arbeidshoven (73,23 pct.);
- 19 afkomstig van de assisenhoven (0,67 pct.);
- 147 afkomstig van de rechtbanken van eerste aanleg, 16 van de ondernemingsrechtbanken, 2 van de arbeidsrechtbanken en 387 van de correctionele rechtbanken (19,49 pct.);
- 9 afkomstig van de vredegerichten en 10 van de politierechtbanken (0,67 pct.), waarbij laatstgenoemde rechtbanken in eerste en meteen laatste aanleg uitspraak hebben gedaan; en
- 168 afkomstig van overige instanties (5,93 pct.).

6. *Uitstroom* – Het aantal door het Hof in 2021 gewezen eindbeslissingen is ten aanzien van het jaar 2020 met 16,70 pct. gestegen, van 2.473 eenheden in 2020 tot 2.886 eenheden in 2021. Dit is het hoogste aantal eindbeslissingen van de voorbije zes jaar. Het aantal uitgesproken Nederlandstalige eindbeslissingen ligt in 2021 14,04

pct. hoger dan in 2020 en bedraagt 1.665 arresten. Het aantal uitgesproken Franstalige eindbeslissingen ligt 20,53 pct. hoger en bedraagt 1.221 eenheden.

7. *Clearance rate* – De verhouding tussen het aantal gewezen eindbeslissingen en het aantal nieuwe zaken bepaalt de zgn. *clearance rate*. De *European Commission for the Efficiency of Justice* (CEPEJ) beschouwt een *clearance rate* van rond de 100 pct. als een indicator voor een efficiënt werkende justitie¹. Een *clearance rate* van minder dan 100 pct. duidt op een stijging van de werkvoorraad, dit is het aantal dossiers dat op het einde van het jaar nog op een eindbeslissing wacht. Een *clearance rate* van meer dan 100 pct. duidt logischerwijs op een daling van de werkvoorraad.

Aangezien het aantal in 2021 door het Hof gewezen eindbeslissingen iets hoger is dan het aantal nieuwe zaken dat in 2021 werd ingeschreven, bedraagt de *clearance rate* voor het Hof over de beide taalrollen heen 101,91 pct. (102,21 pct. voor de Nederlandstalige taalrol en 101,50 pct. voor de Franstalige taalrol).

8. *Werkvoorraad* – Aldus is de op het einde van 2021 openstaande werkvoorraad ten aanzien van de op het einde van 2020 openstaande werkvoorraad licht gedaald, tot 1.493 eenheden over de beide taalrollen heen. Dit is een globale daling met 3,55 pct. ten aanzien van het jaar 2020. De werkvoorraad op de Nederlandstalige taalrol is met 4,25 pct. gedaald in vergelijking met 2020, tot 833 eenheden; de werkvoorraad op de Franse taalrol met 2,65 pct., tot 660 eenheden.

Bij een analyse van de openstaande werkvoorraad van het Hof past ook dit jaar opnieuw een belangrijke kanttekening. Het Hof kan namelijk omwille van diverse redenen die eigen zijn aan de procedure voor het Hof, een niet-verwaarloosbaar deel van de zaken die tot zijn werkvoorraad behoren (ongeveer 7 pct. van die werkvoorraad), niet definitief in 2021 behandelen:

- in een 200-tal zaken die in de loop van 2021 op de algemene rol van het Hof werden ingeschreven, werd de behandeling van het cassatieberoep niet aangevat omdat de termijn die de verwerende partij toebedeeld krijgt om haar memorie van antwoord in te dienen, pas in 2022 verstrijkt;
- in een aantal zaken die tot de openstaande werkvoorraad behoren, stelde het Hof, gelet op zijn wettelijke verplichtingen ter zake, bij wijze van tussenarrest een prejudiciële vraag aan het Grondwettelijk Hof of het Hof van Justitie van de Europese Unie, waarop in de loop van 2021 nog geen antwoord werd ontvangen, zodat de definitieve afhandeling door het Hof moet worden uitgesteld.

Het blijkt dat een negatieve impact van het sterk gestegen aantal nieuwe zaken op de globale werkvoorraad voorsnog is vermeden. Indien in de komende jaren het aantal nieuwe zaken verder zou blijven stijgen, is een dergelijke negatieve impact niet langer uit te sluiten. Het aantal uitgesproken eindbeslissingen kan het aantal nieuwe zaken immers niet ongebreideld blijven volgen. Overigens dient het Hof, niettegenstaande deze vaststelling op globaal niveau, vast te stellen dat ondanks de verrichte inspanningen, wat bepaalde specifieke materies betreft (in het bijzonder de P-zaken

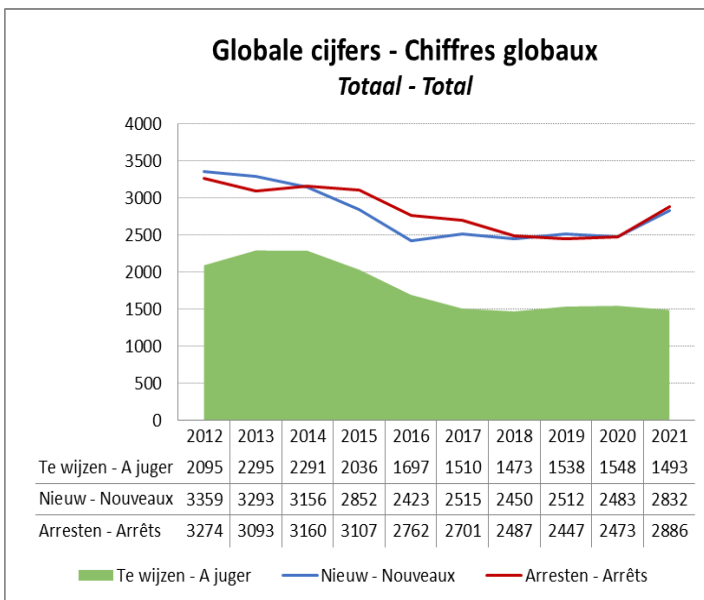
¹ Zie CEPEJ, *Systèmes judiciaires européens – Rapport d'évaluation de la CEPEJ – Cycle d'évaluation 2020 (données 2018)*, Deel 1, *Tableaux, graphiques et analyses*, s.l., Raad van Europa, 2020, 107 e.v. (beschikbaar via <https://rm.coe.int/evaluation-report-part-1-english/16809fc058>).

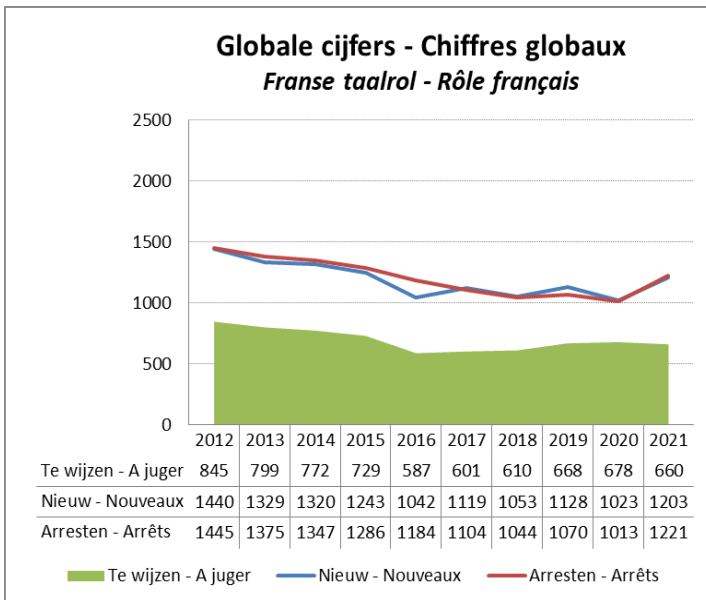
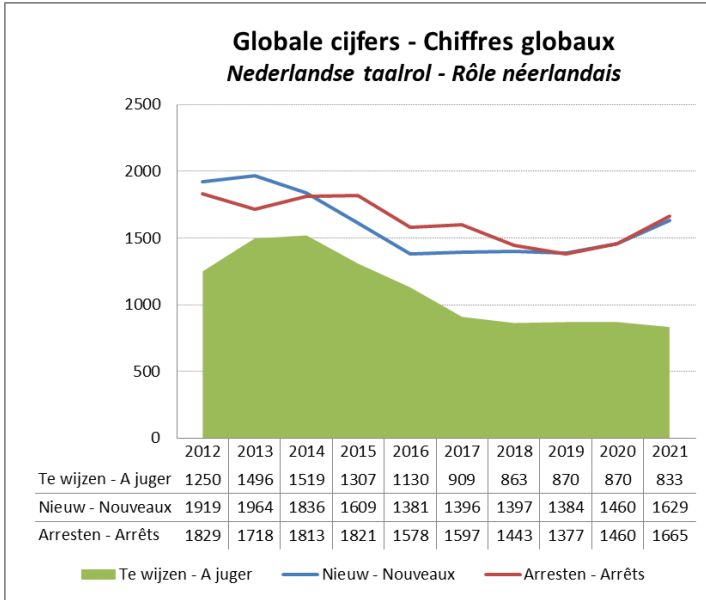
en de F-zaken), de werkvoorraad een belangrijke stijging ondergaat, waarover verder meer.

9. *Grafieken* – De onderstaande grafieken geven een overzicht van de evolutie over een tijdspanne van tien jaar van het aantal zaken dat jaarlijks voor het Hof werd ingediend, van het aantal eindbeslissingen dat jaarlijks door het Hof werd gewezen en van de daaruit op het einde van het jaar voortvloeiende werkvoorraad. In het aantal gewezen arresten zijn enkel de eindarresten en dus geen tussenarresten opgenomen.

De evolutie van het aantal nieuwe zaken dat jaarlijks voor het Hof wordt ingediend en van het aantal eindbeslissingen dat jaarlijks wordt gewezen, wordt daarbij door middel van een tendenslijn weergegeven. De evolutie van de openstaande werkvoorraad daarentegen wordt door middel van een ingekleurd (groen) vlak aangeduid. Dit laat toe om de verhouding van de op het einde van elk jaar openstaande werkvoorraad ten aanzien van het aantal nieuwe zaken en het aantal gewezen eindbeslissingen beter te visualiseren.

Uit deze grafieken blijkt duidelijk dat zowel het aantal nieuwe zaken als het aantal eindarresten in 2021 plots stijgt, nadat tussen 2016 en 2020 het aantal nieuwe zaken en het aantal gewezen eindbeslissingen nagenoeg constant bleef. De stabilisering in het aantal nieuwe zaken tussen 2016 en 2020 (na een zware piek in de periode 2010-2014) was te danken aan enerzijds de wijziging van de cassatieprocedure in strafzaken bij wet van 14 februari 2014, in werking getreden op 1 februari 2015, en anderzijds de wet van 5 februari 2016 tot wijziging van het strafrecht en de strafvordering en houdende diverse bepalingen inzake justitie (de zgn. Potpourri II-wet), in werking getreden op 29 februari 2016), die (onder meer) de daling van het werkvolume in strafzaken beoogden. Vastgesteld wordt dat het effect van die wetgeving thans nagenoeg teniet wordt gedaan: het aantal nieuwe zaken in 2021 bevindt zich nagenoeg opnieuw op het niveau van 2015.

Deze tabel geeft de evolutie van de globale instroom per ressort over de laatste tien jaar weer.

Instroom per ressort - Globaal										
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Antwerpen	563	585	541	432	344	360	429	466	464	557
Brussel N	197	220	211	167	157	153	174	143	160	198
Bruxelles F	455	453	357	314	256	270	291	305	275	321
Gent	489	469	511	420	327	251	322	314	404	354
Liège	348	341	317	312	245	248	242	258	278	329
Mons	184	135	166	175	132	117	155	157	143	185
Arbh. Antwerpen	42	48	22	24	28	27	27	28	26	24
Arbh. Brussel N	30	22	16	28	6	8	19	9	20	18
Arbh. Bruxelles F	58	42	52	38	51	37	43	24	32	26
Arbh. Gent	28	19	21	26	33	14	15	19	12	20
Arbh. Liège	36	32	35	55	30	46	35	29	33	33
Arbh. Mons	27	15	25	9	9	10	12	18	18	9
Ass.	36	30	27	36	22	22	5	13	17	19
Rb.	199	189	156	161	154	151	151	156	174	147
Ondrb.	19	28	14	9	10	11	10	77	8	16
Arbrb.	4	3	0	0	13	9	5	4	4	2
Corr.	427	381	405	408	359	416	325	294	197	387
Jeugdrb.	0	1	0	0	0	2	0	1	0	0
Vred.	17	22	17	14	37	28	18	22	16	9
Pol.	8	11	5	17	11	7	17	8	6	10
Overige	192	248	258	207	199	328	155	167	197	168
Totaal	3359	3294	3156	2852	2423	2515	2450	2512	2484	2832

2. Analyse van de eendarresten en cassatiepercentage

10. Bij een meer inhoudelijk analyse van de in 2021 gewezen eendarresten dient een onderscheid te worden gemaakt tussen civiele materies² en penale materies. Het aantal gevallen waarin tot een cassatie van de bestreden beslissing wordt beslist, is in civiele materies immers beduidend hoger dan in penale materies. Dit houdt verband met de verplichte tussenkomst van een advocaat bij het Hof van Cassatie in C-, S- en D-zaken, wat in P-zaken niet is vereist (*infra*), met een hogere “succesratio” in dergelijke civiele zaken tot gevolg. In F-zaken is de tussenkomst van een advocaat bij het Hof van Cassatie evenmin vereist, maar de praktijk leert dat de rechtszoekende ook in fiscale materies, en dit veel meer dan in P-zaken, toch een beroep doet op een advocaat bij het Hof van Cassatie (*infra*), wat de slaagkansen van een cassatieberoep verhoogt.

11. *Civiele materies* – In 2021 besloot het Hof in 34,47 pct. van de eendarresten in civiele materies tot een cassatie van de bestreden beslissing. In 50,75 pct. werd tot een verwerping van het cassatieberoep besloten. Het Hof houdt in civiele materies geen afzonderlijke cijfers bij over het aantal gevallen waarin het tot de onontvankelijkheid van een cassatieberoep beslist. Deze gevallen, die door de verplichte tussenkomst van een cassatieadvocaat in burgerlijke en sociale zaken en tuchtzaken eerder zeldzaam zijn, worden als een verwerping geregistreerd.

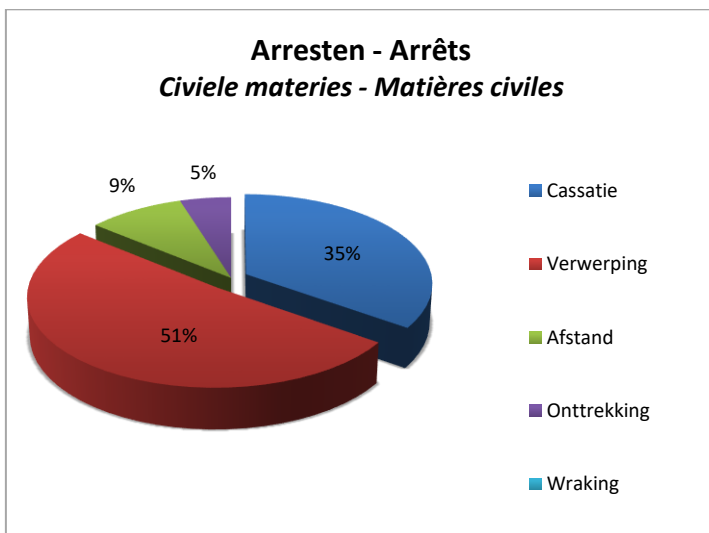
De overige zaken betreffen beslissingen inzake wrakingsvorderingen, vorderingen tot onttrekking of verzoeken tot afstand. In 2021 heeft het Hof zich in civiele materies moeten uitspreken over:

- 9 wrakingsvorderingen (waarvan 6 aan Franstalige zijde en 3 aan Nederlandstalige zijde). Al deze vorderingen werden verworpen.
- 60 vorderingen tot onttrekking (waarvan 18 aan Nederlandstalige zijde en 42 aan Franstalige zijde), hetzij omdat een rechter gedurende meer dan zes maanden heeft verzuimd uitspraak te doen, hetzij wegens gewettigde verdenking. In 48 gevallen (12 aan Nederlandse zijde en 36 aan Franstalige zijde) werd tot een onttrekking besloten³.

In 91 zaken (waarvan 11 aan Nederlandstalige zijde en 80 aan Franstalige zijde) werd een afstand geakteerd. Dit uitzonderlijk hoog aantal afstanden houdt verband met een reeks van 72 gelijklopende Franstalige cassatieberoepen, waarin een afstand werd geakteerd (*infra*).

² Het begrip ‘civiele materies’ wordt daarbij ruim geïnterpreteerd: het omvat zowel de C-, F-, S- als D-zaken.

³ In het onderstaand taartdiagram (evenals de onderstaande tabel) worden onder ‘onttrekking/dessaisissement’ en ‘wraking/récusation’ enkel de zaken weergegeven waarin het Hof effectief tot een wraking of onttrekking heeft besloten. Zaken waarin het Hof de onttrekking of wraking heeft geweigerd, worden in het taartdiagram (en de onderstaande tabel) als een ‘verwerping/rejet’ geregistreerd.

Het cassatiepercentage in civiele materies in 2021 is in overeenstemming met het cassatiepercentage van de laatste vijf jaar.

Cassatiepercentage civiele materies – Evolutie						
		2017	2018	2019	2020	2021
Cassatie	N	34%	39%	45%	37%	44%
	F	30%	29%	35%	31%	23%
	N+F	32%	34%	41%	34%	34%
Verwerping	N	57%	57%	52%	51%	50%
	F	48%	63%	58%	62%	51%
	N+F	53%	60%	55%	56%	51%
Afstand	N	2%	2%	1%	2%	2%
	F	2%	4%	4%	2%	18%
	N+F	2%	3%	2%	2%	9%
Onttrekking	N	6%	2%	0,5%	9%	2%
	F	19%	4%	2%	5%	8%
	N+F	12%	3%	1%	7%	5%
Overige	N	1%	0%	1,5%	2%	0%
	F	1%	0%	1%	0%	0%
	N+F	1%	0%	99%	1%	0%

De onderstaande tabel geeft voor de in 2021 uitgesproken arresten de cassatiepercentages in civiele materies per ressort weer, met een evolutie over de laatste tien jaar. Deze cijfers moeten steeds met de nodige omzichtigheid worden behandeld. Wanneer de instroom van zaken uit een bepaald ressort laag is, dan is de kans op extreme cijfers – in de een of andere zin – hoog, wat statistisch een verkeerd of ongenuanceerd beeld kan opleveren. Het staat aan de hoven en rechtbanken om deze cijfers te evalueren.

Cassatiepercentage civiele materies per ressort - Evolutie										
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Antwerpen	33%	35%	35%	32%	28%	34%	41%	47%	36%	53%
Brussel N	34%	45%	44%	52%	40%	44%	33%	54%	51%	41%
Bruxelles F	63%	30%	28%	36%	26%	28%	24%	24%	18%	59%
Gent	34%	38%	31%	26%	29%	34%	34%	35%	29%	40%
Liège	52%	32%	32%	35%	33%	35%	28%	35%	28%	29%
Mons	37%	40%	42%	31%	42%	35%	28%	46%	29%	31%
Arbh. Antwerpen	47%	41%	41%	41%	63%	33%	67%	42%	54%	58%
Arbh. Brussel N	36%	33%	56%	47%	56%	65%	33%	45%	30%	60%
Arbh. Bruxelles F	13%	40%	36%	44%	47%	30%	35%	32%	21%	4%
Arbh. Gent	20%	32%	44%	42%	50%	20%	31%	56%	22%	44%
Arbh. Liège	13%	61%	43%	43%	36%	63%	41%	61%	38%	22%
Arbh. Mons	30%	38%	33%	52%	71%	44%	33%	78%	67%	78%
Rb.	57%	46%	51%	45%	47%	43%	40%	54%	43%	43%
Ondrb.	65%	46%	33%	39%	40%	39%	67%	53%	29%	8%
Arbrb.	0%	0%	100%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	100%
Vred.	58%	44%	100%	60%	97%	87%	50%	90%	75%	60%
Pol.	62%	83%	87%	100%	95%	87%	50%	90%	75%	67%
Tuchtinstantie	21%	28%	26%	43%	18%	12%	32%	71%	73%	14%
Overige	52%	21%	6%	0%	10%	2%	54%	6%	12%	NA
Algemeen	38%	38%	38%	35%	39%	32%	34%	41%	34%	34%

Opvallend is het traditioneel zeer hoge cassatiepercentage in zaken die afkomstig zijn van instanties die in eerste en laatste aanleg oordelen, zoals de vredegerechten en de politierechtbanken. Zo besloot het Hof in 2021 in 60 resp. 67 pct. van de zaken afkomstig van deze rechtbanken tot een cassatie van de bestreden beslissing, terwijl het globale cassatiepercentage, zoals aangegeven, slechts 34 pct. bedraagt.

Ook in zaken die afkomstig zijn van de rechtbanken van eerste aanleg blijft het cassatiepercentage relatief hoog, met name 43 pct. in 2021. Voor wat zaken betreft die afkomstig zijn van de ondernemingsrechtbanken, is het cassatiepercentage in 2021 uitzonderlijk laag (slechts 8 pct., terwijl dat percentage in voorgaande jaren tussen de 29 en 67 pct. varieert). Dit houdt evenwel verband met de voormelde reeks van 72 nagenoeg identieke Franstalige cassatieberoepen waarin de eiser afstand deed van het

cassatieberoep en die allen hun oorsprong bij de ondernemingsrechtbank vonden, wat het relevante cassatiepercentage aanzienlijk vertekent. In voorgaande jaren was ook dat cassatiepercentage relatief hoog.

12. *Penale materies* – In penale zaken is het cassatiepercentage, zoals vermeld, beduidend lager dan in civiele materies: in 2021 bedraagt dit percentage 14,11 pct. van de gewezen eindarresten, terwijl in 63,64 pct. tot een verwerping van het cassatieberoep werd besloten.

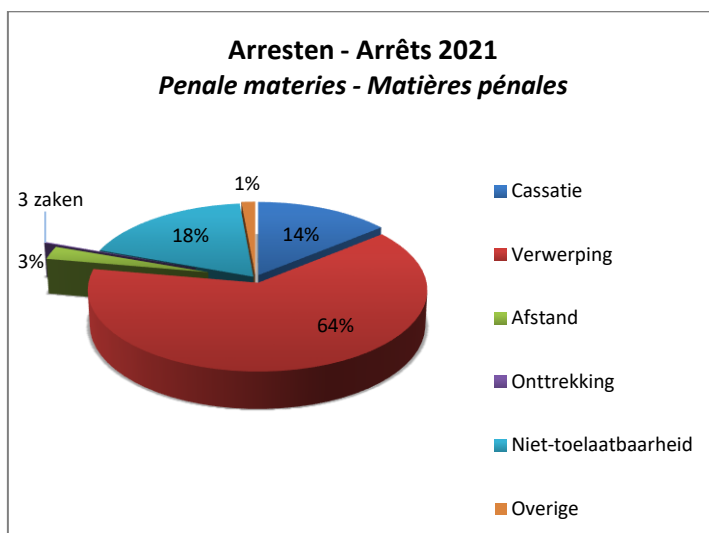
In P-zaken houdt het Hof tevens afzonderlijke statistieken bij over het aantal beschikkingen van niet-toelaatbaarheid. De wet van 14 februari 2014 voerde namelijk een versnelde en niet-tegensprekelijke procedure in die het mogelijk maakt ongemotiveerde of kennelijk niet-ontvankelijke of ongegronde cassatieberoepen niet-toelaatbaar te verklaren en aldus versneld af te handelen, waardoor sneller tot de strafuitvoering kan worden overgegaan. In 2021 heeft het Hof 290 beschikkingen van niet-toelaatbaarheid gewezen (195 in het Nederlands en 95 in het Frans), wat 16 pct. meer is dan in 2020, wanneer het Hof 250 beschikkingen van niet-toelaatbaarheid (181 in het Nederlands en 69 in het Frans) wees.

Ook in penale materies betreffen de overige zaken voornamelijk beslissingen inzake wrakingsvorderingen, vorderingen tot onttrekking of verzoeken tot afstand. In 2021 heeft het Hof zich in penale materies moeten uitspreken over:

- 11 wrakingsvorderingen (waarvan 3 aan Franstalige zijde en 8 aan Nederlandstalige zijde). Al deze vorderingen werden verworpen.
- 8 vorderingen tot onttrekking (waarvan 4 aan Nederlandstalige zijde en 4 aan Franstalige zijde), hetzij omdat een rechter gedurende meer dan zes maanden heeft verzuimd uitspraak te doen, hetzij wegens gewettigde verdenking. In 3 gevallen (1 aan Nederlandse zijde en 2 aan Franstalige zijde) werd tot een onttrekking besloten⁴.

In 42 zaken (waarvan 21 aan Nederlandstalige zijde en 21 aan Franstalige zijde) werd een afstand geakteerd.

⁴ In het onderstaand taartdiagram (evenals de onderstaande tabel) worden onder ‘onttrekking/dessaisissement’ en ‘waking/récusation’ enkel de zaken weergegeven waarin het Hof effectief tot een wraking of onttrekking heeft besloten. Zaken waarin het Hof de onttrekking of wraking heeft geweigerd, worden in het taartdiagram (en de onderstaande tabel) als een ‘verwerping/rejet’ geregistreerd.

Het cassatiepercentage in penale zaken in 2021 is in overeenstemming met het cassatiepercentage van de laatste vijf jaar, zoals blijkt uit de onderstaande tabel.

Cassatiepercentage penale materies – Evolutie						
		2017	2018	2019	2020	2021
Cassatie	N	17%	14%	13%	13%	14%
	F	18%	17%	14%	15%	14%
	N+F	17%	15%	13%	14%	14%
Verwerping	N	61 %	63%	61%	61%	63%
	F	58%	56%	62%	64%	65%
	N+F	60%	60%	61%	62%	64%
Afstand	N	3%	4%	4%	3%	2%
	F	4%	5%	5%	5%	3%
	N+F	3%	4%	4%	4%	3%
Onttrekking	N	0%	0%	0,5%	0%	0,2%
	F	0%	1%	0,5%	0,5%	0,2%
	N+F	0%	0,5%	0,5%	0%	0,2%
Niet-toelaatbaarheid	N	20%	19%	21%	22%	20%
	F	16%	20%	18%	14%	15%
	N+F	18%	19%	20%	19%	18%
Overige	N	1%	0%	0,5%	1%	0,8%
	F	4%	1%	0,5%	1,5%	2,8%
	N+F	2%	0,5%	0,5%	1%	0,8%

De volgende tabel geeft voor de in 2021 uitgesproken arresten de cassatiepercentages in penale materies per ressort weer met de evolutie over de laatste tien jaar.

Cassatiepercentage penale materies per ressort - Evolutie										
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Antwerpen	5%	4%	13%	7%	11%	12%	8%	8%	9%	7%
Brussel N	8%	9%	12%	7%	18%	18%	15%	11%	14%	9%
Bruxelles F	14%	7%	7%	14%	11%	14%	15%	12%	12%	16%
Gent	7%	8%	10%	7%	10%	16%	13%	8%	10%	13%
Liège	13%	8%	8%	10%	11%	11%	12%	10%	17%	7%
Mons	9%	13%	19%	9%	28%	37%	22%	13%	20%	15%
Ass.	12%	5%	11%	21%	13%	20%	20%	0%	25%	0%
Corr.	21%	18%	20%	17%	20%	24%	20%	25%	22%	27%
Rb.	0%	NA	0%	NA	100%	0%	NA	0%	NA	0%
Pol.	0%	NA	0%	NA	0%	33%	78%	0%	100%	0%
Overige	2%	13%	12%	11%	9%	12%	7%	10%	10%	8%
Algemeen	10%	9%	13%	11%	14%	17%	15%	13%	14%	14%

Hieruit blijkt dat ook in penale materies het cassatiepercentage in zaken die van de correctionele rechtbanken afkomstig zijn, relatief hoog is. In 2021 besloot het Hof in 27 pct. van dergelijke zaken tot een cassatie van de bestreden beslissing, terwijl het gemiddeld cassatiepercentage in penale materies, zoals aangegeven, slechts 14 pct. bedraagt. De instroom uit de politierechtbanken is te beperkt om uit dit cassatiepercentage enige betekenisvolle gevolgen af te leiden.

3. Globale voortgang van de zaken

13. Een permanente bezorgdheid van het Hof is de bewaking van de voortgang van de zaken. De voortgang van de zaken wordt daarbij op twee manieren gemeten. Enerzijds wordt de behandelingstermijn of doorlooptijd van de zaken waar in 2021 een eindarrest werd uitgesproken, gemeten. Anderzijds wordt gemeten hoe lang de op het einde van 2021 nog te wijzen zaken reeds op de griffie van het Hof zijn ingeschreven.

14. Opnieuw moet bij deze bespreking een onderscheid worden gemaakt tussen civiele materies en penale materies. Gelet op stringentere termijnregelingen in een niet onaanzienlijk deel van de strafzaken worden zij immers op een veel kortere termijn afgehandeld dan civiele zaken, zodat een globale bespreking van de voortgang van de zaken, zonder dit onderscheid te maken, een te vertekend beeld zou geven van de voortgang van de zaken voor het Hof.

- In penale zaken is het Hof namelijk verplicht om over sommige zogenaamd “dringende” cassatieberoepen, zoals cassatieberoepen inzake voorlopige hechtenis en het Europees aanhoudingsbevel of tegen beslissingen van de strafuitvoeringsrechtbank of de kamer voor bescherming van de maatschappij, binnen een wettelijk bepaalde – vrij korte (15 respectievelijk 30 dagen) – termijn uitspraak te doen. In 2021 betrof 29,40 pct. van de door de strafkamer uitgesproken eindarresten een dergelijke dringende zaak. Dit percentage is hoger dan in voorgaande jaren: in 2020 betrof ‘slechts 26,89 pct. van de door de strafkamer uitgesproken eindarresten een dergelijke dringende zaak.

Ook andere P-zaken, waarover het Hof niet binnen een wettelijk bepaalde termijn uitspraak moet doen, worden gelet op hun aard dringend behandeld. Het betreft onder meer cassatieberoepen tegen beslissingen over de bestuurlijke vrijheidsberoving van vreemdelingen of personen van wie de uitlevering wordt gevraagd, waar artikel 5 EVRM een beslissing op korte termijn vereist over de wettigheid van de vrijheidsberoving. In 2021 betrof 3,73 pct. van de door de strafkamer uitgesproken zaken een dergelijke zaak (tegenover 6,56 pct. van de uitgesproken zaken in 2020). Cassatieberoepen tegen beslissingen over wrakingsverzoeken komen hiervoor eveneens in aanmerking, gelet op hun stremmend karakter op het verdere verloop van de procedure. 0,68 pct. van de in 2021 door de tweede kamer uitgesproken arresten betroffen een dergelijk wrakingsverzoek (tegenover 1,68 van de uitgesproken zaken in 2020).

Aldus werden in totaal 33,81 pct. van de in 2021 uitgesproken zaken dringend behandeld (tegenover 35,13 pct. van de uitgesproken zaken in 2020).

- In civiele zaken vangt de raadsheer-rapporteur, niettegenstaande de inschrijving van een zaak op de rol, het onderzoek van het cassatieberoep doorgaans niet aan vóór het verstrijken van de termijn die de verwerende partij toebedeeld krijgt om haar memorie van antwoord in te dienen, met een wachtperiode voor de behandeling en een impact op de voortgang van deze zaken tot gevolg. Die termijn bedraagt in de regel drie maanden vanaf de betekening van het cassatieberoep.

In strafzaken daarentegen kan de raadsheer-rapporteur het ambtshalve onderzoek van het cassatieberoep in theorie onmiddellijk aanvangen, zij het dat in de praktijk ook in strafzaken de raadsheer-rapporteur het onderzoek doorgaans pas aanvangt nadat de termijn van 2 maanden voor de eiser om een memorie neer te leggen, is verstreken.

15. De voortgang van de G-zaken wordt apart besproken, aan het einde van deze tekst.

a) Doorlooptijd van de in 2021 uitgesproken arresten

16. De doorlooptijd of behandelingstermijn van de in 2021 uitgesproken arresten meet de tijdspanne die verstrijkt tussen de inschrijving van het dossier op de algemene rol van het Hof en de einduitspraak van het Hof in 2021, en omvat bijgevolg ook de voormelde wachtperiode in sommige zaken, waarvan de behandeling nog niet kan worden aangevat.

17. *Gemiddelde doorlooptijd* – Voor de in 2021 uitgesproken eindarresten in *civiele materies* bedraagt de gemiddelde doorlooptijd 14,89 maanden. De gemiddelde

doorlooptijd in 2021 ligt aldus in de lijn van de gemiddelde doorlooptijd in de laatste vijf jaar. De gemiddelde doorlooptijd van de Nederlandstalige civiele materies bedraagt in 2021 14,61 maanden (tegenover 13,77 maanden in 2020). In Franstalige civiele materies bedraagt de gemiddelde doorlooptijd 15,31 maanden (tegenover 14,74 maanden in 2020).

De gemiddelde doorlooptijd in *penale materies* bedraagt thans globaal 2,52 maanden en is bijgevolg – niettegenstaande een procentueel lager aantal dringende cassatieberoepen (*supra*) – verder gedaald, met 0,3 maanden, ten aanzien van 2020. De gemiddelde doorlooptijd in penale zaken ligt daarmee op het laagste niveau van de voorbije vijf jaar. De daling van de gemiddelde doorlooptijd in 2021 is voornamelijk te danken aan een daling van de gemiddelde doorlooptijd in Franstalige penale zaken met meer dan een halve maand.

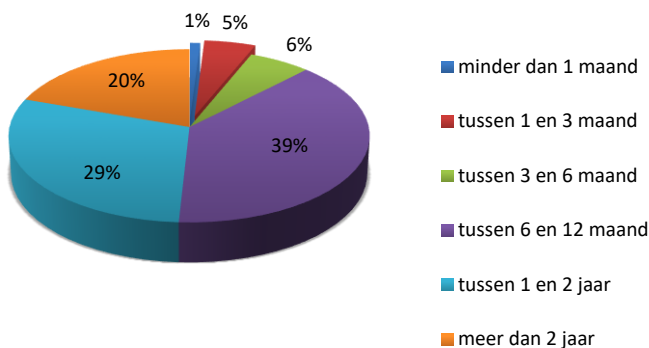
Deze tabel geeft de in maanden uitgedrukte gemiddelde doorlooptijd weer, met daarbij de evolutie over de laatste vijf jaar:

Evolutie van de gemiddelde doorlooptijd – Globaal						
		2017	2018	2019	2020	2021
Civiele materies	N	12,38	14,29	15,93	13,77	14,61
	F	16,31	13,00	12,28	14,74	15,31
	N+F	14,18	13,73	14,35	14,15	14,89
Penale materies	N	8,56	4,66	3,46	2,80	2,62
	F	3,06	2,80	2,75	2,94	2,36
	N+F	6,63	3,95	3,16	2,85	2,52
G	N	1,91	1,91	2,94	3,37	6,13
	F	1,91	1,78	1,63	2,22	2,15
	N+F	1,91	1,84	2,19	2,76	4,02

18. *Doorlooptijd meer in detail* – Omdat gemiddelden aan extremen onderhevig kunnen zijn, is het nuttig de doorlooptijd van de in 2021 uitgesproken eindarresten meer in detail te bespreken.

In civiele materies werd iets meer dan de helft (met name 51 pct.) van de in 2021 uitgesproken zaken behandeld op een termijn van minder dan één jaar en 80 pct. op een termijn van minder dan twee jaar. Deze percentages liggen in de lijn van de percentages voor 2020. Wanneer men rekening houdt met de hierboven beschreven wachtperiode voor de rapporteur alvorens deze het onderzoek van het dossier kan aanvatten, kan worden vastgesteld dat voor de grote meerderheid van zaken, zowel in de Nederlandstalige als in de Franstalige afdeling, minder dan een jaar verloopt tussen de dag waarop de rapporteur het dossier krijgt en de dag waarop een eindarrest wordt uitgesproken.

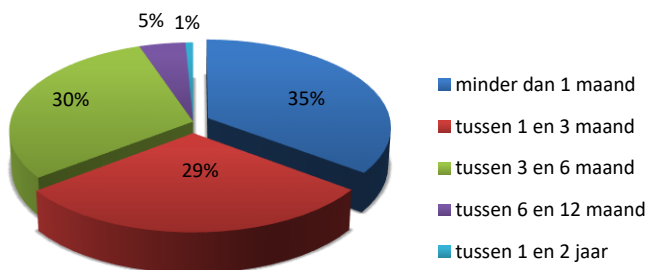
Doorlooptijd - Délai de traitement
Civiele materies - Matières civiles

In penale materies werd 64 pct. van de in 2021 uitgesproken zaken behandeld op een termijn van minder dan 3 maanden en maar liefst 94 pct. op een termijn van minder dan 6 maanden. In 2020 bedroegen deze percentages respectievelijk 67 pct. en 90 pct.

Er werden bijgevolg in 2021 minder dossiers op een termijn van minder dan 3 maanden maar meer dossiers op een termijn van minder dan 6 maanden behandeld. Hieruit volgt dat, niettegenstaande de *gemiddelde* doorlooptijd in penale zaken in 2021 is gedaald, het sterk toegenomen aantal penale cassatieberoepen (uiteraard) wel een impact heeft gehad op werkdruk en de doorlooptijd in strafzaken.

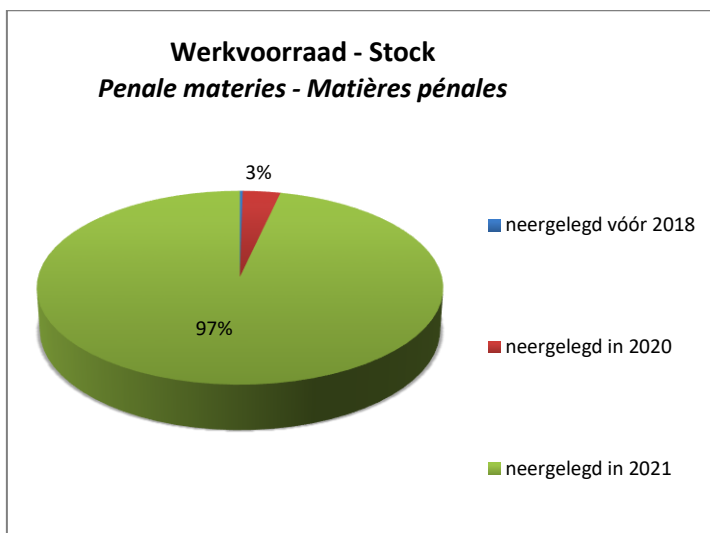
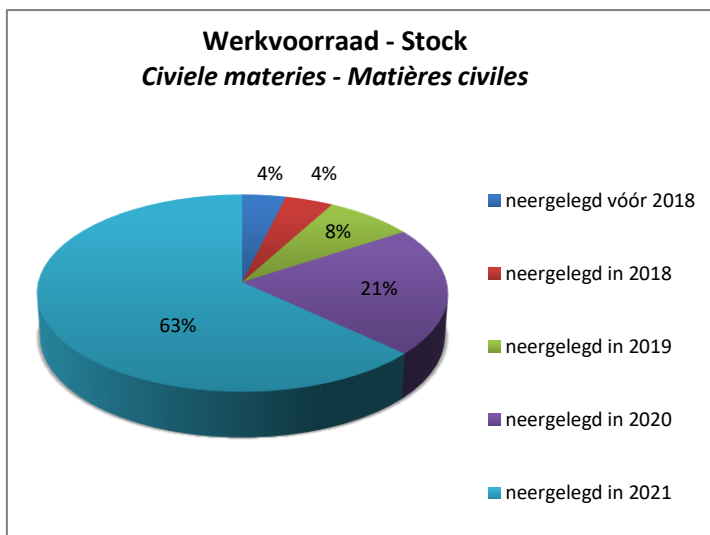
Doorlooptijd - Délai de traitement
Penale materies - Matières pénales

b) Voortgang van de openstaande werkvoorraad

19. De op het einde van 2021 openstaande werkvoorraad bedraagt 1.493 eenheden. In civiele materies werd 63 pct. van deze openstaande werkvoorraad in 2021 op de griffie van het Hof ingediend, wat logischerwijs betekent dat 37 pct. van de openstaande werkvoorraad reeds langer dan één jaar op de griffie van het Hof is ingeschreven. In penale materies werd 97 pct. van de dossiers die tot de nog openstaande werkvoorraad behoren, in 2021 ingediend en staat 3 pct. van de nog niet behandelde dossiers reeds langer dan één jaar open.

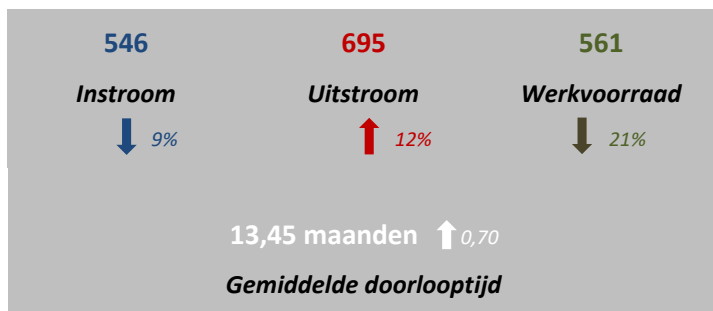
De onderstaande diagrammen geven voor de op het einde van 2021 nog te behandelen zaken een globaal overzicht van het jaar waarin de cassatievoorziening op de griffie van het Hof werd neergelegd.

II. Gegevens per materie

1. C-zaken

20. Iets meer dan de helft van de raadsheren van het Hof is belast met de behandeling van de vaak complexe C-zaken, waarvoor ook de bijstand van een advocaat bij het Hof van Cassatie is vereist. De Cassatiebalie vervult aldus in deze zaken een filterfunctie voor de toegang tot het Hof, waarvan het nut niet meer hoeft te worden aangetoond.

a) *Instroom, uitstroom en werkvoorraad*

21. *Instroom* – Het totaal aantal nieuwe C-zaken in 2021 is ten aanzien van 2020 met 54 eenheden gedaald, tot 546 eenheden. Dit is een daling met 9 pct.

Die globale daling is exclusief te wijten aan een substantiële daling van het aantal nieuwe C-zaken dat op de Nederlandstalige rol werd ingeschreven. Dat aantal daalde ten opzichte van 2020 met 71 eenheden tot 288 zaken, wat een daling met maar liefst 19,78 pct. inhoudt. Het aantal nieuwe Nederlandstalige C-zaken bevindt zich daardoor op een duidelijk lager niveau dan de voorbije tien jaar. Een evidente verklaring daarvoor is niet voorhanden, maar een verband kan worden vermoed met een vacature binnen de Cassatiebalie en de tijd die nodig is om de benoemingsprocedure van een nieuwe advocaat bij het Hof af te ronden, wat tot enige vertraging in de instroom van zaken aanleiding kan geven. Mogelijk is de daling van de instroom aan Nederlandstalige C-zaken in 2021 dus slechts een eenmalig gegeven.

In de Franstalige afdeling is het aantal nieuwe C-zaken in 2021 ten aanzien van 2020 licht gestegen, met 17 eenheden, tot 258 eenheden (een stijging met 7,05 pct.), wat overeenkomt met het gemiddeld niveau van de laatste tien jaar.

Van de nieuwe C-zaken die in 2021 zijn er:

- 367 afkomstig van de hoven van beroep en 2 van de arbeidshoven;
- 111 afkomstig van de rechtbanken van eerste aanleg, 14 van de ondernemingsrechtbanken en 2 van de arbeidsrechtbanken;
- 4 afkomstig van de vredegerichten en 5 van de politierechtbanken; en
- 41 afkomstig van overige rechtbanken.

22. *Uitstroom* – Het totaal aantal in 2021 gewezen eindarresten in C-zaken is in vergelijking met 2020 met 73 eenheden gestegen tot 695 eindarresten (een stijging met 11,74 pct.). De stijging van het totaal aantal eindarresten in C-zaken in 2021 ten

aanzien van 2020 is toe te schrijven aan een stijging van het aantal Franstalige arresten in C-zaken, met 101 eenheden, tot 336 eendarresten (een stijging met maar liefst 42,98 pct.). Het aantal eendarresten in Nederlandstalige C-zaken is licht gedaald, met 28 eenheden (een daling met 7,24 pct.), tot 359 eendarresten.

Het verschil in de evolutie van het aantal gewezen eendarresten in Nederlandstalige C-zaken en in Franstalige C-zaken moet worden gerelativeerd. De stijging van het aantal Franstalige arresten in C-zaken houdt grotendeels verband enerzijds met het feit dat de Franstalige eerste kamer in 2021 een reeks van 72 gelijklopende cassatieberoepen heeft behandeld, waarin uiteindelijk een afstand werd geakteerd (*supra*), en anderzijds met het relatief groot aantal uitspraken over onttrekkingsvorderingen aan Franstalige zijde (41 onttrekkingsvorderingen in 2021 tegenover 20 in 2020). Aan de Nederlandstalige zijde liet zich dan weer een relatief laag aantal uitspraken over onttrekkingsvorderingen optekenen (18 in 2021 tegenover 45 in 2020).

Het Hof velde naast de 695 eendarresten in C-zaken 2 tussenarresten waarbij een prejudiciële vraag aan het Hof van Justitie van de Europese Unie werd gesteld en 1 tussenarrest waarbij een prejudiciële vraag aan het Grondwettelijk Hof werd gesteld.

23. Op een rechtszitting van het Hof zijn er in de regel vijf raadsheren aanwezig. Artikel 1105*bis* van het Gerechtelijk Wetboek biedt het Hof evenwel de mogelijkheid om de rechtszitting met drie raadsheren te houden wanneer de beslissing in verband met het cassatieberoep voor de hand ligt of niet noopt tot het beantwoorden van rechtsvragen in het belang van de eenheid van de rechtspraak of van de rechtsontwikkeling. In 2021 heeft de Nederlandstalige eerste kamer 11 rechtszittingen met drie raadsheren gehouden, waarop in totaal 101 arresten werden gewezen. De Nederlandstalige derde kamer heeft 5 rechtszittingen met drie raadsheren gehouden waarop 46 arresten in C-zaken werden gewezen. In 2021 werden dus in totaal 16 rechtszittingen met drie raadsheren gehouden, waarop 147 arresten werden gewezen, wat een daling inhoudt van 28 pct. ten aanzien van 2020.

24. Het parket heeft een schriftelijke conclusie neergelegd in 16,99 pct. van de in 2021 uitgesproken Nederlandstalige C-zaken (31 zaken) en in 16,37 pct. van de Franstalige C-zaken (55 zaken). Deze schriftelijke conclusies worden meestal gepubliceerd in de *Pasicrisie* en de *Arresten van Cassatie*.

In sommige zaken vindt ook de schriftelijke weergave van de mondelinge conclusie zijn weg naar de publicatie in de *Pasicrisie* en de *Arresten van Cassatie*. Deze zogenaamde conclusies “in substantie” worden in de voormelde cijfers niet verrekend.

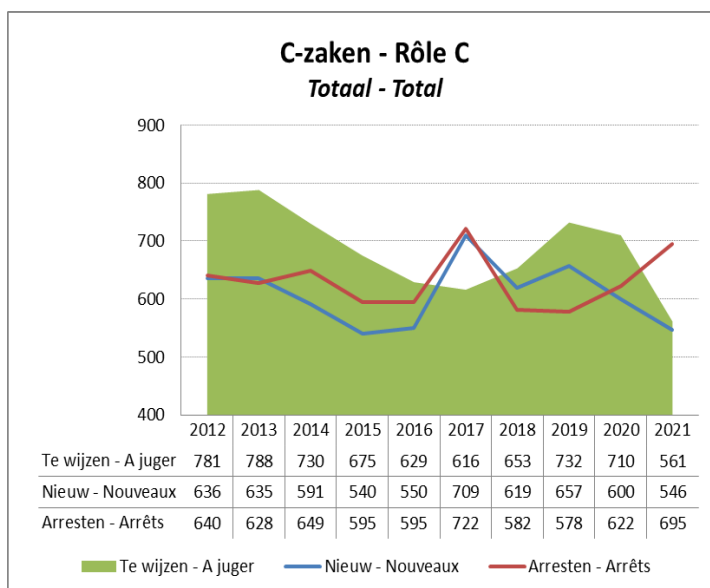
25. *Werkvoorraad* – Doordat het aantal in 2021 gewezen eendarresten in C-zaken het aantal nieuwe C-zaken die in 2021 op de griffie van het Hof werden ingeschreven, ruim overschrijdt, bedraagt de *clearance rate* in C-zaken over de twee taalrollen heen maar liefst 127,29 pct., wat synoniem staat voor een dalende werkvoorraad in C-zaken. Wanneer opgesplitst over beide taalrollen, wordt vastgesteld dat de *clearance rate* in Nederlandstalige C-zaken 124,65 pct. bedraagt en in Franstalige C-zaken 130,23 pct.

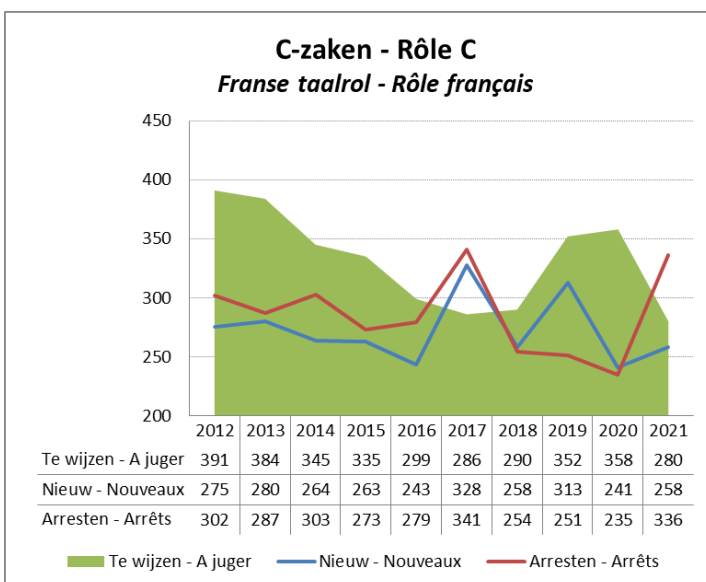
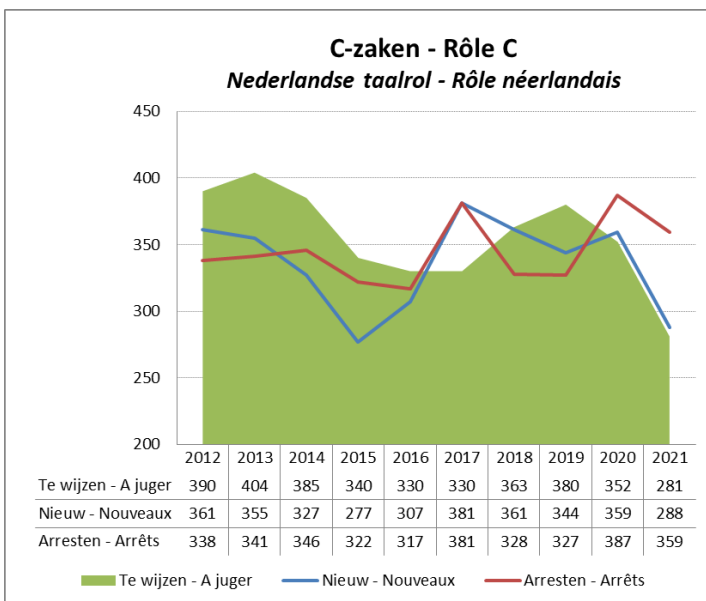
Meer concreet is de op het einde van 2021 openstaande werkvoorraad in C-zaken globaal met 149 eenheden gedaald, tot 561 eenheden (een daling met 20,99 pct. in

vergelijking met eind 2020). In Nederlandstalige C-zaken is de werkvoorraad gedaald met 20,17 pct. tot 281 eenheden. In Franstalige C-zaken is de werkvoorraad met 21,79 pct. gedaald, tot 280 eenheden. De openstaande werkvoorraad in C-zaken bevindt zich op het laagste niveau van de voorbije tien jaar. Bij de beoordeling van de omvang van de openstaande werkvoorraad in C-zaken moet bovendien rekening worden gehouden met aan aantal redenen die reeds hoger werden opgesomd waardoor een aantal dossiers tot de werkvoorraad in C-zaken behoren, terwijl ze (nog) niet voor behandeling in aanmerking komen.

De balans voor 2021, voor wat de C-zaken betreft, oogt positief. De werkvoorraad is substantieel gedaald. Het aantal op het einde van 2021 nog te wijzen arresten is lager dan het aantal in 2021 gewezen arresten, wat (theoretisch) inhoudt dat minder dan één jaar nodig is om de openstaande werkvoorraad af te handelen, terwijl dit in voorgaande jaren nog meer dan één jaar was. Echter is die positieve balans, minstens gedeeltelijk, het gevolg van toevallige, eenmalige omstandigheden, zoals het in 2021 hoog aantal geakteerde afstanden in C-zaken.

Vermits de raadsheren die zetelen in C-zaken, ook in D-, F- en S-zaken zetelen, heeft een daling van de werkvoorraad in eerstgenoemde zaken bovendien vaak gevolgen voor de werkvoorraad in laatstgenoemde zaken. Een daling van de werkvoorraad in C-zaken leidt vaak tot een stijging van de werkvoorraad op de andere civiele rollen (en *vice versa*). Zoals verder zal blijken, is de werkvoorraad in F-zaken (en in zeer beperkte mate ook in D-zaken) in 2021 inderdaad gestegen.

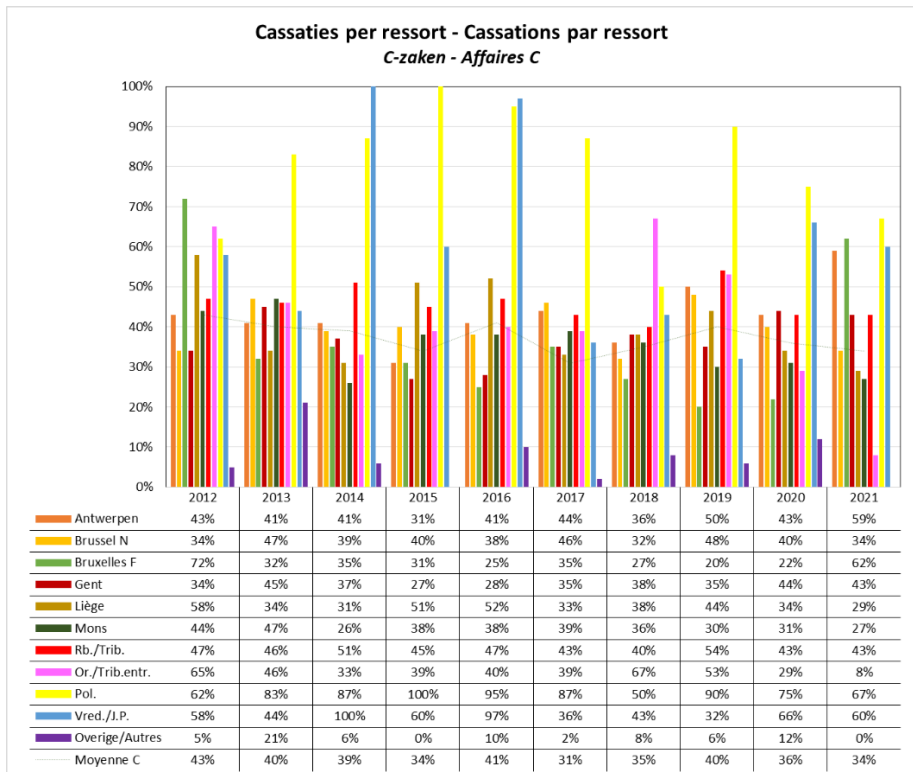
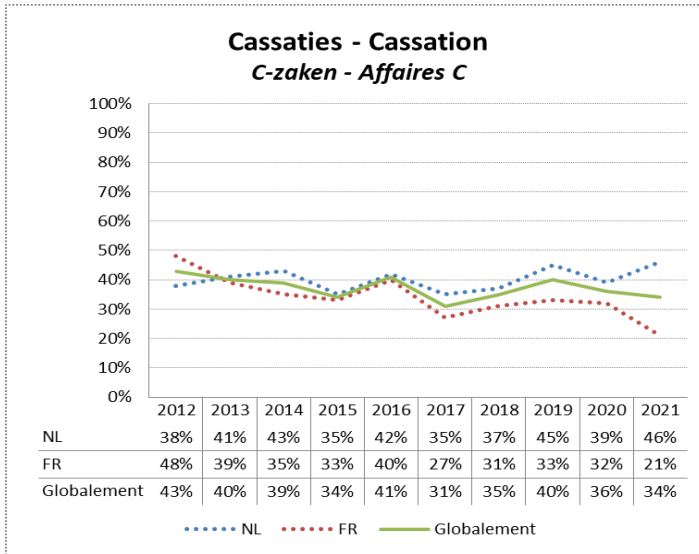
26. Deze tabel geeft de evolutie van de instroom aan C-zaken per ressort over de laatste tien jaar weer.

Instream per ressort – C-zaken										
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Antwerpen	130	104	103	86	84	109	125	128	110	108
Brussel N	49	40	57	45	40	54	57	54	44	43
Bruxelles F	77	87	50	58	71	78	63	87	72	44
Gent	75	76	87	68	79	48	90	72	84	59
Liège	46	63	57	46	60	57	65	52	62	68
Mons	48	41	34	63	36	34	52	35	33	45
Arbh. Antwerpen	0	0	1	0	2	0	0	0	0	0
Arbh. Brussel N	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0
Arbh. Bruxelles F	0	0	0	0	2	0	0	0	0	1
Arbh. Gent	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Arbh. Liège	0	1	0	0	0	0	0	0	1	1
Arbh. Mons	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Rb.	146	145	110	121	114	118	113	118	142	111
Ondrb.	18	26	11	9	9	11	9	76	8	14
Arbrb.	0	2	0	0	0	7	0	3	2	2
Jeugdrb.	0	1	0	0	0	1	0	0	0	0
Corr.	1	0	0	0	0	0	1	0	1	32
Vred.	10	12	8	8	25	23	15	11	12	4
Pol.	3	6	3	15	8	5	7	7	5	5
Overige	32	30	70	21	20	164	22	14	24	9
Totaal	636	635	591	540	550	709	619	657	600	546

b) Uitspraken

27. Het aantal cassaties in C-zaken is in 2021 ten opzichte van 2020 nagenoeg constant gebleven en bedraagt momenteel 34 pct. Het aantal vernietigingen in de Nederlandstalige afdeling (46 pct.) ligt daarbij aanzienlijk hoger dan in de Franstalige afdeling (21 pct.). Het uitzonderlijk laag aantal vernietigingen in de Franstalige afdeling is evenwel het gevolg van voormelde reeks van 72 zaken waarin de eiser

uiteindelijk, na verloop van tijd, afstand van cassatieberoep deed: die reeks van afstanden haalt het cassatiepercentage aanzienlijk naar beneden.

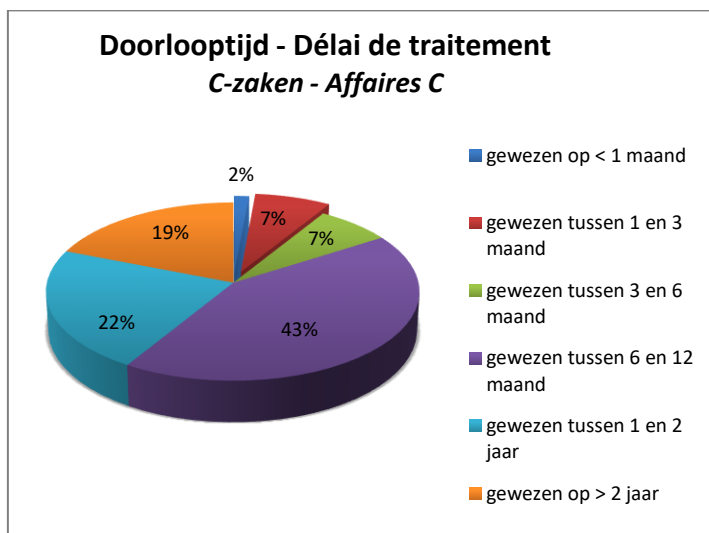
c) Voortgang van de zaken

28. *Doorlooptijd* – De gemiddelde doorlooptijd van de in 2021 gewezen Nederlandstalige C-zaken, bedraagt 12,49 maanden, wat een stijging met een halve maand inhoudt ten opzichte van vorig jaar.

Voor de Franstalige kamer is de gemiddelde doorlooptijd in 2021 gestegen naar 14,47 maanden, waar deze in 2020 14,01 maanden bedroeg. Deze stijging is het gevolg van de reeds herhaaldelijk aangehaalde reeks van 72 gelijklopende zaken, waarvan de doorlooptijd net meer dan twee jaar bedroeg. Deze zaken werden immers reeds in 2019 op de griffie van het Hof ingeschreven, maar er was samenloop met een appelprocedure die eerst werd afgehandeld. Twee jaar na datum van inschrijving van die zaken op de rol diende het Hof in 2021 uiteindelijk een afstand te akteren.

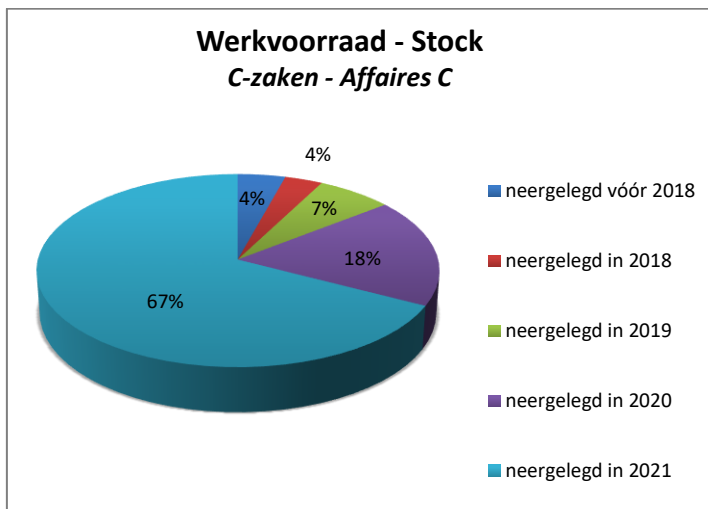
Evolutie van de gemiddelde doorlooptijd – C-zaken					
	2017	2018	2019	2020	2021
N	9,92	11,07	13,06	11,99	12,49
F	15,28	12,53	11,55	14,01	14,47
N+F	12,45	11,71	12,40	12,75	13,45

De gemiddelde doorlooptijd van de C-zaken waarin het Hof in 2021 een eindarrest wees, ligt bijgevolg over de twee taalrollen heen boven een jaar en bedraagt met name 13,45 maanden. Het merendeel van die zaken, met name 59 pct., werd wel uitgesproken op een termijn van minder dan 1 jaar.

29. *Voortgang van de openstaande werkvoorraad* – Van de C-zaken die op het einde van 2021 tot de openstaande werkvoorraad van het Hof behoren, werd 67 pct. in 2021 op de griffie van het Hof ingeschreven. Een relatief beperkt percentage van de op het einde van 2021 nog openstaande werkvoorraad in C-zaken, met name 15 pct., betreft

zaken die op het einde van 2021 reeds meer dan twee jaar op de rol van het Hof zijn ingeschreven.

2. D-zaken

a) *Instroom, uitstroom en werkvoorraad*

30. *Instroom* – Het aantal nieuwe tuchtzaken is ten aanzien van 2020 gestegen, maar blijft beperkt. In 2021 werden 26 cassatieberoepen ingesteld, waarvan 16 Nederlandstalig en 10 Franstalig (in 2020 werden slechts 11 nieuwe D-zaken opgetekend, waarvan 7 Nederlandstalig en 4 Franstalig). De tuchtzaken zijn afkomstig van de diverse tuchtraden in hoger beroep. Gelet op het beperkt aantal D-zaken en de grote diversiteit aan tuchtrechtelijke instanties, worden geen cijfers opgenomen omtrent de exacte herkomst van deze tuchtzaken.

31. *Uitstroom* – In 2021 werd in 22 D-zaken een eindarrest uitgesproken, waarvan 12 Nederlandstalig en 10 Franstalig.

32. Het parket heeft in 2 Nederlandstalige en 3 Franstalige D-zaken een schriftelijke conclusie neergelegd.

33. *Werkvoorraad* – Aangezien het aantal in 2021 gewezen eindarresten in D-zaken lager is dan het aantal nieuwe D-zaken die in 2021 werden ingeschreven, bedraagt de *clearance rate* in D-zaken 84,62 pct. Concreet moeten nog 18 openstaande D-zaken worden berecht (waarvan 15 Nederlandstalige en 3 Franstalige).

b) Uitspraken

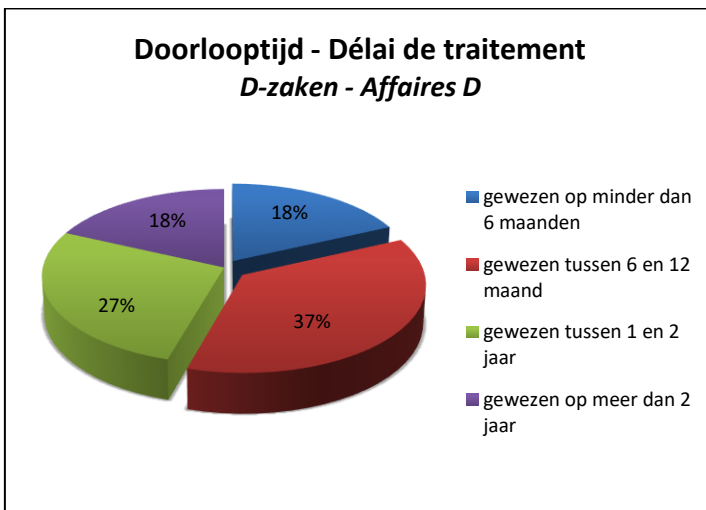
34. Het aantal cassaties in D-zaken is ten aanzien van het jaar 2020 gedaald en bedraagt in 2021 slechts 14 pct. Gelet op het beperkt aantal uitspraken in D-zaken kan aan dit relatief lage cassatiepercentage evenwel weinig belang worden gehecht.

c) Voortgang van de zaken

35. *Doorlooptijd* – De gemiddelde doorlooptijd van de in 2021 behandelde D-zaken is ten aanzien van 2020 licht gestegen, met 1,3 maand tot 13,06 maanden. In de Nederlandstalige afdeling is de gemiddelde doorlooptijd gestegen van 12,33 maanden in 2020 naar 18,69 maanden in 2021. Dit is het gevolg van de afhandeling door de Nederlandstalige afdeling van een aantal iets oudere D-zaken. In de Franstalige afdeling is de gemiddelde doorlooptijd gedaald van 9,18 maanden in 2020 naar 6,30 maanden in 2021. Vermits het een gering aantal arresten in die materie betreft, kunnen uit de schommeling van de cijfers inzake de voortgang van de zaken geen pertinente conclusies worden getrokken.

Evolutie van de gemiddelde doorlooptijd – D-zaken					
	2017	2018	2019	2020	2021
N	12,74	13,67	10,55	12,33	18,69
F	4,52	10,01	5,62	9,18	6,30
N+F	11,29	12,50	9,68	11,76	13,06

Meer dan de helft van de in 2021 uitgesproken D-zaken (m.n. 55 pct.) werd behandeld op een termijn van minder dan één jaar.

36. *Voortgang van de openstaande werkvoorraad* – Alle nog openstaande D-zaken werden in 2021 ingediend. Er staan geen D-zaken van vóór 2021 meer open.

3. F-zaken

37. De fiscale zaken vormen, na de C-zaken, het tweede grootste pakket aan zaken binnen de civiele sector in ruime zin en worden voor het grootste deel door de magistraten van de eerste of derde kamer behandeld.

a) *Instroom, uitstroom en werkvoorraad*

38. *Instroom* – Het totale aantal nieuwe fiscale zaken is in 2021 ten aanzien van 2020 globaal genomen met 35 eenheden gestegen tot 210 zaken, wat neerkomt op een stijging met 20 pct. Het aantal nieuwe Nederlandstalige F-zaken is met 21 eenheden gestegen, tot 144 nieuwe zaken (een stijging met 17,07 pct.). Het aantal nieuwe Franstalige F-zaken is met 14 eenheden gestegen tot 66 nieuwe zaken (een stijging met 26,92 pct.). Het aantal nieuwe F-zaken bevindt zich daardoor in 2021 op één van de hoogste niveau's van de laatste tien jaar. Over een langere periode van twintig jaar blijkt dat het aantal nieuwe F-zaken voor het Hof exponentieel is gestegen. In 2001 bedroeg het aantal nieuwe F-zaken immers slechts 88 eenheden. In vergelijking met 2001 ligt het aantal nieuwe F-zaken in 2021 maar liefst 138,64 pct. hoger.

Alle nieuwe F-zaken die in 2021 op de griffie van het Hof werden ingeschreven, zijn afkomstig van de hoven van beroep.

39. *Uitstroom* – Het aantal gewezen eindarresten is globaal met 30 eenheden gestegen tot 188 arresten (een stijging met 18,99 pct.). Deze stijging is het gevolg van een stijging van het aantal Nederlandstalige eindarresten in F-zaken met 33 eenheden tot 131 arresten (een stijging met 33,67 pct.), die gedeeltelijk te wijten is aan de behandeling in 2021 van 16 Nederlandstalige F-zaken die normalerwijze in 2020 zouden worden uitgesproken, maar waarvan de uitspraak omwille van de op dat ogenblik geldende coronamaatregelen naar 2021 diende te worden uitgesteld. Het aantal Franstalige eindarresten is licht gedaald met 3 eenheden tot 57 arresten (een daling met 5 pct.).

De meeste eindarresten die in 2021 in fiscale zaken werden gewezen, hebben betrekking op de inkomstenbelasting. Het betreft 62,77 pct. van de zaken, tegenover 19,15 pct. btw-zaken, 12,77 pct. zaken in verband met lokale belastingen en 5,32 pct. diverse zaken.

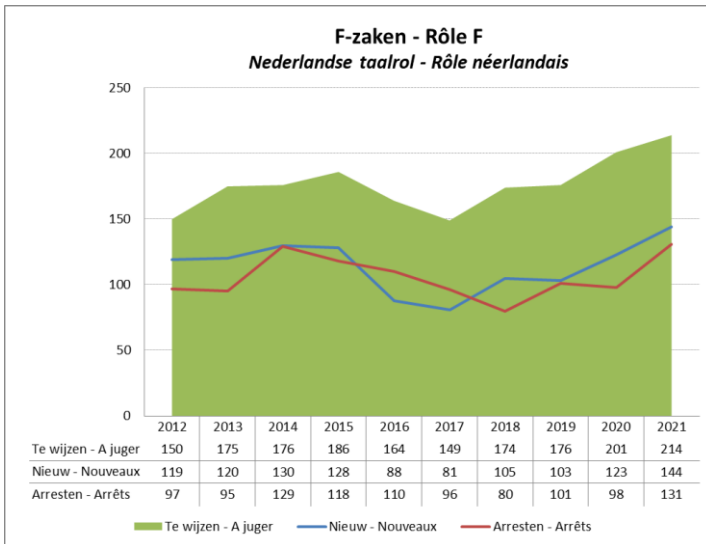
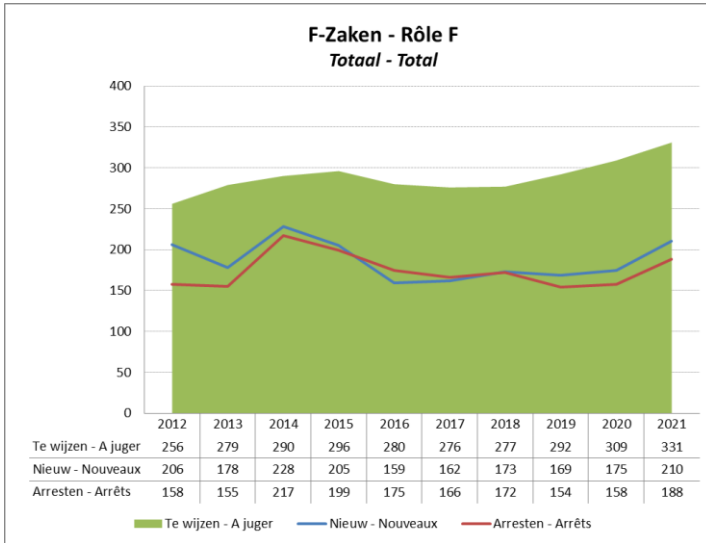
Het Hof velde in F-zaken naast deze eindarresten 2 tussenarresten waarbij een prejudiciële vraag aan het Hof van Justitie van de Europese Unie werd gesteld, evenals 2 tussenarresten waarbij een prejudiciële vraag aan het Grondwettelijk Hof werd gesteld.

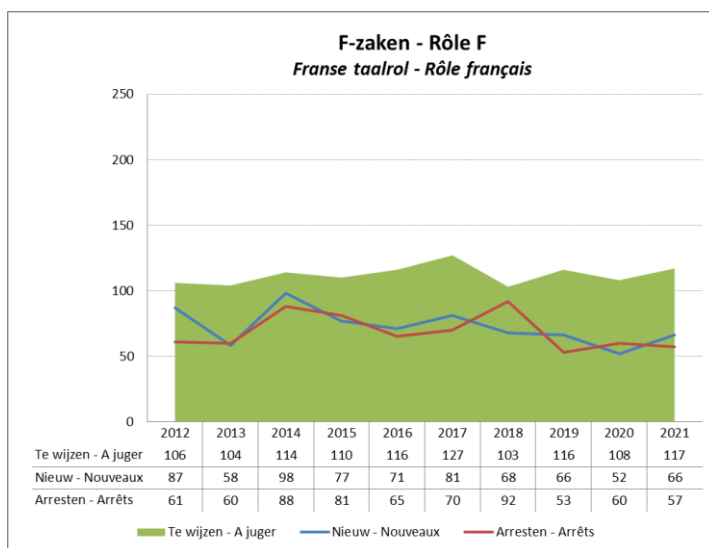
40. Het parket heeft in 38,89 pct. van de Nederlandstalige F-zaken (56 zaken) en in 22,73 pct. van de Franstalige F-zaken (15 zaken) een schriftelijke conclusie neergelegd, naast zijn gepubliceerde schriftelijke conclusies “in substantie”.

41. *Werkvoorraad* – Aangezien het aantal nieuwe F-zaken het aantal in 2021 gewezen eindarresten in F-zaken met 22 eenheden overtreft, bedraagt de *clearance rate* in F-zaken voor 2021 slechts 89,52 pct. en is de op het einde van 2021 openstaande werkvoorraad in fiscale zaken opnieuw gestegen, tot 331 zaken (tegenover 309 zaken in 2020), wat neerkomt op een stijging met 7,12 pct. in vergelijking met 2020. De Nederlandstalige werkvoorraad is met 6,47 pct. gestegen, tot 214 eenheden. De Franstalige werkvoorraad is met 8,33 pct. gedaald tot 117 eenheden.

De stijging van de werkvoorraad in F-zaken die zich over de voorbije tien jaar liet optekenen, zet zich aldus in 2021 ongenadig verder. De werkvoorraad in F-zaken eind 2021 ligt 42,67 pct. hoger dan eind 2012, wat vooral verband houdt met het gestegen aantal nieuwe F-zaken.

Het Hof herhaalt zijn bezorgdheid omtrent de werkvoorraad in F-zaken die, ondanks de zware inspanningen, de laatste tien jaar in sterk stijgende lijn blijft gaan. De vaststelling dringt zich op dat er de laatste jaren globaal meer nieuwe zaken worden ingeleid dan er arresten kunnen worden uitgesproken. Met 331 zaken in voorraad tegenover een gemiddelde van 174 arresten in F-zaken per jaar betekent dit (abstractie makend van de nieuwe zaken die de werkvoorraad elk jaar nog verder doen aangroeien) dat op dit ogenblik bijna 23 maanden nodig zijn om deze voorraad weg te werken. Dat is zorgwekkend. Met de huidige invulling van de organisatie van het Hof en van de wetenschappelijke ondersteuning in deze gespecialiseerde materie kan het Hof deze voorraad niet afbouwen. Hierbij rijst opnieuw de vraag hoe lang deze stijging van de werkvoorraad in F-zaken kan blijven aanhouden. Wel staat vast dat het Hof hieraan beleidsmatige conclusies zal moeten koppelen.

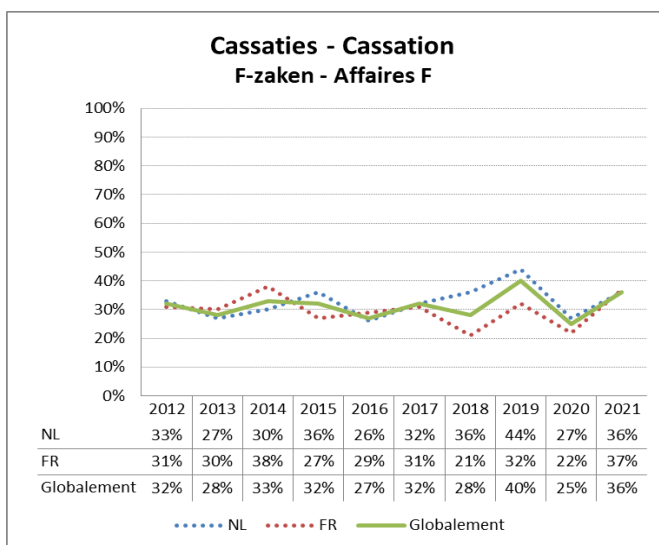
Deze tabel geeft de evolutie van de instroom aan F-zaken per ressort over de laatste tien jaar weer.

Instroom per ressort – F-zaken										
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Antwerpen	50	54	48	40	23	25	30	22	20	37
Brussel N	24	13	23	16	17	21	25	22	27	36
Bruxelles F	32	23	25	31	17	23	26	17	9	5
Gent	44	53	59	70	48	34	49	59	70	71
Liège	28	21	35	29	30	43	23	33	24	40
Mons	28	14	38	19	24	15	18	16	24	21
Rb.	0	0	0	0	0	0	1	0	1	0
Or.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Vred.	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0
Overige	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0
Totaal	206	178	228	205	159	162	173	169	175	0

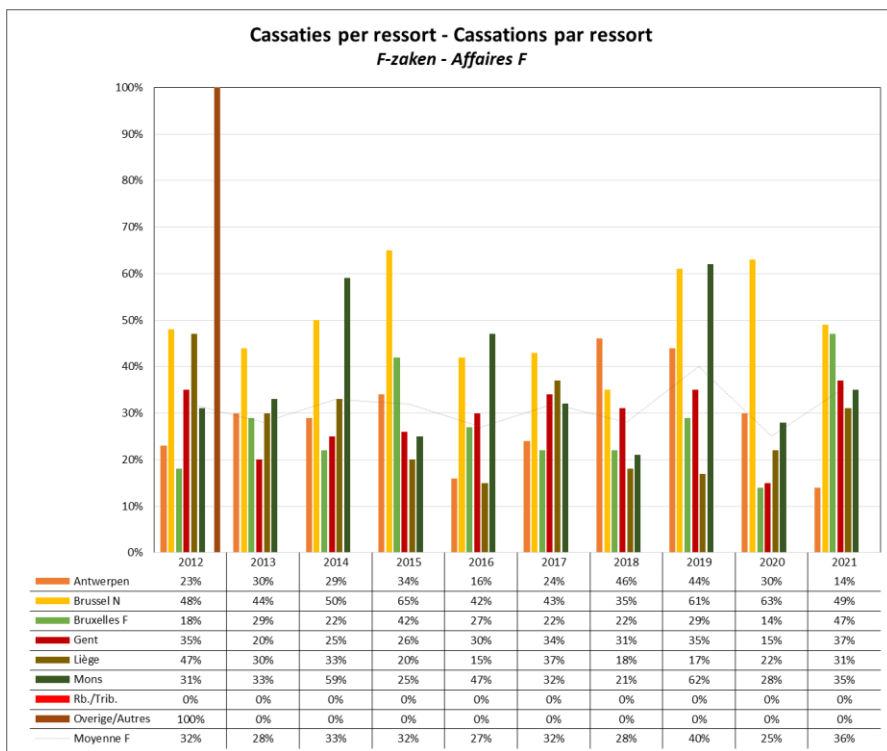
b) Uitspraken

42. Het aantal cassaties in F-zaken is in 2021 gestegen tot 36 pct., terwijl dit in 2020 slechts 25 pct. bedroeg. Het aantal cassaties in F-zaken ligt daarmee in 2021 licht hoger dan het gemiddelde van de laatste tien jaar.

43. In 65 pct. van de F-zaken die in 2021 werden uitgesproken, werd de eiser vertegenwoordigd door een advocaat bij het Hof van Cassatie. Wanneer een advocaat bij het Hof van Cassatie in de zaak tussenkomt, is er sprake van cassatie in 41 pct. van de gevallen. Zonder deze tussenkomst is dit slechts 28 pct, waaruit, in de lijn van het reeds in eerdere jaarverslagen ingenomen standpunt, kan worden afgeleid dat het wenselijk zou zijn om de verplichte tussenkomst van de advocaten bij het Hof uit te breiden tot fiscale zaken⁵.

⁵ Die wijziging wordt voorgesteld in het Verslag van de procureur-generaal aan het parlementair comité belast met de wetsevaluatie, zie p. 180 van dit jaarverslag.

c) Voortgang van de zaken

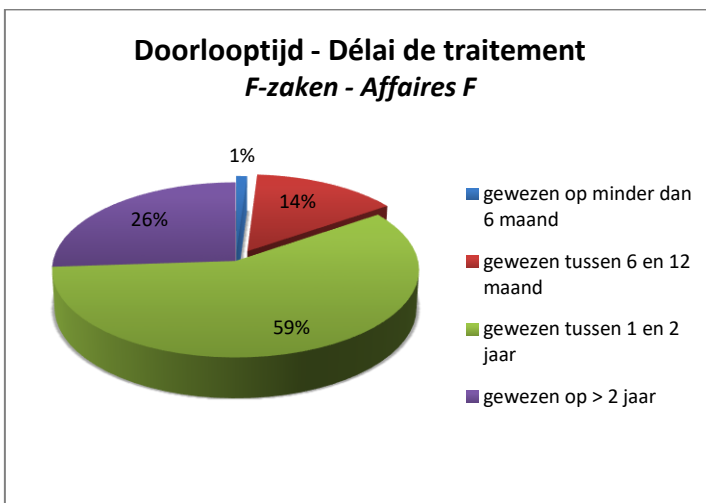
44. De vaak complexe en zeer technische aard van F-zaken en de omvang van de werkvoorraad in F-zaken hebben een duidelijke impact op de voortgang van deze dossiers in vergelijking met de andere materies. De voortgang van de F-zaken verloopt in vergelijking met de andere materies trager.

45. *Doorlooptijd* – Over de beide taalrollen heen steeg de gemiddelde doorlooptijd van de uitgesproken F-zaken met twee maanden, van 18,53 maanden in 2020 naar 20,64 maanden in 2021. De gemiddelde doorlooptijd van de in 2021 behandelde Nederlandstalige F-zaken bedroeg 20,47 maanden (terwijl deze in 2020 19,32 maanden bedroeg). De gemiddelde doorlooptijd van de in 2021 behandelde Franstalige F-zaken bedroeg 21,01 maanden (terwijl deze in 2020 17,26 maanden bedroeg). De stijging van de doorlooptijd in F-zaken in 2021 is, minstens gedeeltelijk, te verklaren door het feit dat het Hof 15 Nederlandstalige F-zaken die aanvankelijk voor einduitspraak in oktober 2020 werden vastgesteld, omwille van de op dat moment geldende coronamaatregelen, naar januari 2021 diende uit te stellen⁶.

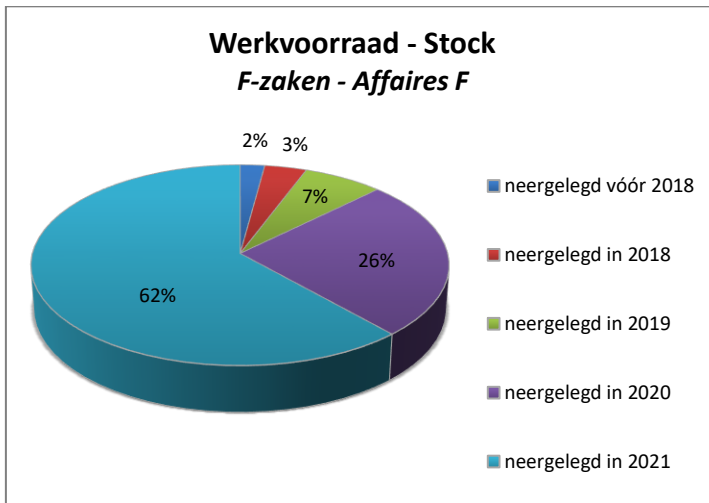
⁶ Zie Jaarverslag van het Hof van Cassatie van België 2020, Brussel, Larcier, 2021, 68.

Evolutie gemiddelde doorlooptijd – F-zaken					
	2017	2018	2019	2020	2021
N	18,33	21,97	23,97	19,32	20,47
F	24,30	15,84	15,63	17,26	21,01
N+F	20,85	18,69	21,10	18,53	20,64

Een groot aandeel van de eindarresten in 2021 (85 pct.) werd uitgesproken in zaken die reeds meer dan 1 jaar op de griffie werden ingeschreven (tegenover 82 pct. in 2020). Het merendeel van de F-zaken waarin in 2021 een eindarrest werd geveld, met name 74 pct., werd uitgesproken op een termijn van minder dan 2 jaar (tegenover 85 pct. in 2020).

46. *Voortgang van de openstaande werkvoorraad* – Van de op het einde van 2021 nog openstaande werkvoorraad in F-zaken werd 62 pct. in 2021 ingediend, wat betekent dat een relatief groot percentage (38 pct.) openstaande F-zaken reeds meer dan 1 jaar op de rol van het Hof is ingeschreven, wat de bezorgdheid van het Hof over de omvang van de werkvoorraad in F-zaken (*supra*) bevestigt. Ontegensprekelijk houdt de relatief trage vooruitgang van de F-zaken in eerste instantie verband met de vaak complexe aard van deze dossiers, maar de groeiende werkvoorraad in F-zaken heeft een sneeuwbal effect op die trage vooruitgang. Een lichtpunt is dat het aantal F-zaken dat meer dan 1 jaar op de rol is ingeschreven, wel is gedaald. In 2020 betrof het nog 46 pct., wat betekent dat het aantal reeds lang openstaande zaken in 2021 kon worden afgebouwd.

4. P-zaken

a) *Instroom, uitstroom en werkvoorraad*

47. *Instroom* – Nadat het aantal nieuwe strafdossiers in 2016 beduidend afnam door de ingevoerde wettelijke filters voor toegang tot het Hof in strafzaken (*supra*), werd in 2017 en 2018 een stagnatie van het aantal nieuwe strafdossiers vastgesteld, gevolgd door zeer beperkte stijgingen in 2019 en 2020. Deze korte periode van een relatief stabiele instroom aan P-zaken is duidelijk voorbij. In 2021 is het aantal nieuwe strafdossiers ten opzichte van 2020 met maar liefst 345 eenheden tot 1.698 eenheden gestegen, wat neerkomt op een stijging op één jaar tijd met 25,50 pct. Het aantal nieuwe Nederlandstalige strafdossiers is met 215 eenheden gestegen, tot 1.027 zaken (een stijging met 26,48 pct.). Het aantal nieuwe Franstalige strafdossiers is met 130 eenheden gestegen, tot 671 zaken (een stijging met 24,03 pct.).

Aldus bevindt het aantal nieuwe strafdossiers zich in 2021 nagenoeg opnieuw op het niveau van 2015, *i.e.* het jaar voor de inwerkingtreding van de belangrijkste van voornoemde wettelijke filters. Deze plotse evolutie verdient uiteraard de nodige opvolging in de komende jaren. Het is op dit ogenblik onduidelijk of er sprake is van een eenmalige stijging, die aan eerder toevallige omstandigheden is te wijten, dan wel

of deze stijging de voorbode is van een nieuwe periode met sterk stijgende cijfers in strafzaken.

Van de nieuwe P-zaken die in 2021 op de griffie van het Hof werden ingeschreven, waren:

- 1.199 zaken afkomstig van de hoven van beroep;
- 12 afkomstig van de assisenhoven;
- 335 afkomstig van de correctionele rechtbanken;
- 3 afkomstig van de politierechtbanken;
- 3 afkomstig van de rechtbanken van eerste aanleg; en
- 149 afkomstig van overige rechtbanken, voornamelijk van de strafuitvoeringsrechtbank.

Voor de sterke stijging van het aantal nieuwe zaken dat afkomstig is van de correctionele rechtbanken valt op (387 in 2021 tegenover 197 in 2020). Aldus sluit het aantal nieuwe zaken afkomstig van de correctionele rechtbanken, na een aanzienlijke daling in de periode 2018-2020, terug aan bij de niveau's van voor die periode. Ook het aantal zaken afkomstig van de hoven van beroep is gestegen, zij het veel minder sterk (van 994 zaken in 2020 naar 1.199 zaken in 2021). Het aantal zaken afkomstig van andere rechtbanken blijft nagenoeg constant of ondergaat zelfs een daling, zoals het aantal zaken afkomstig van de strafuitvoeringsrechtbanken.

Van de advocaten die afhangen van de Orde van Vlaamse Balies, zijn thans 898 advocaten houder van een getuigschrift van de bijzondere opleiding in cassatieprocedure in strafzaken. Bij de advocaten die afhangen van de Ordre des Barreaux francophones et germanophone, zijn 415 advocaten houder van een dergelijk getuigschrift. Daarnaast zijn voor de Orde van Vlaamse Balies 48 advocaten krachtens de wet van dat getuigschrift vrijgesteld; voor de Ordre des Barreaux francophones et germanophone betreft het 50 advocaten.

In 2021 legden de advocaten in 61 pct. van de zaken een memorie neer. Het spreekt voor zich dat het onderzoek van de middelen, aangevoerd in de memories, de werklust van het Hof verhoogt. Anderzijds laat dit het Hof ook toe zijn essentiële taken beter uit te voeren, namelijk de eenheid van de rechtspraak en de rechtsontwikkeling in ons land te bevorderen en de rechtszekerheid van de burger te waarborgen, wat wordt toegejuicht.

48. *Uitstroom* – Het aantal in 2021 uitgesproken eindarresten is in vergelijking met 2020 eveneens sterk gestegen, met 237 eenheden, tot 1.609 arresten. Dit is een stijging met 17,27 pct. Het aantal Nederlandstalige P-arresten is met 163 eenheden gestegen, tot 984 arresten (een stijging met 19,85 pct.). Het aantal Franstalige P-arresten is met 74 eenheden gestegen, tot 625 eindarresten (een stijging met 13,43 pct.).

Het Hof stelde daarnaast in 1 P-zaak een prejudiciële vraag aan het Hof van Justitie van de Europese Unie en in 4 P-zaken een prejudiciële vraag aan het Grondwettelijk Hof.

Het jaarverslag van 2017 maakte melding van een significante daling van het aantal uitgesproken arresten inzake voorlopige hechtenis ingevolge de in 2016 door de wetgever doorgevoerde beperking van de mogelijkheid tot onmiddellijk cassatieberoep tegen arresten inzake voorlopige hechtenis, met name tot de eerste beslissing van de kamer van inbeschuldigingstelling tot handhaving van de voorlopige

hechtenis. In dat jaar velde het Hof slechts 69 arresten inzake voorlopige hechtenis. Hierbij werd evenwel reeds de verwachting uitgedrukt dat deze trend een kentering zou ondergaan door de rechtspraak van het Grondwettelijk Hof die bepaalt dat een cassatieberoep mogelijk moet zijn tegen alle handhavende beslissingen⁷. Het aantal arresten inzake voorlopige hechtenis stijgt sindsdien inderdaad gradueel: in 2018 betrof het 135 arresten, in 2019 194 arresten en in 2020 229 arresten. In 2021 betreft het maar liefst 315 arresten, waarvan 145 in het Nederlands en 170 in het Frans. Aldus moet worden vastgesteld dat het aantal arresten inzake voorlopige hechtenis sinds 2017 meer dan verviervoudigd is. Deze evolutie biedt bijgevolg een gedeeltelijke verklaring voor voormelde stijging van het globaal aantal P-zaken, maar kan niet de enige verklaring zijn, aangezien het globaal aantal P-zaken sterker is gestegen.

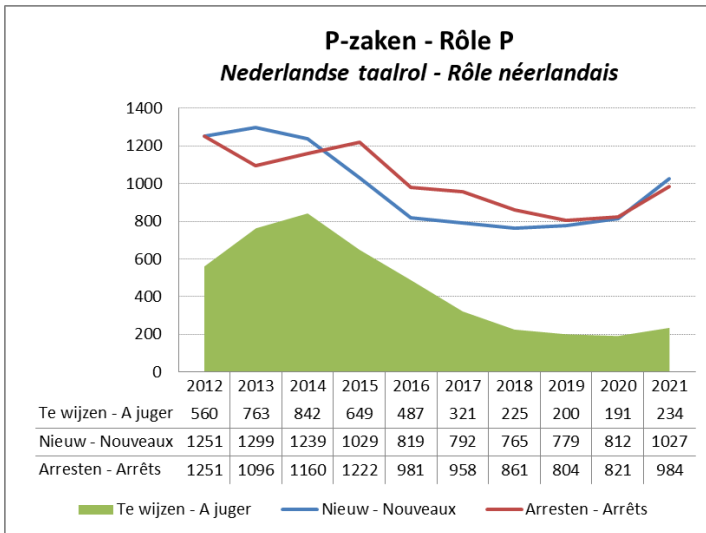
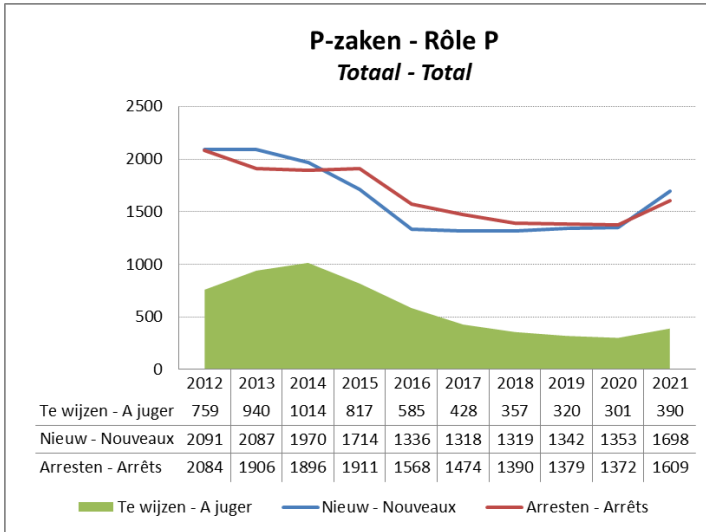
49. Het parket heeft een schriftelijke conclusie neergelegd in 1,83 pct. van de Nederlandstalige zaken (18 zaken) en in 8 pct. van de Franstalige zaken (50 zaken), naast zijn gepubliceerde schriftelijke conclusies “in substantie”.

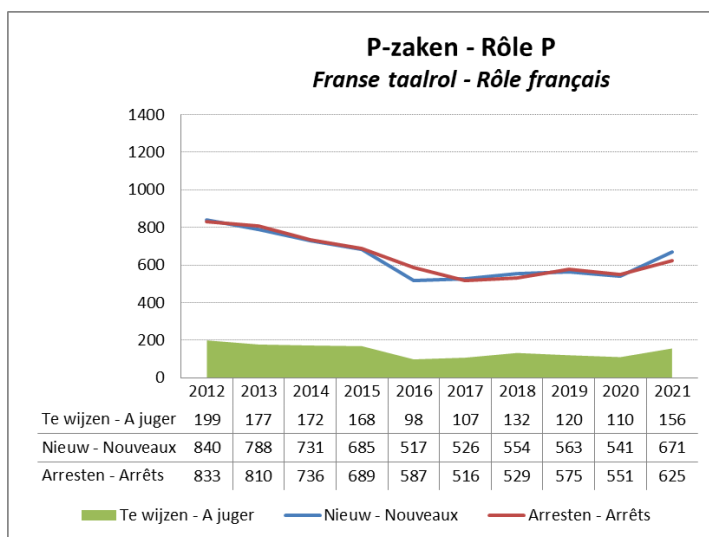
50. *Werkvoorraad* – Het aantal uitgesproken eindarresten kon in 2021 dan wel aanzienlijk worden opgedreven, dat bleek niet voldoende om het zeer sterk gestegen aantal nieuwe zaken het hoofd te bieden. Terwijl in de periode 2015-2020 het aantal uitgesproken P-arresten het aantal nieuwe P-zaken steeds overschreed, met een systematische daling van werkvoorraad in P-zaken tot gevolg, is dat voor 2021 niet langer het geval. De totale werkvoorraad van de tweede kamer is in 2021 met 89 eenheden gestegen tot 390 (een stijging met 29,57 pct.), wat rekening houdend met de omstandigheden toch beperkt kan worden genoemd. De Nederlandstalige werkvoorraad steeg met 43 zaken (een stijging met 22,51 pct.), de Franstalige werkvoorraad met 46 zaken (een stijging met 41,82 pct.).

De *clearance rate* in P-zaken bedraagt aldus globaal slechts 94,76 pct. Opgesplitst per taalrol bedraagt de *clearance rate* 95,81 pct. voor de Nederlandstalige zaken en 93,14 pct. voor de Franstalige zaken.

50. Het aantal eindarresten opgenomen in de volgende drie tabellen omvat de beschikkingen van niet-toelaatbaarheid.

⁷ Zie GwH 21 december 2017, nr. 148/2017.

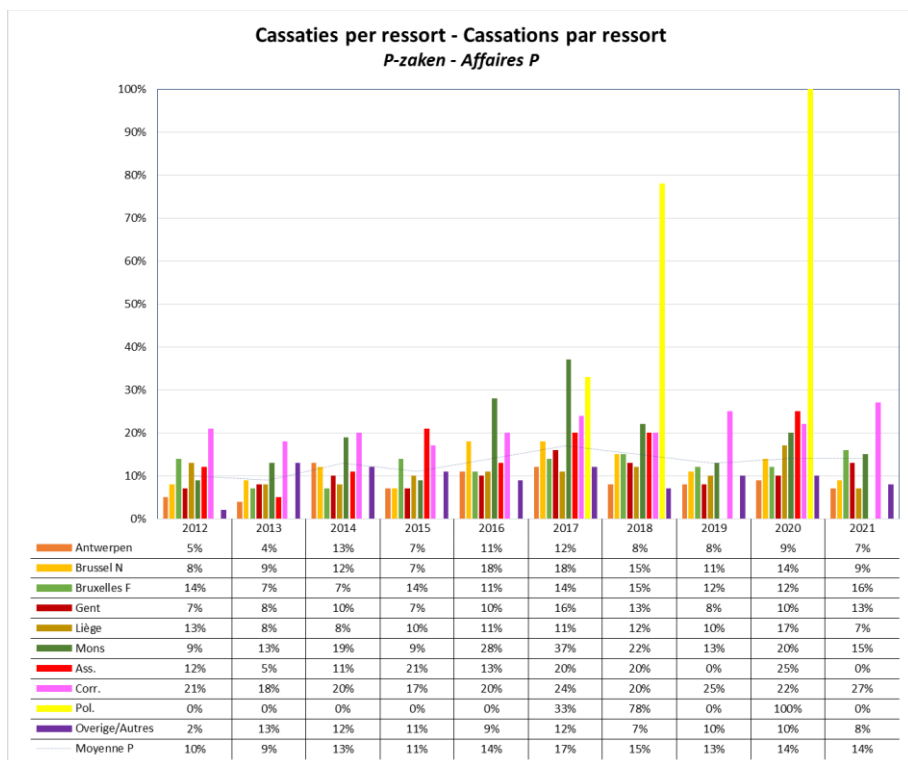
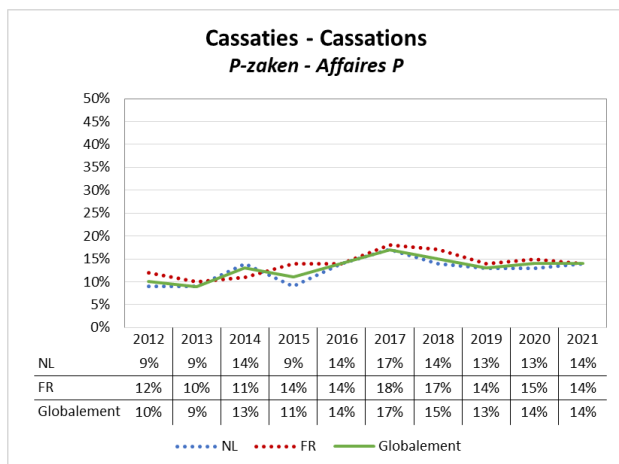

Deze tabel geeft de evolutie van de instroom aan P-zaken per ressort over de laatste tien jaar weer.

Instroom per ressort – P-zaken										
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Antwerpen	363	401	369	281	215	208	252	273	288	380
Brussel N	113	158	125	98	88	66	78	62	75	106
Bruxelles F	319	319	250	189	140	145	185	166	175	244
Gent	345	316	355	261	187	148	169	165	231	200
Liège	255	229	204	214	133	124	131	147	153	175
Mons	91	67	83	78	57	60	69	97	72	94
Ass.	36	30	27	34	21	19	5	12	14	12
Rb.	3	1	0	1	0	0	0	0	0	3
Corr.	425	379	405	407	356	415	324	294	195	355
Pol.	5	4	1	1	3	2	8	1	1	3
Overige	136	183	151	150	136	131	98	125	149	126
Totaal	2091	2087	1970	1714	1336	1318	1319	1342	1353	1698

b) Uitspraken

51. Voor een bespreking van de cassatiepercentages in P-zaken, kan grotendeels naar de bespreking van de globale gegevens worden verwezen. Zoals daar vermeld, bedraagt het cassatiepercentage in P-zaken in 2021 14 pct., wat overeenkomt met het gemiddeld cassatiepercentage over de laatste vijf jaar.

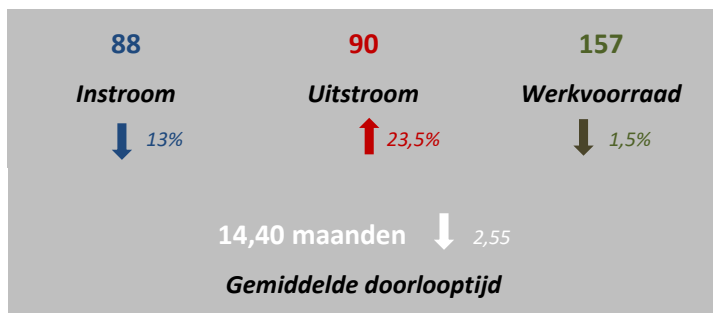
c) Voortgang van de zaken

52. Voor een bespreking van de cassatiepercentages in P-zaken, wordt eveneens grotendeels naar de bespreking van de globale gegevens verwezen. Zoals daar vermeld, is de gemiddelde doorlooptijd in P-zaken in 2021 verder gedaald naar een opnieuw historisch laag niveau van 2,52 maanden. Bijna twee derde van de in 2021 uitgesproken P-zaken werd behandeld op een termijn van minder dan drie maanden. Nagenoeg alle op het einde van 2021 nog openstaande zaken (met name 97 pct.) werd in de loop van 2021 ingediend.

5. S-zaken

53. Volgens de wet behandelt de derde kamer van het Hof de S-zaken. De wet bepaalt eveneens dat een aantal leden van het Hof blijk moet geven van specifieke ervaring in sociale zaken. Van de raadsheren met ervaring in sociale zaken zijn er drie Franstalig en twee Nederlandstalig.

De derde kamer behandelt naast de S-zaken ook C-zaken en occasioneel D- en F-zaken. Zo heeft de Nederlandstalige derde kamer in 2021 75 C-zaken en de Franstalige derde kamer 96 C-zaken, 2 D-zaken en 13 F-zaken behandeld. Sommige van die dossiers, die niet als zuivere S-dossiers kunnen worden aangemerkt, hebben wel betrekking op materies die verwant zijn met het arbeidsrecht of het socialezekerheidsrecht.

a) Instroom, uitstroom en werkvoorraad

54. *Instroom* – Het aantal Nederlandstalige S-zaken blijft constant en bedraagt in 2021, net als in 2020, 44 eenheden. Het aantal nieuwe S-zaken voor de Franstalige derde kamer is met 13 eenheden gedaald, van 57 zaken in 2020 naar 44 eenheden in 2021 (een daling met 22,81 pct.). Daarmee ligt het aantal nieuwe S-zaken in 2021 op het laagste niveau van de voorbije tien jaar.

Nagenoeg alle nieuwe S-zaken die in 2021 op de griffie van het Hof werden ingeschreven, zijn afkomstig van de arbeidshoven. 1 zaak is afkomstig van een hof van beroep.

55. *Uitstroom* – Het aantal uitgesproken eendarresten in sociale zaken in de Nederlandstalige kamer is in 2021 met 15 eenheden gestegen ten aanzien van 2020 en bedraagt 47 eendarresten (een stijging met 46,88 pct.). In de Franstalige kamer steeg

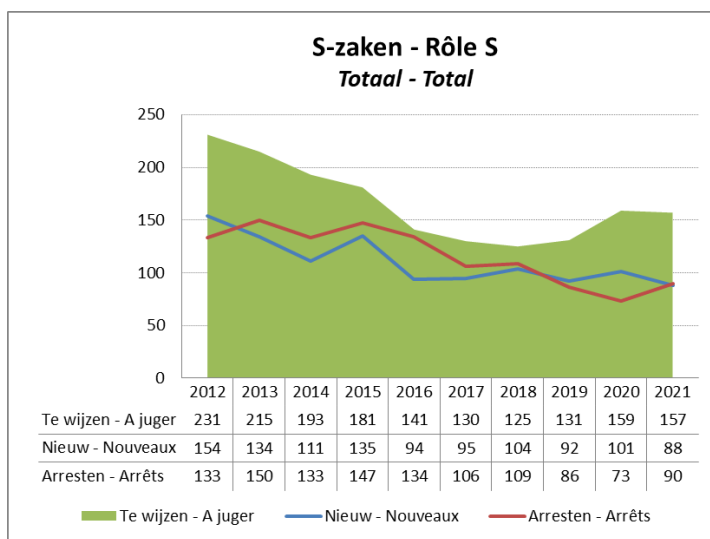
het aantal uitgesproken arresten met 2 eenheden, tot 43 eindarresten (een stijging met 4,88 pct.).

56. Het parket heeft een conclusie neergelegd in 27,66 pct. van de Nederlandstalige sociale zaken (13 zaken) en in 81,40 pct. van de Franstalige sociale zaken (35 zaken), naast zijn gepubliceerde schriftelijke conclusies “in substantie”.

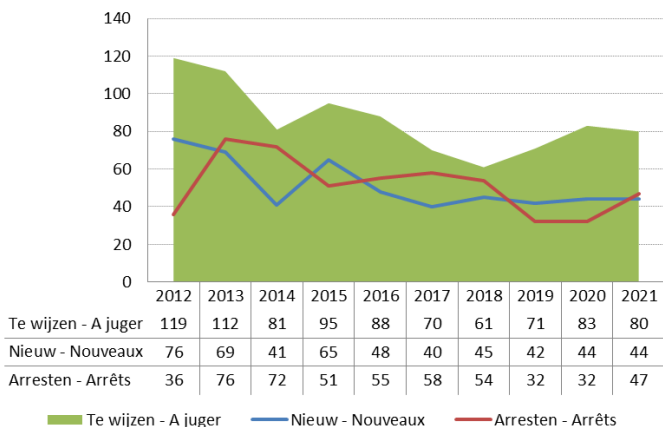
In 2021 werden 4 bijzondere rechtszittingen georganiseerd waarin telkens alle gespecialiseerde magistraten van beide taalrollen hebben gezeteld om zo de gespecialiseerde kennis binnen het Hof optimaal aan te wenden en de eenheid van rechtspraak van de twee afdelingen van de derde kamer te bevorderen. Op die rechtszittingen werden 24 arresten gewezen. Die succesvolle ervaring zal het volgende jaar worden voortgezet.

57. *Werkvoorraad* – Doordat het aantal gewezen eindarresten het aantal nieuwe zaken overtreft, kon de werkvoorraad in S-zaken beperkt worden afgebouwd, met 2 eenheden, tot 157 zaken (een beperkte daling met 1,26 pct. in vergelijking met de situatie in 2020). Aldus bedraagt de *clearance rate* in S-zaken 102,27 pct.

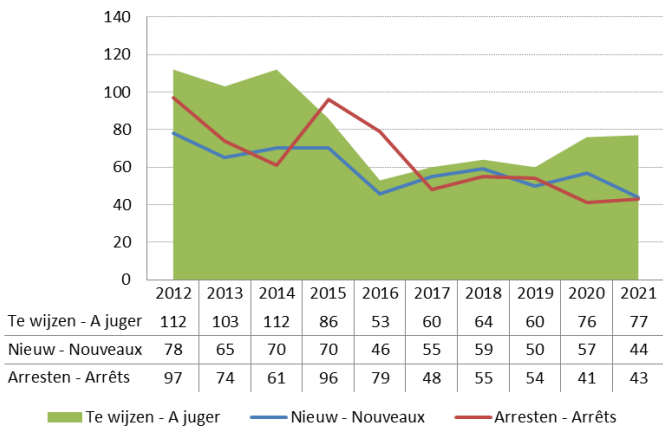
De werkvoorraad in S-zaken blijft omvangrijk. Met 157 zaken in voorraad tegenover 90 arresten in S-zaken in 2021 betekent dit dat aan het huidige tempo bijna 21 maanden nodig zijn om uitsluitend deze stock (met uitsluiting van de nieuwe zaken) weg te werken.

S-zaken - Rôle S
Nederlandse taalrol - Rôle néerlandais

S-zaken - Rôle S
Frans taalrol - Rôle français

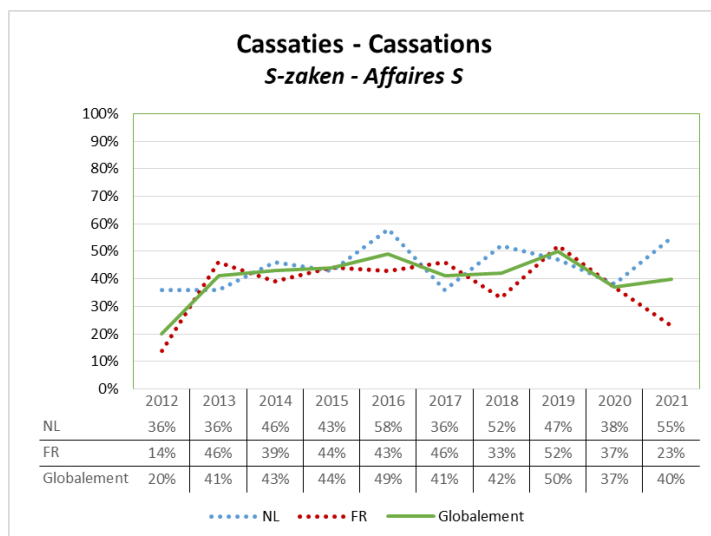

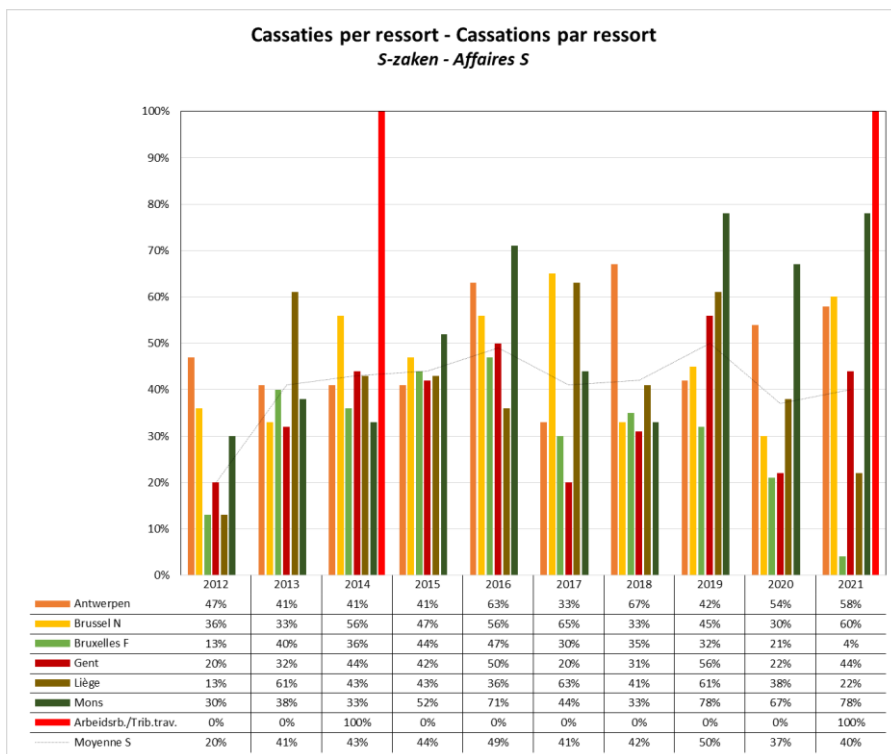
Deze tabel geeft de evolutie van de instroom aan S-zaken per ressort over de laatste tien jaar weer.

Instroom per ressort – S-zaken										
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Arbh. Antwerpen	32	34	13	21	19	22	20	17	19	19
Arbh. Brussel N	22	20	13	24	5	6	17	9	15	11
Arbh. Bruxelles F	36	32	30	20	23	23	22	20	27	18
Arbh. Gent	18	15	15	20	23	10	8	16	10	14
Arbh. Liège	23	21	25	38	17	24	27	17	20	18
Arbh. Mons	19	12	15	8	6	9	10	13	8	7
Arbrb.	2	0	0	0	1	0	0	0	1	0
Corr.	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
Overige	2	0	0	4	0	1	0	0	0	0
Totaal	154	134	111	135	94	95	104	92	101	88

b) Uitspraken

58. Het aantal cassaties is in 2021 ten aanzien van het jaar 2020 globaal genomen gestegen en bedraagt momenteel ongeveer 40 pct. Over een langere periode kan worden vastgesteld dat het jaarlijks percentage vernietigingen tussen 35 en 45 pct. varieert.

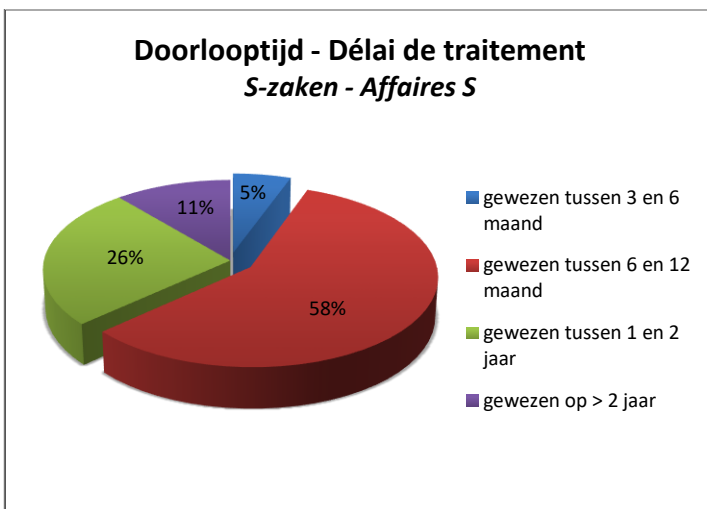

c) Voortgang van de zaken

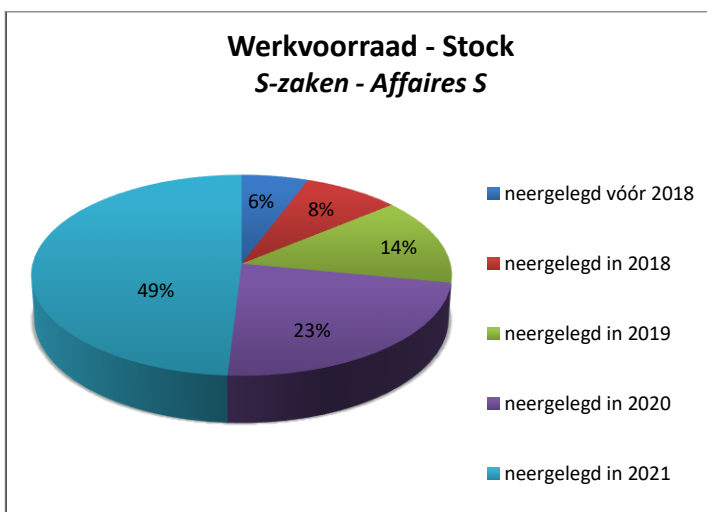
59. *Doorlooptijd* – De gemiddelde doorlooptijd van de sociale zaken is globaal genomen gedaald van 16,99 maanden in 2020 naar 14,40 maanden in 2021. De gemiddelde doorlooptijd voor de Nederlandstalige S-zaken is gedaald van 18,84 maanden in 2020 naar 14,07 maanden in 2021 en die van de Franstalige S-zaken van 15,54 maanden in 2020 naar 14,76 maanden in 2021.

Evolutie gemiddelde doorlooptijd : F-zaken					
	2017	2018	2019	2020	2021
N	18,62	22,62	22,28	18,84	14,07
F	12,71	10,82	12,78	15,54	14,76
N+F	15,94	16,66	16,31	16,99	14,40

Het merendeel van de in 2021 uitgesproken S-zaken, met name 63 pct. werd uitgesproken op een termijn van minder dan 1 jaar, wat een aanzienlijke verbetering is ten aanzien van 2020, wanneer slechts 32 pct. werd uitgesproken op een termijn van 1 jaar. Slechts 11 pct. van de in 2021 behandelde S-zaken werd uitgesproken op een termijn van meer dan twee jaar. In 2020 was dat nog 22 pct.

60. *Voortgang van de openstaande werkvoorraad* – Van de op het einde van 2021 nog openstaande werkvoorraad werd ongeveer de helft in 2021 ingediend. 28 pct. van de openstaande werkvoorraad in S-zaken is reeds meer dan twee jaar op de griffie van het Hof ingeschreven, wat een achteruitgang is ten aanzien van 2020, wanneer slechts 17 pct. van de op het einde van het werkjaar openstaande werkvoorraad reeds meer dan twee jaar was ingeschreven, en is dan ook een indicator voor een stijgende gemiddelde doorlooptijd in 2022.

Voorzichtigheid is geboden bij de beoordeling van de relatief trage vooruitgang die uit deze cijfers blijkt. Het aantal sociale geschillen is immers vrij beperkt en de aard van de dossiers is vaak complex. Dit neemt niet weg dat dient te worden vastgesteld dat de werkvoorraad de laatste jaren toeneemt of nauwelijks daalt. Een en ander kan worden gekoppeld aan de vaststelling dat de raadsheren met een specifieke ervaring

in sociale zaken eveneens in de civiele en penale materies als verslaggever optreden en zetelen.

6. G-zaken

a) Instroom, uitstroom en werkvoorraad

61. *Instroom* – In 2021 werden 264 nieuwe aanvragen tot rechtsbijstand ingediend, tegenover 244 in 2020. Het betreft het hoogste aantal van de voorbije tien jaar.

62. *Uitstroom* – Het Bureau voor rechtsbijstand heeft in 2021 282 definitieve beslissingen geveld, wat een belangrijke stijging inhoudt ten aanzien van 2020, wanneer 236 beslissingen werden geveld.

b) Uitspraken

63. 93 beslissingen in 2021 kenden de rechtsbijstand toe. In 189 beslissingen werd tot een verwerping besloten. Aldus bedraagt het percentage toekenningen 32,98 pct., tegenover 67,02 pct. verwerpingen. Dit stemt overeen met het gemiddelde van de voorbije jaren.

Van de beslissingen tot verwerping werden er 98 genomen na advies van een advocaat bij het Hof over de redelijke kansen op succes van een cassatieberoep.

In 2021 hebben de advocaten bij het Hof in totaal 168 adviezen gegeven, tegenover 143 in 2020, 132 in 2019, 115 in 2018 en 125 in 2017.

	2017	2018	2019	2020	2021
Afgewezen aanvragen zonder advies van een advocaat bij het Hof	64	73	78	73	91
Afgewezen aanvragen na advies van een advocaat bij het Hof	86	79	81	73	98
Totaal aantal beslissingen waarbij de rechtsbijstand wordt verworpen	150	152	159	146	189
Toegewezen aanvragen zonder advies van een advocaat bij het Hof om te antwoorden of beperkt tot de kosten	28	22	26	21	23
Toegewezen aanvragen na advies van een advocaat bij het Hof	39	36	51	70	70
Totaal aantal beslissingen waarbij de rechtsbijstand wordt toegekend	67	58	77	91	93
Afstanden	0	2	0	0	0
Totaal aantal gewezen beslissingen	217	212	236	242	282
Nieuwe aanvragen	211	221	238	245	264

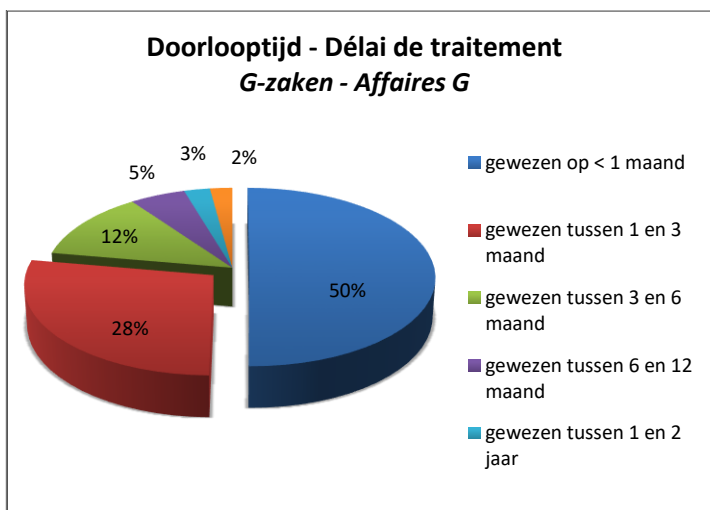
c) Voortgang van de zaken

64. Voor de G-zaken die in 2021 werden behandeld, bedroeg de doorlooptijd gemiddeld 4,02 maanden. De gemiddelde doorlooptijd voor de Nederlandstalige

zaken steeg van 3,37 maanden in 2020 naar 6,13 maanden in 2021. Die schijnbaar aanzienlijke stijging is te wijten aan een vertraging in de administratieve verwerking van een aantal Nederlandstalige G-zaken die reeds lang als afgehandeld moesten worden gezien. Voor de Franstalige G-zaken daalde de gemiddelde doorlooptijd, zij het beperkt, van 2,22 maanden in 2020 naar 2,15 maanden in 2021.

Evolutie gemiddelde doorlooptijd : G-zaken					
	2017	2018	2019	2020	2021
N	1,91	1,91	2,94	3,37	6,13
F	1,91	1,78	1,63	2,22	2,15
N+F	1,91	1,84	2,19	2,76	4,02

65. Het merendeel van de in 2021 behandelde G-zaken, met name 78 pct., werd uitgesproken op een termijn van minder dan 3 maanden.

7. H-zaken

66. In deze categorie worden de prejudiciële verwijzingen naar het Hof van Cassatie opgenomen. Er werden in 2021 geen H-zaken ingeleid of berecht.

8. Bijzondere procedures en formaties

67. In 2021 werden geen arresten in verenigde kamer geweest (een kamer bestaande uit minstens 11 raadsheren, die uit beide taalgroepen afkomstig zijn). Wel werden in 2021 3 arresten, waarvan 1 P-zaak en 2 C-zaken, in voltallige kamer geweest (een kamer bestaande uit 9 raadsheren, die uit beide taalgroepen afkomstig zijn). Het Hof houdt zitting in voltallige kamer op beslissing van de eerste voorzitter, op suggestie van de raadsheer-rapporteur of de sectievoorzitter, hetzij omdat een bepaalde zaak principiële vragen doet rijzen die niet op evidente wijze door de ene of de andere afdeling kunnen worden afgehandeld, hetzij omdat een afdeling in een bepaalde zaak

een ommekeer van een vaststaande rechtspraak overweegt, hetzij omdat door het Hof in voorgaande zaken met een gelijkaardige strekking tegenstrijdige beslissingen werden gewezen. De zitting in voltallige kamer beoogt aldus de rechtseenheid te handhaven.

9. Commissie voor de onwerkzame voorlopige hechtenis

68. Om een volledig zicht te hebben op de cijfers, dienen ook de belangrijkste kerncijfers met betrekking tot de Commissie voor de onwerkzame voorlopige hechtenis te worden meegegeven. Deze cijfers zijn niet meegerekend in de globale cijfers weergegeven in deel 1 van dit hoofdstuk.

69. *Instroom* – In 2021 werden 23 nieuwe verzoekschriften voor de Commissie voor de onwerkzame voorlopige hechtenis ingediend (15 Nederlandstalig en 8 Franstalig).

70. *Uitstroom* – Er werden 43 beslissingen gewezen (34 Nederlandstalig en 9 Franstalig). In 19 zaken werd een vergoeding wegens onwerkzame voorlopige hechtenis toegekend. 2 verzoekschriften werden niet ontvankelijk verklaard.

71. *Werkvoorraad* – Zijn nog in behandeling: 4 dossiers op de Nederlandstalige rol en 10 dossiers op de Franstalige rol, die allen in de loop van 2021 werden ingeschreven.

III. Conclusie voor 2021

72. De cijfers voor 2021 leveren een gemengd beeld op.

73. Het aantal nieuwe zaken voor het Hof is in 2021 met ongeveer 14 pct. gestegen ten aanzien 2020, tot 2.832 eenheden, waarmee een einde is gekomen aan de relatief stabiele instroom aan zaken tussen 2016 en 2020.

Een stijgende impact van dat aantal nieuwe zaken op de werkvoorraad werd vooralsnog vermeden, doordat het aantal in 2021 uitgesproken eindarresten met ongeveer 17 pct. kon worden opgeschroefd in vergelijking met 2020, tot 2.886 eindarresten. Integendeel zelfs, het Hof slaagde erin de openstaande werkvoorraad met 55 eenheden (beperkt) terug te dringen, tot 1.493 zaken.

Deze goede resultaten zijn uiteraard in de eerste plaats te danken aan de enorme inzet van alle medewerkers van het Hof, maar tegelijk moet worden toegegeven dat zij een meer complexe realiteit verbergen.

74. De stijging van het globaal aantal nieuwe zaken blijkt hoofdzakelijk te worden veroorzaakt door een fikse stijging van het aantal nieuwe penale cassatieberoepen met ongeveer 25 pct., tot 1.698 eenheden. Het aantal nieuwe strafzaken in 2021 evenaart aldus het aantal nieuwe strafzaken in 2015, dit is het jaar voor de inwerkingtreding van de belangrijkste (nieuwe) filters voor de toegang tot het Hof in strafzaken.

Met de bedoeling deze plotse evolutie het hoofd te bieden, slaagde de tweede kamer erin in 2021 een hoger aantal eindarresten te vellen dan in 2020 (+237 eindarresten), waardoor de impact van het gestegen aantal nieuwe cassatieberoepen beperkt bleef, maar dat kon niet verhinderen dat de penale werkvoorraad voor het eerst in jaren terug is gestegen met 89 eenheden, tot 390 zaken.

Het spreekt voor zich dat de plotse stijging van het aantal nieuwe P-zaken in 2021 van nabij moet worden opgevolgd. Indien zou blijken dat dat aantal de volgende jaren blijft stijgen, wordt een grotere negatieve impact op de penale werkvoorraad en op de vooruitgang van de penale zaken onvermijdelijk.

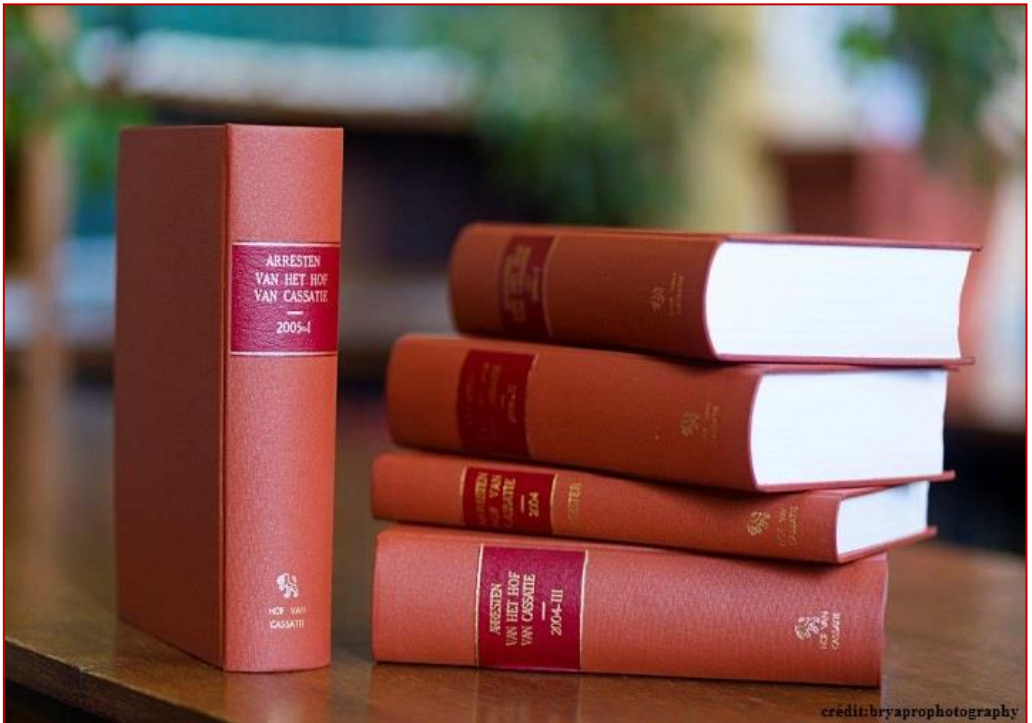
75. Dat de stijging van de penale werkvoorraad niet heeft geleid tot een stijging van de globale werkvoorraad, maar integendeel tot een daling, is te wijten aan een daling van de werkvoorraad in C-zaken (met 149 eenheden) ten gevolge van een aantal toevallige, niet-structurele omstandigheden in 2021, met name enerzijds een (hoogstwaarschijnlijk eenmalige) daling van het aantal nieuwe Nederlandstalige C-zaken en anderzijds een omvangrijke reeks van inhoudelijk gelijklopende Franstalige C-zaken. Zonder die factoren zou de werkvoorraad in C-zaken niet of slechts heel beperkt zijn gedaald, met een sterkere stijging van de globale werkvoorraad van het Hof tot gevolg.

76. Ondertussen blijft ook het aantal nieuwe fiscale zaken in 2021 steeds verder stijgen, met 35 eenheden ten aanzien van 2020, tot 210 eenheden in 2021. Inspanningen om een hoger aantal fiscale eindarresten te vellen, werden daardoor teniet gedaan: ondanks het feit dat het Hof in 2021 30 bijkomende fiscale eindarresten heeft gevelde, stijgt de fiscale werkvoorraad verder door, tot 331 zaken.

Ook de werkvoorraad in sociale zaken blijft constant maar hoog.

Het verminderen van de werkvoorraad in fiscale en sociale zaken blijft een permanente bezorgdheid van het Hof. Hierbij wordt het steeds duidelijker dat – zeker voor wat de werkvoorraad in fiscale zaken betreft – de bestaande ondersteuning en interne organisatie niet kan volstaan om die laatste werkvoorraad te verminderen.

Belangrijke arresten van het Hof

In dit hoofdstuk worden de inhoudelijk belangrijke arresten die het Hof in 2021 heeft gewezen, per materie besproken.

Een onderscheid wordt gemaakt tussen zogenaamde richtinggevende arresten en overige belangrijke arresten. De richtinggevende arresten betreffen arresten die van bijzonder belang zijn voor de ontwikkeling van de rechtspraak of voor de interpretatie van bepaalde wettelijke bepalingen, dan wel die van bijzonder sociaal of maatschappelijk belang zijn. Zij maken het voorwerp uit van een meer grondige bespreking en worden gekaderd in de rechtspraak en de rechtsleer. De overige belangrijke arresten maken het voorwerp uit van een veel kortere bespreking, die zich beperkt tot de algemene regel die het Hof in het arrest heeft geformuleerd.

In de elektronische versie van het jaarverslag, te vinden op de website van de [FOD Justitie](#)¹ en via [Stradalex](#)², kan de volledige tekst van de samengevatte arresten worden geraadpleegd door middel een hyperlink bij elk arrest zowel naar Juportal (opgenomen in het rolnummer van elk arrest) als naar de ECLI-databank (onderaan elke samenvatting).

Het Hof van Cassatie wordt hierna kortweg ook als “het Hof” vermeld. Het “hof” (met kleine letter) verwijst naar het hof van beroep of het arbeidshof dat de bestreden beslissing heeft gewezen.

De in dit hoofdstuk opgenomen samenvattingen vormen geen authentieke uitlegging van de samengevatte arresten en binden het Hof niet.

A. RICHTINGGEVENDE ARRESTEN

Burgerlijk recht

Zakenrecht – Vernietiging van de verkoop van een onroerend goed met terugwerkende kracht – Gevolgen voor de hypothecaire schuldeiser te goeder trouw

Arrest van 22 januari 2021 ([C.20.0143.N](#)) met conclusie van eerste advocaat-generaal R. Mortier

Deze zaak betreft de bescherming van een hypothecaire schuldeiser die na vestiging van zijn hypotheek wordt geconfronteerd met de nietigverklaring van de koopovereenkomst op grond waarvan de schuldenaar het eigendomsrecht op een onroerend goed heeft verkregen.

De feitenconstellatie van de zaak is als volgt.

In 1989 kochten partijen A enerzijds en B en C anderzijds elk voor de helft een onroerend goed aan. In 2007 droegen A en B tegen betaling hun aandeel in het onroerend goed over aan C. Vervolgens stond D in 2007 aan C een kredietopening toe voor de aankoop van een ander onroerend goed, naar aanleiding waarvan een hypotheek in tweede rang op het eerste onroerend goed in het voordeel van D werd gevestigd (op het goed rustte immers reeds een hypotheek in eerste rang). Deze

¹ https://justitie.belgium.be/nl/rechterlijke_orde/hoven_en_rechtbanken/hof_van_cassatie/documenten

² <http://www.stradalex.com>

hypotheek werd kort nadien overgeschreven in de registers van de hypotheekbewaarder.

In 2009 werd E aangesteld als bewindvoerder over het vermogen van A. E stelt daarop in 2010 tegen B en C, evenals tegen de tussengekomen notaris, een vordering in voor de rechtbank van eerste aanleg te Brussel, strekkende tot nietigverklaring van de overeenkomst van 2007.

De rechtbank van eerste aanleg verklaarde de overeenkomst nietig wegens afwezigheid van geldige toestemming van A.

C en de tussenkomen notaris tekenden tegen dit vonnis hoger beroep aan, naar aanleiding waarvan D voor het eerst in de procedure tussenkwam. D vorderde dat, zo tot nietigverklaring zou worden besloten, deze nietigheid slechts *ex nunc* zou worden uitgesproken, zodat D zich ten opzichte van A en E op zijn hypothecaire inschrijving zou kunnen beroepen. Het hof van beroep te Brussel bevestigde het vonnis van de eerste rechter en wees de vordering van D af als ongegrond.

Bij arrest van 28 september 2017 vernietigde het Hof dit arrest, zij het enkel in zoverre het had geoordeeld over de vordering van D ertoe strekkend de overeenkomst slechts *ex nunc* nietig te verklaren.

De appelrechter op verwijzing wees de vordering van D, ertoe strekkend de overeenkomst slechts *ex nunc* nietig te verklaren, opnieuw af als ongegrond. De appelrechter overwoog dat de nietigverklaring van een overeenkomst *ex tunc* terugwerkt tot op de datum van het sluiten van de overeenkomst en de hypotheek die ten voordele van D op een later tijdstip werd gevestigd, ingevolge die nietigverklaring is verdwenen, aangezien het eigendomsrecht van C wordt geacht nooit te hebben bestaan. Hij oordeelde verder dat het gegeven dat het eigendomsrecht van C op het ogenblik van de hypotheekvestiging onaangevochten was, zodat D normalerwijze erop kon vertrouwen dat hij een stabiele zekerheid had gevestigd, hieraan geen afbreuk doet. Aldus weigerde de appelrechter toepassing te maken van de vertrouwensleer.

In cassatie voert D hiertegen aan dat, hoewel een nietigverklaring *ex tunc* werkt, deze, anders dan de appelrechter voorhoudt, geen afbreuk kan doen aan de hypothecaire rechten van de hypotheekhouder te goeder trouw, die op het moment van vestiging van de hypotheek rechtmatig erop mocht vertrouwen dat het bezwaarde goed deel uitmaakte van het vermogen van zijn schuldenaar, omdat hij op dat moment geen kennis had noch diende te hebben van de nietigheid waarmee de koopovereenkomst was behept.

In zijn arrest van 22 januari 2021 vernietigt het Hof – op gelijklopende conclusie van de eerste advocaat-generaal – dit arrest. Het Hof oordeelt dat, indien de titel van diegene die de hypotheek heeft verleend met terugwerkende kracht tenietgaat, ook de hypotheek teniet gaat, *onder het voorbehoud van de bescherming van derden die te goeder trouw en onder bezwarende titel beperkte zakelijke rechten hebben verkregen, zodat het tenietgaan van de titel aldus geen afbreuk doet aan de hypothecaire rechten van de derde die zijn rechten verkreeg van diegene wiens titel was overgeschreven en die het gewettigd vertrouwen mocht hebben met de ware gerechtigde te hebben gehandeld.*

De nietigverklaring van een overeenkomst heeft verregaande rechtsgevolgen, niet alleen voor de contractspartijen, maar ook voor derden met concurrerende rechten: een letterlijke lezing van artikel 74 Hypotheekwet – krachtens hetwelk zij die op een onroerend goed een recht hebben dat is opgeschort door een voorwaarde, of in bepaalde gevallen kan worden ontbonden, of vatbaar is voor vernietiging, slechts een hypotheek toestaan die aan dezelfde voorwaarden of aan dezelfde vernietiging is onderworpen – leidt ertoe dat de hypotheek die op een onroerend goed werd gevestigd, vervalt indien de koop naderhand wordt vernietigd. Kortom, de hypothecaire schuldeiser moet de nadelige gevolgen van die vernietiging ondergaan. Artikel 74 Hypotheekwet lijkt aldus uitdrukking te geven aan de *nemo plus iuris*-regel³ en aan de zgn. negatieve werking van de hypothecaire registers: de hypothecaire registers garanderen enkel dat een overeenkomst die niet gepubliceerd is – terwijl zij dat wel had moeten zijn – niet tegenstelbaar is of niet bestaat; over wat wel gepubliceerd is, worden echter geen waarborgen gegeven met betrekking tot de rechtsgeldigheid ervan⁴.

Gezaghebbende rechtsleer verzet zich tegen een dergelijke negatieve benadering van de Belgische hypothecaire registers voor wat voorliggende feitenconstellatie betreft. In geval een hypotheeksteller slechts over een voorwaardelijk eigendomsrecht beschikt omdat hij het goed onder opschortende of ontbindende voorwaarde heeft verworven, is het evident dat de hypotheek op grond van artikel 74 Hypotheekwet aan dezelfde voorwaarde is onderworpen, vermits de hypothecaire schuldeiser dan normalerwijze op de hoogte zal zijn van het risico waaronder hij de hypotheek heeft toegestaan. De situatie waarin op het ogenblik van het vestigen van de hypotheek het eigendomsrecht van de hypotheeksteller volkomen geldig is, maar dit recht achteraf *ex tunc* nietig wordt verklaard, is een geheel andere situatie, aangezien in een dergelijk geval het rechtmatig vertrouwen van de hypothecaire schuldeiser die op het moment van vestiging van de hypotheek niet van de grond tot nietigverklaring op de hoogte was, noch daarvan op de hoogte diende te zijn, wordt aangetast⁵.

Niettegenstaande de Franse wetgeving een gelijkaardige bepaling als artikel 74 Hypotheekwet kent, honoreert het Hof van Cassatie van Frankrijk in dergelijk geval het rechtmatig vertrouwen van hypothecaire schuldeisers in de hypothecaire registers wel, op grond van de theorie van schijneigendom, die een belangrijke matiging op de negatieve werking van de hypothecaire registers vormt: “*Les tiers de bonne foi qui agissent de l’erreur commune ne tiennent leur droit ni du propriétaire apparent, ni*

³ B. VERHEIJE, “Recente ontwikkelingen inzake onroerende publiciteit” in V. SAGAERT (ed.), *Themis vastgoedrecht*, Brugge, die Keure, La Chartre, 2020, 174-176; V. SAGAERT, “Het rechtmatig vertrouwen van de schuldeisers in de hypothecaire registers” in *Liber amicorum A. Cuypers*, Brussel, Larcier, 2009, 220.

⁴ V. SAGAERT, “De negatieve werking van hypotheekregisters: een aanklacht” in A. DE BOECK, V. SAGAERT en R. VAN RANSBEECK (eds.), *Publiciteit in het zakenrecht*, Brugge, die Keure, 2015, 180; V. SAGAERT, “Het rechtmatig vertrouwen van de schuldeisers in de hypothecaire registers” in *Liber amicorum A. Cuypers*, Brussel, Larcier, 2009, 220; A. WYLLEMAN, *Goederenrecht*, Gent, Gandaius, 2017, 159. Zie ook in een eerste commentaar bij het arrest van het Hof: B. VERHEYE, “De (bepaalde) theorie van onroerende schijneigendom naar Belgisch recht”, *RW* 2020-21, 1336.

⁵ V. SAGAERT, “De negatieve werking van hypotheekregisters: een aanklacht” in A. DE BOECK, V. SAGAERT en R. VAN RANSBEECK (eds.), *Publiciteit in het zakenrecht*, Brugge, die Keure, 2015, 180; A.M. STRANART en C. ALTER, “Quel est le sort de l’hypothèque consentie par un acquéreur dont le droit est ultérieurement annulé” in *Liber amicorum Lucien Simont*, Brussel, Bruylant, 2002, 493-510.

du propriétaire véritable; ils sont investis par l'effet de la loi. La nullité du titre du propriétaire apparent, serait-elle d'ordre public, s'agissant d'une donation déguisée au profit d'un enfant adultérin, est sans influence sur la validité des aliénations ou constitutions d'hypothèques par lui consenties, dès lors que la cause de la nullité est démeurée et devait nécessairement être ignorée de tous."⁶

Met zijn arrest komt het Hof aan dit pleidooi tegemoet: de regel van artikel 74 Hypotheekwet (en de daarin tot uitdrukking gebrachte regel van de negatieve werking van de Belgische hypothecaire registers) doet geen afbreuk aan de rechten van derden die te goeder trouw en onder bezwarende titel beperkte zakelijke rechten hebben verkregen. Het tenietgaan van de titel van overdracht van de hypotheeksteller, wanneer die titel in de hypothecaire registers is overgeschreven, doet geen afbreuk aan de rechten van de hypothecaire schuldeiser die het gewettigd vertrouwen mocht hebben met de ware eigenaar te hebben gecontracteerd.

[\(ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210122.IN.29\)](#)

Lening – Zakelijk karakter – Onderscheid met kredietovereenkomst

Arrest van 11 maart 2021 ([C.18.0552.F](#)) met conclusie van advocaat-generaal Th. Werquin

De bank Belfius (hierna “de bank”) heeft aan een naamloze vennootschap (hierna “de nv”) een investeringskrediet toegekend van 610.000 euro.

De nv wenste dat krediet vervroegd af te lossen. De bank heeft dit aanvaard mits betaling van een vergoeding van meer dan 97.000 euro, terwijl de nv meende dat de vergoeding begrensd moest worden tot zes maanden interest, overeenkomstig artikel 1907*bis* oud Burgerlijk Wetboek. Dat artikel bepaalt dat bij gehele of gedeeltelijke terugbetaling van een lening op interest, van de schuldenaar in geen geval, buiten het terugbetaalde kapitaal en de vervallen interest, een vergoeding voor wederbelegging kan worden gevorderd, groter dan zes maanden interest, berekend over de terugbetaalde som en naar de in de overeenkomst bepaalde rentevoet.

Aangezien de twee partijen het niet eens waren over de kwalificatie van de overeenkomst – de bank meende dat het om een kredietopening ging, waarop de beperking van artikel 1907*bis* oud Burgerlijk Wetboek niet van toepassing is – werd het geschil voor de rechtbank gebracht.

Luidens het bestreden arrest van het hof van beroep te Brussel van 25 januari 2018, is de vrijheid van geldopname een doorslaggevend criterium om de lening te onderscheiden van de kredietopening: “*in het kader van de kredietopening beschikt de kredietnemer over een volledige gebruiksvrijheid met betrekking tot het bedrag van het krediet, [dat] hij al dan niet kan opnemen*”, terwijl “*een dergelijke vrijheid bij een lening onbestaande is*”. Het hof van beroep heeft beslist dat de litigieuze overeenkomst als een leningsovereenkomst moest worden beschouwd. Het hof van beroep overweegt daartoe dat “*de vrijheid van geldopname in de litigieuze overeenkomst onbestaande was*”, vermits “*de in de overeenkomst bepaalde mogelijkheid om het overeengekomen bedrag over een periode van negen maanden op te nemen al van bij de ondertekening van de overeenkomst louter theoretisch was*”,

⁶ Cass.civ. (fr.) 12 januari 1988, nr. 86-186-12.218.

aangezien de geldsommen bestemd waren voor de aankoop van alle aandelen van een vennootschap, ter beschikking werden gesteld na overlegging van de overeenkomst van aandelenoverdracht en “*werden uitbetaald door overhandiging van een cheque op naam van de overdrager*” zodat “*uit de bepalingen van de overeenkomst de wil van de partijen blijkt om het volledige bedrag van het krediet aan de kredietnemer te overhandigen*”, en dat die “*gemeenschappelijke wil van de partijen [...] om het overeengekomen bedrag geheel en snel aan te wenden [...] wordt bevestigd door de uitvoering van de overeenkomst*”.

Het becommentarieerde arrest verwerpt het cassatieberoep van de bank tegen dit arrest. Na te hebben herinnerd aan de definitie van de verbruiklening in de zin van artikel 1892 oud Burgerlijk Wetboek, verduidelijkt het Hof dat het zakelijk karakter van de leningsovereenkomst niet verhindert dat de partijen zich vooraf, via een wederkerige belofte, ertoe verbinden de zaak te leveren en te aanvaarden, waarbij die belofte, door de afgifte van de zaak, resulteert in een lening. De lening onderscheidt zich daarentegen wel van de kredietopening waarbij de kredietgever zich ertoe verbindt aan de kredietnemer geldsommen of een persoonlijk krediet ter beschikking te stellen, terwijl de kredietnemer het recht, maar niet de verplichting heeft die geldsommen op te nemen of op dat krediet een beroep te doen.

Het Hof beslist dat uit de vermeldingen van het bestreden arrest (zoals hierboven hernomen) blijkt dat “*in de ogen van het hof van beroep, de vennootschap verplicht was de haar ter beschikking gestelde geldsommen op te nemen*” zodat het arrest, “*zonder schending van voormeld artikel 1892, heeft kunnen beslissen dat ‘de litigieuze overeenkomst bijgevolg moet worden uitgelegd als een leningsovereenkomst’*” en dat het arrest aan de overeenkomst de gevolgen toekent die deze, in de uitlegging die het arrest eraan geeft, wettig tussen de partijen teweegbrengt. Het Hof verwerpt ten slotte de grieft die schending aanvoert van artikel 1907*bis* oud Burgerlijk Wetboek aangezien die geheel is afgeleid uit de vergeefs aangevoerde schending van voormeld artikel 1892.

Het Hof beslecht in dit arrest een materie waarover veel controverse bestaat. De kwalificatie van een financieringsoperatie als een lening dan wel als een kredietopening, en daaraan gekoppeld de toepassing van voormeld artikel 1907*bis*, heeft al veel inkt doen vloeien.

Traditioneel wordt naar Belgisch recht de lening nog steeds uitgelegd als een zakelijke overeenkomst, ondanks de steeds talrijker wordende kritieken in rechtsleer⁷. Volgens het meerderheidsstandpunt in de rechtsleer⁸, wordt de lening noodzakelijkerwijze voorafgegaan door een leningsbelofte, nl. een wilsovereenstemming over de voorwaarden van die lening. Zolang er geen afgifte van de zaak heeft plaatsgehad, is

⁷ H. DE PAGE, *Traité élémentaire de droit civil belge*, t. II, Brussel, Bruylant, nr. 455 e.v.; L. SIMONT en P. A. FORIERS, “Examen de jurisprudence – Les contrats spéciaux”, *RCJB* 2001, 474, nr. 241; B. DU LAING, (*Geld*)*lening en krediet(opening)*, die Keure, 2005, 31 e.v. (voorzitter van de consensuele kwalificatie van de lening).

⁸ P. VAN OMMESLAGHE, *Traité de droit civil belge*, t. II, vol. 1, Brussel, Larcier, nr. 67; F. GLANSBORFF en E. VAN DEN HAUTE, *Traité élémentaire de droit civil belge*, T. III, vol. 4, Brussel, Larcier, nr. 200; H. DE PAGE, *Traité élémentaire de droit civil belge*, t. II, Brussel, Bruylant, nr. 117.

er sprake van een consensuele wederkerige leningsovereenkomst en door de afgifte van de zaak zal het leningscontract daarvoor in de plaats komen.

In een arrest van het Hof van Cassatie van 27 april 2020, waarnaar het becommentarieerde arrest verwijst, werd de kredietopening daarentegen gedefinieerd als een consensuele en wederkerige overeenkomst waarbij de kredietgever aan de kredietnemer tijdelijk en tot beloop van een bepaald bedrag hetzij geld hetzij kredietwaardigheid ter beschikking stelt. De kredietnemer kan van het krediet gebruik maken door een of meerdere geldopnemingen; de kredietnemer is niet verplicht om van het krediet gebruik te maken⁹.

In een arrest van 18 juni 2020¹⁰, herinnert het Hof bovendien eraan dat een geldopneming krachtens een kredietopening geen geldlening doet ontstaan in de zin van de artikelen 1892 en 1905 oud Burgerlijk Wetboek. Het Hof bevestigt aldus dat de kredietopening, in de hierboven verduidelijkte betekenis, niet kan worden beschouwd als een leningsbelofte gevolgd door een lening die tot stand komt wanneer het geld wordt ontvangen door de kredietnemer. Het is krachtens de oorspronkelijke overeenkomst en niet krachtens een nieuwe overeenkomst dat de kredietnemer de geldsommen krijgt en verplicht is om ze terug te betalen¹¹.

De toepassing van artikel 1907*bis* oud Burgerlijk Wetboek op een krediet veronderstelt dat wordt nagegaan of de overeenkomst tussen de partijen een lening is, dan wel een kredietopening.

Een groot deel van de rechtsleer en een meerderheid van de rechtspraak is van oordeel dat enkel het criterium van de vrijheid van geldopname en van gebruik van het krediet van aard is om de kredietopening te onderscheiden van de lening op interest¹².

Dit arrest treedt in duidelijke bewoordingen deze zienswijze bij en wijst bovendien het zakelijk karakter van de lening als onderscheidingscriterium af.

Het Hof heeft deze zienswijze in een arrest van 14 juni 2021 (C.21.0025.N)¹³ bevestigd.

[\(ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210311.1F.8\)](#)

Gevolgen van een schending van een bepaling van het EVRM of van zijn protocollen – Verplichting voor een verdragsluitende Staat om zich aan het arrest te houden – Rol van het nationaal recht – Toekenning van een billijke

⁹ Cass. 27 april 2020 (C.19.0609.N), ongepubl.

¹⁰ Cass. 18 juni 2020 (C.19.0140.N), ongepubl.

¹¹ Conclusies (eensluitend) van advocaat-generaal Th. Werquin die het becommentarieerde arrest voorafgaan, gepubliceerd op <https://juportal.be>.

¹² Zie o.a. CHR. BIQUET-MATHIEU, “Jurisprudence contrastée pour les indemnités de funding loss”, *RDC* 2019, 267 e.v.; P. DE VOS, “Die loze funding loss” in *Actuele problemen van financieel, vennootschaps en fiscaal recht*, Intersentia 2017, 65 e.v.; Luik 3 oktober 2018, *JLMB* 2019, 171; Bergen 29 januari 2018, *RDC* 2019, 255; Bergen 25 april 2016, *DAOR*, 2016, 3; Brussel 13 mei 2016, *DAOR*, 2016, 13. Zie ook de conclusies van advocaat-generaal Th. Werquin die het arrest voorafgaan.

¹³ ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210614.3N.9.

genoegdoening – Bijkomende vergoeding gegrond op het interne recht – Herstelplicht

Arrest van 1 oktober 2021 (C.20.0414.F) met conclusie van advocaat-generaal Th. Werquin

Een Duitstalige Belgische burger werd geïnterneerd in de inrichting tot bescherming van de maatschappij te Paifve, gelegen in het Franse taalgebied van België. Aangezien het personeel van de instelling het Duits niet beheerste, bleek die instelling niet in staat hem de verzorging te verstrekken die zijn toestand vereiste. Hij heeft daarom herhaaldelijk om zijn invrijheidsstelling verzocht en voerde daartoe met name aan dat het gebrek aan verzorging in zijn moedertaal zijn opsluiting onwettig maakte. Die verzoeken werden verworpen. In het kader daarvan werd voor het Hof tweemaal cassatieberoep ingesteld tegen beslissingen van de hoge commissie tot bescherming van de maatschappij¹⁴.

Op 3 maart 2011 heeft hij bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens een verzoekschrift ingediend waarin hij de schending van de artikelen 3 en 5 EVRM door de Belgische Staat aanvoerde. De verzoeker voerde aan dat het niet-verstrekken van verzorging in zijn taal, waardoor hij geïnterneerd bleef zonder vooruitzicht op genezing en dus op het verlaten van de inrichting, niet enkel een onmenselijke en vernederende behandeling uitmaakte (schending van artikel 3), maar zijn opsluiting bovendien onwettig maakte (schending van artikel 5).

In een eerste arrest van 18 juli 2017 beslist een kamer van de tweede afdeling van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens dat er schending is geweest van artikel 3 EVRM, maar niet van artikel 5.1. Ze kent aan de verzoeker een billijke genoegdoening toe die heel wat lager is dan het gevorderde bedrag, nl. een morele schadevergoeding van 5.000 euro, te vermeerderen met de interesten.

De zaak werd verwezen naar de Grote Kamer die bij arrest van 31 januari 2019 uitspraak heeft gedaan. Dit arrest beslist dat er tussen begin 2004 en augustus 2017 schending was van de artikelen 3 en 5 EVRM. Het arrest beslist ook dat de Belgische Staat een morele schadevergoeding van 32.500 euro moet betalen aan de eiser, vermeerderd met alle bedragen die als belasting verschuldigd zouden zijn, alsook met de interesten te rekenen van het verstrijken van de betalingstermijn die op 3 maanden is vastgesteld. Het arrest verwerpt de vordering tot billijke genoegdoening voor het overige.

Gelijklopend met de neerlegging van zijn verzoekschrift voor het Europees Hof voor de Rechten van de Mens, heeft de eiser verschillende rechtsvorderingen ingesteld voor de Belgische rechtbanken. Zo maakte hij bij de Franstalige rechtbank van eerste aanleg te Brussel een aansprakelijkheidsvordering aanhangig, waarin hij de Belgische Staat een foutieve gedraging verweet en de vergoeding van de door die fout veroorzaakte schade vorderde. De eiser vorderde de betaling van een provisionele schadevergoeding van 803.600 euro, te vermeerderen met de interesten, en op straffe van een dwangsom.

Na zijn veroordeling in eerste aanleg heeft de Belgische Staat hoger beroep ingesteld. Tussen het ogenblik waarop het hoger beroep werd ingesteld en dat waarop de zaak

¹⁴ Cass. 8 september 2010, AC 2010, nr. 504; Cass. 25 juni 2014 (P.14.0899.F), ongepubl.

in staat van wijzen was, heeft de Grote Kamer het voormelde arrest van 31 januari 2019 uitgesproken. Het debat tussen de partijen ging dan ook over het gezag van gewijsde van dat arrest en de weerslag ervan op de vordering die bij het hof van beroep aanhangig was gemaakt.

Het bestreden arrest sluit zich aan bij de stelling van de Belgische Staat die zich op het gezag van gewijsde tussen de partijen van het arrest van 31 januari 2019 beriep en de door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens vastgestelde schendingen van de artikelen 3 en 5 EVRM wel erkende, maar aanvoerde dat dit Hof op definitieve wijze uitspraak had gedaan over de schade van de eiser, zodat hij geen bijkomende schadevergoeding meer kon verkrijgen voor de Belgische rechtbanken. Het bestreden arrest dat vaststelt dat de eiser zich ook op andere fouten dan de schending van de voormelde verdragsbepalingen beriep, oordeelt dat die fouten geen andere schade hebben veroorzaakt dan de schade voortvloeiend uit de schending van die verdragsbepalingen en dat die fouten dus waren hersteld door de toekenning van een billijke genoegdoening door de Grote Kamer van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens. Het arrest vernietigt derhalve de beslissing van de eerste rechter die aan de eiser een schadevergoeding van 75.000 euro had toegekend.

In het middel werd de vraag gesteld of, zoals het bestreden arrest heeft beslist, het gezag van gewijsde van het arrest op grond waarvan het Europees Hof voor de Rechten van de Mens een billijke genoegdoening toekent, overeenkomstig artikel 41 EVRM, belet dat de verzoeker voor de nationale rechter de vergoeding vordert van de schade die hij heeft geleden ten gevolge van de schending van het verdrag.

Met het becommentarieerde arrest vernietigt het Hof het bestreden arrest. Het Hof beslist immers dat:

“indien [het Europees Hof voor de Rechten van de Mens], overeenkomstig artikel 41, een schending van een bepaling van het Verdrag of van zijn protocollen vaststelt en indien het nationale recht slechts gedeeltelijk rechtsherstel toelaat, het Hof de benadeelde, indien nodig, een billijke genoegdoening kan toekennen [...]. Een arrest van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens dat een schending van het Verdrag of van zijn protocollen vaststelt, verplicht de Staat die hiervoor terechtstaat de schending te doen ophouden en de gevolgen ervan ongedaan te maken zodat de vorige toestand zo goed mogelijk wordt hersteld, [en], indien het nationale recht geen of slechts gedeeltelijk rechtsherstel toelaat, kan het Hof de benadeelde, indien nodig, de hem passend lijkende genoegdoening toekennen. De verplichting voor een verdragsluitende Staat om zich aan een arrest van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens te houden waarin het een schending van het Verdrag of van zijn protocollen vaststelt, valt niet samen met de verplichtingen die het nationale recht hem in voorkomend geval oplegt.

De omstandigheid dat het Europees Hof voor de Rechten van de Mens een arrest heeft gewezen waarin het een schending van een bepaling van het Verdrag of van zijn protocollen vaststelt en aan de benadeelde de in artikel 41 EVRM bepaalde billijke genoegdoening toekent, belet de nationale autoriteiten van de verdragsluitende Staat niet om aan die partij een bijkomende vergoeding toe te kennen die niet steunt op de artikelen 41 en 46 EVRM maar op internrechtelijke bepalingen, zoals de artikelen 1382 en 1383 Oud Burgerlijk Wetboek, die het

volledig herstel opleggen van de schade die de Staat door zijn schuld aan anderen heeft toegebracht.”

Vóór dit arrest stemde de rechtsleer in met de enige beslissing die in België over deze kwestie werd gewezen, met name een arrest van het hof van beroep te Brussel van 6 september 1999. Volgens de rechtsleer had het gezag van gewijsde van de arresten van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens aldus tot gevolg dat de exceptie van gewijsde, wanneer ze door een van de partijen van het geding werd opgeworpen, belette dat de vordering opnieuw werd ingesteld¹⁵; ongeacht de grondslag van de vordering¹⁶.

In zijn – gelijklopende – conclusie voorafgaand aan het becommentarieerde arrest, neemt advocaat-generaal Th. Werquin afstand van deze overwegingen en gaat hij over tot een exegese van het mechanisme van de billijke genoegdoening voorzien in artikel 41 EVRM, zoals uitgelegd door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens. Uit zijn analyse blijkt dat :

“De procedure die ertoe strekt een billijke genoegdoening te vorderen ter vergoeding van een schade die voortvloeit uit de schending van een bepaling van het Verdrag door een Staat, staat los van die welke in het interne recht van een Staat is voorzien om de verzoeker de mogelijkheid te bieden het volledige herstel van de geleden schade te verkrijgen, op grond van artikel 1382 [oud] Burgerlijk Wetboek, en die, op basis van een zeer (en al te) subjectieve beoordeling van de aard van die schade, een vorm van “gedeeltelijke” vergoeding toekent; de billijke genoegdoening toegekend door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens belet dan ook niet dat er voor de nationale rechter een procedure wordt ingeleid om het volledige herstel van de schade te verkrijgen, op grond van artikel 1382 [oud] Burgerlijk Wetboek, wegens de schending van een Verdragsbepaling door een Staat; [...] uit het onderscheiden voorwerp en de onderscheiden toepassingsvoorwaarden van, enerzijds, een vordering tot het verkrijgen van een billijke genoegdoening en, anderzijds, een vordering tot vergoeding van de werkelijk geleden schade op grond van artikel 1382 [oud] Burgerlijk Wetboek, volgt dat de beslissing van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens tot toekenning van een billijke genoegdoening geen gezag van gewijsde heeft ten aanzien van de nationale rechter bij wie een vordering tot vergoeding van de voornoemde schade aanhangig wordt gemaakt; het EVRM verbiedt overigens geenszins de toekenning door de organen van de Staat van bijkomende vergoedingen, bovenop diegene die door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens werden toegekend als billijke genoegdoening; het is onjuist te beweren dat het Hof, dat oordeelt op grond van artikel 41 EVRM, de kwestie van het herstel van de schade die voortvloeit uit de schending van een bepaling van het Verdrag

¹⁵ R. ERGEC en P.-F. DOCQUIR, “De l’authorité des arrêts de la Cour européenne des droits de l’homme statuant sur la satisfaction équitable”, noot onder Brussel, 6 september 1999, *JT* 2000, 852, nr. 11; R. ERGEC, *Convention européenne des droits de l’homme*, Coll. R.P.D.B., Brussel, Bruylant, 2014, 1108, nr. 1088; F. KUTY, “La satisfaction équitable et l’authorité de chose jugée des arrêts de la Cour européenne des droits de l’homme”, noot onder Brussel, 6 september 1999, *JLMB* 2000, 1574, nr. 17.

¹⁶ F. KUTY, “La satisfaction équitable et l’authorité de chose jugée des arrêts de la Cour européenne des droits de l’homme”, noot onder Brussel, 6 september 1999, *JLMB* 2000, 1574, nr. 17.

of van zijn protocollen definitief beslecht; het gezag van gewijsde van de beslissing die het Europees Hof voor de Rechten van de Mens heeft gewezen inzake de billijke genoegdoening, kan aan een dergelijke vordering immers niet rechtsgeldig worden tegengeworpen aangezien, enerzijds, het Europees Hof voor de Rechten van de Mens uitspraak doet op grond van artikel 41 EVRM en daarenboven oordeelt naar billijkheid, doorgaans zonder zijn beslissing te motiveren, terwijl anderzijds, de Belgische rechter uitspraak doet over de volledige herstel van de schade, op grond van artikel 1382 Burgerlijk Wetboek, en na een naar behoren met redenen omklede argumentatie”¹⁷.

Het becommentarieerde arrest volgt die redenering en stemt hiermee in.

[\(ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20211001.1F.4\)](#)

Onrechtmatig verkregen bewijs in burgerlijke zaken – Antigoontoets – Rechten van verdediging (art. 6 EVRM) – Beëindiging onderhoudsuitkering na echtscheiding – Uitkeringsgerechtigde leeft samen met een ander persoon als waren zij gehuwd

Arrest van 16 december 2021 ([C.18.0314.N](#)) met conclusie van eerste advocaat-generaal R. Mortier

In deze zaak heeft het Hof stelling ingenomen omtrent de toelaatbaarheid van onrechtmatig verkregen bewijs in burgerlijke zaken.

Lange tijd heerste er veel wantrouwen ten aanzien van onrechtmatig (verkregen) bewijs. In zowel strafzaken als burgerlijke zaken werd onrechtmatig (verkregen) bewijs categoriek afgewezen en werden deze bewijsstukken ambtshalve uit het debat geweerd.

In strafzaken kwam hierin een kentering door het zogenaamde *Antigoon*arrest van 14 oktober 2003¹⁸. Aldus waren de drie grote ‘Antigooncriteria’ geboren in een *strafrechtelijke context*: een bewijselement dat op onrechtmatige wijze werd verkregen, werd slechts in aanmerking genomen indien er 1) geen schending is van op straffe van nietigheid voorgeschreven vormvoorwaarden; 2) geen aantasting is van de betrouwbaarheid van het bewijs en 3) geen gebruik wordt gemaakt van het bewijs in strijd met het recht op een eerlijk proces¹⁹. De Antigoontoets werd verder nog in de

¹⁷ Conclusie van advocaat.-generaal Th. Werquin bij arrest C.20.0414.F van 1 oktober 2021, beschikbaar op [Juportal.be](#)

¹⁸ Cass. 14 oktober 2003, AC 2003, 1862.

¹⁹ Zie ook voor deze drie criteria bv. Cass. 2 maart 2005, AC 2005, 513 (“*Chocolatier Manon*”); officiële Nederlandstalige vertaling: “*Overwegende dat, aangezien het aangeklaagde verzuim niet bij wet met nietigheid wordt bestraft, het aan de rechter staat om de gevolgen te beoordelen op de ontvankelijkheid van de bewijsmiddelen die tijdens het debat worden aangevoerd, van de onregelmatige wijze waarop deze werden verkregen; Dat de rechter, wanneer de onregelmatigheid die werd begaan het recht op een eerlijk proces niet in het gedrang brengt, de betrouwbaarheid van het bewijs niet aantast en geen vormvereiste miskent dat op straffe van nietigheid is voorgeschreven, met name de omstandigheid in overweging kan nemen dat de onwettigheid die werd begaan niet in verhouding staat tot de ernst van het misdrijf dat door die onregelmatigheid kon worden vastgesteld, of dat die onregelmatigheid geen weerslag heeft op het recht of de vrijheid die door de miskende norm worden beschermd [...]*” (onderlijning toegevoegd); Cass. 23 maart 2004, AC 2004, 518; Cass. 12 oktober 2005, AC 2005, 1903.

cassatierechtspraak verfijsd²⁰. De drie Antigooncriteria bleven steeds behouden, maar mettertijd werden ook nog extra sub-criteria verduidelijkt waarmee de feitenrechter rekening kan houden in zijn beoordeling: hetzij dat de overheid die met de opsporing, het onderzoek en de vervolging van misdrijven is belast, al dan niet de onrechtmatigheid opzettelijk heeft begaan, hetzij dat de ernst van het misdrijf veruit de begane onrechtmatigheid overstijgt, hetzij dat het onrechtmatig verkregen bewijs alleen een materieel element van het bestaan van het misdrijf betreft²¹. Verder leek de rechter in de eerste toets *verplicht* het bewijsstuk te moeten weren indien één van de Antigooncriteria was geschonden; doch de latere toets lijkt veeleer uit te gaan van een *optie*²² indien het de criteria “aantasten van de betrouwbaarheid” of “het in het gedrang brengen van het recht op een eerlijk proces” betreft.

Later werd diezelfde rechtspraak ook in de context van het *marktrecht*²³ en het *fiscaal recht*²⁴ toegepast. De Antigoonstoets werd daarbij zo aangepast om rekening te houden met de context waarin deze beslissingen werden gewezen. Zo wordt in fiscaalrechtelijke zaken onder meer specifiek verwezen naar ‘de beginselen van behoorlijk bestuur’ en ‘een behoorlijk handelende overheid’.

In *burgerlijke zaken* heerste er langere tijd onduidelijkheid. Een cassatiearrest van 11 juni 1998 herhaalde nog de oude regel: een partij mag in een burgerlijk geding de bewijzen gebruiken die zij *regelmatig* heeft verkregen, behalve als wettelijke bepalingen of algemene beginselen dit verhinderen²⁵. Maar wat met onrechtmatig verkregen bewijs? Een cassatiearrest van 10 maart 2008 in sociale zaken leek aansluiting te zoeken bij de strafrechtelijke Antigoonleer²⁶. Deze rechtspraak werd in

²⁰ Zie Cass. 4 december 2007, AC 2007, 2388. Zie erg gelijkaardig Cass. 5 juni 2012, AC 2012, 1547. Vgl. (minder volledig) Cass. 8 februari 2011 (P.10.0979.N), ongepubl.

²¹ Zie voor deze opsomming Cass. 4 december 2007, AC 2007, 2388.

²² Zie de overweging: “*mag alleen worden geweerd wanneer de bewijsverkrijging is aangetast door een gebrek waardoor de betrouwbaarheid ervan wegvalt of waardoor het recht op een eerlijk proces in gevaar wordt gebracht.*” (onderlijning toegevoegd).

²³ Zie in het kader van de mededingingsrecht Cass. 26 april 2018, AC 2018, 948; GwH 22 december 2011, AR 5137, nr. 197/2011. Zie in het kader van de FSMA (onderzoek in het kader van het opleggen van een administratieve boete of geldsom) Cass. 9 november 2018, AC 2018, 2200.

²⁴ Zie Cass. 22 mei 2015, AC 2015, 63 (*idem* Cass. 18 januari 2018); Cass. 4 november 2016, AC 2016, 2213 (*idem* Cass. 18 januari 2018); Cass. 18 januari 2018, AC 2018, 129. Zie voor een nuancering in fiscale zaken (bewijs kan enkel worden aangewend in een administratieve btw-procedure indien de door het Unierecht gewaarborgde rechten niet zijn geschonden; het bewijs(middel) moet bij wet zijn toegestaan en de rechten van verdediging moeten worden geëerbiedigd): HvJ 17 december 2016, C-419/14, *WebMindLicences Kft*, [ECLI:EU:C:2015:832](https://eur-lex.europa.eu/eli/cj/oj/2016/419/1). Zie over deze evoluties in het fiscaal recht bv. G. VAEL en Y.L. ZHENG, “Nouvel arrêt de la Cour de Cassation en matière d’utilisation de preuves obtenues de manière irrégulière: confirmation de la jurisprudence Antigone ou rendez-vous manqué?”, *Fisc. Act.* 2018, nr. 18/22-01; P. RENIER en L. CASSIMON, “Antigoon vs. beroepsgeheim: beschermt Cassatie onze grondrechten?”, *Fisc. Act.* 2018, nr. 18/05-01.

²⁵ Cass. 11 juni 1998, AC 1998, 675.

²⁶ Cass. 10 maart 2008, AC 2003, 678 (“*Behoudens wanneer de wet uitdrukkelijk anders bepaalt, staat het de rechter de toelaatbaarheid van een onrechtmatig verkregen bewijs, te beoordelen in het licht van de artikelen 6 EVRM en 14 IVBPR, rekening houdende met de elementen van de zaak in haar geheel genomen, inbegrepen de wijze waarop het bewijs verkregen werd en de omstandigheden waarin die onrechtmatigheid werd begaan. Een dergelijk bewijs, behoudens het geval van miskennis van een op straffe van nietigheid voorgeschreven vorm, mag alleen worden geweerd wanneer de bewijsverkrijging is aangetast door een gebrek waardoor de betrouwbaarheid ervan wegvalt of waardoor het recht op een eerlijk proces in gevaar wordt gebracht. De rechter kan bij deze afweging, onder meer, rekening houden met één of meer van volgende omstandigheden: het zuiver formeel karakter van de onregelmatigheid; de weerslag op het recht*”).

de rechtsleer evenwel gemengd onthaald²⁷. Een eerste strekking is ervan overtuigd dat het Hof van Cassatie, zonder enig voorbehoud, de Antigoonleer door het arrest van 10 maart 2008 nu ook van toepassing acht in burgerlijke zaken (en dus ook tussen burgers onderling)²⁸. Een tweede strekking is meer terughoudend en wijst op de specifieke omstandigheden waarin het cassatiearrest van 10 maart 2008 is geweest. Volgens hen ging het hier over een ‘administratiefrechtelijke sanctie’ en over de relatie overheid-particulier, waardoor de transponering van de Antigoonrechtspraak gelimiteerd is tot deze gevallen²⁹. Hierdoor zou deze leer niet kunnen worden uitgebreid naar gedingen tussen particulieren onderling, of zou dit minstens nog niet door het Hof van Cassatie zijn uitgemaakt.

In het hier besproken arrest ging het over een koppel dat uit de echt was gescheiden en waarbij de eiseres aanvankelijk een onderhoudsuitkering werd toegekend van 1.000 euro per maand voor de duur van het huwelijk. Nadat de eiseres een lat-relatie startte met een nieuwe partner, trachtte de verweerder de toegekende onderhoudsuitkering te doen beëindigen krachtens artikel 301, § 10, oud Burgerlijk Wetboek, op de grond dat de eiseres met een nieuwe partner samenleefde. De vordering van de verweerder werd in eerste aanleg ongegrond verklaard bij gebrek aan bewijs van een daadwerkelijke en betekenisvolle verbetering van de economische situatie van de uitkeringsgerechtigde. In hoger beroep werd de vordering van de verweerder toch gegrond verklaard – waarbij werd aangenomen dat er voldoende bewijs was dat de eiseres samenleefde met iemand als waren zij gehuwd in de zin van

of de vrijheid die door de overschreden norm zijn beschermd; de omstandigheid dat de overheid die met de opsporing, het onderzoek en de vervolging van misdrijven is belast, al dan niet de onrechtmatigheid opzettelijk heeft begaan; de omstandigheid dat de ernst van de inbreuk veruit de begane onrechtmatigheid overstijgt; het feit dat het onrechtmatig verkregen bewijs alleen een materieel element van het bestaan van de inbreuk betreft; het feit dat de onregelmatigheid die aan de vaststelling van de inbreuk voorafging of daarmee gepaard ging, volstrekt onevenredig is met de ernst van die inbreuk.” (onderlijning toegevoegd).

²⁷ Zie voor een overzicht, zonder stelling in te nemen: E. MAES, “Onrechtmatig verkregen bewijs in civiele zaken in België en Duitsland”, *RW* 2014-15, 686-687. Wijzen eerder op onzekerheid na deze cassatiearresten: B. ALLEMEERSCH, I. SAMOY en W. VANDENBUSSCHE, “Overzicht van rechtspraak bewijsrecht”, *TPR* 2015, 677; B. CATTOIR, “Bewijs in burgerlijke zaken” in P. TAELEMAN (ed.), *Efficiënt procederen voor een goede rechtsbedeling*, Mechelen, Kluwer, 2016, 499.

²⁸ Zie bv. B. ALLEMEERSCH, “Stand van zaken en recente ontwikkelingen op het vlak van het bewijs in rechte”, in *Themis Gerechtig Recht*, Brugge, die Keure, 2010, 52-53; B. ALLEMEERSCH en S. RYELANDT, “Licéité de la preuve en matière civile: un clone pour “Antigoon””, *JT* 2012, 165-174; E. DIRIX, “De vruchten van de giftige boom” in *Liber Amicorum Jo Stevens*, Brugge, die Keure, 2011, 263 e.v.; F. KÉFER, “Antigone et Manon s’invitent en droit social. Quelques propos sur la légalité de la preuve” (noot onder Cass. 10 maart 2008), *RCJB* 2009, 340-341, nr. 9; I. VERHELST en N. TOELEN, “Over privacy, controle en (on)rechtmatig verkregen bewijs”, *Or.* 2008, 205; K. WAGNER, “Actualia burgerlijk bewijsrecht”, *P&B* 2009, 168-169. Lijkt dit ook af te leiden uit het cassatiearrest (doch is hier erg kritisch over) R. DE BAERDEMAEKER, “Admissibilité d’une preuve illicitement recueillie: quand la fin justifie les moyens”, *JLMB* 2009, 586. Zie ook conclusie van Adv.-Gen. A. Van Ingelgem, onder Cass. 9 november 2018, *AC* 2018, 2200. Zie ook reeds conclusie van Adv.-Gen. A. Van Ingelgem onder Cass. 26 april 2018, *AC* 2018, 950; conclusie van Adv.-Gen. A. Van Ingelgem, onder Cass. 26 april 2018 (C.15.0524.N), ongepubl.

²⁹ D. MOUGENOT, “Antigone face aux juges civils L’appréciation des preuves recueillies de manière illicite ou déloyale dans les procédures civiles”, *DAOR* 2011, 246; J. VAN DONINCK, “Het lot van onrechtmatig (verkregen) bewijs: *tempt me not*” in *Het bewijs in het burgerlijk proces*, Brugge, die Keure, 2015, 195-196; J. VAN DONINCK, *Het lot van onrechtmatig bewijs*, Antwerpen, Intersentia, 2020, 145-148.

artikel 301, § 10, derde lid, oud BW – waardoor de verweerder niet langer aan de eiseres een uitkering tot levensonderhoud was verschuldigd.

Tegen dit laatste arrest komt de eiseres op met twee middelen.

In haar eerste cassatiemiddel verwijt de eiseres de appelrechter niet te hebben beslist dat bewijsstuk 29 van de verweerder uit het debat geweerd diende te worden, in weerwil van de beslissing van de eerste rechter. Stuk 29 betrof een uittreksel uit het rijksregister met historiek van woonst van de nieuwe partner van de eiseres. Volgens de eiseres zou dit stuk in strijd met het doel van de aan de advocaat verleende machtiging tot toegang van het rijksregister zijn verkregen en aldus onrechtmatig verkregen bewijs uitmaken. De eiseres stelt hieromtrent dat advocaten enkel informatie uit het rijksregister mogen gebruiken voor de noodwendigheden van de procedure, namelijk voor het aanspannen, voeren en beëindigen van een rechtszaak die hem wordt toevertrouwd of om handelingen te vervullen die voorafgaan aan een geschillenprocedure. Aangezien in dit geval het rijksregister door de advocaat van de verweerder werd geraadpleegd om opzoekingen te verrichten betreffende een persoon die geen partij is in de zaak (nl. de nieuwe partner van de eiseres), zou deze opzoeking, die als bewijs in rechte werd aangewend, een onrechtmatig verkregen bewijs uitmaken. Volgens de eiseres vereist het algemeen rechtsbeginsel van het recht van verdediging (art. 6 EVRM) dat onrechtmatig verkregen bewijs in geschillen van zuiver privaatrechtelijke aard steeds uit het debat moet worden geweerd. Door niet te onderzoeken of het desbetreffende bewijs daadwerkelijk onrechtmatig werd verkregen en door het verzoek tot wering louter te verwerpen op grond van de overweging dat hoe dan ook de betrouwbaarheid van het stuk niet is aangetast en de tegenspraak en het recht op een eerlijk proces niet in het gedrang zijn gebracht, schendt de appelrechter, volgens de eiseres, onder meer artikel 6 EVRM en het algemeen rechtsbeginsel van het recht van verdediging.

Het Hof wijst het cassatiemiddel van de eiseres af en bevestigt de beslissing van de appelrechters. Het Hof overweegt eerst dat, behoudens wanneer de wet uitdrukkelijk anders bepaalt, het gebruik van onrechtmatig verkregen bewijs in burgerlijke zaken slechts kan worden geweerd indien de bewijsverkrijging de betrouwbaarheid van het bewijs aantast of indien hierdoor het recht op een eerlijk proces in gevaar wordt gebracht. Het oordeelt verder dat de rechter hierbij rekening dient te houden met al de omstandigheden van de zaak, waaronder de wijze waarop het bewijs werd verkregen, de ernst van de onrechtmatigheid en de mate waarin hierdoor het recht van de wederpartij werd miskend, de bewijsnood van de partij die de onrechtmatigheid begint en de houding van de wederpartij. Daaruit volgt, volgens het Hof, dat het middel dat ervan uitgaat dat uit het algemene rechtsbeginsel van het recht van verdediging, zoals onder meer neergelegd in artikel 6 EVRM, voortvloeit dat onrechtmatig verkregen bewijs in geschillen van zuiver privaatrechtelijke aard steeds uit het debat moet worden geweerd, faalt naar recht³⁰.

Het Hof sluit zich aldus met dit arrest – op eensluidende conclusie van eerste advocaat-generaal Mortier – aan bij de bovengenoemde eerste strekking, die de Antigoonleer eveneens van toepassing acht in burgerlijke zaken. De toegepaste

³⁰ Zie ook (m.b.t. burgerlijk bewijs): EHRM 18 maart 1997, nr. 21497/93, *Mantovanelli v. France*, ro. 33-34. Zie ook in strafzaken Cass. 16 november 2004, AC 2004, 1835.

‘Antigooncriteriën’ houden daarbij met de eigenheid van het burgerlijk recht rekening. Enkel de criteriën van de aantasting van de betrouwbaarheid van de bewijsverkrijging en van het in het gevaar brengen van het recht op een eerlijk proces worden overgenomen. De burgerrechtelijke toets neemt aldus het criterium ‘dat onrechtmatig (verkregen) bewijs niet toelaatbaar is indien sprake van een *op straffe van nietigheid* voorgeschreven vormvereiste’ niet over van de strafrechtelijke toets. De rechtsleer opperde reeds dat dit laatste criterium moeilijk transposeerbaar is in het burgerlijke (proces-)recht dat een verregaande verzachting op de nietigheidsleer kent³¹. Verder moet worden opgemerkt, dat – net zoals bij de strafrechtelijke toets – de burgerrechtelijke toets uitgaat een loutere *optie*³² (en dus geen verplichting) tot wering van het bewijs bij de beoordeling van de criteriën “aantasten van de betrouwbaarheid” en “het in het gedrang brengen van het recht op een eerlijk proces”. Ten slotte wordt de burgerrechtelijke toets – net als de strafrechtelijke toets – verder verrijkt met een aantal specifieke sub-criteriën, aangepast aan het burgerlijk recht. De rechter kan bij zijn afweging namelijk rekening houden met: de wijze waarop het bewijs werd verkregen, de ernst van de onrechtmatigheid en de mate waarin hierdoor het recht van de wederpartij werd miskend, de bewijsnood³³ van de partij die de onrechtmatigheid bevestigde en de houding³⁴ van de wederpartij.

Overigens velde het Hof – op conclusie van advocaat generaal Vanderlinden – een half jaar vóór het onderhavige arrest bij wege van een arrest van 14 juni 2021 reeds een identieke uitspraak omtrent de Antigoontoets in burgerlijke zaken³⁵. Deze zaak ging over de verkoop van een BMW waarbij tussen de partijen betwisting rees over de verkoopprijs. De eiseres stelde dat de op de bestelbon vermelde prijs van 43.500 euro berustte op een vergissing en de afgesproken prijs 53.500 euro was. Ze staaft deze bewering met een opname van een telefoongesprek met de verweerder. De appelrechter weerde deze geluidsopname als op onrechtmatige wijze verkregen, louter omdat deze opname heimelijk gebeurde en het erop leek – gelet op het gerezen geschil – dat de opname was uitgelokt om tegen de verweerders te gebruiken en dat de vordering ook op een andere rechtmatige wijze kon worden bewezen. Het Hof vernietigde deze beslissing van de appelrechter met verwijzing naar de – op exact dezelfde manier geformuleerde – Antigoontoets die ook later in het commentarierende arrest van 16 december 2021 voorop zou worden gesteld.

³¹ B. ALLEMEERSCH, “Stand van zaken en recente ontwikkelingen op het vlak van het bewijs in rechte” in *Themis Gerechtelijk Recht*, Brugge, die Keure, 2010, 50; B. ALLEMEERSCH, I. SAMOY en W. VANDENBUSSCHE, “Overzicht van rechtspraak bewijsrecht”, *TPR* 2015, 676.

³² Zie de overweging: “*kan het gebruik van onrechtmatig verkregen bewijs in burgerlijke zaken slechts worden geweerd indien de bewijsverkrijging de betrouwbaarheid van het bewijs aantast of indien hierdoor het recht op een eerlijk proces in gevaar wordt gebracht.*” (onderlijning toegevoegd).

³³ Zie ook over dit aspect S. DE CLERCQ en M. SCHOUTEDEN, “Antigoon blijft spoken in burgerlijke zaken, op zoek naar aangepast wervingscriteriën” (noot onder Antwerpen 17 januari 2019), *Limb.Rechtsl.* 2019, 287; E. DIRIX, “De vruchten van de giftige boom” in *Liber Amicorum Jo Stevens*, Brugge, die Keure, 2011, 271-272. Acht dit element van fundamenteel belang om toch het bewijs toe te laten J. VAN DONINCK, *Het lot van onrechtmatig bewijs*, Antwerpen, Intersentia, 2020, 213.

³⁴ E. DIRIX, “De vruchten van de giftige boom” in *Liber Amicorum Jo Stevens*, Brugge, die Keure, 2011, 271 (“*de houding voor een tijdens de procedure met betrekking tot de morele mededelings- en waarheidsplichten*”).

³⁵ Cass. 14 juni 2021 (C.20.0418.N), ongepubl.

Het tweede cassatiemiddel betreft de interpretatie van artikel 301, § 10, derde lid, oud Burgerlijk Wetboek omtrent de beëindiging van de onderhoudsverplichting wanneer de uitkeringsgerechtigde samenleeft met een andere persoon als waren zij gehuwd. Volgens het Hof volstaat het voor de beëindiging van deze onderhoudsverplichting dat de rechter vaststelt dat de uitkeringsgerechtigde samenleeft met een andere persoon als waren zij gehuwd en moet daarnaast niet zijn aangetoond dat deze samenleving daadwerkelijk de economische situatie van de uitkeringsgerechtigde heeft verbeterd³⁶.

[\(ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20211216.IN.8\)](#)

Strafrecht

Vernietigingsarrest van de Raad van State – Artikel 14ter Wet Raad van State – Behoud van de gevolgen van de vernietigde akte – Artikel 159 Grondwet – Overeenstemming van besluiten en verordeningen met de wet – Toezicht door hoven en rechtbanken – Artikel 12 Grondwet – Rechtszekerheidsbeginsel – Legaliteitsbeginsel in strafzaken – Draagwijdte van een verwerpingsarrest van de

³⁶ Zie ook in deze zin S. BECKERS, “De beëindiging van de onderhoudsuitkering na EOO bij nieuwe feitelijke samenwoning van de onderhoudsgerechtigde ex-echtgenoot” (noot onder Antwerpen 3 mei 2016), *T. Fam.* 2017, nr. 11; I. MARTENS, *Onderhoudsuitkering tussen ex-echtgenoten*, Antwerpen, Intersentia, 2014, nrs. 595, 596 en 607. Zie ook Antwerpen 3 mei 2016, *T. Fam.* 2017, 274, noot S. BECKERS. Lijkt ook in deze zin te redeneren: S. EGGERMONT, *Tweereelaties*, Antwerpen, Intersentia, 2016, 147. Wijst louter op de beoordelingsbevoegdheid om na te gaan of er *in concreto* sprake is van financiële solidariteit tussen de partners (en niet naar een verbetering van de uitkeringsgerechtigde): E. ALOFS, “Art. 301 BW” in *Artikelsgewijze commentaar personen- en familierecht*, Mechelen, Kluwer, 2010, nr. 59. Zie ook de parlementaire voorbereidingen die niet naar deze bijkomende voorwaarde verwijzen: Amendement 123 (dat het uiteindelijke haalde) van mevrouw Marghem: Amendementen Wetsontwerpen betreffende de hervorming van de echtscheiding, *Parl. St. Kamer*, 2006-07, nr. Doc 51 2341/012, p. 2-3. Ook in de artikelsgewijze bespreking van de amendementen wordt enkel benadrukt dat er moet worden gekeken of er een zekere vorm van solidariteit tussen de nieuwe partners ontstaat (en niet dat daadwerkelijk de economische situatie van de uitkeringsgerechtigde hierdoor moet verbeteren): Verslag namens de Commissie voor de justitie uitgebracht door mevrouw Valérie Deom en de heer Servais Verherstraeten van 9 februari 2007, *Parl. St. Kamer*, 2006-07, nr. Doc 51 2341/018, p. 41-43. Zie evenwel *contra* (de meerderheidsstrekking, doch zonder verdere onderbouwing): S. BROUWERS, “Overzicht van rechtspraak familierecht (2007-2011)”, *TPR* 2012, (1507) 1981, nr. 880; A. DUELZ *et al.*, *Le droit du divorce*, Brussel, De Boeck & Larcier, 2009, 295, nr. 415; Y.-H. LELEU, *Droit des personnes et des familles*, Brussel, Larcier, 2020, 485, nr. 498-3; P. SENAËVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2013, 570, nr. 1926; C. VAN ROY, “De onderhoudsuitkering na echtscheiding op grond van onherstelbare ontwrichting” in *De beëindiging van de tweerelatie*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 203, nr. 361; G. VERSCHULDEN, *Handboek Belgisch personen- en familierecht*, Brugge, die Keure, 2016, 861, nr. 1946. Lijkt ook rekening te houden met een verbetering van de financiële situatie: A.-C. VAN GYSEL, *Précis de droit des personnes et de la famille*, Limal, Anthemis, 2013, 242. Zie impliciet door ook *in fine* te verwijzen naar de verbetering van de financiële situatie (in het kader van een EOT, doch er wordt toch een toetsing doorgevoerd aan de hand van artikel 301, § 10, derde lid, (O)BW in het kader van hun overeenkomst inzake de onderhoudsuitkering): Antwerpen, 29 mei 2018, *RABG* 2018, 1210. Zie hierover *zonder* standpunt in te nemen: H. CASMAN, “Nieuw echtscheidingsrecht toelichting voor de notariële praktijk”, *Not.Fisc.M.* 2007, 285; J. DU MONGH, “De onderhoudsuitkering na echtscheiding op grond van onherstelbare ontwrichting” in *Onderhoudsgelden voor kinderen en tussen ex-echtgenoten*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 208, nr. 377; F. SWENNEN, *Het personen- en familierecht*, Morstel, Intersentia, 2019, nr. 606; K. VERSTRAETE, “Hervorming echtscheidingsrecht”, *NjW* 2007, 642.

Raad van State – Verplichting tot toezicht door hoven en rechtbanken op de wettigheid van de besluiten en de verordeningen

Arrest van 24 februari 2021 ([P.20.0965.F](#)) met conclusie van advocaat-generaal D. Vandermeersch

De “*Conseil cynégétique du Bois Saint Jean*” is belast met de coördinatie van het jachtbeheer op een gebied, dat geheel of gedeeltelijk, de gemeenten Houffalize, La Roche-en-Ardenne, Manhay, Rendeux, Vielsalm en Lierneux beslaat. Haar opdracht omvat het beheer van de hertenpopulatie door de jacht.

De jachtraad werd vervolgd wegens het niet-naleven van de voorwaarden bepaald in de afschotplannen voor de jachtseizoenen 2014-2015, 2015-2016, 2016-2017 en 2017-2018, aangezien de opgelegde minima voor de hertachtigen zonder gewei, zoals bepaald in de afschotplannen, niet werden behaald. Het afschotplan, dat gericht is aan particulieren of, zoals in dit geval, aan verenigingen van personen, wordt toegekend door de directeur van de afdeling Natuur en Bossen om de dichtheid van de hertenpopulatie te reguleren.

Artikel 1 van het besluit van de Waalse Gewestexecutieve van 22 april 1993 betreffende het afschotplan voor de jacht op edelherten bepaalt dat het afschotplan wordt toegekend voor een jachtseizoen. Artikel 1, § 1, 2°, van de Jachtwet van 28 februari 1882 omschrijft het jachtjaar als de periode van twaalf maanden waarvan de openings- en sluitingsdata door de regering worden vastgelegd. Laatstgenoemde bepaling is dus uit zichzelf niet uitvoerbaar. Artikel 1ter, eerste lid, van de Jachtwet van 28 februari 1882 bepaalt dat in het Waalse Gewest, de regering de data van opening, van sluiting en van schorsing van de jacht, voor het geheel of een gedeelte van zijn grondgebied, voor elke categorie, soort, type, of geslacht van wild en voor elke jachtwijze, voor een periode van vijf jaar vastlegt.

In het kader hiervan heeft de Waalse regering bij besluit van 24 maart 2016 voornoemde data vastgelegd van 1 juli 2016 tot 30 juni 2021. Dat besluit volgt op een eerder besluit van de Waalse regering van 12 mei 2011 dat, overeenkomstig zijn artikel 1, van toepassing is van 1 juli 2011 tot 30 juni 2016, voor vijf opeenvolgende jachtjaren, die elk een periode bestrijken van 1 juli tot 30 juni van het volgende jaar.

Het hof van beroep te Luik spreekt de “*Conseil cynégétique du Bois Saint Jean*” vrij van alle telastleggingen wegens het ontbreken van een wettelijke grondslag voor de vervolging. De appelrechters wijzen erop dat de Raad van State het besluit van de Waalse regering van 24 maart 2016 heeft vernietigd bij arrest van 25 oktober 2019 en zijn vernietigingsbeslissing heeft gemotiveerd op grond dat het besluit van de Waalse regering van 23 maart 1995 tot vaststelling van de werking en de voorwaarden voor de raadpleging van de Hoge Jachtraad, artikel 3, § 1, Wet Raad van State schendt bij gebrek aan verantwoording van de spoedeisendheid, waardoor de raadpleging van de afdeling wetgeving binnen een termijn van drie dagen onmogelijk wordt gemaakt. Het hof van beroep leidt hieruit af dat, als gevolg daarvan, alle besluiten van de Waalse regering aangenomen op grond van het advies van de Hoge Jachtraad, dat een substantiële vormvereiste uitmaakt, eveneens onwettig zijn. Het hof beslist bijgevolg dat voormelde besluiten van 12 mei 2011 en 24 maart 2016 geen wettelijke grondslag kunnen vormen voor de strafvervolging, gelet op artikel 159 Grondwet dat bepaalt dat

de hoven en de rechtbanken de algemene, provinciale en plaatselijke besluiten en verordeningen alleen toepassen in zoverre zij met de wetten overeenstemmen.

Het openbaar ministerie heeft tegen het bestreden arrest cassatieberoep ingesteld en voert daarbij met name een middel aan dat schending aanvoert van artikel 159 Grondwet, artikel 14ter Wet Raad van State, de artikelen 1, § 1, 2°, en 1^{quater} van de Jachtwet van 28 februari 1882, artikel 1 van het besluit van de Waalse regering van 22 april 1993 betreffende het afschotplan voor de jacht op edelhert en artikel 1 van het besluit van de Waalse regering van 24 maart 2016 waarbij de openings-, sluitings- en schorsingsdata voor de jacht van 1 juli 2016 tot 30 juni 2021 zijn vastgelegd. Het openbaar ministerie stelt dat het arrest van de Raad van State van 25 oktober 2019 dat het besluit van 24 maart 2016 vernietigt, de gevolgen van de vernietigde akte heeft gehandhaafd, met name van het artikel 1 waarin de openings- en sluitingsdata van de vijf desbetreffende jachtjaren zijn vastgesteld. Het openbaar ministerie dat hiervoor verwijst naar het arrest nr. 18/2012 van het Grondwettelijk Hof van 9 februari 2012, argumenteert dat, om de rechtszekerheid te vrijwaren, het handhaven van de gevolgen van een besluit met toepassing van artikel 14ter Wet Raad van State tot gevolg heeft dat de juridische waarde ervan wordt bewaard en het aldus wordt onttrokken aan de censuur van artikel 159 Grondwet.

Het Hof verwerpt het cassatieberoep. In antwoord op het middel wijst het Hof vooreerst erop dat het door artikel 159 Grondwet gewaarborgde legaliteitsbeginsel deel uitmaakt van een geheel van algemene rechtsbeginselen met grondwettelijke waarde, waaronder het rechtszekerheidsbeginsel, en dat om de rechtszekerheid te vrijwaren en te vermijden dat bestaande rechtstoestanden door de nietigverklaring zouden worden aangetast, aan de Raad van State de bevoegdheid werd toegekend om zijn vernietigingsarresten in de tijd aan te passen. Het Hof wijst vervolgens erop dat in strafzaken voormeld artikel 159 evenwel moet worden gecombineerd met artikel 12, tweede lid 2, Grondwet, dat bepaalt dat niemand kan worden vervolgd dan in de gevallen die de wet bepaalt en in de vormen die ze voorschrijft, en beslist dat het handhaven van de gevolgen van een onwettige reglementaire akte deze vereiste niet vervult. Ten slotte leidt het Hof hieruit af dat de misdrijven van niet-naleving van het afschotplan van de jachtjaren 2016-2017 en 2017-2018, bij gebrek aan een wettelijke grondslag voor de bepaling van het jachtseizoen, niet beantwoorden aan het legaliteitsbeginsel, dat een noodzakelijke voorwaarde voor het bestaan van een misdrijf uitmaakt.

[\(ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210224.2F.20\)](#)

Laster door aantijging in tegenwoordigheid van de beledigde en voor getuigen – Getroffene die handelingen met een openbaar karakter heeft verricht die verband houden met zijn ambt – Vereiste van een of meerdere getuigen – Verjaringstermijn van de strafvordering – Decreet van 20 juli 1831 op de drukpers – Verenigbaarheid met artikel 10 EVRM

Arrest van 29 september 2021 ([P.21.0523.F](#)) met conclusie van advocaat-generaal M. Nolet de Brauwere

Een moeder van leerlingen uit een secundaire school heeft de wiskundeleraar van haar kinderen verbaal aangevallen: in aanwezigheid van de prefect van de school heeft zij

hem verweten haar kinderen te hebben “gebroken” en “gedood” met zijn discriminerende gesjacher dat en gedragingen die bedoeld waren om kinderen wier afkomst hem niet beviel, uit de school te weren, dat hij enkel “*de blonde kinderen met blauwe ogen en de kinderen van artsen*” wenste over te houden en dat er volgens hem voor kinderen van Marokkaanse origine of van bescheiden afkomst in zijn klas geen plaats was.

Zij werd omwille van deze uitlatingen vervolgd wegens de tenlastelegging laster zoals bedoeld in de artikelen 443, eerste lid, 444, 450, eerste lid, en 453*bis* Strafwetboek.

Het hof van beroep te Brussel heeft de tenlastelegging in een arrest van 18 maart 2021 bewezen verklaard.

In het cassatieberoep dat tegen voornoemd arrest werd ingesteld, verwijt de beklagde het arrest de verjaringstermijn van drie maanden welke is voorgeschreven wanneer de laster is gericht tegen een openbare ambtenaar of een agent van de openbare macht, niet ambtshalve te hebben toegepast.

In het besproken arrest oordeelt het Hof – op de gedeeltelijk andersluidende conclusie van het openbaar ministerie – dat artikel 4 Decreet van 20 juli 1831 op de drukpers, vereist dat de laster een persoon heeft getroffen die handelingen met een openbaar karakter heeft verricht, welke verband houden met zijn ambt, wat impliceert dat hij, rechtstreeks of onrechtstreeks in opdracht van de Natie, handelingen van openbare macht verricht. De door het decreet ingevoerde regeling van de korte verjaring heeft immers tot doel het toezicht door de burgers op de bestuurshandelingen te vergemakkelijken.

Volgens het Hof impliceert het onderrichten van wiskunde, zelfs in een school die tot het officiële onderwijsnet behoort, op zich echter niet dat de leraar die met dat onderricht is belast, een voorrecht van openbare macht uitoefent.

Het Hof breekt aldus met een bepaalde rechtspraak volgens welke de onderwijsambtenaren en met name de onderwijzeressen van het gemeentelijk onderwijs, de hoedanigheid van openbaar ambtenaar hebben wanneer zij handelen in het kader van hun functies of hun beroepslichten³⁷.

Een andere grief voert aan dat het bestreden arrest genoegzaam genomen met de aanwezigheid van één enkele getuige om de tenlastelegging bewezen te verklaren, terwijl het gebruik van het meervoud van dat begrip in de formulering van artikel 444, vierde lid, Strafwetboek erop wijst dat er op zijn minst twee getuigen vereist zijn. Het constitutioneel bestanddeel van de openbaarheid voorzien door voornoemde bepaling zou dus ontbreken.

Het Hof – op andersluidende conclusie van het openbaar ministerie – verworpt deze grief. Daarvoor analyseert het Hof de ontstaansgeschiedenis van voornoemd artikel 444 Strafwetboek: “*Hieruit blijkt dat de bestraffing van het duel slechts kon worden aangenomen als de burgers in de wet, eerder dan in de wapens, bepalingen konden vinden die hun eer op een efficiënte wijze konden beschermen. De oorspronkelijke*

³⁷ Luik 4 juli 1872, *Pas.* 1872, II, 389; Cass. (Fr) 18 mei 1893, *DP* 1895, I, 462, e.a., geciteerd door J. LECLERCQ, “Atteintes portées à l’honneur ou à la considération des personnes”, *Novelles, Droit pénal*, IV, 1989, 151, nr. 7217.

versie van het vierde lid van dat artikel vereiste de tegenwoordigheid van getuigen niet. Volgens die versie was laster op zich al strafbaar als de lasterlijke aantijging was geuit in tegenwoordigheid van de beledigde, zelfs al was dat zonder tegenwoordigheid van getuigen. Er werd toen opgemerkt dat wanneer de beledigde de enige getuige van het wanbedrijf was, zijn eer niet kon zijn gekrenkt, en dit het bewijs van het wanbedrijf bemoeilijkte omdat het uitsluitend van zijn verklaring afhankelijk was. Om die reden werden daarna de woorden ‘en voor getuigen’ toegevoegd. “Welnu”, vervolgt het Hof, “geen enkele wettelijke bepaling vereist het bestaan van meerdere getuigenissen als formele voorwaarde om deze toelaatbaar te kunnen verklaren. Hieruit volgt dat, voor zover het een kwestie van bewijsvoering betreft, het wanbedrijf laster door aantijging in tegenwoordigheid van de beledigde en voor ‘getuigen’, zelfs in tegenwoordigheid van één enkele getuige, bewezen kan worden verklaard. Opdat de in een private plaats geuite aantijging niet langer als een belediging kan worden beschouwd, moet ze buiten de tegenwoordigheid van elke mogelijke getuige zijn geuit, in welk geval ze de eer van de getroffene immers niet meer kan krenken en hem evenmin aan de openbare verachting kan blootstellen, terwijl dit in tegenwoordigheid van een derde wel het geval is.”

Deze beslissing beëindigt aldus een discussie die hierover in de rechtsleer werd gevoerd. Verschillende auteurs, waarnaar het openbaar ministerie overigens verwees om tot de gegrondheid van het middel te besluiten, waren de mening toegedaan dat de mondelinge aantijging niet enkel in tegenwoordigheid van de beledigde, maar ook van verschillende personen – minstens twee – moest zijn geuit³⁸. Het besproken arrest verwerpt ondubbelzinnig die letterlijke interpretatie van de wettekst.

[\(ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210929.2F.3\)](#)

Wegverkeer – Misdrijf bedoeld in de artikelen 29ter en 67ter Wegverkeerswet – Vermoeden van onschuld – Bewijslast

Arrest van 14 december 2021 ([P.21.1108.N](#))

Op 9 december 2018 wordt een snelheidsovertreding met een geleased voertuig vastgesteld. Op 20 december 2018 wordt onder meer een vraag tot inlichtingen gericht aan de leasingmaatschappij, met verzoek op grond van de artikelen 29ter en 67ter Wegverkeerswet de politie te informeren over de identiteit van de bestuurder binnen de 15 dagen na de verzenddatum van de brief. De leasingmaatschappij gaf geen gevolg aan die vraag binnen de wettelijke termijn en voert hierbij aan de vraag niet te hebben ontvangen. Voor dit misdrijf wordt de leasingmaatschappij vervolgd voor de politierechtbank.

Het bestreden vonnis oordeelt, overeenkomstig de vaststaande rechtspraak, dat de schuldigverklaring aan het in de voormelde wetsbepalingen bedoelde misdrijf niet het bewijs vereist van het feit dat die vraag om inlichtingen ook werd ontvangen door de houder van de kentekenplaat van het voertuig of door de houder van het voertuig. Indien de titularis van het kenteken van het voertuig of de houder van het voertuig

³⁸ A. DE NAUW en F. KUTY, *Manuel de droit pénal spécial*, Luik, Wolters Kluwer 2018, 596, nr. 875; J. LECLERCQ, “Atteintes portées à l’honneur ou à la considération des personnes”, *Novelles, Droit pénal*, IV, 1989, 173, nr. 7307 (met verwijzing naar Luik, 1 april 1925, *Pand. pér.* 1925, 219).

beweert dat zij het verzoek om inlichtingen niet heeft ontvangen, moet zij de feitelijke elementen opgeven die haar bewering aannemelijk maken, wat de beklagde, volgens het bestreden vonnis niet doet. De leasingmaatschappij wordt schuldig verklaard aan de bedoelde telastlegging.

De beklagde bestrijdt de beslissing van het vonnis en de rechtspraak waarop het is gesteund. Zij oordeelt dat aldus artikel 6.2 EVRM wordt geschonden en het vermoeden van onschuld en de bewijslast worden miskend.

Over de door het bestreden vonnis toegepaste oplossing zijn in onder meer de rechtsleer standpunten *pro* en *contra* geformuleerd. Zo is C. De Roy van oordeel dat met die rechtspraak een goed evenwicht wordt bereikt tussen de verschillende belangen die hier spelen³⁹. Kritische rechtsleer argumenteert evenwel dat deze rechtspraak repressief is op het risico de regel van de strikte interpretatie van de wet te miskennen en houdt voor dat er exegetisch wordt geïnterpreteerd in het nadeel van de beklagde en extensief of suppletief in het voordeel van de vervolgende partij⁴⁰.

In de rechtsleer wordt het aangetekend verzenden of tegen ontvangstbewijs overmaken van de vragen om inlichtingen verdedigd⁴¹.

Op het cassatieberoep dat door de beklagde is ingesteld, verbreekt het Hof het oordeel van het bestreden vonnis, nuanceert het de bestaande rechtspraak en verstrengt het de bewijslast voor het openbaar ministerie. Het Hof oordeelt dat een schuldigverklaring van de kentekenplaathouder-rechtspersoon aan het door artikel 67ter, eerste en tweede lid, Wegverkeerswet bedoelde wanbedrijf vereist dat indien de vraag om inlichtingen schriftelijk aan de kentekenplaathouder is verstuurd, redelijkerwijze kan worden aangenomen dat die vraag door de kentekenplaathouder effectief is ontvangen dan wel dat de niet-ontvangst een gevolg is van het nalatig handelen van de kentekenplaathouder.

Artikel 6.2 EVRM en het algemeen rechtsbeginsel van het vermoeden van onschuld verzetten zich niet ertegen dat de rechter uit de vaststelling dat de vraag om inlichtingen daadwerkelijk werd verstuurd, afleidt dat die vraag ook daadwerkelijk is ontvangen door de kentekenplaathouder dan wel dat de niet-ontvangst een gevolg is van het nalatig handelen van de kentekenplaathouder, mits de kentekenplaathouder gelet op de zware sanctie die hij kan oplopen, over een daadwerkelijke mogelijkheid beschikt om dit vermoeden van ontvangst of nalatigheid voor het niet-ontvangen te weerleggen. Dit veronderstelt dat de vervolgende partij aantoont dat de vraag om inlichtingen werd aangeboden aan de kentekenplaathouder zelf of aan de zetel ervan.

De rechter die uit het enkele gegeven dat een vraag om inlichtingen is verstuurd naar de zetel van de kentekenplaathouder-rechtspersoon het vermoeden afleidt dat de

³⁹ C. DE ROY, "Het ontvangen door de rechtspersoon van de vraag tot identificatie van de bestuurder van het motorvoertuig in de zin van artikel 67ter Wegverkeerswet", VAV 2014, 49.

⁴⁰ J. VAN ROSSUM, "Quelques difficultés fréquentes en droit de la circulation: les radars détecteurs de vitesse; l'identification du conducteur; l'emploi les langues", in J. VAN ROSSUM (ed.), *Actualités en droit de la circulation*, Brussel, Larcier, 2016, 77, nr. 22.

⁴¹ P. ARNOU en M. DE BUSSCHER, *Misdrijven en sancties in de Wegverkeerswet*, Antwerpen, Kluwer, 1999, 66, nr. 184; S. SZULANSKI, "L'article 67ter de la loi relative à la police de la circulation routière", VAV 2009, 245; S. STALLAERT, "De strafrechtelijke aansprakelijkheid van rechtspersonen en wegverkeer: artikel 67ter Wegverkeerswet en het belang van de pleitbezorger", VAV 2013, 107-108.

kentekenplaathouder daardoor alleen kennis heeft van de vraag om inlichtingen of dat hij die kennisname zelf onmogelijk heeft gemaakt en die op grond daarvan oordeelt dat het hem dan ook toekomt aannemelijk te maken dat hij de vraag om inlichtingen niet heeft ontvangen en dat hij niet nalatig is geweest, schendt artikel 6.2 EVRM en miskent het algemeen rechtsbeginsel van het vermoeden van onschuld.

Het Hof oordeelt verder dat het bestreden vonnis dat het vermoeden dat de eiseres kennis had van de vraag om inlichtingen louter afleidt uit de verzending van de uitnodiging tot onmiddellijke inning met een vraag om inlichtingen, zonder vast te stellen dat blijkt dat die vraag om inlichtingen aan de eiseres zelf werd aangeboden dan wel op haar zetel, artikel 6.2 EVRM schendt en het algemeen rechtsbeginsel van het vermoeden van onschuld miskent.

Met dit arrest verlaat het Hof aldus zijn rechtspraak waarin expliciet wordt gesteld dat niet moet zijn aangetoond dat de vraag om inlichtingen is ontvangen door de bestemming en dat het aan de bestemming toekomt de niet-ontvangst aannemelijk te maken⁴².

[\(ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20211214.2N.16\)](#)

Strafprocedure

Voorlopige hechtenis – Verbod om als dwangmiddel te gebruiken – Onherroepelijke miskennis van een grondvoorwaarde van de hechtenistitel – Geen toekenning wegens het kennelijk gebrek aan samenwerking van de inverdenkinggestelde – Artikel 6.2 EVRM – Vermoeden van onschuld – Zwijgrecht – Invrijheidstelling onder voorwaarden

Arrest van 10 februari 2021 (P.21.0163.F) met conclusie van advocaat-generaal M. Nolet de Brauwere

Een inverdenkinggestelde werd in voorlopige hechtenis geplaatst wegens vervaardiging van verdovende middelen, met de omstandigheid dat de feiten zouden zijn gepleegd in het kader van de bedrijvigheid van een vereniging. Bij de eerste verschijning voor de raadkamer bekritiseerde de verdediging de wettigheid van het bevel tot aanhouding om reden dat het bevel zou zijn uitgevaardigd met het oog op het uitoefenen van een vorm van dwang, en aldus met schending van artikel 16, § 1, derde lid, Wet Voorlopige Hechtenis en miskennis van het vermoeden van onschuld.

Aan de onderzoeksrechter werd verweten de mogelijkheid tot invrijheidsstelling onder voorwaarden van de inverdenkinggestelde of de toepassing van de detentie onder elektronisch toezicht te hebben afgewezen, met als motivering dat die modaliteiten niet voldoende waarborgen boden voor de openbare veiligheid “*a fortiori gelet op het kennelijk gebrek aan medewerking van de inverdenkinggestelde*”.

Nadat de voorlopige hechtenis werd bevestigd door de raadkamer, tekende de inverdenkinggestelde beroep aan bij het hof van beroep, kamer van inbeschuldigingstelling. Dat onderzoeksgerecht besliste dat “*die formulering een*

⁴² Cass. 18 september 2019, AC 2019, 1731; Cass. 23 januari 2019, AC 2019, 146; Cass. 13 november 2018 (P.18.0508.N), ongepubl.; Cass. 29 april 2014, AC 2014, 1022.

vorm van dwang uitmaakt[e] die van aard [was] om een miskennis van het vermoeden van onschuld tot gevolg te hebben”, maar dat de rechter dit kon herstellen, hetzij “door [die] verkeerde motivering te vervangen door een juiste motivering”, hetzij door de fout waarmee het bevel tot aanhouding was aangetast, recht te zetten. Vervolgens verwierp het hof van beroep de door de inverdenkinggestelde gevraagde modaliteiten, omdat, volgens het hof, deze maatregelen niet afdoende leken om het risico op recidive, collusie met derden of onttrekking aan het optreden van Justitie te ondervangen.

Op cassatieberoep van de inverdenkinggestelde herinnert het Hof vooreerst eraan dat het verbod om de voorlopige hechtenis als dwangmiddel te gebruiken, het gevolg is van het zwijgrecht waarover elke verdachte van een misdrijf beschikt, dat op zijn beurt voortvloeit uit de verplichting, voor de gerechtelijke autoriteiten, om het vermoeden van onschuld van de betrokkene te eerbiedigen. Vervolgens beslist het Hof dat de miskennis van dat verbod raakt aan een grondvoorwaarde van het bevel tot aanhouding en niet zomaar als een eenvoudige vergissing in de formulering kan worden beschouwd, zodat de onderzoeksgerechten niet bij machte zijn om die fout te verhelpen.

Bijgevolg oordeelt het Hof, op andersluidende conclusies van de advocaat-generaal, dat de vaststelling dat het bevel tot aanhouding werd uitgevaardigd met schending van deze grondvoorwaarde, leidt tot de vaststelling dat die hechtenistitel nietig is en dat de inverdenkinggestelde in vrijheid moet worden gesteld. Het arrest van de kamer van inbeschuldigingstelling wordt dan ook vernietigd zonder verwijzing⁴³.

[\(ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210210.2F.20\)](#)

Herziening – Verzoekschrift – Met redenen omkleed gunstig advies van drie advocaten bij het Hof van Cassatie of van drie advocaten die tenminste tien jaar ingeschreven zijn op de tabel – Inschrijving op de lijst van de advocaten-stagiairs – Niet-ontvankelijkheid van de aanvraag tot herziening

Arrest van 11 mei 2021 ([P.21.0284.N](#))

In deze zaak diende het Hof te herinneren aan een belangrijke formele voorwaarde voor de ontvankelijkheid van een herzieningsprocedure. Artikel 443, tweede en derde lid, Wetboek van Strafvordering bepaalt immers dat een aanvraag tot herziening niet ontvankelijk is indien de aanvrager bij zijn verzoekschrift geen met redenen omkleed gunstig advies voegt van drie advocaten bij het Hof van Cassatie of van drie advocaten die tenminste tien jaar ingeschreven zijn op de tabel⁴⁴. Het Hof oordeelt dat uit deze

⁴³ Over de cassatie zonder verwijzing, zie R. DECLERCQ, *Pourvoi en cassation en matière répressive*, Brussel, Bruylant, 2015, 747, en, ter illustratie van hypothesen voor een dergelijke beslissing verwees deze auteur naar het geval waarin het bevel tot aanhouding, volgens het Hof, niet geldig kon worden verklaard (*idem*, 748, nr. 1211, met uittreksel Cass., 20 augustus 1996, AC 1996, nr. 281).

⁴⁴ Vgl. daarentegen art. 442*quater*, § 2, Sv. m.b.t. de procedure tot heropening van de rechtspleging, dat weliswaar geen betrekking heeft op een advies dat bij de aanvraag moet worden gevoegd maar wel op de ondertekening van de aanvraag zelf. Volgens art. 442*quater*, § 2, Sv. dient de aanvraag tot heropening, behalve wanneer ze uitgaat van de procureur-generaal bij het Hof, te worden ondertekend door een advocaat die meer dan tien jaar *bij de balie* is ingeschreven. Dit betekent dat de stageperiode wél mee in aanmerking moet worden genomen. Zie hierover F. VAN VOLSEM, “Tien jaar toepassing van de heropening van de rechtspleging in strafzaken in België” in J. DE CODT, B. DECONINCK en D. THUIS (eds.), *Vijftig jaar*

bepaling volgt dat een inschrijving op de lijst van de advocaten-stagiairs hier niet als een inschrijving op de tabel kan worden aangemerkt. Bij de bewuste herzieningsaanvraag was een gunstig advies gevoegd van drie advocaten, waarvan één op 12 oktober 2007 werd ingeschreven op de lijst van de advocaten-stagiairs maar pas op 20 mei 2011 werd opgenomen op het tableau. Op de datum van het desbetreffende advies was de betrokken advocaat dan ook minder dan tien jaar ingeschreven op de tabel. Het verzoek tot herziening wordt bijgevolg niet ontvankelijk verklaard.

De voorwaarde dat de adviezen moeten uitgaan van drie advocaten bij het Hof van Cassatie of van drie advocaten die tenminste tien jaar ingeschreven zijn op de tabel, dateert al van de vroegere herzieningsprocedure, zoals die gold sinds de wet van 18 juni 1894. Die voorwaarde werd behouden bij de modernisering van de herzieningsprocedure door de wet van 11 juli 2018⁴⁵, die op dit punt slechts een terminologische verduidelijking aanbracht door de toevoeging van het woord “tenminste” (“drie advocaten die *tenminste* tien jaar ingeschreven zijn op de tabel”, wat eigenlijk een evidentie is) en door de schrapping van de verwijzing naar de (niet meer bestaande) tabel “*bij het hof van beroep*”⁴⁶.

Het was en blijft duidelijk de bedoeling van de wetgever om de kwaliteit van de herzieningsprocedure mede te waarborgen door hiervoor een gunstig advies te vereisen van drie ervaren advocaten, hetzij advocaten bij het Hof van Cassatie, hetzij advocaten die tenminste tien jaar ingeschreven zijn op de tabel, dit wil zeggen op het *tableau* van de Orde. Zowel vroeger als nu moet blijken dat aan dit vereiste is voldaan, zoniet moet de herzieningsaanvraag onontvankelijk worden verklaard⁴⁷. Dat een inschrijving op de lijst van de advocaten-stagiairs in deze context niet met een inschrijving op het tableau van de Orde kan worden gelijkgesteld, blijkt ook uit het Gerechtelijk Wetboek, dat een duidelijk onderscheid maakt tussen enerzijds de lijst van de advocaten-stagiairs en anderzijds het tableau van de Orde⁴⁸. De advocaat-stagiair is weliswaar een volwaardige advocaat, maar er blijft een onmiskenbaar verschil tussen een advocaat die is ingeschreven op het tableau (en dus niet meer onder toezicht staat) en een advocaat-stagiair (die nog begeleid moet worden)⁴⁹.

Het vereiste om bij het verzoekschrift een met redenen omkleed gunstig advies te voegen van drie advocaten bij het Hof of van drie advocaten die tenminste tien jaar ingeschreven zijn op het tableau, moet worden onderscheiden van de wettelijke voorwaarden waaraan het verzoekschrift zelf moet voldoen. Behalve wanneer de herzieningsaanvraag aanhangig wordt gemaakt door een vordering van de procureur-

Gerechtelijk Wetboek. Wat nu? Le Code judiciaire a cinquante ans. Et après? Hommage Ernest Krings & Marcel Storme, Brussel, Larcier, 2018, 674.

⁴⁵ Wet van 11 juli 2018 “houdende diverse bepalingen in strafzaken”, BS 18 juli 2018, 57582.

⁴⁶ Zie art. 2, 3°, Wet van 11 juli 2018. Memorie van toelichting, *Parl.St.* Kamer, zittingsperiode 2017-18, DOC 2969/001, p. 10-11, alsook de desbetreffende opmerking van de Raad van State, *ibid.*, 116.

⁴⁷ Cass. 23 december 1912, *Pas.* 1913, I, 41; Cass. 6 december 2005, *NC* 2007, 135, met noot L. ARNOU, “De ene handtekening is de andere niet bij de herzieningsprocedure voor het Hof van Cassatie”.

⁴⁸ Art. 428 en art. 430 Ger.W. Zie ook art. 429, eerste lid, Ger.W., dat bepaalt dat de aanneming van de eedaflegging van de advocaat geschiedt op de voordracht van *een advocaat die sedert ten minste tien jaar op het tableau van een balie* van het rechtsgebied is ingeschreven. Zie over het belang van het onderscheid tussen een tableau-advocaat en een advocaat-stagiair ook in Cass. 5 februari 1982, *AC* 1981-82, 731.

⁴⁹ J. STEVENS, *Advocatuur: regels & deontologie*, Kluwer, 2015, 314, 456-457, 471.

generaal bij het Hof of de procureur-generaal bij een hof van beroep, dient het verzoekschrift zelf bij toepassing van artikel 444, derde lid, Wetboek van Strafvordering, aldus te zijn ondertekend door een advocaat bij het Hof⁵⁰.

Afgezien van deze ongewijzigd gebleven formele vereisten waaraan de herzieningsaanvraag dient te voldoen, werd de herzieningsprocedure ingrijpend gewijzigd door de voormelde wet van 11 juli 2018, niet in het minst door de invoering van een “*Commissie voor herziening in strafzaken*”, een adviesorgaan dat werd ingevoerd voor het verlenen van advies over het zogenaamde “*novum*” als grondslag tot herziening (art. 443, eerste lid, 3°, Sv.)⁵¹. Vóór deze wet ging het Hof in het kader van de beoordeling van de ontvankelijkheid van de herzieningsaanvraag vaak zelf over tot een marginale controle van het aangevoerde *novum*⁵², wat soms leidde tot kritische bedenkingen in de rechtsleer⁵³. De instelling van een onafhankelijke herzieningscommissie dient mede in die context te worden gesitueerd. In het afgelopen jaar werden ook effectief zaken verwezen naar die commissie, en dit zowel door de Franstalige afdeling⁵⁴ als door de Nederlandstalige afdeling⁵⁵ van de tweede kamer van het Hof. In andere zaken werd de herzieningsaanvraag van meet af aan als “*kennelijk ongegrond*” verworpen (art. 445, vierde lid, Sv.)⁵⁶ of zelfs niet ontvankelijk verklaard (art. 445, derde lid, Sv.)⁵⁷.

[\(ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210511.2N.2\)](#)

Artikel 65/1 Wegverkeerswet – Aard en doelstelling van het bevel tot betaling – Beroep tegen het bevel tot betaling – Bevoegdheid van de politierechtbank of van de correctionele rechtbank in beroep

Arrest van 1 juni 2021 ([P.21.0325.N](#)) met conclusie van advocaat-generaal A. Winants

Aanleiding tot dit arrest was het negeren door een weggebruiker van een rood verkeerslicht. De overtreder kreeg daarvoor een uitnodiging tot betaling van een onmiddellijke inning van 174 euro, vervolgens een uitnodiging tot betaling van een

⁵⁰ Cass. 16 februari 2021 (P.21.0103.N), ongepubl. en Cass. 8 juni 2021 (P.21.0457.N), ongepubl., waarin de herzieningsaanvraag telkens niet ontvankelijk werd verklaard omdat het verzoekschrift niet was ondertekend door een advocaat bij het Hof.

⁵¹ Art. 445, derde tot en met tiende lid, Sv. Zie over de nieuwe herzieningsprocedure P. TRAEST en J. ROELANDT, “Herziening van de herziening anno 2019”, *NC* 2019, 481-508.

⁵² Cf. R. DECLERCQ, “Herziening”, in *Comm. Straf.*, Mechelen, Kluwer, losbl., p. 11, nr. 31.

⁵³ Zie bv. M. MAHIEU en J. VAN MEERBEECK, “Procédure de révision en matière pénale”, in *Droit pénal et procédure pénale*, Brussel, Kluwer, losbl. (afl. 24 (31 mei 2010)), p. 38-42, nr. 47.

⁵⁴ Cass. 8 september 2021 (P.21.1088.F), ongepubl., met concl. Adv.-Gen. D. VANDERMEERSCH. In deze zaak adviseerde de Commissie voor herziening in strafzaken dat er aanleiding was tot herziening van het desbetreffende vonnis van de correctionele rechtbank, waarop het Hof uiteindelijk ook is ingegaan door dit vonnis te vernietigen en de zaak te verwijzen naar een hof van beroep (Cass. 1 december 2021 (P.21.1088.F), met concl. Adv.-Gen. D. VANDERMEERSCH).

⁵⁵ Cass. 26 januari 2021 (P.21.1152.N), ongepubl. In deze zaak achtte de Commissie voor herziening in strafzaken de aanvraag tot herziening niet gegrond. Ook dit advies werd gevolgd door het Hof, dat heeft geoordeeld dat niet is voldaan aan de toepassingsvoorwaarden van artikel 443, eerste lid, 3°, Wetboek van Strafvordering, zodat de aanvraag tot herziening ongegrond is (Cass. 16 november 2021 (P.21.1152.N), ongepubl.).

⁵⁶ Cass. 21 september 2021 (P.21.0849.N), ongepubl.

⁵⁷ Cass. 14 december 2021 (P.21.1173.N), ongepubl.

minnelijke schikking van 235 euro en ten slotte gelet op de niet-betaling een bevel tot betalen voor een bedrag van 517,25 euro.

Tegen dit bevel tot betalen tekende de betrokkene het in artikel 65/1 Wegverkeerswet⁵⁸ geregelde beroep aan bij de politierechtbank. De wijze waarop het beroep diende te worden ingesteld en de te volgen procedure werd in dit (toenmalige) artikel beschreven (§ 2, eerste tot en met vijfde lid), maar de bepaling bleef vaag over de precieze rechtsmacht van de politierechtbank: er wordt enkel vermeld dat indien het beroep ontvankelijk wordt verklaard, het bevel als niet-bestaande wordt beschouwd en de griffier de definitieve beslissing inzake de ontvankelijkheid van het hoger beroep meedeelt aan de procureur des Konings (§ 2, zesde en zevende lid).

Die vage omschrijving zorgde voor verdeeldheid bij de vonnisrechters. Sommigen⁵⁹ - en dat was ook het geval voor de rechters in deze zaak - oordeelden op basis van een letterlijke lezing van artikel 65/1, § 2, zesde en zevende lid, Wegverkeerswet dat het ontvankelijk verklaren van het beroep tot gevolg had dat het bevel tot betalen als niet-bestaande diende te worden beschouwd, waarmee de rechtsmacht van de rechter was uitgeput. Anderen oordeelden, in de lijn van wat door het college van de procureurs-generaal werd voorgehouden⁶⁰, dat nadat het beroep ontvankelijk werd verklaard de rechter zich diende uit te spreken over de strafvordering voor de feiten die tot het bevel tot betaling aanleiding hadden gegeven.

Met het arrest heeft het Hof zijn taak om voor eenheid te zorgen in de rechtspraak vorm gegeven. Eerst wordt vanuit de doelstellingen die de wetgever met de invoering van het bevel tot betalen heeft beoogd, de precieze aard van een (uitvoerbaar) bevel tot betalen onderzocht en bepaald. Vervolgens wordt verduidelijkt wat de rechter precies moet beoordelen. Ten slotte geeft het arrest aan wat de mogelijke gevolgen zijn van de beslissing over het beroep.

Wat betreft de aard van een (uitvoerbaar) bevel tot betalen oordeelt het Hof dat:

- de wetgever een *sui generis*-procedure heeft ingevoerd die beoogt het openbaar ministerie in staat te stellen een uitvoerbare titel op te maken, zodat niet langer een beroep moet worden gedaan op een strafrechter om een overtreder aan wie een minnelijke schikking is voorgesteld, tot betaling te dwingen. De wetgever wilde immers de afhandeling van bepaalde verkeersstrafzaken stroomlijnen door het opleggen van een snelle, zekere en aan de concrete situatie aangepaste sanctie en dit volgens een procedure die aan de betrokkene een voldoende niveau van rechtsbescherming biedt. Het doel was de werklast van de met vervolging en berechting van verkeersstrafzaken belaste overheden te verminderen, zodat meer tijd vrijkomt voor de behandeling van complexe dossiers;
- de procedure strekt niet tot het opleggen van een straf in de zin van artikel 1 Strafwetboek, maar uitsluitend tot het creëren van een uitvoerbare titel. Door het uitvaardigen van een bevel tot betalen en de daarop volgende procedure wordt de

⁵⁸ Dit betrof de versie van deze bepaling zoals laatst gewijzigd door artikel 22 Wet van 6 maart 2018 (*BS* 15 maart 2018) en door artikel 5 Wet van 2 september 2018 (*BS* 2 oktober 2018), maar voor de wijziging door artikel 16 Wet van 21 juni 2021 (*BS* 29 juni 2021) en door artikel 29 Wet 28 november 2021 (*BS* 30 november 2021, 2ed.).

⁵⁹ Bijv. Pol. Oost-Vlaanderen, afdeling Sint-Niklaas, 30 november 2020, *RW* 2020-2021, 1156 en noot.

⁶⁰ Omzendbrief nr. 04/2013 van het College van de procureurs-generaal bij de hoven van beroep, herziene versie 2 november 2020, p. 4, Zie <https://www.om-mp.be/nl/meer-weten/omzendbrieven>.

strafvordering niet in werking gesteld en de in artikel 65/1, § 2, Wegverkeerswet uitgewerkte bezwaarprocedure kan dan ook niet ertoe leiden dat de politierechtbank of in hoger beroep de correctionele rechtbank kennis neemt van de strafvordering voor de feiten die aanleiding hebben gegeven tot het uitvaardigen van het bevel tot betalen.

Daaruit leidt het Hof af dat de politierechtbank en in hoger beroep de correctionele rechtbank ingeval van een door artikel 65, § 2, Wegverkeerswet ingesteld beroep moeten onderzoeken of:

- het bij verzoekschrift ingesteld beroep voldoet aan de voorgeschreven tijds- en vormvoorwaarden;
- de door de wetgever opgelegde voorwaarden voor het uitvaardigen van het bevel tot betalen door het openbaar ministerie en de kennisgeving ervan zijn verenigd;
- wel vaststaat dat de persoon tegen wie het bevel tot betalen is uitgevaardigd, de feiten op grond waarvan dit bevel is uitgevaardigd, heeft gepleegd. Dat veronderstelt dat wordt nagegaan of de voor de overtreding vereiste bestanddelen zijn verenigd, of die feiten aan de als overtreder aangemerkte persoon kunnen worden toegerekend en of de som waarvoor het openbaar ministerie het bevel tot betalen heeft uitgevaardigd, wettig is.

Daarmee verwerpt het Hof uitdrukkelijk de stelling dat de rechter zijn onderzoek van het beroep moet beperken tot een onderzoek naar de ontvankelijkheid ervan en dat elke ontvankelijkverklaring van een dergelijk beroep automatisch tot gevolg heeft dat het bevel tot betalen niet-bestaande wordt. Die opvatting zou volgens het Hof aan deze regeling elke zin ontnemen: een ontvankelijk beroep dat volgens de wil van de wetgever met redenen moet zijn omkleed, zou volstaan om aan het bevel tot betalen elke uitwerking te ontzeggen en dit ongeacht op welke gronden het is gesteund. Dat kan naar het oordeel van het Hof onmogelijk de bedoeling van de wetgever zijn geweest.

In het licht van de voormelde door de rechter te maken beoordeling, kan hij dan beslissen dat het beroep van de persoon tegen wie het bevel tot betalen is uitgevaardigd:

- onontvankelijk is, wat ertoe leidt dat eens de beslissing van de rechter definitief is, het bevel tot betalen uitvoerbaar wordt;
- ontvankelijk maar ongegrond is, wat eveneens ertoe leidt dat eens de beslissing van de rechter definitief is, het bevel tot betalen uitvoerbaar wordt;
- ontvankelijk en gegrond is, wat als gevolg heeft dat het bevel tot betaling als niet-bestaande moet worden beschouwd. Het is dan aan het openbaar ministerie om te oordelen of voor de feiten waarvoor het bevel tot betalen werd uitgevaardigd in het licht van de door de rechter gemaakte beoordeling de strafvordering alsnog kan worden ingesteld en vervolgens aan de strafrechter bij wie die strafvordering desgevallend aanhangig wordt gemaakt, om daarover te beslissen.

[\(ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210601.2N.5\)](#)

Voorlopige hechtenis – Verzoek tot voorlopige invrijheidstelling – Rechterlijke bevoegdheid – Samenstelling zetel – Ontvankelijkheid van het verzoek – Kennelijk onontvankelijk hoger beroep – Wachtermijn voor nieuw verzoekschrift – Verzoek om elektronisch toezicht

Arresten van 5 oktober 2021 ([P.21.1196.N](#)), 19 oktober 2021 ([P.21.1235.N](#)) en 28 september 2021 ([P.21.1204.N](#))

Wanneer na het afsluiten van het gerechtelijk onderzoek door het onderzoeksgerecht een beklaagde aangehouden blijft, is er geen sprake meer van een periodieke handhaving van zijn voorlopige hechtenis, maar blijft de vrijheidsberoving voor onbepaalde duur bestaan. Op grond van artikel 27 Voorlopige Hechteniswet heeft de aangehouden beklaagde in de vonnisfase wel de mogelijkheid om zelf zijn voorlopige invrijheidstelling te vragen. Daartoe dient hij op eigen initiatief een verzoekschrift aan de bevoegde rechter te richten.

Het Hof nam in 2021 enkele fundamentele beslissingen over de toepasselijkheid van deze procedure, meer in het bijzonder over het verband met de bodemprocedure, de opeenvolging van nieuwe verzoeken en de mogelijkheid om ook te kunnen verzoeken een voorlopige hechtenis onder de modaliteit van het elektronisch toezicht te laten uitvoeren.

Vanaf het ogenblik dat hoger beroep tegen een veroordeling door de correctionele rechtbank is ingesteld, moet overeenkomstig artikel 27, § 1, 2°, Voorlopige Hechteniswet het verzoekschrift aan de kamer belast met correctionele zaken in hoger beroep worden gericht. In het arrest van 5 oktober 2021 (P.21.1196.N) herinnert het Hof eraan dat daaruit niet volgt dat uitsluitend de correctionele kamer van het hof van beroep die kennis zal nemen of neemt van het hoger beroep van een beklaagde tegen een door de correctionele rechtbank gewezen vonnis, van dat verzoekschrift kennis mag nemen. Ook een andere correctionele kamer van het hof van beroep kan dus een dergelijk verzoek beoordelen⁶¹. Dit is als dusdanig evenwel ook weer niet steeds vereist, daar uit meerdere arresten van het Hof volgt dat niets belet dat de rechter die over een verzoekschrift oordeelde, later ook over de grond van de zaak oordeelt⁶².

Wel staat vast dat in ieder geval het onderzoeksgerecht in hoger beroep ter zake niet bevoegd kan zijn, maar uit het arrest van het Hof valt wel af te leiden dat de bevoegde correctionele kamer desgevallend kan zijn samengesteld uit raadsheren die doorgaans de kamer van inbeschuldigingstelling samenstellen⁶³. Dit sluit aan bij oudere rechtspraak van het Hof volgens dewelke artikel 292 Gerechtelijk Wetboek zich

⁶¹ Zie reeds Cass. 7 oktober 2014 (P.14.1468.N), ongepubl. In die zaak werd bovendien gepreciseerd dat het verzoekschrift niet bij de correctionele kamer van het hof van beroep kan worden ingediend, maar volgens artikel 27, § 3, Voorlopige Hechteniswet enkel ter griffie van het appelgerecht moet worden neergelegd. Overeenkomstig de artikelen 90, derde lid, en 109, derde lid, eerste zin, Gerechtelijk Wetboek komt het dan aan de eerste voorzitter van het hof van beroep toe de zaken te verdelen overeenkomstig het bijzonder reglement van dat hof, zodat het niet aan de verzoeker tot voorlopige invrijheidstelling staat te bepalen welke kamer over zijn verzoek zal oordelen.

⁶² R. DECLERCQ, *Beginselen van Strafrechtspleging*, Mechelen, Kluwer, 2014, 554 en de aldaar geciteerde rechtspraak.

⁶³ De kamer van inbeschuldigingstelling is daarentegen wel bevoegd in de hier niet toepasselijke gevallen omschreven in artikel 27, § 1, 3° en 5°, Voorlopige Hechteniswet. Zie daarover M.-A. BEERNAERT, H. BOSLY en D. VANDERMEERSCH, *Droit de la procédure pénale*, Brugge, la Chartre, 2020, 1200-1202.

evenmin ertegen verzet dat een lid van de kamer van inbeschuldigingstelling die heeft geoordeeld over de voorlopige hechtenis of over de regeling van de rechtspleging, zitting neemt in de correctionele kamer die over het verzoek tot voorlopige invrijheidstelling uitspraak doet⁶⁴.

Reeds bij arrest van 21 november 2001 oordeelde het Hof dat een tot het hof van beroep gericht verzoek tot voorlopige invrijheidstelling niet ontvankelijk is wanneer het hoger beroep tegen het veroordelend vonnis zelf kennelijk niet ontvankelijk is⁶⁵. Het bestreden arrest van het hof van beroep te Antwerpen dat leidde tot het arrest van het Hof van 5 oktober 2021 maakte dezelfde toepassing, maar het ging klaarblijkelijk niet om vergelijkbare toestanden als in het arrest van het Hof van 2001. De zaak uit 2001 betrof een manifest laattijdig ingesteld hoger beroep⁶⁶, terwijl de thans besproken zaak een niet (tijdig) neergelegd grievenschrift betrof⁶⁷. Het eerste vormgebrek is behoudens eventueel opgeworpen overmacht veeleer eenvoudig vast te stellen, het tweede lijkt minstens in de voorliggende casus complexer. Het Hof laat niet na dit in het arrest ook te concretiseren. Heeft de beklaagde zelf hoger beroep ingesteld in de gevangenis? Was er op enig ogenblik bijstand van een raadsman? Was hij ervan op de hoogte gebracht dat een ontvankelijk hoger beroep ook een tijdig neergelegd grievenschrift vereist? Daarenboven viel uit het bestreden arrest niet af te leiden of het beroepen vonnis bij verstek dan wel op verzet was geweest.

De antwoorden op die vragen bleken niet uit het bestreden arrest, zodat het Hof aan de reeds bestaande regel toevoegde dat het bij dergelijke niet-ontvankelijkverklaring van het verzoek tot voorlopige invrijheidstelling vereist is dat de kennelijke niet-ontvankelijkheid van het rechtsmiddel in de bodemprocedure op onmiskenbare wijze

⁶⁴ Cass. 3 juni 2014 (P.14.0871.N), ongepubl.

⁶⁵ Cass. 21 november 2001 (P.01.1509.F), ongepubl., met conclusie van Adv.-Gen. Spreutels. De conclusie van het openbaar ministerie was eensluidend. Adv.-Gen. Spreutels poneerde toen: *“L'article 27, § 2, alinéa 1er, de la loi du 20 juillet 1990 relative à la détention préventive dispose que « la mise en liberté provisoire peut (...) être demandée par celui qui est privé de sa liberté en vertu d'un ordre d'arrestation immédiate décerné après condamnation, à la condition qu'appel, opposition ou pourvoi en cassation ait été formé contre la décision de condamnation elle-même ». Selon l'exposé des motifs de ladite loi, lorsque l'appel est manifestement irrecevable, le juge est sans pouvoir pour statuer sur la requête. Certes, comme l'a rappelé votre Cour, la cour d'appel, statuant en chambre du conseil sur une requête de mise en liberté provisoire n'est pas l'instance d'appel du jugement de condamnation et n'a donc pas compétence pour l'examiner (Cass. 13/9/1989, RG 7724). En outre, la décision de la cour d'appel statuant sur le fondement d'une telle requête n'implique aucune décision sur la recevabilité de l'appel interjeté au fond (Cass. 23/1/1985, RG 4038; Cass. 13/11/1996, P.96.1372.F). Mais votre Cour n'a, à ma connaissance, jamais décidé que la cour d'appel, saisie d'une requête de mise en liberté provisoire, ne pouvait pas examiner la recevabilité de l'appel lui-même.*

Bien au contraire, un arrêt du 22 septembre 1930 énonce que la cour d'appel ne peut, sans violer l'article 7 de la loi du 20 avril 1874, disposition applicable à l'époque, statuer sur la requête de mise en liberté lorsqu'il résulte de la procédure que, l'appel du condamné n'ayant pas été formé dans les délais légaux, le titre de détention est le jugement dont appel, passé en force de chose jugée. Cette jurisprudence a été rappelée par M. l'avocat général Declercq, dans une note sous votre arrêt du 12 juin 1984 (Cass. 12/6/1984, RG 8834) : « la requête tendant à la mise en liberté provisoire est irrecevable lorsque, indépendamment du fait que l'arrestation immédiate a été ordonnée, la privation de liberté est, en réalité, subie en exécution de la condamnation elle-même. Ce sera le cas lorsque l'appel, interjeté contre le jugement de condamnation assorti d'un ordre d'arrestation immédiate, est tardif et manifestement irrecevable ». Cette solution est approuvée par la majorité de la doctrine.”

⁶⁶ Art. 203, § 1, Sv. Die zaak handelde wel over de toepassing van artikel 27, § 2, Voorlopige Hechteniswet, maar dat geeft hier geen onderscheid.

⁶⁷ Art. 204, eerste lid, Sv.

wordt vastgesteld. De kennelijke niet-ontvankelijkheid van het hoger beroep tegen de veroordeling noodzaakt met andere woorden dat iedere voorbarigheid op dat vlak ontegenzeggelijk is uit te sluiten. De invoering van deze toepassingsvoorwaarde heeft de bestaande rechtsregel duidelijk verscherpt.

Verder is met betrekking tot het verzoek tot voorlopige invrijheidstelling ook het arrest van het Hof van 19 oktober 2021 (P.21.1235.N) met betrekking tot de hernomen indiening van hetzelfde verzoekschrift vermeldenswaard. Bij afwijzing van een eerder verzoek belet immers niets dat nadien een nieuw verzoekschrift wordt ingediend. Aanvankelijk voorzag de wet geen wachttijd tussen opeenvolgende verzoeken. Om een carousel van verzoekschriften en dus proceduremisbruik door het herhaald indienen ervan te vermijden, oordeelde het Hof toen reeds dat een nieuw verzoekschrift dat is ingediend hangende het hoger beroep tegen een vorig verzoek, niet-ontvankelijk is zolang over dat hoger beroep geen uitspraak is gedaan⁶⁸. Thans bepaalt artikel 27, § 4, Voorlopige Hechteniswet een wachtermijn van één maand vanaf de verwerping van het voorgaande verzoekschrift⁶⁹. Elk verzoekschrift tot voorlopige invrijheidstelling dat voor het verstrijken van die wachtermijn wordt ingediend, is niet ontvankelijk. De wachtermijn is wel niet van toepassing indien een vorig verzoek niet ontvankelijk werd verklaard⁷⁰.

In zijn arrest van 19 oktober 2021 preciseerde het Hof daarover dat die wachtermijn van één maand slechts ingaat op het ogenblik dat definitief is beslist over het vorige verzoekschrift, dit is met inbegrip van de uitspraak over alle rechtsmiddelen. Daarbij hoort ook de beslissing van het Hof over het gebeurlijk ingestelde cassatieberoep en in geval van vernietiging ook de beslissing van de rechter op verwijzing. *In casu* werd reeds een verzoekschrift ingediend terwijl het vorige verzoek na vernietiging door het Hof nog hangende was bij het hof van beroep. Het vroegtijdig ingediende verzoekschrift kon bijgevolg niet ontvankelijk zijn, zodat de eiser in dat geval geen belang had bij zijn cassatievoorziening.

Het past ten slotte de aandacht te vestigen op het arrest van het Hof van 28 september 2021 (P.21.1204.N). Het Hof vernietigt daarin het bestreden arrest waarin werd geoordeeld dat een verzoek tot voorlopige invrijheidstelling onder de modaliteit van het elektronisch toezicht niet ontvankelijk was omdat dergelijk verzoek geen steun kon vinden in artikel 27 Voorlopige Hechteniswet. Na een in dit verband door het Grondwettelijk Hof vastgestelde ongrondwettigheid was het immers aan het Hof om die leemte in de wet in te vullen. Meer bepaald volgde uit het arrest van het Grondwettelijk Hof van 21 december 2017⁷¹ dat het hof van beroep in geval van een op grond van artikel 27, § 1, 2°, Voorlopige Hechteniswet ingediend verzoekschrift tot voorlopige invrijheidstelling ook kan beslissen om de hechtenis die wordt uitgevoerd in de gevangenis om te zetten in een hechtenis onder elektronisch

⁶⁸ Cass. 16 april 2013 (P.13.0658.N), ongepubl.

⁶⁹ Ingevoerd door artikel 133 Wet van 5 februari 2016 tot wijziging van het strafrecht en de strafvordering en houdende diverse bepalingen inzake justitie, *BS* 19 februari 2016, de zgn. “*Potpourri II-wet*”.

⁷⁰ Cass. 15 juli 2020 (P.20.0723.F), ongepubl.

⁷¹ GwH 21 december 2017, nr. 148/2017, *BS* 12 januari 2018, *JT* 2018, 97, noot M.-A. BEERNAERT en D. VANDERMEERSCH en *Rev.dr.pén.* 2018, 455, noot E. DELHAISE en O. NEDERLANDT.

toezicht⁷². Hierover verduidelijkte het arrest van 28 september 2021 verder dat niettegenstaande het onderzoeksgerecht bij de verwijzing van een in verdenkinggestelde naar het vonnisgerecht bij toepassing van artikel 26, § 3, eerste lid, Voorlopige Hechteniswet heeft beslist dat hij aangehouden blijft, die in verdenkinggestelde achteraf op grond van artikel 27, § 1, 1° en 2°, Voorlopige Hechteniswet niet enkel om zijn voorlopige invrijheidstelling kan verzoeken, maar ook om een omzetting van de in de gevangenis uit te voeren voorlopige hechtenis naar de modaliteit van de voorlopige hechtenis onder elektronisch toezicht. Daarmee werd in de lijn van de vermelde beslissing van het Grondwettelijk Hof de mogelijkheid tot toepassing van de modaliteit van het elektronisch toezicht op basis van een verzoek overeenkomstig artikel 27 Voorlopige Hechteniswet nogmaals bevestigd.

([ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210923.2N.1](#), [ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20211012.2N.21](#) en [ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210928.2N.22](#))

Straf en strafuitvoering

Verjaring van de straf – Invloed van verlenging van de uitvoeringstermijn van de correctionele werkstraf – Stuiting door daadwerkelijk gedeeltelijke uitvoering – Verjaringstermijn van de werkstrafvervangende gevangenisstraf

Arrest van 20 juli 2021 ([P.21.0839.F](#))

Een beklaagde werd bij een arrest gewezen door het hof van beroep op 27 maart 2014 veroordeeld tot een werkstraf van zeshonderd uren als hoofdstraf of, in geval van niet-uitvoering of gedeeltelijk uitvoering van deze straf, tot een vervangende gevangenisstraf van 7 jaar.

Die hoofdstraf werd slechts voor iets meer dan de helft uitgevoerd, wat de probatiecommissie ertoe bracht om de uitvoeringstermijn van de werkstraf te verlengen tot 30 september 2020.

De beklaagde werd uiteindelijk op 6 juni 2020 opgesloten om zijn vervangende straf uit te zitten, meer dan vijf jaar na het veroordelingsarrest en meer dan vier jaar na de laatste prestatie te hebben uitgevoerd, op 25 mei 2016.

De vraag rees of de hoofdwerkstraf en de vervangende gevangenisstraf waren verjaard op het ogenblik dat de beklaagde werd aangehouden.

De strafuitvoeringsrechtbank, die werd gevat met de verzoeken aangaande de voorwaardelijke invrijheidsstelling en het elektronisch toezicht, heeft geoordeeld van niet.

Het Hof verwerpt het cassatieberoep dat door de veroordeelde werd ingesteld.

Krachtens artikel 37^{quinquies}, § 2, tweede lid, Strafwetboek moet de correctionele werkstraf die door het hof van beroep aan de beklaagde wordt opgelegd, worden uitgevoerd binnen twaalf maanden na de dag waarop de rechterlijke beslissing in

⁷² Cass. 25 augustus 2021, P.21.1144.N. Zie in dat verband ook reeds Cass. 17 oktober 2018, *JT* 2018, 820, noot M.-A. BEERNAERT en *T.Strafr.* 2019, 129, noot F. VROMAN; Cass. 28 januari 2020 (P.20.0071.N), ongepubl.; Cass. 20 juli 2021 (P.21.0933.N), ongepubl.

kracht van gewijsde is gegaan. Wanneer die termijn door de probatiecommissie wordt verlengd, zoals hier het geval was, verjaart de correctionele werkstraf na verloop van 5 jaren te rekenen vanaf de datum bedoeld in artikel 92, eerste lid, Strafwetboek, nl. de dag van het in laatste aanleg gewezen arrest. Wanneer de gevangenisstraf een vervangende straf is voor de werkstraf, verjaart de gevangenisstraf na verloop van dezelfde termijn als de werkstraf.

De regel volgens dewelke de verjaring van de straf wordt gestuit door een daad van materiële uitvoering van de straf, vrijwillig dan wel gedwongen, wat betekent dat de veroordeelde de straf daadwerkelijk begint te ondergaan, is niet enkel van toepassing op de gevangenisstraf. De gedeeltelijke uitvoering van een werkstraf, voor zover die daadwerkelijk heeft plaatsgehad, stuit de verjaring.

Vermits de verjaringstermijn begon te lopen op 25 mei 2016, datum van de laatste prestatie van de beklaagde ter uitvoering van zijn werkstraf, en hij werd aangehouden op 6 juni 2020, dus minder dan vijf jaar na die laatste prestatie, is de vervangende gevangenisstraf niet verjaard.

[\(ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210720.VAC.1\)](#)

Sociaal recht

Ontslag van een beschermde werknemer om dringende reden – Nietig verzoekschrift in een verkeerde taal – Tijdigheid van een nieuw verzoekschrift in de correcte taal binnen drie werkdagen na nietigverklaring van het eerste verzoekschrift

Arrest van 4 oktober 2021 ([S.21.0009.N](#)) met conclusie van advocaat-generaal H. Vanderlinden

Deze zaak betrof een werkgever, met zetel in het tweetalige gebied Brussel-Hoofdstad, die een Franstalige werkneemster-vakbondsafgevaardigde, woonachtig in het Nederlandse taalgebied, wenste te ontslaan. Alle sociale betrekkingen tussen de werkgever en de werkneemster verliepen in het Frans.

Krachtens artikel 4, § 1, Wet Ontslagregeling Personeelsafgevaardigden moet de werkgever die het voornemen heeft een personeelsafgevaardigde of een kandidaat-personeelsafgevaardigde om een dringende reden te ontslaan, hem en de organisatie die hem heeft voorgedragen hierover inlichten bij een ter post aangetekende brief, die verstuurd wordt binnen drie werkdagen volgend op de dag gedurende welke hij kennis heeft gekregen van het feit dat het ontslag zou rechtvaardigen. Hij moet eveneens, binnen dezelfde termijn, bij verzoekschrift zijn zaak aanhangig maken bij de voorzitter van de arbeidsrechtbank.

Conform dit artikel stuurde de werkgever binnen de geldende termijn aan de werkneemster-vakbondsafgevaardigde en de betrokken vakorganisatie een ter post aangetekende brief en maakte hij de zaak bij verzoekschrift aanhangig bij de voorzitter van de Franstalige arbeidsrechtbank te Brussel. Zowel de aangetekende brieven als het verzoekschrift waren in het Frans opgesteld. Aangezien de partijen niet konden worden verzoend, maakte de werkgever de zaak vervolgens in toepassing van artikel 6 Wet Ontslagregeling Personeelsafgevaardigden aanhangig bij de voorzitter van de

Franstalige arbeidsrechtbank te Brussel, middels een dagvaarding zoals in kort geding, opgesteld in het Frans met Nederlandse vertaling.

Ingevolge een door de rechtbankvoorzitter ambtshalve opgeworpen vraag in verband met het taalgebruik in gerechtszaken argumenteerde de werkneemster dat de procedure onregelmatig was. De door de werkgever verstuurdte aangetekende brieven, het door hem neergelegde verzoekschrift en de dagvaarding zouden als nietig moeten worden beschouwd, wegens schending van artikel 4, § 1, tweede lid, Taalwet Gerechtszaken, dat vereist dat minstens het verzoekschrift en de dagvaarding niet in het Frans, maar in het Nederlands zijn opgesteld, omdat de werkneemster in het Nederlandse taalgebied woonachtig was.

De voorzitter van de Franstalige arbeidsrechtbank te Brussel stelde daarop ambtshalve een prejudiciële vraag aan het Grondwettelijk Hof, om te vernemen of artikel 4, § 1, Taalwet Gerechtszaken geen schending inhoudt van onder meer het gelijkheidsbeginsel door ook in de gegeven omstandigheden de partijen te verplichten de procedure in het Nederlands in te stellen, omwille van de woonplaats van betrokkene in het Nederlandse taalgebied, niettegenstaande zij Franstalig is en alle sociale betrekkingen in het Frans verliepen. Het Grondwettelijk Hof beantwoordde die vraag negatief⁷³. In het kader van zijn onderzoek of de regel van artikel 4, § 1, Taalwet Gerechtszaken niet op onevenredige wijze afbreuk doet aan het recht van de eiser-werkgever op toegang tot de rechter, wat volgens het Hof niet het geval is, overwoog het Grondwettelijk Hof o.m. uitdrukkelijk: *“De partij die de in artikel 4, § 1, tweede lid, van de wet van 15 juni 1935 bepaalde regel niet heeft nageleefd, en wier vordering op grond van artikel 40 van die wet nietig wordt verklaard, beschikt over een nieuwe termijn, die overeenstemt met de oorspronkelijke termijn waarover zij beschikte, om met naleving van de wet van 15 juni 1935 een nieuwe vordering bij de bevoegde rechter aanhangig te maken. De aldus nietig verklaarde akten stuiten immers de verjaring alsmede de op straffe van verval toegekende termijnen van rechtspleging.”*⁷⁴ Het Grondwettelijk Hof verwees voor dat laatste naar artikel 40, derde lid, Taalwet Gerechtszaken, krachtens hetwelk de akten, nietig verklaard wegens overtreding van die wet, de verjaring alsmede de termijnen van rechtspleging toegekend op straffe van verval stuiten. Hoewel het Grondwettelijk Hof dus eigenlijk niet werd ondervraagd over artikel 40 Taalwet Gerechtszaken – maar enkel over artikel 4, § 1, van die wet – nam het, weliswaar eerder ‘terloops’ doch uitdrukkelijk aan dat de eiser-werkgever, wiens eerste verzoekschrift nietig wordt verklaard wegens een schending van de taalwetgeving, zich kan beroepen op de regel van artikel 40, derde lid, Taalwet Gerechtszaken om alsnog regelmatig én tijdig een nieuw verzoekschrift in te dienen.

Mede op basis van het arrest van het Grondwettelijk Hof besloot de voorzitter van de Franstalige arbeidsrechtbank te Brussel tot de nietigheid van het verzoekschrift en de daaropvolgende dagvaarding wegens schending van artikel 4, § 1, tweede lid, Taalwet Gerechtszaken.

De werkgever legde vervolgens (beweerdelijk) binnen de drie werkdagen na de beslissing tot nietigverklaring van het Franstalige verzoekschrift door de voorzitter

⁷³ GwH 4 oktober 2018, nr. 116/2018.

⁷⁴ GwH 4 oktober 2018, nr. 116/2018, r.o. B.10.1.

van de Franstalige arbeidsrechtbank te Brussel bij de voorzitter van de Nederlandstalige arbeidsrechtbank te Brussel een nieuw verzoekschrift, opgesteld in het Nederlands, neer, en ging, na mislukking van de poging tot verzoening, opnieuw over tot dagvaarding.

De eerste rechter verklaarde de vordering van de werkgever die ertoe strekte de aan de werkneemster ten laste gelegde feiten te kwalificeren als een ernstige tekortkoming, die de werkgever zou toelaten de werkneemster om dringende redenen te ontslaan, gegrond.

Het arbeidshof daarentegen verklaarde de vordering van de werkgever ongegrond. Het arbeidshof oordeelde – in weerwil van de (terloopse) overwegingen van het Grondwettelijk Hof – dat de in artikel 4, § 1, Wet Ontslagregeling Personeelsafgevaardigden bepaalde dreedagetermijn waarbinnen de zaak door middel van een verzoekschrift bij de voorzitter van de arbeidsrechtbank aanhangig moet worden gemaakt, geen op straffe van verval toegekende ‘termijn van rechtspleging’ in de zin van artikel 40, derde lid, Taalwet Gerechtszaken is, zodat de vernietiging van het oorspronkelijke Franstalige verzoekschrift van de werkgever door de voorzitter van de Franstalige arbeidsrechtbank, de bedoelde termijn niet heeft gestuit en de werkgever bijgevolg niet beschikte over een nieuwe termijn die overeenstemt met de oorspronkelijke termijn om met naleving van de Taalwet Gerechtszaken een nieuw verzoekschrift in te dienen, zodat het nieuwe Nederlandstalige verzoekschrift laattijdig is.

Het cassatieberoep bekritiseerde het oordeel van het arbeidshof, door – met verwijzing naar voormeld arrest van het Grondwettelijk Hof – o.m. te argumenteren dat het in artikel 4 Wet Ontslagregeling Personeelsafgevaardigden bedoelde verzoekschrift een ‘akte tot inleiding van het geding’ in de zin van artikel 4 Taalwet Gerechtszaken is en dat in geval van nietigheid van dit verzoekschrift wegens een taalgebrek de regeling van artikel 40, derde lid, Taalwet Gerechtszaken moet worden toegepast.

In zijn arrest van 4 oktober 2021 oordeelt het Hof, op gelijkkluidende conclusie van de advocaat-generaal, dat, wanneer een werkgever vóór het verstrijken van de in artikel 4, § 1, Wet Ontslagregeling Personeelsafgevaardigden bedoelde termijn van drie werkdagen zijn zaak bij de voorzitter van de arbeidsrechtbank aanhangig maakt door middel van het bij artikel 4, § 2, bedoelde verzoekschrift en dit verzoekschrift op grond van artikel 40, eerste lid, Taalwet Gerechtszaken nietig wordt verklaard, dit nietig verzoekschrift de bedoelde termijn heeft gestuit, zodat de betrokken werkgever beschikt over een nieuwe termijn, die overeenstemt met de oorspronkelijke termijn waarover hij beschikte, om zijn zaak met naleving van de Taalwet Gerechtszaken bij de voorzitter van de arbeidsrechtbank aanhangig te maken. Het Hof vernietigt het bestreden arrest. Het Hof sluit zich daarmee bij de voormelde rechtspraak van het Grondwettelijk Hof aan.

Het Hof komt aldus terug op zijn arrest van 21 november 1994, waarin het oordeelde dat de termijn van artikel 4, § 1, Wet Ontslagregeling Personeelsafgevaardigden “*noch een verjaringstermijn, noch een termijn van rechtspleging is als bedoeld in de wet op het gebruik der talen in gerechtszaken, maar een fatale termijn waarvan het verstrijken leidt tot verval van het recht zelve*”, wat als gevolg heeft dat deze termijn bij nietigverklaring van het verzoekschrift ingevolge schending van de Taalwet

Gerechtszaken niet kan worden gestuit⁷⁵. Dat arrest stuitte op kritiek in een deel van de rechtsleer, die verdedigt dat de uitsluiting van de fatale termijnen van de toepassing van artikel 40, derde lid, Taalwet Gerechtszaken niet redelijk verantwoord is, in zoverre de initiële vordering tijdig werd ingesteld.

Vanuit de traditionele indeling van de tijdsbepalingen in het recht wordt de termijn van artikel 4, § 1, Wet Ontslagregeling Personeelsafgevaardigden als een ‘fatale termijn’ omschreven, die van verjaringstermijnen en proceduretermijnen of termijnen van rechtspleging moet worden onderscheiden⁷⁶:

- Fatale termijnen die betrekking hebben op het tijdsverloop waarbinnen de vordering in rechte moet worden ingesteld⁷⁷ en verjaringstermijnen gaan een geding vooraf, terwijl rechtsplegingstermijnen termijnen zijn die gelden voor het verrichten van een proceshandeling in de loop van het geding, bij aanwending van een rechtsmiddel of bij een middel van tenuitvoerlegging.
- Verjaringstermijnen en fatale termijn onderscheiden zich van elkaar doordat verjaringstermijnen de maatschappelijke rust willen bevorderen door feitelijke toestanden die lange tijd hebben bestaan ook juridisch te erkennen, terwijl fatale termijnen zijn gebaseerd op de idee dat met de verwezenlijking van bepaalde aanspraken niet te lang mag worden gewacht. Een eerste gevolg van dit verschil is dat de (bevrijdende) verjaring enkel het vorderingsrecht van de schuldeiser teniet doet, maar niet de schuldvordering zelf, terwijl het verstrijken van een fatale termijn het verlies van zowel het vorderingsrecht als de schuldvordering zelf tot gevolg heeft. Een tweede gevolg is dat fatale termijnen, wegens hun ‘strakheid’, in de regel (en behoudens overmacht), niet vatbaar worden geacht voor verlenging door stuiting of schorsing⁷⁸ (en vanuit die idee wordt traditioneel verdedigd dat een fatale termijn evenmin door een wegens een overtreding van de Taalwet Gerechtszaken nietig verklaarde dagvaarding wordt ‘onderbroken’⁷⁹), terwijl bij

⁷⁵ Cass. 21 november 1994, AC 1994, 999. Zie ook Cass. 1 maart 1993, AC 1993, 240, waarin het Hof in dezelfde zin besliste met betrekking tot de termijn bepaald in artikel 72 Arbeidsongevallenwet voor het instellen van een eis tot herziening van arbeidsongevallenvergoedingen.

⁷⁶ Zie over dit onderscheid o.m. G. DE LEVAL (ed.), *Droit judiciaire – Tome 2, Manuel de procédure civile*, Brussel, Larcier, 2021, 413-414; H. BOULARBAH en X. TATON, “Les vices de forme et les délais de procédure. Régime général et irrégularités spécifiques” in H. BOULARBAH en J.-F. VAN DROOGHENBROECK (eds.), *Les défenses en droit judiciaire*, Brussel, Larcier, 2010, 144; G. DE LEVAL en F. GEORGES, “La sanction des irrégularités procédurales” in C. ENGELS en P. LECOCQ, *Rechtskroniek voor de vrede- en politierechters 2009*, Brugge, die Keure, 2009, 460-461; A. DECROËS, “Les délais préfix (ou de forclusion)”, *JTT* 2007, 871; B. DECONINCK, “Artikel 860, 2° en 3°” in *Artikelsgewijze commentaar gerechtelijk recht*, Mechelen, Kluwer, 1998, 3, nr. 1; A. VAN OEVELEN, “Algemeen overzicht van de bevrijdende verjaring en de vervaltermijnen in het Belgisch privaatrecht”, *TPR* 1987, 1828, nr. 66.

⁷⁷ Er zijn ook andere fatale termijnen zoals deze voor het vervullen van een formaliteit of het uitoefenen van een bevoegdheid (bv. oud artikel 20, 5°, derde lid, Hypotheekwet).

⁷⁸ M. MARCHANDISE, *Traité de droit civil belge*, t. VI, *La prescription – Principes généraux et prescription libératoire*, Brussel, Bruylant, 2014, 49; A. VAN OEVELEN, “Algemeen overzicht van de bevrijdende verjaring en de vervaltermijnen in het Belgisch privaatrecht”, *TPR* 1987, 1832; R. DEKKERS, *Handboek burgerlijk recht*, deel III, 1972, 839; H. DE PAGE, *Traité élémentaire de droit civil belge*, t. VII, Brussel, Bruylant, 1957, 1032-1033.

⁷⁹ M.-P. NOËL, “Les délais préfix”, in *La prescription extinctive – Études de droit comparé*, Brussel, Bruylant, 2010, 155.

een verjaringstermijn de inleidende akte, in principe, een stuitend effect heeft en een nieuwe verjaringstermijn aanvat.

Met betrekking tot de nietigheidsregeling van artikel 40, derde lid, Taalwet Gerechtszaken werd door bepaalde rechtsleer echter geargumenteed dat, hoewel de finaliteit van de fatale termijnen onmiskenbaar verschilt van die van verjaringstermijnen en proceduretermijnen, dit verschil voor de toepassing van dat artikel bezwaarlijk pertinent kan worden geacht in het geval de oorspronkelijke vordering werd ingesteld vóór het verstrijken van de fatale termijn⁸⁰. Inzake fatale termijnen wordt immers ook aangenomen dat, hoewel deze termijnen uit hun aard niet vatbaar zijn voor verlenging door schorsing of stuiting, de fatale termijnen voor het instellen van de vordering in rechte ophouden te lopen op het ogenblik van de dagvaarding ten gronde, aangezien de termijn alsdan haar bestaansreden verliest⁸¹. Eenmaal de gedinginleiding tijdig heeft plaatsgehad, is de doelstelling van de wetgever immers bereikt: binnen de voorgeschreven termijn is zekerheid gecreëerd omtrent de juridische toestand en stopt de termijn met lopen. De handeling die binnen de fatale termijn moet worden gesteld, is immers precies om de vordering in rechte in te leiden. Eenmaal het geding – tijdig – aanhangig is gemaakt, komt het procesrecht in beeld en moeten de regels inzake (de regularisatie van) processuele of vormelijke gebreken waarmee het gedinginleidende stuk is behept hun uitwerking (kunnen) krijgen⁸². Zo ook wanneer de zaak voor een onbevoegde rechter werd ingeleid, neemt het feit dat artikel 2246 oud Burgerlijk Wetboek in principe niet van toepassing wordt geacht op fatale termijnen⁸³, niet weg dat er sprake is van een gedinginleiding en de vordering is gesteld⁸⁴. In de rechtsleer werd er bovendien op gewezen dat het onbetwist is dat artikel 40, derde lid, Taalwet Gerechtszaken van toepassing is op de termijnen voor het aanwenden van een rechtsmiddel, die ook van openbare orde zijn, waarvan het verstrijken eveneens resulteert in het verval van recht zelf, en die evenmin voor schorsing of stuiting vatbaar zijn⁸⁵.

⁸⁰ G. DE LEVAL en F. GEORGES, “La sanction des irrégularités procédurales” in C. ENGELS en P. LECOCQ, *Rechtskroniek voor de vrede- en politierechters 2009*, Brugge, die Keure, 2009, 454-455, m.b.t. de regel van artikel 700, tweede lid, Ger.W. (de stuitende werking van de, wegens vergissing in de keuze van de akte van rechtspleging, nietige dagvaarding) die evenwel analoog is aan die van artikel 40, derde lid, Taalwet Gerechtszaken. In dezelfde zin: F. BALOT, “La loi du 26 avril 2007 modifiant le Code Judiciaire en vue de lutter contre l’arriéré judiciaire: commentaires généraux et retombées en droit judiciaire notarial”, *RNB 2008*, 17. Zie evenwel *contra* X. TATON, “Les irrégularités, nullités et abus de procédure” in J. ENGLEBERT (ed.), *Le procès civil accéléré? Premiers commentaires de la loi du 26 avril 2007 modifiant le Code judiciaire en vue de lutter contre l’arriéré judiciaire*, Brussel, Larcier, 2007, 211 (later bijgetreden door K. PITEUS en J. VAN DONINCK (eds.), *Het gerechtelijk wetboek vernieuwd. Een praktische commentaar bij de wet van 26 april 2007*, Mechelen, Kluwer, 2008, 131).

⁸¹ M.-P. NOËL, “Les délais préfix”, in *La prescription extinctive – Études de droit comparé*, Brussel, Bruylant, 2010, 156.

⁸² Zie ook Cass. 24 maart 2003, AC 2003, 719, nr. 192, waarin het Hof oordeelde dat de nietigheidsregeling van art. 860 e.v. Ger.W. van toepassing is op bepaalde vormelijke onregelmatigheden waarmee het in artikel 4 Wet Ontslagregeling Personeelsafgevaardigden bedoelde verzoekschrift is behept.

⁸³ M.-P. NOËL, “Les délais préfix”, in *La prescription extinctive – Études de droit comparé*, Brussel, Bruylant, 2010, 155.

⁸⁴ M. MARCHANDISE, *Traité de droit civil belge*, t. VI, *La prescription – Principes généraux et prescription libératoire*, Brussel, Bruylant 2014, 49.

⁸⁵ H. BOULARBAH en J. ENGLEBERT, “Questions d’actualité en procédure civile” in *Actualités de droit judiciaire*, Brussel, Larcier, 2005, 137-138.

Het Hof komt nu aan die kritiek tegemoet door te oordelen dat, wanneer de nietigheid van de tijdig gestelde akte het gevolg is van een strijdigheid met de taalwetgeving, de eiser-werkgever beschikt over een nieuwe termijn van drie dagen vanaf de nietigverklaring om de handeling opnieuw, met naleving van de Taalwet Gerechtszaken, te stellen.

([ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20211004.3N.5](#))

Publiek en administratief recht

Staatloosheid – Verdrag van New York van 28 september 1954 – Uitlegging van het begrip ‘Staat’ – Impact van de rechtsorde van elke Staat die bij het Verdrag is aangesloten – Internationale gewoonte – Montevideo-Verdrag van 26 december 1933 – Erkenning door andere Staten – Bevoegdheid van de rechterlijke macht – Ontvankelijkheid van het hoger beroep van het openbaar ministerie in een zaak waarin het openbaar ministerie geen partij is

Arrest van 19 november 2021 ([C.21.0095.F](#)) met conclusie van advocaat-generaal Th. Werquin

De zaak betreft verklaringen van staatloosheid. Deze zaak maakt deel uit van een reeks gelijkaardige dossiers die tegelijk aan het Hof werden voorgelegd, ingevolge cassatieberoepen die werden neergelegd hetzij door uit Palestina afkomstige personen, hetzij door de procureur-generaal bij het hof van beroep te Luik, die opmerkte dat tegenstrijdige rechtspraak van de bodemgerechten een vorm van “rechtbank shopping” teweeg brengen.

Artikel 1 van het Verdrag betreffende de status van staatlozen, ondertekend op 28 september 1954 te New York bepaalt dat, voor de toepassing van dat verdrag, de term “staatloze” de persoon aanwijst die door geen enkele Staat, krachtens diens wetgeving, als onderdaan wordt beschouwd.

In deze zaak hadden twee personen van Palestijnse origine, niettegenstaande het schriftelijke ongunstige advies van het parket, de erkenning van hun staatloosheid van de rechtbank van eerste aanleg te Luik verkregen.

Op het hoger beroep van de procureur-generaal van het hof van beroep te Luik heeft dit hof de beroepen beslissing hervormd.

Na te hebben beslist dat de voorwaarden voor het bestaan van een Staat de volgende zijn: een permanente bevolking, een afgebakend grondgebied, een regering die daadwerkelijk en effectief gezag uitoefent en het vermogen om relaties met andere Staten aan te gaan, heeft het hof van beroep geoordeeld dat Palestina deze voorwaarden vervult, en dus een Staat is, niettegenstaande het gebrek aan erkenning van Palestina als Staat door België. Op basis van de overlegde persoonlijke stukken heeft het hof vervolgens geoordeeld dat Palestina de verzoekers erkent als haar onderdanen en heeft het besloten dat zij niet staatloos zijn.

Op het cassatieberoep van deze laatsten werd het Hof verzocht om zich uit te spreken eensdeels over de ontvankelijkheid van het hoger beroep aangetekend door de procureur-generaal, en anderdeels over de criteria op grond waarvan de rechterlijke macht een Staat als dusdanig kan kwalificeren.

Wat het eerste punt betreft, betoogden de eisers tegelijk dat de procureur-generaal geen partij in het geding was voor de rechtbank van eerste aanleg en dat het niet vaststond dat de openbare orde in gevaar was gebracht.

In navolging van zijn rechtspraak over de rechtsvordering van het openbaar ministerie⁸⁶ en de gezaghebbende commentaren hierover⁸⁷, heeft het Hof beslist dat artikel 138*bis* Gerechtelijk Wetboek toelaat dat het openbaar ministerie hoger beroep aantekent wanneer de openbare orde in gevaar komt door een toestand waaraan moet worden verholpen, zelfs in een zaak waarbij het geen partij in het geding was.

Het Hof verwerpt de tweede grief om reden dat het onderzoek daarvan het Hof zou verplichten in feite na te gaan, wat zijn bevoegdheden te buiten gaat, of de erkenning van de staatloosheid van de eisers de openbare orde in gevaar zou brengen door een toestand waaraan moest worden verholpen.

Wat betreft de staatloosheid en bij arrest van 18 februari 2019⁸⁸, had het Hof al beslist, overeenkomstig de meerderheidsopvatting in de rechtsleer⁸⁹, dat krachtens het internationaal recht zoals dit onder meer is neergelegd in artikel 1 van het Verdrag inzake de rechten en plichten van staten, getekend te Montevideo op 26 december 1933, er sprake is van een Staat wanneer elk van de volgende voorwaarden zijn vervuld: een bevolking, een afgebakend grondgebied, een regering die daadwerkelijk en effectief gezag uitoefent en het vermogen om relaties met andere Staten aan te gaan.

Het Hof voegde daaraan toe dat de totstandkoming van een Staat, in beginsel, niet afhankelijk is van zijn erkenning door andere Staten en neemt zodoende aan dat het bestaan van een Staat een juridische kwestie is, terwijl de erkenning ervan een politieke daad is⁹⁰.

⁸⁶ Zie Cass. 29 maart 1982, *Pas.* 1982, I, 696; Cass. 25 mei 2009 (S.09.0002.F), ongepubl.; Cass. 7 februari 2013 (C.12.0165.F-C.12.0229.F), ongepubl., met conclusie van Adv.-Gen. Génicot; Cass. 6 februari 2015 (C.14.0181.N), ongepubl.; Cass. 28 januari 2016 (C.14.0237.N), ongepubl.; Cass. 12 januari 2018 (C.17.06245.F), ongepubl.; Cass. 22 mei 2019 (P.19.0252.F), ongepubl. met conclusie van Adv.-Gen. Nolet de Brauwere.

In de rechtsleer vindt men aanwijzingen dat de omstandigheid dat het om daad van oneigenlijke rechtspraak gaat, daarbij geen rol speelt (zie de bedenkingen van H. BOURLARBAH, *Requête unilatérale et inversion du contentieux*, Brussel, Larcier, 2010, 194 e.v.)

⁸⁷ A. MEEUS, “Le ministère public dans l’action judiciaire”, *Ann. Dr. Louvain* 1968, 387; J. DU JARDIN, “Le ministère public dans ses fonctions non pénales”, *JT* 2004, 728; J. VAN COMPERNOLLE, “Examen de jurisprudence”, *RCJB* 1987, 146.

⁸⁸ Cass. 17 september 2018 (C.18.0400.N), ongepubl.

⁸⁹ J. VERHOEVEN, *Droit international public*, Brussel, Larcier, 2000, 74 e.v.; UNHCR, *Manuel sur la protection des apatrides*, Genève, 2014, 14; M. BOSSUYT en J. WOUTERS, *Grondlijnen van internationaal recht*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 200 e.v.; P.-M. DUPUY, *Droit international public*, Parijs, Dalloz, 1998, nr. 92 e.v. Vergelijk M. FRANSSSEN en X. MINY, “To be and not to be...”, *RBDI* 2020, 287.

⁹⁰ Zie voor een afwijkende mening, in de zin van een noodzakelijk verband tussen het ene en het andere: C. BEHRENDT en F. BOUHON, *Introduction à la théorie générale de l’État*, Brussel, Larcier, 2020, 80 en 96. Adde M. FORTEAU, “La Palestine comme ‘État’ au regard du statut de la Cour pénale internationale”, *RBDI* 2012, 41 e.v., die het belang onderstreept van de context waarin de vraag rond het begrip staat rijst en relativisme van deze vragen.

Het arrest van 19 november 2021 bevestigt en preciseert deze rechtspraak, die is gevestigd op een regel van internationaal gewoonterecht, waarvan de draagwijdte⁹¹ verder strekt dan de regio in de wereld waaruit de Staten die het Verdrag van Montevideo hebben ondertekend, afkomstig zijn: vermits artikel 144 Grondwet bepaalt dat geschillen over burgerlijke rechten bij uitsluiting behoren tot de bevoegdheid van de rechtbanken, dat het Verdrag van Montevideo dergelijke rechten toekent aan staatlozen en dat het bestaan van een Staat niet afhankelijk is van zijn erkenning door andere Staten, komt het toe aan de rechtbanken die gevat worden met een verzoek tot erkenning van staatloosheid om te onderzoeken of een bepaalde collectiviteit een Staat uitmaakt, zonder dat zij daarbij gebonden zijn door de beslissing van de uitvoerende macht om die collectiviteit al dan niet in die hoedanigheid te erkennen.

Verdergaand op deze analyse, weert het Hof het middel van de eisers die, gesteund op bepaalde rechtsleer⁹², aanvoerden dat de beoordeling van de hoedanigheid van Staat van een collectiviteit dient te gebeuren volgens het rechtstelsel van elke Staat⁹³. Het Hof oordeelt daarentegen dat het begrip Staat dat voortkomt uit het internationaal gewoonterecht niet verschillend kan worden geïnterpreteerd naargelang elke nationaal rechtstelsel.

Daaruit volgt dat het hof van beroep niets anders moest onderzoeken dan de criteria uitgedrukt in artikel 1 van het Verdrag van Montevideo om te beoordelen of Palestina een Staat uitmaakt in de zin van het Verdrag van New York – waarover het Hof geen uitspraak moest doen en zich ook niet uitspreekt.

Ten slotte beslist het Hof, na te hebben vastgesteld dat de eisers het bestreden arrest verwijten het Verdrag van Montevideo te hebben miskend, dat aangezien België geen partij is bij dit verdrag, het verdrag ook geen wet kan uitmaken waarvan de overtreding op grond van artikel 608 Gerechtelijk Wetboek door het Hof kan worden gesanctioneerd.

De andere grieven zijn verworpen om technische redenen die geen commentaar behoeven.

[\(ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20211119.1F.13\)](#)

⁹¹ Zie C. BEHRENDT et F. BOUHON, *Introduction à la théorie générale de l'État*, Brussel, Larcier, 2020, 96.

⁹² *Ibid.*, 96.

⁹³ *Ibid.*, 96.

B. OVERIGE BELANGRIJKE ARRESTEN

Burgerlijk recht

Zakenrecht

Voorrechten en hypotheeken – Bijzondere verbeurdverklaring – Toewijzing van de verbeurdverklaarde zaken aan de burgerlijke partij – Opdracht van de rechter – Toepassing op het slachtoffer van het misdrijf wat betreft de in het vermogen van de veroordeelde bij equivalent verbeurdverklaarde geldsommen

Arrest van 15 september 2021 ([P.20.1045.F](#)) met conclusie van advocaat-generaal M. Nolet de Brauwere

Dit arrest wordt besproken in de categorie “Straf en strafuitvoering”.

([ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210915.2F.11](#))

Verbintenissen

Overeenkomst – Ongeoorloofd voorwerp – Vrijstelling van belastingen of taksen ingevolge de Wet van 19 juli 1930 tot oprichting van de Regie van Telegraaf en Telefoon – Behoud van een toestand die in strijd is met de openbare orde – Invloed van de geldelijke aard van een verbintenis

Arrest van 18 maart 2021 ([C.20.0261.F](#)) met conclusie van advocaat-generaal P. de Koster

Artikel 25 van de wet van 19 juli 1930 tot oprichting van de Regie van Telegraaf en Telefoon, dat in de tweede zin bepaalt dat die regie vrijgesteld is van alle belastingen of taksen ten gunste van de provincies en de gemeenten, is van openbare orde. Hieruit volgt dat de verweerster zich ten aanzien van een gemeente niet rechtsgeldig ertoe kan verbinden haar te vergoeden voor de derving van de belastingen of taksen waarvan ze is vrijgesteld (Art. 2 oud Burgerlijk Wetboek; art. 25 Wet 19 juli 1930).

Het voorwerp van een verbintenis is ongeoorloofd wanneer ze strekt tot het behoud van een toestand die in strijd is met de openbare orde of tot het verkrijgen van een onrechtmatig voordeel. De geldelijke aard van de verbintenis van de schuldenaar sluit niet uit dat die verbintenis kan strekken tot het behoud van een onrechtmatige toestand of tot het verkrijgen van een onrechtmatig voordeel (Art. 1108 Gerechtelijk Wetboek).

([ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210318.1F.3](#))

Vrijking zonder oorzaak – Afwezigheid van rechtsgrond voor vermogensverschuiving

Arrest van 11 juni 2021 ([C.20.0322.N](#)) met conclusie van advocaat-generaal met opdracht M. Deconynck

De verarmde dient voldoende aanwijzingen te verstrekken die waarschijnlijk maken dat iedere rechtsgrond voor de vermogensverschuiving ontbreekt alvorens van de

verrijkte kan worden gevraagd om alsnog het bestaan van een rechtsgrond hiervoor aan te tonen.

[\(ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210611.IN.1\)](#)

Niet-uitvoering van een overeenkomst – Aantasting van het eigendomsrecht van de schuldeiser door de schuldenaar – Bestaan van schade

Arrest van 24 juni 2021 ([C.20.0537.F](#)) met conclusie van advocaat-generaal P. de Koster

Artikel 544 oud Burgerlijk Wetboek bepaalt dat de eigendom het recht is om op de meest volstreekte wijze van een zaak het genot te hebben en daarover te beschikken, mits men geen gebruik ervan maakt dat strijdig is met de wetten of met de verordeningen. Hieruit volgt dat wanneer de schuldenaar dat genot aantast door de foutieve niet-uitvoering van een contractuele verbintenis, de schuldeiser het bestaan aantoot van schade die door de schuldenaar moet worden vergoed, zonder dat hij daarenboven moet aantonen dat die aantasting hem andere schade dan die aantasting heeft berokkend (Artt. 544 en 1149 oud Burgerlijk Wetboek).

[\(ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210624.1F.4\)](#)

Voorwaarden van overeengekomen schuldvergelijking – Nettingovereenkomst – Rechten en plichten van partijen – Voorwaarden voor tegenwerpelijheid ten aanzien van derden – Samenloop – Gevolgen van faillissement, faillissementsakkoord en gerechtelijk akkoord – Wet financiële zekerheden

Arrest van 17 september 2021 ([C.20.0262.F](#))

De bepalingen van de Wet Financiële Zekerheden bepalen de voorwaarden waarin de overeenkomst tot schuldvergelijking aan derden kan worden tegengeworpen wanneer samenloop zich voordoet. Ze hebben, behalve in geval van overdracht, noch als voorwerp noch tot gevolg dat er afgeweken wordt van de voorwaarden zelf van de schuldvergelijking, waaronder met name de voorwaarde dat de op dat ogenblik bestaande schulden wederkerig moeten zijn.

[\(ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210917.1F.5\)](#)

Bijzondere overeenkomsten

Lastgevingsovereenkomst met een overgenomen vennootschap – Overdracht van de overeenkomst op de verkrijgende vennootschap – Rechtshandelingen gesteld na de fusie voor de overgenomen vennootschap – Geldigheid

Arrest van 4 mei 2021 ([P.20.1325.N](#)) met conclusie van advocaat-generaal B. De Smet

Uit de artikelen 682, eerste lid, 1°, en 682, eerste lid, 3°, Wetboek van Vennootschappen vloeit voort dat een lastgevingsovereenkomst die een nadien door een fusie ontbonden vennootschap sluit met een lasthebber vóór de fusie, van rechtswege overgaat op de verkrijgende vennootschap. Uit die bepalingen vloeit echter niet voort dat een rechtshandeling gesteld door de lasthebber na de fusie in naam en voor rekening van de reeds ontbonden vennootschap steeds moet worden geacht te zijn verricht voor rekening van de verkrijgende vennootschap.

[\(ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210504.2N.7\)](#)

Borgtocht – Ontstaan van het verhaalsrecht van de borg jegens de hoofdschuldenaar – Verbintenis die dagtekent van vóór de faillietverklaring van de hoofdschuldenaar – Uitvoering van de verbintenis van de borg na het faillissement – Gevolg van verschoonbaarverklaring van de hoofdschuldenaar

Arrest van 24 juni 2021 ([C.20.0073.F](#))

Hoewel het verhaalsrecht van de borg jegens de hoofdschuldenaar in de regel pas opeisbaar wordt op het ogenblik dat hij de verbintenis van laatstgenoemde voldoet, bestaat dit recht zodra de verbintenis van de borg ontstaat (Artt. 2011, 2028, eerste lid, en 2032 oud Burgerlijk Wetboek).

Het verhaalsrecht van de borg, ontstaan uit een verbintenis die dagtekent van vóór de faillietverklaring van de hoofdschuldenaar, kan tegen de laatstgenoemde niet meer worden uitgeoefend wanneer hij verschoonbaar is verklaard, ook al heeft de borg zijn verbintenis pas na de faillietverklaring uitgevoerd (Art. 82, eerste lid, Faillissementswet; art. 2032 oud Burgerlijk Wetboek).

[\(ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210624.1F.6\)](#)

Buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht

Schade – Wettelijke of reglementaire verplichtingen inzake verplichte verzekering van verzekeringsinstellingen – Geneeskundige verzorgingen en uitkeringen – Betaling van de prestaties

Arrest van 18 januari 2021 ([C.18.0417.F](#)) met conclusie van advocaat-generaal H. Vanderlinden

De betaling van de bij de ZIV-wet voorgeschreven prestaties vormt geen schade voor de verzekeringsinstelling die overeenkomstig artikel 2, i), ZIV-wet een landsbond van ziekenfondsen is die krachtens artikel 3 van de wet van 6 augustus 1990 betreffende de ziekenfondsen en de landsbonden van ziekenfondsen is opgericht voor en belast met de deelname aan die verzekering (Art. 1382 oud Burgerlijk Wetboek).

[\(ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210118.3F.1\)](#)

Begrip schade – Vormen van schade – Verkeersongeval – Verscheidene hoofdelijk gehouden daders – Regresvordering van de verzekeraar tegen zijn verzekerde – Rechtsvordering tot vrijwaring van de verzekerde tegen zijn makelaar – Beroepsfout van de makelaar – Bijdragevordering tot beloop van 50 pct. van de schade

Arrest van 17 september 2021 ([C.20.0254.F](#))

Wie door zijn schuld anderen schade berokkent, is verplicht deze schade te vergoeden en de getroffene heeft, in de regel, recht op de gehele vergoeding van zijn schade. Die getroffene moet worden teruggeplaatst in de toestand waarin hij zich zou hebben bevonden indien de fout niet was begaan.

De vergoeding kan erin bestaan dat de pleger van de fout de benadeelde tot beloop van zijn aandeel in de aansprakelijkheid vrijwaart voor zijn veroordeling ten aanzien

van een derde. Hieruit volgt dat de vrijwaring zich tot beloop van dat aandeel uitstrekt tot elk bedrag dat de benadeelde ter uitvoering van de veroordeling heeft betaald, zelfs als het totaalbedrag van de geldsommen die hij heeft betaald het bedrag van zijn eigen aandeel niet te boven gaat (Art. 1382 oud Burgerlijk Wetboek).

[\(ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210917.1F.4\)](#)

Arbeidsongeval – Aansprakelijkheid – Regresvordering van een derde tegen de werkgever – Gevolg van de immuniteit van de werkgever – Artikel 1382 oud BW

Arrest van 8 november 2021 ([C.20.0108.N](#)) met conclusie van advocaat-generaal H. Vanderlinden

De werkgever kan zijn burgerrechtelijke immuniteit ten aanzien van de getroffene van het arbeidsongeval en diens rechthebbenden uit artikel 46, § 1, Arbeidsongevallenwet tegenwerpen aan de derde, door wiens fout het arbeidsongeval mede is ontstaan en die ingevolge zijn betaling aan de getroffene, diens rechthebbenden of de arbeidsongevallenverzekeraar op hem verhaal tracht uit te oefenen. Dit geldt zelfs indien de derde zijn verhaal steunt op artikel 1382 oud Burgerlijk Wetboek.

[\(ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20211108.3N.10\)](#)

Economisch recht

Insolventie en vereffening

Voorwaarden van overeengekomen schuldvergelijking – Nettingovereenkomst – Rechten en plichten van partijen – Voorwaarden voor tegenwerpelijheid ten aanzien van derden – Samenloop – Gevolgen van faillissement, faillissementsakkoord en gerechtelijk akkoord – Wet financiële zekerheden

Arrest van 17 september 2021 ([C.20.0262.F](#))

Dit arrest wordt besproken in de categorie “Burgerlijk recht – Verbintenissen”.

[\(ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210917.1F.5\)](#)

Vennootschap in vereffening – Opdracht van de vereffenaar – Vertegenwoordigingsbevoegdheid – Beperkingen aan de mogelijkheid tot vordering in rechte – Betaling van sociale schulden – Houder van het vorderingsrecht tegen de beherende vennoten

Arrest van 26 november 2021 ([C.20.0572.F](#)) met conclusie van advocaat-generaal B. Ingels

Ten opzichte van derden en tijdens de vereffening is de vereffenaar, of hij nu door de algemene vergadering dan wel door de ondernemingsrechtbank werd aangewezen, het orgaan van de vennootschap (Art. 183, § 1, Wetboek van Vennootschappen).

Het is de taak van de vereffenaar om het vermogen van de vennootschap zo goed mogelijk te gelde te maken, om dan de opbrengst te verdelen onder de schuldeisers en eventueel onder de aandeelhouders of vennoten, zoals voorgeschreven door artikel 190 Wetboek van Vennootschappen.

Hoewel hij zijn bevoegdheden uitoefent in het belang van de vennootschap en van haar schuldeisers, vertegenwoordigt de vereffenaar enkel de vennootschap en niet de schuldeisers. Hij kan dan ook enkel de vorderingen instellen die de vennootschap toekomen (Art. 183, § 1, Wetboek van Vennootschappen).

De commanditaire vennootschap op aandelen kan geen rechtsvordering tot betaling van de sociale schulden instellen tegen de beherende vennoten. Die rechtsvordering komt enkel de schuldeisers van de vennootschap toe, zodat de vereffenaar geen rechtsvordering tot aanzuivering van het passief van de ontbonden vennootschap kan instellen tegen de vennoten die hoofdelijk aansprakelijk zijn met de vennootschap (Art. 654 Wetboek van Vennootschappen).

[\(ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20211126.1F.1\)](#)

Vennootschappen

Vennootschappen – Fusie van vennootschappen – Openbaarmaking van documenten – Tegenstelbaarheid van de overname aan derden – Begrip derde

Arrest van 4 mei 2021 (P.20.1325.N) met conclusie van advocaat-generaal B. De Smet

Derden in de zin van artikelen 76, eerste lid en tweede lid, en 683, eerste lid, Wetboek van Vennootschappen zijn zij die met de vennootschap wegens haar bestaan hebben gehandeld. Deze wetsbepalingen beschermen immers de derden die met de vennootschap of met haar organen plegen te handelen en voor wie de openbaar te maken akten om die reden relevant zijn. Degene waartegen de vennootschap een klacht met burgerlijke partijstelling indient, is geen derde in de zin van die bepalingen. Hetzelfde geldt voor de onderzoeksrechter waarbij de klacht wordt ingediend. De rechtsband waarin de vennootschap die personen met haar klacht betreft, steunt immers op een beweerde onrechtmatige daad of op de wet en is dus onvrijwillig. Bijgevolg zijn alle bestaande akten en gegevens van de vennootschap hen onmiddellijk tegenstelbaar. Die wetsuitlegging ontzegt aan de verkrijgende vennootschap niet het recht op toegang tot de rechter in de periode tussen de fusie en de bekendmaking ervan. De fusie kan immers worden vermeld bij de klacht met burgerlijke partijstelling, zodat belanghebbenden daarvan kennis kunnen nemen.

[\(ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210504.2N.7\)](#)

Vennootschap in vereffening – Opdracht van de vereffenaar – Vertegenwoordigingsbevoegdheid – Beperkingen aan de mogelijkheid tot vordering in rechte – Betaling van sociale schulden – Houder van het vorderingsrecht tegen de beherende vennoten

Arrest van 26 november 2021 (C.20.0572.F) met conclusie van advocaat-generaal B. Ingels

Dit arrest wordt besproken in de categorie “Economisch Recht – Insolventie en vereffening”.

[\(ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20211126.1F.1\)](#)

Verzekeringen

Schade – Wettelijke of reglementaire verplichtingen inzake verplichte verzekering van verzekeringsinstellingen – Geneeskundige verzorgingen en uitkeringen – Betaling van de prestaties

Arrest van 18 januari 2021 ([C.18.0417.F](#)) met conclusie van advocaat-generaal H. Vanderlinden

Dit arrest wordt besproken in de categorie “Burgerlijk recht – Buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht”.

([ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210118.3F.1](#))

W.A.M.-verzekering – Betrokkenheid van meerdere voertuigen bij een verkeersongeval – Onmogelijkheid om te bepalen welk voertuig het ongeval heeft veroorzaakt – Vergoeding van de benadeelde eigenaar van een van de voertuigen

Arrest van 7 juni 2021 ([C.20.0245.F](#))

Uit artikel 19bis-11, § 2, WAM volgt niet dat de eigenaar van een van de bij het ongeval betrokken voertuigen enkel als benadeelde kan worden vergoed als hij aantoonst dat de bestuurder van dat voertuig niet aansprakelijk is voor het ongeval (Art. 19bis-11, § 2, WAM).

([ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210607.3F.1](#))

Begrip schade – Vormen van schade – Verkeersongeval – Verscheidene hoofdelijk gehouden daders – Regresvordering van de verzekeraar tegen zijn verzekerde – Rechtsvordering tot vrijwaring van de verzekerde tegen zijn makelaar – Beroepsfout van de makelaar – Bijdragevordering tot beloop van 50 pct. van de schade

Arrest van 17 september 2021 ([C.20.0254.F](#))

Dit arrest wordt besproken in de categorie “Burgerlijk recht – Buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht”.

([ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210917.1F.4](#))

Andere uitspraken in economisch recht

Goederenvervoer – Luchtvervoer – Weigering van verzoek tot compensatie van de annulatie of vertraging van de vlucht – Misdrif – Verjaringstermijn

Arrest van 11 juni 2021 ([C.20.0185.N](#)) met conclusie van advocaat-generaal met opdracht M. Deconynck

De overtreding van de verplichtingen opgelegd in de artikelen 5, 6 en 7 van de Passagiersverordening maakt het misdrijf uit vervat in artikel 32, 1ste lid, Wet van 27 juni 1937 houdende herziening van de Wet van 16 november 1919 betreffende de regeling der luchtvaart.

De vordering tot betaling van de in artikel 7 Passagiersverordening bedoelde compensatie is gebaseerd op een overeenkomst van personenvervoer zodat de passagiers die vordering evenals een eventueel voorafgaand verzoek tot compensatie moeten instellen binnen een termijn van 1 jaar te rekenen vanaf de dag van de vertraging, welke de contractuele wanprestatie uitmaakt die aanleiding geeft tot de vordering.

Er is sprake van een overtreding waarop de gemeenrechtelijke verjaringstermijn inzake misdrijven van toepassing is wanneer de luchtvaartmaatschappij ten onrechte weigert in te gaan op een door de passagier tijdig ingediend verzoek tot compensatie van de annulering of vertraging van de vlucht.

[\(ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210611.1N.5\)](#)

Fiscaal recht

Algemeen

Overeenkomst – Ongeoorloofd voorwerp – Vrijstelling van belastingen of taken ingevolge de Wet van 19 juli 1930 tot oprichting van de Regie van Telegraaf en Telefoon – Behoud van een toestand die in strijd is met de openbare orde – Invloed van de geldelijke aard van een verbintenis

Arrest van 18 maart 2021 ([C.20.0261.F](#)) met conclusie van advocaat-generaal P. de Koster

Dit arrest wordt besproken in de categorie “Burgerlijk recht – Verbintenissen”.

[\(ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210318.1F.3\)](#)

Interpretatie van een fiscale wetsbepaling door de belastingadministratie – Vereisten van voorzienbaarheid en rechtszekerheid

Arrest van 4 juni 2021 ([F.20.0049.N](#)) met conclusie van advocaat-generaal J. Van der Fraenen

Uit de rechtspraak van het EHRM volgt dat de interpretatie die de nationale belastingadministratie in haar richtlijnen hanteert en in de praktijk toepast tot gevolg kan hebben dat een fiscale bepaling niet beantwoordt aan de vereisten van voorzienbaarheid en rechtszekerheid die zijn neergelegd in artikel 1 Eerste Aanvullend Protocol EVRM.

[\(ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210604.1N.4\)](#)

Inkomstenbelasting

Vaststelling van het belastbaar netto-inkomen – Belastbaarheid van een onverschuldigde betaling in de vennootschapsbelasting als abnormale of goedgunstige voordelen

Arrest van 29 januari 2021 ([F.18.0140.N](#)) met conclusie van advocaat-generaal J. Van der Fraenen

Voor de belastbaarheid van ontvangen gelden als abnormale of goedgunstige voordelen maakt artikel 5, § 1, koninklijk besluit nr. 187 geen onderscheid naargelang de inkomsten al dan niet in een later tijdperk moeten worden terugbetaald. Sommen die de belastingplichtige in een belastbaar tijdperk ontvangt en die hij in een later belastbaar tijdperk moet terugbetalen, kunnen bijgevolg als belastbare abnormale of goedgunstige voordelen worden aangemerkt.

([ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210129.IN.17](#))

Prejudiciële vraag aan het GwH inzake belasting als divers inkomen tenzij winst voortkomt uit normale verrichtingen van privé-vermogen

Arrest van 21 mei 2021 ([F.20.0031.N](#)) met conclusie van advocaat-generaal J. Van der Fraenen

Het Hof stelt de volgende prejudiciële vraag aan het Grondwettelijk Hof: “*Schendt artikel 90, 1°, van het Wetboek van de inkomstenbelastingen 1992, gecoördineerd bij koninklijk besluit van 10 april 1992 en bekrachtigd bij wet van 12 juni 1992, het grondwettelijk legaliteitsbeginsel en/of gelijkheidsbeginsel vervat in de artikelen 170 en 172 van de Grondwet in zoverre het buiten de uitoefening van een beroepswerkzaamheid verkregen winst of baten belastbaar stelt, tenzij de winst of baten voortkomen uit normale verrichtingen van beheer van een privévermogen bestaande uit onroerende goederen, portefeuillewaarden en roerende voorwerpen?*”

([ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210521.IN.6](#))

Belasting over de toegevoegde waarde

Hoofdelijke gehoudenheid van de aansprakelijke vertegenwoordiger tot voldoening van de belasting – Geen straf in de zin van artikel 6 EVRM

Arrest van 12 maart 2021 ([F.18.0060.N](#)) met conclusie van advocaat-generaal J. Van der Fraenen

Op grond van artikel 55, § 4, tweede lid, Btw-wetboek is de aansprakelijke vertegenwoordiger met zijn lastgever hoofdelijk gehouden tot voldoening van de belasting, interesten en geldboeten die laatstgenoemde is verschuldigd krachtens het Btw-wetboek. Deze hoofdelijke gehoudenheid beoogt, ook in zoverre zij de aan de btw-plichtige opgelegde administratieve boete betreft, niet de bestraffing van de aansprakelijke vertegenwoordiger en is bijgevolg geen straf in de zin van artikel 6 EVRM.

([ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210312.IN.7](#))

Strafrecht

Algemeen

Misdrijf – Toerekenbaarheid – Natuurlijke persoon – Geestesstoornis – Aard en oorsprong van de geestesstoornis – Gevolgen

Arrest van 25 mei 2021 ([P.21.0266.N](#))

De rechter oordeelt onaantastbaar of een beklagde ten tijde van de hem verweten feiten leed aan een geestesstoornis die zijn oordeelsvermogen of de controle over zijn daden heeft tenietgedaan in de zin van artikel 71 Strafwetboek. Indien hij vaststelt dat een beklagde de hem verweten feiten in een dergelijke toestand heeft gepleegd, kan hij hem niet schuldig verklaren, ongeacht of die toestand van geestesstoornis, die een zekere duurzaamheid veronderstelt, door de beklagde zelf werd veroorzaakt.

([ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210525.2N.10](#))

Misdrijven

Misdrijven in verband met faillissement – Artikel 489bis, 4°, Strafwetboek – Verzuim van aangifte van faillissement – Personen die aangifte dienen te doen – Artikel 489 Strafwetboek – Feitelijke bestuurder

Arrest van 23 november 2021 ([P.21.0720.N](#))

Artikel 489bis, 4°, Strafwetboek bestraft de personen bedoeld in artikel 489 Strafwetboek die met het oogmerk om de faillietverklaring uit te stellen, verzuimd hebben binnen de bij artikel 2 Faillissementswet, thans artikel XX.102 Wetboek van economisch recht, bepaalde termijn aangifte te doen van het faillissement. De in artikel 489 Strafwetboek bedoelde personen zijn onder meer de bestuurders, in rechte of in feite van vennootschappen of van rechtspersonen die zich in staat van faillissement bevinden, zodat daaruit volgt dat volgens de wil van de wetgever ook een feitelijk bestuurder, dit is hij die zonder krachtens de wet of de statuten bestuurder te zijn van een vennootschap die vennootschap in werkelijkheid bestuurt, dader kan zijn van het door artikel 489bis, 4°, Strafwetboek bedoelde misdrijf en dus niet louter deelnemer en een feitelijk bestuurder dan ook ertoe is gehouden de door artikel 489bis, 4°, Strafwetboek strafrechtelijk gesanctioneerde aangifteplicht te voldoen.

([ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20211123.2N.25](#))

Opzettelijke brandstichting – Vermoeden van menselijke aanwezigheid

Arrest van 24 november 2021 ([P.21.1021.F](#)) met conclusie van advocaat-generaal M. Nolet de Brauwere

Het in artikel 510 Strafwetboek bedoelde misdrijf is een aanslag die zowel tegen personen als tegen eigendommen is gericht. Hoewel het is vereist dat zich daadwerkelijk een of meer personen ter plaatse bevonden op het ogenblik dat de brand werd gesticht, is evenwel niet vereist dat de dader hiervan weet moest hebben. Het is voldoende dat hij dat moest vermoeden (Art. 510 Strafwetboek).

[\(ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20211124.2F.4\)](#)

Strafprocedure

Algemeen

Proces-verbaal van de rechtszitting – Regelmatigheid van de rechtspleging – Invloed van vermeldingen in het vonnis of arrest

Arrest van 26 januari 2021 (P.20.0998.N)

Hoewel het proces-verbaal van de rechtszitting in beginsel de vermeldingen bevat die nodig zijn om de regelmatigheid van de rechtspleging te kunnen beoordelen en bijgevolg ook vermeldingen kan bevatten betreffende het al dan niet instemmen door een beklagde met probatievoorwaarden, kan een dergelijke vermelding ook worden opgenomen in het vonnis of arrest zelf. De in een vonnis of arrest opgenomen vaststellingen betreffende het verloop van de rechtszitting en onder meer betreffende het feit of een partij al dan niet een bepaalde verklaring heeft afgelegd, hebben bewijswaarde tot inschrijving wegens valsheid.

[\(ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210126.2N.2\)](#)

Bewijs in strafzaken – Rechter ten gronde – Verplichting tot het horen van een getuige op de rechtszitting – Weigering tot het horen van een getuige op de rechtszitting – Vermelding van concrete omstandigheden – Bedreigingen – Impact op een eerlijk proces – Artikel 6.1 en 6.3.d) EVRM

Arrest van 23 maart 2021 (P.20.1125.N)

Of de rechter die zich over de gegrondheid van de strafvordering moet uitspreken verplicht is een persoon, die tijdens het vooronderzoek een voor een beklagde belastende verklaring heeft afgelegd, te horen als getuige indien die beklagde daarom verzoekt, moet worden beoordeeld in het licht van het door artikel 6.1 EVRM gewaarborgde recht op een eerlijk proces en het door artikel 6.3.d) EVRM gewaarborgde recht om getuigen à charge te ondervragen of te doen ondervragen. Wezenlijk daarbij is of de tegen de beklagde gevoerde strafvervolging in haar geheel beschouwd eerlijk verloopt, wat niet uitsluit dat de rechter niet alleen rekening houdt met het recht van verdediging van die beklagde, maar ook met de belangen van de samenleving, de slachtoffers en de getuigen zelf

In de regel zal de rechter de impact op het eerlijk proces van het niet-horen op de rechtszitting van een getuige die tijdens het vooronderzoek een belastende verklaring heeft afgelegd, beoordelen aan de hand van drie criteria, gehanteerd door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens en in die volgorde, of (i) er ernstige redenen zijn voor het niet-horen van de getuige (ii) de belastende verklaring het enige of doorslaggevende element is waarop de schuldigverklaring steunt, (iii) er voor het niet-kunnen ondervragen van de getuige voldoende compenserende factoren zijn met inbegrip van sterke procedurele waarborgen, tenzij één van de criteria van dermate overwegend belang is dat dit criterium volstaat om uit te maken of het strafproces in zijn geheel beschouwd al dan niet eerlijk verloopt.

Het staat aan de rechter om onaantastbaar te oordelen of het recht op een eerlijk proces in zijn geheel beschouwd, wordt miskend door het niet-horen op de rechtszitting van een getuige die tijdens het vooronderzoek een voor de beklaagde belastende verklaring heeft afgelegd. De rechter moet daarbij zijn beslissing steunen op concrete omstandigheden die hij aanwijst. Indien bedreigingen een grond zijn voor het niet-horen van de getuige, moet de rechter onderzoeken of er objectieve en dus door bewijselementen ondersteunde gegevens zijn die de vrees voor bedreigingen en de impact daarvan op de oprechtheid van de verklaring van de getuige rechtvaardigen. Voor die beoordeling is niet vereist dat de rechter vaststelt dat de bedreigingen uitgaan van de beklaagde zelf die om het horen van de getuige verzoekt en de rechter kan bij zijn beoordeling wel degelijk bedreigingen in aanmerking nemen die werden geuit tegen andere in het dossier betrokken personen, zoals medebeklaagden.

[\(ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210316.2N.1\)](#)

Recht op een eerlijk proces – Artikel 6.1 en 6.3.c) EVRM – Omvang van het recht van de beklaagde om tegenwoordig te zijn bij het tegen hem gevoerde strafproces – Voorlopige hechtenis – Gevolg van de onmiddellijke aanhouding

Arrest van 23 maart 2021 ([P.21.0169.N](#))

Uit de bepalingen van artikel 6.1 en 6.3.c) EVRM, zoals uitgelegd door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens, alsook uit het algemeen rechtsbeginsel van het recht op een eerlijk proces volgt dat een beklaagde het recht heeft om tegenwoordig te zijn bij het tegen hem gevoerde strafproces, te beslissen of hij zichzelf zal verdedigen, zijn strafproces daadwerkelijk te volgen en eraan deel te nemen, overleg te plegen met zijn raadsman, hem instructies te kunnen geven, verklaringen af te leggen en tegenspraak te kunnen voeren over het bewijsmateriaal. De loutere omstandigheid dat de beklaagde zich kan laten vertegenwoordigen door een raadsman of effectief door een raadsman wordt vertegenwoordigd, volstaat niet om hem de voormelde rechten te ontfemen. Die rechten zijn evenwel niet absoluut en indien een beklaagde de uitoefening van die rechten zelf onmogelijk maakt of indien de rechter van oordeel is dat rekening houdend met de concrete elementen van de gehele zaak zoals onder meer de redelijke termijn-vereiste en de gevolgen van het aanslepen van de zaak voor de betrouwbaarheid van het bewijs de behandeling van de strafvordering geen verder uitstel duldt, kan hij het verzoek van een beklaagde om persoonlijk aanwezig te zijn bij de behandeling van de zaak en zelf of samen met zijn raadsman verweer te voeren, afwijzen. De rechter moet in geval van afwijzing van een dergelijk verzoek erop toezien dat het recht op een eerlijk proces van die beklaagde, rekening houdend met de gehele rechtspleging, voldoende is gewaarborgd.

De door een vonnis bevolen onmiddellijke aanhouding van een beklaagde, maakt het die laatste niet onmogelijk persoonlijk aanwezig te zijn op zijn proces voor het appelgerecht, ook als hij daardoor het risico loopt van zijn vrijheid te worden beroofd. De bepaling van artikel 6.3.c) EVRM verzet zich niet tegen wettig opgelegde vrijheidsberovende maatregelen, ook al hebben ze tot gevolg dat de beklaagde naar aanleiding van zijn persoonlijke aanwezigheid op zijn proces van zijn vrijheid wordt beroofd. Bovendien kan een beklaagde zijn vrijheidsberoving laten toetsen door het indienen van een verzoekschrift tot voorlopige invrijheidstelling.

[\(ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210316.2N.5\)](#)

Taalgebruik gerechtszaken in hoger beroep – Verzoek om stukken te vertalen – Ontvankelijkheidsvoorwaarden

Arrest van 13 april 2021 ([P.20.1346.N](#))

Uit de bepalingen van artikel 22, eerste en zesde lid, Taalwet Gerechtszaken volgt dat een beklaagde in hoger beroep niet kan vragen om een vertaling indien hij dit reeds in eerste aanleg heeft gevraagd of kon vragen. Er kan geen miskenning van het recht van verdediging worden afgeleid uit het feit dat het appelgerecht geen kennis kan nemen van de grief van een beklaagde tegen de in eerste aanleg besliste weigering stukken te laten vertalen omdat die beklaagde tegen dit tussenvonnissen geen hoger beroep heeft ingesteld. De afwezigheid van saisine voor het appelgerecht is louter een gevolg van het niet aanwenden van een rechtsmiddel door de beklaagde, die daarvoor de verantwoordelijkheid draagt.

[\(ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210330.2N.7\)](#)

Artikel 44 Wet Politieambt – Regelmatigheid van de vaststelling van een misdrijf door een politieambtenaar

Arrest van 12 oktober 2021 ([P.21.1242.N](#))

De bepaling van artikel 44, derde lid, Wet Politieambt houdt in dat de gevorderde politiedienst het nodige doet om de gerechtsdeurwaarder te beschermen tegen elke actuele of redelijk te verwachten aanslag op zijn fysieke integriteit, alsook om hem toe te laten zelf eventuele moeilijkheden en hinderpalen weg te nemen die de uitvoering van zijn opdracht belemmeren. Die bepaling laat de gevorderde politiedienst daarentegen niet toe zelf deel te nemen aan de vaststellingen van de gerechtsdeurwaarder of handelingen te stellen die behoren tot de uitvoering van diens opdracht, zodat die politiedienst bij het verlenen van de sterke arm aan de gerechtsdeurwaarder, deze enkel moet en mag in staat stellen zijn opdracht en de daartoe behorende taken uit te voeren.

De politieambtenaar die bij het verlenen van de sterke arm aan een gerechtsdeurwaarder een misdrijf vaststelt, kan daarvan proces-verbaal opstellen of de nodige initiatieven nemen met het oog op de vaststelling van het misdrijf op heterdaad. De vaststelling van een misdrijf door een politieambtenaar ingevolge een handeling die zijn opdracht te buiten gaat, is echter niet regelmatig. De rechter oordeelt aan de hand van de dossiergegevens onaantastbaar of de politieambtenaar al dan niet de handeling mocht stellen die aanleiding heeft gegeven tot de ontdekking van het misdrijf waarop de vervolging steunt, waarbij het Hof nagaat of de rechter uit zijn vaststellingen geen gevolgen afleidt die daarmee onverenigbaar zijn of op grond daarvan niet kunnen worden aangenomen.

[\(ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20211012.2N.22\)](#)

Rechterlijke organisatie in strafzaken – Voorrecht van rechtsmacht – Toewijzing aan de kamer voor burgerlijke zaken voorgezeten door de eerste voorzitter of diens vervanger – Ongemotiveerd verzet tegen de neerlegging van stukken – Overlegging

van stukken tijdens de pleidooien en replieken – Recht op tegenspraak – Prejudicieel geschil

Arrest van 19 oktober 2021 ([P.21.0952.N](#))

Artikel 113 Gerechtelijk Wetboek bepaalt dat door artikel 479 Wetboek van Strafvordering bedoelde correctionele zaken worden toegewezen aan de kamer voor burgerlijke zaken voorgezeten door de eerste voorzitter of door de voorzitter of raadsheer die hem vervangt. Deze bepaling vereist geen bijzondere formaliteit voor de vaststelling van de vervanging van de eerste voorzitter wanneer hij wettig belet is om te zetelen, noch is die vaststelling voorgeschreven op straffe van een welbepaalde sanctie. Uit het feit dat een kamervoorzitter of een raadsheer in een hof van beroep de burgerlijke kamer voorziet die kennis neemt van een strafvervolgning bedoeld door artikel 479 Wetboek van Strafvordering, volgt dat de eerste voorzitter wettig belet is om te zetelen, zodat de eerste voorzitter dat wettig belet of de samenstelling van de kamer die eruit voortvloeit, niet uitdrukkelijk bij beschikking moet vaststellen of motiveren. Het arrest dat in een dergelijke zaak uitspraak doet, moet evenmin melding maken van een dergelijke beschikking. Een dergelijke regeling maakt artikel 113 Gerechtelijk Wetboek niet inhoudsloos en het openbare orde-karakter of de vereiste van een strikte interpretatie van de bepalingen inzake voorrecht van rechtsmacht, verplichten niet tot een ander oordeel.

Indien een verweer bestaat in het zonder enige motivering geformuleerd verzet door een partij in het strafproces tegen de neerlegging van stukken door een andere partij op de rechtszitting, beantwoordt en verwerpt de rechter dit verweer door met die stukken rekening te houden. Een dergelijk niet-gemotiveerd verzet vereist geen nadere motivering en belet het Hof niet zijn wettigheidstoezicht uit te oefenen.

Het recht op tegenspraak, zoals vervat in de verdragsbepalingen en algemene rechtsbeginselen houdt in dat een partij in het strafproces tegenspraak moet kunnen voeren betreffende de stukken die aan de rechter worden overgelegd. Uit het enkele feit dat een partij in het strafproces bepaalde stukken slechts aan de rechter overlegt tijdens de pleidooien en de replieken maar voor het in beraad nemen van de zaak, volgt niet noodzakelijk dat de andere partijen daarover geen tegenspraak hebben kunnen voeren. Het staat in een dergelijk geval aan die partijen om hetzij de wering van die stukken te vragen omdat de neerlegging ervan procesmisbruik inhoudt hetzij om een uitstel van behandeling van de zaak te verzoeken teneinde van die stukken nader kennis te kunnen nemen en gebeurlijk om nieuwe conclusietermijnen te vragen bij toepassing van artikel 152, § 2, Wetboek van Strafvordering.

Het middel dat het door het Grondwettelijk Hof in een arrest ingenomen standpunt bekritiseert en dus niet het bestreden arrest is niet ontvankelijk, zodat de prejudiciële vraag bij toepassing van artikel 26, § 2, tweede lid, 1°, Bijzondere Wet Grondwettelijk Hof niet dient te worden gesteld.

([ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20211012.2N.3](#))

Internationale rechtshulp in strafzaken – Uitvoering van een rogatoire commissie – Overmaken van stukken aan de Belgische overheid – Toelaatbaarheid van het bewijs verkregen in het buitenland – Ontbreken van machtigingen van de rechter in de aangezochte staat – Voorwaarden voor toelaatbaarheid van het bewijs – Artikel 6.1 EVRM

Arrest van 19 oktober 2021 ([P.21.0965.N](#)) met conclusie van advocaat-generaal B. De Smet

Wanneer de beslissing over de schuldigverklaring van een beklaagde steun vindt in bewijsmateriaal dat in het buitenland is verkregen ingevolge een Belgisch internationaal rechtshulpverzoek en het strafdossier enkel stukken bevat waaruit de uitvoering van dat verzoek blijkt, kan de beklaagde op grond van de vermelde bepaling vragen om de voorlegging van een gegeven waaruit blijkt dat het bewijsmateriaal voldoet aan de in het buitenland geldende wettigheidsvereisten. Daarvoor moet de beklaagde niet eerst aannemelijk maken dat het bewijs op een onregelmatige wijze is verkregen. Het recht van verdediging van de beklaagde vereist dat die gegevens hem toelaten het in het buitenland verkregen bewijsmateriaal *in concreto* te betwisten. De rechter oordeelt welke gegevens daarvoor eventueel nog aan het strafdossier moeten worden gevoegd. Die gegevens kunnen bestaan in de beslissing van een buitenlandse rechterlijke overheid die de uitvoering van het internationaal rechtshulpverzoek heeft gemachtigd of wettig verklaard.

([ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20211019.2N.12](#))

Strafvordering en burgerlijke rechtsvordering

Machtigingswet 27 maart 2020 Covid II – Schorsing van de verjaringstermijn in strafzaken – Bevoegdheid van de Koning – Artikel 12 Grondwet – Legaliteitsbeginsel in strafzaken – Toepasselijkheid op alle strafforderingen

Arrest van 13 april 2021 ([P.20.1346.N](#))

Uit de samenlezing van de bepalingen van artikel 5, § 1, 6° en 7°, artikel 7 en artikel 8 COVID II-Machtigingswet van 27 maart 2020 en artikel 3, 1°, COVID-KB nr. 3 van 9 april 2020 volgt dat de verjaring van de straffordering is geschorst in de zin van artikel 24, eerste lid, Voorafgaande Titel Wetboek van Strafvordering tijdens de in de artikelen 1 en 3, 1°, COVID-KB nr. 3 van 9 april 2020 bedoelde periode. Aangezien de wetgever op grond van artikel 5, § 1, 6°, en 7°, COVID II-Machtigingswet van 27 maart 2020 de Koning heeft gemachtigd tot het invoeren van een schorsingsgrond voor de verjaring van de straffordering en de Koning met de artikelen 1 en 3, 1°, COVID-KB nr. 3 van 9 april 2020 van die machtiging heeft gebruik gemaakt, moet dit koninklijk besluit worden beschouwd als een wet in de zin van artikel 24, eerste lid, Voorafgaande Titel Wetboek van Strafvordering.

De omstandigheid dat de wetgever in de COVID II-Machtigingswet van 27 maart 2020 heeft bepaald dat hij de op grond ervan uitgevaardigde koninklijke besluiten moet bekrachtigen binnen het jaar na hun inwerkingtreding en dat zij ingeval van niet-bekrachtiging worden geacht nooit uitwerking te hebben gehad, belet niet dat de rechter deze koninklijke besluiten vanaf hun inwerkingtreding moet toepassen, behoudens indien artikel 159 Grondwet zich daartegen zou verzetten. Oordelen dat de

rechter deze besluiten slechts zou mogen toepassen vanaf hun bekrachtiging door de wetgever, zou aan het stelsel van een machtigingswet zijn zin ontnemen.

De wetgever kan in omstandigheden die het beroep op bijzondere machten rechtvaardigen de regeling van een aan de wetgever voorbehouden aangelegenheid aan de Koning opdragen. Daartoe is in ieder geval vereist dat de wetgever die machtiging uitdrukkelijk verleent en dat de met toepassing van die machtiging genomen besluiten binnen een redelijke termijn ter bekrachtiging worden voorgelegd aan de wetgever.

Het legaliteitsbeginsel in strafzaken vervat in artikel 12, tweede lid, Grondwet, is een grondrecht dat op geheel of gedeeltelijk analoge wijze wordt gewaarborgd door de artikelen 7.1 EVRM en artikel 15.1 IVBPR, maar dit beginsel in strafzaken gaat niet zover dat het de wetgever ertoe zou verplichten elk aspect van de vervolging zelf te regelen. Vereist is evenwel dat de bijzondere eisen ter zake van nauwkeurigheid, duidelijkheid en voorspelbaarheid waaraan de strafwetten moeten voldoen, niet worden miskend.

De machtiging verleend bij de COVID II-Machtigingswet van 27 maart 2020 aan de Koning om maatregelen te nemen om de bij of krachtens de wet bepaalde termijnen te schorsen of te verlengen, is voldoende duidelijk en nauwkeurig en voldoet aan de vereiste dat de uitvoeringsbesluiten ervan binnen een vastgestelde redelijke termijn worden bekrachtigd. Ze schendt dan ook klaarblijkelijk artikel 12 Grondwet niet.

De met artikelen 1, eerste lid en 3, 1°, COVID-KB nr. 3 van 9 april 2020 ingevoerde schorsingsregeling van de verjaring van de strafvordering valt binnen de door de wetgever verleende machtiging aan de Koning en is in beginsel van toepassing op alle strafvorderingen die op het ogenblik van de inwerkingtreding van deze bepalingen nog niet waren vervallen; een dergelijke regeling miskent het rechtszekerheids- en gelijkheidsbeginsel niet.

[\(ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210330.2N.7\)](#)

Bewijs door getuigen – Verval van de strafvordering – Beoordeling van de burgerlijke aansprakelijkheid – Verzoek tot het horen van belastende getuigen ter rechtszitting – Beoordelingsvrijheid van de rechter

Arrest van 4 mei 2021 ([P.21.0101.N](#)) met conclusie van advocaat-generaal B. De Smet

Wanneer een beklaagde verzoekt om ter rechtszitting een getuige te horen die tijdens het vooronderzoek een voor hem belastende verklaring heeft afgelegd, moet de rechter dat verzoek enkel beoordelen in het licht van de drie toetsingscriteria die het Europees Hof voor de Rechten van de Mens heeft ontwikkeld om getuigen *à charge* (niet) ter rechtszitting te horen wanneer hij zich uitspreekt over de gegrondheid van de strafvordering. Dat is niet het geval wanneer de strafrechter, na de vaststelling van het verval van de strafvordering, enkel nog gelast blijft met de beoordeling van de burgerlijke rechtsvordering en dus enkel nog moet uitmaken of de beklaagde een als misdrijf omschreven feit heeft gepleegd waarvoor hij aanvankelijk is vervolgd en of de gevorderde schade daaruit voortvloeit. In dat geval oordeelt de rechter onaantastbaar of het voorgestelde getuigenverhoor dienstig is voor het bewijs van de onrechtmatige daad.

[\(ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210504.2N.6\)](#)

Bewijs – Strafzaken – Algemeen – Onregelmatige klacht met burgerlijke partijstelling – Onderzoeksoopdracht van de onderzoeksrechter – Gevolg

Arrest van 4 mei 2021 ([P.20.1325.N](#)) met conclusie van advocaat-generaal B. De Smet

De regel van artikel 32 Voorafgaande Titel Wetboek van Strafvordering geldt voor alle onregelmatigheden, ook al houden zij een inbreuk in op een regel van rechterlijke organisatie. Er bestaat geen op straffe van nietigheid voorgeschreven verbod voor de onderzoeksrechter om feiten te onderzoeken waarvoor hij niet is gelast met een ontvankelijke akte. Hieruit volgt dat de kamer van inbeschuldigingstelling die uitspraak doet op grond van artikel 235bis Wetboek van Strafvordering, een bewijselement opgeleverd door een onderzoeksdaad voor feiten waarvoor de onderzoeksrechter niet regelmatig was gelast door een ontvankelijke klacht met burgerlijke partijstelling, enkel nietig kan verklaren en als bewijs uitsluiten wanneer zij oordeelt dat het gebruik van dat bewijselement het recht op een eerlijk proces miskent.

[\(ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210504.2N.7\)](#)

Burgerlijke rechtsvordering voor de strafrechter – Vrijwillige of gedwongen tussenkomst – Ontvankelijkheid van de dagvaarding tot bindendverklaring van het vonnis gesteund op artikel 29bis WAM – Bevoegdheid van de strafrechter

Arrest van 15 december 2021 ([P.21.0922.F](#))

Behoudens afwijking op grond van een bijzondere wet, zijn de bepalingen van het Gerechtelijk Wetboek betreffende de tussenkomst niet van toepassing voor de strafrechter (Artt. 811-814 Ger.W.).

Het Wetboek van Strafvordering en de wetten betreffende de strafrechtspleging bepalen welke partijen een vordering kunnen instellen of tegen wie voor de strafrechter een vordering kan worden ingesteld. De vrijwillige of gedwongen tussenkomst van een derde voor de strafrechter is bijgevolg alleen ontvankelijk op voorwaarde dat een bijzondere wet zulks uitdrukkelijk bepaalt of dat krachtens de wet de strafrechter uitzonderlijk een veroordeling, sanctie of enige andere maatregel tegen een derde mag uitspreken.

Wanneer een dagvaardende partij een beroep doet op de schadevergoedingsplicht die artikel 29bis WAM ten voordele van het slachtoffer van lichamelijke schade heeft ingevoerd, is de vordering in tussenkomst die zij voor de strafrechter instelt noch voorzien door een wet, noch toegelaten door of krachtens een wet.

De vergoedingsplicht afgeleid uit voornoemd artikel 29bis WAM geldt wanneer de verzekerde niet op enigerlei wijze aansprakelijk is, en is niet gegrond op een overtreding die hij zou hebben begaan, zodat de correctionele rechter of de politierechter een dergelijke vordering tot schadevergoeding niet kan beslechten zonder miskennis van de bevoegdheidsregels van de strafrechtbanken, die van openbare orde zijn (Artt. 3 en 4 Voorafgaande Titel Wetboek van Strafvordering).

[\(ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20211215.2F.2\)](#)

Onderzoek in strafzaken

Voorlopige hechtenis – Handhaving – Ernstige aanwijzingen van schuld – Aanvoering van onontvankelijkheid van de strafvordering, nietigheid van een onderzoeksverrichting of van een bewijselement – Gerechtelijk onderzoek opgestart op basis van inlichtingen van een buitenlandse politiedienst – Aanvoering dat de inlichtingen onregelmatig zijn verkregen – Opdracht van het onderzoeksgerecht – Onderzoek prima facie van de opgeworpen onregelmatigheid – Artikel 6.1 EVRM

Arrest van 23 november 2021 ([P.21.1408.N](#))

Wanneer een inverdenkinggestelde de onontvankelijkheid van de strafvordering of de nietigheid van een onderzoeksverrichting of van een ingezameld element en de daaruit voortvloeiende rechtspleging aanvoert om het bestaan te betwisten van ernstige aanwijzingen van schuld die de voorlopige hechtenis rechtvaardigen, dient het onderzoeksgerecht dat niet optreedt met toepassing van artikel 235bis Wetboek van Strafvordering, een *prima facie* onderzoek van de opgeworpen onregelmatigheid uit te voeren (Artt. 16, § 5, 21, § 5, en 30, § 4, Voorlopige Hechteniswet).

Indien een in België gevoerd strafonderzoek is opgestart op basis van inlichtingen die zijn bezorgd door een buitenlandse politiedienst waarbij die inlichtingen enkel worden gebruikt om verder in België op autonome wijze bewijzen te verzamelen, dan staat het aan het onderzoeksgerecht in het kader van de beoordeling van de handhaving van de voorlopige hechtenis *prima facie* te onderzoeken of de inverdenkinggestelde aannemelijk maakt dat die inlichtingen onregelmatig zijn verkregen en in bevestigend geval of het gebruik van die onregelmatig verkregen inlichtingen niet strijdig is met het recht op een eerlijk proces van de inverdenkinggestelde dan wel indien die inlichtingen zijn verkregen in overeenstemming met het recht van die buitenlandse staat het gebruik ervan niet strijdig is met het recht op een eerlijk proces (Art. 6.1 EVRM).

([ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20211123.2N.33](#))

Vrijheidsbeneming van een verdachte

Voorlopige hechtenis – Handhaving – Ernstige aanwijzing van schuld – Politionele informatie

Arrest van 7 april 2021 ([P.21.0453.N](#))

Politonele informatie, waarvan de bron onduidelijk is, is op zichzelf beschouwd onvoldoende om als ernstige aanwijzing van schuld te gelden. De gegevens die een rechter aanneemt als ernstige aanwijzingen van schuld moeten in hun geheel en in hun onderlinge samenhang worden gelezen. Geen enkele bepaling of algemeen rechtsbeginsel verzet zich ertegen dat de rechter naast bepaalde feitelijke gegevens waarvan de bron is gekend ook politonele informatie waarvan de bron onduidelijk is in aanmerking neemt als ernstige aanwijzingen van schuld.

([ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210407.2N.7](#))

Voorlopige hechtenis – Cassatieberoep tegen een beslissing tot handhaving – Dossier dat daags vóór de uiterste datum om uitspraak te doen op de griffie wordt ontvangen – Recht van verdediging

Arrest van 20 mei 2021 ([P.21.0684.F](#))

Wanneer cassatieberoep wordt ingesteld tegen een arrest waardoor de voorlopige hechtenis wordt gehandhaafd en het dossier pas daags vóór de uiterste datum om uitspraak te doen op de griffie van het Hof is ontvangen, de inverdenkinggestelde en zijn raadslieden, die nog diezelfde dag zijn opgeroepen, niet op de rechtszitting zijn verschenen en het Hof, wegens die vertraging in de toezending van de stukken en de verzending van de oproepingen, zich niet ervan kan verzekeren dat het recht van verdediging werd geëerbiedigd, moet de uitoefening van dat recht worden hersteld door het onderzoek van de zaak te verdagen naar de eerstvolgende rechtszitting van de tweede kamer (Art. 31, § 3, eerste lid, Voorlopige Hechteniswet).

([ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210520.2F.1](#))

Voorlopige hechtenis – Handhaving – Ernstige aanwijzingen van schuld – Aanvoering van onontvankelijkheid van de strafvordering, nietigheid van een onderzoeksverrichting of van een bewijselement – Gerechtelijk onderzoek opgestart op basis van inlichtingen van een buitenlandse politiedienst – Aanvoering dat de inlichtingen onregelmatig zijn verkregen – Opdracht van het onderzoeksgerecht – Onderzoek prima facie van de opgeworpen onregelmatigheid – Artikel 6.1 EVRM

Arrest van 23 november 2021 ([P.21.1408.N](#))

Dit arrest wordt besproken in de categorie “Strafprocedure – Onderzoek in strafzaken”.

([ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20211123.2N.33](#))

Voorlopige hechtenis – Betekening van een bevel tot aanhouding – Vereiste van overhandiging van een integraal afschrift van het bevel tot aanhouding – Gevolgen van een miskennis van een op straffe van nietigheid voorgeschreven rechtsvorm – Toezicht op de regelmatigheid van het bevel tot aanhouding door de kamer van inbeschuldigingstelling – Beslissing tot handhaving – Vernietiging zonder verwijzing

Arrest van 1 december 2021 ([P.21.1481.F](#)) met conclusie van advocaat-generaal D. Vandermeersch

Bij afwezigheid van een regelmatige betekening binnen de wettelijke termijn, is het bevel tot aanhouding nietig en kan het onderzoeksgerecht de inverdenkinggestelde niet in voorlopige hechtenis houden.

Volgens artikel 18 Voorlopige Hechteniswet, moet de betekening, om regelmatig te zijn, voldoen aan de vier daarin voorgeschreven cumulatieve formaliteiten: de betekening geschiedt binnen een termijn van achtenveertig uur, door de griffier, door de directeur van de strafinrichting of door een agent van de openbare macht, in de taal van de rechtspleging en met afgifte van een volledig afschrift van de akte. Een afschrift waarin een bladzijde ontbreekt die de opgave bevat van één van de

tenlasteleggingen die aan de uitvaardiging van het bevel tot aanhouding ten grondslag liggen, is geen volledig afschrift van het bevel.

Wanneer de kamer van inbeschuldigingstelling oordeelt dat de betekening van het bevel tot aanhouding overeenkomstig de wet is geschied, terwijl aan één van de voorwaarden voor een regelmatige betekening niet is voldaan, en de miskende vormvereiste op straffe van nietigheid is voorgeschreven, vernietigt het Hof zonder verwijzing het arrest dat de voorlopige hechtenis handhaaft.

[\(ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20211201.2F.11\)](#)

Onderzoeksgerechten

Burgerlijke rechtsvordering – Klacht met burgerlijke partijstelling – Onregelmatigheid van de klacht – Onderzoeksopdracht van de onderzoeksrechter – Criteria voor uitsluiting van bewijs door de onderzoeksrechter verkregen na de klacht

Arrest van 4 mei 2021 ([P.20.1325.N](#)) met conclusie van advocaat-generaal B. De Smet

Dit arrest wordt besproken in de categorie “Strafprocedure – Strafprocedure en burgerlijke rechtsvordering”.

[\(ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210504.2N.7\)](#)

Voorlopige hechtenis – Handhaving – Ernstige aanwijzingen van schuld – Aanvoering van onontvankelijkheid van de strafvordering, nietigheid van een onderzoeksverrichting of van een bewijselement – Gerechtelijk onderzoek opgestart op basis van inlichtingen van een buitenlandse politiedienst – Aanvoering dat de inlichtingen onregelmatig zijn verkregen – Opdracht van het onderzoeksgerecht – Onderzoek prima facie van de opgeworpen onregelmatigheid – Artikel 6.1 EVRM

Arrest van 23 november 2021 ([P.21.1408.N](#))

Dit arrest wordt besproken in de categorie “Strafprocedure – Onderzoek in strafzaken”.

[\(ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20211123.2N.33\)](#)

Vonnisgerechten

Extraterritorialiteit – In het buitenland gepleegd wanbedrijf – Mededader is vreemdeling – Geen rechtsmacht

Arrest van 4 mei 2021 ([P.21.0148.N](#))

De mogelijkheid tot vervolging van een in het buitenland gepleegd misdrijf in België houdt geen verband met de bevoegdheid van de strafrechter, maar wel met de ontvankelijkheid van de strafvordering. Een vreemdeling kan in België niet worden vervolgd als mededader of medeplichtige aan een wanbedrijf gepleegd in het buitenland. De niet-ontvankelijkheid van de strafvordering voor dat wanbedrijf vormt

geen beletsel voor de strafvordering ingesteld tegen de vreemdeling voor samenhangende feiten van mededaderschap aan strafbare feiten gepleegd in België.

[\(ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210504.2N.9\)](#)

Voorlopig bewind van de beklaagde – Gevolg voor de ontvankelijkheid van de strafvordering van het ontbreken van de betekening van de dagvaarding aan de voorlopige bewindvoerder – Inhoud van de dagvaarding – Kennisgeving aan de voorlopig bewindvoerder van de beklaagde

Arrest van 30 november 2021 ([P.21.0989.N](#))

De in artikel 182, derde lid, Wetboek van Strafvordering opgenomen verplichting om eveneens de bewindvoerder van een procespartij voor de correctionele rechtbank te dagvaarden, samen gelezen met artikel 6.1 en 6.3.a) EVRM, strekt ertoe het recht van verdediging te vrijwaren van personen wiens patrimoniale belangen in het gedrang kunnen komen door hun vervolging, terwijl zij wegens hun gezondheidstoestand geheel of gedeeltelijk niet in staat zijn om zonder gerechtelijke beschermingsmaatregel die belangen zelf behoorlijk waar te nemen.

Uit niets blijkt dat de verplichting om de dagvaarding eveneens te betekenen aan de woon- of verblijfplaats van de voorlopige bewindvoerder van een partij een vormvoorschrift bevat waarvan de niet-naleving zonder meer wordt gesanctioneerd met de niet-ontvankelijkheid van de strafvordering, de nietigheid van de akte van aanhangigmaking of de ongeldigheid van het veroordelend vonnis. Het staat integendeel aan de correctionele rechter, eventueel in hoger beroep, om na te gaan of het verzuim om aan dat voorschrift te voldoen, het recht van verdediging van de beklaagde onherstelbaar heeft aangetast en, indien dit niet het geval is, dat verzuim recht te zetten. Aldus belet het enkele feit dat de dagvaarding van de beschermde persoon niet eveneens is gedaan aan zijn bewindvoerder, de appelrechter niet om kennis te nemen van de strafvordering of de redenen van het beroepen vonnis over te nemen.

De bewindvoerder van een beklaagde is geen persoon tegen wie een vervolging is ingesteld, zodat artikel 6.3.a) EVRM op hem niet van toepassing is. Evenmin vereist artikel 182, eerste lid, Wetboek van Strafvordering of het recht van verdediging van de beklaagde dat de feiten die aan deze laatste ten laste worden gelegd, eveneens worden vermeld in de dagvaarding van zijn bewindvoerder. Wel is vereist, maar volstaat het, dat de bewindvoerder op grond van de gegevens die hem bij de dagvaarding ter kennis zijn gebracht, de informatie kan achterhalen die hem toelaat zijn wettelijke opdracht te vervullen ten behoeve van de persoon waaraan hij is toegevoegd. Daarvoor volstaat de vermelding van de identiteit van die persoon, de rechtsmacht waarvoor deze is opgeroepen om zijn vordering te stellen of zijn verweer te voeren en de datum en plaats van de rechtszitting.

[\(ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20211130.2N.5\)](#)

Rechtsmiddelen

Hoger beroep – Verzet als ongedaan beschouwd – Gevolgen

Arrest van 2 februari 2021 ([P.20.0862.N](#)) met conclusie van advocaat-generaal A. Winants

Artikel 187, § 4, Wetboek van Strafvordering bepaalt dat ten gevolge van het verzet de veroordeling bij verstek voor niet-bestaande wordt gehouden, behoudens in de gevallen bedoeld in §§ 5 tot 7, waarbij § 6 betrekking heeft op het geval waarin het verzet als ongedaan wordt beschouwd. Wanneer het verzet bij toepassing van artikel 187, § 6, Wetboek van Strafvordering als ongedaan wordt beschouwd, blijft de veroordelende beslissing bij verstek bestaan en behoudt het na het verzet aangetekende hoger beroep tegen die beslissing dan ook zijn voorwerp, ook al werd dit hoger beroep ingesteld vóór er uitspraak werd gedaan over het verzet, zodat het gerecht in hoger beroep, dat kennisneemt van een regelmatig ingesteld hoger beroep tegen het verstekvonnis waartegen verzet werd aangetekend dat ongedaan werd verklaard, uitspraak moet doen over de zaak zelf binnen de grenzen van de grieven die in het bij artikel 204 Wetboek van Strafvordering bepaalde verzoekschrift worden aangevoerd.

([ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210202.2N.2](#))

Cassatieberoep in het belang van de wet – Aangifte op verzoek van de procureur-generaal bij het hof van beroep – Meerdaadse samenloop van misdrijven – Samenvoeging van de straffen – Grens voor autonome probatiestrafpen – Straf die in zijn geheel twee jaar te boven gaat

Arrest van 20 januari 2021 ([P.20.1252.F](#)) met conclusie van advocaat-generaal D. Vandermeersch

Wanneer het hof van beroep, in overtreding van artikel 60 Strafwetboek, een autonome probatiestraf heeft uitgesproken waarvan de duur, samengevoegd bij die van de straf die reeds werd opgelegd door een eerder vonnis voor samenlopende misdrijven, meer dan twee jaar bedraagt, vernietigt het Hof, op de vordering die zijn procureur-generaal heeft ingesteld bij toepassing van artikel 441 Wetboek van Strafvordering, het aangegeven arrest in zoverre het beslist dat de autonome probatiestraf de toegestane strafmaat te boven gaat en in zoverre het een vervangende straf oplegt.

([ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210120.2F.11](#))

Hoger beroep tegen een vonnis van de politierechtbank – Ontvankelijkheid van het hoger beroep ingesteld door een parketjurist

Arrest van 13 april 2021 ([P.21.0006.N](#)) met conclusie van advocaat-generaal B. De Smet

Een door de korpschef bij toepassing van artikel 162, §2, derde lid, Gerechtelijk Wetboek aangewezen parketjurist, die alleen de strafvordering kan uitoefenen voor de politierechtbank met uitsluiting van enig ander strafrechtcollege, kan geen hoger beroep instellen tegen een vonnis van de politierechtbank of een appelverzoekschrift of grievenformulier indienen, aangezien het hoger beroep tegen een beslissing van de

politierechtbank ertoe strekt de strafvordering te laten beoordelen door het appelgerecht en de saisine van het appelgerecht wordt bepaald door de verklaring van hoger beroep en het appelverzoekschrift of appelgrievensformulier. Het is daarbij zonder belang of het hoger beroep van het openbaar ministerie is ingesteld door het openbaar ministerie bij de politierechtbank dan wel door het openbaar ministerie bij het appelgerecht, gezien de gevolgen van beide hogere beroepen identiek zijn.

[\(ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210413.2N.2\)](#)

Cassatieberoep tegen een beslissing tot handhaving van de voorlopige hechtenis – Dossier dat daags vóór de uiterste datum om uitspraak te doen op de griffie ontvangen wordt – Recht van verdediging

Arrest van 20 mei 2021 ([P.21.0684.F](#))

Dit arrest wordt besproken in de categorie “Strafprocedure – Vrijheidsbeneming van een verdachte”.

[\(ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210520.2F.1\)](#)

Hoger beroep – Principaal hoger beroep tegen een vonnis dat het verzet ongedaan verklaart – Grievensformulier

Arrest van 1 juni 2021 ([P.21.0471.N](#))

De bepaling van artikel 187, § 9, Wetboek van Strafvordering houdt in dat het hoger beroep tegen een vonnis waarbij het verzet ongedaan wordt verklaard, van rechtswege het geschil in zijn geheel ter beoordeling voorlegt aan de appelrechter, met als enige beperking de relatieve werking van het verzet. Hieruit volgt dat artikel 204 Wetboek van Strafvordering geen toepassing vindt in zoverre het hoger beroep het bij het verstekvonnis beoordeelde geschil beoogt, zodat de appellant niet moet preciseren welke zijn grieven zijn tegen dat vonnis, zoals in dat artikel wordt bepaald. Indien een appellant toch een grievensformulier mocht indienen en hij vervolgens deels afstand mocht doen van die grieven, zijn die grieven en de afstand ervan zonder invloed op de saisine van het appelgerecht.

[\(ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210601.2N.18\)](#)

Hoger beroep – Bijdrage aan het Begrotingsfonds voor juridische tweedelijnsbijstand – Veroordeling in eerste aanleg – Bevestiging van het bestreden vonnis in hoger beroep – Wettigheid van een bijkomende veroordeling tot de bijdrage aan het Begrotingsfonds voor juridische tweedelijnsbijstand

Arrest van 8 juni 2021 ([P.21.0447.N](#))

Uit de bepaling van artikel 4, § 3, eerste lid, van de wet van 19 maart 2017 tot oprichting van een Begrotingsfonds voor de juridische tweedelijnsbijstand (hierna het Fonds), volgt dat de verplichting voor een strafgerecht dat een beklaagde heeft veroordeeld, bovendien ook nog te veroordelen tot de betaling van een bijdrage aan het Fonds niet geldt per aanleg. Noch uit de tekst van deze bepaling noch uit de wetsgeschiedenis ervan kan worden afgeleid dat het appelgerecht dat een beroepen beslissing bevestigt dat een beklaagde heeft veroordeeld en hem tevens heeft verplicht

tot de betaling van een bijdrage aan het Fonds, hem voor de procedure in hoger beroep nogmaals zou kunnen of moeten veroordelen tot de betaling van een bijdrage aan het Fonds (Art. 4 Wet 19 maart 2017).

[\(ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210608.2N.13\)](#)

Cassatieberoep – Personen door of tegen wie cassatieberoep kan of moet worden ingesteld – Burgerlijke rechtsvordering – Cassatieberoep van de burgerlijke partij tegen de weigering om haar de ten laste van de beklaagde bij equivalent verbeurd verklaarde sommen toe te wijzen – Betekening van het cassatieberoep en mededeling van de memorie

Arrest van 15 september 2021 ([P.20.1045.F](#)) met conclusie van advocaat-generaal M. Nolet de Brauwere

De burgerlijke partij kan cassatieberoep instellen tegen de beslissing waardoor het hof van beroep haar vordering tot toewijzing van de ten laste van de beklaagde bij equivalent verbeurd verklaarde geldsommen verwerpt. Ze dient dat cassatieberoep niet aan de beklaagde te betekenen of hem haar memorie mee te delen (impliciete oplossing) (Artt. 427, eerste lid, en 429, vierde lid, Wetboek van Strafvordering; artt. 42, 3°, en 43bis Strafwetboek).

[\(ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210915.2F.11\)](#)

Cassatieberoep – Beslissingen vatbaar voor cassatieberoep – Hof van assisen – Voorbereidende beslissingen en beslissingen van onderzoek – Horen van getuigen op vordering van de procureur-generaal of verzoek van de beschuldigde of de burgerlijke partij – Tussenbeslissing die een verzoek tot verhoor van een getuige verwerpt – Afwezigheid van rechtsmiddel – Onderscheid met de mogelijkheid tot uitgesteld cassatieberoep bij toepassing van de artikelen 218, § 2, en 306 Wetboek van Strafvordering – Verenigbaarheid met de artikelen 10 en 11 Grondwet

Arrest van 21 september 2021 ([P.21.0828.N](#)) met conclusie van advocaat-generaal A. Winants

Krachtens artikel 420 Wetboek van Strafvordering kan in principe tegen de voorbereidende beslissingen en beslissingen van onderzoek slechts cassatieberoep worden ingesteld na de eindbeslissing en dit is het geval voor tussenbeslissingen die een verzoek verwerpen om een getuige te horen. Dat artikel maakt geen onderscheid tussen de vonnisrechters in strafzaken en kan bijgevolg geen onverantwoorde discriminatie inhouden tussen partijen die voor deze rechters verschijnen.

Artikel 278, § 4, Wetboek van Strafvordering bepaalt dat tegen het in dat artikel bedoelde arrest van de preliminaire rechtszitting van de voorzitter van het hof van assisen, dat de lijst bevat van de getuigen die ter rechtszitting van dat hof zullen worden gehoord, geen rechtsmiddel kan worden ingesteld.

Ingevolge de bepalingen van de artikelen 281, § 2, en 306 Wetboek van Strafvordering is het niet uitgesloten dat de voorzitter van het hof van assisen tijdens het debat voor dat hof, eventueel op vraag van een partij, beslist om getuigen te verhoren ook wanneer die zijn geweerd uit de lijst van getuigen in het arrest bedoeld in artikel 278 Wetboek van Strafvordering en tegen die beslissing van de voorzitter staat een uitgesteld cassatieberoep open.

Artikel 278bis Wetboek van Strafvordering bepaalt dat de partijen op straffe van verval bij conclusie alle onregelmatigheden, verzuimen of nietigheden en alle gronden van niet-ontvankelijkheid of verval van de strafvordering die zij overeenkomstig artikel 235bis, § 5, Wetboek van Strafvordering, voor de feitenrechter kunnen opwerpen, omschrijven en dat de voorzitter hierover uitspraak doet in een afzonderlijk arrest dan dit bedoeld in artikel 278, § 3, waartegen een eis tot cassatie kan worden ingesteld samen met de eis tegen het eindarrest bedoeld in artikel 359 Wetboek van Strafvordering.

Wanneer het Hof van Cassatie vaststelt dat artikel 278, § 4, Wetboek van Strafvordering, in het licht van de artikelen 281, § 2, en 306 van dat wetboek, een onderscheid bevat tussen, eensdeels, partijen voor een hof van assisen, die geen uitgesteld cassatieberoep kunnen instellen tegen het in artikel 278 Wetboek van Strafvordering bedoelde arrest van de preliminaire zitting waarbij de voorzitter van het hof van assisen hun verzoek afwijst om getuigen ter rechtszitting van dat hof te ondervragen of ze te doen ondervragen en, anderdeels, partijen voor een andere vonnisrechter in strafzaken, die wel een, eventueel uitgesteld, cassatieberoep kunnen instellen tegen elke in laatste of in enige aanleg gewezen beslissing waarbij de rechter datzelfde verzoek afwijst, zodat aldus de vraag rijst of dit onderscheid verenigbaar is met het gelijkheidsbeginsel neergelegd in de artikelen 10 en 11 Grondwet, stelt het hierover een prejudiciële vraag aan het Grondwettelijk Hof.

Wanneer het Hof van Cassatie vaststelt enerzijds dat artikel 278, § 4, Wetboek van Strafvordering partijen voor het hof van assisen belet cassatieberoep in te stellen tegen een arrest van de preliminaire rechtszitting van de voorzitter van dat hof dat de lijst bevat van de getuigen die ter rechtszitting van dat hof zullen worden gehoord en anderzijds dat die partijen op grond van artikel 278bis Wetboek van Strafvordering wel cassatieberoep kunnen instellen tegen het arrest van de preliminaire rechtszitting van de voorzitter van het hof van assisen over onregelmatigheden, verzuimen of nietigheden en gronden van niet-ontvankelijkheid of verval van de strafvordering, daar waar die partijen zich in de beide gevallen in een vergelijkbare situatie kunnen bevinden omdat betwistingen die het voorwerp uitmaken van zowel het ene als het andere arrest verband kunnen houden met de uitoefening van hun recht van verdediging, zodat aldus de vraag rijst of dit onderscheid verenigbaar is met het gelijkheidsbeginsel neergelegd in de artikelen 10 en 11 Grondwet, stelt het hierover een prejudiciële vraag aan het Grondwettelijk Hof.

[\(ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210921.2N.9\)](#)

Principaal hoger beroep – Onsplitsbaar geschil – Vonnis bij verstek – Termijn – Gevolgen van laattijdig hoger beroep van de beklagde voor het navolgend hoger beroep van het openbaar ministerie

Arrest van 23 november 2021 ([P.21.0720.N](#))

Volgens artikel 203, § 1, eerste lid, Wetboek van Strafvordering bedraagt de termijn om hoger beroep aan te tekenen tegen een bij verstek gewezen vonnis dertig dagen na de dag van de betekening ervan aan de veroordeelde partij of aan haar woonplaats, termijn die kan worden verlengd wegens afstand. Volgens artikel 203, § 1, tweede lid, Wetboek van Strafvordering beschikt het openbaar ministerie over een bijkomende

termijn van tien dagen om hoger beroep in te stellen, nadat de beklaagde hoger beroep heeft ingesteld. Hoewel het door artikel 203, § 1, tweede lid, Wetboek van Strafvordering geregelde volgappel van het openbaar ministerie een zelfstandig hoger beroep is waarvan de ontvankelijkheid in beginsel niet afhangt van de ontvankelijkheid van het hoger beroep van de beklaagde, beschikt het openbaar ministerie evenwel niet over een dergelijk volgappel indien het hoger beroep van de beklaagde zelf laattijdig is, aangezien een laattijdig hoger beroep van de beklaagde geen aanleiding kan geven tot een tijdig volgappel van het openbaar ministerie.

([ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20211123.2N.25](#))

Beslissing van het onderzoeksgerecht tot gedeeltelijke buitenvervolginstelling en verwijzing van de inverdenkinggestelde – Rechtsplegingsvergoeding lastens de burgerlijke partij

Arrest van 22 juni 2021 ([P.21.0414.N](#))

De inverdenkinggestelde die bij dezelfde beslissing van het onderzoeksgerecht voor bepaalde feiten naar het vonnisgerecht wordt verwezen en voor andere feiten buiten vervolging wordt gesteld, is ingevolge zijn buitenvervolginstelling gerechtigd op een rechtsplegingsvergoeding lastens de burgerlijke partij door wiens klacht bij de onderzoeksrechter de strafvordering aanhangig is gemaakt (Art. 128 Wetboek van Strafvordering).

([ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210622.2N.18](#))

Straf en strafuitvoering

Meerdaadse samenloop van misdrijven – Samenvoeging van de straffen – Grens voor autonome probatiestrafpen – Straf die in zijn geheel twee jaar te boven gaat – Cassatieberoep in het belang van de wet – Aangifte op verzoek van de procureur-generaal bij het hof van beroep

Arrest van 20 januari 2021 ([P.20.1252.F](#)) met conclusie van advocaat-generaal D. Vandermeersch

Dit arrest wordt besproken in de categorie “Strafprocedure – Rechtsmiddelen”.

([ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210120.2F.11](#))

Artikel 37/1, § 1, derde lid, Wegverkeerswet – Grondslag van de beperking van de geldigheid van het rijbewijs tot de met een alcoholslot uitgeruste motorvoertuigen – Andere herhaling bedoeld in artikel 36, eerste lid, dan die bedoeld in artikel 38, § 6 – Veiligheidsmaatregel en geen straf – Invloed op de mogelijkheid tot het verlenen van een uitstel

Arrest van 3 maart 2021 ([P.20.1313.F](#)) met conclusie van advocaat-generaal M. Nolet de Brauwere

Artikel 36, eerste lid, Wegverkeerswet bestraft degene die, na een veroordeling bij toepassing van artikel 34, § 2, artikel 35 of artikel 37bis, § 1, een van deze bepalingen binnen drie jaar te rekenen van de dag van de uitspraak van een vorig veroordelend

vonnis dat in kracht van gewijsde is gegaan, opnieuw overtreedt. Wanneer de rechter op grond van artikel 37/1, § 1, derde lid, Wegverkeerswet, beslist om, gelet op de herhaling, de maatregel op te leggen waarbij de geldigheid van het rijbewijs wordt beperkt tot de met een alcoholslot uitgeruste motorvoertuigen, baseert hij die beslissing op een andere hypothese van herhaling dan die welke bedoeld wordt in artikel 38, § 6, Wegverkeerswet betreffende het als straf opgelegde verval van het recht tot sturen.

Artikel 8 Probaticumwet voorziet in de mogelijkheid om, onder de daarin bepaalde voorwaarden, enkel voor de straffen uitstel te verlenen. Uit het algemeen opzet van de wet blijkt echter dat het uitrusten van een motorvoertuig met een alcoholslot een preventieve veiligheidsmaatregel is die een doel van algemeen belang nastreeft, in zoverre die uitrusting, aangevuld met een omkaderingsprogramma, toelaat zich ervan te verzekeren dat de toestand van de bestuurder, op het ogenblik dat hij achter het stuur plaatsneemt, aan de wettelijke minimumvereisten voor het nuchter en veilig besturen van een voertuig voldoet, op zodanige wijze dat hiermee het herhalingsgevaar wordt beperkt en de verkeersveiligheid wordt gewaarborgd. Die verplichting strekt dus niet tot bestraffing van de bestuurder in staat van herhaling, maar tot bescherming van de maatschappij tegen gevaarlijke gedragingen in het verkeer. Hiervoor kan bijgevolg geen uitstel worden verleend.

[\(ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210303.2F.5\)](#)

Artikel 4, § 6, Drugswet – Bijzondere verbeurdverklaring van een voertuig dat heeft gediend om drugsmisdrijven te plegen – Rechten van derden – Persoonlijkheid van de straf – Recht op eigendom – Derde niet veroordeeld voor het drugsmisdrijf – Goede trouw – Criteria voor beoordeling – Tussenkost of aanwezigheid in de procedure

Arrest van 9 maart 2021 ([P.20.1171.N](#)) met conclusie van advocaat-generaal D. Schoeters

Het algemeen rechtsbeginsel van het persoonlijke karakter van de straf en het recht op eigendom verzetten zich ertegen dat een verbeurdverklaring op grond van artikel 4, § 6, Drugswet van een voertuig dat heeft gediend om drugsmisdrijven te plegen, die de rechter kan bevelen zelfs indien het geen eigendom is van de veroordeelde, wordt opgelegd aan een derde te goeder trouw die niet wist en niet kon weten dat zijn voertuig werd of zou worden gebruikt om het drugsmisdrijf te plegen. Het enkele feit dat de derde niet is veroordeeld voor het drugsmisdrijf voor het plegen waarvan zijn voertuig heeft gediend, volstaat bijgevolg niet om de verbeurdverklaring ervan lastens de dader van het misdrijf te beletten, maar daarvoor is ook vereist dat de derde te goeder trouw is. Bij het bepalen van die goede trouw kan de rechter rekening houden met het gegeven dat de derde ingevolge een hem verwijtbare gedraging heeft bijgedragen tot de totstandkoming van het drugsmisdrijf. Het staat aan de rechter om op grond van de concrete gegevens van de zaak te oordelen of de derde die opkomt tegen de verbeurdverklaring van het voertuig op grond van artikel 4, § 6, Drugswet, te goeder trouw is.

Het feit dat artikel 4, § 6, Drugswet bepaalt dat het voor het drugsmisdrijf dienstige voertuig kan worden verbeurdverklaard zonder dat het eigendom hoeft te zijn van de veroordeelde, impliceert dat de eigenaar van dat voertuig niet zelf voor dat misdrijf

moet zijn vervolgd opdat die verbeurdverklaring kan worden uitgesproken. Enkel is vereist dat de betrokkene voor de rechter zijn aanspraken op dat voertuig kan laten gelden en op die grond kan opkomen tegen de verbeurdverklaring ervan waardoor het recht van verdediging is geëerbiedigd.

[\(ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210309.2N.9\)](#)

Motivering van de straf en strafmaat – Verwijzing naar de uitvoering van de straf

Arrest van 16 maart 2021 ([P.20.1123.N](#))

De rechter bepaalt binnen de door de wet bepaalde grenzen onaantastbaar welke straffen en maatregelen en hun maat noodzakelijk zijn ter realisering van de doelstellingen die hij met de straftoemeting beoogt. Die doelstellingen kunnen onder meer bestaan in het uiting geven aan de maatschappelijke afkeuring ten aanzien van de overtreding van de strafwet, de bescherming van de maatschappij, het bevorderen van het herstel van het maatschappelijk evenwicht, het herstel van de door het misdrijf veroorzaakte schade en het bevorderen van de maatschappelijke rehabilitatie en re-integratie van de dader. De rechter mag bij die beoordeling wel degelijk de wijze betrekken waarop de door hem opgelegde straffen en maatregelen zullen worden uitgevoerd. Die uitvoering bepaalt immers mee of de nagestreefde doelstellingen van de straftoemeting wel kunnen worden gerealiseerd en door dit te doen matigt de rechter zich geen bevoegdheden aan die hem niet toekomen en laat hij zich niet in met de uitvoering van de door hem uitgesproken straffen.

[\(ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210316.2N.2\)](#)

Verzoek tot herstel in eer en rechten na levenslang rijverbod – Kamer van inbeschuldigingstelling – Voorwaarden voor afwijzing

Arrest van 16 maart 2021 ([P.20.1328.N](#))

Uit de artikelen 619, 621, eerste lid, en 622 Wetboek van Strafvordering volgt dat een levenslang rijverbod een straf is die niet in aanmerking komt voor uitwissing en dus het voorwerp kan uitmaken van herstel in eer en rechten op voorwaarde dat, behoudens in hier niet toepasselijke uitzonderingen, de veroordeelde de vrijheidsstraffen heeft ondergaan en de geldstraffen heeft gekweten.

De kamer van inbeschuldigingstelling kan een verzoek tot herstel in eer en rechten dat aan de vormvoorwaarden voldoet, enkel afwijzen indien het vaststelt dat niet is voldaan aan één of meerdere van de in de artikelen 621 tot en met 627 Wetboek van Strafvordering opgenomen voorwaarden. Noch de aard of de zwaarwichtigheid van de misdrijven waarvoor een verzoeker werd veroordeeld, noch het aantal veroordelingen dat hij heeft opgelopen, noch het eventueel verstekarakter van die veroordelingen noch de omstandigheid dat de bijkomende straf van het levenslang rijverbod uitwerking blijft hebben, leveren elk als dusdanig en zelfs in hun onderlinge verband beschouwd een wettige grond op om het verzoek tot herstel in eer en rechten af te wijzen, ook al kunnen die omstandigheden een impact hebben op de beoordeling of de verzoeker tijdens de proeftijd blijkt heeft gegeven van verbetering en van goed gedrag in de zin van artikel 624 Wetboek van Strafvordering.

[\(ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210316.2N.12\)](#)

De ontzetting uit bepaalde rechten wegens een seksueel misdrijf in geval van eenheid van opzet met een misdrijf waarop een zwaardere straf staat

Arrest van 23 maart 2021 ([P.20.1189.N](#)) met conclusie van advocaat-generaal B. De Smet

Artikel 65, eerste lid, Strafwetboek bepaalt dat wanneer verschillende misdrijven die gelijktijdig aan dezelfde feitenrechter worden voorgelegd en die volgens de rechter de opeenvolgende en voortgezette uitvoering zijn van eenzelfde misdadig opzet, alleen de zwaarste straf wordt uitgesproken. De rechter kan in dat geval voor het geheel van de bestrafte feiten slechts die hoofd- en bijkomende straffen opleggen waarin de strafwet voorziet die de zwaarste straf bepaalt. De rechter moet de andere hoofd- en bijkomende straffen buiten beschouwing laten, zoals de ontzetting uit rechten vermeld in artikel 382bis, eerste lid, Strafwetboek bedoelde rechten als bijkomende straf.

([ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210323.2N.2](#))

Herziening strafuitvoeringsmodaliteit – Gevolgen van afwezigheid van instemming van de veroordeelde

Arrest van 20 april 2021 ([P.21.0438.N](#))

Uit de bepaling van artikel 67, § 1, Wet Strafvueroering, volgt dat de strafuitvoeringsrechtbank de strafuitvoeringsmodaliteit slechts kan herzien indien de veroordeelde daarmee instemt. Die instemming is een noodzakelijke maar voldoende voorwaarde. Bij afwezigheid van die instemming is de strafuitvoeringsrechtbank verplicht de toegekende strafuitvoeringsmodaliteit te herroepen in plaats van te herzien.

([ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210420.2N.14](#))

Straf – Samenloop – Enig feit dat aan meerdere misdrijven voldoet – Onaantastbare beoordeling door de feitenrechter

Arrest van 27 april 2021 ([P.21.0234.N](#))

Uit de bepalingen van artikel 65, eerste lid, Strafwet volgt dat wanneer de rechter vaststelt dat aan twee misdrijfomschrijvingen eenzelfde feit ten grondslag ligt, hij slechts kan veroordelen voor de misdrijfomschrijving die de zwaarste straf bepaalt. Of aan twee misdrijfomschrijvingen eenzelfde feit ten grondslag ligt, wordt onaantastbaar in feite beoordeeld door de rechter, maar het Hof gaat wel na of de rechter uit zijn vaststellingen geen gevolgen afleidt die op grond daarvan onmogelijk kunnen worden verantwoord.

([ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210427.2N.10](#))

Voorwaardelijke invrijheidsstelling – Herroeping wegens niet-naleving van de opgelegde voorwaarden – Geen keuzevrijheid van de voorwaardelijk in vrijheid gestelde veroordeelde over de wijze waarop hij de opgelegde voorwaarden nakomt

Arrest van 27 april 2021 ([P.21.0459.N](#))

Uit de bepalingen van artikel 24 Wet Strafvueroering, dat de voorwaardelijke invrijheidsstelling definieert, en artikel 64, 3°, Wet Strafvueroering volgt dat het niet

aan de voorwaardelijk in vrijheid gestelde veroordeelde toekomt te bepalen op welke wijze hij de opgelegde voorwaarden moet nakomen in functie van de met de opgelegde voorwaarden beoogde doelstellingen. Hij moet de hem door de strafuitvoeringsrechtbank opgelegde voorwaarden nakomen en beschikt niet over de vrijheid om deze op een andere wijze uit te voeren, ook als eventueel op die andere wijze de beoogde doelstellingen zouden kunnen worden bereikt. De strafuitvoeringsrechtbank is bij niet-naleving van de door haar opgelegde voorwaarden gerechtigd de modaliteit van de voorwaardelijke invrijheidstelling te herroepen.

[\(ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210427.2N.14\)](#)

Samenloop – Artikel 60 Strafwetboek – Overschrijding van de maximum op te leggen straf – Werkstraffen – Onwettigheid – Vernietiging – Vervangende straf – Omvang

Arrest van 1 juni 2021 ([P.21.0411.N](#))

Het vonnis waarbij wordt nagelaten de werkstraffen opgelegd voor de misdrijven waartussen samenloop is als bedoeld in artikel 60 Strafwetboek, tot 300 werkuren te herleiden, schendt artikel 60 Strafwetboek. Het niet-herleiden van de bij het vonnis opgelegde werkstraffen overeenkomstig artikel 60 Strafwetboek tot 300 uren tast de beslissing betreffende het opleggen van de werkstrafvervangende geldboeten niet aan, gezien die werkstrafvervangende geldboeten zelf niet strijdig zijn met artikel 60 Strafwetboek of door een andere onwettigheid zijn aangetast.

[\(ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210601.2N.19\)](#)

Straftoemeting – Artikel 99bis, eerste lid, Strafwetboek – Kaderbesluit 2008/675/JBZ – Kaderbesluiten 2009/315/JBZ en 2009/316/JBZ – Wijze waarop rekening wordt gehouden met de in andere staten door strafgerichten uitgesproken veroordelingen – ECRIS-oprvaging – Draagwijdte

Arrest van 29 juni 2021 ([P.21.0328.N](#))

De wet van 25 april 2014 houdende diverse bepalingen betreffende Justitie heeft het Kaderbesluit 2008/675/JBZ van de Raad van 24 juli 2008 betreffende de wijze waarop bij een nieuwe strafrechtelijke procedure rekening wordt gehouden met veroordelingen in andere lidstaten van de Europese Unie omgezet in het Belgische recht en heeft een artikel 99bis, eerste lid, ingevoerd in het Strafwetboek.

Met het Kaderbesluit 2009/315/JBZ van 26 februari 2009 van de Raad betreffende de organisatie en de inhoud van uitwisseling van gegevens uit het strafregister tussen de lidstaten en het Kaderbesluit 2009/316/JBZ van 6 april 2009 betreffende de oprichting van het Europees Strafregister Informatiesysteem (ECRIS) werd het Europees Strafregisterinformatiesysteem (Ecris) gecreëerd voor de uitwisseling van gegevens over veroordelingen tussen de lidstaten.

Uit artikel 99bis, eerste lid, Strafwetboek, samen gelezen met de voormelde Kaderbesluiten, volgt niet dat een Belgische strafrechter die bij de straftoemeting rekening houdt met Nederlandse veroordelingen die blijken uit een Ecris-bevraging, uitdrukkelijk moet vaststellen dat die veroordelingen overeenkomstig het Nederlandse

recht in aanmerking mogen worden genomen bij de straftoemeting en hij is daartoe enkel verplicht indien de beklaagde daarover een verweer heeft gevoerd. Bij afwezigheid van een dergelijk verweer volgt uit het louter in aanmerking nemen door de Belgische strafrechter van de Nederlandse veroordelingen bij de straftoemeting dat hij van oordeel is dat die veroordelingen ook in Nederland bij de straftoemeting in aanmerking hadden mogen worden genomen.

[\(ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210622.2N.5\)](#)

Motivering van een verzoek om opschorting of uitstel van de tenuitvoerlegging

Arrest van 14 september 2021 ([P.21.0872.N](#))

Uit de artikelen 3, vierde lid, en 8, vierde lid, Probatiwewet, alsook artikel 195 Wetboek van Strafvordering, volgt dat de rechter die een verzoek om opschorting van de uitspraak van veroordeling of om uitstel van tenuitvoerlegging, al dan niet gekoppeld aan probatievoorwaarden, weigert, indien een dergelijke maatregel wettelijk mogelijk is, die beslissing nauwkeurig moet motiveren, maar dat die motivering beknopt mag zijn. Hoewel de rechter aan deze bijzondere motiveringsverplichting kan voldoen door nauwkeurig het opleggen van een effectieve straf te motiveren, dient uit zijn motieven niettemin te blijken dat hij het verzoek om opschorting van de uitspraak van veroordeling en om uitstel van tenuitvoerlegging en de redenen die de beklaagde daartoe heeft aangevoerd, in aanmerking heeft genomen.

[\(ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210914.2N.16\)](#)

Meerdaadse samenloop – Artikel 65, tweede lid, Strafwetboek – Voorwaarde volgens welke de nieuwe feiten aan het antecedent moeten voorafgaan

Arrest van 15 september 2021 ([P.21.0441.F](#))

Zoals uit de tekst zelf van artikel 65, tweede lid, Strafwetboek blijkt, zijn de toepassingsvoorwaarden van die bepaling de volgende: (i) de rechter neemt kennis van een collectief misdrijf, (ii) de beklaagde heeft een gerechtelijk antecedent, (iii) alle misdrijven waaruit het te beoordelen strafbaar feit is samengesteld, gaan aan dat antecedent vooraf en (iv) tussen de reeds beoordeelde feiten en de huidige, nog te beoordelen feiten bestaat een eenheid van opzet. De voorwaarde dat de nieuwe feiten aan het antecedent moeten voorafgaan, is een substantiële voorwaarde aangezien artikel 65, tweede lid, voortvloeit uit de opvatting dat indien de vorige rechter, dankzij een betere coördinatie van de vervolging, kennis had gehad van de precieze omvang van de te bestraffen strafbare activiteit, zijn beslissing aangaande de straf dezelfde dan wel anders zou zijn geweest al naargelang de mogelijke eenheid van opzet die alle feiten met elkaar verbindt.

[\(ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210915.2F.6\)](#)

Bijzondere verbeurdverklaring – Toewijzing van de verbeurdverklaarde zaken aan de burgerlijke partij – Opdracht van de rechter – Voorrechten en hypotheken –

Toepassing op het slachtoffer van het misdrijf wat betreft de in het vermogen van de veroordeelde bij equivalent verbeurdverklaarde geldsommen

Arrest van 15 september 2021 ([P.20.1045.F](#)) met conclusie van advocaat-generaal M. Nolet de Brauwere

In tegenstelling tot de teruggave, die een burgerrechtelijke maatregel is met een reële uitwerking die door de rechter bij een veroordeling moet worden opgelegd, is de verbeurdverklaring met toewijzing van de verbeurdverklaarde zaken een straf die aan de burgerlijke partij waaraan die zaken worden toegewezen een vorderingsrecht toekent die strekt tot afgifte van die zaken door de bevoegde ambtenaar van de federale overheidsdienst Financiën, die deze geldstraf ten uitvoer legt krachtens artikel 197bis Wetboek van Strafvordering. Onverminderd het in artikel 43bis, laatste lid, Strafwetboek opgelegde verbod om de veroordeelde een onredelijk zware straf op te leggen, heeft de rechter de mogelijkheid, maar niet de verplichting, om de toewijzing van de betrokken zaken te bevelen.

Uit de oude artikelen 7 en 8 Hypotheekwet volgt dat alle goederen van de schuldenaar strekken tot voldoening van zijn schulden, met inbegrip van die welke hij op een later tijdstip zou verkrijgen, en dat in dat opzicht alle schuldeisers gelijk worden behandeld, tenzij de wet in een reden van voorrang zou voorzien. Geen enkele wettelijke bepaling vestigt op de geldsommen die in het vermogen van de veroordeelde bij equivalent worden verbeurdverklaard een voorrecht waardoor die geldsommen bij voorrang aan het slachtoffer van het misdrijf zouden moeten worden toegewezen (Artt. 42, 3°, en 43bis Strafwetboek; Art. 197bis Wetboek van Strafvordering).

([ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210915.2F.11](#))

Herstel in eer en rechten – Proeftijd – Blijk geven van verbetering en goed gedrag – Gegevens over de persoonlijkheid van de verzoeker in eerherstel – Laakbare gedragingen bij het begin en het einde van de proeftijd – Processen-verbaal van waarschuwing, onmiddellijke inning en minnelijke schikking met betrekking tot nieuwe strafbare feiten begaan in de proeftijd – Artikel 6.2 EVRM

Arrest van 21 december 2021 ([P.21.0733.N](#))

Artikel 624, eerste lid, Wetboek van Strafvordering bepaalt dat het herstel in eer en rechten afhankelijk is van een proeftijd gedurende dewelke de verzoeker onder meer blijk moet hebben gegeven van verbetering en goed gedrag. Bij die beoordeling kan de kamer van inbeschuldigingstelling elk relevant gegeven met betrekking tot de persoonlijkheid van de verzoeker en door hem gestelde handelingen in aanmerking nemen, met inbegrip van handelingen die onder een strafrechtelijke kwalificatie vallen, voor zover niet wordt vastgesteld dat de verzoeker zich aan die strafbare feiten heeft schuldig gemaakt.

De kamer van inbeschuldigingstelling kan het oordeel dat een verzoeker in eerherstel het niet te nauw neemt met de verkeersregels tijdens de proeftermijn gronden op de vaststelling dat lastens de verzoeker voor verkeersinbreuken een proces-verbaal van waarschuwing werd opgesteld en dat de verzoeker minnelijke schikkingen en onmiddellijke inningen heeft voldaan.

Artikel 626 Wetboek van Strafvordering legt de minimumduur van de proeftijd vast. Volgens artikel 625, 4°, Wetboek van Strafvordering begint de proeftijd te lopen van de dag van het verval van de straffen of van de dag waarop ze verjaren, voor zover de niet-uitvoering niet is te wijten aan de verzoeker. De proeftijd duurt voort tot de dag waarop het arrest van eetherstel wordt gewezen. Die bepalingen beletten de kamer van inbeschuldigingstelling niet om bij de beoordeling of de verzoeker blijk heeft gegeven van verbetering en goed gedrag zowel rekening te houden met de meest recente gedragingen als met gedragingen die zijn gesteld bij het begin van de proeftijd en zowel rekening te houden met gedragingen gesteld tijdens de minimumproeftijd als na het verstrijken van die minimumproeftijd. Op de kamer van inbeschuldigingstelling rust, behoudens bij een daartoe strekkende conclusie, geen verplichting om te motiveren waarom zij bij haar beoordeling of een verzoeker blijk heeft gegeven van verbetering en goed gedrag oudere dan wel meer recente gedragingen betreft.

[\(ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20211221.2N.16\)](#)

Sociaal recht

Arbeidsrecht

Arbeidsovereenkomst – Brandweervrijwilligers in dienst bij een gemeente – Recht op loon – Integratie van de brandweerdiensten in de hulpverleningszones – Uitwerking op de hoedanigheid van werkgever – Vóór de integratie verschuldigde bezoldiging – Richtlijn 2003/88/EG van het Europees Parlement en de Raad van 4 november 2003 – Periodes die arbeidstijd vormen in de zin van de artikelen 8, § 1, tweede lid, van de wet van 14 december 2000 en 24/1 van het modelreglement – Oproepbaarheidsdienst – In interventie – Verschillende bezoldiging

Arrest van 21 juni 2021 ([S.19.0071.F](#)) met conclusie van advocaat-generaal B. Inghels

De gemeente blijft de werkgever van de brandweervrijwilligers tot op de datum waarop de brandweerdienst geïntegreerd wordt in de hulpverleningszone en laatstgenoemde wordt op die datum hun werkgever. De gemeente blijft dus gehouden tot betaling van de verschuldigde bezoldigingen tot op de datum waarop de brandweerdienst geïntegreerd wordt in de hulpverleningszone (Artt. 18, 220, § 1, en 204 Wet 15 mei 2007).

Artikel 2.1 van de richtlijn 2003/88/EG van het Europees Parlement en de Raad van 4 november 2003 moet in die zin worden uitgelegd dat, zelfs als de werknemer niet op zijn arbeidsplaats, zijn woonplaats of een andere verblijfplaats dient te verblijven, de wachttijd tijdens welke hij permanent beschikbaar moet zijn en onderworpen is aan verplichtingen die hem door de werkgever worden opgelegd, waaronder met name het tijdsbestek waarbinnen hij het werk moet hervatten, en die hem op een objectieve en zeer ingrijpende wijze beperken in het vrije tijdsbeheer van de periodes waarin er op hem geen beroep wordt gedaan, moet worden beschouwd als “arbeidstijd”. Artikel 8, §1, tweede lid, van de wet van 14 december 2000 kan niet anders worden uitgelegd.

De periodes waarin de brandweervrijwilliger in oproepbaarheidsdienst onderworpen is aan verplichtingen die hem door de werkgever worden opgelegd, waaronder met

name het tijdsbestek waarbinnen hij het werk moet hervatten, en die hem op een objectieve en zeer ingrijpende wijze beperken in het vrije tijdsbeheer van de periodes waarin er op hem geen beroep wordt gedaan, vormen arbeidstijd. Artikel 24/1, 4°, van het modelreglement dat, wat betreft de oproepbaarheidsdienst, enkel de periode van de interventie aanrekenet als diensttijd en niet de periode waarin de brandweervrijwilliger aan de voormelde verplichtingen is onderworpen, is in strijd met artikel 8, § 1, tweede lid, van de wet, uitgelegd overeenkomstig artikel 2, van de richtlijn 2003/88/EG van het Europees Parlement en de Raad van 4 november 2003.

Artikel 2 van de richtlijn 2003/88/EG van het Europees Parlement en de Raad van 4 november 2003 moet in die zin worden uitgelegd dat het de lidstaten niet verplicht de bezoldiging van de thuiswachtdiensten te bepalen op grond van de voorafgaande omschrijving van die periodes als “wachtijd” of “rusttijd”. Noch die bepaling, noch artikel 8, § 1, tweede lid, van de wet 14 december 2000, noch artikel 24/1 van het modelreglement verbieden om een verschillende vergoeding te bepalen voor de periodes waarin de brandweervrijwilliger in oproepbaarheidsdienst onderworpen is aan de voormelde verplichtingen, die hem door de werkgever zijn opgelegd, en voor de periodes van de interventies (Artt. 1 KB 6 mei 1971, en 24/1, 4°, bijlage 3, KB 6 mei 1971).

Artikel 41, 1°, 4°, 5°, 6°, 7°, 10° en 12°, van het organieke reglement van de gemeentelijke brandweerdienst van de eiseres voorziet in een verschillende vergoeding voor verschillende categorieën van prestaties van de brandweervrijwilligers, die omschreven worden als interventie, interventie voor het verwijderen van wespennesten of bijennesten, brandweeroefening, theorie, wachtdienst in het kazernement, administratieve prestaties, telefoonpermanentie voor hulpoproepen en mobilisatie van de brandweervrijwilligers of thuiswachtdiensten van de officieren-vrijwilligers. Hieruit volgt dat niet alle periodes die arbeidstijd vormen in de zin van artikel 8, § 1, tweede lid, van de wet van 14 december 2000, uitgelegd overeenkomstig de artikelen 2 van de richtlijn 2003/88/EG, en 24/1 van het modelreglement, overeenkomstig artikel 41, 1°, van het modelreglement bezoldigd worden met een salaris dat is vastgesteld op minimum 1/1976ste van de jaarlijkse brutobezoldiging bepaald bij de weddeschaal van de overeenstemmende graad van het beroepspersoneel.

[\(ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210621.3F.6\)](#)

Arbeidsongeval – Aansprakelijkheid – Regresvordering van een derde tegen de werkgever – Gevolg van de immuniteit van de werkgever – Artikel 1382 oud Burgerlijk Wetboek

Arrest van 8 november 2021 ([C.20.0108.N](#)) met conclusie van advocaat-generaal H. Vanderlinden

Dit arrest wordt besproken in de categorie “Burgerlijk recht – Buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht”.

[\(ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20211108.3N.10\)](#)

Openbare centra voor maatschappelijk welzijn – Personeel – Juridisch statuut – Contractueel statuut

Arrest van 13 december 2021 ([C.19.0317.F](#)) met conclusie van advocaat-generaal B. Inghels

De personeelsleden van de openbare centra voor maatschappelijk welzijn worden statutair aangeworven, behoudens de uitzonderingen voorzien in de artikelen 55, 55bis en 56 OCMW-wet of in andere wetten (Artt. 42, 43, 55, 55bis en 56 OCMW-wet).

De artikelen 2, 4, § 1, en 5 van het koninklijk besluit nr. 474 van 28 oktober 1986 voorzien in de contractuele aanwerving van personeel om andere redenen dan deze bedoeld in de artikelen 55, 55bis en 56 OCMW-wet, zoals de terugdringing van de werkloosheid en de tegemoetkoming aan collectieve behoeften van de niet-commerciële sector, om betrekkingen te bekleden die in de lijn liggen van de activiteiten die aan dergelijke behoeften voldoen, die ook niet beperkt kunnen zijn tot de betrekkingen bedoeld in voormelde artikelen, en voor een periode, eventueel zelfs voor onbepaalde duur, die evenmin beperkt is tot de in principe tijdelijke omstandigheden zoals de dringende gevallen en de ramp bedoeld in artikel 56. Daaruit volgt dat die bepalingen contractuele aanwervingen door de openbare centra voor maatschappelijk welzijn toelaten, in afwijking van de artikelen 42 en 43 OCMW-wet en buiten de gevallen voorzien in de artikelen 55, 55bis en 56 OCMW-wet.

[\(ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20211213.3F.6\)](#)

Sociale zekerheidsrecht

Geschillen betreffende de verplichtingen van de werkgever inzake sociale zekerheid – Aangifte van verschuldigde bijdragen (Dimona) – Bevoegdheid van de arbeidsrechtbank – Samenstelling van het strafrechtscollege in hoger beroep – Verordeningen 1071/2009 en 1072/2009 over de communautaire vervoersvergunning – Duurzame vestiging van een transportfirma in een lidstaat – Verordening 883/2004 over de coördinatie van de sociale zekerheidsstelsels – Gedetacheerde werknemers – Zetel van de werkgever – Verordening 987/2009 over de coördinatie van sociale zekerheidsstelsels – Bindende kracht van detachingsdocumenten (AI-documenten) voor autoriteiten van de lidstaat waar de gedetacheerde werknemer verblijft en arbeid verricht – Voorlopige schorsing van de detachingsdocumenten in de lidstaat van de zetel van de werkgever – Bepaling van het toepasselijke socialezekerheidsstelsel – Prejudiciële vraag aan het Hof van Justitie van de Europese Unie

Arrest van 29 juni 2021 ([P.21.0332.N](#)) met conclusie van advocaat-generaal B. De Smet

De dimona-aangifteplicht opgelegd bij het koninklijk besluit van 5 november 2002 tot invoering van een onmiddellijke aangifte van tewerkstelling is een aangelegenheid als bedoeld door artikel 580, 1°, Gerechtelijk Wetboek, ook al wordt die regelgeving niet uitdrukkelijk in deze laatste bepaling vermeld.

De vraag rijst of uit de omstandigheid dat een onderneming die een wegvervoersvergunning verkrijgt in een lidstaat van de Europese Unie overeenkomstig de Verordening (EG) nr. 1071/2009 van 21 oktober 2009 van het

Europees Parlement en de Raad tot vaststelling van gemeenschappelijke regels betreffende de voorwaarden waaraan moet zijn voldaan om het beroep van wegvervoerondernemer uit te oefenen en tot intrekking van Richtlijn 96/26/EG van de Raad en de Verordening (EG) nr. 1072/2009 van 21 oktober 2009 van het Europees Parlement en de Raad tot vaststelling van gemeenschappelijke regels voor toegang tot de markt voor internationaal goederenvervoer over de weg en dus werkelijk en op duurzame wijze in die lidstaat moet zijn gevestigd, noodzakelijk volgt dat zij daarmee onweerlegbaar aantoont dat haar zetel is gevestigd in die lidstaat zoals bedoeld met artikel 13.1 Verordening nr. 883/2004/EG van 29 april 2004 van het Europees Parlement en de Raad betreffende de coördinatie van de socialezekerheidsstelsels om te bepalen welk socialezekerheidsstelsel van toepassing is en dat de autoriteiten van de lidstaat van tewerkstelling door die vaststelling gebonden zijn. Deze vraag kan slechts worden beantwoord door uitlegging van artikel 13.1.b), i), Verordening (EG) nr. 883/2004, de artikelen 3.1.a), en 11.1 Verordening (EG) nr. 1071/2009 en artikel 4.1.a), Verordening (EG) nr. 1072/2009. Die uitlegging, waarvoor het Hof van Justitie van de Europese Unie is bevoegd, is noodzakelijk voor de te wijzen beslissing. Er is bijgevolg grond om overeenkomstig artikel 267.3 VWEU aan het Hof van Justitie van de Europese Unie de vraag te stellen, geformuleerd als volgt: *Moeten artikel 13.1, b), i), van de Verordening nr. 883/2004/EG van 29 april 2004 van het Europees Parlement en de Raad betreffende de coördinatie van de socialezekerheidsstelsels, de artikelen 3.1, a), en 11.1, van de Verordening (EG) m. 1071/2009 van 21 oktober 2009 van het Europees Parlement en de Raad tot vaststelling van gemeenschappelijke regels betreffende de voorwaarden waaraan moet zijn voldaan om het beroep van wegvervoerondernemer uit te oefenen en tot intrekking van Richtlijn 96/26/EG van de Raad en artikel 4.1.a), van de Verordening (EG) nr. 1072/2009 van 21 oktober 2009 van het Europees Parlement en de Raad tot vaststelling van gemeenschappelijke regels voor toegang tot de markt voor internationaal goederenvervoer over de weg zo worden uitgelegd dat uit de omstandigheid dat een onderneming die een wegvervoersvergunning verkrijgt in een lidstaat van de Europese Unie overeenkomstig de Verordening (EG) nr. 1071/2009 en de Verordening (EG) nr. 1072/2009 en dus werkelijk en op duurzame wijze in die lidstaat moet zijn gevestigd, noodzakelijk volgt dat daarmee onweerlegbaar is aangetoond dat haar zetel is gevestigd in die lidstaat zoals bedoeld met artikel 13.1 van de voormelde Verordening nr. 883/2004/EG om te bepalen welk socialezekerheidsstelsel van toepassing is en dat de autoriteiten van de lidstaat van tewerkstelling door die vaststelling zijn gebonden?*

De vraag rijst daarnaast of artikel 5 Verordening (EG) nr. 987/2009 van het Europees Parlement en de Raad van 16 september 2009 tot vaststelling van de wijze van toepassing van Verordening (EG) nr. 883/2004 betreffende de coördinatie van de socialezekerheidsstelsels, gesteund op een vermoeden dat een gedetacheerde werknemer regelmatig is aangesloten bij de socialezekerheidsregeling van de lidstaat waar de tewerkstellende onderneming is gevestigd, aldus moet worden uitgelegd dat:

- indien, na een vraag van de autoriteiten van de lidstaat van tewerkstelling tot intrekking met terugwerkende kracht van de A1-verklaringen, de autoriteiten van de lidstaat die de A1-verklaringen hebben afgegeven zich ertoe beperken deze verklaringen voorlopig in te trekken met de mededeling dat zij geen bindende kracht meer hebben zodat de strafprocedure in de lidstaat van tewerkstelling kan worden verder gezet en er slechts definitief zal worden beslist door de lidstaat van

afgifte van de A1-verklaringen nadat de strafprocedure in de lidstaat van tewerkstelling definitief is afgehandeld, het aan de A1-verklaringen klevende vermoeden dat de betrokken werknemers regelmatig zijn aangesloten bij de socialezekerheidsregeling van die lidstaat van afgifte vervalt en die A1-verklaringen niet meer bindend zijn voor de autoriteiten van de lidstaat van tewerkstelling;

- indien het antwoord op die vraag ontkennend is, de autoriteiten van de lidstaat van tewerkstelling in het licht van de rechtspraak van het Hof van Justitie van de Europese Unie de bedoelde A1-verklaringen wegens fraude buiten beschouwing mogen laten.

Die uitlegging, waarvoor het Hof van Justitie van de Europese Unie is bevoegd, is noodzakelijk voor de te wijzen beslissing. Er is bijgevolg grond om overeenkomstig artikel 267.3 VWEU aan het Hof van Justitie van de Europese Unie deze vraag te stellen, geformuleerd als volgt: *Moet artikel 5 van de Verordening (EG) nr. 987/2009 van het Europees Parlement en de Raad van 16 september 2009 tot vaststelling van de wijze van toepassing van Verordening (EG) nr. 883/2004 betreffende de coördinatie van de socialezekerheidsstelsels aldus worden uitgelegd dat:*

- *indien, na een vraag van de autoriteiten van de lidstaat van tewerkstelling tot intrekking met terugwerkende kracht van de A1-verklaringen, de autoriteiten van de lidstaat die de A1-verklaringen hebben afgegeven zich ertoe beperken deze verklaringen voorlopig in te trekken met de mededeling dat zij geen bindende kracht meer hebben zodat de strafprocedure in de lidstaat van tewerkstelling kan worden verder gezet en er slechts definitief zal worden beslist door de lidstaat van afgifte van de A1-verklaringen nadat de strafprocedure in de lidstaat van tewerkstelling definitief is afgehandeld, het aan de A1-verklaringen klevende vermoeden dat de betrokken werknemers regelmatig zijn aangesloten bij de socialezekerheidsregeling van die lidstaat van afgifte vervalt en die A1-verklaringen niet meer bindend zijn voor de autoriteiten van de lidstaat van tewerkstelling;*
- *indien het antwoord op die vraag ontkennend is, de autoriteiten van de lidstaat van tewerkstelling in het licht van de rechtspraak van het Hof van Justitie van de Europese Unie de bedoelde A1-verklaringen wegens fraude buiten beschouwing mogen laten?*

[\(ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210615.2N.16\)](#)

Gerechtelijk recht

Procedure

Cassatie – Omvang van vernietiging

Arrest van 8 februari 2021 (C.18.0464.N)

Het door de wet van 6 juli 2017 ingevoegde artikel 1110, vierde lid, Gerechtelijk Wetboek dat de gevolgen regelt van een door het Hof uitgesproken vernietigingsarrest, is slechts van toepassing op arresten van het Hof die zijn gewezen na de inwerkingtreding van die bepaling.

[\(ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210122.1N.29\)](#)

Vonnis dat een deskundigenonderzoek beveelt – Aard en voorwerp van de vordering tot bindendverklaring van een rechterlijke beslissing – Ontvankelijkheid – Bevoegdheid van de rechter – Recht van verdediging

Arrest van 15 maart 2021 ([S.18.0090.F](#)) met conclusie van advocaat-generaal B. Inghels

De vordering tot bindendverklaring van een rechterlijke beslissing heeft enkel tot doel te voorkomen dat de verweerder in die vordering, in een ander geschil tegen de eiser, zou kunnen aanvoeren dat die beslissing hem niet kan worden tegengeworpen. Het is voldoende dat die mogelijkheid bestaat opdat de eiser van het vereiste belang doet blijken om de te wijzen beslissing jegens de verweerder bindend te doen verklaren (Artt. 15, 16, 17, 18 en 812 Gerechtelijk Wetboek).

De vordering tot bindendverklaring van de rechterlijke beslissing heeft een louter bewarend karakter. De rechter die over die vordering uitspraak doet, vermag geen betwistingen te beslechten waarover de partijen in een andere procedure tegenspraak zouden kunnen voeren, zelfs als uit de oplossing van die betwistingen zou blijken dat de eiser geen belang heeft bij de bindendverklaring van de rechterlijke beslissing (Art. 812 Gerechtelijk Wetboek).

Het recht van verdediging van de tot bindendverklaring van het vonnis opgeroepen partij wordt niet miskend wanneer zij haar argumenten kan aanvoeren in het tegensprekelijk debat over de uitvoering van een deskundigenonderzoek dat nog niet is opgestart en in het daaropvolgend debat voor de rechter.

[\(ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210315.3F.2\)](#)

Gerechtskosten – Voorzitter die bij voorraad uitspraak doet – Voorwaarden voor veroordeling tot de kosten

Arrest van 27 mei 2021 ([C.20.0085.F](#))

De voorzitter van de rechtbank die bij voorraad uitspraak doet bij toepassing van artikel 584 Gerechtelijk Wetboek, kan de in het ongelijk gestelde partij tot de kosten veroordelen wanneer hij zijn rechtsmacht uitput (Artt. 19, eerste lid, en 1017, eerste lid, Gerechtelijk Wetboek).

[\(ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210527.1F.3\)](#)

Burgerlijke zaken – Mededeelbare zaak aan het openbaar ministerie – Minderjarige

Arrest van 22 oktober 2021 ([C.19.0440.F](#))

Aangezien de zaak betrekking heeft op een minderjarige, schendt het arrest artikel 765/1, eerste lid, Gerechtelijk Wetboek, wanneer het uitspraak doet zonder die zaak aan het openbaar ministerie te hebben meegedeeld.

[\(ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20211022.1F.5\)](#)

Gevolg van een vernietiging van een beslissing van de provinciale raad door de raad van beroep van de Orde der artsen

Arrest van 29 oktober 2021 ([D.20.0011.F](#))

Krachtens de devolutieve werking van het hoger beroep moet de raad van beroep die de beslissing van de provinciale raad om aan de zaak geen gevolg te geven vernietigt, zelf beslissen om hetzij aan de zaak geen gevolg te geven, hetzij een aanvullend onderzoek te bevelen, hetzij de arts te doen verschijnen, en in laatstgenoemd geval moet de raad, die van de vervolging kennisneemt, over de grond van de zaak uitspraak doen (Art. 1068 Gerechtelijk Wetboek; Art. 24, derde lid, KB 6 februari 1970).

([ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20211029.1F.1](#))

Beslag en middelen tot tenuitvoerlegging

Vernietiging van de verkoop van een onroerend goed met terugwerkende kracht – Gevolgen voor de hypothecaire schuldeiser te goeder trouw

Dit arrest wordt besproken in de categorie “Kernarresten – Burgerlijk recht”.

([ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210122.1N.29](#))

Andere uitspraken in gerechtelijk recht

Bureau voor rechtsbijstand bij het Hof van Cassatie – Burgerlijke zaken – Ontvankelijkheid van opmerkingen van verzoeker in een andere taal geformuleerd – Rechtsmacht van het Bureau voor rechtsbijstand met betrekking tot een verzoek tot vervanging van de aangestelde advocaat en tot aanwijzing van een andere advocaat – Slaagkans van een cassatieberoep beperkt tot 1 euro – Gevolg

Beschikking van 24 augustus 2021 ([G.21.0164.N](#))

Het Hof van Cassatie, bureau voor rechtsbijstand, houdt geen rekening met de opmerkingen van de verzoeker op het advies van de advocaat bij het Hof van Cassatie die in een andere taal dan de taal van de rechtspleging worden geformuleerd en die ook niet van aard zijn om dit gemotiveerde advies te weerleggen (Artt. 664 e.v. Gerechtelijk Wetboek).

Het Hof van Cassatie, bureau voor rechtsbijstand, heeft geen rechtsmacht om te oordelen over het verzoek tot vervanging van de aangestelde advocaat bij het Hof van Cassatie en tot aanwijzing van een andere advocaat bij het Hof van Cassatie voor het verlenen van een advies (Artt. 664 e.v. Gerechtelijk Wetboek).

Het instellen van een cassatieberoep, met als enige kans op slagen een cassatieberoep tegen de veroordeling tot het betalen van 1 euro voor het tergend en roekeloos procederen in hoger beroep, kan de kostprijs van een procedure voor het Hof van Cassatie niet verantwoorden.

([ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210824.PPEV.1](#))

Tuchtrecht

Gevolg van een vernietiging van een beslissing van de provinciale raad door de raad van beroep van de Orde der artsen

Arrest van 29 oktober 2021 ([D.20.0011.F](#))

Dit arrest wordt besproken in de categorie “Gerechtelijk recht – Procedure”.

([ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20211029.1F.1](#))

Publiek en administratief recht

Algemeen

Artikel 144 en 146 Grondwet – Derde belast met de beslechting naar recht van een geschil

Arrest van 20 mei 2021 ([C.17.0511.F](#))

De artikelen 144 en 146 Grondwet beletten de partijen niet overeen te komen dat zij een derde zullen belasten met de beslechting van een geschil over rechten die zij kunnen uitoefenen en dat de beslissing van die derde jegens hen verbindende kracht heeft.

([ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210520.1F.1](#))

Vreemdelingen

Staatlozen – Weigering van verblijfsrecht – Andere staat waarmee banden bestaan

Arrest van 10 september 2021 ([C.20.0138.F](#)) met conclusie van advocaat-generaal P. de Koster

Het arrest dat een staatloze het verblijfsrecht in België weigert op grond dat hij geen stappen meer heeft ondernomen om een verblijfstitel te verkrijgen in een andere Staat dan België waarmee hij banden zou hebben, zonder vast te stellen dat hij met die andere Staat banden heeft, schendt de artikelen 10 en 11 van de Grondwet.

([ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210910.1F.5](#))

Andere uitspraken in publiek en administratief recht

Artikel 8 EVRM – Toepassing in milieuzaken – Geluidshinder die gepaard gaat met de exploitatie van een luchthaven – aantasting van het recht op eerbiediging van het privé- en gezinsleven – Aansprakelijkheid van de Staat

Arrest van 4 februari 2021 ([C.20.0032.F](#) en [C.20.0033.F](#)) met conclusie van advocaat-generaal P. de Koster

De geluidshinder die gepaard gaat met de exploitatie van een luchthaven kan een aantasting vormen van het recht op eerbiediging van het privé- en gezinsleven zoals vastgelegd in artikel 8 EVRM.

Artikel 8 EVRM is dus van toepassing in milieuzaken, onverschillig of de verontreiniging rechtstreeks wordt veroorzaakt door de Staat dan wel of zijn aansprakelijkheid in het gedrang wordt gebracht door het gebrek aan een passende reglementering van het particuliere bedrijfsleven.

[\(ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210204.1F.5\)](#)

Uitlevering – Misdrijf waarvoor de persoon reeds in de aangezochte Staat werd bericht – Non bis in idem – Kennisgeving aan autoriteiten van de verzoekende Staat

Arrest van 4 maart 2021 ([C.19.0555.F](#)) met conclusie van advocaat-generaal P. de Koster

Artikel 5.1 van de overeenkomst inzake uitlevering tussen het Koninkrijk België en de Verenigde Staten van Amerika, ondertekend te Brussel op 27 april 1987, dat bepaalt dat de uitlevering geweigerd wordt indien het verzoek betrekking heeft op een misdrijf waarvoor de opgeëiste persoon reeds in de aangezochte Staat werd berecht, vereist dat het feit en niet de kwalificatie ervan identiek is.

Uit de overlevering van een persoon die het voorwerp uitmaakt van een verzoek tot uitlevering van het Koninkrijk België aan de Verenigde Staten van Amerika, volgt niet dat die persoon zich ten aanzien van de eiser niet kan beroepen op een ogenschijnlijk recht dat hij put in het algemeen rechtsbeginsel *non bis in idem*, vastgelegd in artikel 5.1 van de uitleveringsovereenkomst.

Wanneer de rechter de eiser gelast aan de Amerikaanse autoriteiten langs officiële weg kennis te geven van een afschrift van het bestreden arrest en die autoriteiten te verzoeken van de daarin besloten juridische analyse te willen kennismaken, geeft hij geen juridisch advies maar beslecht hij een geschilpunt tussen de partijen (Art. 828, 9°, Ger.W.).

[\(ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210304.1F.6\)](#)

Huisvesting – Brussels Hoofdstedelijk Gewest – Premies voor de renovatie van de woning – Verkoop van het onroerend goed – Voorwaarde voor afwijking

Arrest van 22 april 2021 ([C.20.0211.F](#)) met conclusie van advocaat-generaal P. de Koster

De toekenning van een afwijking aan de eigenaar die het onroerend goed verkoopt na minder dan vijf jaar volgend op het schrijven dat hem van de toekenning van de premie in kennis stelt, veronderstelt dat hij de woning vanaf het einde van de werken heeft bewoond en dat hij vervolgens het goed tot het einde van die termijn via een sociaal verhuurkantoor heeft verhuurd (Art. 22, B.B.H.Reg. 4 oktober 2007).

[\(ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210422.1F.1\)](#)

Belangrijkste conclusies van het parket

In de elektronische versie van het jaarverslag, te vinden op de website van de [FOD Justitie](#)¹ en via [Stradalex](#)² kan de volledige tekst van de belangrijkste conclusies van het parket worden geraadpleegd via een hyperlink naar [Juportal](#), opgenomen in het rolnummer van elk arrest, evenals naar de [ECLI-zoekmachine](#).

Burgerlijk recht

Familierecht

- Inbreng in waarde van een geschonken onroerend goed, Cass. 30 september 2021, [C.20.0555.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20211202.1N.6](#);
- De draagwijdte van de dringende en voorlopige maatregelen na het beëindigen van de wettelijke samenwoning, Cass. 16 december 2021, [C.18.0060.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20211216.1N.6](#).

Zakenrecht

- Het lot van de eigendom van de grond en de opstallen met inbegrip van de rechten van de verkoper die nauw verbonden zijn met het gebouw na verkoop terwijl nog geen voorlopige oplevering heeft plaatsgevonden, Cass. 14 mei 2021, [C.20.0351.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210514.1N.6](#).

Verbintenissen

- De omvang en de beoordeling van de buitengerechtelijke bekentenis in het kader van een verbruiklening, Cass. 22 januari 2021, [C.20.0129.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210122.1N.30](#);
- De lening onderscheidt zich van de kredietopeningsovereenkomst, waarbij de kredietverlener zich ertoe verbindt aan de kredietnemer geldsommen of een persoonlijk krediet ter beschikking te stellen, terwijl deze laatste het recht, maar niet de verplichting heeft, om die geldsommen op te nemen of om op dat krediet een beroep te doen, Cass. 11 maart 2021, [C.18.0552.F](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210311.1F.8](#);
- De rechten van de derde-begunstigde ten aanzien van de overeenkomst tussen bedinger en belover, Cass. 14 mei 2021, [C.20.0374.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210514.1N.5](#);
- Draagwijdte van het algemeen rechtsbeginsel *fraus omnia corrumpit*, Cass. 30 september 2021, [C.21.0002.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210930.1N.10](#);
- De vraag of een toekomstige en voor de partijen onzekere gebeurtenis als ontbindende voorwaarde kan worden bedongen, ook al is haar werking

¹ https://justitie.belgium.be/nl/rechterlijke_orde/hoven_en_rechtbanken/hof_van_cassatie/

² <http://www.stradalex.com>

afhankelijk van de wilsuiting van de partij die zich verbindt, Cass. 14 oktober 2021, [F.20.0081.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20211014.1N.7](#).

Buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht

- Wanneer voor het Hof de vraag rijst of artikel 100, eerste lid, 1°, Wet Rijkscomptabiliteit, dat bepaalt dat de vijfjarige verjaringstermijn voor rechtsvorderingen tot vergoeding van schade op grond van buitencontractuele aansprakelijkheid van de overheid begint te lopen te rekenen vanaf de eerste januari van het begrotingsjaar in de loop waarvan de schuldvordering is ontstaan, wanneer de benadeelde persoon voor het verstrijken van die vijfjarige termijn kennis heeft van de schade en de identiteit van de daarvoor aansprakelijke persoon, terwijl, volgens artikel 2262*bis*, § 1, tweede lid, oud Burgerlijk Wetboek, alle rechtsvorderingen tot vergoeding van schade op grond van buitencontractuele aansprakelijkheid verjaren door verloop van vijf jaar vanaf de dag volgend op die waarop de benadeelde kennis heeft gekregen van de schade en van de identiteit van de daarvoor aansprakelijke persoon, strijdig is met de artikelen 10, 11 en 16 Grondwet, stelt het Hof een prejudiciële vraag aan het Grondwettelijk Hof, Cass. 15 april 2021, [C.20.0198.F](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210415.1F.4](#);
- De omstandigheid dat het Europees Hof voor de Rechten van de Mens een arrest heeft geveld waarin een schending is vastgesteld van een bepaling van het Verdrag of van zijn protocollen en waarbij aan de benadeelde een billijke genoegdoening is toegekend, zoals voorzien in artikel 41 EVRM, verhindert de nationale autoriteiten van de verdragsluitende Staat niet aan die partij een bijkomende schadevergoeding toe te kennen, die niet is gegrond op de artikelen 41 en 46 EVRM, maar op internrechtelijke bepalingen, zoals de artikelen 1382 en 1383 oud Burgerlijk Wetboek, die het integrale herstel voorschrijven van de schade die door de fout van de Staat aan anderen is toegebracht, Cass. 1 oktober 2021, [C.20.0414.F](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20211001.1F.4](#).

Bijzondere overeenkomsten

- De draagwijdte van de voorafgaande poging tot minnelijke schikking in het kader van een vordering inzake pacht en het recht van voorkoop, Cass. 12 februari 2021, [C.20.0095.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210212.1N.2](#).

Verjaring

- Het vertrekpunt van de verjaringstermijn ingeval van voortdurende onrechtmatige daad door de overheid, Cass. 22 januari 2021, [C.19.0547.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210122.1N.2](#);
- Over de verjaring van de vordering tot wederoverdracht in het kader van de Ontheigeningswet 1835, Cass. 23 april 2021, [C.20.0238.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210423.1N.7](#).

Andere conclusies in burgerlijk recht

- Verdeling van de bewijslast tussen de verarmde en de verrijkte, Cass. 11 juni 2021, [C.20.0322.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210611.IN.1](#);
- Een betrokkene heeft het recht om een klacht in te dienen bij de Gegevensbeschermingsautoriteit tegen een verwerkingspraktijk waarvan hij meent dat deze inbreuk maakt op zijn rechten uit hoofde van de Algemene Verordening Gegevensbescherming, zelfs wanneer de persoonsgegevens van de betrokkene zelf niet worden verwerkt maar hij het voordeel of de dienst niet heeft verkregen doordat hij zijn toestemming met de verwerking heeft geweigerd; de Gegevensbeschermingsautoriteit die na onderzoek van een klacht vaststelt dat een praktijk daadwerkelijk aanleiding geeft tot een inbreuk op de grondbeginselen van de bescherming van de persoonsgegevens is bevoegd om corrigerende maatregelen te nemen ook al werden de persoonsgegevens van de klager zelf niet verwerkt; het verlies van een voordeel of dienst bij weigering van toestemming kan de mogelijkheid van een echte vrije keuze doen ontbreken en een nadelig gevolg uitmaken in de zin van punt 42 van de preambule bij de Algemene Verordening Gegevensbescherming, Cass. 7 oktober 2021, [C.20.0323.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20211007.IN.4](#);
- Inzake nalatenschappen moet de vrijstelling van inbreng door een mede-erfgenaam van een schenking onder levenden zeker zijn, maar dit verhindert niet dat ze stilzwijgend kan zijn, Cass. 24 december 2021, [C.19.0381.F](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20211224.1F.6](#).

Economisch recht

Handelsrecht

- De gevolgen van een toestand van onverenigbaarheid tussen het beroep van advocaat en het drijven van handel, Cass. 26 maart 2021, [C.19.0350.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210326.IN.9](#);
- De tegenwerpelijkheid van algemene contractvoorwaarden, Cass. 14 mei 2021, [C.20.0506.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210514.IN.10](#).

Vennootschappen

- De hoofdelijke aansprakelijkheid van vennoten onder firma die hun deelneming hebben overgedragen, voor belastingschulden ontstaan vóór de overdracht, Cass. 30 april 2021, [F.19.0133.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210430.IN.3](#).

Verzekeringen

- De aard van de sanctieregeling zoals voorzien in de artikelen 13 en 14 WAM, Cass. 22 januari 2021, [C.19.0625.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210122.IN.12](#);

- Wanneer geldt de dekking van de brandverzekering niet alleen voor de mede-eigenaar die deze hebben bedongen maar ook voor de andere mede-eigenaars?, andersluidende conclusie, Cass. 12 april 2021, [C.20.0201.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210412.3N.1](#).

Mededinging en marktpraktijken

- Wanneer de nationale regelgevende instantie binnen de drie jaren volgend op de aanneming van een voorafgaand besluit betreffende de markt geen nieuwe marktanalyse heeft uitgevoerd, blijven de reglementaire verplichtingen die in het kader van een vorige marktanalyse op een relevante markt aan een operator met een sterke marktpositie werden opgelegd, van toepassing tot de volgende marktanalyse wordt aangenomen, Cass. 7 oktober 2021, [C.19.0356.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20211007.1N.1](#).

Transportrecht

- De overtreding van de verplichtingen voorzien in de artikelen 5 e.v. van de Passagiersverordening maakt het misdrijf vervat in artikel 32, eerste lid, Wet van 27 juni 1937 uit, Cass. 11 juni 2021, [C.20.0185.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210611.1N.5](#).

Andere conclusies in economisch recht

- Een bepaling van een Verordening heeft een rechtstreekse werking wanneer zij duidelijk, bepaald en niet onvoorwaardelijk is, dit is wanneer haar uitvoering of werking niet afhangt van een handeling van de EU-instellingen of de lidstaten; wanneer een bepaling van een Verordening rechtstreekse werking heeft, kunnen particulieren hieraan onmiddellijk rechten ontleen die zij kunnen afdwingen voor de nationale rechter, zowel tegenover overheidsinstanties (verticale verhouding) als tegenover particulieren (horizontale verhouding); Cass. 7 mei 2021, [C.18.0089.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210507.1N.8](#).

Fiscaal recht

Algemeen

- De vraag naar de werking van de fiscale wet in de tijd en in het bijzonder de vraag naar het temporeel toepassingsgebied van, enerzijds, de regels inzake onroerende voorheffing zoals voorzien in het WIB92 en, anderzijds, de regels inzake onroerende voorheffing voorzien in de Vlaamse Codex Fiscaliteit, dewelke met ingang van 1 januari 2014 de regels uit het WIB92 vervangen, Cass. 21 mei 2021, [F.19.0137.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210521.1N.4](#);
- De draagwijdte van het algemeen Europeesrechtelijk beginsel van het verbod van fiscaal rechtsmisbruik, Cass. 25 november 2021, [F.20.0094.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20211125.1N.2](#).

Inkomstenbelasting

- De vraag of de sommen die de belastingplichtige in een belastbaar tijdperk ontvangt en die hij in een later belastbaar tijdperk moet terugbetalen als abnormale of goedgunstige voordelen kunnen worden aangemerkt die deel uitmaken van het belastbaar inkomen van een erkend coördinatiecentrum, Cass. 29 januari 2021, [F.18.0140.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210129.IN.17](#);
- De uitgaven van een bedrijfsleider zijn slechts aftrekbare beroepskosten van de bedrijfsleider wanneer ze inherent zijn aan diens activiteiten als bedrijfsleider binnen de vennootschap en niet aan de maatschappelijke activiteit van de vennootschap, Cass. 29 januari 2021, [F.19.0030.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210129.IN.8](#);
- Het begrip “ondubbelzinnige identificatie van de verkrijger” in artikel 219, zevende lid, WIB92 als voorwaarde voor de niet toepassing van de bijzondere aanslag, Cass. 21 mei 2021, [F.19.0157.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210521.IN.7](#);
- De inhoud van het begrip “normale verrichtingen van beheer van een privé-vermogen” in het artikel 90, 1°, WIB92 en de verenigbaarheid van dit artikel met het grondwettelijk legaliteitsbeginsel, Cass. 21 mei 2021, [F.20.0031.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210521.IN.6](#);
- De vraag of het belastingkrediet voorzien in artikel 22, § 1, Dubbelbelastingverdrag België-Korea slechts wordt toegekend aan de genierter van interesten die in België verblijft op voorwaarde dat die interesten daadwerkelijk in Korea werden belast, Cass. 4 juni 2021, [F.20.0056.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210604.IN.10](#);
- De verdeling van de heffingsbevoegdheid en de voorwaarden waaronder de inkomsten bedoeld in artikel 16 Dubbelbelastingverdrag België – Verenigde Arabische Emiraten in België mogen worden belast, Cass. 25 juni 2021, [F.18.0112.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210625.IN.11](#);
- Het fiscaal regime van de terugname van voorheen in het buitenland geboekte waardeverminderingen door een vennootschap die haar statutaire zetel naar België heeft verplaatst, evenals de verenigbaarheid van dit fiscaal regime met de vrijheid van vestiging, Cass. 25 juni 2021, [F.19.0132.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210625.IN.1](#);
- De werking in de tijd van de antimisbruikbepaling van artikel 344, § 1, WIB92, Cass. 25 november 2021, [F.20.0058.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20211125.IN.4](#);
- De vrijstelling van onroerende voorheffing voor onroerende goederen die de aard hebben van nationale domeingoederen, Cass. 25 november 2021, [F.19.0139.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20211125.IN.73](#).

Belasting over de toegevoegde waarde

- De vraag of vooruitfacturatie om het voordeel van een tijdelijk verlaagd tarief te genieten, rechtsmisbruik in de zin van artikel 1, § 10, Btw-wetboek uitmaakt, Cass. 29 januari 2021, [F.19.0103.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210129.IN.24](#);
- De vraag of de hoofdelijke gehoudenheid van de aansprakelijke vertegenwoordiger, ook in zoverre zij de aan de btw-plichtige oplegde administratieve boete betreft, een straf uitmaakt in de zin van artikel 6 EVRM, Cass. 12 maart 2021, [F.18.0060.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210312.IN.7](#);
- De verjaringstermijn voor een aanvraag tot teruggaaf van btw voor belastingplichtigen die buiten de Unie zijn gevestigd en de plaats van dienst bij algemene managementdiensten, Cass. 25 juni 2021, [F.20.0063.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210625.IN.5](#).

Successierechten

- De temporele werking van het gewijzigde artikel 2.7.1.0.4 Vlaamse Codex Fiscaliteit ten aanzien van rechtshandelingen gesteld vóór de inwerkingtreding van de wijziging, Cass. 16 september 2021, [F.20.0071.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210916.IN.4](#).

Douane en accijnzen

- De toepasselijke verjaringstermijn bij een douaneschuld die is ontstaan ingevolge een handeling die strafrechtelijk vervolgbaar is, Cass. 16 september 2021, [F.20.0059.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210916.IN.1](#);
- De vraag of goederen vermeld in een aangifte EX3 T1 onder de douaneregeling voor extern communautair douanevervoer kunnen geplaatst worden bij een onvolledige aangifte en bij gebrek aan de vereiste identificatie, verzegeling en zekerheidsstelling, Cass. 25 november 2021, [C.19.0544.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20211125.IN.1](#).

Strafrecht

Algemeen

- Het legaliteitsbeginsel in strafzaken en de legaliteitscontrole in toepassing van artikel 159 Grondwet in geval van een vernietigingsarrest van de Raad van State met voorlopige handhaving van de gevolgen van de vernietigde akte in toepassing van artikel 14ter Wet Raad van State, Cass. 24 februari 2021, [P.20.0965.F](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210224.2F.20](#);

- De toerekening van de strafrechtelijke verantwoordelijkheid aan een eenmansrechtspersoon of aan een rechtspersoon met enige zaakvoerder, Cass. 28 april 2021, [P.21.0253.F](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210428.2F.4](#);
- Het in aanmerking nemen van een verstekvonnis waartegen het verzet dat tijdens de buitengewone termijn werd aangetekend, als antecedent dat als grondslag kan dienen voor herhaling, Cass. 6 oktober 2021, [P.21.0757.F](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20211006.2F.6](#);
- Het toerekenen van milieumisdrijven met voortdurend karakter aan een bedrijfsleider na de stopzetting van zijn functies, Cass. 3 november 2021, [P.20.1347.F](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20211103.2F.2](#).

Misdrijven

- De verplichte mededeling van een beroepsactiviteit om een invaliditeitsuitkering te behouden. Geldt deze plicht ook bij een criminele activiteit?, Cass. 9 februari 2021, [P.20.1093.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210209.2N.6](#);
- De toepasselijkheid van artikel 458*bis* Strafwetboek ingeval de hulpverlener enkel met het slachtoffer van een misdrijf in de zin van dat artikel contact heeft gehad, Cass. 26 maart 2021, [D.18.0015.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210326.1N.5](#);
- De ambtshalve herkwalificatie door de rechter van feiten die hem werden voorgelegd onder de kwalificatie het voorhanden hebben, zonder een voorafgaande vergunning, van een vergunningsplichtig vuurwapen door een particulier die geen houder is van een jachtverlof enz., om te komen tot een tenlastelegging van het voorhanden hebben door een particulier, houder van een jachtverlof, van een vuurwapen zonder naleving van de modaliteiten inzake de overdracht en het voorhanden hebben van de vuurwapens, Cass. 31 maart 2021, [P.21.0221.F](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210331.2F.7](#);
- Is een misdrijf met betrekking tot het geheim van niet voor het publiek toegankelijke communicatie via de pers een persmisdrijf? En kan de bestraffing ervan een ongeoorloofde beperking van het recht op vrije meningsuiting uitmaken?, Cass. 28 april 2021, [P.21.0029.F](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210428.2F.11](#);
- De overtreding van de verplichtingen voorzien in de artikelen 5 e.v. van de Passagiersverordening maakt het misdrijf vervat in artikel 32, eerste lid van de wet van 27 juni 1937 uit, Cass. 11 juni 2021, [C.20.0185.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210611.1N.5](#);
- De vervolging wegens het ontduiken van sociale bijdragen voor gedetacheerde werknemers in België nadat de A1-detacheringsdocumenten voorlopig zijn ingetrokken in de EU-lidstaat waar de tewerkstellende onderneming is gevestigd, Cass. 29 juni 2021, [P.21.0332.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210615.2N.16](#);

- Heling met als basismisdrijf misbruik van vertrouwen en de inpandgeving van een roerende zaak als vorm van misbruik van vertrouwen, Cass. 7 september 2021, [P.21.0509.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210907.2N.6](#);
- Kan het corona-MB van 23 maart 2020 en het erin opgenomen samenscholings- en verplaatsingsverbod worden gekaderd in de Wet Civiele Veiligheid in het algemeen en geënt worden op artikel 182 van die wet in het bijzonder, waardoor de strafsancties van artikel 182 van die wet mogelijk worden?, Cass. 28 september 2021, [P.21.1129.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210928.2N.16](#);
- Heeft de leraar die slachtoffer werd van laster omwille van feiten die verband houden met zijn functie de hoedanigheid van openbare ambtenaar in de zin van het Decreet van 20 juli 1831 op de drukpers?, Cass. 29 september 2021, [P.21.0523.F](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210929.2F.3](#);
- Kan laster door tenlasteleggingen die geschieden in tegenwoordigheid van de beledigde en voor “getuigen” bewezen worden verklaard wanneer er maar één getuige was?, Cass. 29 september 2021, [P.21.0523.F](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210929.2F.3](#);
- Vermoeden van onschuld en het betrekken van feiten waarvoor niet werd vervolgd bij de beoordeling van de schuld en het begrip ongewenst seksueel gedrag op het werk, Cass. 5 oktober 2021, [P.21.0724.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20211005.2N.9](#);
- De toepassing van het misdrijf van illegaal verblijf op een vreemdeling die onderdaan is van de Europese Unie, Cass. 6 oktober 2021, [P.21.0757.F](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20211006.2F.6](#);
- Het gebruik van een transportfirma gevestigd in een EU-lidstaat voor de tewerkstelling van chauffeurs die hoofdzakelijk arbeid in loondienst verrichten in België. Moet voor het bepalen van de zetel van de tewerkstellende onderneming, als criterium voor het toepasselijke sociale zekerheidsstelsel, worden gelet op de communautaire vervoersvergunning?, Cass. 26 oktober 2021, [P.21.0738.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20211026.2N.5](#);
- De geneesbare ziekte als verzwarende omstandigheid van opzettelijke slagen en verwondingen, Cass. 19 oktober 2021, [P.21.0852.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20211019.2N.11](#);
- Vereist het misdrijf van vrijwillige brandstichting in een bewoond gebouw dat de brandstichter kennis had van menselijke aanwezigheid op het ogenblik van de brandstichting?, Cass. 24 november 2021, [P.21.1021.F](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20211124.2F.4](#);
- Het misdrijf niet-afgifte van kinderen aan de andere ouder en aspecten van straftoemeting, Cass. 21 december 2021, [P.21.0858.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20211221.2N.3](#);
- Kunnen gemeentelijke belastingreglementen op lokalen voor raamprostitutie leiden tot een onoverwinnelijke dwaling omtrent de onwettigheid van hun uitbating?, Cass. 22 december 2021, [P.21.1311.F](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20211222.2F.6](#).

Andere conclusies in strafrecht

- Is de uitsluiting van interneringsbeslissingen uit het toepassingsgebied van het eerherstel bestaanbaar met de beginselen van gelijkheid en non-discriminatie vervat in de artikelen 10 en 11 Grondwet?, Cass. 24 maart 2021, [P.21.0034.F](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210324.2F.4](#);
- Het in aanmerking nemen van strafbare feiten die zonder gevolg werden geklasseerd in het kader van het onderzoek van een verzoek tot eerherstel door de kamer van inbeschuldigingstelling, Cass. 28 april 2021, [P.20.1243.F](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210428.2F.5](#);
- De draagwijdte van de verplichting om de geldstraffen te hebben gekweten als voorwaarde voor het eerherstel, Cass. 6 oktober 2021, [P.21.0770.F](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20211006.2F.7](#);
- De wettelijke herhaling bij een nieuwe vervolging voor het voortdurend misdrijf dat reeds aan de basis lag van de eerste veroordeling, Cass. 27 oktober 2021, [P.21.0283.F](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20211027.2F.3](#).

Strafprocedure

Algemeen

- Artikel 67bis Wegverkeerswet en het weerlegbaar vermoeden, de toepassing van de *crossborder*-procedure en de taak van het openbaar ministerie bij de bewijsvoering, Cass. 7 december 2021, [P.21.1091.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20211207.2N.3](#).

Strafvordering en burgerlijke rechtsvordering

- De toepassingsvoorwaarden van de *ne bis in idem*-regel, Cass. 6 januari 2021, [P.20.0028.F](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210106.2F.9](#);
- De schorsing van de verjaring van de strafvordering gedurende de behandeling van een door de verdachte, de burgerlijke partij of de burgerrechtelijk aansprakelijke partij voor het vonnisgerecht opgeworpen exceptie van onbevoegdheid, onontvankelijkheid of nietigheid, Cass. 23 februari 2021, [P.19.1057.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210202.2N.14](#);
- De regelmatigheid van bewijsgegevens verkregen tijdens een gerechtelijk onderzoek na een niet-ontvankelijke klacht met burgerlijke partijstelling, Cass. 4 mei 2021, [P.20.1325.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210504.2N.7](#);
- Leidt, wanneer de procureur des Konings een minnelijke schikking in strafzaken heeft voorgesteld, de niet-betaling van de geldsom binnen de vastgestelde termijn, tot de vaststelling dat de schikking "*niet is uitgevoerd*" en bijgevolg tot de stopzetting van de schorsing van de verjaring van de strafvordering voorzien in art. 216bis, § 1, vierde lid, Wetboek van Strafvordering?, Cass. 15 september 2021, [P.21.0822.F](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210915.2F.13](#);

- Het hoger beroep van de burgerlijke partij tegen een beslissing van de jeugdrechtbank om een minderjarige niet uit handen te geven, Cass. 28 september 2021, [P.21.0654.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210928.2N.4](#).

Onderzoek in strafzaken

- Het ambtshalve onderzoek van de regelmatigheid van de rechtspleging door de kamer van inbeschuldigingstelling die oordeelt over de voorlopige hechtenis, Cass. 13 januari 2021, [P.20.0956.F](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210113.2F.1](#);
- Het recht op bijstand door een advocaat toegekend aan de inverdenkinggestelde in voorlopige hechtenis die wordt gehoord in een andere zaak, , Cass. 6 oktober 2021, [P.21.0604.F](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20211006.2F.8](#).

Vrijheidsbeneming van een verdachte

- Wanneer het bevel tot aanhouding de niet-toekenning van de voorlopige invrijheidsstelling en van de modaliteit van het elektronisch toezicht verantwoordt door “het klaarblijkelijk gebrek aan medewerking” van de inverdenkinggestelde, Cass. 10 februari 2021, [P.21.0163.F](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210210.2F.20](#);
- De invloed van het ontbreken van een bladzijde in de versie van het aanhoudingsbevel die aan de inverdenkinggestelde werd betekend op de regelmatigheid van de betekening van het aanhoudingsbevel, Cass. 1 december 2021, [P.21.1481.F](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20211201.2F.11](#);
- Staat artikel 31 Voorlopige Hechteniswet cassatieberoep toe tegen de beslissing die de invrijheidsstelling verbindt aan voorwaarden of aan de voorafgaande betaling van een borgsom?, Cass. 22 december 2021, [P.21.1606.F](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20211222.2F.14](#).

Onderzoeksgerechten

- De noodzaak om een nieuw verzoek tot opheffing van de parlementaire onschendbaarheid in te dienen na de uitvoering van bijkomende onderzoeksdaden bij de regeling van de rechtspleging, Cass. 14 april 2021, [P.20.1060.F](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210414.2F.7](#);
- De toekenning, in geval van buitenvervolginstelling, van schadevergoeding aan de inverdenkinggestelde wegens tergend en roekeloos geding gevoerd door de burgerlijke partij, Cass. 8 september 2021, [P.21.0389.F](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210908.2F.4](#);
- De toekenning van een rechtsplegingsvergoeding aan een parlementaire inverdenkinggestelde, in geval van buitenvervolginstelling, wanneer het onderzoek werd geopend na een onontvankelijke burgerlijke partijstelling tegen hem, Cass. 22 september 2021, [P.21.0681.F](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210922.2F.8](#).

Vonnisgerechten

- De straftoemeting na vaststelling van een te lang beraad in hoger beroep, Cass. 19 januari 2021, [P.20.1041.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210119.2N.3](#);
- De voorwaarden om tot een evocatie over te gaan bij toepassing van artikel 215 Wetboek van Strafvordering en de verenigbaarheid van deze procedure met het principe van de devolutieve werking van het hoger beroep, Cass. 2 maart 2021, [P.20.1057.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210223.2N.4](#);
- De vaststelling van de voorwaarden voor de vervanging van een wettig verhinderd rechter door een plaatsvervangend rechter, Cass. 10 maart 2021, [P.21.0026.F](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210310.2F.4](#);
- De sanctie voor de niet-naleving van de verplichting om aan de partijen de inlichtingen te verstrekken bedoeld in artikel 195, negende en tiende lid, Wetboek van Strafvordering, Cass. 28 april 2021, [P.21.0071.F](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210428.2F.3](#);
- Het recht op het (doen) ondervragen van belastende getuigen voor de strafrechter die na verval van de strafvordering moet oordelen over de burgerlijke vordering, Cass. 4 mei 2021, [P.21.0101.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210504.2N.6](#);
- De controle van de wettigheid van de regularisatievergunning, in toepassing van artikel 159 Grondwet, inzake stedenbouw, door de rechter die kennis neemt van het verzoek om de plaats in haar vroegere staat te herstellen, Cass. 12 mei 2021, [P.21.0137.F](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210512.2F.8](#);
- Kan de tegenstrijdigheid tussen een motivering die de feiten van een tenlastelegging bewezen verklaart en het beschikkend gedeelte, dat de beklaagde hiervoor vrijspreekt, een materiële vergissing uitmaken of leiden tot de toepassing van de theorie van de naar recht verantwoorde straf?, Cass. 16 juni 2021, [P.21.0322.F](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210616.2F.3](#);
- De motivering van de straf en de eerbiediging van het vermoeden van onschuld en de rechten van verdediging, Cass. 23 juni 2021, [P.21.0334.F](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210623.2F.3](#);
- De aanwijzing, in toepassing van artikel 100 Gerechtelijk Wetboek, van een rechter van een andere rechtbank, die in subsidiaire orde is benoemd in de rechtbank waaraan de onttrekking van de zaak wegens gewettigde verdenking werd gevorderd, om de onpartijdigheid en de onafhankelijkheid van het gerecht dat van het geding moet kennisnemen, te garanderen, Cass. 8 september 2021, [P.21.0870.F](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210908.2F.10](#);
- De voorwaarden voor de veroordeling van de burgerlijke partij tot betaling van een rechtsplegingsvergoeding aan de beklaagde, ingeval van vrijspraak van die laatste, Cass. 22 september 2021, [P.21.0442.F](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210922.2F.3](#);
- De wettigheid van de wering van stukken die zijn neergelegd door de verdediging buiten de termijnen voorzien om conclusies neer te leggen, Cass. 6 oktober 2021, [P.21.0382.F](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20211006.2F.2](#);

- De beoordeling van het verzoek tot het voegen van stukken om de regelmatigheid na te gaan van bewijsmateriaal bekomen in het buitenland, Cass. 19 oktober 2021, [P.21.0965.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20211019.2N.12](#).

Rechtsmiddelen

- De samenloop van de rechtsmiddelen van verzet en hoger beroep tegen éénzelfde beslissing, Cass. 2 februari 2021, [P.20.0862.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210202.2N.2](#);
- De rechter die bevoegd is om kennis te nemen van het beroep uitgeoefend door een overtreder tegen de administratieve boete in toepassing van artikel 200*bis*, § 6, Waals Wetboek van Duurzaam Wonen, Cass. 3 februari 2021, [P.20.1291.F](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210203.2F.6](#);
- De termijn om cassatieberoep in te stellen tegen een arrest van de jeugdkamer van het hof van beroep in protectionele zaken, Cass. 10 maart 2021, [P.21.0237.F](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210310.2F.6](#);
- De ontvankelijkheid van het cassatieberoep ingesteld tegen een voorbereidende beslissing van de strafuitvoeringsrechtbank, Cass. 31 maart 2021, [P.21.0354.F](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210331.2F.11](#);
- Het instellen van hoger beroep tegen een vonnis van de politierechtbank door een parketjurist, Cass. 13 april 2021, [P.21.0006.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210413.2N.2](#);
- Het verschil in behandeling dat voortvloeit uit de grenzen die door de wetgever zijn gesteld aan het cassatieberoep tegen de beslissing tot vervallenverklaring van de nationaliteit, uitgesproken ten gevolge van een burgerlijke procedure, verantwoordt het stellen van een prejudiciële vraag aan het Grondwettelijk Hof, Cass. 12 mei 2021, [P.21.0228.F](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210512.2F.7](#);
- Het bevel tot betaling van artikel 65/1 Wegverkeerswet en de draagwijdte van de bezwaarprocedure, Cass. 1 juni 2021, [P.21.0325.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210601.2N.5](#);
- Kan de lasthebber *ad hoc* van een rechtspersoon, wanneer hij advocaat is en houder van een getuigschrift van opleiding in cassatieprocedure, zelf het cassatieberoep in strafzaken aantekenen namens die rechtspersoon en de memorie tot staving van dit beroep ondertekenen, zonder een andere advocaat in te schakelen?, Cass. 30 juni 2021, [P.21.0214.F](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210630.2F.10](#);
- De ontvankelijkheid van het cassatieberoep tegen een arrest van de voorzitter van het hof van assisen gewezen in de preliminaire zitting houdende het opstellen van de getuigenlijst overeenkomstig artikel 278 Wetboek van Strafvordering, Cass. 21 september 2021, [P.21.0828.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210921.2N.9](#);

- Het hoger beroep van de burgerlijke partij tegen een beslissing van de jeugdrechtbank om een minderjarige niet uit handen te geven, Cass. 28 september 2021, [P.21.0654.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210928.2N.4](#);
- Het recht om verzet aan te tekenen en persoonlijk te verschijnen voor de persoon die in eerste en laatste aanleg werd veroordeeld door het hof van beroep, Cass. 6 oktober 2021, [P.21.0713.F](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210922.2F.7](#);
- De termijn om cassatieberoep aan te tekenen tegen een arrest dat bij voorraad is gewezen, Cass. 3 november 2021, [P.21.1036.F](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20211103.2F.10](#).

Andere conclusies inzake strafprocedure

- De voorwaarden voor weigering van de facultatieve grond tot weigering tot tenuitvoerlegging van het Europees aanhoudingsbevel gesteund op een veroordeling bij verstek, Cass. 20 januari 2021, [P.21.0032.F](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210120.2F.18](#);
- De regeling van rechtsgebied door het Hof wanneer het cassatieberoep van een beklagde tegen een arrest van onbevoegdverklaring niet ontvankelijk wordt verklaard, Cass. 3 februari 2021, [P.20.1215.F](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210203.2F.4](#);
- De vereiste van individuele verantwoording van de beslissing om een vreemdeling in een welbepaalde plaats, gesitueerd in het grensgebied, vast te houden, in afwachting van de machtiging om in het rijk toegelaten te worden of van zijn teruggedrijving van het grondgebied, Cass. 5 mei 2021, [P.21.0458.F](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210505.2F.6](#);
- De aanvraag tot herziening ingesteld door de procureur-generaal bij het hof van beroep op grond van artikel 443, eerste lid, 3°, Wetboek van Strafvordering, Cass. 8 september 2021, [P.21.1088.F](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210908.2F.13](#);
- De beslissing van het Hof over de aanvraag tot herziening na ontvangst van het advies van de Commissie voor herziening in strafzaken, Cass. 1 december 2021, [P.21.1088.F](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210908.2F.13](#).

Straf en strafuitvoering

- De zwaarste straf bij samenloop van misdrijven en de gevolgen voor de bijkomende straf van ontzetting van de rechten genoemd in artikel 31 Strafwetboek, Cass. 5 januari 2021, [P.20.1095.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210105.2N.8](#);
- Het terugbrengen van de cumul van werkstraffen tot het wettelijk maximum ingeval van samenloop van misdrijven, Cass. 20 januari 2021, [P.20.1251.F](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210120.2F.12](#);

- Het terugbrengen van de cumul van probatiestrafpen tot het wettelijk maximum ingeval van samenloop van misdrijven, Cass. 20 januari 2021, [P.20.1251.F](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210120.2F.12](#);
- Het evenredigheidsprincipe inzake de verbeurdverklaring van het instrument van het misdrijf en toetsingscriteria voor een onredelijke zware bestraffing, Cass. 26 januari 2021, [P. 20.1283.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210126.2N.5](#);
- De samenstelling van de strafuitvoeringsrechtbank en de voorwaarden voor vervanging van een verhinderde bijzitter, Cass. 24 februari 2021, [P.21.0174.F](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210224.2F.14](#);
- De toepasselijkheid van de “tussenliggende” wet van 6 maart 2018 op het verval van het recht tot het besturen van een motorvoertuig wegens het sturen onder invloed van alcohol dat plaatsvond onder die wet, Cass. 3 maart 2021, [P.20.1313.F](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210303.2F.5](#);
- Is het beperken van de geldigheid van het rijbewijs tot motorvoertuigen die met een alcoholslot zijn uitgerust, een beveiligingsmaatregel dan wel een straf, die met uitstel kan worden uitgesproken?, Cass. 3 maart 2021, [P.20.1313.F](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210303.2F.5](#);
- De rechten van een derde - eigenaar van een verbeurd verklaard goed en het begrip “derde te goeder trouw”, Cass. 9 maart 2021, [P.20.1171.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210309.2N.9](#);
- De ontzetting uit bepaalde rechten wegens een seksueel misdrijf in geval van eenheid van opzet met een misdrijf waarop een zwaardere straf staat, Cass. 23 maart 2021, [P.20.1189.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210323.2N.2](#);
- Het recht op bijstand van een advocaat voor de strafuitvoeringsrechtbank, Cass. 9 juni 2021, [P.21.0670.F](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210609.2F.6](#);
- De draagwijdte van de tegenaanwijzing die betrekking heeft op de door de veroordeelde geleverde inspanningen om de burgerlijke partijen te vergoeden, op de toekenning van een voorlopige invrijheidstelling met het oog op verwijdering van het grondgebied of met het oog op overlevering, Cass. 23 juni 2021, [P.21.0710.F](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210623.2F.7](#);
- De herroeping van een voorwaardelijke invrijheidsstelling wegens niet-naleving van de opgelegde voorwaarden in het licht van de vereiste tot eerbiediging van het vermoeden van onschuld, Cass. 1september 2021, [P.21.1078.F](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210901.2F.3](#);
- Is de rechter verplicht om de geldsommen die bij equivalent werden verbeurdverklaard, aan de burgerlijke partij toe te wijzen? En kent de bijzondere verbeurdverklaring per equivalent een voorrecht toe aan de Staat?, Cass. 15 september 2021, [P.20.1045.F](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210915.2F.11](#);
- De berekening van de termijn van tien jaar bedoeld in artikel 34^{quater}, 1°, Strafwetboek, om een terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank te kunnen uitspreken, Cass. 6 oktober 2021, [P.21.0604.F](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20211006.2F.8](#);

- De motivering van de weigering om opschorting van uitspraak van veroordeling toe te staan, Cass. 26 oktober 2021, [P.21.0958.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20211026.2N.11](#);
- De motivering van de straf opgelegd voor een collectief misdrijf, Cass. 27 oktober 2021, [P.21.0854.F](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20211027.2F.10](#);
- De toepassing van de rechtspraak van het Grondwettelijk Hof betreffende het verschil in behandeling tussen de veroordeelden naargelang die zich in staat van herhaling bevinden of niet, voorzien in artikel 25, § 2, b, Wet Strafvuivering, na de invoering van een nieuw artikel 55bis in het Strafwetboek., Cass. 3 november 2021, [P.21.1302.F](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20211103.2F.15](#).

Sociaal recht

Arbeidsrecht

- De vraag of de Belgische Staat de hoedanigheid heeft om als verweerder op te treden in vorderingen gericht tegen beslissingen van de paritaire comités, subcomités en de organen opgericht in de schoot van die comités en subcomités, Cass 12 april 2021, [S.19.0022.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210412.3N.4](#);
- De problematiek over de toepassing van artikel 60 Arbeidsovereenkomstenwet voor de arbeidsovereenkomst die na 31 december 2013 wordt beëindigd, Cass. 12 april 2021, [S.20.0022.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210412.3N.3](#);
- De toepassing van artikel 11 Wet van 20 december 2002 inzake de bescherming van de preventieadviseurs en de vraag in welke omstandigheden de preventieadviseur gerechtigd is op de beschermingsvergoeding zo hij om dringende reden ontslagen is, Cass 12 april 2021, [S.20.0050.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210412.3N.6](#);
- De vraag of een statutaire ambtenaar, na uitputting van zijn ziektekrediet, in disponibiliteit kan worden gesteld zonder dat eerst een re-integratietraject wordt gevolgd, Cass. 4 oktober 2021, [S.20.0049.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20211004.3N.2](#);
- In het kader van het ontslag van een beschermde werknemer de vraag wanneer is er sprake van de sluiting van een afdeling, Cass. 4 oktober 2021, [S.20.0051.N](#), [ECLI:BE: CASS:2021:CONC.20211004.3N.4](#);
- De problematiek inzake de toepassing van artikel 4, § 1, Wet Ontslagregeling Personeelsafgevaardigden wanneer het verzoekschrift waarmee de zaak aanhangig wordt gemaakt bij de voorzitter van de arbeidsrechtbank ingevolge artikel 40 Taalwet Gerechtszaken nietig is, Cass. 4 oktober 2021, [S.21.0009.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20211004.3N.5](#);
- De problematiek van de burgerrechtelijke immuniteit van de werkgever in het kader van de Arbeidsongevallenwet wanneer de derde, door wiens fout het arbeidsongeval mede is ontstaan, op hem verhaal tracht uit te oefenen op grond

van artikel 1382 oud Burgerlijk Wetboek, Cass. 8 november 2021, [C.20.0108.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20211108.3N.10](#);

- Heeft artikel 162, eerste lid, 1°, Sociaal Strafwetboek een ruimer toepassingsgebied dan het vroegere artikel 42, 1°, Loonbeschermingswet?, Cass. 20 december 2021, [S.20.0019.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20211220.3N.12](#).

Socialezekerheidsrecht

- Maakt de betaling van de prestaties voorzien in de ZIV-Wet een schade uit in hoofde van de verzekeraar?, Cass. 18 januari 2021, [C.18.0417.F](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210118.3F.1](#);
- De vraag in welke mate er sprake kan zijn van een samenwoning met een illegaal in het land verblijvende vreemdeling en dus hoe het begrip samenwoning moet worden ingevuld, Cass. 4 oktober 2021, [S.20.0036.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20211004.3N.1](#).

Gerechtigd recht

Materiële bevoegdheid van de rechter

- De werking in de tijd van de kortgedingbevoegdheid van de vrederechter voor woninghuurgeschillen op grond van artikel 43, § 2, eerste lid, Vlaams Woninghuurdecreet, Cass. 21 oktober 2021, [C.20.0391.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20211021.1N.8](#).

Procedure

- De werking en consequenties van de overgangsbepalingen zoals deze geregeld zijn in artikel 50, eerste lid, Wet van 19 oktober 2015 houdende wijziging van het burgerlijk procesrecht en houdende diverse bepalingen inzake justitie, inzake de adviesverlening door het openbaar ministerie, Cass. 8 februari 2021, [C.19.0205.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210208.3N.9](#);
- Over de appellabiliteit van tussenvonnissen na Potpourri I, Cass. 12 februari 2021, [C.20.0048.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210212.1N.4](#);
- De draagwijdte van de voorafgaande poging tot minnelijke schikking in het kader van een vordering inzake pacht en het recht van voorkoop, Cass. 12 februari 2021, [C.20.0095.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210212.1N.2](#);
- De gevolgen van een niet-ondertekend verslag van vaststelling bedoeld in artikel 8, § 1, eerste lid, Decreet van 27 november 2015 betreffende lage-emissiezones, Cass. 26 maart 2021, [C.18.0487.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210326.1N.6](#);
- Over de appellabiliteit van tussenvonnissen na Potpourri I, Cass. 11 juni 2021, [C.17.0412.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210611.1N.9](#);

- De situatie van litispendingie zoals bedoeld in artikel 19 Brussel IIbis-Verordening, Cass. 16 december 2021, [C.20.0341.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20211216.1N.3](#).

Beslag en middelen van tenuitvoerlegging

- Het belang van de chronologie tussen het tegenstelbaar worden van de echtscheiding en een tussenkomend faillissement van één van de gewezen echtgenoten, Cass. 22 januari 2021, [C.19.0417.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210122.1N.41](#);
- De gevolgen van het tenietgaan van de titel op een onroerend goed van degene die een hypotheek heeft verleend, vooral in het licht van de rechten van derden, Cass. 22 januari 2021, [C.20.0143.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210122.1N.29](#);
- Het loon dat is verschuldigd voor de formaliteiten van de hypothecaire publiciteit, dat door een voldoende betaling voorafgaand aan het verrichten van die formaliteiten moet zijn gedekt, komt toe aan de hypotheekbewaarder die het register van de neergelegde titels heeft gehouden waarin de titels waarvan men de inschrijving of de overschrijving vordert, werden aangeboden, Cass. 18 februari 2021, [C.19.0606.F](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210218.1F.6](#).

Andere conclusies in gerechtelijk recht

- Kan het verbod voor een rechter om uitspraak te doen in een zaak waarvan hij vroeger bij het uitoefenen van een ander rechterlijk ambt kennis heeft genomen, voor het eerst in cassatie worden aangevoerd?, Cass. 27 oktober 2021, [P.21.0854.F](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20211027.2F.10](#);
- Indien de in het ongelijk gestelde partij van de tweedelijns juridische bijstand geniet, moet de rechter de rechtsplegingsvergoeding bepalen op het toepasselijke minimumbedrag, met dien verstande dat hij, mits bijzondere motivering omwille van een kennelijk onredelijke situatie, de rechtsplegingsvergoeding kan verlagen onder het minimumbedrag, Cass. 18 november 2021, [C.21.0034.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20211118.1N.6](#);
- Kan de omstandigheid dat de genietter van juridische bijstand zijn rechten op een kennelijk onredelijke manier heeft aangewend, verantwoordt dat wordt afgeweken van de regel betreffende het minimum van de rechtsplegingsvergoeding die hem kan worden opgelegd?, Cass. 22 december 2021, [P.21.0771.F](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20211222.2F.1](#).

Tuchtrecht

- De toepasselijkheid van artikel 458bis Strafwetboek ingeval de hulpverlener enkel met het slachtoffer van een misdrijf in de zin van dat artikel contact heeft gehad, Cass. 26 maart 2021, [D.18.0015.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210326.1N.5](#);

- Maakt de tuchtprocedure die volgt op een definitieve strafrechtelijke veroordeling een verboden toepassing van het *non bis in idem* beginsel uit?, Cass. 26 maart 2021, [D.20.0008.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210326.IN.3](#);
- De ontvankelijkheidsregel met betrekking tot het hoger beroep tegen een beslissing van de provinciale raad van de orde der artsen, in het licht van artikel 6.1 EVRM, Cass. 23 april 2021, [D.20.0006.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210423.IN.4](#).

Publiek en administratief recht

Algemeen

- Begrip bestuurshandeling met individuele rechtsgevolgen, Cass. 30 september 2021, [C.20.0242.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210930.IN.4](#);
- Krachtens een regel van internationaal gewoonterecht, uitgedrukt in artikel 1 Verdrag inzake de rechten en plichten van staten, getekend te Montevideo op 26 december 1933, is er sprake van een Staat wanneer elk van de volgende voorwaarden zijn vervuld: een bevolking, een afgebakend grondgebied, een regering die daadwerkelijk en effectief gezag uitoefent en het vermogen om relaties met andere Staten aan te gaan; de totstandkoming van een Staat is, in beginsel, niet afhankelijk van zijn erkenning door andere Staten; Palestina is een Staat, Cass. 19 november 2021, [C.21.0095.F](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20211119.1F.13](#).

Stedenbouw

- De omvang van het vermoeden in toepassing van artikel 2.4.3, § 1, Vlaamse Codex Ruimtelijke Ordening dat een onteigening ter uitvoering van een ruimtelijk uitvoeringsplan tot algemeen nut strekt, Cass. 12 februari 2021, [C.20.0317.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210212.IN.8](#).

Vreemdelingen

- Is een aanvraag tot machtiging van verblijf op grond van artikel 9ter, § 1 Vreemdelingenwet van rechtswege ontvankelijk bij gebrek aan een rechtsgeldige beslissing van niet-ontvankelijkheid, op grond van de criteria opgesomd in artikel 9ter, §3 Vreemdelingenwet?, Cass. 20 december 2021, [S.21.0008.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20211220.3N.11](#).

Andere conclusies in publiek en administratief recht

- De gevolgen van een overeenkomst waarin een aanbestedende dienst van een lidstaat met miskennis van het gelijkheids- en transparantiebeginsel vervat in de artikelen 49 en 56 VWEU, aan een marktdeelnemer uit dezelfde lidstaat een

dienstenconcessie gunt met een duidelijk grensoverschrijdend belang, Cass. 22 januari 2021, [C.19.0303.N](#), [ECLI:BE:CASS:2021:CONC.20210122.IN.38](#).

Mercuriale

Over vertrouwen als bouwsteen van een Legitieme Justitie

Rede uitgesproken door Ria Mortier, eerste advocaat-generaal bij het Hof van Cassatie, op de plechtige openingszitting van 1 september 2021¹

Bij de plechtige openingszitting van het Hof van Cassatie op 1 september 2021 heeft de eerste advocaat-generaal, mevrouw Ria Mortier, als thema van haar mercuriale gekozen voor “Vertrouwen als bouwsteen van een Legitieme Justitie”.

De eerste advocaat-generaal vertrekt hierbij van een concreet nieuwsbericht waarbij de media zeer kritisch waren over de rechterlijke macht, om dan na te gaan hoe het komt dat zo vaak kritiek wordt geuit op de werking van justitie, ook door de burger, en te onderzoeken hoe de nog steeds bestaande kloof tussen justitie en de burger kan worden overbrugd.

De premisse waarop haar analyse berust, is eenvoudig: het bestaan van gezag is essentieel voor de goede werking van een geordende samenleving. Dit gezag moet, in de context van de rechterlijke macht, de vorm van legitimiteit aannemen. Zij wordt dus niet gekenmerkt door een vorm van blinde gehoorzaamheid, maar door de individuele perceptie dat *“deze instelling die regels en wetten oplegt ook het recht en de erkenning heeft om het naleven van die regels te eisen zodat mensen meer geneigd zijn de nadien genomen beslissingen na te leven”*.

Het is een feit dat justitie vaak wordt bekritiseerd: voor sommigen is zij te laks, voor anderen is zij te traag, te duur of te ver verwijderd van de zorgen van de burgers. Justitie wordt soms verkeerd begrepen omdat de taal te ingewikkeld is. Zij is onderhevig aan, vaak gemakkelijke, kritiek, vooral op sociale netwerken of in lezersbrieven.

Op basis van deze vaststelling van wantrouwen, of zelfs argwaan, jegens de rechterlijke macht stelt eerste advocaat-generaal Mortier een meer “cliëntgerichte” benadering en meer transparantie bij de rechtsprekende macht voor.

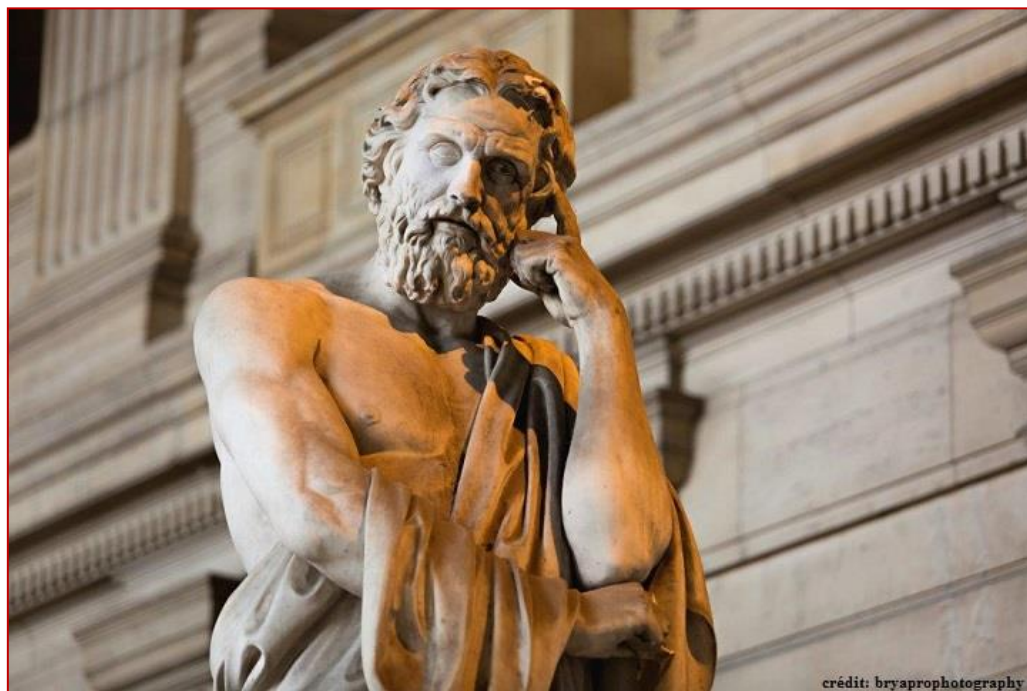
Een efficiënt rechtssysteem is een systeem waarin de burger vertrouwen kan hebben. Het rechtssysteem moet daarom evident rekening houden met de mensen die er een beroep op doen. De rechter aan wie een geschil ter beslechting wordt voorgelegd, moet doen blijken dat hij het probleem van de partijen begrijpt en idealiter geeft hij hieraan niet enkel een juridisch correcte maar ook een menselijk goede oplossing, zodat het conflict dat achter het geschil schuilgaat, opgelost wordt en partijen verder kunnen met elkaar en met hun leven. Een beslissing waarin wordt gesteld dat de ene partij gelijk heeft en de andere partij ongelijk heeft, zonder enige verantwoording hoe tot deze oplossing werd gekomen – en dergelijke beslissingen bestaan helaas – zijn nefast voor het legitiem vertrouwen dat de burger in justitie moet kunnen hebben.

Ten slotte gaat zij in op de vraag naar het vermogen van het Hof van Cassatie om deze dubbele doelstelling van “cliëntgerichtheid” en transparantie te bereiken. Zij doet dit met een pleidooi aan haar collega's dat het Hof van Cassatie, verre van geïsoleerd te blijven in zijn ivoren toren aan de top van de juridische piramide, zich ten volle bewust moet zijn van zijn maatschappelijke rol en er in zijn beslissingen weliswaar voldoende

¹ De integrale tekst van de openingsrede is terug te vinden op de website van het Hof: https://justitie.belgium.be/sites/default/files/mercuriales_2021.pdf.

aandacht moeten gaan naar de eenheid van het recht en de ontwikkeling van het recht, maar dat daarnaast de rechtsbescherming van het individu en de groep niet mag worden verwaarloosd. Zij eindigt met een oproep aan de samenleving tot *“een herijkte burger- en gemeenschapszin van zowel de beroepsbeoefenaars als van de niet-juristen”* waarbij men zich ten aanzien van Justitie hoedt voor *“ongenuanceerde beoordelingen waardoor ten onrechte onrust en wantrouwen wordt aangewakkerd”*.

Voorstellen de lege ferenda

Verslag 2021 van de procureur-generaal bij het Hof van Cassatie aan het parlementair comité belast met de wetsevaluatie¹

Inleiding

1. Artikel 11 Wet van 25 april 2007 tot oprichting van het Parlementair Comité belast met de wetsevaluatie bepaalt dat de procureur-generaal bij het Hof van Cassatie en het College van procureurs-generaal in de loop van de maand oktober aan het Comité een verslag toezenden, dat een overzicht bevat van de wetten die voor de hoven en rechtbanken tijdens het voorbije gerechtelijk jaar moeilijkheden bij de toepassing of de interpretatie ervan hebben opgeleverd.

Uit de bewoordingen van die bepaling blijkt dat het verslag van de procureurs-generaal uitsluitend tot hun verantwoordelijkheid behoort en niet tot die van de korpsvergaderingen. Niettemin wordt rekening gehouden met eventuele voorstellen van de zetel en van het parket van het Hof en van zijn referendarissen.

2. In het jaarverslag 2020 werd een grondig onderzoek gevoerd naar het gevolg dat de wetgever in het verleden aan het jaarverslag *de lege ferenda* heeft gegeven. Dit gedetailleerde onderzoek vormt deel C van het verslag 2020, dat een overzicht biedt van alle voorstellen die wel en die niet zijn overgenomen. Dit deel is niet meer opgenomen in het onderhavige verslag 2021, maar is verder beschikbaar op de website van het Hof².

Uit dat onderzoek bleek dat in de geanalyseerde periode, van 2007 tot 2019, d.w.z. 12 jaar, zo'n 155 voorstellen zijn gedaan. Van deze 155 voorstellen werden er echter enkele herhaald, namelijk iets meer dan dertig. Er waren dus, strikt genomen, zo'n 111 'op zichzelf staande' voorstellen. Van deze 111 voorstellen bleken er 50 geheel of gedeeltelijk te zijn uitgevoerd³.

M.a.w. zijn 45% van de voorstellen aangenomen, d.w.z. bijna de helft.

Dit gezegd zijnde, dienen de volgende verduidelijkingen te worden toegevoegd. Ten eerste zijn sommige van die wettelijke verankeringen onzeker. Ten tweede hebben

¹ Het wetgevend verslag 2021 is een werk waaraan leden van de zetel en van parket, referendarissen en administratieve collega's van het parket hebben bijgedragen. Ik dank hen allen daartoe.

² https://justitie.belgium.be/sites/default/files/wetgevend_verslag_2020.pdf.

³ Voorstel *de lege ferenda* nr. 44 (zie Verslag 2020, C en Bijlage 5) met betrekking tot artikel 838 Ger.W. en betreffende vertragende wrakingsprocedures werd recentelijk overgenomen, in artikel 24 Wet van 28 november 2021 om justitie menselijker, sneller en straffer te maken, gepubliceerd in de tweede editie van het *Belgisch Staatsblad* van 30 november 2021. De "nieuwe" wetsbepaling wordt hieronder hernomen (de onderstreepte passages betreffen afwijkingen ten aanzien van het voorstel *de lege ferenda*):

"Art. 24. In artikel 838 van hetzelfde Wetboek, laatstelijk gewijzigd bij de wet van 15 april 2018, worden tussen het tweede en het derde lid twee leden ingevoegd, luidende:

"Indien daarenboven een geldboete wegens kennelijk onontvankelijk of kennelijk ongegrond [nieuw] verzoek verantwoord kan zijn, wordt, bij dezelfde beslissing, een rechtsdag bepaald op een nabije datum, waarop alleen dit punt wordt behandeld. De griffier roept de partijen bij gerechtsbrief op om tegen die datum hun opmerkingen schriftelijk mee te delen.

De geldboete bedraagt vijftien [voorheen 125] euro tot tweeduizend vijfhonderd euro. De Koning kan het minimum- en maximumbedrag om de vijf jaar aanpassen aan de kosten van het levensonderhoud. De Koning duidt het bestuursorgaan aan dat instaat voor [nieuw] de inning van de boete met aanwending van alle middelen van recht."

zo'n 30 van de 50 succesvolle voorstellen op de een of andere manier betrekking op strafzaken. Ten slotte is het pas recentelijk, met name via de zgn. Potpourriwetten, dat veel van de *de lege ferenda*-voorstellen een wetgevend vervolg hebben gekend, hetzij van 2014 tot 2019 37 van de 50 voormelde succesvolle voorstellen. Veel van de wettelijk verankeringen gebeurden middels wetten die in 2016 zijn aangenomen, namelijk 23 van de 50, d.w.z. 46 pct. (voornamelijk via de potpourriwetten).

Deze bevindingen blijven relevant voor de afgelopen twee jaar en kunnen derhalve in dit verslag worden opgenomen.

Over het geheel genomen, is dit een resultaat dat in hoge mate te danken is aan het initiatief van de regering en aan de nauwe en doelgerichte samenwerking van het parket van Cassatie met de minister van Justitie in het kader van de hervorming van het strafrecht.

Hoewel wij tevreden kunnen zijn met deze resultaten, is er naar onze mening een methodologisch punt van zorg. Wanneer men deze symbiotische resultaten buiten beschouwing laat, roept de zeer beperkte belangstelling die de wetgever voor dit verslag *de lege ferenda* lijkt te hebben, die ook tot uiting komt in het ontbreken van een kritische reactie van zijn kant op de gedane suggesties, inderdaad vragen op. Toch zijn deze wetgevingsvoorstellen zorgvuldig doordacht, en de formulering ervan heeft tijd gekost en aanzienlijke middelen gevergd. In de huidige situatie, waarin de steun van de minister ontbreekt, is het blijkbaar energieverspilling. Hoe dan ook, het is een vervelende klus met weinig beloning. Ook wanneer men de structurele ontoereikendheid van de personele middelen van het parket bij het Hof van Cassatie in aanmerking neemt, moeten bij deze opdracht in haar huidige vorm vraagtekens worden geplaatst.

Een eerste methodologische reactie is geweest om in dit verslag, evenals in het vorige, als bijlage bij de voorstellen, teksten van voorontwerpen van wet op te nemen, zodat de wetgever desgewenst sneller aan de slag kan, zij het dat dit voor het parket nog omslachtiger is. Dit is evenwel slechts een poging. In dit verslag nemen wij dit initiatief over, ook al heeft het nog niet het gewenste resultaat opgeleverd. Het is duidelijk dat, gezien de schaarse aandacht die de wetgever aan dit verslag lijkt te besteden, een kritische beoordeling nog steeds noodzakelijk is. Ik ben nog steeds niet de mening toegedaan dat het beginsel van dit verslag ter discussie moet worden gesteld, maar ik denk wel dat er een mechanisme moet worden gevonden dat aan zijn doel beantwoordt: onder voorbehoud van de instemming van de wetgever, het door de procureur-generaal voorgestelde wetgevingsproces ten uitvoer leggen.

3. Sommige onderdelen van het verslag en voorontwerpen van wet zijn slechts opgesteld in één taal, met name het Frans of het Nederlands. De reden hiertoe is dat de dienst overeenstemming der teksten van het Hof (vertaaldienst) nog steeds een aanzienlijk werkvolume te verwerken heeft. De capaciteit van die dienst is beperkt, maar van essentieel belang voor de taak van het Hof en zijn jurisprudentiële invloed. De vertaaldienst moet zich dus in de eerste plaats op die taak toeleggen, zeker wanneer het meer dan onzeker is of de wetgever naar aanleiding van dit verslag *de lege ferenda* wel wetgevende voorstellen zal formuleren.

4. Het verslag is opgesplitst in twee delen (met bijlagen).

Het *eerste* deel (A) bevat vijf voorstellen, die hun oorsprong vinden in de vaststellingen van 2021 of reeds voordien en die bijzondere aandacht van de wetgever blijken te verdienen.

Het *tweede* deel (B) herneemt, ter herinnering, voorstellen gedaan in de voorgaande wetgevende verslagen, waarvan wij denken dat zij een zeker belang hebben.

In dit jaarverslag worden enkel de themata van het verslag van de procureur-generaal aan het parlementair comité belast met de wetsevaluatie hernomen. De integrale versie van het verslag is te raadplegen op de website van het Hof⁴.

A. Voorstellen de lege ferenda 2021

1. Wijziging van artikel 150 Grondwet inzake persmisdrijven
2. Wijziging van artikel 34*quater*, 1°, Strafwetboek
3. Wijziging van artikel 27 Voorlopige Hechteniswet. Modaliteit van elektronisch toezicht in de procedure voor het vonnisgerecht
4. Wijziging van artikel 837, vierde lid, Gerechtelijk Wetboek
5. Voorstel tot invoeging van een artikel 1094/2 in het Gerechtelijk Wetboek teneinde de toepassing te regelen van een wet die in de loop van de procedure voor het Hof van Cassatie werd aangenomen.

B. Niet-bevestigde voorstellen de lege ferenda die reeds werden geformuleerd in de voorgaande wetgevende verslagen (selecties) - Herinnering

1. Termijn van het hoger beroep tegen het vonnis van faillietverklaring (artikel XX.108, § 3, vierde lid, Wetboek van economisch recht) – Wetgevend verslag 2020, nr. A.1
2. In overeenstemming brengen van de Franse en de Nederlandse tekst van artikel 23, § 2, 2°, Wet van 10 mei 2007 ter bestrijding van discriminatie tussen vrouwen en mannen – Wetgevend verslag 2020, nr. A.2
3. Wijziging van de artikelen 26, § 4, en 30, § 1, Voorlopige Hechteniswet. Hoger beroep ingesteld tegen de beslissing van de raadkamer om de hechtenis onder elektronisch toezicht te handhaven bij de regeling van de rechtspleging – Wetgevend verslag 2020, nr. A.3
4. Wijziging van de rechtspleging die van toepassing is op de vervolging van magistraten (artikel 479-503*bis* Wetboek van Strafvordering) – Wetgevend verslag 2020, nr. B.1

Dit voorstel werd reeds in het vorig wetgevend verslag geformuleerd.

⁴ De integrale versie van het wetgevend verslag is beschikbaar via https://justitie.belgium.be/nl/rechterlijke_orde/hoven_en_rechtbanken/hof_van_cassatie/documenten/wetgevend_verslag.

Ondertussen staat, op vraag van de procureur-generaal bij het Hof van Cassatie, met de bedoeling het voorstel tot een goede einde te brengen, een gemengde werkgroep van het Parket bij het Hof van Cassatie en van het College van procureurs-generaal op het punt een gemeenschappelijk voorontwerp van wet te finaliseren, om het samen aan de minister van Justitie voor te leggen.

5. Herinvoering van het onmiddellijk cassatieberoep tegen een arrest van het hof van beroep, jeugdkamer, dat de uithandengeving uitspreekt van een minderjarige ouder dan zestien jaar die een als misdrijf omschreven feit heeft gepleegd – Wetgevend verslag 2020, nr. B.2
6. Wijziging van artikel 72 Wet van 15 december 1980 betreffende de toegang tot het grondgebied, het verblijf, de vestiging en de verwijdering van vreemdelingen – Wetgevend verslag 2020, nr. B.4
7. Artikel 31, § 4, derde lid, en § 5, Voorlopige Hechteniswet (geldigheidsduur van het arrest van het Hof van Cassatie, respectievelijk in geval van vernietiging en verwerping van het cassatieberoep) – Wetgevend verslag 2020, nr. B.5
8. Wijziging van artikel 185/2, § 5, Gerechtelijk Wetboek betreffende de besluitvorming van het directiecomité van het Hof – Wetgevend verslag 2020, nr. B.6
9. Wijziging van artikel 259*undecies*, §3, voorlaatste lid, Gerechtelijk Wetboek – Secretariaat van het evaluatiecollege – Wetgevend verslag 2020, nr. B.7
10. Wetsvoorstel taalexamen referendarissen bij het Hof van Cassatie – Wetgevend verslag 2020, nr. B.8
11. Wijziging van artikel 25 Wet van 17 mei 2006 betreffende de externe rechtspositie van de veroordeelden tot een vrijheidsstraf en de aan het slachtoffer toegekende rechten in het raam van de strafuitvoeringsmodaliteiten – Berekening van de datum waarop de veroordeelde tot voorwaardelijke invrijheidstelling kan worden toegelaten – Wetgevend verslag 2020, nr. B.9
12. Wijziging Wet van 17 mei 2006 betreffende de externe rechtspositie van de veroordeelden teneinde de strafuitvoeringsrechtbank de bevoegdheid te verlenen om kennis te nemen van de strafuitvoeringsmodaliteiten bedoeld in de artikelen 21, 22, 24 en 25/3 van de wet, zodra het gaat om de tenuitvoerlegging van een vrijheidsstraf die gepaard gaat met een terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank – Wetgevend verslag 2020, nr. B.10
13. Artikel 4, tweede lid, Wet van 17 april 1878 houdende de voorafgaande titel van het Wetboek van Strafvordering – Wetgevend verslag 2020, nr. B.11
14. Artikel 527*bis*, derde lid, Wetboek van Strafvordering – Wetgevend verslag 2020, nr. B.12
15. Artikel 16, § 2, Wet van 10 november 2006 betreffende de openingsuren in handel, ambacht en dienstverlening – Wetgevend verslag 2020, nr. B.13
16. Artikel 411, § 6, tweede lid, Gerechtelijk Wetboek – Aanwijzing van emeriti leden van het parket bij het Hof van Cassatie als assessor in de tuchtrechtbank of tuchtrechtbank in hoger beroep – Wetgevend verslag 2020, nr. B.14

17. Wetsvoorstel tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek wat het statuut van de referendarissen bij het Hof van Cassatie en van de referendarissen bij het Grondwettelijk Hof betreft: noodzaak voor een aangepaste toegangsweg tot de magistratuur voor de referendarissen bij het Hof van Cassatie – Wetgevend verslag 2020, nr. B.15
18. Artikel 314 Strafwetboek – Misdrijf belemmering of storing van de vrijheid van opbod en van inschrijving – Wetgevend verslag 2020, nr. B.16
19. Sociaal strafwetboek, huisbezoek dat betrekking heeft op feiten van mensenhandel, zelfs in samenhang met feiten die overtredingen van sociaal strafrecht vormen – Wetgevend verslag 2020, nr. B.17
20. Verwijzing van een rechtbank naar een andere in strafzaken – Verplichte tussenkomst van een advocaat (artikel 542, tweede lid, Wetboek van Strafvordering) – Wetgevend verslag 2020, nr. B.18
21. Verplichte tussenkomst van een advocaat bij het Hof van Cassatie in fiscale zaken – Wetgevend verslag 2020, nr. B.19

C. Bijlagen 1 tot 5: Voorontwerpen van wet omtrent de voorstellen geformuleerd in deel B. van het verslag

De integrale versie van de voorontwerpen van wet omtrent de voorstellen geformuleerd in deel B. van het wetgevend verslag is raadpleegbaar via https://justitie.belgium.be/nl/rechterlijke_orde/hoven_en_rechtbanken/hof_van_cassatie/documenten/wetgevend_verslag.

Studie

crédit: bryapro photography

Een cijfermatige doorlichting van de rechtspraak van het Hof in de periode 2000 – 2020. Stof tot nadenken!

Inleiding

1. *Statistische gegevens. Belangstelling en opzet toen en nu.* In zijn inleiding bij het eerste gepubliceerde jaarverslag van het Hof van Cassatie (gerechtelijk jaar 1997-98) licht toenmalig eerste voorzitter P. Marchal de redenen toe voor de belangstelling in de statistische gegevens met betrekking tot de werking van het Hof: het vaststellen van de omvang van de bestaande achterstand, het achterhalen van de oorzaken ervan en het zoeken naar manieren om deze achterstand te beperken en weg te werken¹. Zowel toen als nu vereist het voeren van beleid, en dus ook van het beleid van het Hof, goed opgevolgd en gecontroleerd cijfermateriaal over een langere termijn. Een brede visie op de statistische gegevens over een langere termijn is nodig zodat het Hof bepaalde evoluties beter kan begrijpen en zo mogelijk bijsturen.

2. *Eerste vaststellingen anno 1998 en hun doorwerking op heden.* In die geest analyseerde het eerste jaarverslag reeds niet alleen de cijfers, maar zocht het ook naar de oorzaken van en de oplossingen voor een aantal toenmalige evoluties.

Al in 1998 stelde het Hof een belangrijke stijging van het aantal cassatieberoepen vast, die het aan een zestal belangrijke factoren weet: (1) de stijging van het aantal zaken bij de bodemgerechten, (2) de gewijzigde samenleving, (3) de wetsinflatie, (4) een verkeerde opvatting omtrent het cassatieberoep bij de rechtszoekende, die het ten onrechte als een derde aanleg beschouwt en (5) de vele proceduremogelijkheden via de rechtsmiddelen, (6) gekoppeld aan wetswijzigingen die een verzwakking van het gezag van de beslissingen van de bodemrechters veroorzaken. Het daaropvolgend jaarverslag (1999) wees bijkomend op de uitholling van het uitzonderlijk karakter van het cassatieberoep als buitengewoon rechtsmiddel².

Deze vaststellingen blijven, twintig jaar later, nog steeds relevant. Wel blijkt uit deze studie dat sindsdien ook andere, bijkomende factoren het aantal cassatieberoepen beïnvloeden.

De reeds vermelde inleiding in het eerste jaarverslag van het Hof stelde meteen een eerste oplossing voor om de op dat ogenblik toenemende werklast van het Hof beter te beheersen, met name een uitbreiding van het personeelsbestand. Bij die oplossing werd meteen een voorbehoud geformuleerd: de verbetering die uit een uitbreiding van het personeelsbestand zou voortvloeien, zou slechts van voorbijgaande aard zijn als de toevloed van cassatieberoepen zou blijven toenemen. Zoals hierna zal blijken, bleek deze visie profetisch.

3. *Van kwantitatieve gegevens naar meer inzicht. Een tip van de sluier gelicht: in welke soorten zaken wordt cassatieberoep ingesteld. Belang van deze analyse.* Het

¹ Rapport annuel de la Cour de cassation de Belgique 1998, p. 15 – Jaarverslag van het Hof van Cassatie van België 1998, p. 14.

² Zo kwam in de periode tussen 1996 tot 1999 diverse wetgeving tot stand waarin bijvoorbeeld cassatieberoep als rechtsmiddel mogelijk werd gemaakt, zonder tussenkomst van een advocaat, tegen beslissingen van de commissies voor voorwaardelijke invrijheidstelling. Zie Rapport annuel de la Cour de cassation de Belgique 1999 – Jaarverslag van het Hof van Cassatie van België 1999, p. 15-17.

Hof van Cassatie besteedt in zijn jaarverslagen sinds dat eerste jaarverslag telkens opnieuw ruime aandacht aan de evolutie van de “cijfers”, aangezien het Hof dat als een belangrijk beleidsinstrument beschouwt. Het Hof focust hierbij voornamelijk op meer kwantitatieve gegevens, zoals het aantal zaken dat jaarlijks op de rol wordt ingeschreven en wordt uitgesproken, de op het einde van een werkjaar resterende werkvoorraad en de tijd die de verwerking van dossiers vergt.

Wel betrof het cijfermatig verslag in 1998 niet enkel kwantitatieve gegevens, maar bevatte het reeds een summiere indeling van de zaken gebaseerd op de herkomst van de cassatieberoepen (hoven en rechtbanken, Raad van State, Rekenhof, arrondissementsrechtbank, tuchtinstanties, bestendige deputatie), een summiere indeling volgens de behandelde materie (burgerlijke en handelszaken, jeugdbescherming en sociale zaken, strafzaken, kies- en fiscale zaken)³ aan de hand van de diverse rollen⁴ en naar de samenstelling (verenigde kamers), alsook een overzicht van een aantal bijzondere procedures (cassatie in het belang van de wet, inschrijving valsheid, regeling rechtsgebied, onttrekking, verhaal op de rechter, ...). Het spreekt voor zich dat deze gegevens ook voor een toekomstige (data-)analyse van de rechtspraak van het Hof van Cassatie elementair blijven.

4. *Een eerste kritische analyse: de cijfers voor het jaar 2000. De uitdaging voor een update.* Met een verdere professionalisering van de cijfers en de data-analyse voor ogen, bevatte het jaarverslag 2003⁵, naast een klassieke kwantitatieve analyse, ook een meer inhoudelijke analyse van de C-zaken die tijdens het jaar 2000 voor het Hof aanhangig werden gemaakt. Twee decennia na deze studie voor het jaar 2000 dient zich een uitgelezen kans aan om opnieuw niet alleen de evolutie van de cijfers na te gaan over een langere periode, maar ook om na te gaan of de aard van de “input” of minstens van de rechtstak waarin de cassatieberoepen worden ingesteld, constant bleef dan wel met de loop van de jaren is gewijzigd.

Deze analyse is belangrijk. Wat immers wanneer wordt vastgesteld dat in een bepaald contentieux de cassatieberoepen uitdoven of dat bepaalde partijen nagenoeg niet meer in de procedures voor het Hof zijn vertegenwoordigd? Welke conclusies moet het Hof dan trekken over zijn toegankelijkheid? Minstens rijst de vraag of hierover geen debat moet worden gevoerd, onverminderd de mogelijkheden om hieraan te verhelpen.

5. *Onderzoek in stadia. Voorlopig accent op de input.* Om al de voormelde redenen maakten de referendarissen P. Brulez en F. Parrein, met een intensieve samenwerking voor bepaalde onderdelen vanuit de steundienst (A. Bayrak) en de Cassatiebalie (het opstellen van een zaakfiche), een grondige doorlichting van de beschikbare cijfergegevens met betrekking tot het jaarlijks aantal cassatieberoepen voor de periode 2000-2020.

In een eerste stadium beperkt dit onderzoek voor het jaar 2020 zich tot een bespreking van (bepaalde aspecten van) de *input* van de cassatieberoepen ingeleid in 2020. De

³ Zie bv. Rapport annuel de la Cour de cassation de Belgique 1998 – Jaarverslag van het Hof van Cassatie van België 1998, p. 292.

⁴ Ibidem, p. 304 e.v.

⁵ Rapport annuel de la Cour de cassation de Belgique 2003-II – Jaarverslag van het Hof van Cassatie van België 2003-II, p. 278, beschikbaar via https://hofvancassatie.be/pdf/Jaarverslag_2003.pdf.

resultaten van dat eerste stadium van onderzoek maken het voorwerp uit van voorliggende studie.

De *output*, de inhoud van de uitspraak van het Hof in deze zaken, wordt nog niet geanalyseerd, aangezien nog niet alle cassatieberoepen die in 2020 op de griffie van het Hof werden ingediend, zijn uitgesproken. Mits een bredere interne ondersteuning inzake data-analyse zal in de volgende jaren verder onderzoek worden verricht naar de evolutie in die *output* en aldus naar het resultaat en de effectiviteit van het cassatieberoep in bepaalde materies.

Het Hof vatte daarnaast reeds onderzoek aan naar de vraag of er zich in de tijdspanne 2000-2020 eventuele evoluties hebben voorgedaan met betrekking tot de aard van de partijen die in civielrechtelijke zaken voor het Hof procederen, of, anders gezegd, naar de vraag wie tegen wie (natuurlijke personen, vennootschappen, de overheid) voor het Hof optreedt en of zich op dit vlak evoluties hebben voorgedaan. Dit onderzoek, dat een aanvulling op het voorliggende onderzoek moet vormen, zal zijn beslag vinden in een studie die in een van de volgende jaarverslagen zal worden opgenomen.

6. *Een drieluik*. Het huidige onderzoek omvat drie onderdelen.

- Het eerste deel van het onderzoek (*I. De cassatie-instroom in cijfers: twintig jaar in vogelvlicht*) bevat een globale vergelijking van de jaarlijkse instroom van nieuwe zaken in de tijdspanne 2000-2020, aan de hand van de voornaamste rollen waarop zaken voor het Hof worden ingeschreven, met name de C-, D-, F-, S- en P-rol⁶. Deze rollen geven immers een eerste belangrijke indicatie over de inhoud van een zaak. Uit deze analyse zal blijken dat de input sinds 2000 belangrijke wijzigingen heeft ondergaan.

Hoewel in beginsel van de voormelde periode van 20 jaar wordt uitgegaan, wordt wanneer nodig de context van eerdere jaren wel mee in overweging genomen.

Het werkjaar 2021 wordt in beginsel niet in de bespreking meegenomen. De input van zaken in 2021 wordt immers besproken in de rubriek ‘Het Hof van Cassatie in cijfers’, die elders in dit jaarverslag is opgenomen. Wanneer deze cijfers een tendens bevestigen, wordt dit uiteraard wel vermeld.

- Het tweede deel van het onderzoek (*II. De cassatie-instroom: topics inzake de 20-jarige evolutie van de inhoudelijke instroom*) behandelt meer in detail de input van respectievelijk de C-, F- en P-zaken in 2020, door de rechtsmaterie te identificeren waarop deze zaken betrekking hebben en de gegevens van 2020 te vergelijken met het beschikbare materiaal uit 2000.
- Ten slotte worden in het derde deel enkele voorlopige besluiten en een aantal pistes voor verder onderzoek geformuleerd.

Deze onderdelen vormen als het ware een “drieluik”, dat een tip van de sluier licht over de *input* en de *inhoud* van de cassatieberoepen, waarbij zal worden aangetoond dat die inhoud over de tijdspanne 2000-2020 is geëvolueerd.

⁶ Op de C-rol worden de zogenaamde burgerlijke zaken ingeschreven, op de D-rol de tuchtzaken, op de F-rol de zaken met betrekking tot de toepassing van fiscale wetsbepalingen, op de S-rol de sociale zaken en op de P-rol de strafzaken.

I. De cassatie-instroom in cijfers: twintig jaar in vogelvlucht

1. Analyse van de globale instroom over twee decennia

7. Een ruime toegang, onderhevig aan pieken, historische maxima en veelvuldige storingen. De toegankelijkheid van het cassatieberoep in België is traditioneel zeer ruim en niet aan beperkingen of selecties “voor” of “na” de poort onderworpen⁷. In civiele zaken bestaat enkel de filter van de cassatiebalie⁸ (met uitzondering van de fiscale zaken, waar die filter niet geldt, *infra*). In strafzaken heeft de wetgever met ingang van 2014 enkele beperkte barrières “voor de poort” ingevoerd, met name enerzijds de vereiste van ondertekening van het cassatieberoep door een advocaat die houder is van het getuigschrift beroepsopleiding cassatie en anderzijds de mogelijkheid voor het Hof tot het vellen van een beschikking van niet-toelaatbaarheid (*infra*)⁹. België kent aldus een stelsel van vrije toegang tot de cassatierechter en het Hof van Cassatie heeft met andere woorden zelf weinig tot geen reële impact op de instroom aan zaken.

Die instroom blijkt over een langere periode duidelijk aan fluctuaties onderhevig te zijn. Doordat het Hof die instroom zelf niet kan beïnvloeden, dient het die fluctuaties telkens het hoofd te bieden. Het Hof slaagt daar ook in, maar het spreekt voor zich dat dergelijke fluctuaties de vlotte afhandeling van de zaken, een stabiele doorlooptijd en een gestage afbouw van de te behandelen dossiervoorraad bemoeilijken, zo niet verhinderen. Net zoals de studie over het jaar 2000 aanleiding gaf tot “*beschouwingen over de geschillen voorgelegd aan het Hof van Cassatie en over de regulering ervan*” is ook deze studie, 20 jaar later, nodig om te analyseren hoe en op welke momenten die fluctuaties zijn ontstaan en zo mogelijk de impact ervan beter op te vangen.

8. Een startjaar met historische maxima. In 2000, het startjaar van deze studie, zag het Hof van Cassatie zich met een historische piek aan nieuwe, op de griffie ingeschreven zaken geconfronteerd. Begin jaren '80 werd voor het eerst de drempel van 2.000 eenheden overschreden. Dit aantal bleef vanaf 1994 verder stijgen tot rond de 2.500 à 2.600 nieuwe zaken per jaar, om naar het einde van de jaren '90 toe te evolueren naar toen (nog) als “historische maxima” omschreven aantallen van rond

⁷ Deze terminologie is ontleend aan D. ASSER, “De Nederlandse Hoge Raad: ruim baan voor de kerntaken door selectie aan de poort” in A. BOSSUYT, B. DECONINCK, E. DIRIX, et al. (eds.), *Liber spei et amicitiae Ivan Verougstraete*, Brussel, Intersentia, 2011, 37-46.

Zie hierover ook reeds “Beschouwingen over de regulering van de toevloed van de beroepen voorgelegd aan het Hof van Cassatie” in het Jaarverslag van het Hof van Cassatie van België 2003-II – Rapport annuel de la Cour de cassation de Belgique 2003-II”, p. 279 e.v., beschikbaar via https://hofvancassatie.be/pdf/Jaarverslag_2003.pdf.

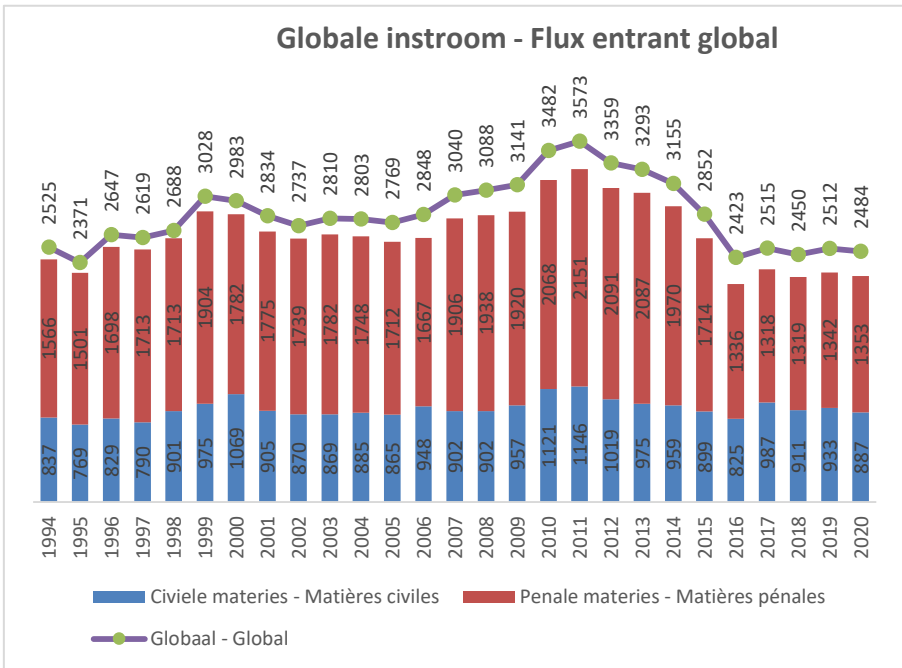
⁸ Zie artikel 478 Gerechtelijk Wetboek.

⁹ Voor een overzicht van de filters “voor en na de poort” die gelden voor de Nederlandse Hoge Raad, zie de website van de Hoge Raad: <https://www.hogeraad.nl/procederen/>. Voor een overzicht van de filters voor het Franse Cour de cassation, zie de website van het Cour de cassation: <https://www.courdecassation.fr/la-cour/les-procedures-devant-la-cour-de-cassation/le-pourvoi-en-cassation>.

de 3.000 eenheden¹⁰. Dit hield een stijging in met niet minder dan 50 pct. op een periode van 20 jaar¹¹.

Deze “historische” piek van om en bij de 3.000 instromende zaken per jaar bleef evenwel geen uitzondering. Na een kort *intermezzo* volgde in de jaren 2006 tot en met 2014 een tweede piek-“periode”, die, mede dank zij een wetgevend ingrijpen (*infra*) enigszins begrensd kon worden. Na een daling met een dip in 2016, ging de instroom weer stilaan in een schommelende maar licht stijgende lijn. Die stijgende tendens wordt in de cijfers van 2021 verder bevestigd¹².

9. Een globaal overzicht en de eerste indrukken. De evolutie van de globale instroom aan zaken na 2000 vertoont aldus drie verschillende periodes, die in de onderstaande grafiek worden samengevat.

Duidelijk is dat het startjaar 2000 zich situeert op een piekmoment. Op basis daarvan zou ten onrechte tot een dalende tendens van het aantal nieuwe zaken in de onmiddellijk daarop volgende jaren kunnen worden besloten. Het jaarverslag 2001 nuanceert de piek in 2000 terecht, door deze “historische maxima” als volgt te kaderen: er was in 2000 onder meer sprake van een ongevoen hoog aantal

¹⁰ Aldus omschreven in het Jaarverslag van het Hof van Cassatie van België 2000 – Rapport annuel de la Cour de cassation de Belgique 2000, p. 199.

¹¹ Rapport annuel de la Cour de cassation de Belgique 2003 – Jaarverslag van het Hof van Cassatie van België 2003, p. 267-268, beschikbaar via https://hofvancassatie.be/pdf/Jaarverslag_2003.pdf; Rapport annuel de la Cour de cassation de Belgique 2000 – Jaarverslag van het Hof van Cassatie van België 2000, p. 353.

¹² Zie pag. 43 van dit jaarverslag.

vorderingen tot onttrekking¹³ of tot wraking (meer dan 130), waaronder twee omvangrijke reeksen van verzoeken (*infra*), wat in dat jaar een gevoelige stijging van het aantal C-zaken tot gevolg had. Filtert men die reeksen, dan blijkt dat het aantal nieuwe zaken in 2000 op een vergelijkbaar niveau als in de daaropvolgende jaren lag. Na de piek in 2000 is er inderdaad sprake van een *eerste periode* waarbij de instroom lichtjes stabiliseert tot en met 2006. De gemiddelde instroom bedraagt in die periode ongeveer 2.800 nieuwe zaken per jaar.

Een *tweede periode*, die begint in 2007 en loopt tot 2016, kenmerkt zich in een eerste fase door een scherpe stijging van de globale instroom, waarin het ooit historisch maximum van 3.000 nieuwe zaken per jaar systematisch wordt overschreden, met een hoogtepunt van 3.573 nieuwe zaken in 2011. Vervolgens doet zich vanaf 2012 tot en met 2016 een scherpe daling van diezelfde instroom voor.

Vanaf 2016 (tot en met 2020) breekt een *derde periode* aan, waarin de globale instroom zich terug min of meer lijkt te stabiliseren, met een gemiddelde van ongeveer 2.475 nieuwe zaken per jaar.

2. *Verhouding tussen de instroom in civiele materies en de instroom in penale materies*

10. *De basis-indeling in de zaakverdeling.* Binnen de zaken die jaarlijks voor het Hof worden ingediend, onderscheiden zich op inhoudelijk vlak de zaken in civiele materies enerzijds en de zaken in penale materies anderzijds¹⁴. Onderscheidt men de jaarlijkse instroom van zaken in civiele materies in ruime zin (de eerste en derde kamer)¹⁵ van de jaarlijkse instroom van zaken in penale materies (de tweede kamer) over de periode van 20 jaar, dan kan worden vastgesteld dat de civiele input iets minder dan de penale input aan fluctuaties onderhevig is en dat de stijging van de globale instroom aan zaken en de daaropvolgende daling van de globale instroom aan zaken in de periode 2007-2016 zich voornamelijk aan de penale zijde situeert.

11. *De onderlinge verhouding penaal – civiel over de laatste twee decennia.* De evolutie van de instroom aan zaken in penale materies over de periode 2000-2020 heeft, gelet op het relatief stabiele karakter van de instroom aan zaken in civiele materies over diezelfde periode, een impact op de verhouding tussen de werklust van het Hof in civiele materies en deze in penale materies. De penale “last” is duidelijk overheersend, maar waar de verhouding civiele – penale materies lange tijd en vrij constant ongeveer 1/3de civiele en 2/3de penale materies bedroeg, is er de laatste jaren

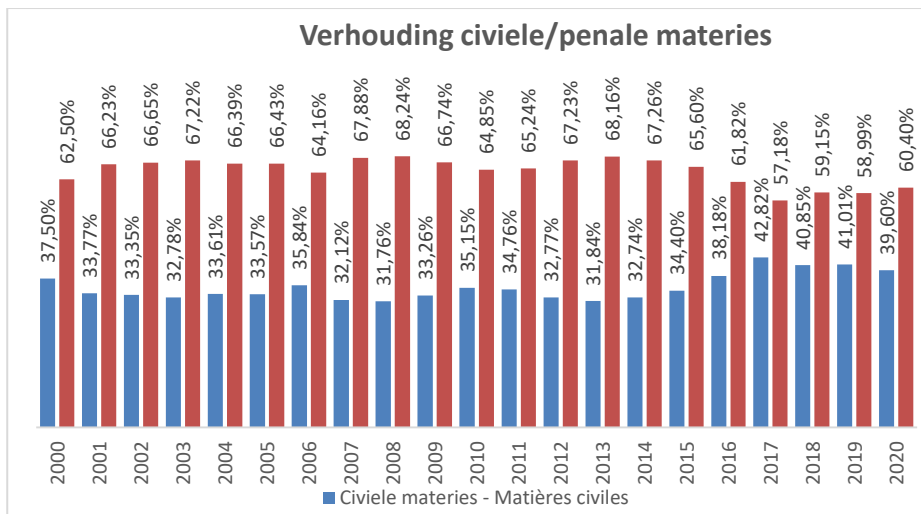
¹³ Jaarverslag van het Hof van Cassatie van België 2001 – Rapport annuel de la Cour de cassation de Belgique 2001, p. 470. Zie verder Jaarverslag van het Hof van Cassatie van België 2003-II – Rapport annuel de la Cour de cassation de Belgique 2003-II, p. 270-271, vtn. 11, beschikbaar via https://hofvancassatie.be/pdf/Jaarverslag_2003.pdf.

¹⁴ Naast de zaken in civiele materies en de zaken in penale materies krijgt het Hof jaarlijks een aantal aanvragen tot rechtsbijstand voor het Hof te verwerken, die door het Bureau voor rechtsbijstand bij het Hof van Cassatie worden behandeld en op een afzonderlijke rol worden ingeschreven, de G-rol. De evolutie van de instroom op de G-rol wordt niet in deze tekst behandeld, aangezien de G-rol geen inhoudelijke rol is.

¹⁵ Het begrip ‘civiele materies’ wordt ruim geïnterpreteerd: het omvat zowel de C-, D-, F- als S-zaken, *i.e.* de burgerlijke, tuchtrechtelijke, fiscale en sociale zaken.

een evolutie aan de gang en is die verhouding sinds 2016 ongeveer 4/10de civiele materies en nog ‘slechts’ 6/10de penale materies.

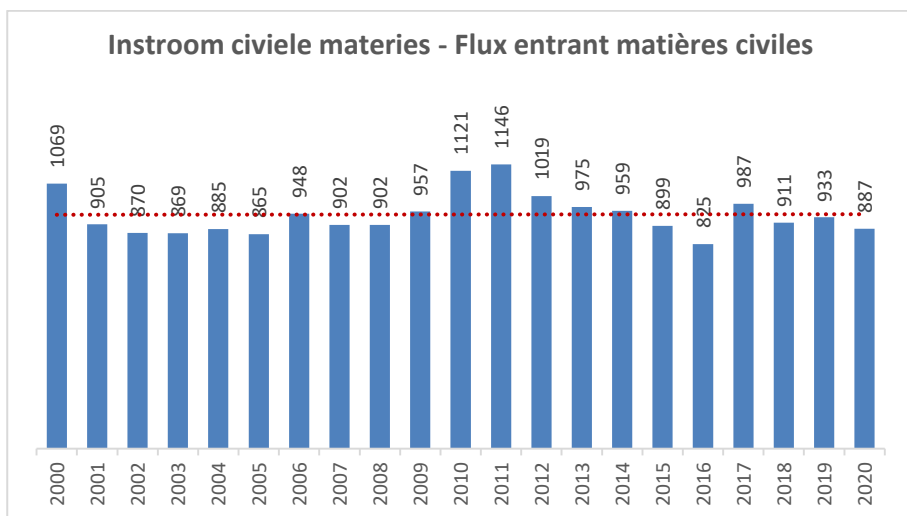
Beide instromen – de civiele (randnr. 12 e.v.) en de penale (randnr. 25 e.v.) – worden hierna verder onderzocht.

3. Analyse van de civiele instroom over twee decennia

1. Stabiele civiele instroom, globaal bekeken

12. Een vrij stabiele civiele instroom met onregelmatige pieken. In de periode 2000-2020 bleef het jaarlijks aantal nieuwe zaken in civiele materies globaal genomen vrij stabiel. Het totaal aantal nieuwe zaken in civiele materies schommelt tussen de 850 en 1.000 eenheden per jaar en bedraagt gemiddeld 944 eenheden.

Uitschieters in bepaalde jaren zijn (groten)deels te wijten aan toevallige, niet structurele omstandigheden. Schoolvoorbeeld van dergelijke onvoorziene fluctuaties zijn zgn. ‘reeksen van (inhoudelijk verwante en soms zelfs nagenoeg identieke) zaken’, waaronder de reeds vermelde vorderingen tot onttrekking van de zaak aan de rechter¹⁶. Dat kan een vertekend beeld geven in de statistieken van het Hof.

Zo leert, bij wijze van voorbeeld, dat het relatief hoog aantal nieuwe zaken in civiele materies in 2010 kan worden verklaard door: (i) een reeks van 57 nagenoeg identieke cassatieberoepen voortvloeiend uit het faillissement van een grote Belgische onderneming, die voor het Hof werden neergelegd in het kader van een geding tussen de curatoren van de gefailleerde onderneming en sommige van de werknemers van de onderneming, (ii) een reeks van 26 nagenoeg identieke cassatieberoepen tussen een grote Belgische werkgever en een deel van zijn individuele werknemers, en (iii) een uitzonderlijk hoog aantal vorderingen tot wraking van de burgerlijke rechter, met name 45. Ook in 2011 werd een uitzonderlijk hoog aantal vorderingen tot onttrekking van de zaak aan de rechter voor het Hof ingeleid (147) en een eveneens relatief hoog aantal wrakingsvorderingen (33). Het relatief laag aantal nieuwe zaken in civiele materies in 2016 is dan weer te wijten aan het uitzonderlijk laag aantal vorderingen tot onttrekking van de zaak aan de rechter in dat jaar, met name 9 (zie verder deel II).

13. *Korte vergelijking met de instroom bij de hoven van beroep en arbeidshoven.* Uit een vergelijking tussen de instroom aan nieuwe zaken in civiele materies voor het Hof van Cassatie, die zoals vermeld min of meer constant is gebleven, en de instroom aan nieuwe zaken in civiele materies voor de hoven van beroep en arbeidshoven, die volgens de statistische gegevens (ter beschikking gesteld door de afdeling Statistieken van de Steundienst van het College van de hoven en rechtbanken¹⁷) vanaf 2011 is gedaald, blijkt dat de verhouding tussen het aantal nieuwe zaken in civiele materies voor het Hof van Cassatie en het aantal nieuwe zaken in civiele materies voor de hoven van beroep en arbeidshoven, is geëvolueerd, van 1 tot 24,49 in 2015 naar 1 tot 18,66 in 2020. Dat betekent, rekening houdend met het feit dat de instroom aan zaken in civiele materies voor het Hof afkomstig vanuit andere rechtbanken dan de hoven van beroep en arbeidshoven over die periode relatief stabiel is gebleven¹⁸, dat in 2020

¹⁶ De wet van 6 december 2006 verruimde de mogelijkheid om voor het Hof een vordering tot onttrekking van de zaak aan de bodemrechter in te leiden, tot het verzuim “gedurende meer dan zes maanden” een in beraad genomen zaak te berechten (artikel 648, 4°, Ger.W.). De onttrekkingsvorderingen die op basis van die regel voor het Hof worden ingeleid, betreffen in de regel een groot aantal, vaak gelijkaardige, dossiers, gericht tegen eenzelfde magistraat die een vertraging in de behandeling van zijn dossiers heeft opgelopen.

¹⁷ Deze cijfers zijn online consulteerbaar via de website van het College van de hoven en rechtbanken, via <https://www.rechtbanken-tribunaux.be/nl/college-van-de-hoven-en-rechtbanken#statistiek> (zie ook https://justitie.belgium.be/nl/statistieken/justitie_in_cijfers, voor een vergelijking over verschillende jaren heen).

¹⁸ Voor het Hof van Cassatie worden niet alleen zaken aanhangig gemaakt die bij de verschillende hoven van beroep en arbeidshoven hun oorsprong vinden, maar ook zaken die bij de hoven van assisen, de rechtbanken van eerste aanleg, de ondernemingsrechtbanken, de arbeidsrechtbanken, de correctionele rechtbanken, de politierechtbanken, de strafuitvoeringsrechtbanken en een aantal overige rechtscolleges hun oorsprong vinden. Voor gedetailleerde statistieken omtrent de oorsprong van de beslissingen die voor het Hof van Cassatie aanhangig worden gemaakt, zie pag. 47 van dit jaarverslag.

Daarnaast moeten de vorderingen tot onttrekking van een zaak aan de civiele rechter in aanmerking worden genomen, die in het aantal C-zaken voor het Hof van Cassatie worden opgenomen.

percentsgewijs vaker een cassatieberoep wordt aangewend tegen arresten van de hoven van beroep en arbeidshoven dan in 2015¹⁹.

	HvB – civiel	Arbh.	Totaal	Verhouding Cass. – HB
2011	18.457	4.609	23.066	1 tot 20,13
2012	18.127	4.930	23.057	1 tot 22,63
2013	17.592	4.697	22.289	1 tot 22,86
2014	17.117	4.553	21.670	1 tot 22,60
2015	17.213	4.807	22.020	1 tot 24,49
2016	15.895	4.534	20.429	1 tot 24,76
2017	15.118	4.292	19.410	1 tot 19,67
2018	15.651	4.131	19.782	1 tot 21,71
2019	14.600	3.827	18.427	1 tot 19,75
2020	13.221	3.332	16.553	1 tot 18,66

14. *Maar toch erg gedifferentieerde instroom per rol*²⁰. Bekijkt men de verschillende civiele rollen voor het Hof, *i.e.* de C-, D-, F- en S-rol, afzonderlijk, dan stelt men vast dat, niettegenstaande de vastgestelde relatieve stabiliteit van het totaal aantal zaken in civiele materies, er zich over de voorbije twintig jaar een aantal opvallende evoluties hebben voorgedaan in de civiele materies die aan het Hof worden voorgelegd. Vooral

¹⁹ De gemaakte vergelijking tussen de jaarlijkse instroom aan zaken voor het Hof van Cassatie en de jaarlijkse instroom aan zaken voor de hoven van beroep en de arbeidshoven moet in het juiste perspectief worden geplaatst. Deze vergelijking is erop gericht de jaarlijks bijkomende werklast van het Hof van Cassatie te kaderen, door deze te vergelijken met de jaarlijks bijkomende werklast voor de hoven van beroep en de arbeidshoven.

Zij laat niet toe te bepalen welk percentage van de zaken die door de hoven van beroep en arbeidshoven worden uitgesproken, vervolgens het voorwerp uitmaken van een cassatieberoep. Zaken die in een bepaald jaar voor het Hof van Cassatie aanhangig worden gemaakt, vinden immers hun oorsprong in dossiers die doorgaans verschillende jaren voordien voor de hoven van beroep en de arbeidshoven aanhangig werden gemaakt.

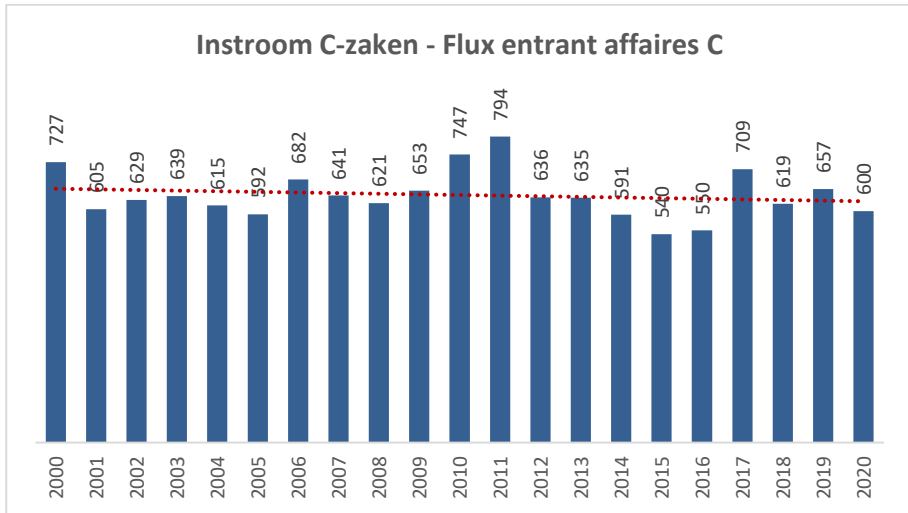
Dit neemt niet weg dat een daling van het jaarlijks aantal nieuwe zaken voor de hoven van beroep en arbeidshoven met een aantal jaren vertraging een invloed *kan* hebben op het aantal nieuwe zaken voor het Hof van Cassatie. Men moet echter voldoende voorzichtig zijn met mogelijke conclusies hieromtrent, aangezien het jaarlijks aantal nieuwe zaken voor het Hof van Cassatie wordt beïnvloed door verschillende factoren, waarvan het jaarlijks aantal nieuwe zaken voor de hoven van beroep en arbeidshoven weliswaar een van de belangrijkste factoren is, maar zeker niet de enige.

²⁰ Bij deze classificatie past een belangrijk *caveat*. Doorgaans wordt de inschrijving op een rol bepaald door de aard van het rechtscollege dat de bestreden beslissing heeft gewezen. Zo worden op de C-rol de cassatieberoepen ingeschreven tegen de beslissingen van de burgerlijke rechtscolleges (m.i.v. de ondernemingsrechtbank). Aldus worden op de C-rol niet alleen zaken van burgerlijk recht (verbintenissenrecht, bijzondere overeenkomstenrecht, buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht, bewijsrecht, familie- en familiaal vermogensrecht, zakenrecht, etc.) ingeschreven, maar ook zaken van gerechtelijk recht (kort geding, inbeslagnames, collectieve schuldenregeling, etc.), economisch en financieel recht (verzekeringsrecht, faillissementsrecht, vennootschapsrecht, mededingingsrecht, krediet- en bankrecht, intellectuele rechten, etc.), administratief recht (openbare aanbestedingen, stedenbouw, onteigeningen, milieurecht, etc.), publiek recht (grondwettelijk recht, institutioneel Europees recht, etc.) en internationaal en Europees recht. De C-rol bevat ook een deel van de fiscale geschillen (voornamelijk geschillen over de tenuitvoerlegging en sommige geschillen inzake douane) en tuchtgeschillen (tuchtrecht van onder meer magistraten, griffiers en notarissen).

de F- en S-rol tekenen over de voorbije twintig jaar significante, diametraal tegenovergestelde wijzigingen op.

2. *Stabiele instroom op de C-rol*

15. *Stijgende tendens heeft zich naar een stabiele tendens omgezet.* Het jaarverslag 2003 vermeldt dat het aantal zaken dat op de C-rol wordt ingeschreven over de periode 1994 tot 2001 jaar na jaar tamelijk gestaag steeg²¹. Thans blijkt dat die stijging vanaf 2001 grotendeels stabiliseerde, abstractie makend van een aantal uitzonderlijke pieken, waaromtrent reeds eerder uitleg is verstrekt (*supra*).

Deze stabiliteit verbergt een meer complexe realiteit. Zoals uit het tweede deel van deze tekst blijkt, hebben zich over de bestudeerde periode op inhoudelijk vlak wel degelijk een aantal evoluties voorgedaan met betrekking tot de materies waarop de C-zaken betrekking hebben.

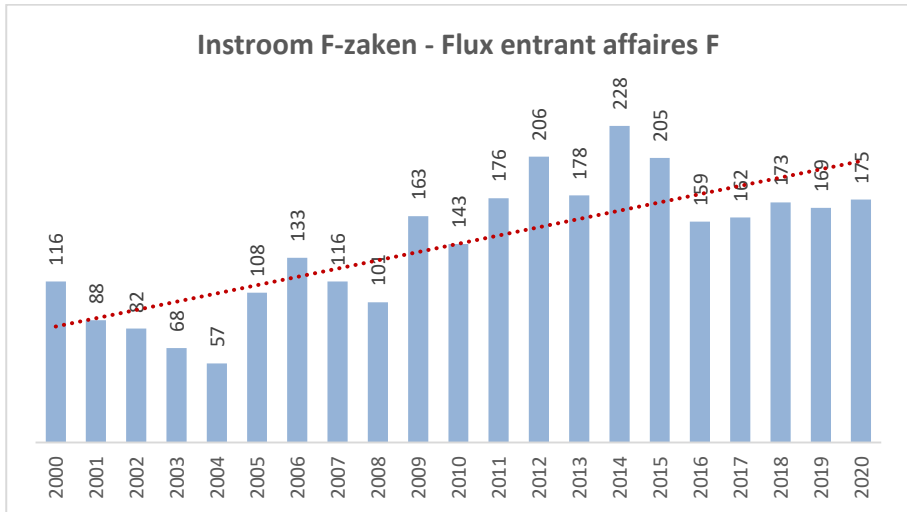
3. *Stijgende instroom op de F-rol*

16. *Eerste opvallende evolutie: stijgende groei van het aantal fiscale zaken.* Daar waar het jaarverslag 2003 nog melding maakte van een daling van het totaal aantal geschillen in belastingzaken in de periode 1994 tot 2003²², kent het aantal F-zaken vanaf 2005 een aanzienlijke stijging, met belangrijke uitschieters in 2012, 2014 en 2015 (wanneer het aantal nieuwe F-zaken telkens meer dan 200 eenheden bedroeg). Vanaf 2015 is er een lichte daling, maar het aantal nieuwe F-zaken blijft de laatste drie jaar met om en bij de 175 eenheden per jaar nog steeds beduidend hoger dan begin jaren 2000. De cijfers voor 2021 tonen overigens aan dat de cijfers de vastgestelde

²¹ Jaarverslag van het Hof van Cassatie van België 2003 – Rapport annuel de la Cour de cassation de Belgique 2003, p. 268, beschikbaar op https://hofvancassatie.be/pdf/Jaarverslag_2003.pdf.

²² Jaarverslag van het Hof van Cassatie van België 2003 – Rapport annuel de la Cour de cassation de Belgique 2003, p. 268, beschikbaar op https://hofvancassatie.be/pdf/Jaarverslag_2003.pdf.

stijgende lijn behouden, waarbij de kaap van de 200 zaken zelfs opnieuw werd overschreden²³.

Bij deze grafiek past een belangrijke kanttekening. Het laag aantal nieuwe F-zaken in 2003 en 2004 en de daaropvolgende (bijna) verdubbeling in 2005 moet worden geanueceerd, want is grotendeels aan organisatorische redenen te wijten. Het historisch laag aantal F-zaken in 2003 en 2004 houdt namelijk verband met het feit dat het Hof in die jaren een relatief groot aantal fiscale zaken niet als F-zaken, maar als C-zaken behandelde. In 2005 werd deze praktijk stopgezet. De plotse stijging van het aantal F-zaken in 2005, waarmee het aantal F-zaken terug in lijn kwam met de cijfers voor 2000, houdt met andere woorden nauwelijks een reële stijging in.

17. *Voor de hand liggende oorzaken voor de stijging van de fiscale zaken.* De stijging vanaf 2006 van het aantal nieuwe F-zaken heeft diverse oorzaken.

Vooreerst kan die stijging niet worden losgekoppeld van de Wet van 15 maart 1999 betreffende de beslechting van fiscale geschillen, gewijzigd bij wet van 17 februari 2000, met zijn ingrijpende wijziging van het fiscaal procesrecht²⁴. Deze wet vormde de bezwaarprocedure inzake directe belastingen om van een gerechtelijke procedure tot een zuiver administratieve procedure, waardoor de fiscus (de gewestelijk directeur) in het kader van die procedure niet langer zelf als rechter (in eerste aanleg) in een geschil betreffende de toepassing van de belastingwet optreedt (zij het dat de gewestelijke directeur dat voorheen ook wel deed onder controle *a posteriori* door de hoven van beroep en het Hof van Cassatie). Door de gerechtelijke behandeling van ‘geschillen inzake de toepassing van de belastingwet’²⁵ uit het WIB92 te tillen en te

²³ Zie pag. 67 van dit jaarverslag.

²⁴ Aangezien het na de wetwijzigingen van 1999 enige jaren duurde vooraleer de eerste geschillen met toepassing van deze nieuwe wetten aan het Hof werden voorgelegd, lieten de gevolgen van deze wetwijzigingen voor het Hof van Cassatie zich pas voor het eerst duidelijk in 2005 optekenen.

²⁵ Een ‘geschil inzake de toepassing van de belastingwet’ moet worden onderscheiden van een geschil met betrekking tot de invordering van belastingsschulden (art. 569, eerste lid, 32°, Gerechtelijk Wetboek). Geschillen inzake de toepassing van de belastingwet behoren sinds de wetwijzigingen van 1999 tot de

integreren in het Gerechtelijk Wetboek, gelden sindsdien in principe de procedures van gemeen recht: na uitputting van de administratieve bezwaarprocedure kan de belastingplichtige zich binnen de wettelijk voorgeschreven termijn tot de rechtbanken van eerste aanleg wenden; in geval van niet-akkoord met de beslissing van de rechter in eerste aanleg, kan de fiscus of de belastingplichtige zich tot het hof van beroep wenden; in geval van niet-akkoord met de beslissing van het hof van beroep kan hij een cassatieberoep instellen. Het is duidelijk dat die wijziging van het fiscaal procedurerecht een mentaliteitswijziging heeft veroorzaakt, die ertoe leidt dat partijen in een fiscaal geschil vaker een cassatieberoep aanwenden.

De wijziging van het fiscaal procedurerecht inzake directe belasting kan evenwel niet als enige reden voor de stijging van het jaarlijks aantal nieuwe F-zaken worden aangewezen. Immers, niet alleen het aantal zaken inzake directe belastingen, maar ook het aantal zaken met betrekking tot indirecte belastingen is gestegen (*infra*). Het hoge aantal cassatieberoepen in fiscale zaken vindt minstens deels zijn oorsprong in het gegeven dat in belastingzaken vaak principiële, vanuit de rechtspraak en rechtsleer nog relatief onontgonnen rechtsvragen omtrent de interpretatie van de fiscale wet aan de orde zijn, waarover duidelijkheid aan het Hof van Cassatie wordt gevraagd. De regelmatige aanpassingen in de fiscale wetgeving, gecombineerd met de specialisatie in diverse beroepsgroepen die zich met fiscale aspecten van zowel het ondernemingsgebeuren als de private levenssfeer bezighouden, leidt immers telkens tot nieuwe, in de rechtspraktijk bediscussieerde rechtsvragen.

Ook blijkt dat het fiscaal contentieux bij uitstek een materie is waarin over de bestudeerde periode van 20 jaar de invloed van vooral het Europees recht en het grondwettelijk recht (en bijgevolg van de rechtspraak van het Hof van Justitie van de Europese Unie en van het Grondwettelijk Hof) zich laat voelen. Het Europees en grondwettelijk recht (en de invloed die zij op het nationaal fiscaal recht hebben) doen tal van nieuwe rechtsvragen rijzen, die uiteindelijk ter beslechting aan het Hof worden voorgelegd.

18. *De instroom in fiscale zaken is disproportioneel hoog tegenover de algemene gerechtelijke instroom.* Een vergelijking van de jaarlijkse instroom van nieuwe fiscale zaken voor het Hof van Cassatie met de jaarlijkse instroom van nieuwe fiscale zaken voor de hoven van beroep, zoals opgenomen in de statistieken van de afdeling Statistieken van de Steundienst van het College van de hoven en de rechtbanken, leidt tot een opvallende vaststelling. De jaarlijkse instroom van nieuwe fiscale zaken voor het Hof van Cassatie is hoog in vergelijking met de jaarlijkse instroom van nieuwe fiscale zaken voor de hoven van beroep alsook in vergelijking met de hogervermelde algemene cijfers. De verhouding tussen de fiscale instroom van het Hof en deze voor de hoven van beroep varieert tussen 1 tot 6,17 (in 2014) en 1 tot 10,34 (in 2010). In 2020 bedroeg de verhouding 1 tot 7,73. Die verhouding is dus hoger dan in alle andere materies.

exclusieve bevoegdheid van de rechtbank van eerste aanleg. Geschillen met betrekking tot de invordering van belastingschulden zijn de bevoegdheid van de beslagrechter (artikel 1395, eerste lid, en 1498 Gerechtelijk Wetboek).

	HvB – civiel - fisc. zaken ²⁶	Verhouding Cass. – HB
2011	1.552	1 tot 8,81
2012	1.448	1 tot 7,02
2013	1.121	1 tot 6,30
2014	1.407	1 tot 6,17
2015	1.484	1 tot 7,24
2016	1.349	1 tot 8,48
2017	1.373	1 tot 8,48
2018	1.486	1 tot 8,59
2019	1.512	1 tot 8,95
2020	1.353	1 tot 7,73

Ook wanneer men rekening houdt met het gegeven dat nagenoeg alle F-zaken die voor het Hof van Cassatie aanhangig worden gemaakt, afkomstig zijn van de hoven van beroep (behoudens enkele zeer zeldzame uitzonderingen), en dat de nieuwe zaken voor het Hof van Cassatie in een bepaald jaar in verschillende jaren voor de hoven van beroep aanhangig kunnen zijn gemaakt, dringt het besluit zich op dat een relatief groot deel van de fiscale zaken voor de hoven van beroep uiteindelijk het voorwerp uitmaken van een cassatieberoep.

19. *Hoe de aangroei van de fiscale rol te reguleren?* Een belangrijke factor in het hoge aantal cassatieberoepen in fiscale zaken, die aan de hand van cijfers kan worden geverifieerd, betreft het ontbreken van een wettelijke filter voor de toegang tot het Hof van Cassatie. In F-zaken kan een cassatieberoep worden ingediend door een advocaat die geen advocaat bij het Hof is en die evenmin houder hoeft te zijn van een getuigschrift van opleiding in cassatieprocedures²⁷. De fiscale administratie kan een cassatieberoep indienen zonder bijstand van een advocaat. Uit statistische gegevens die het Hof daarover sinds 2015 bijhoudt, blijkt dat nagenoeg de helft (tussen de 43 en 55 pct.) van de cassatieberoepen in F-zaken wordt uitgesproken zonder dat de eisende partij zich door van een advocaat bij het Hof liet bijstaan²⁸.

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Arresten met bijstand van een advocaat bij het Hof	93 (47%)	88 (50%)	74 (45%)	99 (58%)	89 (57%)	86 (54%)
Arresten zonder bijstand van een advocaat bij het Hof	106 (53%)	87 (50%)	92 (55%)	73 (42%)	65 (43%)	72 (46%)

²⁶ De in deze kolom vermelde cijfers betreffen de nieuwe zaken in civiele materies die jaarlijks op de griffie van de hoven van beroep zijn ingeschreven en die in de jaarlijkse statistieken van de hoven en rechtbanken, verspreid door de afdeling Statistiek van de Steundienst van het College van de hoven en rechtbanken, worden aangemerkt als zaken met betrekking tot directe belastingen, als zaken met betrekking tot indirecte belastingen en vanaf 2014 ook zaken met betrekking tot lokale belastingen.

²⁷ Dit volgt uit artikel 378 WIB92.

²⁸ Het Hof houdt sinds 2015 met betrekking tot de in een bepaald jaar *uitgesproken arresten* (en dus niet met betrekking tot de nieuwe zaken die op de griffie van het Hof worden ingeschreven) cijfers bij over het aantal gevallen waarin een cassatieberoep werd neergelegd zonder de bijstand van een advocaat bij het Hof.

Uit diezelfde statistische gegevens blijkt dat de slaagkansen van een cassatieberoep voor de belastingplichtige en tot op zekere hoogte ook van de administratie aanzienlijk hoger liggen wanneer zij zich wel door een advocaat bij het Hof laten bijstaan. Dit wordt niet alleen aan hun gespecialiseerde ervaring bij het opstellen van de cassatiemiddelen als lid van de balie bij het Hof gekoppeld, maar ook aan hun belangrijke filterfunctie waardoor zaken die zij weinig succesvol achten niet aan het Hof worden voorgelegd.

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Cassatiepercentage in F-zaken met bijstand door een advocaat bij het Hof	46%	32%	36%	31%	45%	29%
Cassatiepercentage in F-zaken zonder bijstand door een advocaat bij het Hof	21%	25%	28%	23%	32%	19%
Globaal cassatiepercentage in F-zaken	32%	27%	32%	28%	40%	25%

Om deze reden, en in een poging de toevloed aan F-zaken voor het Hof meer beheersbaar te maken, wordt er reeds jaren zowel in het jaarverslag van het Hof²⁹ als in het jaarlijks Verslag van de Procureur-generaal bij het Hof aan het parlementair comité belast met de wetsevaluatie³⁰ op aangedrongen om ook in F-zaken de tussenkomst van een advocaat bij het Hof verplicht te maken. Dat voorstel vond tot op heden geen gehoor bij de wetgever. Gelet op de aanhoudende stijging van de fiscale zaken voor het Hof komt de noodzaak van een filter ook in deze zaken steeds meer op de voorgrond. Een dergelijke filter laat het Hof immers toe zich ook in die zaken meer op zijn kerntaak te focussen zonder al te veel te worden bezwaard door duidelijk niet-ontvankelijke of duidelijk ongegronde cassatiemiddelen, met een verkorting van de thans zeer lange doorlooptijden in fiscale zaken³¹ in het belang van de rechtszoekende tot gevolg.

4. *Dalende instroom op de S-rol*

20. *Tweede opvallende evolutie: daling van het aantal sociale zaken.* De scherpe stijging over de periode 2000-2020 van het aantal nieuwe F-zaken dat jaarlijks op de griffie van het Hof wordt ingeschreven, contrasteert met de scherpe daling van het aantal S-zaken over diezelfde periode. Het aantal nieuwe S-zaken schommelt de laatste vijf jaren rond de 100 eenheden, wat bijna een halvering is ten aanzien van het

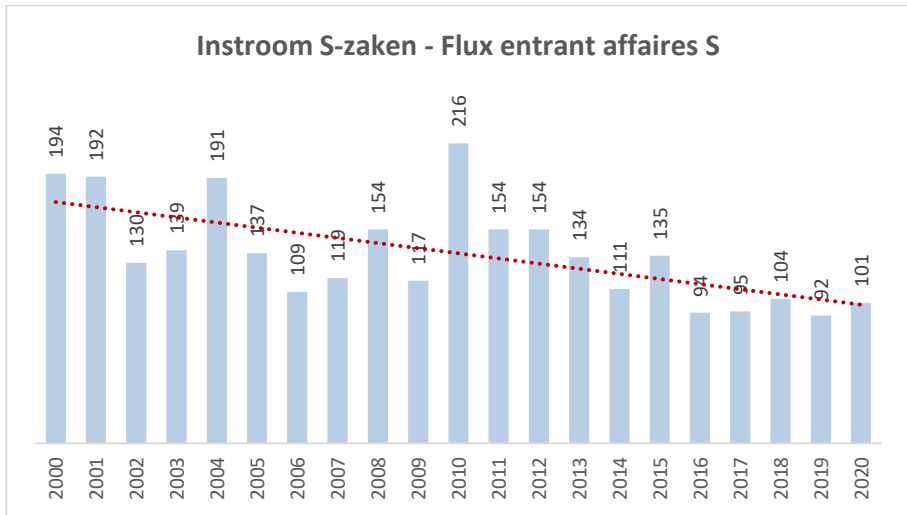
²⁹ Reeds sinds het jaarverslag 2015 verzoekt het Hof de wetgever om ook in fiscale zaken voor de beide partijen de tussenkomst van een advocaat bij het Hof verplicht te stellen. Dat verzoek werd sindsdien in elk jaarverslag telkens opnieuw herhaald (voor de jaarverslagen van het Hof, zie <https://hofvancassatie.be/Archieven.html>).

³⁰ De procureur-generaal bij het Hof van Cassatie stelde voor het eerst in zijn wetgevend verslag van 2016 voor om ook in fiscale zaken de tussenkomst van een bij het Hof verplicht te stellen. Zie Jaarverslag van het Hof van Cassatie – Rapport annuel de la Cour de cassation de Belgique 2016, p. 157-158, beschikbaar via https://hofvancassatie.be/pdf/Jaarverslag_2016.pdf. Dit voorstel werd sindsdien door de procureur-generaal bij het Hof telkens opnieuw herhaald (zie de jaarverslagen van het Hof, beschikbaar via <https://hofvancassatie.be/Archieven.html>).

³¹ Over de lange doorlooptijden in fiscale zaken, zie Jaarverslag van het Hof van Cassatie van België – Rapport annuel de la Cour de cassation de Belgique 2020, p. 73-74 en 89-91, beschikbaar via <https://hofvancassatie.be/Archieven.html>.

aantal nieuwe S-zaken in 2000. Er is duidelijk sprake van een structurele daling van het aantal nieuwe S-zaken dat jaarlijks aan het Hof wordt voorgelegd³².

Aangezien de daling van het aantal nieuwe S-zaken over de periode 2000-2020 de stijging van het aantal nieuwe F-zaken over diezelfde periode voor een groot deel compenseert, komen beide evoluties niet onmiddellijk tot uiting in het totaal aantal nieuwe zaken in civiele materies (*supra*), waarin beide specialisaties zijn ondergebracht. Nochtans spreekt het voor zich dat dit op het werkveld een grote impact heeft, aangezien de expertise vereist voor de respectieve materies niet uitwisselbaar is.

21. *De instroom in sociale zaken loopt parallel met de algemene gerechtelijke instroom.* De daling van het jaarlijks aantal nieuwe S-zaken voor het Hof van Cassatie loopt grotendeels parallel met de daling van het jaarlijks aantal nieuwe zaken dat voor de arbeidshoven aanhangig wordt gemaakt: aangezien minder zaken voor de arbeidshoven aanhangig worden gemaakt, kunnen logischerwijze ook minder zaken tot een cassatieberoep aanleiding geven. Het jaarlijkse aantal nieuwe zaken voor de arbeidshoven lag in 2020 ongeveer 31 pct. lager dan in 2010.

De daling van het aantal zaken voor de arbeidshoven is dan weer het logisch gevolg van de daling van het aantal zaken voor de arbeidsrechtbanken. Door diverse wetswijzigingen is een bepaald contentieus nagenoeg verdwenen, zoals pensioengeschillen. De bemiddelende tussenkomst van sommige organisaties speelt ongetwijfeld ook een rol. Verder onderzoek is evenwel nodig om deze daling beter te begrijpen, aangezien ook bezorgdheden rijzen betreffende de toegankelijkheid van

³² Het uitzonderlijk hoog aantal nieuwe S-zaken in 2010 kan een enigszins vertekend beeld opleveren en kan de indruk wekken dat de dalende trend in het aantal nieuwe S-zaken moet worden genuanceerd. Dat is echter niet het geval. Dat uitzonderlijk hoog aantal is immers het gevolg van voormelde reeks van 57 nagenoeg identieke cassatieberoepen voortvloeiend uit het faillissement van een grote Belgische onderneming, die voor het Hof werden neergelegd in het kader van een geding tussen de curatoren van de gefailleerde onderneming en sommige van de werknemers van de onderneming. Al deze zaken werden op de S-rol ingeschreven.

juridische procedures en van de cassatieprocedure voor de rechtszoekenden in sociale zaken³³.

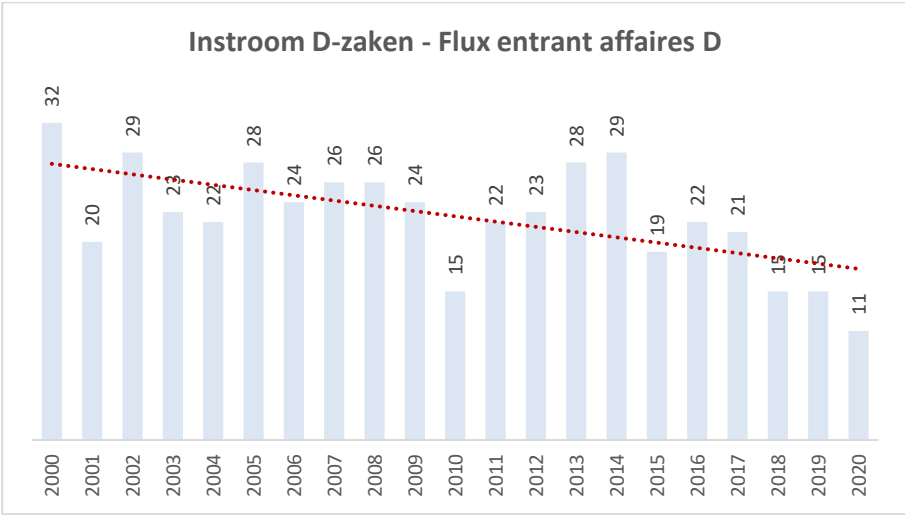
Aangezien het jaarlijks aantal nieuwe S-zaken voor het Hof van Cassatie zeker in de laatste vijf jaar relatief beperkt is, varieert de verhouding tussen het aantal nieuwe S-zaken voor het Hof van Cassatie en het aantal nieuwe zaken voor de arbeidshoven sterk. In 2020 lag deze verhouding op 1 tot 32,99.

	Arbh.	Verhouding Cass. – HB
2011	4.609	1 tot 29,93
2012	4.930	1 tot 32,01
2013	4.697	1 tot 35,05
2014	4.553	1 tot 41,01
2015	4.807	1 tot 35,61
2016	4.534	1 tot 48,23
2017	4.292	1 tot 45,18
2018	4.131	1 tot 39,72
2019	3.827	1 tot 41,60
2020	3.332	1 tot 32,99

5. *Grillige D-rol*

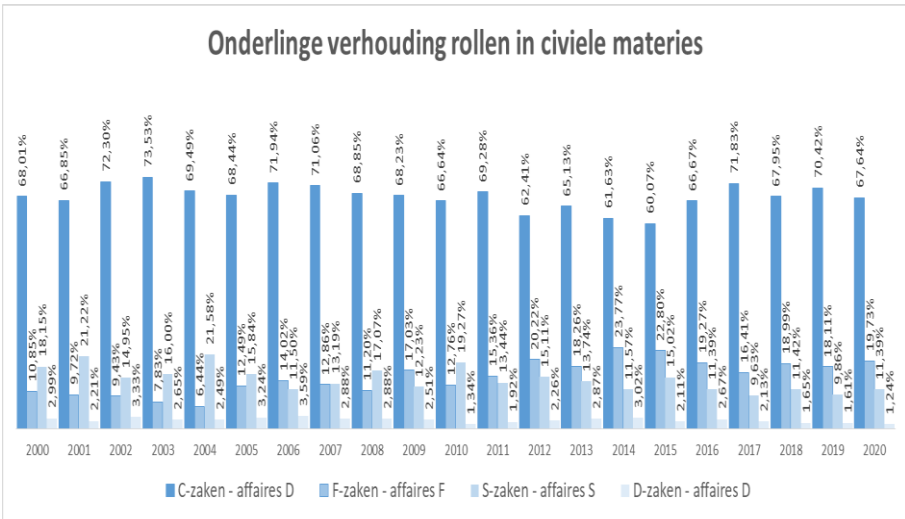
22. *Impact van de D-rol.* Ook de D-rol ten slotte laat over de voorbije twintig jaar een daling van het aantal nieuwe zaken optekenen. Wel moet men zich ervoor hoeden om al te grote gevolgen aan deze dalende trend te verbinden. De rol van de D-zaken omvat een relatief beperkt aantal eenheden en kent soms opflakkingen, niet in het minst ingevolge invloed uit andere rechtstakken of doorwerking van Europese of EVRM-rechtspraak.

³³ Zie o.m. J. BUELENS, R. CARTON, C.-E. CLESSE, e.a., “L'accès étranglé au procès social”, *JT* 2018, 143-144; X, “Hervormingen verhinderen toegang tot de arbeidsrechtbank voor de burger”, *Juristenkrant* 2018, nr. 363, p. 10.

6. *Verhouding tussen de civiele rollen*

23. *Wijzigende onderlinge verhoudingen binnen de civiele rollen.* De geschetste evoluties hebben uiteraard een impact op de verhouding tussen de verschillende rollen in civiele materies.

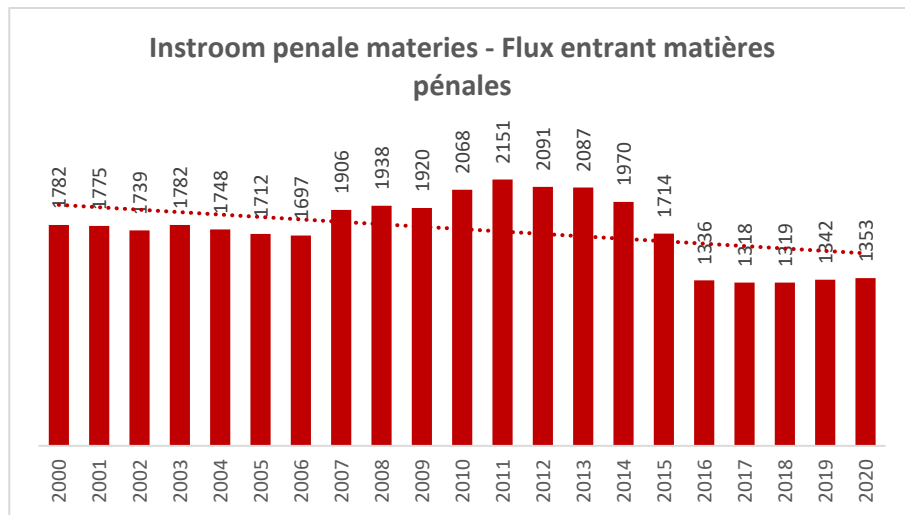
De C-zaken maken stelselmatig het grootste gedeelte uit van alle zaken in civiele materies. Globaal genomen, werd over de periode 2000-2020 ongeveer 65 tot 70 pct. van alle nieuwe zaken in civiele materies op de C-rol ingeschreven. Daar waar de S-zaken lange tijd het tweede grootste pakket aan civiele materies uitmaakten, met 15 tot 20 pct. van alle nieuwe zaken, werd deze rol sinds 2011 geleidelijk aan overgenomen door de F-zaken, die begin de jaren 2000 slechts 10 pct. of zelfs minder van de zaken in civiele materies uitmaakten. De laatste zes jaar vertegenwoordigen de

F-zaken inderdaad 15 tot 20 pct. van de werklast van het Hof in civiele materies en de S-zaken nog slechts 10 tot 12 pct.

4. Analyse van de penale instroom over twee decennia

24. Een instroom gekenmerkt door fluctuaties en storende pieken. Het jaarlijks aantal nieuwe zaken in penale materies volgt de evolutie van de globale instroom aan nieuwe zaken:

- tussen 1980 en 1999 steeg het jaarlijks aantal nieuwe zaken in penale materies geleidelijk aan van een duizendtal eenheden in 1980 tot iets meer dan 1.900 eenheden in 1999, niet toevallig enerzijds samenvallend met de invoering van een aantal bijzondere spoedprocedures voor het Hof (voornamelijk met betrekking tot het Europees aanhoudingsbevel en met betrekking tot de voorlopige hechtenis) en anderzijds veroorzaakt door het ontbreken van enige wettelijke filter voor de toegang tot het Hof in strafzaken;
- tussen 2000 en 2006 breekt een periode van een constante erg hoge instroom aan, met een gemiddeld jaarlijks aantal nieuwe zaken in penale materies van om en bij de 1.750 eenheden;
- waarna een periode van een sterkere stijging volgt, tot 2.151 eenheden in 2011, op zijn beurt gevolgd door een nog sterkere daling;
- sinds 2016 lijkt de jaarlijkse instroom aan penale zaken zich opnieuw te stabiliseren, rond een gemiddelde van om en bij de 1.350 eenheden;
- deze stabiliteit evolueert evenwel ondertussen weer, wat het jaar 2021 betreft, naar een sterk stijgend aantal nieuwe strafzaken³⁴.

25. De fluctuerende instroom loopt parallel met wetswijzigingen en een (on)gefilterde toegang. De oorzaken van de plotse stijging van het aantal penale cassatieberoepen vanaf 2007, evenals van het daarop volgende zeer hoge aantal cassatieberoepen in penale zaken in de periode 2007-2014, komen uitvoerig aan bod in de jaarverslagen

³⁴ Zie pag. 74 van dit jaarverslag.

die het Hof tussen 2007 en 2014 publiceerde, in het bijzonder in het onderdeel van die jaarverslagen gewijd aan het jaarlijks verslag van de procureur-generaal bij het Hof aan het parlementair comité belast met de wetsevaluatie³⁵. De plotse stijging vanaf 2007 werd namelijk veroorzaakt door opeenvolgende belangrijke nieuwe strafwetgeving, die in een eerste fase tal van betwistingen voor het Hof.

De significante stijging van het aantal penale cassatieberoepen in 2007 (1.906 eenheden tegenover 1.697 eenheden in 2006, *i.e.* een stijging met 209 eenheden) is grotendeels terug te voeren naar de inwerkingtreding op 1 februari 2007, voor wat vrijheidsstraffen betreft waarvan het uitvoerbaar gedeelte hoger is dan drie jaar³⁶, van de Wet van 17 mei 2006 'betreffende de externe rechtspositie van de veroordeelden tot een vrijheidsstraf en de aan het slachtoffer toegekende rechten in het raam van de strafuitvoeringsmodaliteiten', die de bevoegdheid inzake strafuitvoering van de Commissies voor voorwaardelijke invrijheidstelling naar de nieuw opgerichte strafuitvoeringsrechtbanken overhevelde³⁷. De wetgever voorzag dat tegen de beslissingen van die nieuwe opgerichte strafuitvoeringsrechtbanken enkel een cassatieberoep is toegestaan³⁸, waarbij het Hof een bijzondere spoedprocedure dient te volgen en waarbij aanvankelijk gold dat de partijen zelf, zonder bijstand van een advocaat, cassatieberoep konden instellen. Aldus werd het cassatieberoep tegen beslissingen van de strafuitvoeringsrechtbanken ongefilterd toegelaten³⁹. Dit leidde in 2007 tot een plotse toevloed aan cassatieberoepen inzake strafuitvoering (m.n. 251 zaken), een nagenoeg nieuw contentieux voor het Hof. Een zeer groot deel van die

³⁵ Zie Jaarverslag van het Hof van Cassatie van België 2007 – Rapport annuel de la Cour de cassation de Belgique 2007, p. 207 en 211-212, raadpleegbaar via https://hofvancassatie.be/pdf/Jaarverslag_2007.pdf; Jaarverslag van het Hof van Cassatie van België 2008 – Rapport annuel de la Cour de cassation de Belgique 2008, 199, p. 205 (met verwijzing naar het jaarverslag 2005) en 208-211, raadpleegbaar via https://hofvancassatie.be/pdf/Jaarverslag_2008.pdf; Jaarverslag van het Hof van Cassatie van België 2009 – Rapport annuel de la Cour de cassation de Belgique 2009, p. 174-176, raadpleegbaar via https://hofvancassatie.be/pdf/Jaarverslag_2009.pdf; Jaarverslag van het Hof van Cassatie van België 2010 – Rapport annuel de la Cour de cassation de Belgique 2010, p. 104-105, raadpleegbaar via https://hofvancassatie.be/pdf/Jaarverslag_2010.pdf; Jaarverslag van het Hof van Cassatie van België 2011 – Rapport annuel de la Cour de cassation de Belgique 2011, p. 87-89, raadpleegbaar via https://hofvancassatie.be/pdf/Jaarverslag_2011.pdf; Jaarverslag van het Hof van Cassatie van België 2012 – Rapport annuel de la Cour de cassation de Belgique 2012, p. 88-99, raadpleegbaar via https://hofvancassatie.be/pdf/Jaarverslag_2012.pdf; Jaarverslag van het Hof van Cassatie van België 2013 – Rapport annuel de la Cour de cassation de Belgique 2013, p. 102-106, raadpleegbaar via https://hofvancassatie.be/pdf/Jaarverslag_2013.pdf.

³⁶ De Wet van 17 mei 2006 voorziet in een gefaseerde inwerkingtreding. In een eerste fase, die op 1 februari 2007 in werking is getreden, slaat de bevoegdheid van de strafuitvoeringsrechtbanken slechts op de vrijheidsstraffen waarvan het uitvoerbaar gedeelte hoger is dan drie jaar. Pas in een latere fase zou het gedeelte van de wet met betrekking tot straffen waarvan het uitvoerbaar gedeelte drie jaar of minder bedraagt, met betrekking tot rechterlijke beslissingen van internering en met betrekking tot de terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbanken in werking treden. De inwerkingtreding van het gedeelte van de wet met betrekking tot straffen waarvan het uitvoerbaar gedeelte drie jaar of minder bedraagt, werd echter telkens opnieuw uitgesteld. De inwerkingtreding van dat gedeelte is thans voorzien voor 1 juni 2022.

³⁷ Wet van 17 mei 2006 houdende oprichting van de strafuitvoeringsrechtbanken.

³⁸ Artikel 97 Wet van 17 mei 2006 betreffende de externe rechtspositie van de veroordeelden tot een vrijheidsstraf en de aan het slachtoffer toegekende rechten in het raam van de strafuitvoeringsmodaliteiten.

³⁹ Jaarverslag van het Hof van Cassatie 2007 – Rapport annuel de la Cour de cassation de Belgique 2007, p. 237, online raadpleegbaar via https://hofvancassatie.be/pdf/Jaarverslag_2007.pdf.

cassatieberoepen betrof feitenkwesies en was bijgevolg niet-ontvankelijk, wat niet wegneemt dat het Hof deze zaken diende te onderzoeken en behandelen⁴⁰.

Vastgesteld wordt dat naarmate de nieuwe regelgeving inzake de strafuitvoering zich onder invloed van de rechtspraak van het Hof geleidelijk aan uitkristalliseerde, het aantal cassatieberoepen met betrekking tot de strafuitvoering vanaf 2008 opnieuw daalde⁴¹. Daarenboven voerde de wetgever in 2009 een wetwijziging door die vereiste dat de verklaring van cassatieberoep in strafzaken die op de strafuitvoering betrekking hebben door een advocaat dient te worden ondertekend⁴², wat de daling van het aantal cassatieberoepen met betrekking tot de strafuitvoering substantieel versnelde⁴³.

26. *Een multiplicator effect rond de decenniumwissel in 2010*. Niettegenstaande de daling van het aantal cassatieberoepen betreffende de strafuitvoering vanaf 2008 en vooral vanaf 2009 bleef het aantal penale cassatieberoepen in de periode 2010-2014 hoog. Dit is het gevolg van een groot aantal opeenvolgende wetwijzigingen die reeds voor die periode werden doorgevoerd, maar die elkaar wederzijds hebben versterkt, om in de periode 2010-2014 tot een hoogtepunt te leiden.

In zijn verslag aan het parlementair comité belast met de wetsevaluatie 2009 verwijst de procureur-generaal bij het Hof naar het ‘gerommel’ met het toenmalige artikel 416, tweede lid, Wetboek van Strafvordering⁴⁴. De wetgever laste in dat tweede lid immers steeds meer uitzonderingen in op het principe dat cassatieberoep tegen voorbereidende arresten en arresten van onderzoek of tegen in laatste aanleg gewezen vonnissen van dezelfde soort slechts na het eindarrest of eindvonnis mogelijk was. Aldus creëerde de wetgever steeds meer mogelijkheden voor cassatieberoepen tegen “niet geding beëindigende”-beslissingen, die kunnen worden ingesteld in de loop of aan het einde van het voorbereidend onderzoek, want rond de wisseling van het decennium resulteerde in een historisch hoog aantal penale cassatieberoepen⁴⁵. Al die

⁴⁰ Zie hierover M. DE SWAEF en M. TRAEST, “Eén jaar strafuitvoeringsrechtbanken: een overzicht van cassatierechtspraak”, *RW* 2007-08, 1570-1584.

⁴¹ In 2008 werden nog ‘slechts’ 209 cassatieberoepen met betrekking tot de strafuitvoering neergelegd (*i.e.* 42 minder dan in 2007).

⁴² Wet van 6 februari 2009 tot wijziging van artikel 97 van de wet van 17 mei 2006 betreffende de externe rechtspositie van de veroordeelden tot een vrijheidsstraf en de aan het slachtoffer toegekende rechten in het raam van de strafuitvoeringsmodaliteiten, in werking getreden op 8 maart 2009.

⁴³ In 2009 werden nog slechts 138 cassatieberoepen met betrekking tot de strafuitvoering neergelegd; in 2010 slechts 120 cassatieberoepen; in 2011 slechts 71 cassatieberoepen; in 2012 slechts 93 cassatieberoepen; in 2013 slechts 68 cassatieberoepen; in 2014 slechts 58 cassatieberoepen.

⁴⁴ Jaarverslag van het Hof van Cassatie van België 2009 – Rapport annuel de la Cour de cassation de Belgique 2009, p. 174-176, raadpleegbaar via https://hofvancassatie.be/pdf/Jaarverslag_2009.pdf.

⁴⁵ Zo liet de Wet van 12 maart 1998 (de zgn. kleine Franchimont) toe cassatieberoep in te stellen nog tijdens het gerechtelijk onderzoek en bij de regeling van de rechtspleging, ter zuivering van nietigheden van het onderzoek vooraleer de zaak aan de feitenrechter werd onderworpen (artikel 235*bis* Wetboek van Strafvordering). Bovendien konden partijen de cassatieprocedures vóór de eindbeslissing ook bij herhaling aanwenden. De wet leidde quasi-ogenblikkelijk tot een overvloed van cassatieberoepen met betrekking tot de onderzoeksfase.

Tussen 2000 en 2009 leek de toestand zich te regulariseren, maar de procedures inzake de bijzondere opsporingsmethoden deden het tijdstip omstreeks de wisseling van het decennium terug in negatieve zin keren. Diverse wetten voerden namelijk de mogelijkheid in om onmiddellijk cassatieberoep aan te wenden tegen de beslissing van de kamer van inbeschuldigingstelling omtrent de controle op de toepassing van de bijzondere opsporingsmethoden (artikel 235*ter* Wetboek van Strafvordering), met opnieuw een stijgend

cassatieprocedures vóór de eindbeslissing vereisten niet zelden eerder een feitelijke dan een juridische beoordeling, waarvoor het Hof niet bevoegd is en waardoor de eindbeslissing op niet onaanzienlijke wijze werd vertraagd. De vraag rees steeds meer of het Hof in die voorafgaande fase wel diende tussen te komen en of het niet eerder aan het Hof behoorde pas na de eindbeslissing de regelmatigheid van de rechtspleging in haar geheel genomen te beoordelen.

27. *De voorstellen en lange tocht tot remediëring en hun impact.* Het Hof formuleerde bij herhaling en via verschillende kanalen diverse voorstellen tot hervorming van de cassatieprocedure in strafzaken, uitgewerkt in een speciaal daartoe opgerichte werkgroep bestaande uit leden van de zetel en van het parket, om enerzijds de stijging van het aantal (lichtzinnige) penale cassatieberoepen halt toe te roepen en anderzijds de kwaliteit van de aan het Hof voorgelegde middelen in strafzaken te verbeteren⁴⁶. Na enig aandringen, heeft de wetgever aan verschillende van die voorstellen gehoor gegeven. De daling van het aantal penale cassatieberoepen die vanaf 2014 wordt ingezet en duurt tot 2016, is in belangrijke mate het gevolg van de nieuwe, strengere wettelijke filters voor de toegang tot het Hof in strafzaken die in die periode werden ingevoerd, en die voortvloeien uit de door het Hof geformuleerde voorstellen⁴⁷:

- De Wet van 14 februari 2014 met betrekking tot de rechtspleging voor het Hof van Cassatie in strafzaken voerde een eerste reeks maatregelen door, die vooral tegemoet wilden komen aan een aantal zeer oude verzuchtingen van het Hof met betrekking tot het aantal zaken op de P-rol (en die de stijging van het aantal P-zaken tussen 1980 en 2000 verklaren), veeleer dan aan de factoren die specifiek had geleid tot de stijging van het aantal strafzaken in de periode 2008-2014. Sommige maatregelen van de wet zijn in werking getreden met ingang van 1 februari 2015 en andere met ingang van 1 februari 2016⁴⁸.

aantal cassatieberoepen tot gevolg. Zie Jaarverslag van het Hof van Cassatie van België 2010 – Rapport annuel de la Cour de cassation de Belgique 2010, p. 105, raadpleegbaar via https://hofvancassatie.be/pdf/Jaarverslag_2010.pdf.

⁴⁶ Voor een overzicht van de wetsontwerpen en –voorstellen vanaf 2005, zie G.-F. RANIERI, “De wijziging van de rechtspleging voor het Hof van Cassatie in strafzaken – Het voorstel van 2012 en zijn verloop”, in Jaarverslag van het Hof van Cassatie van België 2013 – Rapport annuel de la Cour de cassation de Belgique 2013, p. 127-174, raadpleegbaar via https://hofvancassatie.be/pdf/Jaarverslag_2013.pdf. Zie verder Jaarverslag van het Hof van Cassatie van België 2009 – Rapport annuel de la Cour de cassation de Belgique 2009, p. 174-176, raadpleegbaar via https://hofvancassatie.be/pdf/Jaarverslag_2009.pdf; Jaarverslag van het Hof van Cassatie van België 2012 – Rapport annuel de la Cour de cassation de Belgique 2012, p. 88-99, raadpleegbaar via https://hofvancassatie.be/pdf/Jaarverslag_2012.pdf; Jaarverslag van het Hof van Cassatie van België 2013 – Rapport annuel de la Cour de cassation de Belgique 2013, p. 102-106, raadpleegbaar via https://hofvancassatie.be/pdf/Jaarverslag_2013.pdf; P. DUINSLAGER, “Enkele bedenkingen omtrent Justitie – Rede uitgesproken door de procureur-generaal op de plechtige openingszitting van het Hof van Cassatie op 1 september 2014”, *RW* 2014-2015, 362-381.

⁴⁷ Voor een uitvoerige bespreking van deze maatregelen en hun impact op de werking van het Hof in strafzaken, zie de studie van AG D. VANDERMEERSCH en AG M. NOLET DE BRAUWERE in het Jaarverslag van het Hof van Cassatie van België - Rapport annuel de la Cour de cassation de Belgique 2016, p. 166-197, raadpleegbaar via https://hofvancassatie.be/pdf/Jaarverslag_2016.pdf.

⁴⁸ Sommige maatregelen van de wet zijn in werking getreden met ingang van 1 februari 2015 en andere met ingang van 1 februari 2016. Vermits het een bevoegdheidswet betreft, werden deze nieuwe bepalingen geacht van toepassing op alle cassatieberoepen die na de respectieve inwerkingtreding van de bepalingen werden ingesteld (Cass. 2 juni 2015, AC 2015, nr. 366; Cass. 3 juni 2015, AC. 2015, nr. 369; Cass. 2 maart 2016, P.16.0201.F, ongepubl.; Cass. 22 maart 2016, P.14.1785.N, ongepubl.; Cass. 30 maart 2016, P.16.0322.N, ongepubl.; Cass. 6 september 2016, AC 2016).

Determinerende factor voor de daling van het aantal cassatieberoepen in strafzaken was daarbij de invoering van de verplichte tussenkomst van een advocaat om cassatieberoep in te stellen, alsook de invoering van de gecertificeerde opleiding van de advocaat. Sinds 1 februari 2015 kan een cassatieberoep in strafzaken enkel nog door een advocaat worden ingesteld, die met ingang van 1 februari 2016 houder moet zijn van het daartoe door de wet vereiste getuigschrift van de bijzondere opleiding cassatieprocedure in strafzaken. Voor het eerst werd hierdoor een filter ingevoerd voor het voorleggen van strafzaken aan het Hof.

Deze wet voorziet tevens de invoering van striktere termijnen voor het indienen van een cassatieberoep in strafzaken, de (in bepaalde omstandigheden) verplichte betekening van een cassatieberoep, de vereiste om de cassatiemiddelen aan te voeren in een memorie die op de griffie van het Hof wordt neergelegd, etc.

Ook de mogelijkheid tot onmiddellijk cassatieberoep tegen de arresten tot verwijzing die gewezen worden overeenkomstig artikel 57bis Jeugdbeschermingswet (procedure van uithandengeving) werd beperkt. In een arrest van 24 oktober 2019 (nr. 161/2019) besliste het Grondwettelijk Hof evenwel, op prejudiciële vraag van het Hof, dat artikel 420 Wetboek van strafvordering, zoals vervangen bij artikel 20 van de wet van 14 februari 2014 met betrekking tot de rechtspleging voor het Hof van Cassatie in strafzaken, het gelijkheidsbeginsel schendt in zoverre het niet in de mogelijkheid voorziet om onmiddellijk cassatieberoep in te stellen tegen een beslissing tot uithandengeving. Toekomstig onderzoek zal moeten uitwijzen of dit arrest invloed heeft op het aantal zaken inzake jeugdbescherming.

- Met de Wet van 5 februari 2016 tot wijziging van het strafrecht en de strafvordering en houdende diverse bepalingen inzake justitie (de zgn. Potpourri II-wet), in werking getreden op 29 februari 2016, werd de mogelijkheid tot onmiddellijk cassatieberoep geschrapt tegen de beslissingen van de kamer van inbeschuldigingstelling die gewezen zijn tijdens de eerste fase van het strafproces, op grond van de artikelen 135, 235bis en 235ter Wetboek van Strafvordering en die geen eindbeslissing zijn.

De Potpourri II-wet beperkte daarnaast ook de mogelijkheid tot onmiddellijk cassatieberoep tegen arresten inzake voorlopige hechtenis tot de eerste beslissing van de kamer van inbeschuldigingstelling tot handhaving van de voorlopige hechtenis⁴⁹, waarmee de wetgever eveneens aan een reeds lang bestaande verzuchting wilde tegemoet komen. Bij arrest van 21 december 2017 (nr. 148/2017) oordeelde het Grondwettelijk Hof evenwel dat de mogelijkheid tot een onmiddellijk cassatieberoep opnieuw moest worden uitgebreid tot alle beslissingen tot handhaving van de voorlopige hechtenis, wat vanaf 2018 tot een significante stijging van het aantal zaken inzake voorlopige hechtenis leidde. Het aantal nieuwe zaken inzake voorlopige hechtenis lag in 2020 meer dan drie keer

⁴⁹ Aangezien de wet beroepsmogelijkheden schrapt, zijn de relevante bepalingen van deze wet slechts van toepassing op bestreden beslissingen die na de inwerkingtreding van de wet zijn gewezen.

hoger dan in 2017, met name 229 zaken in 2020 tegenover 69 zaken in 2017, een evolutie die zich ook in 2021 doorzet.

Uit deze historiek blijkt, minstens gedeeltelijk, waarom het aantal P-zaken in de stabiele periode die tussen 2016 en 2020 aanbreekt, gemiddeld 400 eenheden lager ligt dan het gemiddeld aantal P-zaken in de eerdere stabiele periode tussen 2000 en 2006: de wetswijzingen van 2014 en 2016 grepen immers niet enkel in op de problematieken die hebben geleid tot de plotse stijging van de P-zaken tussen 2007 en 2014, maar eveneens (gedeeltelijk) op de problematieken die hadden geleid tot de stijging van het aantal P-zaken tussen 1980 en 2000.

28. *Parallelisme tussen de instroom in penale zaken en de algemene gerechtelijke instroom?* Een tweede factor, naast de voormelde wijzigingen aan de cassatieprocedure in strafzaken, die een verklaring kan bieden voor enerzijds het gedaalde aantal nieuwe zaken in penale materies voor het Hof in de periode 2015-2020 en anderzijds voor de vaststelling dat het aantal P-zaken in die periode 375 eenheden lager ligt dan in de periode 2000-2006, is de daling van het aantal nieuwe zaken in diezelfde materies voor de hoven van beroep. Tussen 2011 en 2020 is het aantal nieuwe zaken in penale materies voor de hoven van beroep met ongeveer 11 pct. gedaald. Overigens blijkt dat ook de instroom aan P-zaken, afkomstig van andere rechtscolleges dan de hoven van beroep is gedaald (van 593 zaken in 2015 naar 359 zaken in 2020)⁵⁰.

Aangezien het aantal nieuwe zaken in penale materies dat jaarlijks voor het Hof van Cassatie wordt ingediend een veel scherpere daling heeft gekend dan het jaarlijks aantal nieuwe zaken in penale materies voor de hoven van beroep, is de verhouding tussen de jaarlijkse instroom voor het Hof van Cassatie en de jaarlijkse instroom voor de hoven van beroep geëvolueerd van een verhouding van ongeveer 1 tot 9,5 in de eerste helft van het bestudeerde decennium naar een verhouding van ongeveer 1 tot 13 in 2020. Er worden met andere woorden minder cassatieberoepen aangetekend tegen de arresten van de hoven van beroep.

	HvB - penaal	Verhouding Cass. – HB
2010	19.591	1 tot 9,47
2011	20.029	1 tot 9,31
2012	18.814	1 tot 8,99
2013	18.634	1 tot 8,92
2014	18.036	1 tot 9,16
2015	17.896	1 tot 10,44
2016	17.580	1 tot 13,16
2017	18.101	1 tot 13,73
2018	17.947	1 tot 13,61
2019	18.991	1 tot 14,15
2020	17.904	1 tot 13,23

⁵⁰ Zie de rubriek 'Het Hof van Cassatie in cijfers' van dit jaarverslag.

Deze verhouding is echter een stuk hoger dan in civiele materies, waar in 2020 een verhouding van ongeveer 1 tot 18,5 werd opgetekend (*supra*). Dat betekent dat, ondanks de maatregelen om de toestroom aan penale zaken voor het Hof te beperken, in de penale zaken die door de hoven van beroep worden gewezen, de partijen nog steeds sneller of makkelijker cassatieberoep instellen dan in de zaken in civiele materies die door de hoven van beroep en arbeidshoven worden gewezen.

29. *Kans op een stabilisering van de instroom?* Niettegenstaande het aantal P-zaken voor het Hof van Cassatie na 2015 deels kon worden teruggedrongen, wordt vastgesteld dat de cijfers in 2021 opnieuw in stijgende lijn gaan en opnieuw richting de inputcijfers van 2015 evolueren⁵¹. Verder onderzoek zal uitwijzen of deze evolutie zich de volgende jaren zal doorzetten. In elk geval is het risico reëel dat een aantal geplande wetswijzigingen in de komende jaren tot nog verder stijgende cijfers zal leiden:

- Op 1 juni 2022 treedt de langverwachte controle van de strafuitvoeringsrechter op vrijheidsstraffen van drie jaar of minder in werking⁵², tegen wiens beslissing – net zoals het geval is voor de vrijheidsstraffen van meer dan drie jaar – geen hoger beroep maar enkel een cassatieberoep open staat. Dankzij de reeds ingevoerde wettelijke filters voor toegang tot het Hof, verwacht het Hof geen plotse enorme toevloed aan zaken, zoals bij de invoering van de controle van de strafuitvoeringsrechtbanken op de vrijheidsstraffen van meer dan drie jaar, maar het aantal zaken inzake strafuitvoering zal hoogstwaarschijnlijk wel stijgen.
- Daarnaast werkt de wetgever reeds enige tijd aan een meer omvattende hervorming van het strafrecht en het strafprocesrecht. Bij ministerieel besluit van 30 oktober 2015 werd een Commissie tot hervorming van het strafrecht evenals een Commissie tot hervorming van het strafprocesrecht opgericht, wat uitmondde in de neerlegging in de Kamer van volksvertegenwoordigers van enerzijds een reeks wetsvoorstellen tot invoering van een nieuw Strafwetboek (Boek 1 en Boek 2)⁵³ en anderzijds een wetsvoorstel houdende het Wetboek van Strafrecht^{54,55}. Bij ministerieel besluit van 22 december 2020 heeft de

⁵¹ Zie pag. 74 van dit jaarverslag.

⁵² Wet van 5 mei 2019 tot wijziging van de wet van 17 mei 2006 betreffende de externe rechtspositie van de veroordeelden tot een vrijheidsstraf en de aan het slachtoffer toegekende rechten in het raam van de strafuitvoeringsmodaliteiten tot aanpassing van de procedure voor de strafuitvoeringsrechter voor de vrijheidsstraffen van drie jaar of minder.

⁵³ Op 13 maart 2019 hebben twee volksvertegenwoordigers een wetsvoorstel ingediend in het parlement, dat de teksten van het voorontwerp bevatte zoals ze door de Commissie waren voorbereid maar door de regering waren gewijzigd. Zie Wetsvoorstel tot invoering van een nieuw Strafwetboek. Boek 1 en Boek 2, *Parl.St.* Kamer 2018-2019, DOC 54 3651/001. In het kader van de nieuwe legislatuur werd door vier parlementsleden op 24 september 2019 een identiek wetsvoorstel ingediend. Zie Wetsvoorstel tot invoering van een nieuw Strafwetboek. Boek 1 en Boek 2, *Parl.St.* Kamer 2019, DOC 55 0417/001. Begin 2020 hebben drie andere parlementsleden tevens een wetsvoorstel ingediend dat de tekst van de hervormingscommissie overneemt (zonder de wijzigingen van de regering). Zie Wetsvoorstel tot invoering van een nieuw Strafwetboek (Boek 1 en Boek 2), *Parl.St.* Kamer 2019-2020, DOC 55-1011/001.

⁵⁴ Wetsvoorstel van 11 mei 2020 houdende het Wetboek van Strafrecht, *Parl.St.* Kamer 2019-2020, DOC 55 1239/001.

⁵⁵ Voor een uitvoerige bespreking van deze wetsvoorstellen, zie D. VANDERMEERSCH, “De hervorming van de wetboeken in strafzaken: een noodzakelijke spong van de 19de naar de 21ste eeuw – Rede uitgesproken door Damien VANDERMEERSCH, advocaat-generaal bij het Hof van Cassatie op de

Minister van Justitie een nieuwe Commissie tot hervorming van het strafrecht opgericht om verder te werken aan de voorstellen van de eerdere Commissie tot hervorming van het strafrecht. Op 19 juli 2021 werd reeds het Wetsontwerp houdende wijzigingen aan het Strafwetboek met betrekking tot het seksueel strafrecht in de kamer ingediend, dat daar thans wordt besproken⁵⁶.

Het spreekt voor zich dat een hervorming van het (seksueel) strafrecht en het strafprocesrecht ongetwijfeld vragen zal doen rijzen over de interpretatie van de nieuwe wetsbepalingen, waarover het Hof uiteindelijk uitspraak zal moeten doen.

5. *Analyse van de instroom per taalrol over twee decennia*

30. *Instroom per taalrol over 20 jaar stabiel.* Het Hof houdt tot slot gedetailleerde cijfers bij over de instroom van de zaken per taalrol, *i.e.* de Nederlandstalige en de Franstalige taalrol, zowel globaal als per materie. Uit die cijfers blijkt dat de verhouding tussen de twee taalrollen over de bestudeerde periode van 20 jaar stabiel is gebleven. In de bestudeerde periode had tussen 55 en 60 pct. van het totaal aantal nieuwe zaken voor het Hof betrekking op zaken met het Nederlands als taal van de rechtspleging; in 40 tot 45 pct. van het geschillen was het Frans de taal van de rechtspleging. Wanneer men de inhoudelijke rollen afzonderlijk bestudeert, dan blijkt dat de verhouding tussen het aantal Nederlandstalige en het aantal Franstalige zaken op de C-, F- en P-rol perfect in lijn ligt met voormelde globale percentages. Alleen op de S-rol tekent zich een andere verhouding af, waar de Franstalige zaken licht het overwicht hebben.

II. De cassatie-instroom: topics inzake de 20-jarige evolutie van de inhoudelijke stroom

1. *Inhoud van de cassatieberoepen*

31. *Diepgaander onderzoek naar de evolutie van de rechtsmateries.* De verschillende rollen waarop de zaken voor het Hof worden ingeschreven, geven slechts een eerste, zeer summier indicatie van de inhoud van die cassatieberoepen. De verscheidenheid aan rechtsmateries waarop zaken die vooral op de C-rol, maar ook op de F- en P-rol, betrekking hebben, is bijzonder groot. Het tweede deel van het onderzoek behandelt daarom meer in detail de inhoud van de cassatieberoepen in achtereenvolgens C-, F- en P-zaken.

Vooraf moet hierbij worden beklemtoond dat de materie die in een cassatiearrest aan bod komt, wordt bepaald door de cassatiemiddelen en dus vaak beperkter is dan de materie, behandeld in de uitspraak ten gronde. Zo kan het cassatieberoep in een aansprakelijkheidszaak zich, bij wijze van voorbeeld, beperken tot de – procesrechtelijke – vraag naar het taalgebruik in gerechtszaken. Bij het analyseren van de cijfers dient uiteraard met deze specificiteit rekening te worden gehouden.

plechtige openingszitting van 1 september 2020”, raadpleegbaar via https://justitie.belgium.be/sites/default/files/mercuriale_2020_nl.pdf.

⁵⁶ *Parl.St.* Kamer 2020-2021, DOC 55 2141/001.

2. *Inhoud van de cassatieberoepen in C-zaken*

32. *Cassatieberoepen in C-zaken: inleiding en methodologie.* Net als in 2000 steunt het onderzoek naar de inhoud van de cassatieberoepen in C-zaken in eerste instantie op het klassemment naar materies, zoals dit in de jaren 2000 digitaal werd ingevoerd in syscas, het – nog steeds – operationele casemanagement-systeem van het Hof dat evenwel, bij gebrek aan duidelijke beschrijving van de te analyseren gegevens en gebrek aan mankracht voor het digitaal invoeren van deze gegevens, niet afgestemd bleek op de noden van een meer verfijnde data-analyse.

In 2020 is aldus geopteerd voor een andere werkwijze om vergelijkbaar onderzoeksmateriaal te verzamelen voor de in dat jaar op de griffie van het Hof ingeschreven zaken. Zo hebben de leden van de balie bij het Hof van Cassatie bij elk cassatieberoep fiches ingediend, met diverse rubrieken: het onderwerp van het cassatieberoep aan de hand van cassatie-trefwoorden, maar ook een korte beschrijving, de wetgeving waarvan de schending wordt aangevoerd en de rechterlijke instantie die de bestreden beslissing heeft gewezen. Dit blijkt nu reeds een erg nuttig instrument dat de werking van het Hof ten goede komt, onder meer bij de interne verdeling van de zaken over de raadsheren-rapporteur.

Omdat deze fiches enkel door de leden van de balie bij het Hof van Cassatie worden ingediend, is het onderzoek in deze fase noodzakelijkerwijze beperkt tot de C-zaken, aangezien in F- en S-zaken ook andere advocaten (of de fiscus zelf) kunnen optreden voor het Hof en bijgevolg in tal van F- en S-zaken geen fiche voorhanden is. Hetzelfde geldt voor de P-zaken. Vanzelfsprekend is het de bedoeling om – op digitale wijze – deze werkwijze te bestendigen en te verfijnen, zodat verdere opvolging mogelijk blijft.

In het jaar 2020 werden 600 nieuwe C-dossiers op de rol ingeschreven (*supra*). In een aantal van die dossiers werd geen fiche ingediend. Het gaat hoofdzakelijk om vorderingen tot onttrekking van de zaak aan de rechter (*infra*)⁵⁷.

Aan de hand van de beschikbare fiches werd elke in 2020 op de C-rol ingeschreven zaak ingedeeld in een bepaalde rechtstak (vb. burgerlijk recht), subcategorie (vb. familierecht) en eventuele rubriek (vb. alimentatie en levensonderhoud). Indien een dossier betrekking heeft op verschillende rechtstakken (vb. burgerlijk recht en gerechtelijk recht), wordt dit dossier, indien dit relevant werd geacht, opgedeeld in (maximaal) 2 categorieën: op de eerste plaats de P-categorie (“primair”), op de tweede plaats de S-categorie (“secundair”). Alle cassatieberoepen worden dus minstens één maal opgenomen in onderstaande tabel.

Het onderzoek beperkt zich tot een vergelijking van de C-zaken die in 2000 en 2020 op de rol werden ingeschreven en maakt dus een soort steekproef uit over deze beide jaren. Wat het jaar 2000 betreft, kan worden geput uit de inhoudelijke analyse die op de zaken van dat jaar werd uitgevoerd, met verslag in 2003, terwijl voor het jaar 2020

⁵⁷ Wanneer het openbaar ministerie een vordering tot onttrekking instelt, wordt – uiteraard – geen fiche ingediend. Ook wanneer een partij deze vordering instelt, is dit het geval aangezien elke advocaat (en dus niet alleen een advocaat bij de balie van het Hof) die partij kan vertegenwoordigen.

een vergelijkbaar onderzoek mogelijk werd door de reeds vermelde ingediende fiches. Voor de tussenliggende jaren ontbreekt omvattend vergelijkingsmateriaal.

33. *Statistische resultaten – voorafgaande aandachtspunten.* De resultaten van het onderzoek worden in de volgende tabel samengevat, waarbij wel rekening moet worden gehouden met volgende aandachtspunten.

- De gehanteerde indeling in rechtstakken en subcategorieën die bij dit onderzoek is gehanteerd, verschilt (licht) van de indeling die in het onderzoek van 2003 werd gehanteerd. Wijzigingen in het classificatiesysteem werden ingegeven door maatschappelijke en jurisprudentiële ontwikkelingen en kunnen als verfijningen worden beschouwd (vb. een uitbreiding van de trefwoorden inzake gerechtelijk recht door het stijgend aantal vraagstukken inzake gerechtelijk recht waarover het Hof zich moet uitspreken, alsook de toevoeging van een rubriek “internationaal recht, internationaal privaatrecht en Europees recht”).
- In rechtstakken of subcategorieën waarin het aantal zaken laag is, moet men vermijden om aan eventuele schommelingen belangrijke gevolgen te verbinden. Dergelijke schommelingen zijn immers niet of nauwelijks structureel van aard, maar eerder aan toevallige omstandigheden te wijten.

Rechtstak/subcategorie	2000	2020	
		<i>Primair</i>	<i>Secundair</i>
DISCIPLINAIRE TAAK VAN HET HOF	128	131	30
<i>Vordering tot onttrekking van de zaak aan de rechter</i>	121	69	
<i>Wrakingsvordering</i>	7	9	
<i>Taak van de rechter</i>	-	39	15
Uitputting van rechtsmacht	-	4	0
Miskenning van het gezag van gewijsde	-	2	0
Miskenning van het beschikkingsbeginsel	-	1	1
Motivering	-	27	12
Andere dossiers i.v.m. de taak van de rechter	-	5	2
<i>Miskenning bewijskracht akte</i>	-	14	0
BURGERLIJK RECHT	317	199	24
<i>Familierecht</i>	32	9	0
Alimentatie en levensonderhoud	16	6	0
Huwelijk, wettelijke samenwoning en echtscheiding	9	3	0
Andere dossiers in familierecht	7	0	0
<i>Zakenrecht</i>	19	22	3
(Mede-)eigendom	9	12	2
Andere zakelijke rechten	7	1	0
Erfdienstbaarheden	0	3	1
Andere dossiers in zakenrecht	3	6	0
<i>Familiaal vermogensrecht</i>	10	9	2
Erfrecht (schenkingen en testamenten)	6	7	1
Huwelijksvermogensrecht	4	2	1
<i>Verbintenissen</i>	16	43	7
Totstandkoming en geldigheid van de overeenkomst	-	8	1
Gevolgen van de verbintenissen	-	22	5
Soorten verbintenissen	-	4	0
Tenietgaan van verbintenissen	-	3	0

Andere dossiers in Verbintenissen	-	6	1
Bewijsrecht	-	12	3
Bewijslast	-	9	1
Vermoedens	-	1	1
Bewijsprocedure	-	0	0
Andere dossiers in bewijsrecht	-	2	1
Buitencontractuele aansprakelijkheidsrecht	131	41	9
Fout	-	21	4
Schade	-	13	2
Oorzakelijk verband	-	7	3
Bijzondere overeenkomsten (m.u.v. huur)	15	16	1
Koop	5	7	1
Lening	3	3	0
Bewaargeving en sekwester	0	1	0
Lastgeving	0	1	0
Borgtocht	0	3	0
Aanneming	5	1	0
Andere dossiers in bijzondere overeenkomsten	2	0	0
Huur	30	23	0
Woninghuur	-	3	0
Handelshuur	11	7	0
Pacht	5	12	0
Andere dossiers m.b.t. huur	14	1	0
Voorrechten en hypotheke	6	1	0
Verjaring	-	22	1
Andere dossiers in burgerlijk recht	13	1	0
ECONOMISCH EN FINANCIËEL RECHT	80	73	1
Handelsrecht	-	3	0
Handelstussenpersonen	4	3	0
Insolventie en vereffening	4	11	0
Vennootschappen en verenigingen	4	9	0
Verzekeringen	41	24	1
Marktpraktijken	5	2	0
Mededinging	-	2	0
Transportrecht, m.i.v. zeevaart en binnenvaart	4	5	0
Intellectuele rechten	6	6	0
Krediet- en bankrecht	3	2	0
Andere dossiers in economisch en financieel recht	9	6	0
GERECHTELIJK RECHT (excl. taak van rechter)	21	84	14
Algemeen	-	19	1
Bevoegdheid van de rechter	-	4	1
Procedure / Verloop van het geding	-	11	2
Deskundige	-	1	0
Uitgaven en kosten, m.i.v. rechtsplegingsvergoeding	-	4	6
Incidenten	-	7	2
Tussengeschied i.v.m. de ingestelde eis	-	2	2
Tussengeschied i.v.m. de partijen	-	0	0
Tussengeschied i.v.m. bepaalde procesactoren	-	4	0
Tussengeschied i.v.m. de loop van het geding	-	1	0
Kort geding	4	3	0

<i>Uitlegging en verbetering van de uitspraak</i>	-	2	0
Rechtsmiddelen (m.u.v. cassatieberoep)	-	14	2
Hoger beroep	-	11	2
Derdenverzet	-	1	0
Andere dossiers m.b.t. rechtsmiddelen	-	2	0
Cassatie	-	3	0
Omvang van cassatie	-	2	0
Andere dossiers m.b.t. Cassatie	-	1	0
Beslag en middelen tot tenuitvoerlegging	8	6	0
Dwangsom	-	1	0
Taalgebruik	-	1	0
Arbitrage	-	5	0
Andere dossiers in gerechtelijk recht	9	3	0
TUCHTRECHT EN DEONTOLOGIE	3	3	0
PUBLIEK EN ADMINISTRATIEF RECHT	54	53	2
Algemeen	6	1	0
<i>Grondwettelijk Hof</i>	-	1	0
<i>Raad van State</i>	-	1	0
<i>Overheidsopdrachten</i>	12	7	0
<i>Ruimtelijke ordening en stedenbouw</i>	17	7	0
<i>Onteigening</i>	4	3	0
<i>Leefmilieu</i>	-	4	0
<i>Administratieve en gemeentelijke sancties (m.i.v. GAS)</i>	-	2	0
<i>Vreemdelingen</i>	-	6	1
<i>Ziekenhuiswetgeving</i>	-	1	0
<i>Andere dossiers in publiek en administratief recht</i>	15	20	1
INTERNATIONAAL RECHT, INTERNATIONAAL PRIVAATRECHT EN EUROPEES RECHT	-	6	0
<i>Grensoverschrijdend familierecht</i>	-	2	0
<i>Grensoverschrijdend gerechtelijk recht</i>	-	2	0
<i>Bevoegdheid</i>	-	1	0
<i>Internationale arbitrage</i>	-	1	0
<i>Grensoverschrijdend publiek- en administratief recht</i>	-	2	0
ANDERE	36	51	-

34. “Disciplinaire” taak versus rechtsvormende taak van het Hof. Bij de bespreking van de taak van het Hof van Cassatie wordt traditioneel een onderscheid gemaakt tussen de zogenaamde disciplinaire of corrigerende en de rechtsvormende taak van het Hof.

Onder de noemer van de zaken die onder deze corrigerende taak van het Hof vallen – waarbij het dus niet gaat om de eigenlijke tuchtzaken - worden de cassatieberoepen gerangschikt die gericht zijn tegen een bepaalde rechter (in een vordering tot wraking of onttrekking) of tegen de manier waarop die rechter zijn taak heeft uitgeoefend (vb. een cassatieberoep waarin de schending van de motiveringsverplichting, van het recht van verdediging, een miskennis van de bewijskracht van een akte wordt aangevoerd, etc.). Het gaat hier om het vrijwaren van de behoorlijke procesvoering. Een verder onderscheid kan worden gemaakt tussen de “bijzondere” corrigerende of disciplinaire dossiers (die via een specifieke procedure worden aangebracht en tegen een bepaalde

rechter of instantie zijn gericht, met name de onttrekkingen en wrakingen) en deze die via de gebruikelijke procedure als eigenlijk rechtsmiddel worden geformuleerd.

In andere zaken dient het Hof daarentegen een antwoord te geven op fundamentele rechtsvragen, met betrekking tot de interpretatie van een of meerdere wetsbepalingen. In die dossiers vervult het Hof zijn ‘rechtsvormende’ taak.

35. “*Disciplinaire*” taak van het Hof. Van de 600 zaken die in 2020 op de C-rol werden ingeschreven, hebben 131 zaken (primair) op voormelde disciplinaire taak van het Hof betrekking, *i.e.* 21,83 pct. van alle in 2020 op de C-rol ingeschreven zaken.

Van die 131 zaken zijn 78 zaken tegen een bepaalde rechter/instantie gericht en betreffen met andere woorden vorderingen tot wraking (9 eenheden) of onttrekking (69 eenheden):

- De wrakingsvorderingen die voor het Hof worden ingeleid, zijn vorderingen tot wraking van raadsheren in het hof van beroep, het arbeidshof of het Hof van Cassatie. Het aantal wrakingsvorderingen dat jaarlijks als C-zaak op de griffie van het Hof wordt neergelegd (wraking van de burgerlijke rechter), is over het algemeen genomen vrij laag (uitzonderlijke jaren zoals 2010 en 2011 uitgezonderd), maar is in het laatste decennium wel gestegen⁵⁸.
- De behandeling van vorderingen tot onttrekking van een zaak aan de rechter, betreft een bijzondere bevoegdheid van het Hof. Wanneer een bodemrechter verzuimt om gedurende meer dan zes maanden na de sluiting van de debatten in de bodemprocedure uitspraak te doen of in geval van wettige verdenking, kunnen de partijen in het bodemgeschil dan wel het openbaar ministerie, het Hof verzoeken de zaak bij die bodemrechter weg te nemen (art. 648 Ger.W)⁵⁹.

23 van de 69 vorderingen tot onttrekking die in 2020 werden ingesteld, en die als een C-zaak werden gecatalogeerd, werden wegens wettige verdenking ingesteld. In de overige 46 gevallen werd aangevoerd dat de rechter verzuimde uitspraak te doen in de zaak binnen een termijn van 6 maanden nadat hij de zaak in beraad had genomen.

Van de 69 vorderingen tot onttrekking die in 2020 op de C-rol werden ingeschreven, zijn slechts 13 gevallen ingesteld door een procespartij. De meeste vorderingen (56 eenheden) werden door het parket ingesteld.

Voor een goed begrip van het totale aantal vorderingen tot onttrekking, moet overigens rekening worden gehouden met de omstandigheid dat de vorderingen tot

⁵⁸ Het Hof houdt gedetailleerde statistieken bij over het jaarlijks aantal voor het Hof ingediende wrakingsvorderingen. In 2000 betroffen 7 van de nieuwe C-zaken een wrakingsvordering; in 2001, 3 C-zaken; in 2002, 14 C-zaken; in 2003, 9 C-zaken; in 2004, 10 C-zaken; in 2005, 11 C-zaken; in 2006, 7 C-zaken; in 2007, 21 C-zaken; in 2008, 15 C-zaken; in 2009, 13 C-zaken; in 2010, 45 C-zaken; in 2011, 33 C-zaken; in 2012, 10 C-zaken; in 2013, 6 C-zaken; in 2014, 10 C-zaken; in 2015, 5 C-zaken; in 2016, 4 C-zaken; in 2017, 9 C-zaken; in 2018, 6 C-zaken; in 2019, 14 C-zaken en in 2020, 9 C-zaken.

⁵⁹ Zie hierover meer in detail E. VAN DOOREN, “Overzicht van cassatierechtspraak inzake onttrekking van de zaak aan de rechter (1 januari 2000 – 30 september 2011)” in Jaarverslag van het Hof van Cassatie van België 2011 – Rapport annuel de la Cour de cassation de Belgique 2011, p. 106-136, raadpleegbaar via https://hofvancassatie.be/pdf/Jaarverslag_2011.pdf.

onttrekking die door het parket worden ingesteld, vaak in ‘reeksen’ (door hetzelfde parket en tegen dezelfde rechter) worden ingesteld. Wat 2020 betreft, zijn er 3 dergelijke reeksen (van 4, 5 en 41 eenheden). Die reeksen hebben tot gevolg dat het aantal vorderingen tot onttrekking sterk varieert van jaar tot jaar, hetgeen in sommige jaren een niet onbelangrijke impact op het totaal aantal nieuwe C-zaken voor het Hof heeft (*supra*)⁶⁰.

36. *Disciplinaire middelen andere dan onttrekkingen en wrakingen. Verhouding.* Naast de vorderingen tot onttrekking en wraking, moet ook rekening worden gehouden met alle zaken waarin een ‘disciplinair middel’ wordt aangevoerd. Concreet gaat het om de middelen waarin een miskenning van de taak van de rechter wordt aangevoerd (waaronder schending van de motiveringsplicht, uitputting van rechtsmacht, miskenning van het gezag van gewijsde, miskenning van het beschikkingsbeginsel) of middelen die gegrond zijn op de miskenning van de bewijskracht van een akte of middelen die gegrond zijn op de miskenning van het recht van verdediging.

In het jaarverslag van 2003 werd opgemerkt dat meer dan de helft van de C-zaken die in 2000 op de griffie van het Hof werden ingediend, naast de inhoudelijke middelen, een dergelijk middel bevatten, met name 319 zaken.

Voor 2020 blijkt dat ‘slechts’ 54 C-zaken (39 primair en 15 secundair) betrekking hebben op de taak van de rechter en dat 14 C-zaken primair betrekking hebben op de miskenning van de bewijskracht van de akte. In totaal gaat het dus om 68 zaken, wat neerkomt op 11,33 pct. van het totaal aantal in 2020 ingeschreven C-zaken en bijgevolg een miniem aantal betreft. Dit beeld dient evenwel te worden genuanceerd. Het zou immers verkeerd zijn om uit deze cijfers af te leiden dat in 2020 (vergeleken met 2000) slechts in een beperkt aantal zaken een disciplinair middel wordt aangevoerd. Door de methodologisch noodzakelijke beperking van de indeling van de C-zaken die in 2020 werden ingediend tot 2 niveau’s (primair en secundair) (*supra*), kan een aantal disciplinaire middelen zijn weg niet vinden naar de statistieken voor 2020, omdat dergelijke middelen vaak samen met één of meerdere middelen ten gronde worden aangevoerd, maar dan in derde of vierde orde, etc., na de primaire en secundaire middelen ten gronde. Ook in 2020 werd wel degelijk in een groter aantal C-zaken, naast (primaire of secundaire) inhoudelijke middelen, een disciplinair middel geformuleerd, maar in ondergeschikte orde.

Wel kunnen we besluiten dat het Hof in het merendeel van de gevallen uitspraak moet doen in zaken waarin (primair of secundair) een rechtsvraag aan de orde is en dat de disciplinaire controle in veel gevallen op de achtergrond verdwijnt. Dit betekent dat de middelen thans, veel meer dan 20 jaar terug, geformuleerd worden tot oplossing van de onderliggende rechtsvraag, hetzij *rechtsvraag-oplossingsgericht*.

⁶⁰ Het Hof houdt gedetailleerde statistieken bij omtrent het jaarlijks aantal vorderingen tot onttrekking van de zaak aan de rechter. In 2000 betroffen 121 van de nieuwe C-zaken een vordering tot onttrekking; in 2001, 8 C-zaken; in 2002, 97 C-zaken; in 2003, 62 C-zaken; in 2004, 5 C-zaken; in 2005, 16 C-zaken; in 2006, 68 C-zaken; in 2007, 30 C-zaken; in 2008, 22 C-zaken; in 2009, 27 C-zaken; in 2010, 15 C-zaken; in 2011, 149 C-zaken; in 2012, 17 C-zaken; in 2013, 33 C-zaken; in 2014, 53 C-zaken; in 2015, 3 C-zaken; in 2016, 12 C-zaken; in 2017, 133 C-zaken; in 2018, 21 C-zaken; in 2019, 12 C-zaken en in 2020, 69 C-zaken.

37. *Rechtsvormende taak van het Hof: algemene tendensen.* Inderdaad, 469 van de 600 C-zaken die in 2020 op de griffie van het Hof werden ingeschreven en dus een belangrijke meerderheid (78,17 pct.), betreffen (primair) de interpretatie van het recht. Daarbij is de rechtstak met het grootste aantal zaken in 2020 het burgerlijk recht (199 eenheden / 33 pct. van de in 2020 neergelegde C-zaken), gevolgd door het gerechtelijk recht (84 eenheden / 14 pct. van de in 2020 neergelegde C-zaken), het economisch en financieel recht (73 eenheden / 12,2 pct. van de in 2020 neergelegde C-zaken) en het publiek en administratief recht (53 eenheden / 8,8 pct. van de in 2020 neergelegde C-zaken).

In 2000 werd een andere rangorde opgetekend: burgerlijk recht (317 eenheden / 62 pct. van de in 2000 neergelegde C-zaken), handelsrecht (80 eenheden / 16 pct. van de in 2000 neergelegde C-zaken), administratief recht (48 eenheden / 9,5 pct. van de in 2000 neergelegde C-zaken), fiscaal recht (28 eenheden / 5,5 pct. van de in 2000 neergelegde C-zaken), gerechtelijk recht (21 eenheden / 4 pct. van de in 2000 neergelegde C-zaken), publiek recht (6 eenheden / 1 pct. van de in 2000 neergelegde C-zaken) en tuchtrecht (3 eenheden / 0,5 pct. van de in 2000 neergelegde C-zaken). Meteen springen twee belangrijke evoluties in het oog: de stijging van het aantal zaken in gerechtelijk recht en het afnemende belang van zaken in burgerlijk recht.

38. *Eerste opvallende tendens : stijging van de zaken in gerechtelijk recht (andere dan verband houdend met de disciplinaire taak van het Hof).* Voor het jaar 2000 werden 21 dossiers aangemerkt als dossiers van gerechtelijk recht (andere dan verband houdend met de disciplinaire taak van het Hof). Op een totaal van 727 eenheden ging het om 2,89 pct. van alle in 2000 neergelegde C-zaken. Voor 2020 is de situatie helemaal anders: het aantal dossiers gerechtelijk recht ligt bijna 4 keer zo hoog. In 2020 werden met name 84 dossiers gerechtelijk recht (die geen betrekking hebben op de disciplinaire taak van het Hof) ingediend, goed voor 14 pct. van het totaal aantal C-zaken in 2020. Overigens is in 2020 ook het aantal dossiers waarin secundair een aspect van gerechtelijk recht aan de orde is, groot (met name inzake de gerechtskosten, met inbegrip van de rechtsplegingsvergoeding).

39. *Vermoedelijke incidentie van nieuwe wetswijzigingen.* Een mogelijke verklaring voor de toename van het aantal zaken van gerechtelijk recht zijn de diverse en opeenvolgende wetswijzigingen op dat gebied, zoals o.m. de invoering de rechtsplegingsvergoeding en de vrij lange periode van rechtsonzekerheid in dit verband, ook ingevolge de rechtspraak van het Grondwettelijk Hof, de potpourri-wetgeving die onder meer de burgerlijke rechtspleging en de rechtsgang heeft gewijzigd om snellere procedures te bekomen⁶¹, etc. Deze wetswijzigingen gaven aanleiding tot nieuwe vraagstukken die door het Hof moesten worden beslecht. Anderzijds biedt de recente evolutie in de rechtspraak inzake de (actieve) rol van de rechter eveneens een mogelijke verklaring⁶².

⁶¹ Zie met name de Wet van 19 oktober 2015 houdende wijziging van het burgerlijk procesrecht en houdende diverse bepalingen inzake justitie.

⁶² Zie hierover onder meer de studie “De verplichting van de burgerlijke rechter om ambtshalve rechtsgronden op te werpen”, opgesteld door raadsheer B. WYLLEMAN, in Jaarverslag van het Hof van Cassatie van België – Rapport annuel de la Cour de cassation de Belgique, 2017, p. 164, raadpleegbaar via https://hofvancassatie.be/pdf/Jaarverslag_2017.pdf.

Het grote verschil tussen 2000 en 2020 in het aantal C-zaken die op het gerechtelijk recht betrekking hebben, valt mogelijk ook deels te verklaren doordat de opstellers van de studie in 2003 (met betrekking tot de C-zaken ingediend in 2000) geen secundaire categorie in aanmerking namen.

40. *Tweede opvallende tendens: algemene daling van de zaken in burgerlijk recht.* In 2000 hadden 317 C-zaken betrekking op het burgerlijk recht, *i.e.* 43,60 pct. van alle in 2000 neergelegde C-zaken. In 2020 werden nog slechts 199 C-zaken inzake burgerlijke recht neergelegd, *i.e.* 33 pct. van alle in 2020 neergelegde C-zaken. Die daling lijkt vooral het gevolg te zijn van een daling van het aantal dossiers met betrekking tot het familierecht en van het aantal dossiers met betrekking tot buitencontractuele aansprakelijkheid.

41. *Familierecht.* Wat de burgerlijke zaken betreft, springt inderdaad in het oog dat het aantal zaken inzake familierecht afneemt. In 2000 maakten de zaken inzake “personen” 10,09 pct. uit van het totale aantal zaken inzake burgerlijke recht (32 eenheden op een geheel van 317). Deze verhouding is in 2020 gezakt tot 4,5 pct. (9 eenheden op een totaal van 199). Hoewel dit niet uit de cijfers blijkt, kan de invoering van de schuldloze echtscheiding hiervoor deels als een mogelijke verklaring naar voor worden geschoven. Ook de invloed van de bemiddeling of andere buitengerechtelijke regelingen is zeker niet uit te sluiten, maar een en ander vereist een grondiger onderzoek. De bezorgdheid betreft vanzelfsprekend de toegankelijkheid van de cassatieprocedure voor de rechtszoekenden in familiezaken. Om een beter inzicht te krijgen in de oorzaken van deze afnemende evolutie, is het belangrijk om na te gaan hoe groot het percentage is van de familiezaken waarin rechtsbijstand wordt gevraagd. Dit onderzoek is nog niet kunnen gebeuren, maar het is duidelijk dat deze evolutie vragen oproept en bijzondere aandacht verdient. Een daling van het aantal zaken inzake familierecht kan immers erop wijzen dat het Hof in deze, voor rechtszoekende burgers fundamentele, materie aan toegankelijkheid verliest. Onderzoek van de cijfers in de toekomst zal moeten uitwijzen of we te maken hebben met een blijvende daling, dan wel met een toevallige “knik” in de cijfers.

42. *Contractuele en buitencontractuele aansprakelijkheid.* Het belang van de dossiers inzake buitencontractuele aansprakelijkheid neemt zeer duidelijk af in vergelijking met de dossiers inzake contracten in ruime zin (verbintenissen, bijzondere overeenkomsten en huur). In 2000 tellen we 106 dossiers inzake contracten in ruime zin en 131 dossiers m.b.t. niet-contractuele verbintenissen. Van de onderzochte fiches voor 2020 hebben 82 betrekking op de contractuele sfeer (d.i. een daling met 22,64 pct.) en 41 op de buitencontractuele aansprakelijkheid (d.i. een daling met maar liefst 68,70 pct.). Om een volledig zicht te krijgen op deze evolutie, is het interessant deze cijfers af te zetten tegen het totaal aantal zaken van burgerlijk recht (317 zaken in 2000 en 199 (primaire) zaken in 2020). In 2000 maakten de dossiers inzake contracten in ruime zin 33,41 pct. van de burgerlijke zaken uit. Dit percentage is min of meer vergelijkbaar met dat van 2020 (41,21 pct.). Het percentage aan zaken met betrekking tot niet-contractuele verbintenissen daalt daarentegen wel fel (41,32 pct. in 2000 versus 20,60 pct. in 2020).

De omstandigheid dat verzekeraars de laatste jaren minnelijke oplossingen lijken te verkiezen om lange processen met onzekere uitkomst te vermijden, biedt hiervoor een mogelijke verklaring. Wellicht biedt ook de indicatieve tabel, die sinds 1995 bestaat,

geregeld wordt geactualiseerd en in de praktijk steeds meer door advocaten en rechters wordt toegepast, een mogelijke verklaring. Vermoed wordt dat de indicatieve tabel het aantal discussies inzake schade en schadebegroting aanzienlijk heeft herleid. Ten slotte kan niet worden uitgesloten dat ook de gestegen kosten om een juridische procedure te voeren (*supra*), een invloed hebben op het aantal dossiers buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht. In dossiers van buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht zijn vaak natuurlijke personen betrokken die noch deze kosten als beroepskost in de inkomstenbelasting kunnen aftrekken noch btw-plichtig zijn, en aldus de btw op de erelonen van hun advocaat niet in aftrek kunnen brengen.

De cijfers met betrekking tot het aantal dossiers inzake buitencontractuele aansprakelijkheid voor 2020 bevestigen het aanvoelen dat al langer leeft bij het Hof dat dit aantal de laatste jaren inderdaad sterk is gedaald. Hoe dan ook zal verder onderzoek moeten uitwijzen of het gaat om een blijvende trend, dan wel of in 2020 een buitengewoon laag aantal cassatieberoepen m.b.t. niet-contractuele verbintenissen werd ingeleid.

43. *Varia*. Hoewel hierboven reeds werd beklemtoond dat moet worden vermeden om al te veel belang te hechten aan evoluties in materies waarin de absolute aantallen klein zijn, wordt de aandacht getrokken door twee evoluties m.b.t. de C-dossiers inzake burgerlijk recht.

- Zo valt op dat het aantal zaken inzake pacht aan belang wint: in 2000 ging het om 5 zaken op een totaal van 30 zaken inzake verhuur. Voor 2020 noteren we 23 zaken inzake verhuur. Maar liefst 12 ervan zijn pachtzaken.
- Het stijgende belang van pachtzaken staat in schril contrast met de overige huurzaken. Zo werden 14 “andere” huurzaken (bedoeld wordt: andere dan pacht en handelshuur) in 2000 op de rol ingeschreven. Dit aantal daalt, wat 2020 betreft, drastisch tot 4 eenheden (3 eenheden inzake woninghuur en 1 eenheid inzake ‘andere dossiers m.b.t. huur’). Deze evolutie doet zich niet alleen voor met betrekking tot de woninghuur. Ook inzake handelshuur stellen we een daling vast: waar 36,67 pct. van de huurzaken in 2000 betrekking had op handelshuur (11 eenheden op een totaal van 30), bedraagt dit percentage in 2020 30,43 pct. (7 eenheden op een totaal van 23). Deze evolutie kan niet aan de hand van het onderzochte cijfermateriaal worden verklaard, maar in elk geval staat vast dat, abstractie makend van de pachtzaken, minder huurzaken voor het Hof worden gebracht.
- Daarnaast is het opvallend dat een groot aantal in 2020 ingediende cassatieberoepen primair betrekking heeft op een aspect van verjaring (22 eenheden).

44. *Economisch recht en handelsrecht – Algemeen*. Het totale aantal dossiers inzake handelsrecht blijft stabiel. Voor 2000 ging het om 80 eenheden op een totaal van 511 zaken (15,66 pct.). In 2020 noteren we 73 eenheden op een totaal van 498 onderzochte zaken (14,66 pct.).

45. *Insolventierecht*. In de categorie handelsrecht valt vooral de stijging van het aantal zaken inzake insolventierecht op. Waar in 2000 slechts 4 zaken inzake faillissement of concordaat op de C-rol werden ingeschreven, noteren we voor 2020 11 zaken in

deze materie. Deze uitgesproken stijging lijkt (hoewel het in absolute aantallen nog steeds lage cijfers betreft) het aanvoelen te bevestigen dat het Hof geconfronteerd wordt met een toenemend aantal vraagstukken in deze materie. Het is niet duidelijk in welke mate het nieuwe Wetboek van Economisch Recht, waarin (onder meer) het insolventierecht door de wetgever op een nieuwe leest wordt geschoeid, een verklaring biedt voor deze evolutie, maar het lijkt waarschijnlijk dat deze nieuwe wetgeving inderdaad een impact heeft gehad. In elk geval verdient deze evolutie de komende jaren de nodige aandacht (*supra*).

46. *Verzekeringsrecht*. Binnen de onderzochte handelsrechtelijke dossiers neemt het belang van de dossiers inzake het verzekeringsrecht af. Waar deze dossiers in 2000 ongeveer de helft van de handelsrechtelijke dossiers uitmaakten (41 op een geheel van 80), is de verhouding in 2020 gezakt tot 32,88 pct. (24 dossiers inzake verzekeringsrecht op een totaal van 73 handelsrechtelijke dossiers). Vermoedelijk houdt de daling van het aantal dossiers met betrekking tot het verzekeringsrecht verband met de daling van het aantal dossiers inzake buitencontractuele aansprakelijkheid: minder discussies inzake schade en schadebegroting heeft onvermijdelijk minder discussies met verzekeraars die schade dekken tot gevolg, terwijl een buitengerechtelijke afwikkeling in deze materie evenmin ongebruikelijk is. Omdat de onderzochte absolute aantallen laag zijn, moet het belang van deze evolutie weliswaar worden genuanceerd.

47. *Toenemende diversiteit*. Wat met betrekking tot de beide onderzochte jaren in elk geval opvalt voor de zaken in handelsrecht, is de diversiteit aan te behandelen dossiers. Zo worden, zowel in 2000 als in 2020, zaken op de rol ingeschreven m.b.t. bankrecht, intellectuele rechten en transportrecht. Ook al zijn de absolute getallen in deze materies telkens klein, toch kan de complexiteit van deze zaken niet worden onderschat.

48. *Publiek en administratief recht – Algemeen*. In het domein van het publiek en administratief recht blijft het aantal zaken min of meer stabiel. In 2000 had toch niet minder dan 10,57 pct. van alle zaken betrekking op deze materie (54 dossiers op een geheel van 511 cassatieberoepen). Wat de voor 2020 beschikbare gegevens betreft, bedraagt dit percentage 11,04 pct. (55 eenheden (53 primair en 2 secundair) op een totaal van 498 onderzochte voorzieningen). Een groot aantal van die zaken heeft in beide jaren betrekking op overheidsopdrachten, ruimtelijke ordening en stedenbouw. Toch stellen we hier een evolutie vast: waar in 2000 29 dossiers op een totaal van 54 eenheden (53,70 pct.) betrekking hadden op de genoemde materies, noteren we voor 2020 14 (primaire) dossiers in deze materies op een totaal van 53 eenheden (26,42 pct.). Dit impliceert dat de materies waarover het Hof zich in het publiek en administratief recht moet uitspreken, meer divers worden.

3. *Inhoud van de cassatieberoepen in F-zaken*

49. *Statistieken omtrent het soort belasting*. Zoals vermeld, kon voor de F-zaken jammer genoeg geen onderzoek worden gevoerd naar de inhoud van de cassatieberoepen die in het jaar 2020 op de griffie van het Hof werden ingeschreven aangezien in F-zaken ook gewone advocaten (of de fiscus zelf) voor het Hof kunnen optreden (*supra*) en bijgevolg in tal van F-zaken geen fiche voorhanden is.

Evenwel houdt het Hof sinds 2007 zelf statistieken bij omtrent het soort belasting waarop zijn gedurende het werkjaar uitgesproken eindarresten betrekking hebben: inkomstenbelasting, belasting over de toegevoegde waarde, registratierechten, successierechten, lokale belastingen (*i.e.* provinciale en gemeentelijke belastingen), zegelrechten en met zegelrechten gelijkgestelde taksen. Alhoewel deze statistieken de door het Hof gedurende een werkjaar *uitgesproken arresten* betreffen en niet de gedurende een werkjaar ontvangen nieuwe zaken, kunnen zij wel degelijk enige indicatie geven over de inhoud van de cassatieberoepen in F-zaken die aan het Hof worden voorgelegd. Deze statistieken worden in de onderstaande tabel samengevat:

	'07	'08	'09	'10	'11	'12	'13	'14	'15	'16	'17	'18	'19	'20
WIB	54	74	100	110	69	99	87	124	119	107	113	79	86	89
Btw	11	16	28	29	24	30	36	39	30	32	22	45	32	30
Reg.	1	0	2	4	6	1	2	3	2	0	0	3	2	2
Succ.	1	1	0	3	1	0	1	4	4	10	8	1	5	3
Lokale bel.	36	17	5	9	22	28	24	38	37	25	22	40	26	27
Zegelrechten	1	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1	0	1
MZGT⁶³	0	1	5	15	13	0	5	9	6	1	1	3	3	6
<i>Totaal arresten</i>	<i>104</i>	<i>109</i>	<i>140</i>	<i>170</i>	<i>135</i>	<i>158</i>	<i>155</i>	<i>217</i>	<i>199</i>	<i>175</i>	<i>166</i>	<i>172</i>	<i>154</i>	<i>158</i>

50. Uit deze cijfers blijkt dat het gros van de F-zaken een geschil over de toepassing van de regels inzake inkomstenbelastingen betreft. Met uitzondering van 2018 heeft steeds meer dan de helft van de uitgesproken arresten in F-zaken betrekking op deze regels. De andere belastingen dan de inkomstenbelastingen vertegenwoordigen veel beperktere volumes aan arresten in F-zaken. In de periode 2010-2020 betreft:

- tussen 15 en 25 pct. van de uitgesproken arresten de regels inzake btw;
- tussen 5 en 20 pct. van de uitgesproken arresten lokale belastingen, met uitzondering van 2018 wanneer iets meer zaken inzake lokale belastingen werden uitgesproken;
- slechts een zeer klein deel van de uitgesproken arresten overige belastingen.

51. Verder blijkt dat zich – globaal genomen – voor alle verschillende soorten van belastingen over de periode 2005-2020 een stijging voordoet. De globale stijging van het aantal F-zaken voor het Hof over de periode 2000-2020 (*supra*) lijkt aldus niet uitsluitend aan een welbepaalde belasting te kunnen worden toegeschreven.

4. *Inhoud van de cassatieberoepen in P-zaken*

52. Uit het globaal overzicht van de cijfers blijkt dat een meerderheid van de cassatieberoepen penale zaken betreft. Een onderzoek van de inhoud van het werk van het Hof van Cassatie vereist dan ook dat ook de inhoudelijke instroom van de zaken, behandeld door de tweede kamer, nader wordt bekeken. In penale zaken wordt

⁶³ Met zegelrechten gelijkgestelde taksen.

evenwel geen fiche ingediend samen met het cassatieberoep, zodat het thans niet mogelijk is om een (volledig) overzicht van dit werk te bieden.

Voor de jaren 2019 en 2020 kan echter wel een beroep worden gedaan op gegevens geput uit de zogenaamde boordtabellen (dit zijn tabellen met een voortgangs- en werklastmeting, bestemd voor intern gebruik). Hoewel deze gegevens betrekking hebben op de in die jaren *uitgesproken* arresten (en dus niet op de zaken die in dezelfde jaren op de P-rol worden *ingeschreven*), kunnen zij in de context van een onderzoek van de inhoud van die laatstgenoemde zaken toch relevant zijn. De doorlooptijd in P-zaken is (veel) lager is dan één jaar, zodat de in een bepaald jaar op de P-rol ingeschreven zaken en de in datzelfde jaar uitgesproken arresten in P-zaken (grotendeels) overlappende categorieën zijn.

53. In 2019 werden 1.363 arresten in P-zaken uitgesproken. In 2020 gaat het om een sterk vergelijkbaar cijfer, met name 1.372 eenheden. De tabel hieronder, die op de boordtabellen 2019 en 2020 is gebaseerd, neemt echter niet al deze arresten op en geeft bijgevolg slechts een gedeeltelijk beeld van het werk van het Hof in penale zaken. De redenen waarom de tabel hieronder niet alle arresten opneemt, zijn tweevoudig:

- De indeling van de strafzaken die de boordtabellen hanteren, in functie van de rechtsmaterie waarop zij betrekking hebben, is op dit ogenblik zeer elementair en een verdere verfijning van de materies is voor de toekomst noodzakelijk. In de boordtabellen worden aldus slechts met betrekking tot welbepaalde materies cijfers opgenomen, in functie van bepaalde beleidsmatige overwegingen⁶⁴. De boordtabellen bevatten daardoor een zeer ruime categorie van ‘andere penale zaken’, die niet aan een welbepaalde materie waarover cijfers worden bijgehouden, kunnen worden gelinkt en die zowel in 2019 als in 2020 meer dan 300 arresten omvat. Die categorie van ‘andere penale zaken’ wordt in de tabel hieronder niet weergegeven.
- De penale zaken waarin het Hof een zogenaamde ‘beschikking van niet-toelaatbaarheid’ velst, wegens het ongemotiveerd, kennelijk niet-ontvankelijk of kennelijk ongegrond karakter van een cassatieberoep⁶⁵, worden in de boordtabellen evenmin inhoudelijk gecatalogeerd, maar eenvoudigweg als niet-

⁶⁴ De keuze om met betrekking tot welbepaalde materies cijfers bij te houden, is ingegeven door de zorg om enerzijds het aantal ‘dringende’ cassatieberoepen op te volgen (*infra*) en om anderzijds de impact te kunnen monitoren van bepaalde wetswijzigingen die de laatste decennia werden doorgevoerd en/of voorgesteld (waarvan een deel reeds hierboven aangehaald, bij de bespreking van de penale instroom voor het Hof).

⁶⁵ De wet van 14 februari 2014 met betrekking tot de rechtspleging voor het Hof van Cassatie in strafzaken voerde naast een aantal maatregelen om de toevloed aan nieuwe strafzaken voor het Hof te reguleren (*supra*), voor cassatieberoepen ingesteld na 31 januari 2015 ook een versnelde en niet-tegensprekelijke procedure in die het mogelijk maakt ongemotiveerde of kennelijk niet-ontvankelijke of ongegronde cassatieberoepen in penale zaken niet-toelaatbaar te verklaren en aldus versneld af te handelen, zodat sneller tot strafuitvoering zou kunnen worden overgegaan. Het Hof kan deze controle desnoods ambtshalve uitoefenen. Het Hof houdt sindsdien gedetailleerde statistieken bij omtrent het aantal beschikkingen van niet-toelaatbaarheid in strafzaken: in 2015 werden 295 beschikkingen van niet-toelaatbaarheid gewezen; in 2016, 326 beschikkingen; in 2017, 225 beschikkingen; in 2018, 258 beschikkingen; in 2019, 252 beschikkingen en in 2020, 250 beschikkingen.

toelaatbaar gecategoriseerd. Het betreft zowel in 2019 als 2020 ongeveer 250 zaken. Zij worden daarom evenmin in de tabel hieronder weergegeven.

Rechtstak / subcategorie	2019	2020
Onttrekking	5	11
Wraking	16	23
Arbeidsbescherming	11	9
Internering	25	28
Burgerlijke belangen	50	54
Europees aanhoudingsbevel	28	39
Franchimont	20	12
Huisvesting	3	2
Jeugdbescherming	11	16
Milieu	5	7
Stedenbouw	13	5
Strafuitvoering	69	73
Uitlevering	7	7
Vervoer	12	3
Voorlopige hechtenis	216	229
Voorrecht van rechtsmacht	8	10
Vreemdeling	66	83
Wegverkeer	192	134

54. *Dringende cassatieberoepen.* Het Hof wordt in penale zaken geconfronteerd met een aantal zogenaamd ‘dringende’ cassatieberoepen. Het betreft:

- cassatieberoepen inzake voorlopige hechtenis en het Europees aanhoudingsbevel of tegen de beslissingen van de strafuitvoeringsrechtbank of de kamer voor de bescherming van de maatschappij, waarbij het Hof binnen een wettelijke bepaalde, vrij korte termijn van 15 respectievelijk 30 dagen uitspraak moet doen;
- cassatieberoepen waarover het Hof niet binnen een wettelijk bepaalde termijn uitspraak moet doen, maar die het Hof gelet op hun aard wel dringend behandeld, zoals cassatieberoepen inzake vrijheidsberoving van vreemdelingen of personen van wie de uitlevering wordt gevraagd⁶⁶, evenals zaken waarin het Hof als wrakingsrechter optreedt⁶⁷.

Het betreft in 2019 en 2020 respectievelijk 427 en 482 zaken, *i.e.* respectievelijk 31,33 pct. en 35,13 pct. van het totaal aantal in dat jaar uitgesproken P-zaken. Het Hof dient met andere woorden ongeveer één derde van het jaarlijks aantal P-zaken op zeer korte termijn te behandelen.

55. *Impact van ingevoerde wettelijke filters.* De cijfers voor 2019 en 2020 bevestigen de impact van hierboven besproken de invoering van wettelijke filters voor toegang tot het Hof in bepaalde materies:

- Daar waar het aantal P-zaken met betrekking tot de strafuitvoering in 2007 opliep tot 251 eenheden, bedraagt dit aantal zaken in 2019 en 2020, door de uitkristallisering van de toepasselijke regels en de invoering van de verplichte

⁶⁶ Artikel 5 EVRM vereist voor cassatieberoepen inzake vrijheidsberoving van vreemdelingen of personen van wie de uitlevering wordt gevraagd, een uitspraak op korte termijn.

⁶⁷ Wrakingsvorderingen worden door het Hof dringend behandeld, gelet op het stremmend karakter van deze vorderingen op de bodemprocedure.

- bijstand van een advocaat voor het instellen van een cassatieberoep met betrekking tot de strafuitvoering (*supra*), nog slechts 69 respectievelijk 73 eenheden.
- Door in 2016 de mogelijkheden tot onmiddellijk cassatieberoep tegen de beslissingen van de kamer van inbeschuldigingstelling die gewezen zijn tijdens de eerste fase van het strafproces te schrappen (*supra*), bedraagt het aantal zogenaamde ‘Franchimont’-zaken nog slechts 20 eenheden in 2019 en 12 eenheden in 2020.
 - Door in 2016 eveneens de mogelijkheid tot onmiddellijk cassatieberoep tegen de arresten tot verwijzing die gewezen worden overeenkomstig artikel 57bis Jeugdbeschermingswet (procedure van uithandengeving) te schrappen (*supra*), bedraagt het aantal zaken inzake jeugdbescherming nog slechts 11 eenheden in 2019. Nadat het Grondwettelijk Hof deze schrapping in een arrest van 24 oktober 2019 ongrondwettig bevond (*supra*), liep het aantal arresten van het Hof van Cassatie inzake de procedure van uithandengeving in 2021 terug op tot 16 eenheden.
 - In 2016 werden ten slotte ook de mogelijkheden beperkt om cassatieberoep in te stellen tegen beslissingen inzake voorlopige hechtenis, maar ten gevolge van de rechtspraak van het Grondwettelijk Hof, die bepaalt dat een cassatieberoep niet enkel mogelijk is tegen de eerste beslissing tot handhaving van de voorlopige hechtenis, maar tegen alle handhavende beslissingen (*supra*), is het aantal arresten inzake voorlopige hechtenis terug opgelopen tot 216 eenheden in 2019 en 229 eenheden in 2020. Verder onderzoek zal uitwijzen of deze stijgende trend aanhoudt.

Bij deze vaststelling past het evenwel te herhalen dat, zoals ook blijkt uit het onderdeel ‘Het Hof van Cassatie in cijfers’ van dit jaarverslag dat de cijfers voor 2021 betreft (dewelke in principe niet in het onderhavige onderzoek werden meegenomen) dat het aantal nieuwe P-zaken in 2021 met 25,5 pct. gestegen is in vergelijking met 2020 (1.698 zaken in 2021 tegenover 1.353 zaken in 2020). Het aantal nieuwe P-zaken bevindt zich daardoor nagenoeg terug op het niveau van 2015, jaar waarin de belangrijkste filters voor toegang tot het Hof in strafzaken werden ingevoerd. De impact van de ingevoerde wettelijke filters voor toegang tot het Hof in strafzaken lijkt aldus, alvast voor wat 2021 betreft, te worden teniet gedaan. Het Hof zal, zoals vermeld, deze plotse evolutie *anno* 2021 in de komende jaren uiteraard strikt dienen op te volgen, teneinde na te gaan of zij een eenmalig gegeven betreft, dan wel de voorbode is van een nieuwe periode van sterk stijgende cijfers voor wat betreft de instroom in P-zaken.

56. *Daling van het aantal dossiers met betrekking tot burgerlijke belangen.* Het aantal P-zaken dat betrekking heeft op de afhandeling van de burgerlijke belangen in een strafproces is relatief laag. In 2019 betrof het amper 50 arresten; in 2020, 54 arresten. Aldus bevestigen de cijfers de indruk dat het aantal P-zaken dat op de afhandeling van de burgerlijke belangen betrekking heeft de laatste decennia sterk is gedaald. Die daling kan niet worden los gezien van de daling van het aantal C-zaken dat op vraagstukken van buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht betrekking heeft (*supra*), vermits P-zaken die de afhandeling van de burgerlijke belangen betreffen immers meestal betrekking hebben op regels van buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht. De factoren die aanleiding geven tot een daling van het aantal C-zaken inzake buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht, zullen eveneens

bijdragen tot een daling van het aantal P-zaken met betrekking tot de afhandeling van de burgerlijke belangen in een strafproces.

57. *Hoog aantal verkeerszaken.* Opvallend is dat het Hof wordt geconfronteerd met een relatief hoog aantal P-zaken inzake wegverkeer. Het betreft 192 eenheden in 2019 en 134 eenheden in 2020. Het verschil tussen beide jaren is groot, maar moet in het juiste perspectief worden geplaatst, aangezien het telkens gaat over relatief lage aantallen in een veel groter geheel van ongeveer 1.370 zaken.

III. De cijfermatige doorlichting 2000-2020 (deel 1): update van de aandachtspunten, kritische ontwikkelingen en toekomstvisie

58. *Twintig jaar later.* Zoals in de inleiding werd aangegeven, was 2020 een uitgelezen moment voor een diepgaandere cijferdoorlichting binnen het Hof. Een uitgelezen moment ook om even stil te staan bij deze veel langere traditie van het Hof om aan de hand van cijfers een overzicht bij te houden van zijn werklust. Minstens vanaf het gerechtelijk jaar 1989-90 werden deze cijfers, met het oog op transparantie, ook gepubliceerd in de jaarverslagen van het Hof, zoals blijkt uit het verslag 1998. Hierbij past een woord van dank voor al diegenen die hiertoe reeds al die jaren bijdragen, meestal bovenop hun eigenlijke taak binnen het Hof.

De studie aan de hand van de cijfers in 2000 in het jaarverslag 2003 fungeerde als uitgangspunt voor de cijferdoorlichting voor 2020 en vormde aldus de uitdaging voor een update zowel van de toen vastgestelde elementen en beïnvloedingsfactoren als van de (kritische) aandachtspunten op cijfermatig-statistisch maar ook op beleidsmatig vlak.

1. Belang van precies, gedetailleerd en correct cijfermateriaal

59. *Eerste vaststelling en aandachtspunt op cijfermatig-statistisch vlak : inzicht in de jaarlijkse instroom van zaken aan de hand van voldoende precieze, gedetailleerde en correcte cijfergegevens.* Het beheersen van het totaal contentieux van het Hof van Cassatie en van de doorlooptijd ervan vereist inzicht in de jaarlijkse instroom van zaken en dit inzicht vereist op zijn beurt voldoende precieze, gedetailleerde en correcte cijfergegevens.

De nood aan cijfermatige analyse kan niet voldoende worden beklemtoond. Een groot deel van de huidige aanpak op vlak van de opvolging van de cijfers en de (maandelijkse) boordtabellen is binnen het Hof uitgebouwd en uitgewerkt door geïnteresseerde collega's en medewerkers, met bijstand van de steundienst van het Hof, die allen daardoor onvermijdelijk minder tijd aan hun gewone taken kunnen besteden. Anders dan de meeste rechtscolleges in binnen- en buitenland, beschikt het Hof thans nog niet over een afzonderlijke cel statistiek, laat staan gespecialiseerde beleidsmedewerker, die hiertoe professionele ondersteuning biedt. Die benadering wordt moeilijk houdbaar.

Deze studie toont het nut aan van een doorgedreven cijferanalyse met aandacht voor zowel het kwantitatieve als het kwalitatieve of inhoudelijke aspect, zowel in input als in output. Hierbij dient niet enkel het cassatiepercentage per kernmaterie of -rechtstak, of per instantie/hof van beroep te worden onderzocht. Fijnere opdelingen dringen zich

op die toelaten de cassatiegevoelige (sub-)materies beter te onderkennen en er mogelijk op te anticiperen en die ook toelaten preciezere gegevens te hebben over deelaspecten of materies waarover regelmatig vragen worden gesteld vanuit Europese of federale hoek (zoals een verder onderscheid binnen de procedures onttrekking, de procedures jeugdbescherming, de Europese wetgeving, etc.).

Naast een meer professionele ondersteuning is er ook verhoogde aandacht nodig voor de kwaliteit van de cijfergegevens. Correcte cijfergegevens zijn vandaag immers het werk van vele handen. Kleine vergissingen (zoals onjuiste inschrijvingen op een rol) kunnen verregaande gevolgen hebben. Het spreekt voor zich dat die vergissingen moeten worden voorkomen, bv. aan de hand van knipperlicht-controles, of moeten kunnen geregulariseerd worden. Dit is een bijkomend belangrijk aandachtspunt voor de toekomst. Een uitgebouwde cel statistiek zou de kwaliteit van de cijfergegevens waarop het Hof zijn onderzoek baseert, kunnen versterken en naar de toekomst toe verder kunnen verfijnen.

60. *Tweede aandachtspunt op cijfermatig-statistisch vlak: autonomie van de cassatiecategorieën.* De specifieke bevoegdheden en taak van het Hof van Cassatie (rechtsvormend en corrigerend, *supra*) vereist dat met die eigenheid ook rekening wordt gehouden bij de indeling van de aan het Hof voorgelegde zaken in statistische categorieën. Die eigenheid betreft onder meer de specifieke taak van de cassatierechter (in civiele zaken) die beperkt is tot een beoordeling van de door de eiser geformuleerde cassatiemiddelen. Zoals reeds aangeven, heeft dit tot gevolg dat een aansprakelijkheidsgeschil voor de bodemrechter, voor de cassatierechter bijvoorbeeld kan worden herleid tot een rechtsvraag over het taalgebruik, de internationaal bevoegde rechter of nog over de verjaring of regelmatigheid van de zetelsamenstelling.

Kortom, de indeling van de zaken in categorieën voor het Hof heeft een ander uitgangspunt dan de indelingen, gehanteerd door de andere hoven en rechtbanken het geval is, wat een autonome benadering vraagt. Ook vanuit rechtsvergelijkend en doctrine-perspectief is die autonome benadering essentieel. De evolutie in de verhouding tussen de rechtsvormende en de “disciplinaire” taak is geen gegeven beperkt tot het Belgische Hof van Cassatie, maar is een ruimer gegeven, waarbij deze interne evolutie moet kunnen worden vergeleken met wat bij de buitenlandse hoogste rechterlijke instanties gebeurt. De evolutie in die verhouding in de laatste twee decennia zoals deze uit de studie blijkt, toont dit meteen ook aan.

61. *Belang van een doorgedreven cijferanalyse.* Het spreekt voor zich dat precieze cijfers het Hof moeten helpen om de instroom aan zaken beter onder controle te houden en de ondersteuning hieraan aan te passen, zonder op enigerlei wijze afbreuk te doen aan de kwaliteit van de arresten. Waar het Hof van Cassatie een transversale benadering door zijn magistraten prioritair stelt, is het wel duidelijk dat bij grotere diversificatie of specialisatie van de voorgelegde rechtsvragen, een verdere specialisatie van de professionele ondersteuning door de referendarissen zich opdringt.

Een doorgedreven cijferanalyse kan ook schommelingen aantonen in de aanvoer van bepaalde “soorten” zaken, wat de toegankelijkheid van het cassatieberoep op een andere manier in het gedrang kan brengen. Ook die schommelingen geven stof tot

nadenken. Wat immers, zo vastgesteld wordt dat bepaalde categorieën van rechtszoekenden of van rechtszaken niet meer op het Hof geraken of de aanvoer sterk vermindert? Wat wanneer de (te) lange doorlooptijden deze toegankelijkheid in het gedrang brengen?

Het is de taak van het Hof van Cassatie dit vast te stellen en te signaleren, onverminderd zijn bijdrage in de zoektocht naar de oorzaken, en om deze cijfergegevens nauwgezet op te volgen en te controleren.

2. Actualisering van de factoren die een impact hebben op de instroom voor het Hof

62. Een update van de beïnvloedingsfactoren op de instroom. De ruime tot nagenoeg vrije toegang tot het cassatieberoep kenmerkt ons Belgisch rechtssysteem. Van filters is, zoals eerder uiteengezet, maar beperkt sprake (via de balie of via het attest). Dit impliceert meteen ook dat het Hof geen impact heeft op de instroom van zaken en dat met bijzondere belangstelling wordt gekeken naar welke externe factoren die instroom beïnvloeden en naar de evolutie die deze instroom in twee decennia heeft ondergaan.

De factoren die de instroom van zaken voor het Hof beïnvloeden en die reeds in het jaarverslag 1998 werden opgesomd (*supra*), blijken nog steeds relevant, maar met een aantal nuanceringen en toevoegingen, die hierna aan bod komen.

63. Geen parallellisme met de (dalende) instroom voor de bodemrechters. Het jaarverslag 1998 verwees als eerste factor voor de beïnvloeding van het aantal zaken voor het Hof naar de instroom van het aantal zaken voor de bodemgerechten.

Uit het thans gevoerde onderzoek blijkt enige nuance: de evolutie van de instroom aan zaken voor het Hof loopt niet steeds parallel met de evolutie van de instroom van de zaken voor de bodemrechters. Zoals uit de statistieken blijkt, werd in 2000 nog een permanente en exponentiële aangroei van de zaken voor de bodemrechters vastgesteld die vooral in (de tweede helft van) het laatste decennium grotendeels is stilgevallen of minstens zwaar vertraagd⁶⁸. De vermindering van het aantal zaken voor de bodemgerechten lijkt echter veel minder door te werken op de input in cassatie die, afgezien van de specifieke piekmomenten (die in de studie werden geduid), eerder een constante lijn vertoont (met opnieuw een stijging in 2021). Deze evoluties verdienen verdere studie.

De instroom aan zaken voor de bodemgerechten heeft uiteraard nog steeds een invloed op de instroom aan zaken voor het Hof, maar wel is ondertussen gebleken dat de correlatie tussen de input voor de bodemrechters en deze voor de cassatierechter minder constant is dan soms wordt verondersteld. Dit is overduidelijk voor de fiscale zaken voor het Hof waar zich een hogere instroom aftekende in verhouding tot de fiscale instroom voor de hoven van beroep (verhouding van 1 tot 7,73 in 2020, *supra*). Bovendien werd vastgesteld dat wat de globale instroom betreft in 2020 percentsgewijs vaker een cassatieberoep wordt aangewend tegen arresten dan voorheen het geval was in 2015 (*supra*). De familierechtelijke zaken daalden dan

⁶⁸ <https://justitie.belgium.be/sites/default/files/jic-nl-2015-2019.pdf>.

weer. Kortom, ook bij een verminderde input van zaken voor de bodemrechters vaart de input voor het Hof soms een aparte koers.

64. *Verontrustende dalingen in “specifieke” sectoren. Buitengerechtelijke afwikkeling of probleem van toegankelijkheid?* Nieuw zijn bepaalde opvallende wijzigingen. In de thans uitgevoerde studie worden mogelijks verontrustende dalingen vastgesteld in bepaalde contentieux, zoals het sociaal recht en sociale zekerheidsrecht, het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht en het familierecht. Maar ook andere sectoren kennen opmerkelijk beperkte aantallen, zoals bijvoorbeeld inzake intellectuele rechten. Verder onderzoek zal moeten uitwijzen of de daling van het aantal cassatieberoepen in deze materies inderdaad van structurele, dan wel eerder van toevallige aard is. Nagegaan moet worden of factoren als regeling buiten de rechtbank (“*dejudicialisation*”), dan wel bemiddeling of de blijvende saisine in familie zaken hierin een rol spelen, dan wel of het toch eerder een probleem van toegankelijkheid tot het Hof (en desgevallend ook tot de bodemrechter) betreft. Dit laatste roept in ieder geval verontrustende vragen op die voor verder grondig onderzoek in aanmerking komen. Hierbij zal niet kunnen worden ontkend dat de toegenomen kosten om een juridische procedure te voeren (zoals de invoering van de rechtsplegingsvergoeding, de invoering van de btw op de erelonen van advocaten en de verhoging van de rolrechten) een impact hebben op de instroom van zaken voor de lagere hoven en rechtbanken én bijgevolg ook voor het Hof in welbepaalde materies.

65. *Onregelmatige instroom inzake de “disciplinaire” taak van het Hof van Cassatie inzake onttrekking en wraking.* Uit de studie komt duidelijk tot uiting dat een bijkomende factor zorgt voor een afwijkende instroom. De specifieke disciplinaire taak van het Hof inzake zowel de procedures onttrekking van de zaak aan de rechter als inzake wraking confronteert het Hof immers met een bijkomende aanvoer van – een soms omvangrijk pakket aan – zaken, die, gelet op hun prioritair karakter, een herschikking van de behandeling van de andere zaken noodzakelijk maakt. Dit blijft doorgaans beheersbaar maar vertroebelt de cijfers en de gewone afhandeling, aangezien met name de opflakeringen inzake onttrekkingsprocedures zich volkomen onaangekondigd aandienen. Zo variëren de jaaraantallen van een gemiddelde van 10 tot 30 zaken tot pieken boven de 150 zaken. Het aantal wrakingsprocedures blijft doorheen de jaren veeleer constant tussen de 20 tot 30 op jaarbasis maar met een stijgende lijn in het laatste decennium tegenover het vorige decennium (gemiddeld toen nog 20 op jaarbasis). Een en ander bemoeilijkt onmiskenbaar het beheersen van de “flux”.

66. *Blijvende beïnvloedingsfactoren van de aanvoer van cassatieberoepen.* Er moet worden vastgesteld dat ook de andere reeds in 1998 en 1999 vastgestelde factoren, met name de vastgeroeste opvatting dat het Hof een derde aanleg uitmaakt, de gewijzigde samenleving, de wetsinflatie, de vele proceduremogelijkheden via de rechtsmiddelen, gekoppeld aan wetwijzigingen die het gezag van de beslissingen van de bodemrechters verzwakken en de uitholling van het uitzonderlijk karakter van het cassatieberoep als buitengewoon rechtsmiddel, de aanvoer van de cassatieberoepen blijven beïnvloeden.

67. *Wetsinflatie als blijvende verklarende factor.* In de laatste 20 jaar komt vooral de wetsinflatie op de voorgrond als verklarende factor. Wetwijzigingen allerhande hebben inderdaad vaak een belangrijke impact op de werkzaamheden en werklast van

het Hof, zowel wat betreft de jaarlijkse instroom aan nieuwe zaken, als wat betreft de inhoud van de cassatieberoepen:

- Diverse wetswijzigingen inzake straf- en strafprocesrecht in de periode 2000-2010 leidden in de periode 2007-2014 tot een significante stijging van het aantal penale cassatieberoepen, op een ogenblik dat de instroom van penale cassatieberoepen door reeds eerder doorgevoerde wetswijzigingen sowieso al vrij hoog was, met onvermijdelijk een stijging van de globale werklast van het Hof tot gevolg. De plotse toestroom aan P-zaken was zo omvangrijk dat het functioneren van het Hof in het gedrang kwam, in het bijzonder zijn vermogen om binnen een redelijke termijn uitspraak te doen over de voorgelegde zaken. Zoals uiteengezet, zag de wetgever zich uiteindelijk ertoe genoopt om in 2015 de cassatieprocedure in strafzaken te hervormen, door nieuwe wettelijke filters voor de toegang tot het Hof in strafzaken te creëren, en om in 2016 de mogelijkheden tot onmiddellijk cassatieberoep in strafzaken te beperken. Laatstgenoemde wijzigingen misten hun doel niet. Vanaf 2015 stabiliseerde het aantal penale cassatieberoepen gestaag, tot een meer “verwerkbaar” niveau van ongeveer 1.350 eenheden per jaar.

Verontrustend is evenwel dat het aantal penale cassatieberoepen in 2021 terug steil is gestegen en de invloed van de ingevoerde wettelijke filters, alvast voor wat 2021 betreft, lijkt te worden teniet gedaan (*supra*).

- De regelzucht waardoor het fiscaal recht zich laat kenmerken, in combinatie met het ontbreken van gedegen wettelijke filters voor toegang tot het Hof in fiscale zaken, heeft in de periode 2000-2020 geleid tot meer dan een verdrievoudiging van het aantal fiscale cassatieberoepen dat jaarlijks op de griffie van het Hof wordt ingediend. Het hoeft niet te verwonderen dat de jaarlijkse instroom aan fiscale zaken voor het Hof dan ook vrij hoog is in vergelijking met de jaarlijkse instroom aan fiscale zaken voor de hoven van beroep: een niet onaanzienlijk deel van de fiscale arresten die door de hoven van beroep worden geveld, leidt tot een cassatieberoep.
- De Potpourri-wetten tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek leidden in de periode 2015-2020 dan wel tot een afname van het aantal dossiers dat jaarlijks aan de hoven van beroep en arbeidshoven wordt voorgelegd, maar tegelijk hebben zij geleid tot een toename van het aantal cassatieberoepen in de sfeer van het gerechtelijk recht, met als gevolg dat de daling van de instroom voor de hoven van beroep en arbeidshoven zich niet navenant laat voelen in de instroom van zaken voor het Hof. Het aantal zaken gerechtelijk recht lag in 2020 vier maal hoger dan in 2000.

68. *Blijvende invloed van wetswijzigingen, maar recente evolutie naar meer rechtsvraag-oplossingsgerichte middelen.* Wetswijzigingen geven aanleiding tot tal van principiële vragen, waarover het Hof dient te oordelen. Des te omvangrijker een wetswijziging, des te omvangrijker het aantal interpretatievragen dat vroeg of laat voor het Hof rijst. Uit het onderzoek, meer bepaald uit een onderzoek van de aangevoerde cassatiemiddelen in civiele zaken, blijkt dat, in tegenstelling tot de mogelijke perceptie, het Hof in het merendeel van de gevallen wordt gevraagd om een rechtsvraag te beslechten. Het aantal zaken waarin het Hof wordt gevraagd om ‘disciplinair’ op te treden, maakt immers een beperkter volume uit van de werklast

van het Hof dan voorheen en lijkt te wijzen op een evolutie naar meer rechtsvraagoplossende middelen. Verder onderzoek dringt zich hier op, maar dit heeft evident ook een invloed op de complexiteit.

69. *Verruimde invloed van wetswijzigingen.* Bovendien illustreert dit onderzoek het belang van een onderzoek naar de impact van wetswijzigingen op de werklast van *alle* actoren. Vaak geven wetswijzigingen (vb. het optrekken van de aanleggrens) immers aanleiding tot interne verschuivingen binnen de rechtsmachten. Daarbij kan de vermindering van de werklast voor het ene gerecht leiden tot een inflatie aan zaken voor het andere gerecht. Ook dit heeft zijn invloed op de toevoer van zaken voor het Hof van Cassatie.

70. *Verhoogde complexiteit door de meerlagige rechtsorde.* Voor een correcte inschatting van de impact van deze wetsinflatie, moet bovendien rekening worden gehouden met het meerlagige karakter van de rechtsorde: steeds vaker is regelgeving een complex samenspel van nationale – soms snel wijzigende – bepalingen (zowel federale wetbepalingen als normering van de gewesten en gemeenschappen) met bepalingen van grondwettelijk recht, Europees recht en internationaal recht. Daarbij laat ook de invloed van de rechtspraak van het Grondwettelijk Hof, het Hof van Justitie van de Europese Unie en het Europees Hof voor de Rechten van de Mens zich sterk voelen. Die Belgische en internationale rechtspraak geeft aanleiding tot nieuwe discussies en een nieuw soort contentieux voor het Hof, onverminderd de langere duur van de rechtspleging.

Een meer systematische impact-analyse van wetswijzigingen, niet alleen op nationaal maar ook op Europees en internationaal vlak, en van de rechtspraak van andere hoogste gerechtshoven op de werking van het Hof is dan ook zeker nuttig en een aanzet hiertoe is hier gegeven.

71. *Impact van recente wetswijzigingen.* Een aantal zeer omvangrijke wetswijzigingen die de laatste jaren is doorgevoerd (inzake het goederenrecht, het bewijsrecht, het familiaal vermogensrecht, strafuitvoering, etc.) alsook de fundamentele wetswijzigingen die nog nakend zijn (inzake het verbintenissenrecht, het bijzondere overeenkomstenrecht, onrechtmatige daad, het strafrecht en strafprocesrecht, etc.) vormen uitdagingen voor het Hof. Het Hof wenst er bij de wetgever dan ook op aan te dringen om in het kader van eventuele toekomstige wetswijzigingen voldoende oog te hebben voor de impact van deze wetswijzigingen op de rechterlijke orde en op het Hof in het bijzonder en desgevallend, in de mate van het nodige, de nodige begeleidende maatregelen te nemen.

72. *Is een grotere regulering van de toegang tot het Hof nog te vermijden?* De toegankelijkheid van het cassatieberoep in België is erg ruim en aan weinig zogenaamde filters onderworpen, wat in andere landen doorgaans wel het geval is. Het standpunt en de voorkeur van het Hof om de poort zo lang mogelijk zo wijd mogelijk open te houden, komt steeds meer in het gedrang. Reeds in het overzicht in het jaarverslag 2003 werd een aantal reguleringsmechanismen in een rechtsvergelijkend perspectief besproken⁶⁹. Nuttig is om deze studie te actualiseren

⁶⁹ Rapport annuel de la Cour de Cassation de Belgique 2003-II – Jaarverslag van het Hof van Cassatie van België 2003-II, p. 286, te raadplegen via https://hofvancassatie.be/pdf/Jaarverslag_2003.pdf.

aan de hand van de meer recente ervaringen uit het buitenland en de reflectie in dit verband opnieuw op te nemen.

Hoger is reeds aangehaald dat de onvoldoende gefilterde toegang tot het Hof in sommige materies lijkt te leiden tot hoge opflakkingen van het aantal instromende zaken, die uitdagingen stellen in termen van beheersbaarheid en hun gevolgen laten voelen in de doorlooptijd van de zaken of in de werkvoorraad van het Hof. Dit is met name het geval in fiscale zaken, waar de werklast disproportioneel toeneemt in de loop van de jaren, vooral door het groot aantal ongefundeerde cassatieberoepen. Opvallend in deze context is dat het aantal cassatieberoepen dat door fiscale administraties wordt neergelegd, zeer sterk is gestegen. Het is in het licht daarvan dat het Hof er reeds herhaaldelijk voor heeft gepleit om de tussenkomst van een advocaat bij het Hof, zowel voor de fiscus als voor de belastingplichtige, verplicht te maken.

73. *Met en is weten.* De cijfermatige analyse over twee decennia geeft stof tot nadenken, niet enkel met betrekking tot een aantal kritische aandachtspunten, de noodzakelijke professionalisering van het cijfermateriaal en de vastgestelde autonomie van categorieën. Daarnaast zijn ook bepaalde vaststellingen gedaan die het Hof niet onverschillig mogen laten: sommige dalende maar ook stijgende cijfers zijn verontrustend en het verband met sommige maatschappelijke evoluties (zoals buitengerechtelijke regeling van zaken) is onvoldoende duidelijk en verdient verder onderzoek en debat, ook over de toegankelijkheid van de rechtsmiddelen. De mogelijke beïnvloedingsfactoren evolueren en maken in ieder geval zowel de afhandeling als de beoordeling complexer. Hernieuwde vragen omtrent de regulering van de cassatietoegang zijn aan de orde.

Een accurate cijferanalyse van zowel de instroom als de uitstroom van de zaken van het Hof van Cassatie wordt steeds belangrijker. “Met en is weten”. Deze studie vormt een eerste aanzet van een onderzoek dat de volgende jaren, hopenlijk met de hulp van gespecialiseerde data-analyse, kan en moet worden verder gezet.

Beatrijs Deconinck
Eerste voorzitter bij het Hof van Cassatie

Ilse Couwenberg
Raadsheer bij het Hof van Cassatie

Floris Parrein
Referendaris bij het Hof van Cassatie

Pieter Brulez
Referendaris bij het Hof van Cassatie

Aysu Bayrak
*Attaché Managementondersteuning bij de
Steundiens van het Hof van Cassatie*

Rol van de referendaris

Algemeen

De Wet van 6 mei 1997 strekkende tot de bespoediging van de procedure voor het Hof van Cassatie voorzag het Hof van een kader van referendarissen. Het statuut van die referendarissen maakt het voorwerp uit van verschillende bepalingen die in het Gerechtelijk Wetboek werden opgenomen.

Krachtens artikel 135*bis*, derde lid, Gerechtelijk Wetboek bereidden de referendarissen het werk van de raadsheren en de leden van het parket voor, dragen zij bij aan de werkzaamheden in verband met de documentatie en werken zij mee aan de vertaling en de publicatie van de arresten alsook aan het in overeenstemming brengen van de Franse en Nederlandste tekst. In de praktijk stellen de referendarissen in een deel van de (voornamelijk civiele en fiscale) zaken, onder toezicht van de raadsheer-verslaggever respectievelijk advocaat-generaal, een juridische studie op, waarin zij telkens de rechtsvragen die in het dossier aan de orde zijn, rechtstheoretisch en grondig gedocumenteerd uitspitten.

Om tot referendaris bij het Hof van Cassatie te worden benoemd, moet men 25 jaar oud en doctor, master of licentiaat in de rechten zijn (art. 259*duodecies* Ger.W.).

De referendarissen bij het Hof van Cassatie kunnen slechts worden benoemd nadat zij zijn geslaagd voor een vergelijkend examen, dat enigzins vergelijkbaar is met het examen van beroepsbekwaamheid voor magistraten bedoeld in artikel 259*bis*-9 Gerechtelijk Wetboek. Het examen dat toegang verleent tot de functie van referendarissen bestaat uit twee schriftelijke proeven, gevolgd door een mondelinge proef en een taalexamen. De wetgever heeft de aanwerving van de referendarissen en de organisatie van het vergelijkend examen rechtstreeks aan het Hof toevertrouwd (art. 259*duodecies* Ger.W.).

De referendarissen bij het Hof worden op proef benoemd. Gedurende drie jaar toetst het Hof de praktische vaardigheden van de referendaris. De referendaris is slechts na een stage van drie jaar definitief benoemd, tenzij de Koning, op voorstel van de eerste voorzitter of de procureur-generaal, anders beslist (art. 259*terdecies* Ger.W.).

Het veeleisende examen en de driejarige stage staan aldus waarborg voor de objectieve aanwerving van deze hooggekwalificeerde medewerkers.

De eerste voorzitter van het Hof van Cassatie en de procureur-generaal bij het Hof wijzen in onderlinge overeenstemming de referendarissen aan die onder het gezag van de ene en die onder het gezag van de andere komen te staan.

Net als de referendarissen van de andere hoogste rechtscolleges van het land, zoals het Grondwettelijk Hof en de Raad van State, genieten de referendarissen bij het Hof een statuut dat heel nauw aanleunt bij het statuut van een magistraat. Zij genieten het voorrecht van rechtsmacht (art. 479 en 483 W.Sv.), zij worden vergoed volgens de barema's die gelden voor magistraten (art. 365*bis* Ger.W.) en zij zijn onderworpen aan dezelfde onverenigbaarheden, zowel wat de cumul van functies (art. 299*bis* Ger.W.) als bloed- en aanverwantschap (artt. 302 en 304 Ger.W.) betreft. Zij zijn tevens onderworpen aan de verlof- en afwezigheidsregeling voor magistraten (artt. 331 tot 333 Ger.W.). Net zoals de magistraten, maken zij het voorwerp uit van een

installatie door het Hof (art. 288 Ger.W.), waarbij zij de eed afleggen (art. 289 Ger.W.).

Krachtens artikel 135*bis*, eerste lid, Gerechtelijk Wetboek bestaat het kader van referendarissen bij het Hof uit ten minste vijf en ten hoogste dertig referendarissen. Hun aantal wordt door de minister van Justitie bepaald. In 2021 telt het kader van de referendarissen bij het Hof 15 referendarissen, waarvan 10 Nederlandstalig en 5 Franstalig. Een uitbreiding van het bestaande kader met 4 bijkomende plaatsen wordt in het vooruitzicht gesteld¹.

Enkele belangwekkende studies

In deze rubriek worden, ter illustratie van de belangrijke ondersteunende taak van de referendarissen, drie belangwekkende studies van referendarissen weergegeven. Deze studies bevatten een persoonlijke analyse door de referendaris van een welbepaalde juridische problematiek. Zij weerspiegelen de mening van het Hof niet en binden het Hof dan ook niet.

Moet een brandverzekeraar ook dekking verlenen aan de mede-eigenaar van een verzekerd goed, waarvoor een andere mede-eigenaar een brandverzekeringsovereenkomst sloot?

Studie referendaris S. Guiliams

1. Deze studie behandelt de vraag of, wanneer één van de mede-eigenaars van een onroerend goed een brandverzekering afsluit voor het gehele onroerend goed, zonder deelname van de andere mede-eigenaars, de brandverzekeraar, in geval van schade aan het onroerend goed die onder de dekking van de brandverzekeringspolis valt, ook dekking moet verlenen voor de schade die door de andere mede-eigenaars wordt geleden.

Eenzijds zou kunnen worden verdedigd dat, vermits de omvang van de verzekeringsprestatie de door de verzekeringnemers geleden schade niet te boven mag gaan en de overige mede-eigenaars niet als verzekerden kunnen worden beschouwd, de brandverzekeraar maar gehouden is tot tussenkomst voor dat deel van de totale schade dat door de mede-eigenaar-verzekeringnemer werd geleden.

Anderzijds zou kunnen worden verdedigd dat een brandverzekeringsovereenkomst waarbij een gebouw in zijn geheel wordt verzekerd en waarbij de daarmee corresponderende premie wordt berekend op de waarde van het gehele gebouw, tot daarmee overeenstemmende verzekeringsprestaties van de verzekeraar leidt. De redenering luidt dan dat de brandverzekeraar geen andere bedoeling had dan het gebouw in zijn geheel te verzekeren en desgevallend ook verzekeringsprestaties moet leveren aan de eventuele mede-eigenaars van het gebouw.

2. Met betrekking tot voormelde problematiek oordeelde het Hof in twee arresten in lijn met eerstgenoemde visie². In beide arresten werd beslist dat uit artikel 1, B, a),

¹ Zie pag. 20 en 33 van dit jaarverslag.

² Cass. 4 februari 2013, AC 2013, 328; Cass. 25 april 2013, AC 2013, 1000.

WLVO en de artikelen 1165 en 1122 oud Burgerlijk Wetboek (wat het eerste precedent betreft) en artikel 39, eerste lid, WLVO en artikel 1165 oud Burgerlijk Wetboek (wat het tweede precedent betreft) volgt dat de brandverzekering die een mede-eigenaar van een onverdeeld goed in eigen naam heeft gesloten, in de regel slechts zijn aandeel in de eigendom dekt en niet strekt ten voordele van de overige mede-eigenaars, tenzij uit de verzekering blijkt dat de verzekeringnemer voor hun rekening heeft gehandeld.

In het arrest van 4 februari 2013 oordeelde het Hof vervolgens dat *“het arrest, dat beslist dat “de [mede-eigenaar-verzekeringnemer] beweert, zonder te worden tegengesproken, dat hij de litigieuze verzekering heeft gesloten in onderlinge overeenstemming met [een andere mede-eigenaar]” en daaruit afleidt dat de [brandverzekeraar] aan laatstgenoemde dekking verschuldigd is, artikel 1122 BW schendt”*.

In het arrest van 25 april 2013 oordeelde het Hof vervolgens dat uit de vermeldingen van het arrest niet volgt dat de verzekeringnemer heeft gehandeld voor rekening van de andere mede-eigenaar(s). Het arrest dat de verzekeraar in dat geval veroordeelt om aan de verweerder een vergoeding te betalen tot herstel van de gehele brandschade, breidt het voordeel van de verzekeringsovereenkomst uit naar een derde bij die overeenkomst, kent een vergoeding toe die hoger is dan de schade van de verweerder en schendt bijgevolg artikel 1165 oud Burgerlijk Wetboek en de artikelen 1, B, a), en 39 WLVO.

3. Voormelde rechtspraak of beter, de gevolgen ervan, worden in bepaalde rechtsleer bekritiseerd³. Wanneer een mede-eigenaar van een onverdeeld onroerend goed een verzekeringsovereenkomst afsluit met betrekking tot het volledige goed en premies betaalt die de waarde van het volledige goed betreffen, meent die rechtsleer dat niet alleen de verzekeringnemer, maar ook de verzekeraar is opgetreden voor rekening van de overige mede-eigenaars en de verzekeraar ingeval van een schadegeval bijgevolg gehouden is tot integrale vergoeding van de schade aan het goed⁴. Mocht dit niet het

³ Zie o.m. J. DANDOY, “Intérêt d’assurance, principe indemnitaire et notion d’assuré: des éléments fondamentaux du contrat parfois négligés”, *For. Ass.* 2015, 93 (“*La Cour de cassation a prononcé deux arrêts remarquables en 2013 (...) Les conséquences de ces décisions sont surprenantes, voire choquantes (...) Des avertissements ont même été divulgués pour rappeler aux professionnels concernés d’attirer l’attention sur ce type de situation aux conséquences désastreuses. Il est peut fréquent que des décisions provoquent de tels remous tant le ‘bon sens’ semble avoir été bafoué*”); D. GOUZEE, “Assurance incendie et indivision post communautaire” (noot onder Cass. 25 april 2013), *RGAR* 2013, nr. 15021, 3verso (“*La solution est tellement choquante sur le plan du bon sens et de l’équité que de légitimes questions méritent d’être posées*”); N. SCHMITZ, “A quelles conditions les copropriétaires indivis d’un bien assuré contre l’incendie bénéficient-ils de la qualité d’assuré?” (noot onder Cass. 25 april 2013), *JLMB* 2014, 863 (“*N’existe-t-il alors aucune manière de corriger les injustices auxquelles conduit l’application de la règle par la Cour dans les deux arrêts reproduits ci-dessus?*”).

⁴ D. GOUZEE, “Assurance incendie et indivision post communautaire”, *RGAR* 2013, nr. 15021, 4recto (“*S’il est admissible, pour protéger une partie que n’est pas à la cause, qu’un copropriétaire, agissant seul, ne puisse obtenir que l’indemnisation de ses propres droits, il serait par contre, à mon humble avis, contraire à l’article 1165 et au principe d’exécution de bonne foi de considérer qu’il n’était pas de la commune intention des parties de couvrir l’intégralité de l’immeuble*”); N. SCHMITZ, “A quelles conditions les copropriétaires indivis d’un bien assuré contre l’incendie bénéficient-ils de la qualité d’assuré?”, *JLMB* 2014, 860 (“*Il eut sans doute été plus simple et tout aussi correct, à notre avis, de considérer, par le biais d’une fiction, que le copropriétaire qui fait couvrir l’immeuble à concurrence de sa valeur intégrale assure, dans le cadre d’une assurance pour compte, l’intérêt des autres copropriétaires.*”).

geval zijn, dan zou de verzekeraar premies ontvangen die zijn berekend op de volledige waarde van het goed, terwijl hij in geval van schade slechts tot vergoeding van een deel ervan gehouden is⁵, wat niet zou stroken met de door hem aangegeane prestatie. Uit het feit dat de verzekeraar een gebouw tegen zijn gehele waarde verzekert, zou dan ook volgen dat hij zich ertoe verbindt om in geval van schade voor de gehele waarde tussen te komen⁶. Het feit dat het goed in mede-eigendom aan meerdere eigenaars toebehoort, zou geen element zijn dat het door de verzekeraar gedekte (eenvoudige) risico voor brand verzwaart⁷. De omstandigheid dat een verzekeringnemer zich naar aanleiding van een schadegeval niet mag verrijken, zou evenmin tot gevolg hebben dat de door de verzekeraar aangegeane prestatie moet worden verminderd, wel dat de verzekeraar ten aanzien van iedere mede-eigenaar slechts in evenredigheid tot hun aandeel in de eigendom moet presteren⁸.

4. Deze kritiek gaat uit van de veronderstelling dat in de brandverzekeringsovereenkomst een vermoed/objectief beding ten gunste van een derde is opgenomen, in die zin dat uit het feit dat de partijen een brandverzekering met betrekking tot het gehele goed hebben afgesloten en de te betalen premies daarenboven op de gehele waarde ervan zijn berekend, zou moeten worden afgeleid dat niet alleen de verzekeringnemer, maar ook de verzekeraar is opgetreden voor rekening van de overige mede-eigenaars.

Outre qu'elle aurait permis de couper court aux difficultés d'interprétation de l'intention du preneur d'assurance, cette présomption se serait révélée plus cohérente au regard de l'esprit de l'article 5 de la loi du 11 juin 1874 dont semble s'être inspiré la Cour"); N. SCHMITZ, "De l'incidence du régime matrimonial sur la qualité d'assuré pour compte en assurance incendie. À propos de ce que l'arrêt de la Cour de cassation du 23 mai 2016 ne dit pas", *JLMB* 2016, 1993 ("Il semble donc que l'assurance incendie souscrite par un des époux, au titre de la gestion concurrente du patrimoine commun, pour couvrir l'immeuble commun, bénéficiera automatiquement à l'autre conjoint même si, au moment du sinistre, il ne vit plus au foyer du preneur. La solution paraît d'autant plus justifiée que l'assureur a perçu, au cours de l'exécution du contrat d'assurance, une prime calculée sur la valeur intégrale de l'immeuble assuré").

⁵ In dezelfde zin: N. SCHMITZ, "A quelles conditions les copropriétaires indivis d'un bien assuré contre l'incendie bénéficient-ils de la qualité d'assuré?", *JLMB* 2014, 861.

⁶ J. DANDOY, "Intérêt d'assurance, principe indemnitaire et notion d'assuré: des éléments fondamentaux du contrat parfois négligés", *For. Ass.* 2015, 93 ("On peut imaginer que l'intention réelle des parties était de couvrir la totalité du bâtiment").

⁷ Zie impliciet in dezelfde zin J. DANDOY, "Intérêt d'assurance, principe indemnitaire et notion d'assuré: des éléments fondamentaux du contrat parfois négligés", *For. Ass.* 2015, 93 ("L'assureur a accepté la conclusion du contrat après avoir reçu vraisemblablement toutes les informations nécessaires pour une appréciation correcte du risque. La prime a été calculé et payée sur la base de la valeur totale du bâtiment et du contenu"). Zie ook N. SCHMITZ, "A quelles conditions les copropriétaires indivis d'un bien assuré contre l'incendie bénéficient-ils de la qualité d'assuré?", *JLMB* 2014, 862 ("à supposer que la qualité de copropriétaire constitue, pour l'assureur, un élément d'appréciation du risque – ce qui est discutable (...)"). Dit is niet (noodzakelijk) het geval in het kader van een aansprakelijkheidsverzekering.

⁸ Zie N. SCHMITZ, "A quelles conditions les copropriétaires indivis d'un bien assuré contre l'incendie bénéficient-ils de la qualité d'assuré?", *JLMB* 2014, 859 ("Le copropriétaire ne peut légitimement percevoir, en cas de sinistre, une indemnité d'un montant qui excéderait son « dommage d'assurance », lequel doit être limité à la perte de la valeur économique de son intérêt d'assurance, c'est-à-dire, concrètement, à l'étendue de son droit de propriété").

Cf. Cass. 4 december 2014, AC 2014, 2816 ("Au sens de cette disposition, lorsqu'une police d'assurance souscrite par l'association des copropriétaires d'un immeuble couvre tous dégâts des eaux survenant dans cet immeuble, chaque copropriétaire a, en cas de sinistre, la qualité d'assuré pour ce qui concerne son lot; il ne l'a en revanche pas à l'égard du lot sinistré de chaque copropriétaire").

5. Het bestaan van een objectief beding ten gunste van een derde is volgens auteur Carette, die zijn proefschrift aan het beding ten gunste van een derde wijdde, op zich niet ondenkbaar⁹ en dit op grond van de aanvullende werking van de goede trouw (artikel 1135 oud Burgerlijk Wetboek)¹⁰.

6. De veronderstelling van een dergelijk vermoed derdenbeding ligt in lijn met de evolutie van een subjectieve naar een objectieve invulling van het verzekeraar belang die auteur Sagaert schetst¹¹. Het verzekeraar belang, notie die een verzekering van een weddenschap onderscheidt¹², is het belang dat de verzekerde heeft bij het niet ontstaan van het schadegeval¹³. Volgens Sagaert staat niet langer de zorgzaamheid en solvabiliteit van de verzekeringnemer, maar wel de verzekerde eigendom, de aard van het gevaarobject en de omvang van het verzekerde risico bij de verzekeringspolis centraal¹⁴. Zo wordt volgens hem, indien de blote eigenaar de volle eigendom van de zaak heeft verzekerd, de verzekering voor het afgesplitste gedeelte dat tot het vruchtgebruik behoort, geacht te zijn afgesloten voor rekening van de vruchtgebruiker¹⁵. Het zakenrechtelijk statuut van de verzekeringsuitkering zou dus worden bepaald door het zakenrechtelijk statuut van de verzekerde zaak, ook al is dit niet uitdrukkelijk in de verzekeringspolis bedongen¹⁶. De objectieve invulling van het verzekeraar belang zou verklaren waarom de gehoudenheid van de verzekeraar in stand blijft: aan het verzekerde risico is in dat geval immers voldaan van zodra het gevaarobject onderworpen is aan het risico van verlies en komt de uitkering zakenrechtelijk toe aan de eigenaar van het oorspronkelijke object¹⁷. De objectieve invulling van het verzekeraar belang leidt tot een relativering van de contractsrelativiteit.

⁹ N. CARETTE, *Derdenbeding*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 381 (“Daarom behoeft de mogelijkheid van objectieve derdenbedingen naar Belgisch recht niet noodzakelijk radicaal en algemeen te worden uitgesloten, maar moet alleszins terughoudendheid worden bepleit. Er moeten zeer goede redenen voorhanden zijn om zonder een minstens aannemelijke wil van de partijen een derdenbeding aan te nemen (...) En binnen de strikte grenzen waar een objectief derdenbeding mogelijk is”), 382 en 384 (“Hoewel mogelijk, ligt de toepassing van objectieve derdenbedingen naar Belgisch recht niet meteen voor de hand”).

¹⁰ N. CARETTE, *Derdenbeding*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 367, 371 en 384.

¹¹ Zie hieromtrent V. SAGAERT, “De objectivering van het verzekeraar belang. De contractsrelativiteit in het verzekeringsrecht gerelativeerd” in C. VAN SCHOU BROECK, W. DEVROE, K. GEENS en J. STUYCKS (eds.), *Over grenzen. Liber amicorum H. COUSY*, Antwerpen, Intersentia, 2011, 533-547.

¹² *Ibid.*, 534.

¹³ Artikel 4 Verzekeringwet.

¹⁴ V. SAGAERT, “De objectivering van het verzekeraar belang. De contractsrelativiteit in het verzekeringsrecht gerelativeerd”, 536.

¹⁵ *Ibid.*, 538.

¹⁶ *Ibid.*, 538-539.

¹⁷ *Ibid.*, 546-547.

Het beroepsgeheim van de hulpverlener in verband met feiten van seksueel misbruik waarvan een minderjarige patiënt vermoedelijk het slachtoffer is

Studie referendaris P. Brulez

1. Rechtsvraag

1. Deze studie behandelt de vraag of, in welke mate en onder welke voorwaarden de hulpverlener die vermoedt dat zijn minderjarige patiënt het slachtoffer is van seksueel misbruik binnen de gezinscontext, gelet op artikel 458*bis* Sw., zijn beroepsgeheim kan doorbreken, door zijn vermoedens ter kennis te brengen van de procureur des Konings.

2. Om deze vraag te kunnen beantwoorden, is het noodzakelijk om een duidelijk beeld te hebben van de belangrijkste regels met betrekking tot het beroepsgeheim van hulpverleners, in het bijzonder met betrekking tot de uitzonderingen op dat beroepsgeheim.

2. Algemene principes inzake het beroepsgeheim

1. Artikel 458 Sw.

3. Het beroepsgeheim wordt nader omschreven in artikel 458 Sw. Krachtens artikel 458 Sw. worden geneesheren, heekkundigen, officieren van gezondheid, apothekers, vroedvrouwen en alle andere personen die uit hoofde van hun staat of beroep kennis dragen van geheimen die hun zijn toevertrouwd, en deze bekendmaken buiten het geval dat zij geroepen worden om in rechte (of voor een parlementaire onderzoekscommissie) getuigenis af te leggen en buiten het geval dat de wet, het decreet of de ordonnantie hen verplicht of toelaat die geheimen bekend te maken, gestraft met gevangenisstraf van een jaar tot drie jaar en een geldboete van honderd euro tot duizend euro of met een van die straffen alleen.

2. Uitzonderingen op artikel 458 Sw.

4. Het beroepsgeheim van artikel 458 Sw. is echter geenszins absoluut. Op het beroepsgeheim bestaan een aantal uitzonderingen, sommige van wettelijke oorsprong, andere van jurisprudentiële oorsprong. Enkel de voor de beantwoording van voormelde rechtsvraag belangrijkste uitzonderingen komen hieronder aan bod.

5. Een eerste reeks uitzonderingen (van wettelijke aard) blijkt uit de tekst zelf van artikel 458 Sw.:

- de houder van een beroepsgeheim *kan* de geheimen die hem werden toevertrouwd, bekendmaken in het geval hij geroepen is om te getuigen in rechte of voor een parlementaire onderzoekscommissie;
- de houder van een beroepsgeheim *moet* de geheimen die hem werden toevertrouwd, bekendmaken wanneer hij daartoe wettelijk is verplicht, bv. om strafbaarstelling wegens schuldig verzuim te vermijden (artikel 422*bis* Sw.);

6. Sinds jaar en dag verleent de rechtspraak de hulpverlener die in de uitoefening van zijn beroep kennis neemt van (vermoede) strafbare feiten, bijkomende uitzonderingen op het beroepsgeheim van artikel 458 Sw.:

- In het zgn. arrest *Verlaine* van 13 mei 1987 erkende het Hof van Cassatie het recht voor de houder van een beroepsgeheim om in geval van ‘noodtoestand’ de geheimen die hem werden toevertrouwd, bekend te maken. Aan die rechtspraak zijn een aantal duidelijke, zeer gestrengte voorwaarden verbonden. Opdat van een noodtoestand sprake zou zijn, is (1) vereist dat er een ernstig en dreigend (*i.e.* nakend of dadelijk) gevaar bestaat voor de maatschappelijke veiligheid, de fysieke of psychische integriteit van personen, de eer en goede naam van personen, etc. en (2) de houder van het beroepsgeheim van oordeel is dat hij ter vrijwaring van dat hoger belang verplicht of gerechtigd is zijn beroepsgeheim te doorbreken. De hulpverlener mag zijn beroepsgeheim slechts omwille van noodtoestand doorbreken wanneer dat (3) noodzakelijk is en (4) de enige manier om voormelde belangen te garanderen en de hulpverlener geen andere hulp kan bieden. Het doorbreken van het beroepsgeheim op basis van noodtoestand moet m.a.w. steeds een *ultimum remedium* zijn¹⁸. Het Hof van Cassatie heeft het leerstuk van noodtoestand sinds het arrest *Verlaine* herhaaldelijk bevestigd¹⁹.

Het Hof van Cassatie ontwikkelde het leerstuk van noodtoestand in de context van een hulpverlener die tijdens de uitoefening van zijn beroep kennis neemt van strafbare feiten lastens zijn patiënt²⁰. Het Hof heeft het leerstuk steeds consequent in die context (en enkel in die context) toegepast, zij het zonder dat in de door het Hof geformuleerde rechtsregel te expliciteren²¹. Dat het toepassingsgebied van het leerstuk van noodtoestand beperkt is tot het geval waarin de patiënt van de hulpverlener dader is van een misdrijf, spreekt voor zich wanneer men rekening houdt met een andere uitzondering op het beroepsgeheim van hulpverleners die het Hof van Cassatie in zijn rechtspraak heeft erkend (en die onmiddellijk hierna wordt besproken): indien de patiënt van een hulpverlener het slachtoffer is van een misdrijf, geldt het beroepsgeheim eenvoudigweg niet (althans voor zover de hulpverlener de feiten waarvan zijn patiënt het slachtoffer is, *aan de bevoegde gerechtelijke instanties* meldt) (*infra*). Aangezien het beroepsgeheim van de hulpverlener niet geldt voor feiten waarvan diens patiënt het slachtoffer is, moet

¹⁸ Cass. 13 mei 1987, AC 1987, 1203: “*Het Hof van Cassatie toetst of uit de door de feitenrechter onaantastbaar vastgestelde feiten en omstandigheden een rechtvaardigingsgrond, met name het bestaan van een noodtoestand, naar recht valt af te leiden. De noodtoestand waarop een wegens schending van het beroepsgeheim vervolgd persoon zich beroept, mag niet uitgesloten worden wanneer die persoon, gelet op de respectieve waarde van de tegen elkaar indruisende plichten en gelet op het bestaan van een ernstig en dreigend gevaar voor anderen, redenen had m te oordelen dat hem, ter vrijwaring van een hoger belang dat hij verplicht of gerechtigd was vóór alle andere te beschermen, geen andere weg openstond dan het beroepsgeheim te schenden.*”

¹⁹ Cass. 18 januari 2017, P.16.0626.F (impliciet); Cass. 22 mei 2012, AC 2012, 1353, met gelijklopende conclusie AG De Swaef (impliciet); Cass. 24 januari 2007, AC 2007, nr. 45; Cass. 13 november 2001, AC 2001, nr. 613; Cass. 28 april 1999, AC 1999, nr. 245;

²⁰ Het arrest *Verlaine* betrof een geval waarin een geneesheer de daders van een misdrijf/voortvluchtigen had behandeld en daarvan de politiediensten verwittigde.

²¹ Zie conclusie toenmalig AG De Swaef voor Cass. 22 mei 2012, AC 2012, 1353; F. BLOCKX, “Medisch beroepsgeheim en strafvervolging: laat de granaat geen boemerang worden”, *Juristenkrant* 2019, 11.

de hulpverlener die deze feiten aan de gerechtelijke instanties wenst te melden, daarvoor niet aan de gestrengere voorwaarden inzake noodtoestand voldoen.

Het precieze toepassingsgebied van dit leerstuk zorgt echter in rechtspraak en rechtsleer voor verwarring.

Sommige lagere rechtspraak past (vermoedelijk in functie van hetgeen door de partijen voor de rechter wordt aangevoerd) de leer van noodtoestand immers verkeerdelijk ook toe in gevallen waarin een hulpverlener tijdens de uitoefening van zijn beroep kennis neemt van strafbare feiten waarvan zijn patiënt het slachtoffer is²². Ook het merendeel van de rechtsleer lijkt (minstens impliciet)²³ ervan uit te gaan dat het leerstuk van noodtoestand zowel van toepassing is wanneer een hulpverlener kennis krijgt van strafbare feiten waarvan zijn patiënt dader is als wanneer een hulpverlener kennis krijgt van strafbare feiten waarvan zijn patiënt slachtoffer is²⁴. Slechts een beperkt aantal auteurs laat – conform de rechtspraak van het Hof van Cassatie – uitschijnen dat het leerstuk enkel van toepassing is in de hypothese van de patiënt-dader²⁵.

- Zoals vermeld, oordeelde het Hof van Cassatie in een arrest van 9 februari 1988 dat hoewel artikel 458 Sw., behalve als er een rechtvaardigingsgrond bestaat, de geneesheer verbiedt door het beroepsgeheim gedekte feiten bekend te maken die aanleiding kunnen geven tot de strafvervolging ten laste van de patiënt, dat verbod niet geldt voor de feiten waarvan de patiënt zelf slachtoffer is geweest²⁶. Het Hof heeft ook die regel nadien herhaaldelijk bevestigd²⁷. De door het Hof geformuleerde regel is in zeer ruime bewoordingen gesteld. De rechtsleer heeft de regel aldus geïnterpreteerd dat een hulpverlener steeds de feiten waarvan zijn patiënt het slachtoffer is mag meedelen, *zonder dat het bestaan van enige rechtvaardigingsgrond, zoals een noodtoestand, moet worden aangetoond*²⁸. Het

²² Zie o.m. het bestreden arrest in het arrest van het Hof van Cassatie van 22 mei 2012, AC 2012, 1353, met gelijkkluidende conclusie AG De Swaef, waarover Uw Hof het volgende oordeelde: “*Het is niet tegenstrijdig te oordelen dat het beroepsgeheim niet geldt voor feiten waarvoor de patiënt het slachtoffer is geweest en dat de artsen zich bovendien terecht beroepen op de noodtoestand.*” Zie ook Bergen 19 november 2008, T.Gez. 2009-10, 19, noot N. COLETTE-BASECQZ.

²³ Heel wat auteurs lijken zich niet bewust van de vraag naar het toepassingsgebied van het leerstuk van noodtoestand en gaan daar niet duidelijk op in. Zij behandelen die vraag niet in het minst, waardoor zij impliciet laten uitschijnen dat het leerstuk van toepassing is zowel in geval de patiënt de dader is als in geval de patiënt het slachtoffer is). Zie bv. T. MOREAU, « La violation du secret professionnel » in *Les infractions*, Volume 5, Brussel, Larcier, 2012, 711-712; A.-S. VERSWEYVELT en J. PUT, *Wegwijzers beroepsgeheim*, 4, *Meldrechten en meldplichten*, Brussel, Departement Welzijn, Volksgezondheid en gezin, 2018, 8.

²⁴ Advies NR 4 juli 2015, “Eerbiediging van het medisch geheim wanneer de arts verneemt dat zijn patiënt het slachtoffer was van een misdrijf”, TNR 2015, afl. 150, www.ordomedic.be; L. BOURDOUX en O. MAZY, “Secret professionnel et police: questions choisies”, *Rev.dr.pén.crim.* 2010, 142; F. DEWALLENS en T. VANSWEEVELT, *Handboek gezondheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 675-676; A.-S. VERSWEYVELT, J. PUT, e.a., *Beroepsgeheim en hulpverlening*, Brugge, die Keure, 2018, 173; T. OPGENHAFFEN, J. PUT en A. TANS, “Informatie-uitwisseling tussen artsen en hulpverleners: het beroepsgeheim als slijtzwam of bindmiddel”, *T.Gez.* 2017-18, 17.

²⁵ F. BLOCKX, *Beroepsgeheim*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 366.

²⁶ Cass. 9 februari 1988, AC 1988, 721.

²⁷ Cass. 31 oktober 2012 (P.12.0882.F), ongepubl.; Cass. 18 juni 2010 (D.09.0015.F), ongepubl.

²⁸ Zie conclusie toenmalig AG De Swaef voor Cass. 22 mei 2012, AC 2012, 1353. Zie verder o.m. H. NYS, *Geneeskunde, recht en medisch handelen*, Brussel, Story-Scientia, 2005, 552-553.

Hof heeft die ruime interpretatie ook zelf in twee relatief recente arresten van 18 juni 2010 en 31 oktober 2012 bevestigd²⁹. Wel wees de rechtsleer erop dat het een hulpverlener waarschijnlijk enkel is toegestaan zijn beroepsgeheim in het belang van zijn patiënt-slachtoffer te doorbreken, indien hij de desbetreffende feiten aan de bevoegde gerechtelijke (en eventueel tuchtrechtelijke) overheden meldt (en niet aan andere instanties)³⁰. Ook die interpretatie lijkt door het arrest van het Hof van 31 oktober 2012 te worden bevestigd³¹.

Uit de relevante arresten van het Hof van Cassatie blijkt de *ratio* achter die uitzondering niet. Sommige auteurs wijzen erop dat, vermits artikel 458 Sw. enkel in het belang van de patiënt (bescherming van de patiënt) bestaat, de hulpverlener zijn beroepsgeheim niet kan schenden wanneer hij in het belang van de patiënt informatie (met de bevoegde rechterlijke instanties) deelt³².

Dit impliceert dat een hulpverlener zich niet op deze regel kan beroepen wanneer zowel het slachtoffer als de dader zijn patiënt zijn (wat vaak het geval zal zijn bij contextuele of gezinsgerichte hulpverlening). In dat laatste geval kan de hulpverlener zijn beroepsgeheim slechts doorbreken wanneer aan de voorwaarden voor een andere rechtvaardigingsgrond (zoals noodtoestand) is voldaan³³.

De regel dat het beroepsgeheim niet geldt in een geval waarin de patiënt het slachtoffer van een misdrijf is, heeft uiteraard verregaande implicaties. Dit tot grote onvrede van sommige rechtsleer die een mogelijke aantasting van de vertrouwensrelatie tussen een hulpverlener en een patiënt-slachtoffer vreest. De

²⁹ Cass. 18 juni 2010 (D.09.0015.F), ongepubl.: “*Het medisch beroepsgeheim beschermt de vertrouwensrelatie tussen de patiënt en de arts en geldt niet voor feiten waarvan de patiënt het slachtoffer zou zijn geworden. De bestreden beslissing die eerst vaststelt dat «de (dokters V. en T.) in een brief van 6 november 2007 de confidenties van een tweedejaarsstudente geneeskunde aan de U.C.L., die beschreven waren in een niet ondertekend geschrift van 28 oktober 2008 dat door toedoen van V., de psycholoog van het meisje, bij de aanklagers was beland, ter kennis hebben gebracht van de voorzitter van de Raad van de Orde van Geneesheren van de provincie Brabant» en vervolgens oordeelt dat «de dokters V. en T. hun beroepsgeheim hebben geschonden door aan de Orde de confidenties van hun patiënt te onthullen, zonder dat blijkt dat de schending gerechtvaardigd was door een noodtoestand», schendt art. 458 Sw.*”

Cass. 31 oktober 2012 (P.12.0882.F), ongepubl.: “*Hoewel de geneesheer verplicht is om, tenzij daarvoor een rechtvaardigingsgrond bestaat, te zwijgen over het misdrijf dat zijn patiënte heeft gepleegd en dat hij bij haar behandeling heeft ontdekt, is het hem niet verboden om het gerecht in te lichten over feiten waarvan zijn patiënte zelf het slachtoffer is geworden.*” Het Hof oordeelt met andere woorden dat wanneer de patiënt dader is van een misdrijf, de geneesheer zijn beroepsgeheim enkel kan doorbreken wanneer daartoe een rechtvaardigingsgrond bestaat. De vereiste van een rechtvaardigingsgrond wordt niet gesteld in een geval waar de patiënt het slachtoffer is van een misdrijf.

³⁰ Zie conclusie toenmalig AG De Swaef voor Cass. 22 mei 2012 (P.11.1936.N), ongepubl.; H. NYS, *Geneeskunde, recht en medisch handelen*, Brussel, Story-Scientia, 2005, 552-553.

³¹ Cass. 31 oktober 2012 (P.12.0882.F), ongepubl.: “*Hoewel de geneesheer verplicht is om, tenzij daarvoor een rechtvaardigingsgrond bestaat, te zwijgen over het misdrijf dat zijn patiënte heeft gepleegd en dat hij bij haar behandeling heeft ontdekt, is het hem niet verboden om het gerecht in te lichten over feiten waarvan zijn patiënte zelf het slachtoffer is geworden.*” (eigen onderlijning)

³² F. DEWALLENS en T. VANSWEEVELT, *Handboek gezondheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 680-681.

³³ N. COLETTE-BASECQZ, “Le secret professionnel face à l’enfance maltraitée”, *Annales de droit de Louvain* 2002, 25; F. DEWALLENS en T. VANSWEEVELT, *Handboek gezondheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 598; A.-S. VERSWEYVELT, J. PUT, e.a., *Beroepsgeheim en hulpverlening*, Brugge, die Keure, 2018, 169-170; A.-S. VERSWEYVELT en J. PUT, *Wegwijzers beroepsgeheim, 4, Meldrechten en meldplichten*, Brussel, Departement Welzijn, Volksgezondheid en gezin, 2018, 12.

patiënt-slachtoffer kan immers om diverse redenen willen dat de hulpverlener zijn beroepsgeheim niet doorbreekt³⁴. Om deze reden heeft de Nationale Raad van de Orde der Geneesheren zich in haar advies nr. 4 juli 2015 uitdrukkelijk tegen de rechtspraak van het Hof van Cassatie verzet: het beroepsgeheim, dat volgens de Raad de vertrouwensrelatie tussen de geneesheer en de patiënt moet beschermen, verzet zich er tegen dat de geneesheer strafbare feiten bekend maakt, ook wanneer zijn patiënt het slachtoffer is van een misdrijf³⁵. Deze kritiek mist m.i. doel. De vertrouwensrelatie tussen een hulpverlener en zijn patiënt (al dan niet slachtoffer) wordt in de eerste plaats beschermd door de tuchtrechtelijk (en niet strafrechtelijk) gesanctioneerde discretieplicht, en niet zozeer door het zowel strafrechtelijk als tuchtrechtelijk gesanctioneerde beroepsgeheim³⁶. Die discretieplicht impliceert wel dat het aangewezen is (volgens sommigen zelfs verplicht is³⁷) dat de hulpverlener die zijn beroepsgeheim in het belang van de patiënt-slachtoffer wil doorbreken, de patiënt-slachtoffer vooraf van dat voornemen inlicht. Wanneer de patiënt-slachtoffer daarop aangeeft echt geen aangifte te willen doen, wordt geadviseerd dat de hulpverlener zijn beroepsgeheim slechts doorbreekt wanneer aan de voorwaarden voor een andere uitzondering (zoals noodtoestand) is voldaan. De hulpverlener is er immers (tuchtrechtelijk) toe gehouden de vertrouwensrelatie tussen hem en zijn patiënt voorop te stellen. De hulpverlener die zulks niet doet, is dan wel niet strafrechtelijk, maar desgevallend wel tuchtrechtelijk sanctioneerbaar (wegens tekortkoming aan andere deontologische verplichtingen dan het beroepsgeheim, zoals bv. de discretieplicht)³⁸. De deontologische verplichting van een hulpverlener om zijn patiënt-slachtoffer te informeren over zijn voornemen om zijn beroepsgeheim te doorbreken en om de instemming van de patiënt te bekomen, is echter problematisch in een geval waarin de patiënt minderjarig of anderszins handelingsonbekwame is: de minderjarige of andere handelingsonbekwame kan geen toestemming geven. De rechtsleer laat volstrekt in het midden hoe de hulpverlener hiermee dient om te gaan.

³⁴ N. COLETTE-BASECQZ, “Noot onder Cass. 18 juni 2010”, *T.Gez.* 2011-12, 121; J.-M. HAUSMAN, « Secret professionnel et confidentialité » in *Droit et déontologie de la profession de psychologue clinicien*, Brussel, Bruylant, 2016, 223-224.

³⁵ Consulteerbaar via <https://www.ordomedic.be/nl/adviezen/advies/eerbiediging-van-het-medisch-geheim-wanneer-de-arts-verneemt-dat-zijn-patint-het-slachtoffer-was-van-een-misdrijf>

³⁶ Vaak leest men evenwel dat het beroepsgeheim ook de vertrouwensrelatie tussen de hulpverlener en de patiënt beschermt, zo ook in sommige rechtspraak van het Hof van Cassatie. Zie o.m. Cass. 18 juni 2010, D.09.0015.F. Zie ook conclusie toenmalig AG De Swaef bij Cass. 22 mei 2012, AC 2012, 1353.

³⁷ F. BLOCKX, *Beroepsgeheim*, Antwerpen, Intersentia, 2013, 394, nr. 493; F. DEWALLENS en T. VANSWEEVELT, *Handboek gezondheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 598; L. HUYBRECHTS, “Medisch beroepsgeheim en gevaar voor geweldmisdrijf”, *NC* 2012, 493; L. HUYBRECHTS, “Aangifte van misdrijven” in A. VANDEPLAS, P. ARNOU en S. VAN OVERBEKE (eds.), *Strafrecht en strafvordering. Artikelsgewijze commentaar met overzicht van rechtspraak en rechtsleer*, Antwerpen, Kluwer, 2010, nr. 34; R. DIERKENS, “Beroepsgeheim en recht”, *T.Gez.* 1987, 264.

³⁸ N. COLETTE-BASECQZ, “Le secret professionnel face à l’enfance maltraitée”, *Annales de droit de Louvain* 2002, 24-25; T. MOREAU, « La violation du secret professionnel » in *Les infractions*, Volume 5, Brussel, Larcier, 2012, 714-715; L. NOUWYNCK, « La position des différents intervenants psychomédico-sociaux face au secret professionnel dans un contexte judiciaire – cadre modifié, principe conforté », *Rev.dr.pén.crim.* 2012, 607-608; A.-S. VERSWEYVELT, J. PUT, e.a., *Beroepsgeheim en hulpverlening*, Brugge, die Keure, 2018, 169; A.-S. VERSWEYVELT en J. PUT, *Wegwijzers beroepsgeheim*, 4, *Meldrechten en meldplichten*, Brussel, Departement Welzijn, Volksgezondheid en gezin, 2018, 12.

7. Controversieel is de vraag of een hulpverlener zijn geheimhoudingsplicht kan doorbreken wanneer hij daartoe de toestemming van de patiënt bekomt. Sommige rechtsleer oppert dat zulks kan, zowel wanneer de hulpverlener het slachtoffer als wanneer de hulpverlener de dader behandelt³⁹. Tal van auteurs verzetten zich hiertegen en wijzen erop dat het beroepsgeheim niet alleen de belangen van de patiënt beschermt, maar – als een aspect van strafrecht – tevens de openbare orde raakt. Het openbare orde karakter van het beroepsgeheim zou zich ertegen verzetten dat een hulpverlener zomaar zijn beroepsgeheim doorbreekt, omdat hij daartoe de instemming van de patiënt heeft bekomen⁴⁰. Zij worden daarin door Uw Hof bijgetreden⁴¹.

8. Middels de Wet van 28 november 2000 voorzag de wetgever met artikel 458bis Sw. in een bijkomende uitzondering op het beroepsgeheim, met een zeer beperkt toepassingsgebied, specifiek voor welbepaalde (voornamelijk seksuele) misdrijven gepleegd ten aanzien van minderjarigen en andere kwetsbare personen. De tekst van artikel 458bis Sw. (zoals ondertussen herhaaldelijk gewijzigd) luidt: *“Eenieder, die uit hoofde van zijn staat of beroep houder is van geheimen en hierdoor kennis heeft van een misdrijf zoals omschreven in de artikelen 371/1 tot 377, 377quater, 379, 380, 383bis, §§ 1 en 2, 392 tot 394, 396 tot 405ter, 409, 423, 425, 426 en 433quinquies, gepleegd op een minderjarige of op een persoon die kwetsbaar is ten gevolge van zijn leeftijd, zwangerschap, partnergeweld, gebruiken van geweld, gepleegd omwille van culturele drijfveren, gewoontes, tradities, religie of de zogenaamde "eer", een ziekte dan wel een lichamelijk of geestelijk gebrek of onvolwaardigheid kan, onverminderd de verplichtingen hem opgelegd door artikel 422bis, het misdrijf ter kennis brengen van de procureur des Konings, hetzij wanneer er een ernstig en dreigend gevaar bestaat voor de fysieke of psychische integriteit van de minderjarige of de bedoelde kwetsbare persoon en hij deze integriteit niet zelf of met hulp van anderen kan beschermen, hetzij wanneer er aanwijzingen zijn van een gewichtig en reëel gevaar dat andere minderjarigen of bedoelde kwetsbare personen het slachtoffer worden van de in voormelde artikelen bedoelde misdrijven en hij deze integriteit niet zelf of met hulp van anderen kan beschermen.”*

3. De verhouding tussen artikel 458bis Sw. en de bestaande uitzonderingen op het beroepsgeheim

1. Artikel 458bis Sw. conflicteert met de rechtspraak van het Hof van Cassatie

9. Het nieuwe artikel 458bis Sw. lijkt te conflicteren met voormelde rechtspraak van het Hof van Cassatie volgens dewelke een hulpverlener die kennis neemt van strafbare feiten gepleegd tegen een patiënt (slachtoffer), steeds, zonder dat daartoe enige voorwaarden gelden, vanuit strafrechtelijk standpunt althans, zijn beroepsgeheim kan doorbreken (maar overigens ook met de leer inzake noodtoestand). In geval (en enkel

³⁹ T. GOFFIN, “Toestemming in het medisch recht. Een nieuwe lezing van een oud probleem”, *RW* 2007-08, 1316; H. NYS, *Geneeskunde: recht en medisch handelen*, Mechelen, Kluwer, 2016, 511.

⁴⁰ A. DIERICKX, “Het beroepsgeheim en de toestemming van de geheimgerechtigde” in J. ROZIE, F. DERUYCK, L. HUYBRECHTS en F. VAN VOLSEM (eds.), *Na rijp beraad. Liber amicorum Michel Rozie*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 184-188.

⁴¹ Cass. 30 oktober 1978, AC 1978-79, 235.

in geval)⁴² (1) de patiënt een minderjarige of andere kwetsbare persoon in de zin van artikel 458*bis* Sw. is én (2) de patiënt het slachtoffer is van één van de misdrijven opgesomd in dat artikel, lijkt het artikel strikte voorwaarden te verbinden aan het doorbreken van het beroepsgeheim, daar waar de klassieke rechtspraak van het Hof van Cassatie zulke vereisten niet stelt. Artikel 458*bis* Sw. stelt met name als voorwaarden voor het doorbreken van het beroepsgeheim:

- de hulpverlener kan zijn beroepsgeheim enkel doorbreken om het misdrijf ter kennis brengen van de procureur des Konings;
- er dient hetzij een ernstig en dreigend gevaar te bestaan voor de fysieke of psychische integriteit van de minderjarige of de bedoelde kwetsbare persoon, hetzij dienen er aanwijzingen te zijn van een gewichtig en reëel gevaar dat andere minderjarigen of bedoelde kwetsbare personen het slachtoffer worden van de misdrijven opgesomd in dat artikel; en
- de hulpverlener kan deze integriteit niet zelf of met hulp van anderen beschermen.

De invoering van artikel 458*bis* Sw. doet aldus de vraag rijzen of en in welke mate nog aan de voormelde rechtspraak van het Hof van Cassatie kan worden vastgehouden, in geval (en enkel in geval) één van de strafbare feiten opgesomd in artikel 458*bis* Sw. tegen een minderjarige of andere kwetsbare persoon werd begaan.

2. De wordingsgeschiedenis en ratio van artikel 458bis Sw.

10. Om die vraag te kunnen beantwoorden, dient men in de eerste plaats de wordingsgeschiedenis van artikel 458*bis* Sw. te analyseren.

Zoals zal blijken, laat die analyse jammer genoeg een zeer onduidelijk beeld achter van de verhouding tussen artikel 458*bis* Sw. en de rechtspraak volgens dewelke het beroepsgeheim niet van toepassing is in een geval waarin een patiënt slachtoffer van een misdrijf is. Artikel 458*bis* Sw. blijkt een typisch geval van symboolwetgeving te betreffen, tot stand gekomen in de nasleep van de zaak Dutroux en vervolgens in de nasleep van de misbruikgevallen binnen de Kerk, waarbij de wetgever zich onvoldoende rekenschap heeft gegeven van de rechtspraak van het Hof van Cassatie. Het Hof van Cassatie wordt daardoor voor de uitdaging geplaatst om een manier te zoeken waarop artikel 458*bis* Sw. met zijn bestaande rechtspraak kan worden verzoend, dan wel van zijn bestaande rechtspraak afstand te nemen.

11. In de nasleep van de zaak Dutroux werd de Wet van 28 november 2000 betreffende de strafrechtelijke bescherming van minderjarigen aangenomen, ter aanpassing en modernisering van het Strafwetboek, met het oog op een betere bescherming van minderjarige slachtoffers van seksuele misdrijven. De Wet voorzag daartoe o.m. in de invoering in het Strafwetboek van (de eerste versie van) een nieuw artikel 458*bis* met betrekking tot het beroepsgeheim van hulpverleners. De wetgever stelde namelijk vast dat het beroepsgeheim van hulpverleners een afdoende bescherming van minderjarige slachtoffers van seksuele misdrijven al te vaak belemmert of in de weg staat en wenste daarom – met het oog op een betere bescherming van die slachtoffers – te voorzien in

⁴² Is de patiënt geen minderjarige of andere kwetsbare persoon in de zin van artikel 458*bis* Sw. en/of is de patiënt het slachtoffer van een ander misdrijf dan één van de misdrijven opgesomd in artikel 458*bis* Sw., dan geldt dat artikel niet en geldt sowieso zo nog steeds de rechtspraak van het Hof die stelt dat een hulpverlener zijn beroepsgeheim kan doorbreken wanneer zijn patiënt het slachtoffer van een misdrijf is.

duidelijke regels voor het doorbreken door een hulpverlener van zijn beroepsgeheim van artikel 458 Sw.

Het oorspronkelijk artikel 458bis Sw., zoals door die wet ingevoegd, luidde als volgt: *“Eenieder, die uit hoofde van zijn staat of beroep houder is van geheimen en die hierdoor kennis heeft van een misdrijf zoals omschreven in de artikelen 372 tot 377, 392 tot 394, 396 tot 405ter, 409, 423, 425 en 426, gepleegd op een minderjarige kan, onverminderd de verplichtingen hem opgelegd door artikel 422bis, het misdrijf ter kennis brengen van de procureur des Konings, op voorwaarde dat hij het slachtoffer heeft onderzocht of door het slachtoffer in vertrouwen werd genomen, er een ernstig en dreigend gevaar bestaat voor de psychische of fysieke integriteit van de betrokkene en hij deze integriteit zelf of met hulp van anderen niet kan beschermen.”*

Het artikel was het resultaat van een lange discussie in zowel de Kamer als de Senaat:

- Het oorspronkelijk voorgestelde artikel luidde als volgt: *“De in het eerste lid genoemde personen worden evenwel niet gestraft indien zij, hetzij persoonlijke vaststellingen van feiten die doen veronderstellen dat een misdrijf bepaald in de artikelen 392 tot 401, 409, 423 tot 424sexies werd gepleegd op een minderjarige van minder dan veertien jaar, hetzij de vertrouwelijke mededelingen die hen, uit hoofde van hun beroep, zijn gedaan door een minderjarige die de leeftijd van veertien jaar niet heeft bereikt en het slachtoffer is van een van deze misdrijven, ter kennis brengen van de bevoegde diensten.”*⁴³

Het voorgestelde artikel voorzag aldus dat wanneer een hulpverlener een minderjarige behandelt jonger dan veertien jaar, slachtoffer van de in het artikel opgesomde misdrijven, hij zijn beroepsgeheim kan doorbreken, zonder noodtoestand te moeten bewijzen of enige andere voorwaarden te moeten respecteren. Aldus bevestigt het oorspronkelijk voorgestelde artikel, voor wat de misdrijven opgesomd in het voorgestelde artikel en gepleegd tegen personen tot veertien jaar betreft, de rechtspraak van het Hof van Cassatie volgens dewelke een hulpverlener steeds zijn beroepsgeheim kan doorbreken wanneer hij een slachtoffer behandelt, zonder noodtoestand te moeten bewijzen, zij het zonder dat in de memorie van toelichting bij het wetsartikel op ook maar enige manier naar die rechtspraak wordt verwezen.

Uit de memorie van toelichting bij het ontwerp blijkt dat de wetgever er van uitging dat de hulpverlener zijn beroepsgeheim niet zomaar mag doorbreken wanneer een patiënt ouder is dan veertien jaar en slachtoffer van de in het voorgestelde artikel opgesomde misdrijven⁴⁴, m.n. daar waar overwogen wordt dat het toepassingsgebied van het voorgestelde artikel beperkt is *“tot gevallen waarin het slachtoffer jonger is dan veertien jaar, aangezien in het ontwerp ervan wordt*

⁴³ Zie artikel 28 Wetsontwerp van 4 januari 1999 betreffende de strafrechtelijke bescherming van minderjarigen, *Parl.St.* Kamer, zittingsperiode 1998-1999, DOC 1907/1 – 98/99, p. 107, zoals licht gewijzigd doorgestuurd naar de Senaat (zie Wetsontwerp van 12 januari 2000 betreffende de strafrechtelijke bescherming van minderjarigen – Evocatieprocedure – Ontwerp overgezonden door de Kamer van Volksvertegenwoordigers tijdens de vorige zittingsperiode en van verval ontheven, *Parl.St.* Senaat, zittingsperiode 1999-2000, DOC 2-280/1, p. 16).

⁴⁴ Het voorgestelde artikel en de toelichting bij het artikel laten in het midden hoe moet worden opgetreden voor wat misdrijven betreft die niet in het artikel worden opgesomd (gepleegd tegen zowel personen jonger als ouder dan veertien jaar).

uitgegaan dat de minderjarige boven die leeftijd voldoende zelfstandig om zelf contact op te nemen met de bevoegde diensten en dat de professionele hulpverlener zich niet in de plaats van de minderjarige moet stellen, maar de betrokkene veeleer suggereren welke stappen hij moet ondernemen. De invoering in artikel 458 van een uitdrukkelijke uitzondering betreffende slachtoffers die de volle leeftijd van veertien jaar niet hebben bereikt, heeft geen invloed op de bestaande jurisprudentie inzake noodtoestand."⁴⁵ Aldus lijkt te wetgever voor wat patiënten ouder dan veertien jaar betreft, afstand te hebben willen nemen van de rechtspraak van het Hof van Cassatie, zij het niet expliciet, aangezien de wetgever zich van die rechtspraak eenvoudigweg onbewust leek te zijn: in zijn optiek kan het beroepsgeheim slechts worden doorbroken mits toestemming; ontbreekt die toestemming, dan kan het beroepsgeheim slechts worden doorbroken wanneer aan de voorwaarden voor noodtoestand is voldaan (*supra* pleidooi in de rechtsleer). Met dat laatste brengt de wetgever m.i. overigens een verwarring tussen het (strafrechtelijk en tuchtrechtelijk gesanctioneerde) beroepsgeheim (dat de bescherming van de belangen van de patiënt beoogt) en de (in principe enkel tuchtrechtelijk gesanctioneerde) discretieplicht (die de bescherming van de vertrouwensrelatie tussen de hulpverlener en de patiënt beoogt) tot stand (*supra*).

Een belangrijke kanttekening bij het oorspronkelijk voorgestelde artikel is nog de volgende. De bewoordingen '*persoonlijke vaststellingen*' en '*vertrouwelijke mededelingen die hen, uit hoofde van hun beroep, zijn gedaan door een minderjarige*' lijken op het eerste zicht te suggereren dat het voorgestelde artikel de hypothese betreft waarin de patiënt van de hulpverlener het slachtoffer is van één van de in het artikel opgesomde misdrijven. Uit de memorie van toelichting bij het voorgestelde artikel blijkt echter dat de bewoordingen '*persoonlijke vaststellingen*' en '*vertrouwelijke mededelingen die hen, uit hoofde van hun beroep, zijn gedaan door een minderjarige*' er niet op zijn gericht het toepassingsgebied van het artikel te beperken tot het geval waarin de hulpverlener een slachtoffer behandelt, maar er veeleer op zijn gericht verklikking te vermijden die gegrond is op loutere geruchten. Het toepassingsgebied van het voorgestelde artikel is bijgevolg ruimer en bestrijkt zowel de hypothese waarin de patiënt slachtoffer is, de hypothese waarin de patiënt dader is en zelfs de hypothese waarin de patiënt een derde, noch slachtoffer noch dader, is⁴⁶. In die zin beoogt het voorgestelde artikel, voor wat slachtoffers jonger dan veertien jaar betreft die slachtoffer zijn van een van de misdrijven opgesomd in het artikel, ook een versoepeling ten aanzien van het leerstuk van noodtoestand: de hulpverlener die een dader behandelt, kan zijn beroepsgeheim doorbreken, zonder noodtoestand te moeten bewijzen.

⁴⁵ Memorie van toelichting bij het Wetsontwerp van 4 januari 1999 betreffende de strafrechtelijke bescherming van minderjarigen, *Parl.St. Kamer*, zittingsperiode 1998-1999, DOC 1907/1 – 98/99, p. 38.

⁴⁶ Memorie van toelichting bij het Wetsontwerp van 4 januari 1999 betreffende de strafrechtelijke bescherming van minderjarigen, *Parl.St. Kamer*, zittingsperiode 1998-1999, DOC 1907/1 – 98/99, p. 38: "*Overigens wordt de aandacht gevestigd op de vereiste inzake de persoonlijke vaststelling van de feiten of persoonlijke vertrouwelijke mededelingen van het slachtoffer zonder tussenpersoon (die de bevoegde diensten in concreto en in geweten moeten beoordelen). Het komt er dus niet op aan verklikking aan te moedigen die gegrond is op geruchten.*" Zie ook G. GENICOT, "L'article 458bis nouveau du Code pénal: le secret médical dans la tourmente", *JT* 2012, 720.

- Naar aanleiding van de evocatieprocedure van het wetsvoorstel in de Senaat diende de regering (twee) amendementen in en stelde uiteindelijk de volgende alternatieve tekst voor, die de meer definitieve basis voor de tekst van het (oorspronkelijk) artikel 458bis Sw. zou vormen: *“De in het eerste lid bedoelde personen mogen evenwel een misdrijf, zoals omschreven in de artikelen 372 tot 377, 392 tot 394, 396 tot 405ter, 409, 423, 425 en 425bis van het Strafwetboek, gepleegd op een minderjarige, ter kennis brengen van de procureur des Konings wanneer er een ernstig en dreigend gevaar bestaat voor de fysieke of de psychische integriteit van de betrokkenen en zij die zelf of met hulp van anderen onvoldoende kunnen vrijwaren.”*⁴⁷

In de verantwoording van het amendement wordt vermeld dat *“de wijze waarop de drager van het beroepsgeheim in het bezit is gekomen van deze elementen, zeer gediversifieerd kan zijn. De geheimhouder kan de feiten zelf hebben vastgesteld, de feiten kunnen hem zijn meegedeeld door een derde en door hem op hun waarheidsgehalte of ernst zijn beoordeeld of de feiten kunnen hem vertrouwelijk door het slachtoffer zijn meegedeeld.”*⁴⁸ Het geamendeerde artikel heeft bijgevolg een zeer ruim toepassingsgebied (ruimer dan de tekst van het oorspronkelijk voorgestelde wetsartikel): het geval waarin het minderjarige slachtoffer de patiënt van de hulpverlener is, is slechts één van de toepassingsgevallen van het wetsartikel.

Verder neemt het geamendeerde artikel, enerzijds, afstand van het onderscheid tussen minderjarigen van jonger en ouder dan veertien dat door het oorspronkelijk voorgestelde artikel naar voren werd geschoven en legt, anderzijds, voor wat minderjarige slachtoffers van misdrijven opgesomd in het artikel, strenge voorwaarden op aan het doorbreken van het beroepsgeheim, die in het aanvankelijk voorgestelde artikel niet worden gesteld en aanleunen bij de voorwaarden inzake noodtoestand. Het geamendeerde artikel lijkt daardoor, ook voor wat die minderjarige slachtoffers betreft, afstand te nemen van de rechtspraak van het Hof van Cassatie dat het beroepsgeheim niet van toepassing is op de hulpverlener die (enkel) een slachtoffer behandelt, doordat het bepaalt dat de hulpverlener ook dan enkel zijn beroepsgeheim kan doorbreken wanneer aan de voorwaarden voor noodtoestand is voldaan. De toelichting bij het regeringsamendement is evenwel cryptisch over de verhouding tussen het regeringsamendement en de leer van noodtoestand⁴⁹. Over de impact van het

⁴⁷ Wetsontwerp betreffende strafrechtelijke bescherming van minderjarigen – Evocatieprocedure – Amendementen, 3 april 2000, *Parl.St.* Senaat, zittingsperiode 1999-2000, DOC 2-280/2, p. 2; Wetsontwerp betreffende strafrechtelijke bescherming van minderjarigen – Evocatieprocedure – Amendementen, 10 mei 2000, *Parl.St.* Senaat, zittingsperiode 1999-2000, DOC 2-280/4, p. 3.

⁴⁸ Wetsontwerp betreffende strafrechtelijke bescherming van minderjarigen – Evocatieprocedure – Amendementen, 3 april 2000, *Parl.St.* Senaat, zittingsperiode 1999-2000, DOC 2-280/2, p. 3-4.

⁴⁹ Wetsontwerp betreffende strafrechtelijke bescherming van minderjarigen – Evocatieprocedure – Amendementen, 3 april 2000, *Parl.St.* Senaat, zittingsperiode 1999-2000, DOC 2-280/2, p. 3: *“Het amendement van de regering beoogt een gelimiteerde uitzondering te voorzien op het principe van het beroepsgeheim. Indien voldaan is aan een aantal strikt bepaalde voorwaarden, voorziet het amendement een spreekrecht voor de drager van het beroepsgeheim waardoor deze ontheven wordt van zijn geheimhoudingsplicht. Op deze wijze wordt er meer rechtszekerheid geschapen voor de drager van het beroepsgeheim die in de huidige toestand geconfronteerd wordt met een aantal juridische dilemma's*

regeringsamendement op de regel dat het beroepsgeheim niet van toepassing is wanneer een hulpverlener (enkel) een slachtoffer behandelt, spreekt de regering zich zelfs helemaal niet uit. Het lijkt alsof de regering van het bestaan van deze regel eenvoudigweg niet op de hoogte was en dus blijkt niet of de regering die regel inderdaad voor minderjarige slachtoffers van seksuele misbruik heeft willen verwerpen. Bijgevolg blijkt noch uit het artikel zelf, noch uit de toelichting bij het geamendeerde artikel evenmin of, in welke mate en onder welke voorwaarden volgens de regering de regel dat het beroepsgeheim niet geldt wanneer de patiënt van de hulpverlener het slachtoffer van een misdrijf is, nog kan blijven worden toegepast wanneer de patiënt-slachtoffer meerderjarig is, dan wel minderjarig maar slachtoffer van andere misdrijven dan de misdrijven opgesomd in het voorgestelde artikel.

De toelichting bij het regeringsamendement refereert naar de problematiek inzake de toestemming van de minderjarige voor het doorbreken door de hulpverlener van zijn beroepsgeheim, maar de desbetreffende overwegingen zijn vrij onduidelijk. Daar waar het aanvankelijk voorgestelde artikel net leek aan te geven aan die problematiek tegemoet te willen komen (onmogelijkheid voor de minderjarige om toestemming te geven, waardoor doorbreken van het beroepsgeheim enkel wordt toegestaan in geval van noodtoestand, *supra*), lijkt de toelichting bij het regeringsamendement er van uit te gaan dat toestemming van de minderjarige onder omstandigheden een bijkomende voorwaarde – bovenop de voorwaarden van noodtoestand – kan uitmaken om het beroepsgeheim te doorbreken⁵⁰.

- Tijdens de bespreking van het door de regering voorgestelde amendement ontstond een felle discussie over de exacte draagwijdte van het regeringsamendement, de wenselijkheid ervan en zijn meerwaarde in het licht van de bestaande rechtspraak van het Hof van Cassatie. Daarbij werd de minister expliciet gewezen op de rechtspraak van het Hof met betrekking tot noodtoestand én op de rechtspraak volgens dewelke het beroepsgeheim niet geldt wanneer de patiënt van een hulpverlener het slachtoffer van een misdrijf is.

De discussie verliep vrij chaotisch, waarbij verschillende sprekers getuigden van een slecht begrip van de rechtspraak van het Hof.

De minister antwoordde dat de bestaande principes, zoals die door het Hof werden ontwikkeld, berusten op een evoluerende jurisprudentie, vage criteria hanteren en daardoor onvoldoende rechtszekerheid bieden. Door het jurisprudentiële karakter

(belangenconflict dader/slachtoffer, een onzeker beroep op de rechtsfiguur van noodtoestand, die in een veralgemeende toepassing het principe van het beroepsgeheim volledig dreigt uit te hollen)."

⁵⁰ Wetsontwerp betreffende strafrechtelijke bescherming van minderjarigen – Evocatieprocedure – Amendementen, 3 april 2000, *Parl.St.* Senaat, zittingsperiode 1999-2000, DOC 2-280/2, p. 4: "Bij de totstandkoming van de beslissing van de drager van het beroepsgeheim, zullen de belangen, de rechten en de wensen van het slachtoffer in de praktijk ook een belangrijke rol spelen. Wat de minderjarige betreft, sluit dit in belangrijke mate aan bij de punten 5 en 6 van de Nationale Commissie tegen seksuele uitbuiting van kinderen en bij artikel 12 van het Internationaal Verdrag inzake de rechten van het kind en zal dit beoordeeld worden rekening houdende met de leeftijd, het verstandelijk peil en de emotionele en de psychosociale toestand van de minderjarige. De mate waarin hiermee in een concrete situatie rekening wordt gehouden, wordt aan de beoordeling van de drager van het beroepsgeheim overgelaten. Daarom wordt dit niet als een expliciete voorwaarde in de tekst van het amendement opgenomen."

van o.a. de noodtoestand zou het voor de geheimplichtige niet steeds duidelijk zijn of in een concrete situatie de voorwaarden zijn voldaan opdat er sprake zou zijn van een gerechtvaardigde bekendmaking van confidentiële gegevens. Door één en ander wettelijk te verankeren, wil de regering aan die bezorgdheden tegemoet komen⁵¹. In elk geval wees de minister er op dat het regeringsamendement geen afbreuk wil doen aan de bestaande jurisprudentie inzake noodtoestand⁵². Hij sprak zich echter niet uit over de impact van het regeringsamendement op de regel volgens dewelke het beroepsgeheim niet van toepassing is wanneer een hulpverlener het slachtoffer van een misdrijf behandelt. Hij keurde de regel niet expliciet goed, noch verzette hij zich er expliciet tegen, noch stelde hij dat het door de regering voorgestelde amendement tot gevolg heeft dat voor wat minderjarige slachtoffers van seksuele misdrijven betreft, niet langer aan de regel kan worden vastgehouden, noch ging hij in op de vraag of aan de regel kan worden vastgehouden voor wat meerderjarigen betreft (of voor minderjarigen slachtoffer van andere misdrijven dan seksuele misdrijven). Aldus lijkt, enerzijds, uit de duidelijke bewoordingen van het voorgestelde amendement te volgen dat laatstgenoemde regel (op zijn minst) voor minderjarige slachtoffers van seksuele misdrijven komt te vervallen, maar anderzijds zou de herhaalde bevestiging door de minister van de ‘bestaande jurisprudentie’ (waarbij hij niet nader omschrijft wat daaronder moet worden verstaan en waarmee hij (impliciet) vooral naar de toestand lijkt te verwijzen) eventueel toch in de zin van een goedkeuring kunnen worden geïnterpreteerd.

Een niet onbelangrijke overweging in het betoog van de minister luidt echter dat het regeringsamendement de hypothese beoogt waarin *een hulpverlener zowel de dader als het slachtoffer van een misdrijf als patiënt of cliënt bijstaat*, hetgeen doorgaans het geval is bij gezinsgebonden hulpverlening⁵³, op zijn minst de

⁵¹ Wetsontwerp betreffende de strafrechtelijke bescherming van minderjarigen – Evocatieprocedure – Verslag namens de Commissie voor de Justitie uitgebracht door Mevrouw Nathalie de t’Serclaes, *Parl.St. Senaat*, 24 mei 2000, zittingsperiode 1999-2000, DOC2-280/5, p. 21 en 24: “De minister antwoordt dat artikel 458 van het Strafwetboek op de eerste plaats geen mogelijkheid laat om te spreken, behalve wanneer de wet het voorschrijft (...) en wanneer de in vertrouwen genomen persoon onder ede getuigenis aflegt voor een rechtbank, een hof of een onderzoeksrechter (maar niet de politie). Voor het overige zijn de uitzonderingen op artikel 458 zuiver creaties van de jurisprudentie. De tekst vormt een officiële bekrachtiging van de jurisprudentie, die immers een evolutief karakter heeft en geen rechtszekerheid biedt. (...) De huidige wet, rechtsleer en jurisprudentie bieden wegens hun dubbelzinnigheid en hun vaagheid onvoldoende houvast zodat men nu gemakshalve het stilzwijgen bewaart.”

⁵² Wetsontwerp betreffende de strafrechtelijke bescherming van minderjarigen – Evocatieprocedure – Verslag namens de Commissie voor de Justitie uitgebracht door Mevrouw Nathalie de t’Serclaes, *Parl.St. Senaat*, 24 mei 2000, zittingsperiode 1999-2000, DOC2-280/5, p. 110: “Ten slotte verwijst de minister naar de huidige mogelijkheid de noodtoestand in te roepen, waarbij de houder van het beroepsgeheim ten aanzien van een dader, ook kan opteren het beroepsgeheim te laten varen. Een lid is van oordeel dat het amendement in feite de noodtoestand omschrijft. Kan men niet a contrario redeneren dat men de noodtoestand nog alleen kan inroepen bij een inbreuk op het beroepsgeheim voor de minderjarige, en niet meer in de andere hypothesen, aangezien artikel 458, tweede lid, de noodtoestand exclusief voorbehoudt voor de situatie met de minderjarige? De minister antwoordt ontkennend. Er is geen sprake van een expliciet voorbehoud.”

⁵³ Wetsontwerp betreffende de strafrechtelijke bescherming van minderjarigen – Evocatieprocedure – Verslag namens de Commissie voor de Justitie uitgebracht door Mevrouw Nathalie de t’Serclaes, 24 mei 2000, *Parl.St. Senaat*, zittingsperiode 1999-2000, DOC2-280/5, p. 21-26: “De minister (...) merkt ook op dat in tegenstelling tot wat er voor een volwassene gebeurt, er geen sprake kan zijn van een vertrouwensrelatie tussen een jong kind, en zijn arts of advocaat. (...) Het arrest-Verlaine (...) is het enige

hypothese dat een hulpverlener – zo hij de dader en het slachtoffer niet beiden actief behandelt – met zowel de dader als het slachtoffer in aanraking komt (bv. doordat een mishandelende ouder zich met het misbruikte kind bij een hulpverlener aanbiedt, ter behandeling van het kind en niet van de ouder). Een aantal overwegingen in de oorspronkelijke toelichting bij het regeringsamendement leken, wanneer men die overweging tijdens de parlementaire debatten in aanmerking neemt, reeds voorzichtig in die richting te wijzen⁵⁴. In de mate dat de stelling zou kunnen worden aangehangen dat het regeringsamendement enkel betrekking heeft op de hypothese dat de hulpverlener met zowel dader als slachtoffer in aanraking komt, zou kunnen worden gearchitueerd dat het amendement niet (compleet) onverenigbaar is met de rechtspraak van het Hof van Cassatie, doordat het tegemoet wil komen aan een hypothese die noch door het arrest van het Hof van 13 mei 1987 (noodtoestand – patiënt-dader) noch door het arrest van 9 februari 1988 (patiënt-slachtoffer) als dusdanig wordt voorzien. Zoals vermeld, kan de hulpverlener, in de hypothese dat zowel slachtoffer als dader patiënt zijn, zijn beroepsgeheim niet zomaar doorbreken op basis van de regel dat de hulpverlener zijn beroepsgeheim steeds mag doorbreken; de hulpverlener die in die hypothese zijn beroepsgeheim toch wil doorbreken, moet noodtoestand bewijzen, gelet op de verschillende belangen die in het geding zijn (*supra*). Dat die interpretatie ook effectief moet worden aangehangen, is evenwel vatbaar voor kritiek: de tekst zelf van het amendement maakt op geen enkele wijze duidelijk dat het amendement specifiek betrekking heeft op de hypothese dat een hulpverlener zowel met dader als slachtoffer in aanraking komt. Overigens lijken andere overwegingen geformuleerd tijdens de

geval waarin de strafrechtbank opgetreden is om de draagwijdte van artikel 458 van het Strafwetboek te beperken, maar die jurisprudentie biedt geen enkele rechtszekerheid. Er bestaat weliswaar een ander arrest van het Hof van Cassatie waarin erkend wordt dat de arts mag spreken indien de patiënt het slachtoffer is van mishandeling. Maar dat berust allemaal op een evoluerende jurisprudentie. Het hoofdprobleem in geval van incest en mishandeling binnen het gezin is bovendien dat de arts die opgeroepen wordt, vaak de arts is die zowel het slachtoffer als de dader behandelt. Het belangrijkste onderscheid tussen het in het ontwerp voorgestelde artikel 458 en de tekst van het regeringsamendement ligt in de strenge voorwaarden die het amendement oplegt aan degene die in vertrouwen is genomen om te mogen praten. Zo wordt het beroepsgeheim beter in acht genomen. (...) Bovendien bestaat het spreekrecht alleen wanneer het om minderjarigen gaat. (...) De desbetreffende minderjarigen die in gevaar verkeren, zijn geen minderjarigen die door een onbekende aangerand worden aangezien in dat geval verslag wordt opgemaakt door een arts en tegelijkertijd klacht wordt ingediend bij de procureur des Konings. Hier worden vooral de minderjarigen beoogd die het slachtoffer zijn van geweld binnen het gezin. Volgens het amendement heeft degene die in vertrouwen is genomen, in dat geval en onder zeer beperkte voorwaarden de mogelijkheid (en niet de verplichting) om de procureur des Konings op de hoogte te stellen. Mevrouw Hirsch merkt op dat sommigen van het amendement een andere lezing zouden kunnen geven dan die van de minister. (...) De minister merkt op dat men de gevallen van misbruik binnen het gezin beoogt, waar de arts tegelijkertijd arts van de seksuele delinquenten en van de seksueel misbruikte persoon is."

⁵⁴ Wetsontwerp betreffende strafrechtelijke bescherming van minderjarigen – Evocatieprocedure – Amendementen, 3 april 2000, *Parl.St.* Senaat, zittingsperiode 1999-2000, DOC 2-280/2, p. 3: "Het amendement van de regering beoogt een gelimiteerde uitzondering te voorzien op het principe van het beroepsgeheim. Indien voldaan is aan een aantal strikt bepaalde voorwaarden, voorziet het amendement een spreekrecht voor de drager van het beroepsgeheim waardoor deze ontheven wordt van zijn geheimhoudingsplicht. Op deze wijze wordt er meer rechtszekerheid geschapen voor de drager van het beroepsgeheim die in de huidige toestand geconfronteerd wordt met een aantal juridische dilemma's (belangenconflict dader/slachtoffer, een onzeker beroep op de rechtsfiguur van noodtoestand, die in een veralgemeende toepassing het principe van het beroepsgeheim volledig dreigt uit te hollen)." (eigen onderlijning)

parlementaire bespreking van het amendement dan weer tegen te spreken dat het amendement specifiek deze hypothese beoogt, zoals de overwegingen reeds hierboven aangehaald dat *“de wijze waarop de drager van het beroepsgeheim in het bezit is gekomen van deze elementen, zeer ge diversifieerd kan zijn. De geheimhouder kan de feiten zelf hebben vastgesteld, de feiten kunnen hem zijn meegedeeld door een derde en door hem op hun waarheidsgehalte of ernst zijn beoordeeld of de feiten kunnen hem betrouwbaar door het slachtoffer zijn meegedeeld.”*⁵⁵

- Uiteindelijk neemt de Senaat – voortbouwende op het voormeld regeringsamendement – de volgende tekst aan: *“De in het eerste lid bedoelde personen mogen evenwel een misdrijf, zoals omschreven in de artikelen 372 tot 377, 392 tot 394, 396 tot 405ter, 409, 423, 425 en 425bis, gepleegd op een minderjarige, en waarvan zij kennis hebben genomen door het slachtoffer te onderzoeken of doordat het slachtoffer hen in vertrouwen heeft genomen, ter kennis brengen van de procureur des Kings op voorwaarde dat er een ernstig en dreigend gevaar bestaat voor de fysieke of de psychische integriteit van de betrokkene en zij die zelf of met hulp van anderen onvoldoende kunnen vrijwaren.”*⁵⁶

De zinsnede *‘en waarvan zij kennis hebben genomen door het slachtoffer te onderzoeken of doordat het slachtoffer hen in vertrouwen heeft genomen’* werd daarbij aan het regeringsamendement toegevoegd om verklikking op basis van loutere geruchten tegen te gaan (doch niet om het toepassingsgebied van het artikel te beperken tot gevallen waarin een hulpverlener enkel met het slachtoffer van een misdrijf in aanraking komt) (*supra*). Door die bijkomende voorwaarde te stellen, stelt het artikel zich nog strenger op dan de leer van noodtoestand (die die vereiste niet stelt).

- Naar aanleiding van herbehandeling van het artikel in de Kamer werd de regeringstekst nog licht geamendeerd, zij het zonder het artikel substantieel te wijzigen, o.m. door de nieuwe tekst onder te brengen in een afzonderlijk artikel 458bis, veeleer dan een tweede lid toe te voegen aan het bestaande artikel 458.

In dat kader daarvan werd het volgende overwogen: *“Om duidelijk te benadrukken dat de rechtspraak en rechtsleer die op dit ogenblik de materie van het beroepsgeheim beheerst, (zoals vervat in artikel 458 van het Strafwetboek) niet wordt aangetast, althans niet in de door het huidig artikel bedoelde omstandigheden (onverminderd de nieuwe maatschappelijke evolutie op dat vlak) en anderzijds rekening houdend met de zeer specifieke motivering die de stellers van de tekst ertoe hebben gebracht te suggereren artikel 458 van het Strafwetboek aan te vullen met een nieuw lid, lijkt het ons voor de hand liggend om de exceptie die vervalt ligt in de tekst van het voorgestelde nieuwe lid, op te nemen in een afzonderlijk artikel van het Strafwetboek. Hierdoor wordt dus niet getornd aan het basisprincipe maar wordt de uitzondering afzonderlijk geregeld voor de specifieke*

⁵⁵ Wetsontwerp betreffende strafrechtelijke bescherming van minderjarigen – Evocatieprocedure – Amendementen, 3 april 2000, *Parl.St.* Senaat, zittingsperiode 1999-2000, DOC 2-280/2, p. 3-4.

⁵⁶ Wetsontwerp betreffende de strafrechtelijke bescherming van minderjarigen – Ontwerp geamendeerd door de Senaat, 31 mei 2000, *Parl.St.* Kamer, zittingsperiode 1999-2000, DOC 50 0695/001, p. 19.

misdrijven die bedoeld zijn en de bijzondere bescherming van de minderjarige slachtoffers."⁵⁷ (eigen beklemtoning). Opnieuw lijkt men te bevestigen dat het nieuwe artikel geen afbreuk doet aan de bestaande rechtspraak en rechtsleer, zij het dat men opnieuw niet duidelijk expliciteert over welke bestaande rechtspraak en rechtsleer het gaat (waardoor de vraag rijst of men het enkel heeft over de jurisprudentie inzake noodtoestand, dan wel eveneens op de jurisprudentie volgens dewelke het beroepsgeheim niet geldt voor feiten waarvan de patiënt van de hulpverlener het slachtoffer is).

12. In de nasleep van de misbruikzaken in de Kerk werd artikel 458*bis* Sw. bij Wet van 30 november 2011 tot wijziging van de wetgeving wat de verbetering van de aanpak van seksueel misbruik en feiten van pedofilie binnen een gezagsrelatie betreft, aangepast. Artikel 458*bis* Sw. werd als volgt aangepast: *“Eenieder, die uit hoofde van zijn staat of beroep houder is van geheimen en hierdoor kennis heeft van een misdrijf zoals omschreven in de artikelen 372 tot 377, 392 tot 394, 396 tot 405ter, 409, 423, 425 en 426, gepleegd op een minderjarige of op een persoon die kwetsbaar is ten gevolge van zijn leeftijd, zwangerschap, een ziekte dan wel een lichamelijk of geestelijk gebrek of onvolwaardigheid kan, onverminderd de verplichtingen hem opgelegd door artikel 422bis, het misdrijf ter kennis brengen van de procureur des Konings, hetzij wanneer er een ernstig en dreigend gevaar bestaat voor de fysieke of psychische integriteit van de minderjarige of de bedoelde kwetsbare persoon en hij deze integriteit niet zelf of met hulp van anderen kan beschermen, hetzij wanneer er aanwijzingen zijn van een gewichtig en reëel gevaar dat andere minderjarigen of bedoelde kwetsbare personen het slachtoffer worden van de in voormelde artikelen bedoelde misdrijven en hij deze integriteit niet zelf of met hulp van anderen kan beschermen.”*

De doelstellingen achter de wijziging van artikel 458*bis* Sw. waren de volgende:

- Het toepassingsgebied van artikel 458*bis* Sw. werd uitgebreid tot andere personen dan minderjarigen, waarvan de wetgever uitgaat dat zij zich eveneens in een zwakkere toestand bevinden (*‘een persoon die kwetsbaar is ten gevolge van zijn leeftijd, zwangerschap, een ziekte dan wel een lichamelijk of geestelijk gebrek of onvolwaardigheid’*). Het weze daarbij opgemerkt dat deze nieuwe categorie van kwetsbare personen niet noodzakelijk personen betreft die handelingsonbekwaam zijn en daardoor de hulpverlener niet de toestemming kunnen verlenen om zijn beroepsgeheim te doorbreken.
- De werkingssfeer van het artikel werd verruimd tot alle *potentiële* slachtoffers.

⁵⁷ Wetsontwerp betreffende strafrechtelijke bescherming van minderjarigen – Wetsvoorstel tot wijziging van artikel 369*bis* van het Strafwetboek betreffende ontvoering van kinderen – Verslag namens de Commissie voor de Justitie uitgebracht door de heer Jo Vandeurzen, 20 oktober 2000, *Parl.St.* Kamer, zittingsperiode 2000-2001, DOC 50 0695/009, p. 51. Zie verder ook Wetsontwerp betreffende de strafrechtelijke bescherming van minderjarigen – Evocatieprocedure – Verslag namens de Commissie voor de Justitie uitgebracht door Mevrouw de t'Serclaes, 10 november 2000, *Parl.St.* Kamer, zittingsperiode 2000-2001, DOC 2-280/13, p. 3: *“De noodtoestand voor de toepassing van artikel 458 van het Strafwetboek blijft onverminderd bestaan. De tekst wijzigt niets aan de bestaande situatie van het beroepsgeheim. Hij beoogt enkel het minderjarige kind te beschermen bij specifieke misdrijven die duidelijk omschreven zijn, en dit onder strikt bepaalde voorwaarden, door een spreekrecht in te voeren in een afzonderlijk titel.”*

- De zinsnede *‘en waarvan zij kennis hebben genomen door het slachtoffer te onderzoeken of doordat het slachtoffer hen in vertrouwen heeft genomen’* werd opnieuw geschrapt, teneinde de uitzondering van artikel 458bis Sw. ook open te stellen voor de kennisname van geheimen die aan de houder van het beroepsgeheim worden onthuld niet door het slachtoffer, maar door de dader of door een derde en niet meer uitsluitend door het slachtoffer⁵⁸.

Deze laatste aanpassing was evenwel overbodig, want getuigt van een verkeerd begrip van de zinsnede *‘en waarvan zij kennis hebben genomen door het slachtoffer te onderzoeken of doordat het slachtoffer hen in vertrouwen heeft genomen’* in het oorspronkelijke artikel. Deze zinsnede beperkte artikel 458bis Sw. geenszins tot het geval waarin een hulpverlener kennis nam van strafbare feiten vanwege het slachtoffer, maar wou vooral – in een context van gezinsgebonden hulpverlening – bewerkstelligen dat de hulpverlener die van de feiten kennis nam vanwege een andere persoon dan het slachtoffer, zo de hulpverlener de feiten niet zelf had vastgesteld, het slachtoffer eerst zelf zou onderzoeken, teneinde een aangifte op basis van loutere geruchten te vermijden (*supra*). Evenwel bestendigt deze aanpassing de vaststelling dat het artikel van toepassing is zowel in een geval waarin de hulpverlener enkel het slachtoffer behandelt, als in de hypothese waarin hij (al dan niet ook) de dader behandelt, hetgeen het nog verder bemoeilijkt om het standpunt te verdedigen dat artikel 458bis Sw. specifiek betrekking heeft op de hypothese waarin een hulpverlener zowel met dader als slachtoffer in aanraking komt (*supra*).

13. Het artikel werd nadien nog een aantal keren licht gewijzigd, o.m. door de categorie van bijzonder kwetsbare personen, nog verder uit te breiden tot bijkomende personen (die overigens handelingsbekwaam zijn), doch die wijzigingen hebben geen impact op de centrale vraagstelling van deze studie.

Krachtens het huidige artikel 458bis Sw. kan *eenieder, die uit hoofde van zijn staat of beroep houder is van geheimen en hierdoor kennis heeft van een misdrijf zoals omschreven in de artikelen 371/1 tot 377, 377quater, 379, 380, 383bis, §§ 1 en 2, 392 tot 394, 396 tot 405ter, 409, 423, 425, 426 en 433quinquies, gepleegd op een minderjarige of op een persoon die kwetsbaar is ten gevolge van zijn leeftijd, zwangerschap, partnergeweld, gebruiken van geweld, gepleegd omwille van culturele drijfveren, gewoontes, tradities, religie of de zogenaamde "eer", een ziekte dan wel een lichamelijk of geestelijk gebrek of onvolwaardigheid kan, onverminderd de verplichtingen hem opgelegd door artikel 422bis, het misdrijf ter kennis brengen van de procureur des Konings, hetzij wanneer er een ernstig en dreigend gevaar bestaat voor de fysieke of psychische integriteit van de minderjarige of de bedoelde kwetsbare persoon en hij deze integriteit niet zelf of met hulp van anderen kan beschermen, hetzij wanneer er aanwijzingen zijn van een gewichtig en reëel gevaar dat andere minderjarigen of bedoelde kwetsbare personen het slachtoffer worden van de in voormelde artikelen bedoelde misdrijven en hij deze integriteit niet zelf of met hulp van anderen kan beschermen.*

⁵⁸ Wetsvoorstel tot wijziging van de wetgeving wat de verbetering van de aanpak van seksueel misbruik en feiten van pedofilie binnen een gezagsrelatie betreft – Verslag namens de Commissie voor de Justitie uitgebracht door de dames Valérie Déom en Kristien Van Vaerenbergh, 11 juli 2011, *Parl.St.* Kamer, zittingsperiode 2010-2011, DOC 53 1639/003.

3. Rechtsleer omtrent de verhouding tussen artikel 458bis Sw. en de rechtspraak van het Hof

14. Aangezien de parlementaire voorbereidingen van artikel 458bis Sw. bijzonder onduidelijk zijn over de impact van artikel 458bis Sw. op de regel dat het beroepsgeheim niet geldt voor feiten waarvan de patiënt het slachtoffer is, en bij gebrek aan rechtspraak daaromtrent, kan de rechtsleer mogelijk uitkomst bieden. Artikel 458bis Sw. maakt het voorwerp uit van verschillende besprekingen in de doctrine.

De meeste doctrine lijkt het er over eens te zijn dat artikel 458bis Sw. er alvast niet aan in de weg staat dat een hulpverlener die wordt geconfronteerd met één van de misdrijven opgesomd in dat artikel gepleegd tegen een minderjarige, veeleer dan een beroep te doen op het artikel ook een beroep kan doen op het leerstuk van noodtoestand (met name o.a. in geval de hulpverlener het slachtoffer niet persoonlijk kon onderzoeken)⁵⁹. Vaak wordt artikel 458bis Sw. zelfs omschreven als een wettelijke toepassing van de figuur van noodtoestand⁶⁰. De meeste auteurs bespreken de regel dat het beroepsgeheim niet geldt wanneer de patiënt een slachtoffer is en de regel van artikel 458bis Sw. naast elkaar⁶¹, meestal zonder zich uit te spreken over de verhouding tussen de beide regels⁶².

Een beperkte rechtsleer stelt evenwel expliciet dat de verschillende regels alternatief zijn en dat de ene de andere niet uitsluit⁶³. Niet onbelangrijk is daarbij te vermelden dat dit standpunt ook wordt verdedigd in een brochure die door het Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin van de Vlaamse overheid publiek ter beschikking van hulpverleners wordt gesteld⁶⁴.

⁵⁹ F. BLOCKX, *Beroepsgeheim*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 375; N. COLETTE-BASEZCQ, “La violation du secret professionnel dans une situation de maltraitance d’enfant. La justification par l’autorisation de l’article 458bis du Code pénal ou par l’état de nécessité », *T.Gez.* 2009-10, 25-26; F. DEWALLENS en T. VANSWEEVELT, *Handboek gezondheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 639.

⁶⁰ Zie bv. F. BLOCKX, *Beroepsgeheim*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 372-373.

⁶¹ N. COLETTE-BASEZCQ, “Le secret professionnel face à l’enfance maltraitée”, *Annales de droit de Louvain* 2002, 23-26; G. GENICOT, “L’article 458bis nouveau du Code pénal: le secret médical dans la tourmente », *JT* 2012, 720; L. NOUWYNCK, «La position des différents intervenants psycho-médico-sociaux face au secret professionnel dans un contexte judiciaire – cadre modifié, principe conforté », *Rev.dr.pén.crim.* 2012, 630-631 .

⁶² N. COLETTE-BASEZCQ, “Le secret professionnel face à l’enfance maltraitée”, *Annales de droit de Louvain* 2002, 23-26; N. COLETTE-BASEZCQ, “Le secret professionnel face à l’enfance maltraitée”, *Annales de droit de Louvain* 2002, 23-26; M. DONATANGELO, «Le secret professionnel en droit pénal sous l’angle des articles 458 et 458bis du Code pénal » in *Les secrets professionnels*, Luik, Anthemis, 2015, 159-194.

⁶³ F. BLOCKX, “Zwijgrecht en zwijgplicht in het licht van het beroepsgeheim en de discretieplicht” in A. VAN OEVELEN, S. RUTTEN en J. ROZIE, *Zwijgrecht versus spreekplicht*, Antwerpen, Intersentia, 2013, 110-111; F. BLOCKX, *Beroepsgeheim*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 375-376; J.-M. HAUSMAN, « Secret professionnel et confidentialité » in *Droit et déontologie de la profession de psychologue clinicien*, Brussel, Bruylant, 2016, 222 en 231-233 (impliciet); A.-S. VERSWEYVELT, J. PUT, e.a., *Beroepsgeheim en hulpverlening*, Brugge, die Keure, 2018, 168 en 173.

⁶⁴ A.-S. VERSWEYVELT en J. PUT, *Wegwijzers beroepsgeheim*, 4, *Meldrechten en meldplichten*, Brussel, Departement Welzijn, Volksgezondheid en gezin, 2018, 6: “Hierbij moet worden benadrukt dat we elke uitzondering op zich beschouwen. Het is echter niet omdat aan de voorwaarden van één uitzondering niet is voldaan, dat er automatisch een zwijgplicht geldt. Andere uitzonderingen kunnen dan wel nog van toepassing zijn en een melding rechtvaardigen.”

4. Overbruggen van het conflict

15. Het dient te worden besloten dat een haast onontwaarbaar kluwen is ontstaan over de regel volgens dewelke het beroepsgeheim niet van toepassing is wanneer de patiënt van een hulpverlener het slachtoffer is van een misdrijf en over de verhouding tussen die regel en artikel 458*bis* Sw. in geval het een misdrijf betreft opgesomd in dat artikel en gepleegd tegen een kwetsbare persoon. Artikel 458*bis* Sw. en zijn parlementaire voorbereidingen kunnen immers op uiteenlopende wijze worden geïnterpreteerd.

16. Een lezing volgens dewelke de regel dat het beroepsgeheim niet geldt voor feiten waarvan de patiënt het slachtoffer is, zoals door het Hof geformuleerd, niet van toepassing is voor kwetsbare slachtoffers van de misdrijven bedoeld in artikel 458*bis* Sw. is gebaseerd op een letterlijke lezing van artikel 458*bis* Sw. en daardoor best verenigbaar met de letter van de wet. Zij is op zich genomen niet compleet onverenigbaar met de rechtspraak van het Hof, maar beperkt het toepassingsgebied van die rechtspraak.

Deze lezing leidt echter tot een paradoxaal resultaat: de hulpverlener die een niet kwetsbaar slachtoffer (of een kwetsbaar slachtoffer van een ander misdrijf dan de misdrijven opgesomd in artikel 458*bis* Sw.) behandelt, kan zijn beroepsgeheim steeds doorbreken, ook wanneer niet aan de voorwaarden van noodtoestand is voldaan, terwijl de hulpverlener die een kwetsbaar slachtoffer van een misdrijf in de zin van artikel 458*bis* Sw. behandelt, zijn beroepsgeheim slechts mag doorbreken wanneer aan de voorwaarden voor noodtoestand is voldaan. Men legt aldus veel strengere voorwaarden op aan een hulpverlener die een kwetsbaar slachtoffer behandelt en zijn beroepsgeheim wil doorbreken, terwijl de wetgever met de invoering van artikel 458*bis* Sw. net kwetsbare slachtoffers van de opgesomde misdrijven heeft willen beschermen en heeft willen vermijden dat hulpverleners zich achter hun beroepsgeheim zouden verschuilen om strafbare feiten die tegen die slachtoffers werden gepleegd, niet te melden.

Daardoor rijst onvermijdelijk of deze lezing van artikel 458*bis* Sw. de toets van het grondwettelijk gelijkheids- en non-discriminatiebeginsel (desgevallend gekoppeld aan het recht op privé- en gezinsleven) kan doorstaan: is er een redelijke verantwoording voorhanden voor de onderscheiden behandeling van hulpverleners, naargelang zij ofwel een kwetsbaar slachtoffer van de misdrijven opgesomd in artikel 458*bis* Sw. behandelen ofwel een niet-kwetsbaar slachtoffer dan wel een kwetsbaar slachtoffer van een ander misdrijf dan de misdrijven opgesomd in artikel 458*bis* Sw., in acht genomen de doelstellingen van de wetgever bij de invoering (en herwerking) van artikel 458*bis* Sw.?

17. Een mogelijke verantwoording voor het onderscheid tussen kwetsbare en niet-kwetsbare slachtoffers van misdrijven in de zin van artikel 458*bis* Sw. zou kunnen worden gezocht in de idee hierboven uiteengezet dat een hulpverlener die het slachtoffer van een misdrijf behandelt en die zijn beroepsgeheim wil doorbreken, dat laatste niet mag doen zonder voorafgaandelijk de toestemming van zijn patiënt te bekomen (tenzij aan de voorwaarden voor noodtoestand is voldaan). Een belangrijk deel van de kwetsbare slachtoffers opgesomd in artikel 458*bis* Sw. is handelingsonbekwaam en kan bijgevolg een hulpverlener niet de toestemming geven om zijn beroepsgeheim te doorbreken. Artikel 458*bis* Sw. legt dan de voorwaarden

vast waaronder een hulpverlener, ondanks de handelingsonbekwaamheid van zijn patiënt, toch het beroepsgeheim kan doorbreken.

Hierbij passen evenwel een aantal belangrijke kanttekeningen:

- Een principe volgens hetwelk het beroepsgeheim niet geldt voor feiten waarvan de patiënt het slachtoffer is, zij het slechts op voorwaarde dat de patiënt met een doorbreken van het beroepsgeheim instemt (tenzij sprake is van noodtoestand) heeft verregaande implicaties, nu dat de huidige regel zoals deze volgt uit de rechtspraak van het Hof, nagenoeg compleet zou ondergraven.
- Dit staat ook haaks op andere rechtspraak van het Hof. Het Hof heeft immers in een arrest van 30 oktober 1978 geoordeeld dat het beroepsgeheim de openbare orde raakt en de zieke daarover dus niet kan beschikken; dat de geneesheer niet ontheven wordt van het geheim door de omstandigheid dat de zieke zou ingestemd hebben met het verspreiden van de door hem aan de geneesheer gedane confidenties (*supra*).
- Niettegenstaande het Hof heeft geoordeeld dat het beroepsgeheim de vertrouwensrelatie tussen de hulpverlener en de patiënt beoogt te beschermen, berust deze regel op een verwarring tussen het strafrechtelijk en tuchtrechtelijk gesanctioneerde beroepsgeheim (dat m.i. eerder de belangen van de patiënt beschermt) en de louter tuchtrechtelijk gesanctioneerde discretieplicht (die de vertrouwensrelatie tussen hulpverlener en patiënt beschermt) (*supra*).
- Dat artikel 458*bis* Sw. aan problemen van handelingsonbekwaamheid tegemoet wil komen, wordt slechts gedeeltelijk ondersteund door de parlementaire voorbereidingen van het artikel. Die idee lag duidelijk ten grondslag aan het oorspronkelijk voorgestelde artikel 458*bis* Sw., maar lag niet ten grondslag aan het regeringsamendement dat de uiteindelijke basis voor artikel 458*bis* Sw. zou vormen (wel integendeel, de minister leek de toestemming van de minderjarige patiënt onder omstandigheden als een bijkomende voorwaarde te beschouwen) (*supra*).
- Niet alle kwetsbare slachtoffers die in het huidige artikel 458*bis* Sw. worden opgesomd ('*een minderjarige of op een persoon die kwetsbaar is ten gevolge van zijn leeftijd, zwangerschap, partnergeweld, gebruiken van geweld, gepleegd omwille van culturele drijfveren, gewoontes, tradities, religie of de zogenaamde "eer", een ziekte dan wel een lichamelijk of geestelijk gebrek of onvolwaardigheid kan*'), zijn handelingsonbekwaam. Personen kwetsbaar ten gevolge van hoge leeftijd, zwangerschap, partnergeweld, etc. zijn wel degelijk handelingsbekwaam en kunnen bijgevolg hun toestemming verlenen aan een hulpverlener om zijn beroepsgeheim te doorbreken.

Indien er wordt van uit gegaan dat artikel 458*bis* Sw. niet zozeer beoogt om slachtoffers te beschermen die handelingsonbekwaam zijn in de strikte juridische zin, maar wel slachtoffers wiens toestemming mogelijkerwijs onvolwaardig is door de kwetsbare positie waarin zij zich bevinden (bv. wilsgebrek van geweld), rijst opnieuw de vraag rijzen naar de verenigbaarheid van artikel 458*bis* Sw. met het grondwettelijk gelijkheids- en non-discriminatiebeginsel, desgevallend in combinatie met het recht op privé- en gezinsleven: kan de idee dat de personen

opgesomd in artikel 458*bis* Sw. (juridisch) handelingsonbekwaam of (feitelijk) verminderd handelingsbekwaam zijn, verantwoord worden waarom de hulpverlener die deze persoon behandelt zijn beroepsgeheim slechts mag doorbreken wanneer aan de strenge voorwaarden van artikel 458*bis* Sw. is voldaan, terwijl het volstaat niet-kwetsbare personen om toestemming te verzoeken?

18. Op basis van welbepaalde overwegingen uit de parlementaire voorbereidingen van artikel 458*bis* Sw. zou kunnen worden besloten dat het artikel enkel de hypothese reguleert waarin een hulpverlener zowel met de dader als het slachtoffer (of enkel met de dader) van één van de in het artikel opgesomde misdrijven in aanraking komt en het artikel bijgevolg de oude regel volgens dewelke het beroepsgeheim niet van toepassing is wanneer de patiënt het slachtoffer is van een misdrijf, niet aantast, althans in zoverre enkel het slachtoffer patiënt is van de hulpverlener en de hulpverlener niet met de dader in aanraking komt.

Ook deze lezing heeft onmiskenbaar zijn nadelen. Dat artikel 458*bis* Sw. enkel betrekking heeft op het geval waarin een hulpverlener zowel met dader als slachtoffer (of enkel met de dader) in aanraking komt, blijkt geenszins uit de tekst zelf van dat artikel, maar kan enkel worden afgeleid uit bepaalde uitlatingen van de bevoegde minister tijdens de parlementaire debatten die hebben geleid tot de invoering van dat artikel. Andere overwegingen tijdens de parlementaire debatten lijken dat bovendien tegen te spreken, zij het impliciet (*supra*).

19. Er lijkt ten slotte geen aanleiding te bestaan om volledig afstand te nemen van de meer algemene regel die het Hof in het arrest van 1988 voor het eerst heeft geformuleerd:

- Artikel 458*bis* Sw. regelt een zeer specifieke hypothese (welbepaalde slachtoffers van welbepaalde misdrijven). Het is moeilijk te verdedigen dat de wetgever, door een welbepaalde hypothese te regelen, een regel met een meer algemene draagwijdte radicaal heeft willen verwerpen, te meer daar zulks geenszins blijkt uit de parlementaire voorbereiding van artikel 458*bis* Sw.
- Het Hof heeft de regel geformuleerd in het arrest van 1988 nog bevestigd na de invoering van artikel 458*bis* Sw., m.n. in een arrest van 2010⁶⁵, zij het dat dat arrest betrekking had op een meerderjarige en het Hof als gevolg daarvan geen acht heeft geslagen op artikel 458*bis* Sw.
- Dit zou belangrijke gevolgen hebben voor de rechtszoekende: hulpverleners die recent hun beroepsgeheim op basis van die regel hebben doorbroken (die wordt bevestigd in talrijke rechtsleer en ook door de overheid in informatiebrochures wordt aangekaart, *supra*), zouden plots worden geconfronteerd met een mogelijke strafrechtelijke en tuchtrechtelijke vervolging. Dat komt de rechtszekerheid geenszins ten goede.

⁶⁵ Cass. 18 juni 2010 (D.09.0015.F), ongepubl. Zie ook impliciet Cass. 31 oktober 2012 (P.12.0882.F), ongepubl.

Strengere taalvereisten inzake levensmiddelenetikettering: nationalistisch protectionisme of cultuur- en consumentenbescherming?

Studie referendaris S. Jansen

Inleiding

1. *Focus* – Deze bijdrage focust op de vraag of de – strenge en door de wet van 24 januari 1977 strafrechtelijk gesanctioneerde – taalvereisten inzake etikettering van levensmiddelen verenigbaar zijn met de Europese regelgeving, meer bepaald met het vrij verkeer van goederen (en het verbod van maatregelen van gelijke werking *ex art.* 34 VWEU) binnen de interne markt. Deze vraag situeert zich op de doorsnede van het Europees recht, economisch recht en strafrecht.
2. *Plan* – Hierna gaan we achtereenvolgens in op 1° de relevante EU wetgeving omtrent etikettering van levensmiddelen en taal; 2° de omzettingswetgeving in België; 3° de omzettingswetgeving in onze buurlanden, en ten slotte 4° de verenigbaarheid van de Belgische oplossing met het Europese kader.

1. EU wetgeving omtrent etikettering en taal inzake voedingsmiddelen

1. Secundaire EU wetgeving

3. *Opeenvolging van diverse EU instrumenten* – De Europese secundaire wetgeving omtrent etikettering heeft een lange ontwikkeling doorgemaakt. Verschillende richtlijnen hebben elkaar opgevolgd om uit te monden in een verordening. Ook het Hof van Justitie laat zich in deze materie niet onbetuigd. De vraag rijst wat de betekenis is die de Europese wetgever aan de taalvereisten omtrent etikettering geeft⁶⁶.
4. *Van onduidelijkheid in de oorspronkelijke Etiketteringsrichtlijn 79/112/EG ...* – We kunnen stellen dat er eigenlijk een evolutie is doorlopen met betrekking tot taalvereisten, althans met betrekking tot de etikettering van *levensmiddelen*. Onder de oude bewoordingen van de Etiketteringsrichtlijn 79/112/EG⁶⁷ van 18 december 1978 was het vooreerst *onduidelijk* wat de lidstaten juist mochten opleggen met betrekking tot taalvereisten op etiketten van voedingsmiddelen. Artikel 14 van deze richtlijn stelde immers vrij algemeen voorop dat de bedoelde vermeldingen op het etiket van levensmiddelen moesten voorkomen op een in een *voor de koper gemakkelijk te begrijpen taal*, tenzij de koper door andere maatregelen wordt ingelicht. Er werd nog aan toegevoegd dat deze bepaling niet eraan in de weg staat dat de genoemde vermeldingen in meer dan één taal voorkomen⁶⁸. Het was dus onduidelijk of lidstaten

⁶⁶ Zie ook voor een zeer volledige tijdslijn: J. KARSTEN, “Sprachliche Anforderungen im Lebensmittelinformationsrecht”, ZLR 2013, 43 e.v.

⁶⁷ Richtlijn 79/112/EEG van de Raad van 18 december 1978 betreffende de onderlinge aanpassing van de wetgevingen der Lid-Staten inzake etikettering en presentatie van levensmiddelen bestemd voor de eindverbruiker alsmede inzake de daarvoor gemaakte reclame, *PB L* 33, 8 februari 1979, 1–14, <http://data.europa.eu/eli/dir/1979/112/oj>.

⁶⁸ Zie voor de volledige tekst: “De Lid-Staten onthouden zich ervan om op andere dan de in de artikelen 3 tot en met 11 bepaalde wijze vast te stellen hoe de in artikel 3 en in artikel 4, lid 2, bedoelde vermeldingen moeten worden aangebracht. De Lid-Staten dragen er echter zorg voor, op hun grondgebied de handel te verbieden in levensmiddelen indien de in artikel 3 en in artikel 4, lid 2, bedoelde vermeldingen er niet op

een officiële landstaal mochten verplichten onder de vlag van een ‘voor de koper gemakkelijk te begrijpen taal’.

5. ... naar het volstaan van een “gemakkelijk te begrijpen taal”: vrij verkeer van goederen – Het Hof van Justitie maakte in de arresten *Piageme*⁶⁹ en *II*⁷⁰, *Goerres*⁷¹ en *Geffroy*⁷² evenwel duidelijk dat er *niet veel speelruimte* was voor de lidstaten. Een nationale regeling die het gebruik van een welbepaalde taal voorschreef voor de etikettering van levensmiddelen was slechts dan geoorloofd als het alternatief werd geboden van het gebruik van een andere voor de kopers “gemakkelijk te begrijpen

voorkomen in een voor de koper gemakkelijk te begrijpen taal, tenzij de koper door andere maatregelen wordt ingelicht. Deze bepaling staat het voorkomen van genoemde vermeldingen in meer dan een taal niet in de weg.”

⁶⁹ HvJ 18 juni 1991, *Piageme e.a. t. BVBA Peeters (I)*, C-369/89, [ECLI:EU:C:1991:256](#) (“Artikel 30 EEG-Verdrag en artikel 14 van richtlijn 79/112/EEG van de Raad van 18 december 1978 betreffende de onderlinge aanpassing van de wetgevingen der Lid-Staten inzake etikettering en presentatie van levensmiddelen bestemd voor de eindverbruiker alsmede de daarvoor gemaakte reclame, staan eraan in de weg, dat een nationale wettelijke regeling het uitsluitend gebruik van een bepaalde taal voor de etikettering van levensmiddelen voorschrijft, zonder de mogelijkheid open te laten dat een andere voor de koper gemakkelijk te begrijpen taal wordt gebruikt of dat de koper door andere maatregelen wordt ingelicht.” Onderlijning toegevoegd).

⁷⁰ HvJ 12 oktober 1995, *Piageme e.a. t. Peeters NV (II)*, C-85/94, [ECLI:EU:C:1995:312](#) (“Artikel 14 van richtlijn 79/112/EEG van de Raad van 18 december 1978 betreffende de onderlinge aanpassing van de wetgevingen der Lid-Staten inzake etikettering en presentatie van levensmiddelen bestemd voor de eindverbruiker alsmede inzake de daarvoor gemaakte reclame, staat eraan in de weg, dat een Lid-Staat in het licht van het vereiste van een voor de koper gemakkelijk te begrijpen taal, het gebruik van de taal verplicht stelt die overwegend wordt gesproken in het gebied waar het produkt te koop wordt aangeboden, ook al wordt het gelijktijdig gebruik van andere talen niet uitgesloten. 2) Alle in richtlijn 79/112 bedoelde verplichte vermeldingen moeten in een voor de consumenten van de betrokken Lid-Staat of streek gemakkelijk te begrijpen taal dan wel op andere wijze, zoals door tekeningen, symbolen of pictogrammen, op de etikettering worden weergegeven. De vraag of de verstrekte informatie gemakkelijk te begrijpen is, moet aan de hand van alle omstandigheden van het concrete geval worden beoordeeld.” Onderlijning toegevoegd).

⁷¹ Nog m.b.t. de **oude** formulering van Richtlijn 79/112, **vóór** de wijziging door Richtlijn 97/4/EG: HvJ 14 juli 1998, *Goerres*, C-385/96, [ECLI:EU:C:1998:356](#), (“1) Artikel 14 van richtlijn 79/112/EEG van de Raad van 18 december 1978 betreffende de onderlinge aanpassing van de wetgevingen der lidstaten inzake etikettering en presentatie van levensmiddelen bestemd voor de eindverbruiker alsmede inzake de daarvoor gemaakte reclame, verzet zich niet tegen een nationale regeling die, wat de taalvereisten betreft, het gebruik van een bepaalde taal voor de etikettering van levensmiddelen voorschrijft, maar tevens als alternatief het gebruik van een andere voor de kopers gemakkelijk te begrijpen taal toestaat. 2) Alle in richtlijn 79/112 bedoelde verplichte vermeldingen moeten op de etikettering voorkomen in een voor de verbruikers in de betrokken staat of streek gemakkelijk te begrijpen taal dan wel op andere wijze, zoals door middel van tekeningen, symbolen of pictogrammen. Een extra bordje (“Zusatzschild”) dat in de winkel bij het betrokken product is aangebracht, volstaat niet om de voorlichting en bescherming van de eindverbruiker te verzekeren.” Onderlijning toegevoegd).

⁷² HvJ 12 september 2000, *Geffroy*, C-266/98, [ECLI:EU:C:2000:430](#), (nog steeds m.b.t. de **oude** formulering van Richtlijn 79/112, **vóór** de wijziging door Richtlijn 97/4/EG) “1) Artikel 30 EG-Verdrag (thans, na wijziging, artikel 28 EG) en artikel 14 van richtlijn 79/112/EEG van de Raad van 18 december 1978 betreffende de onderlinge aanpassing van de wetgevingen der lidstaten inzake etikettering en presentatie van levensmiddelen alsmede inzake de daarvoor gemaakte reclame, zoals gewijzigd bij richtlijn 93/102/EG van de Commissie van 16 november 1993, verzetten zich niet tegen een nationale regeling volgens welke de etikettering van levensmiddelen en de wijze waarop deze is uitgevoerd, de koper of de verbruiker niet mogen kunnen misleiden, met name ten aanzien van de kenmerken van die levensmiddelen. 2) Artikel 30 van het Verdrag en artikel 14 van richtlijn 79/112 staan eraan in de weg, dat een nationale regeling het uitsluitende gebruik van een bepaalde taal voor de etikettering van levensmiddelen voorschrijft zonder de mogelijkheid open te laten dat een andere voor de koper gemakkelijk te begrijpen taal wordt gebruikt, of dat de koper via andere maatregelen wordt ingelicht.” Onderlijning toegevoegd).

taal”. Zomaar één taal opleggen voor de etikettering van voedingsmiddelen, zonder te voorzien in het voornoemde alternatief was verboden. Aldus volstond de etikettering, ook van levensmiddelen, in een “gemakkelijk te begrijpen” taal.

In deze periode werd het duidelijk dat het vooral de Commissie was die achter het voornoemde standpunt van het Hof van Justitie stond⁷³. Dit standpunt kan vooral worden teruggebracht naar de idee dat men zo min mogelijk afbreuk mag doen aan het vrij verkeer van goederen. Een bepaalde taal verplicht opleggen, bemoeilijkt mogelijks dit vrij verkeer van goederen als maatregel van gelijke werking in de zin van artikel 34 VWEU (*infra*).

6. *Kritiek van het Europees Parlement: consumentenbescherming* – Het Europees Parlement maakte evenwel in een tweetal resoluties in 1992 en in 1994 duidelijk dat niet alleen het *vrij verkeer van goederen* als belang in de weegschaal moest worden gelegd⁷⁴. Het Europees Parlement hamerde er juist op dat de consument steeds in de nationale taal (en zelfs in de streektaal) zou worden ingelicht via het

⁷³ Zie de Interpretatieve mededeling van de Commissie in 1993 betreffende het gebruik van talen bij de verkoop van levensmiddelen naar aanleiding van het arrest “Peeters”: Interpretatieve mededeling van de Commissie betreffende het gebruik van talen bij de verkoop van levensmiddelen naar aanleiding van het arrest “Peeters”, COM(93) 532 def, Brussel 10 november 1993, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:51993DC0532&from=NL> (“Krachtens artikel 14 van Richtlijn 79/112/EEG en ten einde de voorlichting en de bescherming van de consument te waarborgen moet de etikettering worden aangebracht in een gemakkelijk te begrijpen taal; als algemene regel zal het daarbij gaan om de officiële taal of talen van het land van verkoop. Artikel 14, lid 2, heeft niet als doelstelling het gebruik van een bepaalde taal op te leggen, maar veeleer producten te verbieden waarvan de etikettering voor de koper niet begrijpelijk is. Een Lid-Staat die zonder uitzondering het gebruik van zijn officiële taal of talen zou opleggen, zou dan ook inbreuk doen op zowel artikel 14 van Richtlijn 79/112/EEG, dat een dergelijke beperking uitdrukkelijk verbiedt, als artikel 30 van het Verdrag om de reeds bij punt C uiteengezette redenen.” Onderlijning toegevoegd).

⁷⁴ Resolutie EP van 11 maart 1992 over de noodzakelijke maatregelen voor consumentenbescherming en de volksgezondheid bij voltooiing van de interne markt, PB C 94/217, 13 april 1992 (“Overwegende dat een andere voorwaarde voor de veiligheid van levensmiddelen en de omgang van consumenten met levensmiddelen een goede etikettering van levensmiddelen is, waarbij de consument niet in verwarring gebracht mag worden door te veel gegevens maar anderzijds voldoende informatie, en in zijn eigen taal, over de bestanddelen dient te krijgen.” En verzoekt de commissie inzake de etikettering van levensmiddelen: “gg) te verplichten dat alle voor de consument zowel nuttige als verplichte informatie in diens taal vermeld staat, conform de geldende EG-bepalingen alsmede eventuele nationale bepalingen, én rekening houdende met de taaleigenheid van de streek waarin het product verkocht wordt” Onderlijning toegevoegd); Resolutie EP van 22 april 1994 over de interpretatieve mededeling van de Commissie inzake het gebruik van talen bij de verkoop van levensmiddelen naar aanleiding van het arrest “Peeters”, PB C 128/469, 9 mei 1994 (“L: overwegende dat de mededelingen van de Commissie die het voorwerp van deze resolutie uitmaken deze toestand erkennen en pogen een aanzet te geven tot klaarheid; dat zij echter te algemeen blijven en geen concrete oplossingen aanbrenge(n) (...) Q. overwegende dat de officiële taal of talen van de lidstaat van de markt daartoe de beste garantie biedt en dat de Gemeenschap derhalve zover mag gaan in haar eigen voorschriften te eisen dat de voorlichting in die taal of talen geschiedt; dat het concreet invullen ervan (wat de officiële taal in dit opzicht is) op grond van het subsidiariteitsbeginsel tot de bevoegdheid van de lidstaten behoort 8. verzoekt de Commissie om, door middel van een kaderrichtlijn over het taalgebruik bij de voorlichting van de consument of anderszins, coherentie en duidelijkheid te brengen in haar beleid en hierbij rekening te houden met de gewijzigde juridische situatie ten gevolge van de nieuwe verdragsartikelen 3 sub s) en 129 A (consumentenbescherming) en 3 sub p) en 128, lid 4 (culturele aspecten); 9. vraagt met aandrang daarbij te vertrekken van het beginsel dat een doeltreffende voorlichting het best gegarandeerd wordt wanneer de consument ze ontvangt in zijn taal en er derhalve van uit te gaan dat het de opdracht van de communautaire wetgever is elk van de lidstaten te verplichten de voorlichting ten minste (maar niet exclusief) te garanderen in zijn officiële taal of talen” Onderlijning toegevoegd).

voedingsmiddelenetiket. Het Parlement had aldus aandacht voor het belang van de *consumentenbescherming* door middel van efficiënte consumentenvoorlichting. Ook maakte het gewag van de bescherming van zogenaamde ‘culturele aspecten’.

7. *Kritiek vanuit de doctrine: culturele ontwikkeling en autonomie* – Tegelijkertijd zwol ook in de rechtsleer de kritiek aan op het standpunt dat werd verdedigd door het Hof van Justitie en de Commissie⁷⁵. De kritiek kwam vanuit de hoek van de *culturele ontwikkeling en autonomie* (nl. het subsidiariteitsbeginsel) van de lidstaten. Men vreesde immers dat de term “*gemakkelijk te begrijpen talen*” steeds zou neerkomen op het Engels, waardoor het Engels de nationale talen in de verdringing zou brengen. Verder hekelde men de *vaagheid* van de term “*gemakkelijk te begrijpen talen*”. Deze regeling zou niet leiden tot uniformiteit maar tot een versnippering aangezien elke rechter dit in elk concreet geval anders zou beoordelen. De gehele aanpak zou aldus niet getuigen van een *rechtszekere* en coherente regeling. Verder stelde advocaat-generaal Cosmas nog in de *Goerres* zaak – die over de oude bewoordingen van Richtlijn 79/112/EG ging – dat deze “*gemakkelijk te begrijpen taal*” juist een nationale of een officiële taal van de staat zou zijn⁷⁶.

8. *Aanpassing Etiketteringsrichtlijn: mogelijkheid tot keuze voor EU taal* – Uiteindelijk werden deze kritische stemmen tegemoetgekomen via de wijziging van de Etiketteringsrichtlijn 79/112/EEG door de Richtlijn 97/4/EG⁷⁷. In de oude Etiketteringsrichtlijn werd een nieuw artikel 13bis⁷⁸ ingevoerd, dat in het tweede lid voorziet dat de lidstaten – met inachtneming van de bepalingen van het Verdrag – kunnen vereisen dat op hun grondgebied voor de krachtens de Richtlijn verplichte vermeldingen op de etiketten van *voedingsmiddelen* ten minste gebruik wordt gemaakt van één of meer talen die hij kiest uit de officiële talen van de EG. Dit betekende evenwel dat een lidstaat niet mag kiezen voor een *regionale* (niet-officiële)

⁷⁵ Zie over deze kritiek en de culturele en gevoelige inslag ervan: S. GEIREGAT, “Taalvoorschriften op voeding” (noot onder Brussel 9 september 2020), *NjW* 2020, 937 (zonder zelf stelling in te nemen); L. VAN BUNNEN, “Du bon usage des langues dans l’*étiquetage*” (noot onder HvJ 12 oktober 1995), *JT* 1996, 680 (geen zelf voorstander van deze kritiek). Zie ook over deze kritiek: H. DE BAUW, “Taalgebruik, parallelhandel en handelspraktijken”, *Jaarboek Handelspraktijken & Mededinging* 1996, (99) IV vóór voetnoot 40.

⁷⁶ Conclusie van AG Cosmas 19 februari 1998, *Goerres*, C-385-96, [ECLI:EU:C:1998:72](https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/1998/72) (“*Mijns inziens moet dit de nationale, of voor zover zulks wettelijk is vastgelegd, de officiële taal van de staat zijn, of wanneer er meer dan één officiële taal is, ten minste één van deze talen naar keuze van de betrokkene.*”).

⁷⁷ Richtlijn 97/4/EG van het Europees Parlement en de Raad van 27 januari 1997 houdende wijziging van Richtlijn 79/112/EEG betreffende de onderlinge aanpassing van de wetgevingen der Lidstaten inzake etikettering en presentatie van levensmiddelen alsmede inzake de daarvoor gemaakte reclame, *PB L* 43, 14 februari 1997, 21-23, <http://data.europa.eu/eli/dir/1997/4/oj>.

⁷⁸ Zie voor de volledige tekst: “8. *het volgende artikel wordt ingevoegd: “Artikel 13 bis 1. De Lidstaten dragen er zorg voor op hun grondgebied de handel te verbieden in levensmiddelen waarop de in artikel 3 en in artikel 4, lid 2, bedoelde vermeldingen niet zijn aangebracht in een voor de gebruiker gemakkelijk te begrijpen taal, behalve indien de voorlichting van de gebruiker daadwerkelijk voor één of meer etiketteringsvermeldingen gewaarborgd is door andere, volgens de procedure van artikel 17 vastgestelde maatregelen. 2. De Lidstaat waar het product wordt verkocht, kan, met inachtneming van de bepalingen van het Verdrag, eisen dat op zijn grondgebied voor deze vermeldingen op de etikettering ten minste gebruik gemaakt wordt van één of meer talen die hij uit de officiële talen van de Gemeenschap kiest. 3. De bepalingen van de leden 1 en 2 vormen geen beletsel voor het aanbrengen van vermeldingen in meer dan één taal.”* (Onderlijning toegevoegd).

taal⁷⁹. Het derde lid verduidelijkt dat de lidstaten ook niet mogen verbieden dat daarnaast nog een andere taal wordt gebruikt. De optie in het tweede lid is *geen verplichting* voor de lidstaten, louter een mogelijkheid. Ze moeten wel steeds, volgens het eerste lid, minstens in hun wetgeving vooropstellen dat de krachtens de Richtlijn verplichte vermeldingen in een voor de verbruiker gemakkelijk te begrijpen taal worden aangebracht, tenzij deze voorlichting gewaarborgd is door een andere vastgestelde maatregel. De optie in het tweede lid lijkt de weg te openen voor regels waarbij de lidstaten vooropstellen dat één of meerdere officiële talen die op hun grondgebied worden gebezigd, verplicht zouden worden voor wat betreft de etikettering van voedingsmiddelen. Wellicht dat deze specifieke optie in het tweede lid voor voedingsmiddelen voornamelijk kadert in de bescherming van het voornoemde belang van de volksgezondheid en de consumentenbescherming. Hierdoor is de zgn. ‘Piageme-doctrine’ – die steeds vooropstelde dat het *daarnaast* (naast de officiële taal) ook mogelijk moest zijn om voor de etikettering een voor de consument eenvoudig te begrijpen taal te bezigen – achterhaald⁸⁰. Sommige auteurs hebben zich vragen gesteld bij de in de gewijzigde Richtlijn vooropgestelde zinsnede “*met inachtneming van de bepalingen van het Verdrag*” in het tweede lid. Zou er dan nog steeds sprake kunnen zijn van een maatregel van gelijke werking die ingaat tegen artikel 34 VWEU als een lidstaat vooropstelt dat (minstens) één of meerdere officiële talen gebezigd dienen te worden op de etiketten van de voedingsmiddelen op zijn grondgebied (*infra*)?

9. *Overname in Richtlijn 2000/13/EG en Verordening 1169/2011/EU* – Uiteindelijk werd het tweede lid in exact dezelfde bewoordingen overgenomen in artikel 16 van de Richtlijn 2000/13/EG⁸¹. Later werd ongeveer hetzelfde overgenomen in artikel 15

⁷⁹ Zie ook in deze zin: J.-C. BARBATO, “Fasc. 2390 Régime linguistique de l’union européenne” in *JurisClasser Europe Traité*, 2018, nr. 166. Zie evenwel: ZIPFEL/RATHKE, *Lebensmittelrecht*, Beck, 2020, LMIDV § 2, nr. 5 (“Auch mundartliche Ausdrücke und Dialekte sollten demnach bei regionaler Vermarktung von lebensmitteln in dem zugehörigen Gebiet zulässig sein.”).

⁸⁰ K. LENAERTS en P. VAN NUFFEL, *Europees recht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Maklu, 2003, 307 (“Om de lidstaten toe te laten een dergelijke verplichting op te leggen werd de richtlijn gewijzigd”); MICKLITZ/NAMYSLOWSKA, *Münchener Kommentar zum Lauterkeitsrecht*, Beck, 2020, UGP-Richtlinie Art. 6, nr. 44 (“So bedeutsam die Piageme-Doktrin auch sein mag, sie hängt seit der Einfügung des Art. 14 RL 79/112/EWG und seit der Überarbeitung und Neuverkündung der RL 2000/13/EG (jetzt VO Nr. 1169/2011) über Lebensmittelkennzeichnung quasi in der Luft. Beide Regelungen erweiterten den Ermessensspielraum der Mitgliedstaaten, können sie doch nunmehr die Verwendung der Landessprache in den vom primären Unionsrecht gesetzten Grenzen zwingend vorschreiben.”). Zie ook in deze zin bv.: J. BERNIER, “EU Economic Integration and National Language Policies: An Overlooked Tension”, *Draft paper for the International Conference Debating Language Policies in Canada and Europe Ottawa 31 March- 2 April 2005*, 5. Vgl. M. DE WITTE en A. VERMEERSCH, *Europees Consumentenrecht*, Antwerpen, Maklu, 2004, nr. 356 (spreken van een afwijkmogelijkheid van de rechtspraak van het Hof van Justitie in de zaken *Piageme I* en *II*). Vgl. (van mening dat ook na deze wijzigingen nog veel onzekerheid (hieromtrent) blijft bestaan): R. O’ROURKE, “Food Information Or Is It Really Food Labelling – The Commission’s Legislation Proposal for a New Regulation”, *Eur. Food & Food L. Rev.* 2008, 303-304.

⁸¹ Richtlijn 2000/13/EG van het Europees Parlement en de Raad van 20 maart 2000 betreffende de onderlinge aanpassing van de wetgeving der lidstaten inzake de etikettering en presentatie van levensmiddelen alsmede inzake de daarvoor gemaakte reclame, *PB L* 109, 6 mei 2000, 29-42, <http://data.europa.eu/eli/dir/2000/13/oj>. (Artikel 16: “1. De lidstaten dragen er zorg voor op hun grondgebied de handel in levensmiddelen te verbieden waarop de in artikel 3 en in artikel 4, lid 2, bedoelde vermeldingen niet zijn aangebracht in een voor de verbruiker gemakkelijk te begrijpen taal, behalve indien de voorlichting van de verbruiker daadwerkelijk voor één of meer etiketteringsvermeldingen gewaarborgd

van de Verordening 1169/2011/EU^{82, 83} Aangezien het laatste instrument niet gaat over een Richtlijn die moet worden omgezet in nationale wetgeving, maar over een Verordening, is het tweede lid ietwat anders opgesteld. Zo wordt alleszins de zinsnede “*met inachtneming van de bepalingen van het Verdrag*” niet meer overgenomen bij de bepaling in het tweede lid dat lidstaten kunnen eisen dat op hun grondgebied voor de vermeldingen op de etikettering van levensmiddelen wordt gebruik gemaakt van één of meer talen die tot de officiële talen van de Unie behoren. Het eerste lid stelt verder opnieuw als ondergrens dat de verplichte voedselinformatie in ieder geval wordt aangebracht in een taal die *gemakkelijk te begrijpen* is voor de consumenten van de lidstaten waar het levensmiddel in kwestie in de handel wordt gebracht. Het derde lid herhaalt dat het steeds mogelijk is de vermeldingen *in meer dan één taal* aan te brengen.

10. *Mag een lidstaat de eigen landstaal (of talen) verplicht stellen?* – Over deze nieuwe ontwikkelingen inzake de taalaanduiding voor wat betreft de etikettering van levensmiddelen heeft het Hof van Justitie, sinds de wijziging van de Richtlijn 79/112/EEG door de Richtlijn 97/4/EG, nog geen uitspraak gedaan⁸⁴. Niettemin valt te verdedigen – met de Cosmas-doctrine⁸⁵, de bescherming van de volksgezondheid,

is door andere, volgens de procedure van artikel 20 vastgestelde maatregelen. 2. De lidstaat waar het product wordt verkocht, kan, met inachtneming van de bepalingen van het Verdrag, eisen dat op zijn grondgebied voor deze vermeldingen op de etikettering ten minste gebruik wordt gemaakt van één of meer talen die hij uit de officiële talen van de Gemeenschap kiest. 3. De leden 1 en 2 vormen geen beletsel voor het aanbrengen van vermeldingen in meer dan één taal.” Onderlijning toegevoegd).

⁸² Wordt gezien als een *lex specialis* ten aanzien van de Richtlijn oneerlijke handelspraktijken 2005/29/EG, *PB L 149*, 11 juni 2005, 22-39; G. SORREAU, *Publicité et étiquetage des denrées alimentaires*, Brussel, Larcier, 2016, 41.

⁸³ Verordening (EU) nr. 1169/2011 van het Europees Parlement en de Raad van 25 oktober 2011 betreffende de verstrekking van voedselinformatie aan consumenten, tot wijziging van Verordeningen (EG) nr. 1924/2006 en (EG) nr. 1925/2006 van het Europees Parlement en de Raad en tot intrekking van Richtlijn 87/250/EEG van de Commissie, Richtlijn 90/496/EEG van de Raad, Richtlijn 1999/10/EG van de Commissie, Richtlijn 2000/13/EG van het Europees Parlement en de Raad, Richtlijnen 2002/67/EG en 2008/5/EG van de Commissie, en Verordening (EG) nr. 608/2004 van de Commissie Voor de EER relevante tekst, *PB L 304*, 22 november 2011, 18-63, <http://data.europa.eu/eli/reg/2011/1169/oj>. (Artikel 15 Taalvoorschriften: “1. *Onverminderd artikel 9, lid 3, wordt de verplichte voedselinformatie aangebracht in een taal die gemakkelijk te begrijpen is voor de consumenten van de lidstaten waar het levensmiddel in kwestie in de handel wordt gebracht. 2. De lidstaten waar een levensmiddel in de handel wordt gebracht, kunnen eisen dat op hun grondgebied voor de vermeldingen op de etikettering gebruik wordt gemaakt van één of meer talen die tot de officiële talen van de Unie behoren.*

3. *De leden 1 en 2 vormen geen beletsel voor het aanbrengen van vermeldingen in meer dan één taal.”* Onderlijning toegevoegd).

⁸⁴ MICKLITZ/NAMYSLOWSKA, *Münchener Kommentar zum Lauterkeitsrecht*, Beck, 2020, UGP-Richtlinie Art. 6, nr. 44.

⁸⁵ Conclusie van AG Cosmas 19 februari 1998, *Goerres*, C-385-96, [ECLI:EU:C:1998:72](https://eur-lex.europa.eu/eli/cons/1998/72) (“Bijgevolg moet onder “gemakkelijk te begrijpen” taal in de zin van artikel 14 worden verstaan de taal die gemakkelijk te begrijpen is voor de gemiddeld geïnformeerde gebruiker van de staat waar het concreet om gaat. 49 De vraag is nu, welke taal dit is en wie dit bepaalt: de betrokken lidstaat door middel van algemene uitvoeringsbepalingen of de rechter per concreet geval? 50 *Mijns inziens moet dit de nationale, of voor zover zulks wettelijk is vastgelegd, de officiële taal van de staat zijn, of wanneer er meer dan één officiële taal is, ten minste één van deze talen naar keuze van de betrokkene. 58 Gelet hierop, moet het treffen van maatregelen als de litigieuze maatregel ruimhartiger worden bejegend, vooral in het kader van het legitieme belang dat de lidstaten bij bescherming van hun nationale taal hebben. Deze bezorgdheid komt reeds tot uiting in het nieuwe artikel 128 van het Verdrag, dat bij artikel G.37 van het Verdrag betreffende de Europese Unie is ingevoegd. Dit artikel is gewijd aan de culturele verscheidenheid van de Gemeenschap (lid 1) en aan de bevoegdheid van de lidstaten met betrekking tot culturele vraagstukken (lid 5) en verplicht*

de consumentenbescherming en de bevordering van de culturele eigenheid van de lidstaten indachtig – dat niets eraan in de weg staat dat de lidstaten de eigen officiële landstaal of landstalen⁸⁶ (in meertalige landen) vooropstellen als verplichtend bij de etikettering van voedingsmiddelen voor de verplichte vermeldingen van de Richtlijn/Verordening (zie ook uitgebreider *infra*)⁸⁷.

2. Primaire EU wetgeving

11. *Verenigbaarheid van het secundaire EU recht met het primaire EU recht* – Voor de volledigheid past het na te gaan of de regelgeving in de Richtlijn 2000/13/EG en in de Verordening 1169/2011/EU niet in strijd is met het Europese primaire recht dat maatregelen van gelijke werking – die het vrij verkeer van goederen belemmeren – verbiedt krachtens artikel 34 VWEU. Artikel 34 VWEU bindt immers niet alleen de nationale overheden, maar ook de EU instellingen wanneer deze verdere wetgeving aannemen ter regulering van de interne markt⁸⁸. Voor Unie-instellingen geldt evenwel dat ze een *grote beoordelingsmarge* hebben wanneer ze wetgeving aannemen en dat het Hof van Justitie enkel in het geval van een *manifeste* schending van artikel 34 VWEU deze wetgeving ongeldig zal verklaren.

12. *Maatregelen van gelijke werking* – Is er in de Richtlijn 2000/13/EG (en de Verordening 1169/2011) sprake van een dergelijke maatregel van gelijke werking door de lidstaten toe te laten voor de etikettering van voedingsmiddelen te vereisten dat deze ten minste in één of meerdere officiële talen van de Unie worden opgesteld? Het Hof van Justitie definieerde de term ‘maatregel van gelijke werking’ in de zaak *Dassonville* als iedere handelsregeling van lidstaten die de intracommunautaire handel al dan niet rechtstreeks, daadwerkelijk of potentieel kan belemmeren⁸⁹. Deze definitie is erg ruim en het leidt geen twijfel dat de voornoemde handelsregeling voor lidstaten

de gemeenschapsinstellingen bij hun optreden op grond van andere verdragsbepalingen rekening te houden met culturele aspecten (lid 4).” (Onderlijning toegevoegd).

⁸⁶ Dit wijkt dan weer af van de Cosmas-doctrine in de Goerres zaak, maar kan m.i. wel uit de nieuwe formulering van de Richtlijnen en later ook de Verordening worden afgeleid (met verwijzing naar “*één of meerdere (officiële) talen*”). Zie aldus *contra* de conclusie van AG Cosmas 19 februari 1998, *Goerres*, C-385-96, [ECLI:EU:C:1998:72](#) (“*In meertalige staten mag echter geen verplichting worden opgelegd de vermeldingen aan te brengen in de taal van elk gebied. Wanneer er meer officiële talen zijn, moet ervan worden uitgegaan dat deze ten opzichte van elkaar gelijkwaardig zijn en dus min of meer bekend zijn bij de onderdanen van de lidstaat. Op grond hiervan ben ik van mening, dat de lidstaat in het licht van artikel 14 mag eisen, dat het aanbrengen van de vermeldingen in één van deze talen naar keuze van de handelaar geschiedt. In dit geval kiest de verkoper onder eigen verantwoordelijkheid één van deze talen uit en is het aanbrengen van de vermeldingen in deze taal in elk geval in overeenstemming met de richtlijn. Zou daarentegen het gebruik van de taal van de streek worden voorgeschreven, dan zouden de importeurs gedwongen zijn hun producten in verschillende talen te etiketteren en zou dus de invoer, met name de parallelinvoer, ongerechtvaardigde belemmeringen ondervinden.*”) (Onderlijning toegevoegd).

⁸⁷ Lijkt ook in deze zin te redeneren met verwijzing naar het *Schwartzkopf*-arrest van het HvJ: MICKLITZ/NAMYSŁOWSKA, *Münchener Kommentar zum Lauterkeitsrecht*, Beck, 2020, UGP-Richtlinie Art. 6, nr. 45.

⁸⁸ Zie bv. M. CHAMON en J. CAPIAU, “Artikelen 34-37 VWEU” in *Handels- en economisch recht. Commentaar met overzicht van rechtspraak en rechtsleer*, I, Grondslagen, A, Europees recht, Mechelen, Kluwer, 2017, 12.

⁸⁹ HvJ 11 juli 1974, *Dassonville*, nr. C-8/74, [ECLI:EU:C:1974:82](#), ro. 5.

om een taal van de etikettering voorop te kunnen stellen dergelijke maatregel van gelijke werking kan inhouden⁹⁰.

Naar aanleiding van het arrest *Keck en Mithouard*⁹¹ van het Hof van Justitie vallen zgn. ‘verkoopsvoorwaarden’ evenwel niet onder de regeling van artikel 34 VWEU omdat ze niet worden beschouwd als maatregelen van gelijke werking. Niettemin zijn voornoemde taalvereisten van etikettering niet aan te merken als dergelijke verkoopmodaliteiten omdat de verpakking bij de wijziging van de taal eveneens dient te worden gewijzigd⁹².

13. *Rechtvaardigingsgronden* – Nu zijn niet alle maatregelen van gelijke werking zonder meer verboden. Daarom worden een reeks ‘rechtvaardigingsgronden’ voorop gesteld. Artikel 36 VWEU bepaalt in een limitatieve lijst dat de bepalingen van de artikelen 34 en 35 geen beletsel vormen voor verboden of beperkingen van invoer, uitvoer of doorvoer, welke gerechtvaardigd zijn uit hoofde van bescherming van de openbare zedelijkheid, de openbare orde, de openbare veiligheid, de gezondheid en het leven van personen, dieren of planten, het nationaal artistiek, historisch en archeologisch bezit of uit hoofde van bescherming van de industriële en commerciële eigendom. Deze verboden of beperkingen mogen echter geen middel tot willekeurige discriminatie noch een verkapt beperking van de handel tussen de lidstaten vormen. Deze uitzonderingen zijn zowel van toepassing op discriminerende als op niet-discriminerende maatregelen van gelijke werking.

14. *Rule of reason* – Verder aanvaardt het Hof van Justitie ook handelsbelemmeringen door niet-discriminerende maatregelen van gelijke werking (ook wel de ‘*rule of reason*’ genoemd) in de vorm van een niet-limitatieve lijst van rechtvaardigingsgronden. Deze worden aanvaard in zoverre deze verband houden met dringende behoeften omtrent de doeltreffendheid van fiscale controles, de bescherming van de volksgezondheid, de eerlijkheid van de handelstransacties en de consumentenbescherming⁹³. Hiernaast erkende het Hof van Justitie ook de volgende rechtvaardigingsgronden: milieubescherming, bescherming van cultuur⁹⁴, verbetering

⁹⁰ Vgl. HvJ 13 september 2001, *Hans Schwartzkopf GmbH & Co KG t. Centrale zur Bekämpfung unlauteren Wettbewerbs eV*, C-169/99, [ECLI:EU:C:2001:439](#), ro 39 (“*Wel is het zo, dat de nationale voorwaarden die volgens artikel 7, lid 2, van de gewijzigde richtlijn 76/768 mogen worden gesteld inzake het taalgebruik, de handel binnen de Gemeenschap belemmeren, aangezien de betrokken producten verschillende etiketten moeten dragen naargelang de officiële taal of talen van de lidstaat waar zij in de handel worden gebracht, hetgeen extra verpakkingskosten met zich meebrengt.*” Onderlijning toegevoegd).

⁹¹ HvJ 24 november 1993, *Keck en Mithouard*, C-267/91 en C-268/91, [ECLI:EU:C:1993:905](#).

⁹² HvJ 13 september 2001, *Hans Schwartzkopf GmbH & Co KG t. Centrale zur Bekämpfung unlauteren Wettbewerbs eV*, C-169/99, [ECLI:EU:C:2001:439](#), ro 39. Zie ook HvJ 24 november 1993, *Keck en Mithouard*, C-267/91 en C-268/91, [ECLI:EU:C:1993:905](#), ro 16-17. K. LENAERTS en P. VAN NUFFEL, *Europees recht*, Antwerpen, Intersentia, 2017, 154.

⁹³ Zie in dit verband het basisarrest HvJ 20 februari 1979, *Rewe (Cassis de Dijon)*, C120-78, [ECLI:EU:C:1979:42](#), ro. 8.

⁹⁴ Aangezien dit aspect ook vaak door de lidstaten en de doctrine wordt aangehaald ter rechtvaardiging van de verplichting van de nationale taal op de etikettering. Zie in inzake deze rechtvaardigingsgrond ook: HvJ 11 juli 1985, *Cinéthèque*, C-60/84 en 61/84, [ECLI:EU:C:1985:329](#), ro 23 (“*Een dergelijke rechtvaardigingsgrond kan niet worden ontzegd aan een nationale regeling die, ten einde de productie van films van welke oorsprong dan ook aan te moedigen, voor de verspreiding van deze films gedurende een eerste periode van korte duur de voorrang geeft aan exploitatie in de bioscoop*”).

van arbeidsvoorwaarden, bescherming van fundamentele rechten, bescherming van de verkeersveiligheid, fraudebestrijding, etc.⁹⁵

Steeds moet men aantonen dat bij een afwijking op artikel 34 VWEU a) er nog geen volledige harmonisatie heeft plaatsgevonden op Unie-niveau, b) deze afwijking wordt ingeroepen ter bescherming van niet-economische belangen en c) de afwijking voldoet aan het evenredigheidsbeginsel⁹⁶. Om te voldoen aan het evenredigheidsbeginsel moet worden nagegaan of de beperking geschikt en noodzakelijk is om het vooropgestelde doel te bereiken en proportioneel is. Men moet dus de minst belemmerende maatregel kiezen⁹⁷.

15. *Aftoetsen van de taalvereisten van de etikettering van voedingsmiddelen aan de rule of reason* – Als we dit alles toetsen aan de mogelijkheid die de Uniewetgever aan de lidstaten geeft om de officiële taal of talen voorop te stellen bij de verplichte vermeldingen op de etikettering van levensmiddelen (naast de mogelijkheid om te etiketteren in andere talen), lijkt dit m.i. niet problematisch⁹⁸. Een nationale lidstaat die van deze mogelijkheid gebruik maakt (hetgeen door de hierna bestudeerde lidstaten dan ook werd gedaan, *infra*) zal aldus een niet-discriminerende maatregel van gelijke werking invoeren op een gebied dat niet geheel is geharmoniseerd door de Unie-wetgever. De Unie-wetgever formuleert inderdaad een uitdrukkelijke mogelijkheid voor de lidstaten om dit zelf te reguleren inzake de etikettering van voedingsmiddelen in de Richtlijn 2000/13/EG en in de Verordening 1169/2011/EU. Verder kunnen voor dergelijke regeling, ter rechtvaardiging, andere doelstellingen worden aangedragen dan louter economische doelstellingen. Zo wordt een beroep gedaan op de bescherming van de volksgezondheid, op de consumentenbescherming en op de culturele eigenheid van de lidstaten. Het Hof van Justitie erkende reeds in andere zaken al deze aspecten (volksgezondheid, cultuur, consumentenbescherming) als mogelijke rechtvaardigingsgronden bij de toepassing van de *rule of reason*-test. Verder is de leesbaarheid / begrijpelijkheid van etiketten in een bepaalde lidstaat afhankelijk maken van een officiële taal m.i. ook een proportionele maatregel. Er zijn geen eenvoudige alternatieven te voorzien die minder verregaand ingrijpen in het handelsverkeer. De nationale taal is inderdaad de taal bij uitstek die consumenten zullen begrijpen bij het lezen van etiketten. Dat consumenten de etiketten begrijpen bij *voedingsmiddelen* is essentieel ter bescherming van de *volksgezondheid* en de *consumentenbescherming*. Zo kan worden aangenomen dat een persoon, die allergisch is aan een bepaald voedingsmiddel of van een bepaald ingrediënt niet teveel mag eten, afdoende ingelicht moet zijn hierover door middel van (begrijpelijke) etikettering. Bovendien aanvaardde het Hof van Justitie in de voornoemde *Schwartzkopf*-zaak de

⁹⁵ M. CHAMON en J. CAPIAU, “Artikelen 34-37 VWEU” in *Handels- en economisch recht. Commentaar met overzicht van rechtspraak en rechtsleer*, I, *Grondslagen*, A, *Europees recht*, Mechelen, Kluwer, 2017, (1) 46.

⁹⁶ Zie bv. K. LENAERTS en P. VAN NUFFEL, *Europees recht*, Antwerpen, Intersentia, 2017, nrs. 205-210.

⁹⁷ M. CHAMON en J. CAPIAU, “Artikelen 34-37 VWEU” in *Handels- en economisch recht. Commentaar met overzicht van rechtspraak en rechtsleer*, I, *Grondslagen*, A, *Europees recht*, Mechelen, Kluwer, 2017, (1) 39.

⁹⁸ Vgl. evenwel met L. VAN BUNNEN, “Du bon usage des langues dans l’étiquetage” (noot onder HvJ 12 oktober 1995), *JT* 1996, 680 (achtte toen al de wijziging van richtlijn 79/112/EEG mogelijks in strijd met de regels van het vrij verkeer van goederen).

doelstelling van de *volksgezondheid* ook bij cosmeticaproducten als rechtvaardigingsgrond⁹⁹. Ten slotte haalt men ook ‘*cultuur*’ aan, een doelstelling waaraan de EU steeds meer belang hecht (cf. de artikelen 6, c) en 167 VWEU¹⁰⁰). Dit noopt de Unie-wetgever ertoe ook rekening te houden met de bestaande (culturele) verscheidenheid – waaronder de taaleigenheid – in en tussen de lidstaten¹⁰¹.

Uit dit alles kunnen we besluiten dat de secundaire wetgeving opgenomen in de Richtlijn 2000/13/EG (en vandaag in de Verordening 1169/2011/EU) die lidstaten de vrijheid biedt om toch de nationale (officiële) taal verplicht te stellen voor de etikettering van voedingsmiddelen (naast eventueel andere mogelijke talen) – gelet op de voornoemde rechtvaardigingsgronden – wellicht niet in strijd is met artikel 34 VWEU.

Hoe gaan de lidstaten nu concreet met deze vrijheid om?

2. Belgische omzettingwetgeving omtrent etikettering en taal

16. *Onderscheid tussen etikettering voor voedingsmiddelen en andere etiketten* – In de Belgische wetgeving kunnen we zowel in de wet van 24 januari 1977¹⁰² “*betreffende de bescherming van de gezondheid van de gebruikers op het stuk van de voedingsmiddelen en andere produkten*” als in het Wetboek van Economisch Recht (WER) regels terugvinden omtrent de taalvereisten bij etikettering. Bijgevolg maken we een duidelijk onderscheid tussen nationale regels die specifiek van toepassing zijn op de etikettering van *voedingsmiddelen* en regels die een *ruimer toepassingsbereik* hebben. Uit de chronologie van de EU instrumenten kunnen we immers duidelijk afleiden dat de Richtlijnen (en later de Verordening) inzake de etikettering van *levensmiddelen* de lidstaten steeds meer ruimte geven om een officiële landstaal verplicht voorop te stellen.

⁹⁹ Gaat niet over levensmiddelen: HvJ 13 september 2001, *Hans Schwartzkopf GmbH & Co KG t. Centrale zur Bekämpfung unlauteren Wettbewerbs eV*, C-169/99, [ECLI:EU:C:2001:439](#) (“*Wel is het zo, dat de nationale voorwaarden die volgens artikel 7, lid 2, van de gewijzigde richtlijn 76/768 mogen worden gesteld inzake het taalgebruik, de handel binnen de Gemeenschap belemmeren, aangezien de betrokken producten verschillende etiketten moeten dragen naargelang de officiële taal of talen van de lidstaat waar zij in de handel worden gebracht, hetgeen extra verpakkingskosten met zich meebrengt. Gezien de noodzaak om de recipiënt of de verpakking te wijzigen, is bovendien uitgesloten dat het hier gaat om verkoopmodaliteiten. Deze belemmeringen worden echter gerechtvaardigd door een doel van algemeen belang, namelijk de bescherming van de volksgezondheid. De informatie die de fabrikanten of distributeurs van de in de gewijzigde richtlijn 76/768 bedoelde cosmetische producten op de recipiënt en de verpakking van het product moeten aanbrengen, verliest haar praktisch nut wanneer zij niet is gesteld in een taal die begrijpelijk is voor de personen waarvoor zij is bestemd, tenzij die informatie met pictogrammen of andere tekens dan woorden doeltreffend kan worden verstrekt.*” Onderlijning toegevoegd).

¹⁰⁰ Zie artikel 167.1 VWEU “*De Unie draagt bij tot de ontplooiing van de culturen van de lidstaten onder eerbiediging van de nationale en regionale verscheidenheid van die culturen, maar tegelijk ook de nadruk leggend op het gemeenschappelijk cultureel erfgoed*”. En artikel 167.4 VWEU: “*De Unie houdt bij haar optreden uit hoofde van andere bepalingen van de Verdragen rekening met de culturele aspecten, met name om de culturele verscheidenheid te eerbiedigen en te bevorderen.*”

¹⁰¹ Zie hierover ook: K. LENAERTS en P. VAN NUFFEL, *Europees recht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Maklu, 2003, 307; K. LENAERTS en P. VAN NUFFEL, *Europees recht*, Antwerpen, Intersentia, 2017, 270-271.

¹⁰² BS 8 april 1977, <http://www.ejustice.just.fgov.be/eli/wet/1977/01/24/1977012405/justel>.

17. *Wet van 24 januari 1977: etiket voedingsmiddelen in de taal van het taalgebied* – De wet van 24 januari 1977 gaat specifiek over *voedingsmiddelen* en stelt in artikel 8, eerste lid, voorop dat de etikettering daarvan moet gebeuren in de taal of talen *van het taalgebied* waar de producten op de markt worden aangeboden^{103,104}. Artikel 13, 1°, van deze wet bestraft vandaag diegene die, zonder de fabrikant of de invoerder te zijn, voedingsmiddelen of andere in deze wet bedoelde producten in de handel brengt, zonder artikel 8 van die wet te respecteren, met een gevangenisstraf van acht dagen tot drie maanden en met een geldboete van 26 euro tot 1.000 euro¹⁰⁵. Artikel 14 van deze wet bestraft vandaag iemand die voedingsmiddelen of andere in de wet bedoelde producten fabriceert of invoert of *wetens* in de handel brengt, met een gevangenisstraf van acht tot zes maanden en met een geldboete van 50 tot 3.000 euro of met een van die straffen alleen¹⁰⁶. Het zijn deze bepalingen die specifiek van toepassing zijn op de etikettering van voedingsmiddelen.

18. *Andere toepasselijke bepalingen in het strafwetboek* – Verder stellen verschillende rechtsgeleerden voorop dat ook bijzondere bepalingen van het Strafwetboek van toepassing kunnen zijn inzake de bestraffing van etikettering van voedingsmiddelen¹⁰⁷ in de verkeerde taal¹⁰⁸. Zo wordt o.m. gewezen op valsheid in handels- of private geschriften¹⁰⁹; bedrog van de koper omtrent de identiteit, aard of oorsprong van de zaak¹¹⁰; bedrog door middel van listige kunstgrepen omtrent de hoeveelheid van de verkochte zaken¹¹¹; verkoop van vervalste voedingsmiddelen en

¹⁰³ “§ 1. De gegevens die op het etiket voorkomen en die dwingend zijn voorgeschreven in uitvoering van deze wet, zijn minstens gesteld in de taal of de talen van het taalgebied waar de produkten op de markt worden aangeboden”.

¹⁰⁴ Zie ook voor de specifieke wetgeving omtrent de etikettering van levensmiddelen naar het oude artikel van het KB van 13 november 1968 (opgeheven door artikel 17 van het KB van 13 september 1999 betreffende de etikettering voorverpakte voedingsmiddelen, dat op zijn beurt werd opgeheven door het KB van 3 februari 2019, *BS* 21 maart 2019, 28198). Dat artikel 11 schreef reeds voor dat de in artikel 2 voorgeschreven vermeldingen alsook deze voorgeschreven door de bijzondere reglementeringen ten minste moeten gesteld zijn in de taal of de talen van het taalgebied waar de voedingsmiddelen te koop gesteld worden; zie hierover bv. S. DE MEUTER, “Taal van etiket en misleiding inzake de oorsprong van voedingswaren”, *Jaarboek Handelspraktijken* 1991, (481) vóór en na voetnoot 3.

¹⁰⁵ Voordien met een gevangenisstraf van acht dagen tot drie maanden en een geldboete van 26 BEF tot 300 BEF (geldig tot de wetswijziging door de wet van 10 april 2014 met inwerkingtreding op 10 mei 2014). Zie ook over deze oudere bestraffingen: G. SORREAU, *Publicité et étiquetage des denrées alimentaires*, Brussel, Larcier 2016, 373.

¹⁰⁶ Voordien met een gevangenisstraf van acht dagen tot zes maanden en een geldboete van 50 euro tot 1.000 euro (geldig vanaf de inwerkingtreding van de wet van 27 december 2012 op 10 januari 2013 en geldig tot de wetswijziging door de wet van 10 april 2014 met inwerkingtreding op 10 mei 2014), voordien met een gevangenisstraf van acht dagen tot zes maanden en een geldboete van 50 BEF tot 1.000 BEF (geldig tot de inwerkingtreding van de wet van 27 december 2012 op 10 januari 2013).

¹⁰⁷ Bepaalde incriminaties kunnen uiteraard ook van toepassing zijn op andere producten dan voedingsmiddelen: denk bv. aan geneesmiddelen of gevaarlijke voorwerpen.

¹⁰⁸ G. SORREAU, *Publicité et étiquetage des denrées alimentaires*, Brussel, Larcier 2016, 373-374 e.v. Zie hierover ook: F. TRAEEST, “Strafrechtelijke aspecten” in *Aansprakelijkheid, veiligheid en kwaliteit*, Mechelen, Kluwer, 2015, 769 e.v.

¹⁰⁹ Artikel 196 Sw., bij valse verklaringen op etiketten, strafbaar met een opsluiting van vijf tot tien jaar.

¹¹⁰ Artikel 498 Sw., strafbaar met een gevangenisstraf van een maand tot een jaar en met een geldboete van 50 euro tot 1.000 euro of met één van die straffen alleen.

¹¹¹ Artikel 499 Sw., strafbaar met een gevangenisstraf van acht dagen tot een jaar en tot een geldboete van 26 euro tot 1.000 euro of met een van die straffen alleen.

vervalsing van voedingsmiddelen¹¹², onopzettelijke doding en slagen en verwondingen¹¹³, het onopzettelijk¹¹⁴ of opzettelijk¹¹⁵ toedienen van stoffen. Ook kunnen er andere bijzondere (straf)wetten van toepassing zijn¹¹⁶.

19. *Etikettering in het WER: begrijpelijke taal* – Artikel VI.8 WER is algemener van toepassing op de “etikettering van goederen en diensten”. Het is niet specifiek van toepassing op voedingsmiddelen. Voormeld artikel 8 van de wet van 1977 is aldus te beschouwen als een *lex specialis* ten aanzien van artikel VI.8 WER¹¹⁷. Artikel VI.8 WER bezigt een voorzichtigere formulering dan artikel 8 van de wet van 1977 betreffende de voedingsmiddelen. Er wordt gewag gemaakt van de “*voor de gemiddelde consument begrijpelijke taal, gelet op het taalgebied*”, maar een officiële landstaal van het taalgebied wordt niet verplichtend gesteld. De regeling is aldus logischerwijze strenger voor wat betreft de etikettering van voedingsmiddelen dan voor de etikettering van ‘goederen en diensten’ in het algemeen.

Kort dient nog opgemerkt te worden dat artikel VI.8 WER ook afzonderlijk wordt gesanctioneerd. Artikel XV.83 WER bepaalt dat een overtreding van artikel VI.8 WER betreffende onder meer de etikettering wordt bestraft met een sanctie van niveau 2. Het gaat over een strafrechtelijke geldboete van 26 tot 25.000 euro. Het zij opgemerkt dat het maximumboetebedrag hoger uitvalt dan het boetebedrag dat de artikelen 13 en 14 van de wet van 1977 vooropstellen.

¹¹² Artikelen 500-503 Sw., strafbaar met verschillende strafsancities naar gelang het de vervalser, de verkoper en het soort opzet betreft.

¹¹³ Artikelen 418-420 Sw., doding: strafbaar met een gevangenisstraf van drie maanden tot twee jaar en met een geldboete van 50 tot 1.000 euro; enkel slagen en verwondingen: strafbaar met een gevangenisstraf van acht dagen tot zes maanden en met een geldboete van 50 tot 500 euro of met een van die straffen alleen. Zie hierover: F. TRAEST, “Strafrechtelijke aspecten” in *Aansprakelijkheid, veiligheid en kwaliteit*, Mechelen, Kluwer, 2015, 773 e.v.

¹¹⁴ Artikel 421 Sw., strafbaar met een gevangenisstraf van acht dagen tot een jaar en met een geldboete van 26 euro tot 200 euro wanneer deze een ziekte of ongeschiktheid tot het verrichten van persoonlijke arbeid veroorzaakt door *onopzettelijk* stoffen toe te dienen die de dood kunnen teweegbrengen of de gezondheid zwaar kunnen schaden. Zie hierover ook: F. TRAEST, “Strafrechtelijke aspecten” in *Aansprakelijkheid, veiligheid en kwaliteit*, Mechelen, Kluwer, 2015, 791 e.v.

¹¹⁵ Artikel 402 Sw., is strafbaar met een gevangenisstraf van drie maanden tot vijf jaar en met een geldboete van 50 euro tot 500 euro, hij die bij een ander een ziekte of ongeschiktheid tot het verrichten van persoonlijke arbeid veroorzaakt door hem, *opzettelijk* maar zonder het oogmerk om te doden, stoffen toe te dienen die de dood kunnen teweegbrengen, of stoffen die, al zijn zij niet van die aard dat zij de dood teweegbrengen, toch de gezondheid zwaar kunnen schaden (zie ook artikel 403 voor een strafverzwaring in bv. het geval van het verlies van het gebruik van een orgaan). Zie hierover ook: F. TRAEST, “Strafrechtelijke aspecten” in *Aansprakelijkheid, veiligheid en kwaliteit*, Mechelen, Kluwer, 2015, 795 e.v.

¹¹⁶ G. SORREAU, *Publicité et étiquetage des denrées alimentaires*, Brussel, Larcier 2016, 375.

¹¹⁷ Artikel VI.8 WER: “*De vermeldingen die het voorwerp zijn van de etikettering en die dwingend voorgeschreven zijn door dit boek, zijn uitvoeringsbesluiten of de uitvoeringsbesluiten van de wet van 9 februari 1960 waarbij aan de Koning de toelating verleend wordt om het gebruik van de benamingen waaronder koopwaren in de handel gebracht worden, te regelen, van de wet van 14 juli 1971 betreffende de handelspraktijken en van de wet van 14 juli 1991 betreffende de handelspraktijken en de voorlichting en bescherming van de consument, door de verordeningen van de Europese Unie die de bepalingen van dit boek of de voornoemde uitvoeringsbesluiten vervangen alsook de gebruiksaanwijzingen en de garantiebewijzen, zijn minstens gesteld in een voor de gemiddelde consument begrijpelijke taal, gelet op het taalgebied waar de goederen of diensten, onder bezwarende titel of gratis, aan de consument worden aangeboden. Als de etikettering dwingend is voorgeschreven, is ze goed zichtbaar en leesbaar, opgemaakt in de vorm en met de inhoud bepaald door de toepasselijke reglementering, en duidelijk onderscheiden van de reclame.*” (Onderlijning toegevoegd).

De vraag rijst welk het maximumboetebedrag dan is als er zowel sprake is van een inbreuk op artikel VI.8 WER als op artikel 8 van de wet van 1977? In dit verband bepaalt het laatste lid van artikel XV.83 WER dat indien een inbreuk op de besluiten genomen in uitvoering van *artikel VI.9 WER* eveneens een inbreuk inhoudt op de wet van 1977, alleen de straffen voorzien in deze laatste wet van toepassing zijn. Er is geen gelijkaardige bepaling opgenomen in artikel XV.83 WER die verwijst naar artikel VI.8 WER. Niettemin lijkt mij hier eveneens (naar analogie) de regel van de voorrang van de *lex specialis* van toepassing te zijn. Indien zowel artikel VI.8 WER als artikel 8 van de wet van 1977 zijn geschonden, zal de sanctionering door de wet van 1977 ook hier voorrang hebben.

20. *Verenigbaarheid met de EU-wetgeving* – Dit alles in ogenschouw genomen, kan worden gesteld dat ten tijde van de *Piageme*-rechtspraak van het Hof van Justitie de Belgische regelgeving in de wet van 1977 wellicht te ver ging – ook voor wat betreft de voedingsmiddelen – in zoverre artikel 8 geen alternatief toestond in de vorm van ‘een voor de consument begrijpelijke taal’. Artikel 8 van de wet van 1977 werd aldus – ten tijde van de oorspronkelijke Etiketteringsrichtlijn 79/112 EEG – in strijd geacht met het EU-recht¹¹⁸. Vandaag is de regeling in artikel 8 van de wet van 1977 onder de Verordening, en m.i. ook reeds onder de gewijzigde Richtlijn 79/112/EEG door Richtlijn 97/4/EG en de vervangende Richtlijn van 2000/13/EG, niet in strijd met de EU regelgeving (*infra*, 4).

De voorzichtigere formulering in artikel VI.8 WER is dan weer ruimer van toepassing en valt niet onder de voornoemde specifieke Richtlijnen (of de Verordening) inzake de etikettering van *levensmiddelen*. Bijgevolg houdt het WER vandaag¹¹⁹ begrijpelijkerwijze de algemene rechtspraak van het Hof van Justitie (zoals in de *Colim t. Bigg's*-Zaak)¹²⁰ aan waarbij, voor wat betreft de etikettering, wordt gewezen

¹¹⁸ L. VAN BUNNEN, noot onder HvJ 18 juni 1991, *JT* 1991, 765. Zie ook S. GEIREGAT, “Taalvoorschriften op voeding” (noot onder Brussel 9 september 2020), *NjW* 2020, 937.

¹¹⁹ Voordien was dit evenwel niet het geval: zie nl. voormalig artikel 13 WHPC (wet betreffende de handelspraktijken en de voorlichting en bescherming van de consument van 14 juli 1991, van kracht tot 12 mei 2010) dat gelijkaardig aan artikel 8 van de wet van 1977 vermeldde: “*De vermeldingen die het voorwerp zijn van de etikettering en die dwingend voorgeschreven zijn bij deze wet, bij haar uitvoeringsbesluiten en die dwingend voorgeschreven zijn bedoeld in artikel 122, tweede lid, de gebruiksaanwijzingen en de garantiebewijzen zijn minstens gesteld in de taal of de talen van het taalgebied waar de producten of diensten op de markt worden gebracht.*” (onderlijning toegevoegd). Dit artikel 13 WHPC werd vervangen door artikel 10 WMPC (Wet van 6 april 2010 betreffende marktpraktijken en consumentenbescherming, van kracht tot 31 mei 2014) dat reeds gelijkaardig aan artikel VI.8 WER het volgende voorschreef: “*De vermeldingen die het voorwerp zijn van de etikettering en die dwingend voorgeschreven zijn bij deze wet, bij haar uitvoeringsbesluiten en bij de uitvoeringsbesluiten bedoeld in artikel 139, § 2, tweede lid, de gebruiksaanwijzingen en de garantiebewijzen zijn minstens gesteld in een voor de gemiddelde consument begrijpelijke taal, gelet op het taalgebied waar de goederen of diensten, onder bezwarende titel of gratis, aan de consument worden aangeboden. (...)*” (onderlijning toegevoegd). Zie hierover ook: M. DEGRAEVE en S. VANDERHEYDE, “Commentaar bij artikel VI.8 WER” in *Handels- en economisch recht. Commentaar met overzicht van rechtspraak en rechtsleer*, Mechelen, Kluwer, 2019, 6; B. KEIRSBILCK en J. STUYCK, “Art. VI.8-10” in *Informatie van de consument in Handels- en economisch recht, Deel 2, Mededingingsrecht, A, Handelspraktijken en contracten met consumenten*, Mechelen, Kluwer, 2018, 506-507.

¹²⁰ HvJ 3 juni 1999, *Colim NV t Bigg's Continent Noord NV*, C-33/97, [ECLI:EU:C:1999:274](#), (gaat niet over levensmiddelen: “*Bij gebreke van volledige harmonisatie van de taalvereisten voor de vermeldingen op ingevoerde producten, kunnen de lidstaten nationale maatregelen vaststellen volgens welke die vermeldingen moeten worden gesteld in de taal van het gebied waar deze producten worden verkocht, of*

op de voor een gemiddelde consument ‘begrijpelijke taal’, zonder uitdrukkelijk één van de lands- of regio-talen verplichtend voorop te stellen¹²¹. Een rechter zal bij goederen die niet onder een specifieke Verordening (zoals voedingsmiddelen) vallen, aldus een ruimere appreciatiemarge hebben met betrekking tot de toegestane taal op de etikettering van het goed¹²².

3. Omzettingswetgeving en rechtspraak in onze buurlanden

21. *Kort rechtsvergelijkend intermezzo* – Om het voorgaande verder te kaderen, is het interessant na te gaan hoe onze omringende buurlanden, zoals Duitsland, Nederland en Frankrijk, zijn omgegaan met de taalvereisten betreffende etikettering van voedingsmiddelen.

1. Duitsland

22. *LMIDV: etikettering in het Duits* – In Duitsland is momenteel de belangrijkste bron van recht inzake de etikettering van levensmiddelen de “LMIDV” of de “*Verordnung zur Durchführung unionsrechtlicher Vorschriften betreffende die Informationen der Verbraucher über Lebensmittel*” van 5 juli 2017 (Duitse Verordening inzake de informatie van levensmiddelen)¹²³. § 2 LMIDV stelt voorop dat levensmiddelen *in het Duits* moeten worden geëtiketteerd indien ze op de markt worden gebracht als de etikettering verplicht is krachtens de Duitse Verordening, de EU Verordening 1169/2011/EU en de rechtshandelingen van de EU op basis van de voornoemde EU Verordening. Het gaat dus enkel om de verplichte informatie die op de voornoemde rechtsakten berust¹²⁴.

in een andere, voor de consumenten uit dat gebied gemakkelijk te begrijpen taal, op voorwaarde dat die nationale maatregelen zonder onderscheid op alle nationale en ingevoerde producten van toepassing zijn en evenredig zijn aan het daarmee nagestreefde doel van consumentenbescherming. Deze nationale maatregelen moeten met name beperkt zijn tot de vermeldingen die de lidstaat dwingend voorschrijft en waarvoor het gebruik van andere middelen dan vertaling geen passende informatie van de consumenten kan verzekeren.” (Onderlijning toegevoegd).

¹²¹ Zie ook in deze zin S. PARLAK, “Names, Composition and Labelling of Goods and Services” in *Commercial Practices*, Gent, Larcier, 2016, 41.

¹²² Deze (voorzichtige) oplossing wordt trouwens in de Belgische rechtsleer goedgekeurd, althans voor wat betreft algemene etiketteringsvoorschriften (en niet in het bijzonder van toepassing op voedingsmiddelen). Zo wordt aangenomen dat een “algemene verplichting om *elk product*” (het gaat dus m.i. volgens deze auteurs niet over het specifieke geval van de voedingsmiddelen) dat te koop wordt aangeboden in het Nederlandse taalgebied van een etiket in het Nederlands te voorzien, in een concreet geval, als strijdig met de EU wetgeving kan worden aanzien indien er alternatieven bestaan om de consument op een begrijpelijke wijze te informeren: M. DEGRAEVE en S. VANDERHEYDE, “Commentaar bij artikel VI.8 WER” in *Handels- en economisch recht. Commentaar met overzicht van rechtspraak en rechtsleer*, Mechelen, Kluwer, 2019, (1) 12-13 (zonder zelf stelling in te nemen); R. STEENNOT, “Overzicht van rechtspraak consumentenbescherming 1998-2002”, *TPR* 2004, 1754 (zonder zelf stelling in te nemen: “*in de rechtsleer wordt aanvaard (...)*”; G. STRAETMANS, “Horizontale rechtstreekse werking niet; rechtstreekse horizontale werking wel? Over richtlijnconforme interpretatie (*contra legem*) en de taal van een etiket” (noot onder Cass. 25 februari 1999), *Jaarboek Handelspraktijken en Mededinging* 1999, 102 (deze auteur lijkt dit ook voor wat betreft de etikettering van voedingsmiddelen voorop te stellen op p. 100, zie ook *infra*).

¹²³ <https://www.gesetze-im-internet.de/lmidv/BJNR227210017.html> (BGB I Nr. 45 vom 12.07.2017 S. 2272; 21.10.2020 S. 2266 20; 18.11.2020 S. 2504 20a), Gl.-Nr.: 2125-44-19).

¹²⁴ ZIPFEL/RATHKE, *Lebensmittelrecht*, Beck, 2020, *LMIDV* § 2, nr. 3.

Deze regel vervangt de oude regeling van in § 3 (3) van de “LMKV” of de “*Lebensmittel-Kennzeichnungsverordnung*”^{125,126}. De LMIDV heft dan ook de LMKV op. In § 3 (3) stond nog¹²⁷ dat de etiketteringsinformatie op een duidelijk zichtbare plaats *in het Duits* gemakkelijk te begrijpen, duidelijk leesbaar en onuitwisbaar op de verpakking of een bijhorende etiket wordt aangebracht. Deze informatie mocht evenwel ook in een andere, *gemakkelijk te begrijpen taal* worden gegeven, indien dit geen invloed heeft op de informatie verstrekt aan de consument¹²⁸. De nieuwe regeling in § 2 LMIDV neemt de nuancering van de etikettering in een ‘gemakkelijk te begrijpen taal’ niet meer over¹²⁹. Volgens de wetgever (*in casu* de *Bundesrat*) zou voor de meerderheid van de bevolking immers etiketteringen in andere talen dan het Duits niet of niet in gelijke mate ‘gemakkelijk te begrijpen’ zijn¹³⁰. Aldus maakt men gebruik van de mogelijkheid die de Verordening 1169/2011/EU biedt in het tweede lid van artikel 15 om één van de talen van de Unie verplichtend te stellen¹³¹.

23. *Sanctionering* – De verplichting om Duits te gebruiken als taal op het etiket van voedingsmiddelen krachtens § 2 LMIDV is verder voorgeschreven op straffe van een boete bij niet-naleving. § 5 (1) nr. 18 *juncto* § 6 (4) nr. 2 van de LMIDV verwijst immers naar de sanctie in § 60 (2) nr. 26, a) van de LFGB (ofwel “*Lebensmittel-*

¹²⁵ <https://www.buzer.de/gesetz/3722/index.htm> (Dieser Titel wurde aufgehoben und galt bis inkl. 12.07.2017, neugefasst durch 15.12.1999 BGBl. I S. 2464; aufgehoben durch Artikel 29 V. v. 05.07.2017 BGBl. I S. 2272, Geltung ab 03.08.1984; FNA: 2125-40-25).

¹²⁶ Zie ook hierover: ERBS/KOHLHAAS, *Strafrechtliche Nebengesetze*, 233, Beck, 2020, LMIDV §2, nr. 4 (“*Die Verpflichtung zur Kennzeichnung in deutscher Sprache entspricht § 3 Abs. 3 Satz 1 LMKV.*”).

¹²⁷ “(3) *Die Angaben nach Absatz 1 sind auf der Fertigpackung oder einem mit ihr verbundenen Etikett an gut sichtbarer Stelle in deutscher Sprache, leicht verständlich, deutlich lesbar und unverwischbar anzubringen. Die Angaben nach Absatz 1 können auch in einer anderen leicht verständlichen Sprache angegeben werden, wenn dadurch die Information des Verbrauchers nicht beeinträchtigt wird. Sie dürfen nicht durch andere Angaben oder Bildzeichen verdeckt oder getrennt werden; die Angaben nach Absatz 1 Nr. 1, 4 und 5 und die Mengenkennzeichnung nach § 43 Absatz 1 des Mess- und Eichgesetzes sind im gleichen Sichtfeld anzubringen.*”

¹²⁸ Zie voor rechtspraak onder deze oude regeling BGH 22 november 2012, I ZR 72/11, *LMRR* 2012, 133 (ook “*Barilla-Urteil*”, amtlichen Leitsatz: “*Die Grundsätze über den freien Warenverkehr nach Art. 34 AEUV stehen der Anwendung nationaler Vorschriften über die Kennzeichnung von Lebensmitteln nicht entgegen, die die Verwendung einer bestimmten Sprache vorschreiben, wenn stattdessen auch die Möglichkeit besteht, eine leicht verständliche andere Sprache zu verwenden*”). Zie ook over dit arrest C. STUMPF, “*Sprachliche Anforderungen an die Kennzeichnung parallelimportierter Lebensmittel, das Maßgebliche Verbraucherleitbild und die europäische Warenverkehrsfreiheit*”, *WRP* 2014, 286-294. Zie ook over de situatie vóór de wijziging door de LMIDV: J. KARSTEN, “*Sprachliche Anforderungen im Lebensmittelinformationsrecht*”, *ZLR* 2013, 41-64 (is kritisch over het gebruik van de nationale (officiële) taal als enige goed begrijpelijke taal voor consumenten van een bepaald grondgebied: er moet volgens hem specifiek worden gekeken naar de geïsoleerde consumentenmarkt, veeleer dan te kijken naar het grondgebied waar de voedingsmiddelen worden verkocht; vreest dat deze vereisten de marktintegratie zullen tegenwerken en bepaalde nationale markten zullen afsluiten).

¹²⁹ ERBS/KOHLHAAS, *Strafrechtliche Nebengesetze*, 233, Beck, 2020, LMIDV §2, nr. 4.

¹³⁰ ERBS/KOHLHAAS, *Strafrechtliche Nebengesetze*, 233, Beck, 2020, LMIDV §2, nr. 4; zie ook Voorstel tot Verordening des Bundesministeriums für Ernährung und Landwirtschaft van 15 maart 2017, Aml. Begr. BR-Drucks. 220/17, S. 38 “*Für in Deutschland in den Verkehr gebrachte Lebensmittel wird von der Befugnis in Artikel 15 Absatz 2 der Verordnung (EU) Nr. 1169/2011 Gebrauch gemacht und die Angabe in deutscher Sprache vorgeschrieben, weil für die überwiegende Bevölkerung Kennzeichnungen in anderen Sprachen nicht oder nicht in gleichem Maße leicht verständlich sind*”. Zie ook voor dit citaat: ZIPFEL/RATHKE, *Lebensmittelrecht*, Beck, 2020, LMIDV § 2, nr. 4.

¹³¹ Zie in deze zin ZIPFEL/RATHKE, *Lebensmittelrecht*, Beck, 2020, LMIDV § 2, nr. 2.

Bedarfsgegenstände- und Futtermittelgesetzbuch)¹³². Het zou gaan om een “*Ordnungswidrigkeit*”, hetgeen wordt vertaald als een ‘*administratieve overtreding*’. § 60 (5) LFGB nr. 2 stelt voorop dat de boete kan oplopen tot 50.000 euro.

2. Nederland

24. *Warenbesluit: etikettering in het Nederlands* – In Nederland is krachtens artikel 3 van het Besluit van 3 april 2013¹³³ (“Warenbesluit informatie levensmiddelen” of “Warenbesluit”) de regel geldend dat voor de verplichte voedselinformatie en de vermeldingen op de etikettering, bedoeld in artikel 15, tweede lid, van de Verordening 1169/2011/EU, gebruik wordt gemaakt van de *Nederlandse taal*¹³⁴. Dit artikel is door het Besluit van 3 april 2013 zelf ingevoerd, en niet onderhevig geweest aan enige wijziging. Dit Besluit trad in werking op 13 december 2014.

25. *Sanctionering* – Dit voorschrift is onderhevig aan een *bestuurlijke boete*, zoals voorschreven door het Besluit van 27 november 2000¹³⁵. Een samenlezing van artikel 32b, eerste lid, Warenwet en artikel 1 van het besluit van 27 november 2000 maakt duidelijk dat een overtreding van artikel 2, eerste lid, *juncto* artikel 3 van het Warenbesluit strafbaar is met een bestuurlijke boete van 525 euro¹³⁶, 1.050 euro¹³⁷ of met een omzeterelateerde boete voor de natuurlijke persoon of rechtspersoon met een omzet van ten minste 10 miljoen euro in het boekjaar voorafgaand aan de overtreding (art. 3 Besluit van 27 november 2000).

3. Frankrijk

26. *Code de la consommation: etikettering in het Frans* – Artikel R412-7 *Code de la consommation*¹³⁸ schrijft sinds 1 juli 2016 voor dat de bepalingen op een etiket van voedingsmiddelen, die worden gecommmercialiseerd op het nationale territorium, in de *Franse taal* worden opgesteld, in toepassing van artikel 15 van de Verordening 1169/2011/EU¹³⁹. Huidig artikel R412-7 *Code de la consommation* vervangt¹⁴⁰ oud artikel R112-6 *Code de la consommation*¹⁴¹ dat exact hetzelfde voorschreef sinds 13

¹³² Zie in dezelfde zin ERBS/KOHLHAAS, *Strafrechtliche Nebengesetze*, 233, Beck, 2020, LMIDV §2, nr. 6.

¹³³ Warenwetbesluit informatie levensmiddelen, *St.* 2013, 146.

¹³⁴ Zie bv. hierover J. HENDRICKX in *Waar en Wet*, 2013/55, 1; T. APPELHOF, S. BLEIJSWIJK en E. VAN DIERMEN, *Praktijkgids Waar & Wet, Consumenteninformatie en etikettering van levensmiddelen*, 2015/01, 9/18.

¹³⁵ Besluit van 27 november 2000, houdende vaststelling van het Warenwetbesluit bestuurlijke boeten.

¹³⁶ Overtreding begaan door de natuurlijke persoon of rechtspersoon welke op de dag waarop de overtreding is begaan 50 of minder werknemers telde.

¹³⁷ Overtreding begaan door de natuurlijke persoon of de rechtspersoon welke op de dag waarop de overtreding is begaan meer dan 50 werknemers telde.

¹³⁸ Ingevoerd door het Decreet nr. 2016-884 van 29 juni 2016.

¹³⁹ “*En application de l'article 15 du règlement (UE) n° 1169/2011 du Parlement européen et du Conseil du 25 octobre 2011 modifié concernant l'information des consommateurs sur les denrées alimentaires, les mentions d'étiquetage des denrées commercialisées sur le territoire national sont rédigées en langue française.*”

¹⁴⁰ Door de hercodificatie van de *Code de consommation*; zie hierover: H. CLARET, “Fasc. 980 Étiquetage” in *JurisClasseur Concurrence-Consommation*, 2017-2020, nr. 15.

¹⁴¹ Opgeheven door artikel 8 van het Decreet nr. 2016-884 van 29 juni 2016.

december 2014¹⁴². Daarvoor schreef artikel R112-8 *Code de la consommation* sinds 3 april 1997 al voor dat alle etiketten van voedingsmiddelen eenvoudig begrijpelijk en in Franse taal dienen te worden opgesteld¹⁴³. In 2002 werd hieraan toegevoegd dat de bepalingen op het etiket daarnaast (“*en outre*”) ook in één of meerdere andere talen op het etiket mogen worden weergegeven¹⁴⁴. Ook in de periode daarvoor was het de Franse taal die men moest gebruiken voor wat betreft de etiketten op voedingsmiddelen. Het Decreet van 7 december 1984 tegen fraude en vervalsingen bij voedingsmiddelen schreef al voor dat de verplichte vermeldingen op de etiketten in de Franse taal dienden te gebeuren¹⁴⁵.

In dit verband kunnen we ook verwijzen naar de algemene ‘taalwet’ of de wet-*Toubon* betreffende het gebruik van de Franse taal van 1994¹⁴⁶. Deze wet heeft tot doel om in het algemeen de Franse taal te beschermen. Artikel 2, eerste lid, stelt voorop dat het gebruik van de Franse taal verplicht is bij de aanwijzing, aanbieding, presentatie, gebruiksaanwijzing of gebruik en de beschrijving van de omvang en garantievooraarden van een goed, product of dienst, alsmede in facturen en bonnetjes.

Tijdens de periode van de *Piageme*, *Goerres* en *Geffroy*-rechtspraak van het Hof van Justitie (*supra*) is Frankrijk meermaals door de Europese Commissie op de vingers getikt wegens het verplichte gebruik van de Franse taal op de etiketten van voedingsmiddelen¹⁴⁷. In 2000 herhaalde het Franse Hof van Cassatie nog dat het verplicht gebruik van de Franse taal in gebruiksaanwijzingen of de etikettering evenwel gerechtvaardigd is op grond van de consumentenbescherming op het

¹⁴² Zie het decreet nr. 2014-1489 van 11 december 2014: “*En application de l'article 15 du règlement (UE) n° 1169/2011 du Parlement du 25 octobre 2011, les mentions d'étiquetage commercialisées sur le territoire national sont rédigées en langue française.*”

¹⁴³ Artikel R112-8 ingevoerd door het decreet nr. 97-298 van 27 maart 1997, *JORF* 3 april 1997: “*Toutes les mentions d'étiquetage prévues par le présent chapitre doivent être facilement compréhensibles, rédigées en langue française et sans autres abréviations que celles prévues par la réglementation ou les conventions internationales. Elles sont inscrites à un endroit apparent et de manière à être visibles, clairement lisibles et indélébiles. Elles ne doivent en aucune façon être dissimulées, voilées ou séparées par d'autres indications ou images.*”

¹⁴⁴ De zinsnede “*Les mentions d'étiquetage prévues par le présent chapitre peuvent figurer en outre dans une ou plusieurs autres langues*” werd toegevoegd door artikel 4 van het Decreet nr. 2000-705 van 20 juli 2000, *JORF* 28 juli 2000.

¹⁴⁵ Zie artikel 4, 44 en 46 van het decreet nr. 86-1147 van 7 december 194 portant application de la loi du 1er août 1905 sur les fraudes et falsifications en matière de produits ou de services en ce qui concerne l'étiquetage et la présentation des denrées alimentaires, *JOFR* 21 december 1984, 3925 (bv. artikel 4: “*Toutes les mentions d'étiquetage prévues par le présent décret doivent être facilement compréhensibles, rédigées en langue française et sans autre abréviations que celles prévues par la réglementation ou les conventions internationales*”), deze versie is in werking getreden op 21 december 1984 op 3 april 1997 en opgeheven door Decreet nr. 97-298 van 27 maart 1997 - art. 4 (V), *JORF* 3 april 1997.

¹⁴⁶ Loi n° 94-665 du 4 août 1994 relative à l'emploi de la langue française.

¹⁴⁷ Zie over de ‘ingebrekestellingen’ door de Commissie A. VIDAL-NAQUET, “Fasc. 104 Langue de la république” in *JurisClasseur Administratif*, 2015, nr. 76; E. VOISSET et M. NOSSEREAU, “Etiquetage des denrées alimentaires: l'assiette ne sera pas qu'anglais”, *Petites Affiches* 2003, nr. 33, 6 e.v. Zie ook de Canadese auteur: J. BERNIER, “EU Economic Integration and National Language Policies: An Overlooked Tension”, *Draft paper for the International Conference Debating Language Policies in Canada and Europe Ottawa 31 March- 2 April 2005*, 3 en 5.

nationale territorium¹⁴⁸. Ook de doctrine toonde zich kritisch voor de rechtspraak van het Hof van Justitie: er werd gevreesd dat deze rechtspraak de deur open zou zetten voor het Engels als *lingua franca*¹⁴⁹. In 2001 werd een omzendbrief verstuurd waarin stond dat – met betrekking tot artikel 2 van de *Wet-Toubon* – men de consument ook via tekeningen, symbolen of pictogrammen eventueel samen met bepalingen in een vreemde taal kon inlichten¹⁵⁰. De Raad van State vernietigde evenwel deze circulaire wegens onbevoegdheid¹⁵¹. De Raad van State stelde ook dat de bewoordingen van de circulaire “*te algemeen*” waren, omdat bepaalde Europese Richtlijnen voor wat betreft specifieke producten wel een nationale officiële taal toestaan. Later zijn er nog instructies verschenen voor de diensten die controleren op de toepassing van de *Wet-Toubon* waarin voorop werd gesteld geval per geval na te gaan of de consument voldoende geïnformeerd is¹⁵².

De Franse doctrine stelt nu dat het afgeleid EU-recht vandaag, zoals artikel 15, paragraaf 2, van de Verordening 1169/2011/EU, toelaat dat de lidstaten voor wat betreft de verplichte informatie op de etikettering van voedingsmiddelen één of meerdere officiële talen van hun grondgebied opleggen. Dit zou eigenlijk het geval reeds zijn sinds de wijziging van de Richtlijn 79/112/EEG door de Richtlijn 97/4/EG¹⁵³. De latere omzendbrief van 2001 (zie hiervoor) was dan ook – volgens deze auteurs – niet van toepassing op voedingsmiddelen¹⁵⁴. De reeds vernoemde wetswijziging van artikel R112-8 *Code de la Consommation* in 2002 waarbij een tweede lid werd ingevoegd dat toelaat dat het etiket van voedingsmiddelen daarnaast

¹⁴⁸ Zie over ‘elektrische slingers’: Cass. Fr. 26 april 2000, nr. 98-86.408, *Bull. Crim.* 2000, nr. 163, 475. Zie ook in verband met kleding van ‘Fruit of the Loom’: Cass. 14 november 2000, nr. 99-86.216, *Bull. Crim.* 2000, nr. 1013.

¹⁴⁹ Zie bv. H. CLARET, “Fasc. 980 Étiquetage” in *JurisClasseur Concurrence-Consommation*, 2017-2020, nr. 20 (kritisch over deze rechtspraak: “*Cette position de la Cour de justice fait bon marché de la protection du consommateur*”); M. LUBY, “Information des consommateurs : langue d’étiquetage des denrées alimentaires”, *RTD Com.* 2002, 767 e.v. Zie over deze kritiek in de Franse doctrine, doch zonder zelf stelling in te nemen: J.-C. BARBATO, “Fasc. 2390 Régime linguistique de l’union européenne” in *JurisClasseur Europe Traité*, 2018, nr. 164.

¹⁵⁰ Circ. Van 20 september 2001 relative à l’application de l’article 2 de la loi du 4 août 1994 relative à l’emploi de la langue française MCCG0100589C, *JOFR* 27 oktober 2001.

¹⁵¹ CE 30 juli 2003, nr. 245076.

¹⁵² Zie bv. Instruction aux services de contrôle pour l’application de la loi nr. 94-665 du 4 août 1994 relative à l’emploi de la langue française van 21 februari 2005, nr. ECOC0500055X, Bulletin officiel de la Concurrence, de la Consommation et de la Répression des fraudes n° 4, 26 april 2005.

¹⁵³ Hierdoor wordt, volgens deze auteurs, de rechtspraak van het Hof van Justitie zoals in de “*Piageme*”-zaken opnieuw in vraag gesteld voor wat betreft deze materies: J.-C. BARBATO, “Fasc. 2390 Régime linguistique de l’union européenne” in *JurisClasseur Europe Traité*, 2018, nr. 165. VOISSET en NOSSEREAU stellen hierover specifiek dat reeds door de wijziging van de Richtlijn 79/112/EEG door de Richtlijn 97/4/EG voorgaande rechtspraak van het Hof van Justitie – voor wat betreft de voedingsmiddelen – niet meer onverkort geldt: E. VOISSET en M. NOSSEREAU, “Etiquetage des denrées alimentaires: l’assiette ne sera pas qu’anglais”, *Petites Affiches* 2003, nr. 33, 6 e.v. Zie ook: J. BERNIER, “EU Economic Integration and National Language Policies: An Overlooked Tension”, *Draft paper for the International Conference Debating Language Policies in Canada and Europe Ottawa 31 March- 2 April 2005*, 5 (maar dan met betrekking tot Richtlijn 2000/13/EG); A.-M. LEROYER, “Fasc 872 Langue française” in *JurisClasseur Concurrence-Consommation*, 2010, nrs. 203 en 209 e.v.

¹⁵⁴ E. VOISSET en M. NOSSEREAU, “Etiquetage des denrées alimentaires: l’assiette ne sera pas qu’anglais”, *Petites Affiches* 2003, nr. 33, 6 e.v. Of hield geen rekening met de wijziging van de Richtlijn 79/112/EEG: J. BERNIER, “EU Economic Integration and National Language Policies: An Overlooked Tension”, *Draft paper for the International Conference Debating Language Policies in Canada and Europe Ottawa 31 March- 2 April 2005*, 5.

(naast de Franstalige vermeldingen) ook in één of meerdere andere talen mag zijn opgesteld (zoals de Richtlijn voorschrijft), luidt dan ook volgens deze auteurs het einde in van de hele polemiek¹⁵⁵. Deze wijziging stelt evenwel het principe niet in vraag dat er een verplichting bestaat om de verplichte vermeldingen op het etiket van voedingsmiddelen in het Frans aan te brengen¹⁵⁶. Er is ook feitenrechtspraak in deze zin¹⁵⁷. Hierna heeft de Commissie Frankrijk niet meer onder druk gezet om haar wetgeving te wijzigen op dit vlak¹⁵⁸. De enige vraag die nog overeind blijft, is deze met betrekking tot de *niet-verplichte vermeldingen* op het etiket¹⁵⁹. De *Wet-Toubon* stelt nog steeds het Frans voorop als (niet-exclusieve) taal voor deze fantasievermeldingen, hetgeen mogelijks nog frictie veroorzaakt met de vereisten van het vrij verkeer van goederen. Niettemin zou ook hier volgens bepaalde auteurs het belang van de publieke gezondheid kunnen doorwegen in de zin van etikettering in de nationale taal¹⁶⁰.

27. *Sanctionering* – Verder kan het voorschrift van in artikel R412-7 *Code de la consommation* op verschillende wijzen strafrechtelijk worden gesanctioneerd¹⁶¹. Zo is het krachtens artikel L441-1 verboden om iemand te bedriegen of pogen te bedriegen omtrent de aard, de soort, de substantiële kwaliteiten, de samenstelling, de hoeveelheid, de geschiktheid van het gebruik, de risico's inherent aan het gebruik van het product, de voorzorgen die genomen moeten worden, etc. ("*tromperies*")¹⁶². Ook bestaat de mogelijkheid tot strafrechtelijke sanctionering via de oneerlijke (de bedrieglijke) marktpraktijken in de artikelen L121-4 (zwarte lijst)¹⁶³, door bedrieglijke omissie (artikel L121-3) en door bedrieglijke handelingen (artikel L121-2)¹⁶⁴. De onregelmatigheid van de etikettering die een inbreuk zou zijn op de Verordening 1169/2011/EU kan aldus worden gesanctioneerd via het misdrijf "*tromperies*" (of

¹⁵⁵ E. VOISSET en M. NOSSEREAU, "Étiquetage des denrées alimentaires: l'assiette ne sera pas qu'anglais", *Petites Affiches* 2003, nr. 33, 6 e.v. Zie ook in deze zin: B. MONGIN, "Langues" in *Répertoire de droit européen*, Dalloz, 2005, nr. 88 en 148.

¹⁵⁶ Réponse ministérielle à question écrite n° 4725 (M. Lengagne) (JOAN Q 3 février, p. 751).

¹⁵⁷ CA Montpellier 1 maart 2000, Jurisdata 2000-114333.

¹⁵⁸ J. BERNIER, "EU Economic Integration and National Language Policies: An Overlooked Tension", *Draft paper for the International Conference Debating Language Policies in Canada and Europe Ottawa 31 March- 2 April 2005*, 6.

¹⁵⁹ E. VOISSET en M. NOSSEREAU, "Étiquetage des denrées alimentaires: l'assiette ne sera pas qu'anglais", *Petites Affiches* 2003, nr. 33, 6 e.v.

¹⁶⁰ E. VOISSET en M. NOSSEREAU, "Étiquetage des denrées alimentaires: l'assiette ne sera pas qu'anglais", *Petites Affiches* 2003, nr. 33, 6 e.v. Met verwijzing naar de zaak *Schwartzkopf* (zie voetnoot 99).

¹⁶¹ Zie uitgebreid over alle mogelijke strafrechtelijke sancties: H. CLARET, "Fasc. 980 Étiquetage" in *JurisClasseur Concurrence-Consommation*, 2017-2020, nrs. 161 e.v.

¹⁶² Ingevoerd door Ordonnance nr. 2016-301 van 14 maart 2016.

¹⁶³ Bepaalde verboden handelingen zijn van toepassing op verkeerde of onvoldoende etikettering van de waren: H. CLARET, "Fasc. 980 Étiquetage" in *JurisClasseur Concurrence-Consommation*, 2017-2020, nr. 166.

¹⁶⁴ H. CLARET, "Fasc. 980 Étiquetage" in *JurisClasseur Concurrence-Consommation*, 2017-2020, nr. 166.

bedrog)¹⁶⁵ of via de oneerlijke (bedrieglijke) marktpraktijken¹⁶⁶. Artikel L454-1 *Code de la consommation* sanctioneert het bedrog “*tromperies*” met een gevangenisstraf van twee jaar en een geldboete van 300.000 euro of één van deze twee straffen alleen¹⁶⁷. Artikel L132-2 sanctioneert de oneerlijke (bedrieglijke) marktpraktijken met een gevangenisstraf van 2 jaar en een geldboete van 300.000 euro.

Ten slotte bestraffen artikel R451-1¹⁶⁸ *juncto* artikel L412-1 *Code de la consommation* de overtredingen “*contraventions*”¹⁶⁹. Inderdaad, artikel L412-1, I.1°, *Code de la consommation* stelt voorop dat een decreet¹⁷⁰ onder meer de voorwaarden moet vastleggen omtrent de etikettering. Artikel R451-1, eerste lid, *Code de la consommation* sanctioneert alle inbreuken op de bepalingen in de *decreten* genomen ter uitvoering van artikel L412-1 *Code de la consommation* met een geldboete voor overtredingen van de 5° klasse. Deze geldboete komt neer op een maximumboete van 1.500 euro, die bij recidive op 3.000 euro kan worden gebracht (artikel 131-13 *Code Pénal*). Wellicht dat een inbreuk op het voorschrift van in artikel R412-7 *Code de la consommation* meestal op deze laatste wijze strafrechtelijk zal worden vervolgd.

4. Verenigbaarheid van de Belgische regeling met het secundaire EU recht

28. *Algemene tendens tot het verplicht voorstellen van een landstaal* – Uit het voorgaande onderzoek blijkt dat de ons omringende landen aannemen dat een lidstaat, zowel krachtens de Richtlijn 2000/13/EG als krachtens de Verordening 1169/2011/EU, onder de voorwaarde dat *daarnaast* ook andere talen toegelaten zijn, een of meerdere officiële talen van het grondgebied mag opleggen, althans voor wat betreft de etikettering van de verplichte vermeldingen van *voedingsmiddelen*¹⁷¹. Bij

¹⁶⁵ In dit geval moet wel een bedrieglijk inzicht worden vastgesteld (hetgeen op een soepele manier kan gebeuren: “*les juges du fond peuvent même déduire la mauvaise foi, du simple fait que le prévenu n'a pas effectué les vérifications qui lui incombent*”); H. CLARET, “Fasc. 980 Étiquetage” in *JurisClasseur Concurrence-Consommation*, 2017-2020, nr. 184.

¹⁶⁶ H. CLARET, “Fasc. 980 Étiquetage” in *JurisClasseur Concurrence-Consommation*, 2017-2020, nrs. 15 en 172 (“*À cet égard, le manquement aux règles d'étiquetage issues du règlement n° 1169/2011 (préc.) pourrait être sanctionné sur le terrain des tromperies, outre celui des pratiques commerciales déloyales*”).

¹⁶⁷ Zie artikel L454-1 *Code de la consommation*: “*La violation de l'interdiction prévue à l'article L. 441-1 est punie d'une peine d'emprisonnement de deux ans et d'une amende de 300 000 euros*”, zoals gewijzigd door de wet nr. 2017-203 van de wet van 21 februari 2017. In veel gevallen kan deze straf nog worden verhoogd; H. CLARET, “Fasc. 980 Étiquetage” in *JurisClasseur Concurrence-Consommation*, 2017-2020, nr. 185.

¹⁶⁸ “*Les infractions aux dispositions des décrets pris en application de l'article L. 412-1 sont punies de la peine d'amende prévue pour les contraventions de la 5e classe*”, gecodificeerd door Decreet nr. 2016-884 van 29 juni 2016.

¹⁶⁹ Zie hierover uitgebreid: H. CLARET, “Fasc. 980 Étiquetage” in *JurisClasseur Concurrence-Consommation*, 2017-2020, nr. 187 e.v.

¹⁷⁰ Zie ook artikel L412-2 *Code de la consommation*: “*Lorsqu'un règlement européen contient des dispositions qui entrent dans le champ d'application du présent titre, un décret en Conseil d'Etat précise que ces dispositions, ainsi que celles des règlements européens qui les modifient ou qui sont pris pour leur application, constituent les mesures d'exécution prévues à l'article L. 412-1*”; ingevoerd door de Ordonnance nr. 2016-301 van 14 maart 2016.

¹⁷¹ Zie ook G. SORREAU, *Publicité et étiquetage des denrées alimentaires*, Brussel, Larcier, 2016, 144 (“*Cette faculté [in artikel 15.2 van de Verordening] était déjà offerte par la directive Étiquetage et les États membres en ont fait largement usage*”); A. MAHY, “L'information sur les denrées alimentaires: vers une « réglementarisation » de l'information volontaire?” in *Actualités en droit alimentaire*, Limal, Anthemis, 2014, (45) 53. Zie ook: “*Moreover, most EU Member States have adopted the languages on*

mijn weten heeft geen van de rechtscollages van de EU lidstaten tot op heden een prejudiciële vraag gesteld omtrent de verenigbaarheid van hun nationale regelgeving die de officiële landstaal verplicht stelt met betrekking tot de etikettering van voedingsmiddelen (naast de mogelijkheid ook de vermeldingen in een andere taal aan te brengen).

29. *Wat met een multilinguïstisch land als België?* – Waar vroeger door de interpretatie van advocaat-generaal Cosmas onder de *Goerres*-zaak van het Hof van Justitie nog kon worden getwijfeld aan de mogelijkheid van meertalige lidstaten om al hun officiële talen verplicht te stellen^{172,173}, is dit m.i. momenteel niet meer het geval. Zowel de wijziging van de Richtlijn 79/112/EG door de Richtlijn 97/4/EG, als de Richtlijn 2000/13/EG en de Verordening 1169/2011/EU stellen voorop dat een lidstaat kan vereisen dat *één of meer talen* die hij kiest uit de officiële talen van de Unie (Gemeenschap) worden gebezigd in de etikettering. België kan dus opteren voor het Frans, het Nederlands en het Duits. Dit zijn immers de verschillende officiële talen van de Belgische taalgebieden. Maar mag een lidstaat opteren voor het Frans, het Nederlands *of* het Duits, zoals in artikel 8 van de Belgische wet van 24 februari 1977, naar gelang het *taalgebied* waar de voedingsmiddelen op de markt worden aangeboden? M.i. kan deze vraag positief worden beantwoord¹⁷⁴. De wetgever heeft destijds in het wetsontwerp van de wet van 1977 gewezen op de *‘gezondheid van de*

their food labels, based on the country’s official languages. (...) The only exceptions are in the case of Cyprus and Malta”: M. MELI, “European Union Policies on Food Information and Consumers: the Case of Labelling in Malta”, *Dissertation Institute for European Studies University of Malta*, mei 2020, 8.

¹⁷² Conclusie van AG Cosmas 19 februari 1998, *Goerres*, C-385-96, [ECLI:EU:C:1998:72](#) (“*In meertalige staten mag echter geen verplichting worden opgelegd de vermeldingen aan te brengen in de taal van elk gebied. Wanneer er meer officiële talen zijn, moet ervan worden uitgegaan dat deze ten opzichte van elkaar gelijkwaardig zijn en dus min of meer bekend zijn bij de onderdanen van de lidstaat. Op grond hiervan ben ik van mening, dat de lidstaat in het licht van artikel 14 mag eisen, dat het aanbrengen van de vermeldingen in één van deze talen naar keuze van de handelaar geschiedt. In dit geval kiest de verkoper onder eigen verantwoordelijkheid één van deze talen uit en is het aanbrengen van de vermeldingen in deze taal in elk geval in overeenstemming met de richtlijn. Zou daarentegen het gebruik van de taal van de streek worden voorgeschreven, dan zouden de importeurs gedwongen zijn hun producten in verschillende talen te etiketteren en zou dus de invoer, met name de parallelinvoer, ongerechtvaardigde belemmeringen ondervinden.*” Onderlijning toegevoegd).

¹⁷³ Zie ook in deze zin G. STRAETMANS, “Horizontale rechtstreekse werking niet; rechtstreekse horizontale werking wel? Over richtlijnconforme interpretatie (*contra legem*) en de taal van een etiket” (noot onder Cass. 25 februari 1999), *Jaarboek Handelspraktijken en Mededinging* 1999, 100.

¹⁷⁴ Zie ook in deze zin S. GEIREGAT, “Taalvoorschriften op voeding” (noot onder Brussel 9 september 2020), *NjW* 2020, 938 “*Lidstaten kunnen namelijk (...) eisen dat op hun grondgebied voor de vermeldingen op de etikettering gebruik wordt gemaakt van “één of meer talen die tot de officiële talen van de Unie behoren, zonder dat dit een beletsel mag vormen voor meertalige etikettering (...)* Die beleidsvrijheid voor de nationale wetgevers kwam er uitdrukkelijk om de Belgische wet te vrijwaren. Het is dan ook niet verrassend dat het hof van beroep te Brussel besloot dat het taalvoorschrift in de wet van 1977 niet strijdig is met het (huidige) EU-recht”. Zie ook reeds na het voorstel tot aanpassing van Richtlijn 79/112/EEG door het artikel 13bis, tweede lid: P. WYTINCK, “Recente ontwikkelingen inzake het taalgebruik voor etiketten van producten”, *Jaarboek Handelspraktijken & Mededinging* 1994, (55) V. Zie ook impliciet (doch met twijfel): G. SORREAU, *Publicité et étiquetage des denrées alimentaires*, Brussel, Larcier, 2016, 144. Zie evenwel *contra* (lijkt dit ook te stellen in verband met levensmiddelen): G. STRAETMANS, “Horizontale rechtstreekse werking niet; rechtstreekse horizontale werking wel? Over richtlijnconforme interpretatie (*contra legem*) en de taal van een etiket” (noot onder Cass. 25 februari 1999), *Jaarboek Handelspraktijken en Mededinging* 1999, 100 (blijft de lezing van A.G. Cosmas volgen).

consument’ om deze regel te rechtvaardigen¹⁷⁵. Deze rechtvaardiging loopt parallel met een van de aangevoerde redenen die werd aangevoerd om de lidstaten krachtens de Richtlijn(en), en later de Verordening, toe te staan om toch te opteren voor een of meerdere officiële talen van de Unie. Voorts kan de producent/verdelers tevens op de etiketten van producten, die hij in België wenst te verdelen, de drie officiële landstalen vermelden, indien hij geen specifiek taalgebied in België beoogt. Ten slotte staat artikel 8 van de Wet van 1977 er ook niet aan in de wet dat naast deze officiële landstaal/talen ook nog in een andere taal wordt geëtiketteerd. De wet spreekt immers van “*minstens*” gesteld zijn in de taal of de talen van het taalgebied waarde producten op de markt worden aangeboden. Dit laat dus de mogelijkheid open om ook, *naast de taal van het taalgebied*, te etiketteren in een andere taal (of talen) naar keuze.

Hiermee lijkt de kous af: de Belgische regelgeving is geheel verenigbaar met het EU-recht. Niettemin oppert SORREAUX terecht dat een gedetailleerder onderzoek van artikel 8 van de wet van 1977 noodzakelijk is. Zo verwijst de wet in artikel 8 naar de ‘de gegevens die op het etiket voorkomen en dwingend zijn voorgeschreven *in uitvoering van deze wet*’. Als we de gegevens even bekijken die door de wet van 1977 dwingend zijn voorgeschreven om op het etiket te fungeren¹⁷⁶, moeten we vaststellen dat de Koning de bevoegdheid krijgt om deze te bepalen¹⁷⁷. Men dient op te merken

¹⁷⁵ Memorie van Toelichting en het Advies van de Raad van State in het Wetsontwerp van 23 mei 1975 betreffende het toezicht op voedingsmiddelen en andere produkten, *Parl.St.* 1974-75, nr. 563/1, p. 11 (“*Aangezien deze vermeldingen van belang kunnen zijn voor de gezondheid van de consument is het logisch dat zij worden aangebracht in de taal van de streek waar het produkt wordt op de markt gebracht. Vermits het afzetgebied van het grootste deel van de produkten zich niet tot één streek beperkt is het gewenst in sommige gevallen de vermeldingen in meer dan één taal op te leggen. Anderdeels is het niet nodig te voorzien dan in alle gevallen deze vermeldingen in al de in het Rijk gangbare talen gesteld moeten worden*”), p. 21-22 (met zelfs het voorstel tot een ruimere verplichting: “*De voedingsmiddelen en de in het ontwerp bedoelde produkten zijn immers bestemd om in gans het land te koop gesteld te worden en de vermeldingen die er dienen op voor te komen zijn ingegeven door een primordiale zorg, namelijk de volksgezondheid. Het blijkt daarom geraden de verplichting op te leggen de vermeldingen te stellen in de in het Rijk gangbare talen*”).

¹⁷⁶ Inderdaad: artikel 1, 4°, van de wet van 1977 schrijft voor dat de term ‘fabricage of fabriceren’ ook slaat op de verpakking en de etikettering van voedingsmiddelen. Artikel 2, eerste lid, bepaalt dan weer dat de Koning – in het belang van de volksgezondheid of met het doel bedrog of vervalsing op dit gebied te voorkomen – de regels kan stellen en verbodsmaatregelen voorschrijven op de fabricage, de uitvoering en de handel van voedingsmiddelen. Aangezien de term ‘fabricage’ eveneens slaat op ‘etikettering’, kan de Koning aldus volgens deze wet de regels hieromtrent bepalen.

¹⁷⁷ Vroeger werd uitvoering aan deze wet gegeven door het KB van 13 november 1986 betreffende de etikettering van voorverpakte voedingsmiddelen (van kracht tot 29 oktober 1999) dat in artikel 2 de verplichte vermeldingen opnam met betrekking tot de etikettering van voedingsmiddelen. Artikel 11 van dit KB herhaalde nog eens dat de in artikel 2 voorgeschreven vermeldingen alsook deze voorgeschreven door de bijzondere reglementeringen *ten minste* moeten gesteld zijn *in de taal of de talen van het taalgebied waar de voedingsmiddelen te koop worden gesteld*. Dit KB werd opgeheven door dat van 13 september 1999 betreffende de etikettering van voorverpakte voedingsmiddelen (*BS* 29 oktober 1999, 40908, opgeheven door artikel 2 van het KB van 3 februari 2019). In de beginoverwegingen van het KB van 13 september 1999 wordt verwezen naar de noodzaak tot omzetting van de Richtlijn 97/4/EG. Ook in dit KB stelt artikel 2 de verplichte bepalingen voorop inzake de etikettering van voedingsmiddelen. Net zoals in het oude KB preciseren de volgende artikelen verder deze verplichte vermeldingen. Een equivalent voor het oud artikel 11 KB 1986 wordt in het KB van 1999 evenwel niet overgenomen. Wellicht dat de vermelding van de verplichting inzake het taalgebruik in artikel 8 van de wet van 1977 voldoende werd geacht. Dit was de situatie tot het KB van 3 februari 2019 van kracht werd (KB van 3 februari 2019 tot wijziging van het koninklijk besluit van 3 januari 1975 betreffende voedingswaren en -stoffen die gelden als schadelijk verklaard en tot opheffing van het koninklijk besluit van 13 september 1999 betreffende de etikettering van voorverpakte voedingsmiddelen, *BS* 21 maart 2019, 28198).

dat deze ‘verplichte vermeldingen’ vandaag evenwel niet (meer) zijn voorgeschreven ‘in uitvoering van *deze wet*’ maar door de Verordening 1169/2011/EU. Inderdaad, het KB van 3 februari 2019 heft – naar aanleiding van de inhoud van de Verordening 1169/2011/EU¹⁷⁸ – het KB van 13 september 1999, dat tot dan deze verplichte vermeldingen op de etikettering opsomde, volledig op. Het is inderdaad zo dat de Verordening 1169/2011/EU niet zoals een richtlijn dient omgezet te worden in nationale wetgeving, en aldus het overbodig is dat de Koning de verplichte vermeldingen op een etiket van voedingsmiddelen overneemt in een KB.

Niettemin laat dit ons inderdaad achter met een artikel 8 van de wet van 1977 dat verwijst naar de ‘gegevens die op het etiket voorkomen en dwingend zijn voorgeschreven *in uitvoering van deze wet*’. Vandaag is er geen verwijzing in artikel 8 van de wet van 1977 terug te vinden naar de Verordening 1169/2011/EU inzake de verplichte vermeldingen op het etiket van voedingsmiddelen (zoals wel het geval is in de ons omringende landen, *supra*). SORREAUX stelt dan ook terecht de vraag of artikel 8 vandaag dan nog wel een voldoende wettelijke basis biedt om de officiële talen van de taalgebieden verplicht te stellen (en aldus strafrechtelijk te sanctioneren) op basis van deze wet¹⁷⁹. Bijgevolg kunnen, op het eerste gezicht, twee wegen worden uitgegaan. Ofwel acht men de omschrijving in artikel 8 van de wet van 1977 die verwijst naar de ‘gegevens die op het etiket voorkomen en dwingend zijn voorgeschreven *in uitvoering van deze wet*’ voldoende duidelijk om in combinatie met de verplicht voorgeschreven vermeldingen in de Verordening 1169/2011/EU te stellen dat het verboden is dat de etiketten voor wat betreft de verplichte vermeldingen niet in minstens in de taal of de talen van het taalgebied waar de producten op de markt worden aangeboden, zijn opgesteld. Aldus zou er voldoende wettelijke basis zijn om de officiële talen van de taalgebieden verplicht te stellen en strafrechtelijk te sanctioneren. Ofwel acht men de omschrijving in artikel 8 van de wet van 1977 *onvoldoende duidelijk*. In dit laatste geval is er sinds de inwerkingtreding van de Verordening 1169/2011/EU – en minstens sinds de opheffing van het KB 13 september 1999 door het KB van 3 februari 2019 – eigenlijk geen wettelijke basis meer om dit gedrag op basis van artikel 8 van de wet van 1977 te bestraffen. Deze data zijn respectievelijk 13 december 2016 voor wat betreft de toepassingsdatum van de verplichte vermeldingen op het etiket in de Verordening en 31 maart 2019 voor wat betreft het KB van 3 februari 2019.

Wat als het misdrijf inzake de verkeerdelijke etikettering nog wel *tijdens het plegen*, maar *niet meer ten tijde van de beoordeling* bestaat omwille van het ontbreken van een wettelijke basis? Op het eerste gezicht dient artikel 2, tweede lid, Strafwetboek toegepast te worden, waarbij de mildere strafwet met terugwerkende kracht wordt toegepast. De meeste auteurs zijn immers van mening dat dit artikel zowel op de

¹⁷⁸ Deze opheffing gebeurde naar aanleiding van de Verordening 1169/2011/EU: zie het Advies RvSt afd. wetgeving van 4 mei 2018, nr. 63.277/1.

¹⁷⁹ G. SORREAUX, *Publicité et étiquetage des denrées alimentaires*, Brussel, Larcier, 2016, 144 (“*Or, d’une part, la notion d’étiquette est distincte de celle de l’emballage et, d’autre part, les mentions obligatoires sont désormais formellement imposées par le règlement INCO [Verordening 1169/2011/EU], et non plus par la loi du 24 janvier 1977. Il est donc permis de se demander si l’article 9 [wellicht wordt artikel 8 bedoeld] de cette loi forme encore une base juridique suffisante permettant d’imposer l’utilisation des langues officielles des régions linguistiques où les produits sont mis sur le marché*”).

incriminatie als op de straf slaat¹⁸⁰. Niettemin is er hier slechts sprake van een (stilzwijgende)¹⁸¹ opheffing door een louter uitvoeringsbesluit, en heft de nieuwe wet de oude op zonder uitdrukkelijk af te zien van het doel om deze misdrijven te bestraffen¹⁸². Nergens kan worden uit afgeleid dat de wetgever met de opheffing van het KB van 13 september 1999 de wil had om de gedragingen in artikel 8 van de wet van 1977 niet meer strafbaar te stellen. Artikel 2, tweede lid, Strafwetboek wordt dan ook begrenst. Als er geen gewijzigd inzicht is op vlak van de strafbaarstelling door de wetgever, dan blijft de gedraging strafbaar, ook al is inmiddels een nieuwe mildere strafwet tot stand gekomen¹⁸³. Het Hof van Cassatie besliste nog in een arrest van 23 juni 2015¹⁸⁴ het volgende: “*De in deze bepalingen vervatte regel en het algemeen rechtsbeginsel van de toepassing van de mildere strafwet zijn enkel van toepassing indien de wet ten tijde van de rechterlijke beslissing verschilt van de wet ten tijde van het misdrijf. Die regel is niet van toepassing wanneer een uitvoeringsbesluit wordt vervangen door een ander uitvoeringsbesluit, zonder dat de wet zelf wordt gewijzigd. De feiten die ingevolge het eerste uitvoeringsbesluit strafbaar waren op het ogenblik van het plegen ervan, blijven strafbaar zelfs indien ze ingevolge een later uitvoeringsbesluit van dezelfde ongewijzigd gebleven wet, ten tijde van de rechterlijke beslissing geen strafbaar feit meer opleveren. Uit het ongewijzigd blijven van de strafbepaling blijkt het ongewijzigd inzicht van de wetgever op het vlak van bestraffing. Een wijziging van een uitvoeringsbesluit dat door zijn aard tijdelijk en veranderlijk is, doet daaraan niets af.*” Deze rechtspraak werd reeds voorafgegaan door andere cassatiearresten¹⁸⁵. Aldus blijft het gepleegde misdrijf strafbaar, hoewel

¹⁸⁰ C. VAN DEN WYNGAERT en S. VANDROMME, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Maklu, 2009, 116 e.v.

¹⁸¹ Zie voor deze termen F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht en strafprocesrecht voor bachelors*, Antwerpen, Maklu, 2017, 489.

¹⁸² De wil van de wetgever tot wijziging van zijn inzicht met betrekking tot de strafwaardigheid van feiten of de strafmaat, zal juist veelal de reden zal zijn om een gunstigere nieuwe regel in te voeren: C. VAN DEN WYNGAERT en S. VANDROMME, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Maklu, 2009, 116.

¹⁸³ C. VAN DEN WYNGAERT en S. VANDROMME, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Maklu, 2009, 116. Zie ook C. VAN DEN WYNGAERT, S. VANDROMME en P. TRAEEST, *Strafrecht en strafprocesrecht*, Oud-Turnhout, Gompel&Svacina, 2019, 122.

¹⁸⁴ Cass. 23 juni 2015, (P.14.0582.N), [ongepubl.](#) (met kritische noot van de redactie van het TOO, voornamelijk vanwege de specifieke materie van het omgevingsrecht waarbij de decreetgever omwille van de techniciteit en veranderlijkheid opteert om de verdere uitwerking van de regel toe te vertrouwen aan de uitvoerende macht: X, “Geen mildere strafwet in het omgevingsrecht?” (noot onder Cass. 23 juni 2015 en Gent 28 februari 2014), *TOO* 2015, 553-554. Zie ook kritisch over deze rechtspraak C. CONINGS, “Retroactieve toepassing van de mildere strafwet (en overschrijding van geluidsnormen)” (noot onder corr. Gent 9 april 2013), *NjW* 2013, 610.

¹⁸⁵ Cass. 10 december 1991, AC 1991-92, 326 (“*Overwegende dat artikel 2, tweede lid, van het Strafwetboek geen toepassing vindt wanneer, zoals te dezen, een vroeger koninklijk besluit vervangen wordt door een later besluit van de Vlaamse Executieve dat genomen werd ter uitvoering van dezelfde wet als het koninklijk besluit, zonder dat de wet zelf gewijzigd werd; dat in zodanig geval feiten, die ingevolge het vroegere koninklijk besluit strafbaar waren ten tijde waarop ze werden gepleegd, strafbaar blijven, zelfs indien ze ingevolge het latere besluit van de Vlaamse Executieve, genomen ter uitvoering van dezelfde wet die niet gewijzigd werd, ten tijde van het arrest geen strafbaar feit meer opleveren*”). Zie ook Cass. 27 mei 1992, *Rev.dr.pén.* 1992, 875. Zie reeds Cass. 29 februari 1932, *Pas.* 1932, I, 87 (“*Attendu que les usagers des voies publiques, et notamment les conducteurs de véhicules, doivent observer les règles en vigueur au moment où ils circulent ; qu'en cas d'infraction à ces règles, ils demeurent passibles des peines comminées par la loi susvisée, même si lesdites règles ont été modifiées au temps du jugement*”).

het ten tijde van de beoordeling niet meer bestaat omwille van het ontbreken van een wettelijke basis.

Verder kan men zich afvragen of dat artikel 8 *juncto* de artikelen 13, 1°, en 14 van de Wet van 1977 *vandaag* (en reeds sinds de *toepassing* van de Verordening 1169/2011/EU inzake de verplichte vermeldingen op de etikettering vanaf 13 december 2016)¹⁸⁶ nog wel een afdoende wettelijke basis zijn voor de bestraffing van feiten die zich hebben voorgedaan en dit *vanaf* de toepassing van de Verordening 1169/2011/EU. M.i. kan dit inderdaad worden betwijfeld¹⁸⁷.

Conclusie

30. *Nationale taal voorop* – De oorspronkelijke versie van de Etiketteringsrichtlijn 79/112/EG moest – onder invloed van de rechtspraak van het Hof van Justitie – zo worden gelezen dat een nationale regeling die het gebruik van een welbepaalde taal voorschreef voor de etikettering van levensmiddelen slechts dan geoorloofd was als het *alternatief* werd geboden van het gebruik van een andere voor de kopers “*gemakkelijk te begrijpen taal*”. Zomaar een nationale taal opleggen voor de etikettering van voedingsmiddelen, zonder te voorzien in het voorgenoemde alternatief was uit den boze omdat dit het vrij verkeer van goederen zou belemmeren. Aldus volstond de etikettering, ook van levensmiddelen, in een “*gemakkelijk te begrijpen taal*”. Hierop kwam kritiek vanuit het Europees Parlement, dat de consumentenbescherming beoogde, en vanuit nationale hoek, die de culturele verscheidenheid wenste te vrijwaren. Aan deze kritieken werd gevolg gegeven door de wijziging van de Etiketteringsrichtlijn 79/112/EEG door de Richtlijn 97/4/EG. Sinds deze wijziging kunnen de lidstaten toch vereisen dat op hun grondgebied, voor de krachtens de verplichte vermeldingen op de etiketten van *voedingsmiddelen*, ten minste gebruik wordt gemaakt van één of meer talen die zij kiezen uit de officiële talen van de EG. Deze optie voor de lidstaten werd overgenomen in de Richtlijn 2000/13/EG en daarna in de Verordening 1169/2011/EU. We hebben kunnen vaststellen dat, zowel België als de ons omringende landen, aannemen dat een lidstaat, zowel krachtens de Richtlijn 2000/13/EG als krachtens de Verordening 1169/2011/EU, onder de voorwaarde dat *daarnaast* ook andere talen toegelaten zijn, één of meerdere officiële talen van het grondgebied mag opleggen, althans voor wat betreft de etikettering van *voedingsmiddelen*. Het lijkt dan ook geen probleem dat een multilinguïstisch land zoals België al de officiële talen verplicht stelt. Ook de werkwijze in artikel 8 van de Wet van 1977 waarin de lidstaat opteert voor het Frans, het Nederlands of het Duits, naar gelang het *taalgebied* waar de voedingsmiddelen op de markt worden aangeboden, is m.i. verenigbaar met de laatste Richtlijnen en de Verordening.

31. *Eén caveat* – Er is slechts één aspect dat de Belgische wetgever uit het oog heeft verloren. Hij is vergeten, bij de inwerkingtreding van de Verordening 1169/2011/EU, artikel 8 van de Wet van 1977 aan te passen door nog steeds te verwijzen naar ‘de gegevens die op het etiket voorkomen en dwingend zijn voorgeschreven *in uitvoering van deze wet*’ in plaats van naar de verplichte vermeldingen zoals voorgeschreven

¹⁸⁶ Zie artikel 55, tweede lid, Verordening 1169/2011/EU.

¹⁸⁷ Zie ook G. SORREAU, *Publicité et étiquetage des denrées alimentaires*, Brussel, Larcier, 2016, 144.

door de Verordening. Aangezien bijgevolg sinds de inwerkingtreding van de Verordening 1169/2011/EU kan worden geopperd dat er geen afdoende wettelijke basis meer is voor de bestraffing van feiten van etikettering van voedingsmiddelen zonder gebruik te maken van de vereiste landstaal, is een wetgevende rechtzetting hier zeker op zijn plaats.

Bijlage – Organigram en samenstelling van het Hof van Cassatie en het parket

Organigram en samenstelling van de zetel op 31 december 2021

Organigram

1 eerste voorzitter (N)

1 voorzitter (F)

6 sectievoorzitters (3N et 3F)

22 raadsheren (11F en 11N)

hetzij in totaal 30 magistraten.

Onder de magistraten van de zetel hebben 9 leden het wettelijk bewijs geleverd van de kennis van de andere landstaal; één lid levert het bewijs van de kennis van de Duitse taal.

Samenstelling

Algemene leiding: eerste voorzitter B. Deconinck

EERSTE KAMER

Leiding: eerste voorzitter B. Deconinck

FRANSE AFDELING		NEDERLANDSE AFDELING	
sectievoorzitters	Chr. Storck M. Delange M. Lemal	eerste voorzitter	B. Deconinck
raadsheren	M.-Cl. Ernotte S. Geubel A. Jacquemin M. Marchandise M. Moris	sectievoorzitters	E. Dirix K. Mestdagh G. Jocqué
		raadsheren	B. Wylleman K. Moens I. Couwenberg S. Mosselmans
<i>plaatsvervangers</i>		<i>plaatsvervangers</i>	
raadsheren	F. Roggen T. Konsek F. Lugentz	raadsheren	F. Van Volsem A. Lievens E. Francis F. Stévenart Meeûs

TWEEDE KAMER

Leiding: voorzitter ridder J. de Codt

FRANSE AFDELING		NEDERLANDSE AFDELING	
voorzitter	J. de Codt	sectievoorzitter	G. Jocqué
raadsheren	F. Roggen E. de Formanoir T. Konsek F. Lugentz F. Stévenart Meeûs	raadsheren	F. Van Volsem P. Hoet A. Lievens E. Francis S. Berneman I. Couwenberg E. Van Dooren S. Van Overbeke
<i>plaatsvervangers</i>		<i>plaatsvervangers</i>	
sectievoorzitter	M. Lemal	sectievoorzitter	K. Mestdagh
raadsheren	S. Berneman A. Jacquemin M. Marchandise M. Moris	raadsheren	B. Wylleman S. Mosselmans

DERDE KAMER

Leiding: eerste voorzitter B. Deconinck

FRANSE AFDELING		NEDERLANDSE AFDELING	
sectievoorzitters	Chr. Storck M. Delange M. Lemal	eerste voorzitter	B. Deconinck
		sectievoorzitters	E. Dirix K. Mestdagh

raadsheren	M.-Cl. Ernotte S. Geubel A. Jacquemin M. Marchandise M. Moris		G. Jocqué A. Lievens B. Wylleman K. Moens I. Couwenberg S. Mosselmans
<i>plaatsvervangers</i>		<i>plaatsvervangers</i>	
raadsheren	S. Berneman E. de Formanoir	sectievoorzitter	G. Jocqué
		raadsheren	P. Hoet

BUREAU VOOR RECHTSBIJSTAND

voorzitter: sectievoorzitter K. Mestdagh

plaatsvervangende voorzitters: sectievoorzitter M. Delange en raadsheren F. Roggen en P. Hoet

Organigram en samenstelling van het parket op 31 december 2021

Organigram

1 procureur-generaal (F)

1 eerste advocaat-generaal (N)

13 advocaten-generaal (7 N en 6 F)

1 advocaat-generaal met opdracht (N)

d.i. een totaal van 16 magistraten.

Onder de magistraten van het parket hebben 5 leden het bewijs geleverd van de kennis van de andere landstaal; één lid leverde het bewijs van de kennis van de Duitse taal.

De dienst van de zittingen werd, in de regel, als volgt onder de magistraten van het parket verdeeld:

Eerste kamer (burgerlijke zaken, handelszaken en fiscale zaken)

- Nederlandstalige afdeling: de eerste advocaat-generaal, 3 advocaten-generaal en 1 advocaat-generaal met opdracht
- Franstalige afdeling: de procureur-generaal en 3 advocaten-generaal

Tweede kamer (strafzaken)

- Nederlandstalige afdeling: 3 advocaten-generaal
- Franstalige afdeling: 2 advocaten-generaal

Derde kamer (sociale zaken en, soms, burgerlijke en fiscale zaken)

- Nederlandstalige afdeling: 1 advocaat-generaal
- Franstalige afdeling: 1 advocaat-generaal

Tuchtzaken:

- Nederlandstalige afdeling: de procureur-generaal, de eerste advocaat-generaal en 1 advocaat-generaal
- Franstalige afdeling: de procureur-generaal en 1 advocaat-generaal

In voorkomend geval worden die magistraten vervangen door een door de procureur-generaal aangewezen lid van het parket, of worden de zaken over een bepaalde materie verdeeld onder de advocaten-generaal van een andere kamer.

Rechtsbijstand (N en F) : 2 advocaten-generaal (1N en 1F)

Samenstelling

Procureur-generaal: A. Henkes

Eerste advocaat-generaal: R. Mortier

Advocaten-generaal:

Th. Werquin

D. Vandermeersch

H. Vanderlinden

M. Nolet de Brauwere

Ph. de Koster

A. Winants

J. Van der Fraenen

B. De Smet

E. Herregodts

D. Schoeters

B. Inghels

M. Deconynck, advocaat-generaal met opdracht

N.

N.

Referendarissen op 31 december 2021

Het kader bestaat uit 10 plaatsen voor Nederlandstaligen en 5 plaatsen voor Franstaligen.

G. Van Haegenborgh (N)

D. Patart (F)

G.-Fr. Raneri (F)

F. Louckx (N) (langdurig afwezig)

M. van Putten (N)

F. Parrein (N)

A. Meulder (F)

A. Lenaerts (N)

J. del Corral (N)

S. Guiliams (N)

E. Van Stichel (N)

M. de Potter de ten Broeck (N)

P. Brulez (N)

S. Jansen (N)

C. Van Severen (N)

Magistraten met opdracht op 31 december 2021

F. Blockx, rechter in de ondernemingsrechtbank te Antwerpen, afdeling Antwerpen

H. Mormont, raadsheer in het arbeidshof te Luik

B. Van den Bergh, raadsheer in het hof van beroep te Antwerpen

A. Deleu, rechter in de rechtbank van eerste aanleg van Henegouwen, afdeling Charleroi

N. Pirotte, rechter in de rechtbank van eerste aanleg Luik, afdeling Luik

A. Bossuyt, rechter in de rechtbank van eerste aanleg Oost-Vlaanderen, afdeling Gent

M. Bernard, rechter in de Franstalige rechtbank van eerste aanleg te Brussel

Organigram en samenstelling van de griffie op 31 december 2021

Organigram

Personeelsbestand

Wettelijk kader

- 1 hoofdgriffier
- 1 griffier-hoofd van dienst
- 11 griffiers
- 21 assistenten (2 vacant en 2 gedetacheerd)
- 11 medewerkers (7 vacant)
- 17 contractuele medewerkers

Samenstelling

Hoofdgriffier:	T. Heins
Griffier-hoofd van dienst:	J. Pafenols
Griffiers:	F. Adriaensen
	F. Gobert
	P. De Wadripont
	T. Fenaux
	K. Van Den Bossche
	A. Marcelis
	V. Van de Sijpe (kabinetssecretaris)
	L. Body
	M. Van Beneden
	V. Vanden Hende
	A. Birant

Organigram en samenstelling van het secretariaat van het parket op 31 december 2021

Organigram

- 1 hoofdsecretaris (F)
- 1 secretaris-hoofd van dienst (N)

5 secretarissen (3F en 2N)

1 vacante plaats van deskundige documentatiebeheer

7 assistenten

4 medewerkers (waarvan twee contractueel)

Samenstelling

Hoofdsecretaris:	E. Ruytenbeek
Secretaris-hoofd van dienst:	N. Van den Broeck
Secretarissen:	V. Dumoulin
	J. Cornet
	Ph. Peters
	J. Wyns
	I. Neckebroeck

Secretariaat van de Eerste Voorzitter op 31 december 2021

Griffier-kabinetssecretaris:	V. Van de Sijpe
Assistenten:	S. Samyn
	E. De Rouck

Steundienst

1 Attaché ICT:	M. Van Bossche
2 Experts ICT:	J. De Smedt
	P. Parmentier
1 Financieel deskundige:	H. Bossuyt
1 Attaché P&O:	J. Bogaert
1 Attaché Management- ondersteuning:	A. Bayrak

Dienst overeenstemming der teksten en documentatiedienst op 31 december 2021

Deze dienst is samengesteld uit verschillende magistraten met opdracht, 2 assistenten en een ploeg vertalers.

Dienst overeenstemming der teksten

Het kader bestaat uit 10 attachés. Twee plaatsen zijn momenteel niet ingevuld in deze vertaaldienst, die onder het gezag en de leiding staat van de eerste voorzitter, bijgestaan door de procureur-generaal.

Directie:	S. De Wilde
Leden:	V. Bonaventure
	A. Brouillard
	E. Fremaux (langdurig afwezig)
	E. Mathu
	S. Vandergheynst
	A. De Witte
	N.
	N.

Documentatiedienst

Assistenten:	Ch. Dubuisson
	M. Michelot
	P. Duchenne
Medewerker:	A.-M. Erauw

Bibliotheek op 31 december 2021

A. Boudart
S. Arnould

Bijlage – Lijst van de studies gepubliceerd in het jaarverslag van het Hof van Cassatie sinds 1998

- “De redenen van de arresten van het Hof”, Jaarverslag, 1998, p. 75.
- “Onttrekking en wraking”, Jaarverslag, 1999, p. 61.
- “Rechtsbijstand voor het Hof van Cassatie”, Jaarverslag, 1999, p. 75.
- “Eerste toepassingen van de wet Franchimont”, Jaarverslag, 1999, p. 97.
- “Het Hof van Cassatie en het Arbitragehof”, Jaarverslag, 1999, p. 105.
- “Enkele bijzondere aangelegenheden”, Jaarverslag, 2000, p. 99.
- “Het openbaar ministerie in de procedure voor het Hof van Cassatie en de nieuwe proceduremodaliteiten voor het Hof na de hervorming van 14 november 2000”, opgesteld door voorzitter I. Verougstraete en advocaat-generaal G. Bresseleers, Jaarverslag, 2001, p. 31.
- “Voorlopige hechtenis”, opgesteld door procureur-generaal J. du Jardin, raadsheren L. Huybrechts en J. de Codt, advocaten-generaal M. De Swaef en P. Duinslaeger en referendaris bij het Hof van Cassatie F. Swennen, Jaarverslag, 2001, p. 183.
- “Het Hof van Cassatie en het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens”, opgesteld door referendarissen bij het Hof van Cassatie G.-F. Raneri en A. De Wolf, onder de leiding van voorzitter I. Verougstraete, eerste advocaat-generaal J.-F. Leclercq en afdelingsvoorzitter M. Lahousse, Jaarverslag, 2002, p. 420.
- “Aanpassing van de vordering in de zin van artikel 807 van het Gerechtelijk Wetboek”, opgesteld door referendaris bij het Hof van Cassatie S. Mosselmans, Jaarverslag, 2002, p. 468.
- “Algemene rechtsbeginselen”, opgesteld door referendaris bij het Hof van Cassatie A. Bossuyt, onder toezicht van voorzitter I. Verougstraete, Jaarverslag, 2003, I, p. 112.
- “Onmiddellijk cassatieberoep tegen beslissingen die geen eindbeslissingen zijn, in de zin van artikel 416, tweede lid, van het wetboek van strafvordering”, opgesteld door raadsheer L. Huybrechts en referendaris bij het Hof van Cassatie G.-F. Raneri, Jaarverslag, 2003, I, p. 163.
- “Omvang van de vernietiging in strafzaken en de regel van de eenheid – onsplitsbaarheid van de beslissing over de schuld en de straf – evolutie van de rechtspraak van het Hof, in het spoor van het arrest van Esbroeck van 8 februari 2000”, opgesteld door procureur-generaal J. du Jardin, met de medewerking van referendaris bij het Hof van Cassatie M. Traest en magistratuur met opdracht M.-R. Monami, Jaarverslag, 2003, II, p. 255.

- “Beschouwingen over de geschillen voorgelegd aan het Hof van Cassatie over de regulering ervan”, opgesteld door referendaris bij het Hof van Cassatie T. Erniquin in samenwerking met raadsheer S. Velu, Jaarverslag, 2003, II, p. 266.
- “Administratieve sancties”, opgesteld door de referendarissen bij het Hof van Cassatie I. Boone en G. Van Haegenborgh, onder toezicht van raadsheer L. Huybrechts, eerste advocaat-generaal J.-F. Leclercq en voorzitter I. Verougstraete, Jaarverslag, 2004, p. 185.
- “De toepassing van het gerechtelijk wetboek in strafzaken: artikelsgewijze bespreking van de rechtspraak van het Hof”, opgesteld door de referendarissen bij het Hof van Cassatie G.-F. Raneri en M. Traest, onder de leiding van afdelingsvoorzitter F. Fischer, raadsheer P. Mathieu en advocaat-generaal met opdracht Ph. de Koster, Jaarverslag, 2005, p. 176.
- “De procedurele aspecten van de substitutie van motieven door het Hof van Cassatie in burgerlijke zaken”, opgesteld door referendaris bij het Hof van Cassatie D. De Roy, onder de leiding van afdelingsvoorzitter E. WaÛters, raadsheer J. De Codt en advocaat-generaal G. Dubrulle, Jaarverslag, 2006, p. 181.
- “De ‘wet’ in de zin van artikel 608 van het Gerechtelijk Wetboek”, opgesteld door referendaris bij het Hof van Cassatie P. Lecroart, onder de leiding van afdelingsvoorzitter C. Parmentier en advocaat-generaal met opdracht Ph. de Koster, Jaarverslag, 2006, p. 200.
- “De in de gecoördineerde wet van 15 september 2006 tot bescherming van de economische mededinging voorziene prejudiciële vraag aan het Hof van Cassatie”, opgesteld door referendaris bij het Hof van Cassatie A. Bossuyt, onder leiding van voorzitter I. Verougstraete, advocaat-generaal D. Thijs en advocaat-generaal met opdracht Ph. de Koster, Jaarverslag, 2007, p. 213.
- “Gerechtskosten voor het Hof van Cassatie in civiele en strafzaken”, opgesteld door voorzitter I. Verougstraete, Jaarverslag 2008, p. 277.
- “15 jaar cassatierechtspraak inzake douane en accijnzen”, opgesteld door referendaris bij het Hof van Cassatie A. Bossuyt, advocaat-generaal P. Duinslaeger, afdelingsvoorzitter L. Huybrechts en magistraat met opdracht E. Van Dooren, Jaarverslag, 2009, p. 197.
- “Rechtsbijstand voor het Hof van Cassatie”, opgesteld door raadsheer A. Fettweis, Jaarverslag, 2010, p. 120.
- “Overzicht van cassatierechtspraak inzake onttrekking van de zaak aan de rechter (1 januari 2000 – 30 september 2011)”, opgesteld door magistraat met opdracht E. Van Dooren, Jaarverslag, 2011, p. 106.
- “De wijziging van de rechtspleging voor het Hof van Cassatie in strafzaken – Het voorstel van 2012 en zijn verloop”, opgesteld door referendaris bij het Hof van Cassatie G.-Fr. Raneri, Jaarverslag 2013, p. 146.
- “De wet van 10 april 2014 tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek betreffende de procedure voor het Hof van Cassatie en de wrakingsprocedure:

capita selecta”, opgesteld door referendaris bij het Hof van Cassatie A. Meulder, Jaarverslag, 2014, p. 129.

- “De rechtspraak van het Hof van Cassatie naar aanleiding van de hervormingen van de cassatieprocedure in strafzaken”, opgesteld door advocaten-generaal D. Vandermeersch en M. Nolet de Brauwere, Jaarverslag, 2016, p. 154.
- “Enkele recente ontwikkelingen in de cassatieprocedure in burgerlijke zaken”, opgesteld door sectievoorzitter M. Regout, Jaarverslag, 2016, p. 185.
- “De verplichting van de burgerlijke rechter om ambtshalve rechtsgronden op te werpen”, opgesteld door raadsheer B. Wylleman, Jaarverslag, 2017, p. 164.
- “De rol van de rechtsvergelijking in de rechtspraak van het Hof van Cassatie”, opgesteld door sectievoorzitter E. Dirix, Jaarverslag, 2018, p. 165.
- “De bijdrage van het Hof van Cassatie aan de tenuitvoerlegging van het Europees recht in strafzaken: Invloed van de rechtspraak van het Hof van Justitie van de Europese Unie en aanpassing van de rechtspraak van het Hof van Cassatie”, opgesteld door raadsheer F. Lugentz, Jaarverslag, 2019, p. 140.
- “Commissie voor onwerkzame hechtenis: stand van zaken”, opgesteld door advocaten-generaal J.M. Genicot en M. Timperman en referendaris bij het Hof van Cassatie G.-Fr. Ranieri, Jaarverslag, 2019, p. 185.
- “De rechtspraak van het Hof van Cassatie in tijden van het coronavirus Covid-19. Continuïteit, evenwicht en nieuwe uitdagingen”, opgesteld door referendaris bij het Hof van Cassatie A. Meulder, Jaarverslag, 2020, p. 173.

Bijlage – Lijst van de foto's van het Justitiepaleis te Brussel¹

- 1) Omslag: eerste verdieping, beeldengalerij
- 2) Voorwoord: hoofdingang
- 3) Voorstelling van het Hof van Cassatie: gewone zittingszaal
- 4) Het Hof van Cassatie in cijfers: enkele cassatiedossiers
- 5) Belangrijke arresten van het Hof: enkele volumes van de officiële publicatie van de arresten van het Hof
- 6) Belangrijkste conclusies van het parket: eerste verdieping, beeldengalerij
- 7) Openingsrede: plechtige zittingszaal
- 8) Voorstellen *de lege ferenda*: hoofdingang, peristilium, Lycurgus
- 9) Studie: oude bibliotheek van het Hof
- 10) Rol van de referendaris: enkele cassatiedossiers
- 11) Organigram: wandelzaal

¹ De foto's met de nummers 2, 3, 5, 7, 8, 8, 9 en 10 werden gerealiseerd door Bryan Proult voor Bryapro Photography.